กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

นายยุทธนา ทองนำ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย
The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาดนตรีศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE TRANSMISSION PROCESSES IN TRO PERFORMANCE BY THONGCHAI SAMSEE

Mr. Yutthana Tongnam

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Music Education
Department of Art Music and Dance Education
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2017

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี
โดย	นายยุทธนา ทองนำ
สาขาวิชา	ดนตรีศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสิพันธุ์ แข็งขัน)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนรรฆ จรัณยานนท์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ยุทธนา ทองนำ : กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี (THE TRANSMISSION PROCESSES IN TRO PERFORMANCE BY THONGCHAI SAMSEE) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 387 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี 2) สร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี วิธีการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการตีความ สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และนำเสนอเป็นความเรียง

ผลการวิจัย พบว่า

1. ครูธงชัย สามสี เป็นศิลปินผู้เชี่ยวชาญด้านกันตรึมได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีการแบบมุขปาฐะจากครูดนตรีกันตรึมหลายท่านของหมู่บ้านวัฒนธรรมดงมัน เรียนรู้สั่งสมประสบการณ์จนสามารถพัฒนาตัวเองไปสู่ความเป็นเลิศทางการบรรเลงตรัวและการถ่ายทอด ลูกศิษย์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เรียนอยู่ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ 1) ไม่มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาก่อน และ 2) มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาบ้างแล้ว ลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียนแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ระดับพื้นฐาน 2) ระดับขั้นกลาง และ 3) ระดับเพลงชั้นสูง วิธีการสอนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ 1) วิธีการสอนสำหรับผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐาน โดยมีขั้นตอนการสอนอย่างเป็นลำดับขั้น และ 2) วิธีการสอนสำหรับผู้ที่มีพื้นฐานมาแล้ว ซึ่งใช้วิธีการต่อเพลงแบบปากเปล่าทั้ง 2 วิธีการใช้การอธิบายและสาธิต โดยยึดหลักการสอน 4 ประการ คือ 1) เน้นให้ผู้เรียนมีพื้นฐานการบรรเลงที่ดีตามแนวทางของตน 2) สอนตามระดับทักษะของผู้เรียน 3) เน้นให้ผู้เรียนฝึกทักษะปฏิบัติการบรรเลงตรัวให้เข้ากับจังหวะหน้าทับกลอง และ 4) สอนทักษะการบรรเลงโดยใช้บทเพลงจากง่ายไปยาก เนื้อหาสาระที่ครูให้ความสำคัญในการถ่ายทอด คือ พื้นฐานการบรรเลงตรัวเบื้องต้นที่ถูกต้องตามหลักการของครู

2. คู่มือการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ประกอบด้วยคำชี้แจงในการใช้คู่มือ เนื้อหาสาระที่จำเป็นสำหรับการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว วิธีการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว การประเมินผล และแหล่งข้อมูล

ภาควิชา ศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา ดนตรีศึกษา ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

ปีการศึกษา 2560

5783353227 : MAJOR MUSIC EDUCATION
KEYWORDS: TRANSMISSION PROCESS / TRO / SAW KAN TRUEM / THONGCHAI SAMSEE

YUTTHANA TONGNAM: THE TRANSMISSION PROCESSES IN TRO PERFORMANCE BY THONGCHAI SAMSEE. ADVISOR: ASSOC. PROF.NARUTT SUTTACHITT, Ph.D., 387 pp.

The purpose of this research are 1) to study the transmission process in *Tro* performance of Thongchai Samsee and 2) to write the teaching manual for *Tro* performance of Thongchai Samsee by qualitative research with data collected from documents and interviews. The data were analyzed using the analytic induction method and presented by the descriptive method.

The results showed that 1. Thongchai Samsee has accumulated an experience and developed his skills. As a result, to be an excellence in performance and transmission of *Tro*. Most of his students are divide into 2 groups: 1) Students who had no basis of skills and 2) Student who had some basic skills in *Tro*. Students, after received the process transmission, are categorized into 3 groups: 1) Basic level 2) Intermediate level and 3) Advance song level. There are two styles of his *Tro* pedagogy as follows: 1) Pedagogy for students who had no basis of skills by using his method stepwise. 2) Pedagogy for students who had basic skills in *Tro* by using oral transmission method. All of processes, teaching with explanation and demonstration depending on the following four principles: 1) Emphasizing of student's decent basic skills 2) The teaching is concerned student's skills level or competency 3) Emphasizing of the performing skills with Natub 4) Teaching step-by-step from easy songs to difficult ones. The important content that he emphasized is precise basic skills of *Tro* performance by his guidelines 2. The handbook for *Tro* skill practice of Thongchai Samsee's guidelines consists of the information to the manual, contents, the skill practice methods of *Tro*, assesment, and references.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Department:	Art Music and Dance Education	Student's Signature	.....
		Advisor's Signature	.....
Field of Study:	Music Education		
Academic Year:	2017		

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งของครูธงชัย สามสี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คอยชี้แนะ สั่งสอนให้ความรู้ และเป็นกำลังใจสำคัญแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอดจนท่านได้จากไป ซึ่งผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในพระคุณของครูเป็นอย่างสูง จึงขอกราบรำลึกพระคุณครูไว้ใส่เศียรเกล้า

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ณรุทธ์ สุทธจิตต์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้อบรมสั่งสอน ให้ความรู้ และคำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนดูแลเอาใจใส่ในการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รังสิพันธุ์ แข็งขัน ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้เสียเวลาให้คำแนะนำ แนวคิดในการทำวิจัย ตลอดจนอบรมสั่งสอนผู้จิย กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนรรฆ จรัณยานนท์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ภายนอก ที่กรุณาให้คำแนะนำในการทำวิจัย ตรวจแก้ไขคู่มือการบรรเลงตรัวและวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์ รองศาสตราจารย์ ดร. ขำคม พรประสิทธิ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์ ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือวิจัย พร้อมให้คำแนะนำต่าง ๆ ตลอดการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุก ๆ ท่าน ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนขอขอบพระคุณ อาจารย์อดิศักดิ์ ชมดีและคุณครูธนบดี ถนอมเมือง ที่กรุณาตรวจคุณภาพของคู่มือการบรรเลงตรัวแก่ผู้วิจัยด้วยความเต็มใจ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณพี่น้องนิสิตปริญญามหาบัณฑิตสาขาวิชาดนตรีศึกษาทุกคนที่เป็นกัลยาณมิตรคอยให้ความช่วยเหลือและกำลังใจที่ดีเสมอมา ขอขอบคุณพี่น้อง เพื่อนครูโรงเรียนบัวเชดวิทยา ที่คอยหวังดีช่วยเหลือ และให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ด้วยดีมาโดยตลอด

กราบขอบพระคุณ คุณพ่อสุริโยและคุณแม่คำจุน ทองนำ ที่เป็นกำลังใจที่ดี คอยสนับสนุนทางด้านการศึกษาที่ดีของผู้วิจัยมาโดยตลอด ขอบคุณนายพีระชัย ทองนำ และนางสาวสิรินนา ทองนำ ที่คอยให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนขอขอบคุณคุณตาสันโดดและคุณยายศรีจันทร์ สุขสงวน และท่านอื่น ๆ ในครอบครัวที่คอยเป็นห่วง หวังดีกับผู้วิจัยเสมอมา

สุดท้าย ขอกราบขอบพระคุณครูบาอาจารย์ทุกท่าน ที่อบรมสั่งสอนและบ่มเพาะผู้วิจัยให้มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ

กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ

สารบัญ ..... ช

สารบัญตาราง ..... ญ

สารบัญภาพ ..... ฏ

สารบัญแผนภาพ ..... ฒ

บทที่ 1 บทนำ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1

คำถามการวิจัย 5

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 5

ขอบเขตของการวิจัย 5

ข้อตกลงเบื้องต้น 7

นิยามศัพท์ 7

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 7

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 8

ตอนที่ 1 การถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน 9

ตอนที่ 2 การศึกษาชีวประวัติของครูธงชัย สามสี 16

ตอนที่ 3 สารัตถะของตรัว 21

ตอนที่ 4 การสอนดนตรีในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี . 39

ตอนที่ 5 ลักษณะคู่มือการบรรเลงตรัว 45

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 48

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หน้า

ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดการวิจัย 52
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย 55
ขั้นที่ 1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 55
ขั้นที่ 2 การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 56
ขั้นที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล 61
ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล 70
ขั้นที่ 5 การสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี 71
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 73
ตอนที่ 1 กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี 73
1.1 ด้านครูธงชัย สามสี 74
1.2 ด้านผู้เรียน 105
1.3 ด้านเนื้อหาสาระ 127
1.4 ด้านบริบทอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบในการถ่ายทอด 153
ตอนที่ 2 คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี 209
2.1 การสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี นำเสนอรายละเอียดของหัวข้อต่าง ๆ ในคู่มือที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 209
2.2 การวิเคราะห์คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี 213
2.3 การตรวจสอบคุณภาพของคู่มือ นำเสนอผลการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือการบรรเลง ตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 221
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 225
สรุปผลการวิจัย 226
อภิปรายผลการวิจัย 232
ข้อเสนอแนะ 239
รายการอ้างอิง 241

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หน้า

ภาคผนวก..... 248
ภาคผนวก ก รายนามผู้เกี่ยวข้อง 249
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 255
ภาคผนวก ค คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี..... 282
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์ 387

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2.1 ตารางแสดงตำแหน่งนิ้ว – ระดับเสียง 35

ตารางที่ 2.2 ตารางเปรียบเทียบลักษณะการบรรเลงตรัวในกันตรึมแต่ละรูปแบบ 37

ตารางที่ 3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล 57

ตารางที่ 3.2 วิเคราะห์ประเด็นในการศึกษาวิจัย 64

ตารางที่ 3.3 ประเด็นในการศึกษาวิจัย 67

ตารางที่ 3.4 ประเด็นในการศึกษาวิจัยและโครงร่างข้อคำถาม 68

ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลพื้นฐานกลุ่มผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวโดยตรงจากครูธงชัย สามสี 107

ตารางที่ 4.2 ที่มาของการถ่ายทอดและพื้นฐานการบรรเลงตรัวก่อนได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากครูธงชัย สามสี 113

ตารางที่ 4.3 ข้อมูลลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียน หลังจากได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสี 121

ตารางที่ 4.4 สรุปเนื้อหาสาระในเล่มคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น 130

ตารางที่ 4.5 การวิเคราะห์รูปแบบของบทเพลงสำหรับฝึกทักษะเพลงเบื้องต้น 140

ตารางที่ 4.6 เนื้อหาสาระในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานของครูธงชัย สามสี 145

ตารางที่ 4.7 สรุปหลักสำคัญในการสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี 168

ตารางที่ 4.8 สรุปหลักการ วิธีการ และ เทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี 175

ตารางที่ 4.9 ตารางแสดงองค์ความรู้และทักษะทางดนตรีพื้นบ้านกันตรึมที่ครูธงชัย สามสี ได้รับจากครูแต่ละท่าน 198

ตารางที่ 4.10 ตารางแสดงขอบเขตของเนื้อหาสาระภายในเล่มคู่มือการฝึกซอกันตรึมและคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี 212

ตารางที่ 4.11 ตารางวิเคราะห์เนื้อหาสาระในการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี 214

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 4.12 ผลการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือ ด้านรูปแบบ.....221
ตารางที่ 4.13 ผลการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือ ด้านเนื้อหา.....222
ตารางที่ 4.14 ผลการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือ ในภาพรวม.....223

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญภาพ

ภาพที่ 2.1 ภาพตัวอย่างตรัวที่ใช้ในวงกันตรึม 22
ภาพที่ 2.2 ภาพตัวอย่างปี่อ้อที่ใช้ในวงกันตรึม 23
ภาพที่ 2.3 ภาพตัวอย่างสกวรที่ใช้ในวงกันตรึม 23
ภาพที่ 2.4 วงประโคมเจะกันตรึม 24
ภาพที่ 2.5 วงประโคมเจะกันตรึม 2 25
ภาพที่ 2.6 ตะล้อกตรัว (ด้านข้าง) 26
ภาพที่ 2.7 ตะล้อกตรัว (ด้านหน้า) 27
ภาพที่ 2.8 ตะล้อกตรัวทรงกระบอก 27
ภาพที่ 2.9 ตะล้อกตรัวทรงกระดองเต่า 28
ภาพที่ 2.10 หน้าซอหนังตะกวด 28
ภาพที่ 2.11 หน้าซอหนังงูเหลือม 29
ภาพที่ 2.12 ด้ามซอ 29
ภาพที่ 2.13 ปลายด้ามซอด้านบน 29
ภาพที่ 2.14 ปลายด้ามซอด้านล่าง 30
ภาพที่ 2.15 ลูกบิด 30
ภาพที่ 2.16 คันชัก 31
ภาพที่ 2.17 สายตรัว 31
ภาพที่ 2.18 สายตรัว 31
ภาพที่ 2.19 รัดอก 32
ภาพที่ 2.20 รัดอก (สายไฟ) 32
ภาพที่ 2.21 หย่อง 33
ภาพที่ 2.22 ภาพแสดงแผนผังการวางนิ้วปิด-เปิด ระดับเสียงของขลุ่ยเพียงออกับปี่อ้อ 34

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 4.1 ตัวอย่างเนื้อหา-องค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของตรัวที่พบในคู่มือการฝึกซอกันตรึม เบื้องต้น 131

ภาพที่ 4.2 แบบฝึกอ่านโน้ตไทย ที่พบในคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น 133

ภาพที่ 4.3 ตัวอย่างแบบฝึกเพลงปการันเจก ที่พบในคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น 135

ภาพที่ 4.4 กระท่อมครูธงชัย สามสี ที่หมู่บ้านดงมัน ตำบลคอโค 178

ภาพที่ 4.5 ภายในกระท่อมครูธงชัย สามสีมีอุปกรณ์เครื่องมือสำหรับผลิตเครื่องดนตรี 179

ภาพที่ 4.6 ครูธงชัย สามสีพูดคุยกับนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษาชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2559 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ หลังจากทำการทดสอบทักษะการบรรเลงตรัวในรายวิชาเครื่องสายพื้นบ้านที่กระท่อม 179

ภาพที่ 4.7 ร้านกาแฟสบายรีแล็ก 180

ภาพที่ 4.8 ครูธงชัย สามสีกำลังสอนรายวิชาดนตรีพื้นบ้านที่ร้านกาแฟสบายรีแล็ก ขณะที่ท่านกำลังป่วย 180

ภาพที่ 4.9 ครูธงชัย สามสีกำลังสอนรายวิชาดนตรีพื้นบ้านที่ห้องพักหลังร้านกาแฟสบายรีแล็ก ขณะที่ท่านกำลังป่วย 180

ภาพที่ 4.10ครูธงชัย สามสีกำลังสอนลูกศิษย์ในกลุ่มการศึกษานอกระบบที่ร้านกาแฟสบายรีแล็ก ขณะที่ท่านกำลังป่วย 181

ภาพที่ 4.11 รายการสื่อวีดิโอทัศน์ทำนองเพลงกันตรึมต่าง ๆ ของครูธงชัย สามสีบทเว็บไซต์ Youtube.com 188

ภาพที่ 4.12 ภาพปกซีดีเพลงกันตรึมโบราณ วงกันตรึมในหมู่บ้านดงมัน (1) 196

ภาพที่ 4.13 ภาพปกซีดีเพลงกันตรึมโบราณ วงกันตรึมในหมู่บ้านดงมัน (2) 196

ภาพที่ 4.14 ท่านั่งขัดสมาธิราบกับพื้น 199

ภาพที่ 4.15 ท่านั่งบนพื้นยกสูง 200

ภาพที่ 4.16 ท่านั่งบนพื้นยกสูง (เก้าอี้) 200

ภาพที่ 4.17 ท่ายืนบรรเลง 1 201

ภาพที่ 4.18 ท่ายืนบรรเลง 2 201

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 4.19 การวางนิ้วกดสาย 1 202
ภาพที่ 4.20 การวางนิ้วกดสาย 2 202
ภาพที่ 4.21 การจับคันชัก 203

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย 54
แผนภาพที่ 3.1 กรอบวิธีการดำเนินการวิจัย 55
แผนภาพที่ 4.1 แผนผังครอบครัวของครูธงชัย สามสี 76
แผนภาพที่ 4.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ที่ทำให้ครูธงชัย สามสีเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกันตรึม 105
แผนภาพที่ 4.3 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผู้เรียน 126
แผนภาพที่ 4.4 อัตลักษณ์การบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี 206
แผนภาพที่ 4.5 สรุปอัตลักษณ์ด้านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี 208
แผนภาพที่ 5.1 กระบวนที่พัฒนาครูธงชัย สามสีสู่ความเป็นเลิศทางดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้และการถ่ายทอด 227

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ตรัว” หรือ “โตร” เป็นภาษาเขมร แปลว่า “ซอ” เป็นคำเรียกเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีทั่วไป (สุพรรณี เหลือบุญชู, 2545) ในวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาเขมรในการสื่อสาร ซึ่งมีหลายลักษณะตามรูปแบบวัสดุที่นำมาสร้าง หรือวัตถุประสงค์ความต้องการในการสร้างของช่างหรือผู้บรรเลงเอง โดยขึ้นอยู่กับว่าตรัวนั้นมีหน้าที่ในการบรรเลงในวงดนตรีประเภทใด อย่างเช่น วงมโหรีอีสานใต้มีเครื่องดนตรีประกอบไปด้วย ตรัวอี้ ตรัวแหบ(ด้วง) ตรัวกันนาล(กลาง) ตรัวอู(อู้) สไล(ปี่) สกัวร์หรือสโกร(โทน) สกัวร์ทม หรือ วงกันตรึมที่มีเครื่องดนตรีประกอบไปด้วย ตรัวแป็ยออ(ปี่อ้อ) สกวรหรือสโกร(โทน) เป็นต้น จะเห็นได้ว่าคำว่า “ตรัว” ถูกขยายความตามลักษณะหน้าที่หรือลักษณะของเสียงตรัวนั้น ๆ เพื่อความชัดเจนในการจำแนกตรัวในวงดนตรีที่มีตรัวหลาย ๆ ขนาดบรรเลงร่วมกันในวง สังเกตได้ว่าวงกันตรึมเป็นวงดนตรีที่มีเครื่องดนตรีประเภทตรัวเพียงชิ้นเดียว จึงไม่มีคำขยายความต่อท้าย แต่งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับวงกันตรึมหรือดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้ได้กล่าวถึงตรัวที่ใช้บรรเลงในวงกันตรึม โดยมีการเติมคำว่า “กันตรึม” ต่อท้ายคำว่า “ตรัว” เป็น “ตรัวกันตรึม” บ้างก็ใช้คำว่า “ซอกันตรึม” แทน (ขำคม พรประสิทธิ์, 2550; โฆษิต ดีสม, 2544; สุพรรณี เหลือบุญชู, 2545) ตรัวและซอกันตรึมที่ผู้วิจัยกล่าวถึงจึงเป็นซอชนิดเดียวกัน ลักษณะของตรัวคล้ายกับซอสองสายทั่วไป มีลักษณะและขนาดแตกต่างกันไป โดยทั่วไปใช้กะลามะพร้าวหรือไม้เนื้อแข็ง (กลึงเป็นทรงกระบอก)สำหรับเป็นกะโหลกซอ ขึ้นหน้าซอด้วยหนังสัตว์ เช่น งูเหลือม ตะกวด วัว เป็นต้น มีเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ไม่ทุ้มไม่แหลมแบบซออู้หรือซอด้วง ใช้บรรเลงในวงกันตรึมโดยมีหน้าที่ในการดำเนินทำนองสอดคล้องไปกับปี่อ้อและนักร้อง มีที่มาอย่างไรไม่สามารถทราบแน่ชัดได้ แต่สันนิษฐานได้ว่ามีพัฒนาการมาพร้อมกับวงกันตรึม

“กันตรึม” เป็นชื่อเรียกวงดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มชนที่ใช้ภาษาเขมรในชีวิตประจำวันหรือเขมรถิ่นไทย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะพบวงดนตรีชนิดนี้ได้ในเขตอีสานใต้ ได้แก่ บุรีรัมย์ สุรินทร์และศรีสะเกษ และพบได้บางส่วนของภาคตะวันออก ที่มาของวงกันตรึมไม่สามารถสืบได้แน่ชัดว่ามีที่มาอย่างไร (ภูมิจิต เรืองเดช, 2529; วีณา วีสเพ็ญ, 2526) คำว่า “กันตรึม” สันนิษฐานได้ว่าเป็นการนำเอาจังหวะการตีกลองโทนในวงกันตรึม ที่มีเสียงเป็น โจ๊ะ-คะ ครึม-ครึม มาเรียกเป็นชื่อวงดนตรีนี้(สมจิตร กัลยาศิริ, 2524) สอดคล้องกับ ภูมิจิต เรืองเดช (2529) ได้กล่าวว่าจังหวะเสียงดังโจ๊ะกันตรึม โจ๊ะตรึม ตรึม จากกลองกันตรึมเป็นเสียงวงดนตรีพื้นเมืองที่เป็นเพลงปฏิพากย์ มีทวงทำนองและเนื้อร้อง

เป็นภาษาเขมรเรียกว่า เพลงกันตรึม (ภูมิจิต เรืองเดช, 2529; สมจิตร กัลยาศิริ, 2524) ซึ่งสอดคล้องกับ พิมพ์ใจ ศิริสาคร (2529) ที่ได้อธิบายความหมายของกันตรึมไว้ว่า

> *"กันตรึมเป็นการเรียกเลียนเสียงการตีโทนแบบพื้นบ้านชาวสุรินทร์พร้อม ๆ กัน 2 ใบ หูคนไทยภาคกลางอาจได้ยินว่า ตรึง ตรึง ถ้าหูของชาวตะวันตกอาจจะได้ยินว่า ดรัม ดรัม* (Drum Drum) *แต่หูของชาวสุรินทร์และชาวบุรีรัมย์ได้ยินว่า ตรึม ตรึม ส่วนคำว่า กัน ที่นำหน้านั้นไม่มีความหมาย แต่ชาวสุรินทร์และชาวบุรีรัมย์เอาคำบางคำมาปะข้างหน้า เพื่อให้เกิดเป็น 2 พยางค์ตามความนิยมหรือตามความเคยชิน"*

รูปแบบการประสมวง แนวทางการบรรเลงกันตรึมมีลักษณะสำเนียงที่เป็นรูปแบบเฉพาะของวงกันตรึม ทำให้วงกันตรึมต่างจากวงดนตรีอื่น ๆ อย่างชัดเจน ทั้งนี้วงกันตรึมในแต่ละท้องถิ่นอาจมีการประสมวงที่ไม่เหมือนกันบ้าง จึงทำให้มีความแตกต่างกันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพท้องถิ่นหรือสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป และการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูรุ่นก่อน ๆ โดยทั่วไปแล้วจะมีตรัว ปี่อ้อและกลองเป็นเครื่องดนตรีหลัก โดยมีจุดร่วมที่มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของระเบียบวิธีการบรรเลง กล่าวคือ ก่อนการบรรเลงกันตรึมในโอกาสต่าง ๆ ทุกครั้งจะมีการไหว้ครูด้วยเครื่องบูชาครูต่าง ๆ และเริ่มบรรเลงบทเพลงแรกที่แต่ละวงถือว่าเป็นเพลงครูเพื่อรำลึกถึงครูก่อนเสมอ (ขำคม พรประสิทธิ์, 2550) ซึ่งแต่ละวงก็จะมีเพลงครูประจำวงของตนที่แตกต่างกันไป

กันตรึมมีบทบาทเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวเขมรอีสานใต้ ทั้งใช้บรรเลงในพิธีกรรมประกอบการเซ่นสรวงเข้าทรงรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ตลอดจนบรรเลงเพื่อความบันเทิงในงานหรือพิธีการต่าง ๆ เช่น งานแต่ง งานโกนจุก งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ และเทศกาลงานบุญต่าง ๆ เป็นต้น (วิเศษ ชาญประโคน, 2539) กันตรึมจึงเป็นดนตรีอย่างหนึ่งที่เป็นเครื่องบ่งชี้หรือแสดงถึงเอกลักษณ์ของอีสานใต้ได้เป็นอย่างดี เพราะด้วยวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านในภูมิภาคอีสานใต้อันมีเอกลักษณ์นั้นปรากฏในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์และศรีสะเกษซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประชากรที่ใช้ภาษาเขมรอยู่หนาแน่น โดยทั้ง 3 จังหวัดนี้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน และเคยเป็นแหล่งอารยธรรมและวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรือง โดยจังหวัดสุรินทร์มีประชากรที่ใช้ภาษาเขมรถึงร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมด เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางโบราณคดีที่ชัดเจน เช่น ชุมชนโบราณ โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นต้น (ศิริพร สุเมธารัตน์, 2554) วัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันจึงเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่สั่งสมและส่งต่อกันมาจากคนรุ่นก่อน ๆ

ในฐานะที่ดนตรีเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่เกิดจากการสร้างสรรค์เพื่อให้ความรู้สึกที่พึงพอใจและเพลิดเพลินในชีวิต (Boas, 1955 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ, 2556) โดยในแต่ละสังคมก็

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จะมีรูปแบบดนตรีที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปตามแบบแผน ค่านิยมหรือวัฒนธรรม ดนตรีจึงกลายมาเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่คนในสังคมให้การยอมรับ ซึ่งตามความหมายและลักษณะของวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ต้องมีการเรียนรู้โดยสมาชิกของสังคม โดยผ่านการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง (Richard T. Schaefer & Lamm, 1995; อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, 2553; อมรา พงศาพิชญ์, 2553) ดังนั้นการถ่ายทอดจึงมีความสำคัญที่จะส่งต่อดนตรีอันเป็นองค์ความรู้ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาให้ดำรงอยู่ในสังคมต่อไป

การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางดนตรีกันตรึมถือได้ว่าเป็นการถ่ายทอดมรดกทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมา มีรูปแบบการถ่ายทอดแบบบอกต่อกันแบบปากเปล่า ตัวต่อตัว หรือที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” และมีการเรียนรู้แบบครูพักลักจำนำไปฝึกฝนด้วยตนเอง องค์ความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดและเรียนรู้นี้ยังคงมีการถ่ายทอดและรับสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน (บุษกร สำโรงทอง, 2549) การศึกษากระบวนการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านกันตรึมเพื่อหาแนวทางในการรักษาองค์ความรู้นี้ไว้ให้ดำรงอยู่จึงมีความสำคัญ อีกทั้งยังสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านกันตรึมในปัจจุบันได้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้เชี่ยวชาญด้านกันตรึมพบว่างานวิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับ 1) ชีวิตและผลงานของครูปิ่น ดีสม 2) ประวัติชีวิต ผลงานด้านกันตรึม วิธีการสอนและการขับร้องกันตรึมของครูพูน สามสี (อาศรมศึกษา) 3) ประวัติชีวิต วิธีการสอนและหลักการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี (อาศรมศึกษา) แสดงให้เห็นว่าครูดนตรีกันตรึมทั้ง 3 ท่านมีความสำคัญและเชี่ยวชาญทางด้านดนตรีพื้นบ้านกันตรึม เห็นได้จากการได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และผลงานที่ได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เช่น ให้เป็นบุคลากรทางวัฒนธรรมประเภทอาวุโสดีเด่น (ครูปิ่น) ให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมด้านดนตรีพื้นบ้านกันตรึม (ครูพูน) และให้เป็นศิลปินดีเด่นจังหวัดสุรินทร์ (ครูธงชัย) เป็นต้น (มัชชีวา ทองโสภา, 2552; สยาม ดนเสมอ, 2551; อัครพล บริกุล, 2540) ซึ่งเป็นที่น่าเสียใจและเสียดายอย่างยิ่งที่ครูกันตรึมทั้ง 2 ท่าน คือ ครูปิ่น ดีสมและครูพูน สามสีได้เสียชีวิตแล้ว นับว่าเป็นการสูญเสียครูดนตรีกันตรึมที่มีองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านกันตรึมฉบับดั้งเดิมไป

ครูธงชัย สามสี ศิลปินและครูดนตรีพื้นบ้านผู้มีผลงานโดดเด่น ผู้อุทิศตนทุ่มเทให้กับการอนุรักษ์และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านประกอบกับการเป็นผู้ศึกษาจนรอบรู้อย่างลึกซึ้งในองค์ความรู้ด้านดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน ได้รับคัดเลือกและได้รับรางวัลยกย่อง เช่น ครูผู้มีวัฒนธรรมดีเด่น ของชมรมโรงเรียนเอกชนสุรินทร์, ศิลปินดีเด่นระดับจังหวัด ปี 2545 จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, รางวัลวัฒนคุณาธร จากกระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น และเนื่องด้วยสภาพแวดล้อมทางสังคม อยู่ในชุมชนที่มีศิลปินพื้นบ้านอาศัยอยู่จำนวนมากจนทำให้ชุมชนดังกล่าวถูกจัดให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ ทำ

ให้ได้รับการปลูกฝังซึมซับจนมีใจรักในศิลปะการแสดงพื้นบ้านกันตรึม ครูธงชัยได้รับการถ่ายทอดดนตรีกันตรึมจากครูพูน สามสีซึ่งมีศักดิ์เป็นอา ถือได้ว่าผู้มีผลงานดีเด่นระดับชาติ สาขาการแสดงและการละเล่นพื้นบ้าน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้ยังมีครูอีกหลายท่านที่เป็นศิลปินพื้นบ้านในหมู่บ้านดงมันที่มีชื่อเสียง เช่น ครูโบราณ จันทร์ ครูเปรย บุญช่วย เป็นต้น

ครูธงชัย สามสีเป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จักในวงการดนตรีพื้นบ้านในเมืองสุรินทร์ เนื่องจากถูกรับเชิญไปเป็นวิทยากรผู้ถ่ายทอดความรู้แก่บุคคลทั่วไป และสถานศึกษาต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยหลักแล้วท่านเป็นครูประจำโรงเรียนสุรินทรศึกษาและโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา รับผิดชอบงานฝ่ายส่งเสริมและอนุรักษ์เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์โดยเฉพาะกันตรึม (มัชชีวา ทองโสภา, 2552) การถ่ายทอดความรู้ของครูธงชัย มีลักษณะที่น่าสนใจกล่าวคือ ครูได้รับการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านกันตรึมด้วยวิธีแบบตัวต่อตัว ครูปฏิบัติให้ดูแล้วทำตามซึ่งเป็นวิธีแบบดั้งเดิม แต่ปัจจุบันครูธงชัยได้มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการถ่ายทอดความรู้โดยใช้โน้ตและแจกเอกสารประกอบการสอนเป็นสื่อการสอน โดยมีโน้ตเพลงกันตรึมที่เป็นทั้งโน้ตไทยและสากลด้วยเพื่อความรวดเร็วในการถ่ายทอด เนื่องจากจำนวนผู้เรียนมีมากขึ้น (บุษกร สำโรงทอง, 2549)

ด้วยความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดจากครูดนตรีกันตรึมหลายท่าน ประกอบกับประสบการณ์ด้านการบรรเลงดนตรีกันตรึมและการถ่ายทอดที่ได้สั่งสมมา ทำให้ครูธงชัย สามสีเป็นบุคคลที่มีความสำคัญด้านดนตรีกันตรึม โดยเฉพาะการบรรเลงตรัว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวไว้ การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีด้วยวิธีการทางดนตรีศึกษา ซึ่งหากพิจารณาจากองค์ประกอบทางการศึกษา อันประกอบไปด้วย 1) ผู้สอน 2) ผู้เรียน 3) เนื้อหาสาระ และ 4) บริบททางการศึกษา (Steiner, 1988) แล้วนั้นศิลปินดนตรีพื้นบ้านกันตรึมหรือครูกันตรึมเปรียบได้กับผู้สอน ซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งในองค์ประกอบหรือกระบวนการถ่ายทอดที่มีความสำคัญ เนื่องจากภายในตัวครูนั้นมีองค์ความรู้หรือเนื้อหาสาระ และกลวิธีที่จะถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียน การศึกษาในเชิงดนตรีศึกษาจึงมีความครอบคลุมในองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวผู้สอน ซึ่งทำให้การรวบรวมองค์ความรู้ที่สำคัญนี้เป็นระบบขึ้น อีกทั้งยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษารวบรวมข้อมูลในเชิงดนตรีศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษากระบวนการถ่ายการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลให้เป็นคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีซึ่งเป็นการบันทึกองค์ความรู้เก็บไว้เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการของการศึกษาดนตรีพื้นบ้านกันตรึม ซึ่งจะเป็นประโยชน์และง่ายต่อการศึกษาสำหรับผู้ที่สนใจต่อไป

คำถามการวิจัย

1. กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี
2. เพื่อสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ตามหลักการสอนของครูธงชัย สามสี มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว โดยเริ่มศึกษาจากขั้นพื้นฐานของการบรรเลงตรัวไปจนถึงขั้นการบรรเลงในระดับเพลงชั้นครูตามลำดับของการจัดเรียงซึ่งอ้างอิงตามลำดับขั้นตอนของการสอนบรรเลงตรัวที่ได้ยึดถือในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การบรรเลงขั้นพื้นฐาน โดยเริ่มจากทักษะพื้นฐานในการเริ่มบรรเลง อันได้แก่ ท่าทางการบรรเลง แบบฝึกสำหรับฝึกไล่นิ้ว และ บทเพลงเบื้องต้น

1.2 การบรรเลงขั้นกลาง คือการบรรเลงบทเพลงกันตรึมด้วยเทคนิคการบรรเลงตรัว ได้แก่ การพรมนิ้ว การประนิ้ว การโยกนิ้ว(เสียง) ตามลักษณะของบทเพลงแต่ละประเภท โดยเป็นเพลงนอกเหนือจากเพลงขั้นพื้นฐานและเพลงชั้นสูง

1.3 การบรรเลงขั้นสูง คือเทคนิคการบรรเลงเพลงประเภทเพลงชั้นสูงหรือเพลงครู

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย

2.1 ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้โดยตรง คือ ครูธงชัย สามสี

2.2 ผู้ที่ใกล้ชิดทางสายเลือดกับครูธงชัย สามสี หรือครอบครัวของครูธงชัย สามสี คือ พี่น้อง และภรรยาของครูธงชัย สามสี

2.3 ผู้ที่เคยถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านกันตรึมให้แก่ครูธงชัย สามสี และเป็นครูผู้ถ่ายทอดที่ครูธงชัย สามสีให้ความเคารพนับถือเป็นครูของตน

2.4 ผู้ร่วมเรียนหรือเพื่อนร่วมรุ่นกับครูธงชัย สามสีที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านกันตรึมจากครูผู้ถ่ายทอด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.5 ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยมีสถานะที่ไม่ใช่เป็นทั้งผู้ถ่ายทอดการบรรเลงตรัว และผู้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสี ได้แก่ เพื่อนร่วมงานของครูธงชัย สามสี และผู้บังคับบัญชาหรือผู้อำนวยการสังกัดที่ครูธงชัย สามสีรับผิดชอบในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวอยู่

2.6 ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวโดยตรงจากครูธงชัย สามสี ซึ่งคือ ลูกศิษย์ โดยสามารถแบ่งกลุ่มของลูกศิษย์ได้ดังนี้

2.6.1 ลูกศิษย์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมติดตามครูธงชัย สามสีไปบรรเลงตรัวหรือแสดงกันตรึมตามโอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอ ๆ

2.6.2 ลูกศิษย์ที่กำลังได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษาในระบบ ในปัจจุบัน (ช่วงทำการศึกษาวิจัย) ซึ่งสามารถแบ่งย่อยได้ 2 ระดับ คือ 1) การศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน และ 2) การศึกษาระดับอุดมศึกษา

2.6.3 ลูกศิษย์ที่กำลังได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษานอกระบบ ในปัจจุบัน (ช่วงทำการศึกษาวิจัย) ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่สนใจเรียนบรรเลงตรัว

2.6.4 ลูกศิษย์เก่าที่เคยผ่านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสี จนครบทุกกระบวนการหรือสามารถบรรเลงเพลงกันตรึมในทุกระดับขั้นได้

3. สร้างคู่มือการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ซึ่งประกอบด้วย

3.1 ปกของคู่มือ

3.2 คำนำ

3.3 คำชี้แจงในการใช้คู่มือและการเตรียมการที่จำเป็น

3.4 สารบัญ

3.5 เนื้อหาสาระ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของตรัว ลักษณะทางกายภาพของตรัว ระบบเสียงและตำแหน่งของเสียงตรัว โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

3.6 ขั้นตอนฝึกทักษะการบรรเลงตรัว

3.7 การประเมินผล

3.8 แหล่งอ้างอิง / แหล่งข้อมูล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้จะสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีในลักษณะของคู่มือทั่วไป โดยรวบรวมบทเพลงและแบบฝึกตั้งแต่ระดับต้นขั้นพื้นฐานจนถึงระดับการบรรเลงเพลงขั้นสูง คู่มือจึงเหมาะสมสำหรับผู้ที่อ่านออกเขียนได้ สามารถเข้าใจและอ่านระบบการบันทึกโน้ตแบบตัวอักษรไทยได้

นิยามศัพท์

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว หมายถึง หลักการ เทคนิคการสอน และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีด้านรูปแบบแนวคิดภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ ในการสอนทักษะการบรรเลงตรัว รวมถึงประวัติชีวิตของครูธงชัย สามสี

องค์ความรู้และภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ในเรื่องการบรรเลงตรัวที่ได้จากสืบทอดสั่งสมพัฒนาปรับปรุงเป็นรูปแบบความรู้เฉพาะของครูธงชัย สามสี

ตรัว หมายถึง ซอพื้นบ้านที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีพื้นบ้านกันตรึม จังหวัดสุรินทร์ หรือเรียกได้อีกอย่างว่า ซอกันตรึม ทำหน้าที่บรรเลงหรือดำเนินทำนองเป็นหลักในวงกันตรึมแบบดั้งเดิม

กันตรึม หมายถึง วงดนตรีพื้นบ้านเฉพาะในจังหวัดสุรินทร์ เครื่องดนตรีประกอบไปด้วย ตรัว (ซอ) แป๊ย ออ(ปี่อ้อ) สกวร/สโกร(กลอง) นักร้อง

คู่มือการบรรเลงตรัว หมายถึง เอกสารเกี่ยวกับการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี สำหรับผู้ที่สนใจ โดยสามารถนำไปใช้ฝึกด้วยตัวเองหรือนำไปใช้ในการเรียนการสอนสำหรับผู้สอนและผู้เรียนตรัว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงลำดับขั้นตอนการถ่ายทอด และได้องค์ความรู้ในกระบวนการการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวที่ถูกต้องตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

2. ได้คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีเป็นการศึกษาในเชิงดนตรีศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีหลักการแนวคิดทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 การถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน

1.1 ความสำคัญและลักษณะของการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน

1.2 ความหมาย และองค์ประกอบของการถ่ายทอด

1.3 ทฤษฎีทางการศึกษา

ตอนที่ 2 การศึกษาชีวประวัติของครูธงชัย สามสี

2.1 การศึกษาประวัติชีวิต

2.2 ชีวประวัติของครูธงชัย สามสี

ตอนที่ 3 สารัตถะของตรัว

3.1 ประวัติความเป็นมา

3.2 ลักษณะทางกายภาพของตรัว

3.3 ลักษณะทางเสียงของตรัว

3.4 พัฒนาการรูปแบบการบรรเลงตรัว

ตอนที่ 4 แนวคิดทฤษฎีในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

4.1 แนวคิดและหลักการสอนดนตรี

4.2 การสอนทักษะดนตรี

4.3 การวัดประเมินผลทางดนตรี

4.4 สื่อการสอนดนตรี

ตอนที่ 5 ลักษณะคู่มือการบรรเลงตรัว

ตอนที่ 6 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตอนที่ 1 การถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน

1.1 ความสำคัญและลักษณะของการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน

คำว่า “ถ่ายทอด” ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายความว่า นำเรื่องที่รู้ไปเล่าต่อ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ส่วนคำว่า “การ” นั้นเป็นการเติมคำเพื่อให้คำข้างหลังกลายเป็นคำนาม ดังนั้นหากนำคำจำกัดความข้างต้นมากล่าวในบริบทของงานวิจัยนี้ก็จะได้ความหมายของการถ่ายทอดว่า การส่งต่อความรู้ความเข้าใจของผู้ถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นหรือผู้รับการถ่ายทอด ความรู้ในที่นี้หมายถึง องค์ความรู้โดยรวมด้านทักษะและทฤษฎีการดนตรีพื้นบ้านที่ผู้ถ่ายทอดได้เรียนรู้สั่งสมและปรับปรุงขึ้นมา การถ่ายทอดที่กล่าวถึงต่อไปนี้จึงเป็นเรื่องของการถ่ายทอดสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตร่วมกันของสมาชิกในสังคม ซึ่งสิ่งนั้นก็คือ วัฒนธรรม (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2558) มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมไว้ ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

Tylor Edward ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าไว้ว่า วัฒนธรรม คือผลรวมของระบบที่ซับซ้อน ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี และอะไรก็ตามที่เกิดจากฝีมือหรือความสามารถและอุปนิสัยของมนุษย์ในฐานะสมาชิกของสังคม (Tylor, 1891)

ส่วนนักวิชาการท่านอื่น ๆ ได้แก่ Scheafer, Lamm, อมรา พงศาพิชญ์และอภิญญา เฟื่องฟูสกุล ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไปในแนวทางเดียวกัน โดยกล่าว วัฒนธรรมคือองค์รวมของพฤติกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ศิลปะ หรือแม้กระทั่งวัตถุที่เป็นรูปธรรมต่าง ๆ โดยองค์รวมพฤติกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งได้รับการยอมรับให้คุณค่าและยึดปฏิบัติ (Shared Belief and Value) เป็นแบบแผนในสังคม สมาชิกในสังคมต้องเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสังคมที่ตนอยู่ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกและดำรงอยู่ในสังคม (Richard T. Schaefer & Lamm, 1995; อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, 2553; อมรา พงศาพิชญ์, 2553)

นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมว่าเป็นแกนกลางสำหรับการยึดถือปฏิบัติ โดยเป็นสิ่งที่ไม่ได้ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด หรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและมนุษย์ต้องเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการศึกษาของมนุษย์ เมื่อมนุษย์เรียนรู้หรือรับเอาวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแล้วโดยธรรมชาติที่มนุษย์มีจินตนาการและความคิดความอ่านก็ทำให้เกิดการคิดค้นปรับปรุงแก้ไขวัฒนธรรมเดิมให้ดีขึ้นและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ซึ่งไพฑูรย์ สินลารัตน์ได้เน้นว่า การรับรู้วัฒนธรรมเก่าและการสร้างเสริมวัฒนธรรมใหม่อันเกิดพร้อมกันไปนั้นเป็นส่วนประกอบของการศึกษา (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2558)

ดังกล่าวข้างต้น จึงกล่าวได้ว่าการถ่ายทอด การเรียนรู้ การศึกษา เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องสอดคล้องกันเป็นกระบวนการที่สำคัญจะสืบทอดวัฒนธรรมของมนุษย์ให้ดำรงอยู่ในสังคมได้ จากการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

นิยามความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากตัวมนุษย์ และกลายเป็นสิ่งที่กำหนดให้มนุษย์ต้องปฏิบัติตามแบบแผนพฤติกรรมที่สังคมได้ยึดปฏิบัติ มีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกของสังคม

ศิลปะต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี คีตศิลป์ การประดิษฐ์อุปกรณ์เครื่องใช้และเครื่องประดับต่าง ๆ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เกิดจากการแสดงออกทางความรู้สึก ความเชื่อ และความคิดของมนุษย์ โดยนักมานุษยวิทยาเรียกพฤติกรรมที่แสดงอารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ว่า พฤติกรรมการแสดง (expressive behavior) (Ember, 1988) ซึ่งยศ สันตสมบัติ ได้กล่าวว่า พฤติกรรมการแสดงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ และการยอมรับของสังคม โดยศิลปินเป็นผู้สร้างสรรค์ตามแนวทางของครูหรือศิลปินรุ่นก่อนได้วางเอาไว้ ทั้งนี้ต้องอยู่ในขอบเขตของแบบแผนที่สังคมกำหนดและยอมรับ จึงเห็นได้ว่าศิลปะต่าง ๆ หรือพฤติกรรมการแสดงนั้นเป็นผลผลิตของวัฒนธรรม (ยศ สันตสมบัติ, 2556)

ดนตรีเป็นพฤติกรรมการแสดงอย่างหนึ่งที่สามารถพบได้ในทุกสังคมวัฒนธรรม ซึ่งในแต่ละสังคมวัฒนธรรมก็จะมีรูปแบบ เครื่องดนตรี ลีลา จังหวะ และท่วงทำนองดนตรีที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของสังคม นั้น ๆ อย่างเช่น ดนตรีในภาคอีสานของประเทศไทย สามารถแบ่งกลุ่มวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ (สุพรรณี เหลือบุญชู, 2545) ดังนี้ 1) วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีอีสานเหนือ เช่น หมอลำ พิณ แคน โหวด โปงลาง 2) วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีอีสานใต้ ซึ่งสามารถแบ่งย่อยออกเป็นวัฒนธรรมย่อยอีก 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกวัฒนธรรมเพลงโคราช เช่น มโหรีโคราช เพลงโคราช และกลุ่มที่สองคือวัฒนธรรมการบรรเลงกันตรึม เช่น วงกันตรึม มโหรี(เขมร) เจรียงเบริน เป็นต้น สังเกตได้ว่า ดนตรีจะมีความแตกต่างกันไปโดยแบ่งตามท้องถิ่น ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะใช้ภาษาที่ใช้สื่อสารและวัฒนธรรมที่มีรูปแบบแตกต่างกัน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การถ่ายทอดหมายถึงการส่งต่อเรื่องราวที่ผู้ถ่ายทอดมีความรู้ความเข้าใจไปสู่ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอด ในที่นี้หมายถึงดนตรีพื้นบ้านอันเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม และเป็นเนื้อหาสำคัญในกระบวนการถ่ายทอดที่จะส่งต่อไปยังผู้รับการถ่ายทอด ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้การถ่ายทอดยังมีความสอดคล้องเกี่ยวข้องกันกับการศึกษา โดยกระบวนการทั้งคู่นั้น ทำหน้าที่เป็นกระบวนการหนึ่งทางสังคมที่จะช่วยดำรงวัฒนธรรมให้คงอยู่และดำเนินไปในสังคม การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี มีจุดประสงค์เพื่อเป็นการศึกษาเนื้อหาทางด้านดนตรี ตลอดจนองค์ความรู้ต่าง ๆ ในกระบวนการถ่ายทอด ทั้งยังเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยดำรงไว้ซึ่งองค์ความรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ส่งต่อสู่ชนรุ่นหลังต่อไป

การถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านเป็นกระบวนการสำคัญในการรักษาสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ลักษณะการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน

เป็นลักษณะของการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ เรียนรู้จากการฟังมากกว่าการอ่าน (สุกัญญา สุจฉายา, 2545) ซึ่ง วิมาลา ศิริพงษ์ กล่าวถึงกระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยของปราชญ์ชาวบ้านประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน (วิมาลา ศิริพงษ์, 2534) ดังนี้

1) การต่อเพลง คือการการเรียนการสอน ถ่ายทอดความรู้เรื่องเพลงด้วยวิธีบอกเล่า

2) การเรียนรู้ของศิษย์หรือผู้เรียน กล่าวคือการต่อเพลงนั้นเป็นการรับความรู้ที่ถ่ายทอดมาจากผู้สอนเพียงส่วนหนึ่งของความรู้ทั้งหมด และเพื่อความสมบูรณ์ของความรู้ ผู้เรียนจะต้องฝึกฝนและเรียนรู้ด้วยตนเอง

3) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ คือ การที่ลูกศิษย์มีความประสงค์ที่จะเล่าเรียนวิชา จึงต้องเข้าไปหาครูดนตรีเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ การสอนเป็นแบบตัวต่อตัว ใช้ความจำเป็นหลักไม่มีการบันทึกโน้ต จึงทำให้ครูและลูกศิษย์มีการติดต่อสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดตลอดระยะเวลาที่ทำการเรียนการสอน

ในขณะที่สงัด ภูเขาทอง ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการถ่ายทอดดนตรีพื้นเมือง 3 ประการ (สงัด ภูเขาทอง, 2529 อ้างถึงใน อุทัย ศาสตรา, 2553) ได้แก่

1) การชี้แนะ คือ ให้ทำตามที่ครูบอกหรือสั่ง

2) การท่องจำ โดยไม่มีการบันทึกโน้ตบทเพลงหรือเทคนิคการบรรเลง

3) ยึดมั่นในจารีตประเพณี

นอกจากนี้ บุษกร สำโรงทอง ได้ศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดในวัฒนธรรมดนตรีไทยภาคอีสานใต้ โดยการสำรวจข้อมูลศิลปินพื้นบ้านเขตอีสานใต้พบว่าการสืบทอดภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้านในเขตอีสานใต้เป็นแบบมุขปาฐะ มีลักษณะการถ่ายทอดแบบบ่มเพาะ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดที่เกิดขึ้นอย่างตั้งใจทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้รับ การเรียนกันตรึมขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่าจะเริ่มเรียนด้วยเพลงใด โดยส่วนใหญ่แล้วมักเริ่มต้นด้วยเพลงที่จัดอยู่ในกลุ่มเพลงครู ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มเพลงที่ยากและยาว ก่อนการถ่ายทอดหรือเริ่มเรียนกันตรึมนั้น ผู้เรียนต้องนำเครื่องบูชาหรือขันกำนลมาบูชาครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ มีเรื่องของความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ผู้เรียนที่จะเรียนกับครูโดยตรงต้องผ่านพิธีกรรมไหว้ครูหรือยกครูก่อน ในปัจจุบันลักษณะการถ่ายทอดดังที่กล่าวมานั้นมีการเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากกลุ่มครูที่เป็นศิลปินพื้นบ้านรุ่นใหม่ได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดกันตรึมในระบบโรงเรียนซึ่งมีนักเรียนจำนวนมาก จึงมีนำระบบการบันทึกโน้ตเข้ามาเป็นสื่อในการถ่ายทอดเพื่อความสะดวกมากขึ้น (บุษกร สำโรงทอง, 2549)

จากการศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน สรุปได้ว่า การถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านเป็นกระบวนการหนึ่งของสังคม ที่มีการส่งต่อดนตรีอันเป็นพฤติกรรมการแสดงของมนุษย์ที่ได้รับการยอมรับและปรับปรุง จนกลายเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของในแต่ละสังคม โดยสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญในการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน อันได้แก่ ผู้ถ่ายทอด ผู้รับการ

ถ่ายทอด เนื้อหาดนตรีที่ใช้ในการถ่ายทอด และรูปแบบหรือวิธีการถ่ายทอด ซึ่งการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านมีลักษณะการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ ตัวต่อตัว โดยกระบวนการถ่ายทอดเกิดจากความตั้งใจ กล่าวคือ ผู้รับการถ่ายทอดหรือผู้เรียนตั้งใจที่จะรับการถ่ายทอด จึงได้นำขันกำนลเครื่องบูชามามอบให้ครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์พร้อมรับฟังคำชี้นำและข้อปฏิบัติต่าง ๆ จากครู และผู้ถ่ายทอดก็ยินดีที่จะรับศิษย์ที่นอบน้อมปฏิบัติตามขนบโบราณที่ครูได้รับถ่ายทอดมา เนื้อหาการถ่ายทอดก็ขึ้นอยู่กับว่าครูผู้สอนจะกำหนดให้เป็นไปอย่างไร ดังเช่นการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านกันตรึมโดยส่วนใหญ่จะเริ่มต่อเพลงด้วยกลุ่มเพลงครู ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มเพลงที่มียากที่สุดในบรรดากลุ่มเพลงกันตรึมประเภทอื่น ๆ ผู้เรียนต้องใช้ทักษะในการท่องจำโดยไม่มีการบันทึก เรียนอย่างค่อยเป็นค่อยไป เมื่อผู้เรียนผ่านบทเพลงที่ยากไปได้ก็จะสามารถบรรเลงเพลงอื่น ๆ ได้อย่างง่ายดาย จะเห็นได้ว่า หากผู้เรียนไม่มีความอดทนมากพอหรือเบื่อหน่ายเสียก่อนก็อาจจะเลิกเรียนไปเลย ดังนั้นผู้ต้องมีความเพียรพยายามอย่างมาก ดังกล่าวมานี้เป็นการถ่ายทอดแบบดั้งเดิม ผู้สอนกับผู้เรียนจึงมีความใกล้ชิดกัน และการถ่ายทอดมีแบบแผนตามความเชื่อ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันดนตรีพื้นบ้านถูกจัดให้มีการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ซึ่งสัดส่วนผู้เรียนและผู้สอนหรือระยะของการเรียน ทำให้ไม่สะดวกที่จะถ่ายทอดแบบปากเปล่าได้ จึงมีการนำเอาระบบการบันทึกโน้ตและเทคโนโลยีสื่อต่าง ๆ มาช่วยในการถ่ายทอด จะเห็นได้ว่า กระบวนการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านมีหลักวิธีการที่เป็นลักษณะเฉพาะ และมีการเปลี่ยนแปลงได้โดยขึ้นอยู่กับครูผู้ถ่ายทอด หรือแม้แต่ผู้รับการถ่ายทอด เนื้อหาสาระในการถ่ายทอด และบริบทสภาพแวดล้อมในการถ่ายทอดนั้น ๆ

1.2 ความหมาย องค์ประกอบของการสอนและการถ่ายทอด

ความหมายของการถ่ายทอดในบริบทของการศึกษามีความสัมพันธ์กับการสอน โดยทั้ง 2 คำนี้มีจุดหมายที่เหมือนกันคือการส่งต่อเนื้อหาสาระไปยังผู้รับการถ่ายทอดหรือผู้เรียน ซึ่งความหมายของการสอนนั้นได้มีนักการศึกษาจำนวนมากต่างให้นิยามไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

สนั่น มีขันหมาก ได้กล่าวสรุปความหมายของการสอนไว้ว่า การสอน คือ การจัดประสบการณ์หรือสร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน การถ่ายทอดความรู้ การแนะนำแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชีวิต การยั่วยุให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ การช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น การช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง ฯลฯ (สนั่น มีขันหมาก, 2538)

Thomas Green ได้กล่าวถึงการสอนว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก และเสนอว่าการสอนมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของครูผู้สอนโดยเป็นผู้กระทำให้เกิดผลต่อผู้เรียน คือ 1) การปรับแต่งพฤติกรรม (Shaping behavior) 2) การปรับแต่งความรู้และความเชื่อหรือถ่ายทอดความรู้ (Shaping belife / Transmitting knowledge) (Green, 1971) ซึ่งสอดคล้องกับสุพิน บุญชูวงศ์ ที่กล่าวว่าการสอนคือการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมสำหรับนักเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลง

พฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งการสอนจำเป็นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการสอน ทั้งการเข้าใจในตัวผู้เรียน เข้าใจในกระบวนการ เทคนิควิธีสอน ตลอดจนสื่อการสอนและการวัดประเมินผล เข้าใจในการสร้างแรงจูงใจให้แรงเสริมผู้เรียน และเข้าใจการใช้บุคลิกภาพการเป็นครู เป็นต้น (สุพิน บุญชูวงศ์, 2538) ดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า ครูเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสอน ทำหน้าที่ในการจัดการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ ลำพอง บุญช่วย ได้กล่าวว่าการสอนเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือ ครูผู้สอนต้องมีความรู้เกี่ยวกับศาสตร์หรือหลักของการสอน และต้องมีศิลป์ในการใช้กลวิธี เทคนิคต่าง ๆ ในการสอน (ลำพอง บุญช่วย, 2530 อ้างถึงใน อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2553) ส่วน ทิศนา แขมมณีกล่าวถึงการสอน (Teaching) ว่ามีลักษณะเป็นการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทักษะและเจตคติ โดยใช้การบอกกล่าว สั่ง อธิบาย ชี้แจง หรือแสดงให้ดู โดยที่ผู้สอนและผู้รับหรือครูและศิษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งบทบาทสำคัญของกระบวนการอยู่ที่ครูผู้สอนเป็นผู้จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตามความคิดเห็นและความสามารถตน ผู้เรียนหรือลูกศิษย์เป็นผู้รับการถ่ายทอดตามแต่ครูจะให้ การสอนโดยครูนี้จะเกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความพอใจของครู (ทิศนา แขมมณี, 2554)

ในขณะที่ สุมน อมรวิวัฒน์และฮิลส์ ได้กล่าวอย่างสอดคล้องกันว่า การปฏิสัมพันธ์มีความสำคัญในกระบวนการให้การศึกษาแก่นักเรียน ซึ่งก็คือการสอน โดยความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งการปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นได้ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับสิ่งแวดล้อม และครูกับนักเรียนกับสิ่งแวดล้อม (Hills, 1982; สุมน อมรวิวัฒน์, 2533)

ส่วน อาภรณ์ ใจเที่ยง ได้สรุปความหมายของการสอนว่า มีความหมายครอบคลุมทั้งด้านวิธีการ ด้านเป้าหมายการสอน ด้านบุคคล คือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และ ด้านความสามารถของผู้สอน โดยกระบวนการด้านต่าง ๆ เหล่านี้ มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2553)

สรุปได้ว่า การสอน คือ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ถ่ายทอดหรือผู้สอนกับผู้รับการถ่ายทอดหรือผู้เรียน หรือ แม้แต่สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อจะถ่ายทอดความรู้ ทักษะ เจตคติไปสู่ผู้เรียนตามเป้าหมายของการเรียนการสอน โดยผู้ถ่ายทอดมีบทบาทสำคัญที่จะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดการกระบวนการสอนด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พัฒนาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดประสงค์ของการสอน

จากการศึกษาความหมายของการสอนข้างต้นพบว่า การสอนมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ผู้ถ่ายทอดหรือผู้สอน ผู้รับการถ่ายทอดหรือผู้เรียน ศาสตร์และศิลป์หรือวิธีการต่าง ๆ ในการสอน และเนื้อหาในการถ่ายทอด ซึ่งนักการศึกษาได้จำแนกองค์ประกอบของการสอนไว้ดังนี้

กระบวนการสอนประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ได้แก่ ครู นักเรียน และสิ่งที่จะสอนหรือหลักสูตร ซึ่งทั้ง 3 อย่างมีความสัมพันธ์กันที่แยกจากกันไม่ได้ จะต้องดำเนินควบคู่กันไปตลอดเวลา โดยให้รายละเอียดไว้ว่า 1) ครู หรือผู้สอนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสอนที่ขาดไม่ได้ โดยมีหน้าที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ ด้วยการรู้จักเลือกใช้เทคนิคและวิธีสอนให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ เนื้อหา และผู้เรียน 2) นักเรียน หรือผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเท่ากับผู้สอน เพราะการบรรลุวัตถุประสงค์การสอนของผู้เรียนคือเป้าหมายสำคัญของการสอน ผู้สอนจึงต้องจัดประสบการณ์ กิจกรรม ใช้สื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และ 3) สิ่งที่จะสอน คือ เนื้อหาสาระต่าง ๆ ซึ่งครูต้องจัดเนื้อสาระให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย รวมทั้งสภาพแวดล้อมของการเรียนการสอน (สุพิน บุญชูวงศ์, 2538; อัจฉรา ประไพตระกูล, 2548; อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2553) นอกจากนี้ อัจฉรา ประไพตระกูล และอาภรณ์ ใจเที่ยง ได้วิเคราะห์องค์ประกอบแยกย่อยจากองค์ประกอบโครงสร้างหลักของการสอน พบว่ามีองค์ประกอบย่อยที่ช่วยให้การสอนนั้นมีความสมบูรณ์มากขึ้น ได้แก่ การตั้งจุดประสงค์การสอน กำหนดเนื้อหา วิธีสอนหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่ออุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวก การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาฝึกฝนนักเรียน และการวัดประเมินผล (อัจฉรา ประไพตระกูล , 2548; อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2553) สอดคล้องกับ อลิซาเบธ สไตเนอร์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาที่ครอบคลุมถึงการสอน ซึ่งประกอบด้วย ผู้สอน (Teacher) ผู้เรียน (Student) เนื้อหาสาระ (Content) โดยองค์ประกอบทั้ง 3 เป็นโครงสร้างหลักของการสอน และ บริบท (Context) เป็นองค์ประกอบสุดท้าย ซึ่งหมายถึงการจัดสภาพของการเรียนรู้ (position of learning) (Steiner, 1988) โดยเป็นการกล่าวถึงองค์ประกอบย่อยของการสอนอย่างกว้าง ๆ โดยมิได้เจาะจงว่า ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อยใดบ้าง

สรุปได้ว่า การสอนคือการถ่ายทอดเนื้อสาระไปสู่ผู้เรียน ซึ่งผู้สอนทำหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอด โดยการเลือกใช้วิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งการสอนที่มีประสิทธิภาพต้องมีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาสาระ เป็นองค์ประกอบหลัก และมีองค์ประกอบย่อยอื่น ๆ ที่ช่วยเสริมให้การสอนมีความสมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี อันเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะของผู้ถ่ายทอด ผู้วิจัยจึงจะศึกษาตามสภาพจริงของกระบวนการของครูธงชัย สามสี โดยใช้องค์ประกอบหลักของการสอนเป็นแนวทางในการศึกษา และศึกษาบริบทอื่น ๆ หรือการจัดสภาพของการเรียนรู้ (position of learning) ต่าง ๆ ที่พบได้ในกระบวนการซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยที่มีความสำคัญและทำให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วน

1.3 ทฤษฎีทางการศึกษา

ศาสตราจารย์ ดร. อลิซาเบธ สไตเนอร์ ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือการเรียนรู้จากการแนะนำด้วยความจงใจ (Steiner, 1988) และได้เสนอทฤษฎีทางการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างในการสร้างทฤษฎี โดยเสนอกระบวนการสร้างไว้อย่างละเอียด โดยรองศาสตราจารย์ ดร. ณรุทธ์ สุทธจิตต์ได้นำเสนอแปล สรุปความได้ว่า ทฤษฎีทางการศึกษาคือการเน้นการให้ความหมาย (Definiens) ของคำสำคัญหรือแนวคิด (Definiedum) ในรูปแบบของการบรรยาย (Description) โดยการให้ความหมายนั้นจะมีการขยายความของความหมายนั้นต่อไปอีกจนกว่าจะหาความหมายต่อไปไม่ได้อีก(Undefined) ซึ่งการให้ความหมายเป็นลำดับไปนั้นจะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นลำดับขั้นของลูกโซ่ความหาย (Definition Chain) (Steiner, 1988 อ้างถึงใน ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2555)

จากรูปแบบของการบรรยายโดยเน้นการให้ความหมายอย่างเป็นลำดับ สามารถนำเสนอทฤษฎีทางการศึกษาโดยแบ่งระบบย่อยของการศึกษาออกเป็นองค์ประกอบ 4 ด้านดังนี้ (Steiner, 1988)

1. ครูหรือผู้สอน (Teacher)
2. นักเรียนหรือผู้เรียน (Student)
3. สาระ (Content)
4. บริบทของสถานการณ์หรือการเรียนรู้หรือการเรียนการสอน (Context หรือ Position for Learning)

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีเป็นการศึกษาเกี่ยวข้องกับตัวผู้ถ่ายทอด กลุ่มผู้รับการถ่ายทอด เนื้อหาสาระ เทคนิค วิธีการของผู้ถ่ายทอดและองค์ประกอบอื่น ๆ ในการถ่ายทอด ซึ่งโดยความหมายของการถ่ายทอดนั้นคือ การส่งต่อเนื้อหาสาระในการถ่ายทอดไปยังผู้รับการถ่ายทอด ความหมายดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับความหมายของการศึกษาที่ศาสตราจารย์ ดร. อลิซาเบธ สไตเนอร์ข้างต้น ซึ่งทฤษฎีการศึกษานั้นได้แสดงให้เห็นองค์ประกอบของการศึกษาหรือการถ่ายทอดที่เป็นลำดับสัมพันธ์กัน สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบและเชื่อมโยงเพื่อให้เกิดความเข้าใจและความครอบคลุมในการศึกษาผู้วิจัยจึงเห็นว่า ทฤษฎีดังกล่าวของ ดร.อลิซาเบธ สไตเนอร์มีความสอดคล้องกับวิจัยครั้งนี้ และได้นำทฤษฎีทางการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยใช้จัดหมวดหมู่ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี สำหรับนำไปวิเคราะห์ตีความข้อมูลต่อไป

จากการศึกษาตอนที่ 1 การถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน แสดงให้เห็นว่า ดนตรีพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดให้ดำรงอยู่และดำเนินไปในสังคม ด้วยวิธีการแบบมุขปาฐะตัวต่อตัว เป็นการส่งต่อดนตรีอันเป็นพฤติกรรมการแสดงของมนุษย์ที่ได้รับการยอมรับและปรับปรุง

จนกลายเป็นรูปแบบของวัฒนธรรม องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของในแต่ละสังคม การศึกษาวิจัยจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ศึกษาแบบแผนหรือลักษณะในการถ่ายทอดและสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมที่เป็นองค์ความรู้ส่งต่อจากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง โดยใช้องค์ประกอบของการถ่ายทอดทั้งหมด 4 ด้าน ประกอบด้วย ครูผู้สอน ผู้เรียน สาระ และ บริบทการเรียนการสอน เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ตอนที่ 2 การศึกษาชีวประวัติของครูธงชัย สามสี

2.1 การบันทึกประวัติชีวิตบุคคล

การศึกษาบันทึกประวัติชีวิตบุคคล (Life History) เป็นการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม มีจุดประสงค์เพื่อทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ที่เป็นประสบการณ์ของแต่ละบุคคล โดยวิเคราะห์ให้เห็นปัจจัยแวดล้อมของสถานการณ์นั้น ๆ ลักษณะของการศึกษาประวัติชีวิตเน้นการศึกษาบุคคลในบริบททางวัฒนธรรมของคน ๆ นั้น เพื่อหาคำอธิบายว่าเพราะเหตุใด เขาจึงได้คิดและแสดงพฤติกรรมออกมาเช่นนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะนี้เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการวิจัยเชิงมานุษยวิทยา โดย Phillip Kottak ได้กล่าวว่า การบันทึกประวัติชีวิตบุคคลเป็นการรวบรวมประสบการณ์ต่าง ๆ ในช่วงเวลาของชีวิต ด้วยการบันทึกข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ตีความซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงบุคลิกภาพที่เกิดจากวัฒนธรรมหรือบริบทต่าง ๆ ในสังคม และแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตมีผลหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร นอกจากนี้การรวบรวมประวัติชีวิตยังทำให้เห็นความหลากหลายของการดำรงชีวิตของคนในแต่ละสังคม โดยเน้นศึกษาในเรื่องความแตกต่างของมุมมองความคิดและการจัดการปัญหาที่มีความคล้ายคลึงกันซึ่งเกิดขึ้นในแต่ละสังคม (Kottak, 2013)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

นอกจากนี้ ยอร์จ แอ๊ตติกจ์ ได้กล่าวว่า การศึกษาเชิงมานุษยวิทยาหรือชาติพันธุ์วิทยาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มคนต่าง ๆ ที่น่าสนใจ การศึกษาแบบเจาะลึกในเชิงประวัติบุคคลจึงเป็นการสำรวจเจาะลึกภูมิหลัง ความคาดหวัง ประสบการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละบุคคลที่พัฒนาขึ้นมาภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (แอ๊ตติกจ์, 2531)

ความเกี่ยวพันธ์ระหว่างบริบททางวัฒนธรรมกับบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่การศึกษาในรูปแบบของประวัติชีวิตบุคคลแสดงให้เห็นชัดเจนกว่าการศึกษาในลักษณะของชีวประวัติ เนื่องจากชีวประวัติมักเป็นการบอกเล่าข้อมูลทั่วไปของบุคคล เช่น วันเกิด สถานภาพ การทำงาน ผลงาน เป็นต้น มิได้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ของบุคคลกับวัฒนธรรมที่ห่อหุ้มอยู่ (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) มีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

1) การสร้างความสัมพันธ์อันดีและความไว้วางใจกับผู้ให้ข้อมูล

2) เรียนรู้และเข้าใจภาษาของเจ้าของประวัติชีวิต

3) ใช้การสัมภาษณ์ ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

4) ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล

5) หาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ

6) บันทึกข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ต่อไป

7) ระมัดระวังบุคลิกภาพ การวางตัวให้เหมาะสมและระวังการมีอคติ

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยการใช้องค์ประกอบทางการศึกษา ตามทฤษฎีทางการศึกษา (Steiner, 1988) ซึ่ง ครูหรือผู้สอนเป็นหนึ่งในองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน และเพื่อการศึกษาในด้านของครูหรือผู้สอนนั้น รูปแบบการศึกษาประวัติชีวิตเป็นการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาและเข้าใจเรื่องราวของครูธงชัย สามสีกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมรอบตัวครูได้เป็นอย่างดี

2.2 ชีวประวัติของครูธงชัย สามสี

2.2.1 ประวัติชีวิตส่วนตัว

ครูธงชัย สามสี เป็นบุตรนายทัน สามสี และนางตน สามสี เกิดเมื่อวันอังคารที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2512 ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดารวมจำนวน 8 คน โดยเป็นบุตรคนที่ 4 (มัชชีวา ทองโสภา, 2552) ได้แก่

1) นางกัลยานี ไหวพริบ ยังมีชีวิตอยู่

2) นางจินดา สามสี ยังมีชีวิตอยู่

3) นางทองสุข หมายสำราญ ยังมีชีวิตอยู่

4) นายธงชัย สามสี เสียชีวิต

5) นายสุทีป สามสี ยังมีชีวิตอยู่

6) นางอุตส่าห์ โกสุเต้า ยังมีชีวิตอยู่

7) นายอุทัย สามสี ยังมีชีวิตอยู่

8) นายสุขสันต์ สามสี เสียชีวิต

เมื่อปี พ.ศ. 2540 ครูธงชัย สามสีได้สมรสกับนางกานดา กนกแก้ว ข้าราชการครูบำนาญ ปัจจุบันอายุ 58 ปี ไม่มีบุตรด้วยกัน

ครูธงชัย สามสีเสียชีวิตเมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2561 เวลา 11 นาฬิกา 15 นาที ที่บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์ ด้วยอาการเส้นเลือดในสมองด้านซ้ายแตก ได้รับการผ่าตัดที่โรงพยาบาลสุรินทร์ และเป็นผู้ป่วยติดเตียง โดยอาการได้ทรุดลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งเสียชีวิตลง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.2.2 ประวัติการศึกษา

เริ่มเข้าศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1 เมื่ออายุได้ 7 ปี ที่โรงเรียนบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่ออายุ 13 ปี ในปี พ.ศ. 2525 หลังจากนั้นได้เข้าศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนสุรินทรศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และสำเร็จการศึกษาในปี 2535 หลังจากนั้นเข้าศึกษาต่อในสายอาชีวศึกษา ในระดับการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพไฟฟ้ากำลัง สำเร็จการศึกษาในปี 2537 ที่โรงเรียนเทคนิคพาณิชยการ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ในปี พ.ศ. 2540 เข้าศึกษาในโครงการจัดการศึกษาเพื่อบุคลากรประจำการ หลักสูตรอนุปริญญาศิลปศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ต่อมาจึงสำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญาศิลปศาสตร์ วิชาเอกดนตรีสากล ในปี พ.ศ. 2542 สถาบันราชภัฏสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ โปรแกรมวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ในปี พ.ศ. 2549 (มัชชีวา ทองโสภา, 2552)

2.2.3 ประวัติการศึกษาดนตรี

ครูธงชัย สามสีเป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางครอบครัวเป็นศิลปินนักดนตรีกันตรึม ทั้งญาติฝ่ายบิดาและมารดาต่างก็เป็นศิลปินพื้นบ้านด้านกันตรึม จึงมีความคุ้นเคยกับศิลปะการเล่นกันตรึมโดยสายเลือด กอปรกับโรงเรียนบ้านดงมัน ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้านดงมัน หมู่บ้านดังกล่าวถูกจัดให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ โรงเรียนจึงมีการเรียนการสอนการแสดงและการละเล่นพื้นบ้านสุรินทร์ เพื่อถ่ายทอดและสืบสานวัฒนธรรมไปยังเยาวชน

ในปี พ.ศ. 2526 ครูธงชัยได้เริ่มเรียนซอจากครูพูน สามสี โดยเรียนแบบตัวต่อตัว ถ่ายทอดแบบคนโบราณ หลังจากนั้น ได้ไปฝากตัวอยู่กับวงกันตรึมของครูปิ่น ดีสม และได้เรียนร้องเพลงกันตรึมพร้อมกับครูสำรวม ดีสม (น้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์) นอกจากนี้ยังได้เรียนเป่าปี่มโหรีกับตาเผย เรียนซอกับตาเปรย บุญช่วย (ศิลปินพื้นบ้านอาวุโส บ้านดงมัน) เรียนร้องกับตาโบราณ จันทร์กลิ่น (ศิลปินพื้นบ้านอาวุโส บ้านดงมัน) และเรียนทำกลอง ทำซอจากครูพูน สามสีอีกด้วย

ด้วยความรักและเกรงว่าลูกชายของตนจะเป็นนักดนตรีที่ดื่มเหล้าสูบบุหรี่ เที่ยวเตร่ไม่มีความรับผิดชอบ มารดาของครูธงชัยจึงห้ามไม่ให้เรียนและแสดงกันตรึมอย่างเด็ดขาด ถึงขั้นบอกจะตัดขาดจากความเป็นแม่ลูกกัน ครูธงชัยจึงต้องหยุดเรียนและหยุดแสดงตามความต้องการของมารดา และด้วยความยากจนของครอบครัวจึงไม่ได้ศึกษาต่อหลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มารดาจึงส่งเข้าไปทำงานโรงงานทอผ้าสาธุประดิษฐ์ที่กรุงเทพฯ กับพี่สาวเป็นระยะเวลา 1 ปี หลังจากนั้นจึงตัดสินใจออกจากงานและกลับบ้านทันที และในปี พ.ศ. 2527 ครูธงชัยได้ขออนุญาตมารดาเพื่อจะเรียนกันตรึม แต่มารดาก็ยังไม่อนุญาต และได้ส่งครูธงชัยไปทำนากับญาติที่อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นเวลา 1 ปี

เมื่อปี 2558 ครูธงชัยได้ขออนุญาตมารดาเพื่อที่จะเรียนกันตรึมอีกครั้ง แต่มารดาก็ยังคงยืนยันเช่นเดิม ครูธงชัยจึงหาสาเหตุของการห้ามของมารดา และในที่สุดครูธงชัยก็ได้ให้คำสัตย์ปฏิญาณต่อมารดาว่าจะเป็นนักดนตรีกันตรึมที่ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่หรืออบายมุข ไม่เที่ยวเตร่ไม่มีความรับผิดชอบอย่างเด็ดขาด ดังนั้นมารดาจึงอนุญาต หลังจากนั้นครูธงชัยจึงได้ไปขอเรียนกันตรึมกับครูพูน สามสี และได้ทำพิธียกครูเรียนกันตรึม เริ่มเรียนกันตรึมอย่างจริงจังเป็นต้นมา

ครูพูน สามสีได้รับเชิญให้ไปเป็นวิทยากรตามหน่วยงานต่าง ๆ (สยาม ดนเสมอ, 2551) ซึ่งครูธงชัยก็ได้ติดตามไปด้วย และได้เป็นผู้ช่วยครูพูนในการถ่ายทอดให้แก่นักเรียนตามโรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ นี่จึงเป็นการได้ฝึกฝน และเกิดความชำนาญจนในที่สุดจนสามารถเผยแพร่ ออกแสดงได้ตามงานต่าง ๆ นอกจากนี้ในระหว่างปี พ.ศ. 2528-2530 ครูธงชัยได้ไปเรียนการบรรเลงมโหรีพื้นบ้านสุรินทร์กับนายเผย ศรีสวาท (ศิลปินพื้นบ้านอาวุโส) บ้านระไซร์ ตำบลสวาย อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และเรียนการบรรเลงวงตุ้มโมง วงดนตรีที่เหลืออยู่ในวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านสำหรับงานศพเพียงไม่กี่วงในจังหวัดสุรินทร์

แสดงให้เห็นว่าครูธงชัย สามสีมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ถึงแม้มารดาจะห้ามไว้ แต่ก็ได้ให้คำสัตย์ไว้เพื่อที่จะเรียนกันตรึมให้ได้ เป็นผู้ที่มีความรักในศิลปวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านสุรินทร์โดยสายเลือด ไม่เพียงเฉพาะเพลงพื้นบ้านกันตรึมเท่านั้น แต่ยังสนใจวงดนตรีพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ โดยการแสวงหาความรู้ เพิ่มพูนประสบการณ์จากครูภูมิปัญญาในบ้านดนตรีต่าง ๆ

2.2.4 ประวัติการทำงาน

ปี พ.ศ. 2530 จากการออกแสดงกันตรึมบ่อย ๆ จนทำให้มีผู้รู้จักครูธงชัยมากมาย ก็ทำให้ครูธงชัยมีรายได้พอที่จะสามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ นายเฉียบ สามสี ซึ่งมีศักดิ์เป็นลุงของครูธงชัยได้พาครูธงชัยไปฝากเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนสุรินทรศึกษา ในภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2529 (แต่ยังไม่ได้เลื่อนชั้นในปีการศึกษาถัดไป) ด้วยวิสัยทัศน์ของโรงเรียนและฝ่ายผู้บริหารได้เห็นถึงความสามารถของครูธงชัย จึงได้สนับสนุน จัดตั้งชมรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ (กันตรึม) โดยที่ครูธงชัยซึ่งขณะนั้นเป็นนักเรียนได้เป็นผู้ถ่ายทอด หลังจากนั้นครูธงชัยได้ก่อตั้งวงกันตรึมโรงเรียนสุรินทรศึกษาและรับเอานักเรียนที่สนใจมาฝึกฝน เพื่อช่วยหารายได้ในระหว่างเรียน (มัชชีวา ทองโสภา, 2552) ครูธงชัยจึงรับหน้าที่เป็นผู้ดูแล ถ่ายทอด สอนดนตรีให้สมาชิกในชมรมและวงกันตรึมโรงเรียนสุรินทรศึกษาเป็นต้นมา โดยดำรงตำแหน่งครูโรงเรียนสุรินทรศึกษา และโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา รับผิดชอบงานฝ่ายส่งเสริม และอนุรักษ์เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ นอกจากนี้ครูธงชัย สามสีได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรตามหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การสอนดนตรีและการจัดค่ายวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ให้กับโรงเรียนต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมาจนกระทั่งครูธงชัย สามสีป่วย โดยจัดปีละครั้งถึงสองครั้ง และ เป็นอาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เป็นต้น

2.2.5 ผลงานการสอนดนตรีและผลงานด้านดนตรี

ครูธงชัยได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะการแสดงกันตรึมให้ลูกศิษย์หลายต่อหลายคน จนสามารถนำไปเผยแพร่ต่อได้ ซึ่งผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างลูกศิษย์ผู้ได้รับการถ่ายทอดด้านการบรรเลงซอดังต่อไปนี้ (มัชชีวา ทองโสภา, 2552)

- นายไพโรจน์ ครบอยู่ ได้รับการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านและนาฏศิลป์พื้นบ้านสุรินทร์ด้านกันตรึม สามารถบรรเลงซอและกลองได้ ปัจจุบันเป็นประธานชมรมศิลปวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา

- นายบานนา ยอดงาม ได้รับการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านและนาฏศิลป์พื้นบ้านสุรินทร์ด้านกันตรึม สามารถบรรเลงซอและกลองได้ ปัจจุบันเป็นพนักงานของรัฐบาลสอนดนตรีพื้นบ้านที่โรงเรียนหนองโตง “สุรวิทยาคม”

- นายประมวล ห่อทรัพย์ ได้รับการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านและนาฏศิลป์พื้นบ้านสุรินทร์ด้านกันตรึม สามารถบรรเลงซอ กลองและขับร้องกันตรึมได้ ปัจจุบันเป็นอาจารย์อัตราจ้างที่วิทยาลัยนาฏศิลปะร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

- นายนภจร เสาะสิทธิ์ ได้รับการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านและนาฏศิลป์พื้นบ้านสุรินทร์ด้านกันตรึม สามารถบรรเลงกลองและซอได้ ปัจจุบันเป็นครูอัตราจ้างที่โรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษาและเป็นนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสุรินทร์

- นายอดิศร ถนอมเมือง ได้รับการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านและนาฏศิลป์พื้นบ้านสุรินทร์ด้านกันตรึม สามารถบรรเลงซอ กลองและขับร้องกันตรึมได้ ทั้งยังได้นำความรู้ไปจัดตั้งวงกันตรึมที่บ้านโคกบุ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

จากประสบการณ์ การเรียนรู้ที่ครูธงชัยได้เพิ่มพูนศึกษาหาความรู้นั้น ทำให้ครูธงชัยเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในองค์ความรู้ด้านดนตรีและการแสดงพื้นบ้านสุรินทร์ ซึ่งได้ถ่ายทอดให้แก่นักเรียน นักศึกษา หรือผู้ที่สนใจทั่วไป ด้วยมีความที่จะอนุรักษ์เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่ ทำให้ครูเป็นที่รู้จัก และได้รับการยกย่องต่าง ๆ มากมาย ดังนี้

- ปี 2540 ได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของประเทศไทยเข้าร่วมสาธิตการแสดงดนตรีพื้นบ้านพร้อมด้วยคณะผู้แทนอาเซียน เข้าร่วมโครงการประชุมปฏิบัติการผู้ประพันธ์เพลงพื้นเมืองอาเซียน โดยคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

- ปี 2544 ได้รับคัดเลือกเป็นครูผู้มีวัฒนธรรมดีเด่นเนื่องในวันงานการศึกษาเอกชน ชมรมการศึกษาเอกชน และสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์ โดยในปีเดียวกันนี้ได้มีโอกาสเป็นตัวแทนของประเทศไทย นำวงกันตรึมโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษาแสดงเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ณ เมืองฮานโนเวอร์ ประเทศเยอรมนี

- ปี 2545 ได้รับคัดเลือกเป็นศิลปินดีเด่นจังหวัดสุรินทร์พร้อมโล่ชูเกียรติ สาขาศิลปะการแสดง โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (มัชชีวา ทองโสภา, 2552)

- ปี 2550 ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานดีเด่นในด้านศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน สาขาสื่อสร้างสรรค์ (ดนตรีพื้นบ้านเพื่อการศึกษา) จากสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

- ปี 2558 ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินมรดกอีสาน สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้านกันตรึม) จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น

- ปี 2560 ได้รับรางวัลวัฒนคุณาธร ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อกระทรวงวัฒนธรรม ประเภทบุคคล จากกระทรวงวัฒนธรรม

จากการศึกษาชีวประวัติของครูธงชัย สามสี พบว่า ครูธงชัย สามสีมีเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านกันตรึม อย่างแท้จริง จากการศึกษาประวัติชีวิตทำให้เห็นว่า ครูธงชัย สามสีเป็นผู้ที่เกิดมาในสภาพแวดล้อมที่มีวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน อีกทั้งญาติทางฝ่ายบิดาและมารดาต่างก็เป็นศิลปินนักดนตรีพื้นบ้านกันตรึม จึงทำให้ครูธงชัย สามสีได้ซึมซับ คลุกคลีจนเกิดเป็นความสนใจและมีใจรักอยากที่จะเรียนรู้ ขวนขวายที่จะศึกษาถึงแม้จะมีอุปสรรคบ้างเล็กน้อย จนกระทั่งได้เรียนตามที่ตนตั้งใจไว้กับครูพูน สามสีผู้มีศักดิ์เป็นอา และได้พัฒนาทักษะการบรรเลงมาอย่างต่อเนื่อง โดยได้ฝึกฝนกับศิลปินพื้นบ้านท่านอื่น ๆ ในหมู่บ้านดงมันและหมู่บ้านใกล้เคียง เรียกได้ว่าครูธงชัย สามสีเป็นผู้ที่ศึกษาจากครูภูมิปัญญาท้องหลาย ๆ ท่านจนตกผลึกในด้านทักษะการบรรเลงตรัวที่มีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นแบบภูมิปัญญาโบราณและเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกันตรึมอย่างแท้จริง ทั้งด้านทักษะการบรรเลงและการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากข้อมูลดังกล่าวทำให้มีความเข้าใจในด้านความเป็นมาของครูผู้ถ่ายทอดมากขึ้นจากการศึกษาประวัติชีวิต ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ใช้กำหนดกรอบวัตถุประสงค์ในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีอย่างครบถ้วน

ตอนที่ 3 สารัตถะของตรัว

3.1 ประวัติความเป็นมา

กันตรึม คือ วงดนตรีพื้นเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาเขมรในชีวิตประจำวัน ในปัจจุบันจากการสืบสาวประวัติความเป็นมาของกันตรึมไม่สามารถหารายละเอียดที่แน่ชัดมากนัก (พรรณราย คำโสภา, 2540) ที่มาของชื่อวงดนตรีนี้สันนิษฐานได้ว่ามาจากการนำเอาจังหวะการตีกลองโทนในวงกันตรึม ที่มีเสียงเป็น โจ๊ะ-คะครึม-ครึม มาเรียกเป็นชื่อวงดนตรีนี้ (สมจิตร กัลยาศิริ, 2524) สอดคล้องกับ ภูมิจิตร เรืองเดช ได้กล่าวว่า จังหวะเสียงดังโจ๊ะกันตรึม โจ๊ะ ตรึม ตรึม จากกลองกันตรึมเป็นเสียงวงดนตรีพื้นเมือง เป็นเพลงปฏิพากย์ที่มีทวงทำนองและเนื้อร้องเป็นภาษาเขมร

เรียกว่า เพลงกันตรึม (ภูมิจิต เรืองเดช, 2529)นอกจากนี้ยังมีข้อสันนิษฐานว่าวงกันตรึม พัฒนามาจากดนตรีประกอบพิธีกรรม เช่น ทรงเจ้าเข้าผี หรือการบวงสรวงสังเวยต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันนี้กันตรึมก็ยังคงใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมเข้าทรง และเพื่อความบันเทิงทั่วไปอีกด้วย (พรรณราย คำโสภา, 2542; วิเศษ ชาญประโคน, 2539)

เพลงกันตรึมมีทำนองเพลงมากกว่า 228 ทำนองเพลงตามคำบอกเล่า ซึ่งไม่มีใครบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากเป็นการถ่ายทอดกันมาแบบมุขปาฐะ (ปิ่น ดีสม, 2539 อ้างถึงใน อัครพล บริกุล, 2540 ; โฆษิต ดีสม, 2544) ปัจจุบันมีการร้องเล่นอยู่ประมาณ 90-100 ทำนองเพลง (โฆษิต ดีสม, 2544; น้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์, 2539 อ้างถึงใน อัครพล บริกุล, 2540) สอดคล้องกับภูมิจิตร เรืองเดช กล่าวว่าทำนองของเพลงกันตรึมมีมากกว่า 100 ทำนองเพลง (ภูมิจิต เรืองเดช, 2529) โดยทำนองเพลงสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มเป็นหลัก (วิเศษ ชาญประโคน, 2539; อัครพล บริกุล, 2540) ดังนี้

1. ทำนองเพลงไหว้ครูหรือเพลงชั้นสูง
2. ทำนองเพลงแห่
3. ทำนองเพลงเบ็ดเตล็ด

เครื่องดนตรีในวงกันตรึมโดยทั่วไปแล้วจะประกอบไปเครื่องดนตรีหลัก 3 ชิ้น และเครื่องดนตรีประกอบจังหวะอื่น ๆ ดังนี้

1) ตรัว (ซอกันตรึม)

ภาพที่ 2.1 ภาพตัวอย่างตรัวที่ใช้ในวงกันตรึม

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557

2) แป๊ย ออ (ปี่อ้อ)

ภาพที่ 2.2 ภาพตัวอย่างปี่อ้อที่ใช้ในวงกันตรึม

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557

3) สกวร/สโกร (กลองกันตรึม)

ภาพที่ 2.3 ภาพตัวอย่างสกวรที่ใช้ในวงกันตรึม

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ที่มาของภาพ: http://thongchai-samsee.myreadyweb.com/product/detail-59545.html

และ 4) เครื่องดนตรีประกอบจังหวะอื่น ๆ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ

ครูปิ่น ดีสม ผู้เชี่ยวชาญเพลงกันตรึมบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ กล่าวถึงเครื่องดนตรีหลักในวงกันตรึมว่า ต้องประกอบไปด้วยกลองกันตรึมอย่างน้อย 2 ใบ ปี่อ้อ 1 เลา ตรัว 1 คัน และเครื่องประกอบจังหวะตามความสะดวก จะมีหรือไม่มีก็ได้ มีเพียงเครื่องดนตรีหลักทั้ง 4 ชิ้นดังกล่าว ก็ถือว่าเป็นวงกันตรึมได้ (ปิ่น ดีสม, 2526 อ้างถึงใน วิเศษ ชาญประโคน, 2539)

การประสมวงของกันตรึมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ โดยอาจจะไม่มีการนำเอาปี่อ้อมาประสมวงด้วยเนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีที่ฝึกยาก น้อยคนนักที่จะเป่าเป็นจึงทำให้ไม่มีคนเป่าปี่อ้อ เครื่องดนตรีที่บรรเลงทำนองเพลงเป็นหลักในวงได้แก่ ปี่อ้อและตรัว ซึ่งถ้าไม่มีปี่อ้อในวง ตรัวจึงเป็นเครื่องดนตรีหลักที่มีความสำคัญในการบรรเลงในวงกันตรึม

“ตรัว”, “โตร” เป็นภาษาเขมร แปลว่า “ซอ” เป็นคำเรียกเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสี(ซอ)ทั่วไป (สุพรรณี เหลือบุญชู, 2545) และเพื่อความชัดเจน ภาษาในทางวิชาการได้มีการเติมคำว่า “กันตรึม” ต่อท้ายในการเรียกชื่อเครื่องดนตรีที่ใช้ในวงกันตรึม จึงเรียกรวมเป็นชุดได้ว่า “ซอกันตรึม” ซึ่งหมายถึงตรัวหรือซอที่ใช้ในวงกันตรึมนั่นเอง (ขำคม พรประสิทธิ์, 2550)

ที่มาของตรัวไม่มีหลักฐานที่แสดงได้ชัดเจนว่ามาจากที่ใด แต่ก็สันนิษฐานว่ามีที่มาและพัฒนาพร้อมกับวงกันตรึม จากหลักฐานภาพถ่าย “คณะกันตรึม” ในคราวที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จทอดพระเนตรปราสาทระแงง (ปราสาทศีขรภูมิ) อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2472 นั้น ทางราชการได้จัดให้การบรรเลงดนตรีพื้นเมืองต้อนรับเสด็จ เรียกว่า “ประโคมเจะกันตรึม” (อัษฎางค์ ชมดี, 2552)

ภาพที่ 2.4 วงประโคมเจะกันตรึม

ที่มาของภาพ: http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=kruaun&month=05-2010&group=15

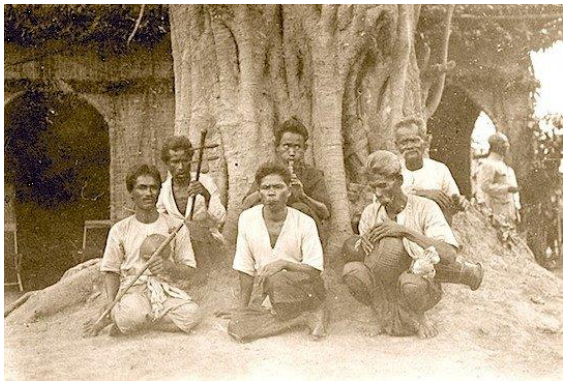

ภาพที่ 2.5 วงประโคมเจะกันตรึม 2

ที่มาของภาพ:
https://www.facebook.com/photo.php?fbid=396917773679021&set=a.349990308371768.73594.100000824042174&type=3

จากภาพถ่ายสังเกตได้ว่ามีนักดนตรีประมาณ 6-7 คน (ภาพที่ 2.4 มี 7 คน ส่วนภาพที่ 2.5 มี 6 คน) เป็นชายล้วนทั้งหมด เครื่องดนตรีประกอบไปด้วย 1) ซอสามสาย 2) ซอสองสาย (ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นซอกลางหรือซออู้) 3) ปี่อ้อ 4) พิณน้ำเต้า 5) กลอง 6) เป่าใบไม้/ร้อง ลักษณะการประสมวงมีเครื่องดนตรีทั้งดีสีตีเป่า ซึ่งมีลักษณะคล้ายวงมโหรีโบราณ ในกฎมณเฑียรบาลสมัยอยุธยามีอีกชื่อว่า “ดนตรี” โดยเป็นชนิดเดียวกับวงพิณพาทย์ (มีพิณเป็นเครื่องนำ) กันตรึมจึงเป็นดนตรีที่มีรากเหง้าเค้าโครงเดียวกันกับดนตรีอื่น ๆ ในดินแดนอุษาคเนย์ (อัษฎางค์ ชมดี, 2552)

หากเปรียบเทียบกับวงกันตรึมในจังหวัดสุรินทร์ปัจจุบัน พบว่าเครื่องดนตรีที่คล้ายกันที่ยังคงอยู่ ได้แก่ ซอกลาง(ตรัว) ปี่อ้อ กลอง แสดงว่าวงกันตรึมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพบริบทต่าง ๆ มีการประสมเครื่องดนตรีตามความสะดวก และด้วยลักษณะของดนตรีพื้นบ้านที่ไม่มีกฎเกณฑ์กำหนดตายตัว เครื่องดนตรีในการประสมวงจึงสร้างจากวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น จึงทำให้ลักษณะของตรัวหรือซอกลางที่ใช้บรรเลงในวงกันตรึมมีความแตกต่างกันไปแต่ละวง

3.2 ลักษณะทางกายภาพของตรัว

3.2.1 ลักษณะทั่วไปของตรัว

เครื่องดนตรีแต่ละชนิดมีคุณลักษณะ คุณสมบัติที่ต่างกันขึ้นอยู่กับวัสดุที่ประกอบขึ้นเป็นเครื่องดนตรีนั้นๆ แม้แต่เครื่องดนตรีชนิดเดียวกัน ใช้วัสดุที่เหมือนๆกัน ยังให้เนื้อเสียงที่ต่างกัน เช่น ซอด้วงสองคันที่มีขนาดกระบอกเสียง ความยาว หน้าซอ สายซอ หย่องเท่ากัน และใช้ม้าชนิดเดียวกัน เมื่อนำทั้งสองคันมาเทียบกัน ถึงแม้จะให้เสียงที่คล้ายกัน แต่ก็สามารถแยกแยะความแตกต่างของเสียงออกได้

ซอแต่ละชนิด (ซอสองสาย) มีน้ำเสียงที่แตกต่างกัน ตามขนาดและรูปทรงของซอ โดยทั่วไปเครื่องดนตรีประเภทซอ (สองสาย) ในประเทศไทย จะพบได้ 3 ประเภทโดยแบ่งอย่างคร่าว ๆ ตามลักษณะของเนื้อเสียงของซอ ได้แก่

1) ซอเสียงแหลม เช่น ซอด้วง ซออี้ สะล้อ (เล็ก)

2) ซอเสียงกลาง เช่น ตรัว(ซอกันตรึม) ซอกลาง ซอ(อีสานเหนือ) สะล้อ(กลาง)

3) ซอเสียงทุ้ม/ต่ำ เช่น ซออู้ สะล้อ (ใหญ่)

ตรัว/ซอกันตรึม คือ ซอประเภทหนึ่งที่มีเนื้อเสียงกลางๆ ไม่แหลม ไม่ทุ้ม เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้แถบสามจังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศกัมพูชาได้แก่ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ตรัวถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีหลักในวงกันตรึม

3.2.2 ลักษณะทางกายภาพของตรัว (กันตรึม)

1) กะโหลก (ตะล้อกตรัว)

กะโหลกหรือตะล้อกตรัว มีลักษณะหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับวัสดุที่หาได้ตามท้องถิ่นนั้นๆ มีหน้าที่กำธรเสียง โดยเสียงที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของหนังหน้าซอซึ่งอยู่ด้านหน้าของกะโหลกดังออกจากช่องเสียงที่อยู่ตรงกันข้าม หรือรูที่เจาะไว้ตรงก้นกะโหลก ส่วนจุดกึ่งกลางด้านบนและด้านล่างของกะโหลกที่มีระยะห่างจากขอบหน้าซอประมาณ 1-1.5 นิ้ว เป็นรูที่เจาะไว้สำหรับสอดปลายด้ามของตรัว เพื่อยึดกะโหลกและด้ามไว้ด้วยกัน โดยจะขอยกตัวอย่างกะโหลกที่พบเป็นส่วนใหญ่ ดังนี้

- กะโหลกทรงกะลามะพร้าว มีลักษณะเป็นกะลาทรงพิเศษคล้ายกะลามะพร้าวซออู้ แต่มีขนาดเล็กกว่า ผ่าด้านข้างออกหนึ่งในสามส่วนของกะลา ด้านบนเรียบ (ตามะพร้าวอยู่ด้านล่าง)

ภาพที่ 2.6 ตะล้อกตรัว (ด้านข้าง)

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557

ภาพที่ 2.7 ตะล้อกตรัว (ด้านหน้า)

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557

- กะโหลกทรงกระบอก ลักษณะเป็นไม้เนื้อแข็งทรงกระบอกกลวงบาง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 8-10 เซนติเมตร ยาวประมาณ 13-16 เซนติเมตร

ภาพที่ 2.8 ตะล้อกตรัวทรงกระบอก

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2558

- กะโหลกทำจากกระดองเต่า ลักษณะเป็นกระดองเต่าตัดด้านหัวประมาณ 1 ใน 4 เพื่อขึงหนังหน้าซอ

ภาพที่ 2.9 ตะล้อกตรัวทรงกระดองเต่า

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559

2) หน้าซอ / มุก ตรัว

หน้าซอ หรือ มุกตรัว คือ หนังสัตว์ที่นำมาขึ้นหน้าขึงตึงด้านหน้าตัดของกะโหลกซอ ส่วนใหญ่ใช้หนังสัตว์เลื้อยคลาน เช่น งูเหลือม งูหลาม ตะกวด เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้หนังวัวและหนังแพะอีกด้วย

ภาพที่ 2.10 หน้าซอหนังตะกวด

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2558

ภาพที่ 2.11 หน้าซอหนังงูเหลือม

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2558

3) ด้าม / ดอง ตรัว

ด้ามมีลักษณะเป็นไม้ด้ามยาวทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น พยุง ประดู่ เป็นต้น มีความยาวประมาณ 70-96 เซนติเมตร ปลายด้านบนมีลักษณะที่ขึ้นอยู่กับผู้ผลิตจะออกแบบสร้างขึ้นมา ถัดลงมาจากปลายประมาณ 1 คืบ มีรูสำหรับสอดลูกบิดสองรู ส่วนปลายอีกด้านเหลากลึงให้เรียวเพื่อสอดเข้าไปในช่องของกะโหลก โดยให้โผล่พ้นกะโหลกประมาณ 1-2 เซนติเมตร สำหรับเป็นหลักในการผูกหรือคล้องสายซอ ในทางดนตรีไทย เรียกว่า เท้าซอ

ภาพที่ 2.12 ด้ามซอ

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559

ภาพที่ 2.13 ปลายด้ามซอด้านบน

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

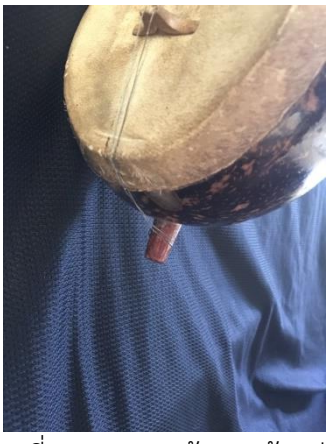

ภาพที่ 2.14 ปลายด้ามซอด้านล่าง

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

4) ลูกบิด (ตระจีก ตรัว)

ลูกบิดทำจากไม้ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ไม้ท่อนเดียวกับด้ามหรือดองตรัว มี 2 อัน สอดให้ทะลุด้าม มีความยาวประมาณ 15-22 เซนติเมตร ใช้สำหรับผูกสายซอและปรับระดับเสียง

ภาพที่ 2.15 ลูกบิด

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

5) คันชัก (ชนาก ตรัว)

คันชักมีลักษณะโก่งโค้งคล้ายคันธนู แบ่งได้เป็นสองส่วน ได้แก่ ส่วนแรกคือ ก้านคันชัก ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็งท่อนเดียวกับด้ามตรัวหรืออาจใช้ไม้ไผ่ก็ได้ มีความยาวประมาณ 60-70 เซนติเมตร และส่วนที่สองคือ หางม้า ทำจากเอ็นเบอร์ 0.20 ซึ่งใช้แทน (ขน)หางม้า ประมาณ 120-200 เส้น โดยปลายแต่ละด้านขมวดปมและทำบ่วงขึงตึงที่ก้านคันชัก

ภาพที่ 2.16 คันชัก

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

6) สาย (กแส ตรัว)

สายมีลักษณะเป็นเส้นลวด มี 2 สาย โดยใช้สายลวดเบรกจักรยานเก่าซึ่งเป็นวัสดุที่ทนทานและหาได้ง่าย ปัจจุบันนิยมใช้สายกีต้าร์โปร่ง (สาย 2) แทน

ภาพที่ 2.17 สายตรัว

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

ภาพที่ 2.18 สายตรัว

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

7) รัดอก (กแส จัง แก๊ะ)

รัดอกมีหน้าที่รัดหรือรวบสายซอทั้ง 2 สายให้ชิดติดกัน โดยใช้สายไฟที่มีเปลือกหุ้ม เบอร์ 1.5 หรือเชือกขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2-3 มิลลิเมตร
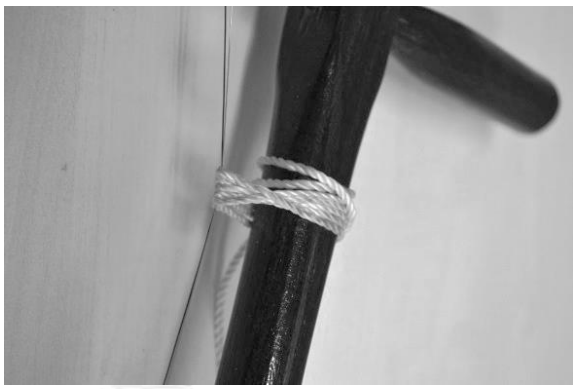
ภาพที่ 2.19 รัดอก

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557

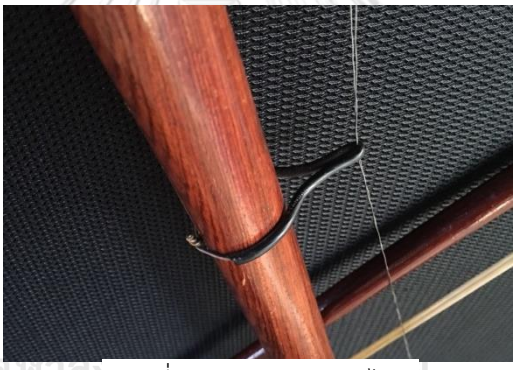

ภาพที่ 2.20 รัดอก (สายไฟ)

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

8) หย่อง / ยอง ตรัว

หย่องมีลักษณะเป็นทรงสี่เหลี่ยมคางหมูคล้ายหย่องของซอสามสาย ทำจากไม้ไผ่หรือไม้เนื้อแข็ง ทำหน้าที่เป็นสะพานรับความสั่นสะเทือนจากสายซอสู่หน้าหน้าซอ

ภาพที่ 2.21 หย่อง
ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

3.3 ลักษณะทางเสียงของตรัว (กันตรึม)

3.3.1 คุณลักษณะทางเสียงของตรัว

ลักษณะกะโหลกของตรัวไม่ว่าจะแบบใดดังที่กล่าวมาข้างต้น ช่วงว่างภายในกะโหลกมีขนาดกว้าง กะโหลกซอจะบาง ใช้สายซอที่มีขนาดเล็ก จึงทำให้ซอมีเสียงกลางๆ ไม่อู้ ไม่แหลมจนเกินไป ทั้งนี้ก็ขึ้นกับหย่องซอ หากมวลของหย่องซอน้อย เบา ซอก็จะเสียงค่อนไปทางแหลม(แหบ) และในทางตรงกันข้าม หย่องที่มีขนาดใหญ่หรือมวลหนัก ก็จะให้เสียงที่ทุ้มลง ดังนั้นลักษณะเสียงของตรัวจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของวัสดุที่นำมาสร้าง

3.3.2 การเทียบเสียงตรัว

วงกันตรึมมีเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า คือ ปี่อ้อ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงคงที่ที่สุดในวงกันตรึมและไม่สามารถปรับเสียงหรือคีย์ได้หลากหลายเท่าตรัวซึ่งมีความยืดหยุ่นมากกว่า ดังนั้นถ้าหากการประสมวงกันตรึมที่มีปี่อ้อประสมด้วยนั้น การเทียบเสียงตรัวจึงขึ้นอยู่กับปี่อ้อ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับปี่อ้อ พบว่า ปี่อ้อเป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนองหลักอย่างหนึ่งในวงกันตรึม เป็นเครื่องเป่าประเภทลิ้นคู่ มีหน้าที่เป็นพระเอก(ดำเนินทำนอง)ของวงแต่เป็นรองจากซอ ระดับเสียงของปี่อ้อยังไม่มีผู้ใดกำหนดไว้เป็นมาตรฐาน เนื่องจากการสร้างปี่อ้อนั้น วงกันตรึมแต่ละคณะก็จะสร้างปี่อ้อตามระดับเสียงที่นักร้องภายในวงร้องได้สะดวกหรือตามความพอใจของช่าง จึงทำให้ระดับเสียงปี่อ้อมีระดับเสียงที่แตกต่างกันไป (สมบูรณ์ ชำนาญ, 2553) เนื่องด้วยระดับเสียงที่แตกต่างกันนั้นจึงเป็นการยากที่จะเทียบเสียงตามระบบเสียงสากล เพื่อให้เห็นความชัดเจนของระบบเสียงปี่อ้อมากขึ้น จึงอนุโลมให้ปี่อ้อมีระดับเสียงและขั้นเสียงเท่ากับขลุ่ยเพียงออ เนื่องจากในทาง

กายภาพแล้ว ลักษณะของรูนิ้วบังคับเสียงและรูนิ้วค้ำของปี่อ้อมีความคล้ายคลึงกับขลุ่ยเพียงออ และในทางปฏิบัติ การไล่ระดับเสียงจากเสียงต่ำไปเสียงสูงหรือสูงไปต่ำก็มีลักษณะการวางนิ้วปิด-เปิดคล้ายกันด้วย ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.22 ภาพแสดงแผนผังการวางนิ้วปิด-เปิด ระดับเสียงของขลุ่ยเพียงออกับปี่อ้อ

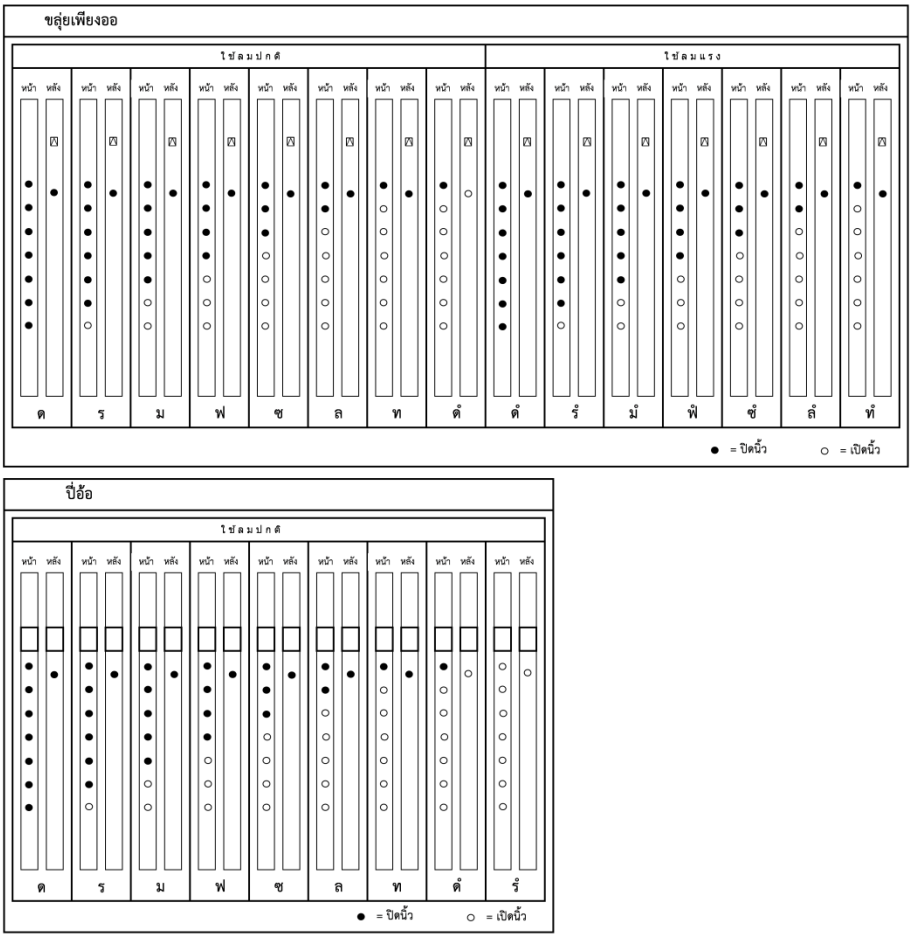

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ, 2558

จากภาพจะเห็นได้ว่า ปี่อ้อมีข้อจำกัดในเรื่องของช่วงเสียง มีช่วงเสียงเพียงแค่ 1 ช่วงเสียงซึ่งต่างจากขลุ่ยเพียงออที่มีระดับเสียงถึง 2 ช่วงทบ

การเทียบเสียงตรัว นิยมเทียบเป็น คู่ 4 เป็นการเทียบเสียงที่ถ่ายทอดกันมาแต่เดิม ซึ่งเหมาะแก่การบรรเลงแบบพื้นบ้านดั้งเดิม (สมบูรณ์ ชำนาญ, 2553) โดยปิดรูนิ้วค้ำกับรูนับเสียง 6 รูบนเรียงลงมาแล้วเป่า เป็นเสียงเร ตรงกับสายในของซอ และปิดรูนิ้วค้ำกับปิดรูนับเสียง 3 รูบนเรียงลงมาแล้วเป่า เป็นเสียงซอล ตรงกับสายนอกของซอ

กรณีที่ไม่มีปี่อ้อแต่มีนักร้อง ให้ตั้งเสียงคู่ 4 เช่นเดิมแต่อยู่ในช่วงเสียงที่นักร้องร้องได้สะดวก และกรณีที่ไม่มีทั้งปี่อ้อและนักร้องตั้งเสียงคู่ 4 ได้ตามสะดวกหรือความพอใจของผู้บรรเลง

ดังนั้นการเทียบเสียงตรัวสามารถแบ่งได้สองลักษณะคือ 1) เทียบเสียงกับปี่อ้อ 2) เทียบเสียงกับนักร้อง ซึ่งในลักษณะที่สองนั้น ใช้เทียบในกรณีที่ไม่มีปี่อ้อบรรเลงร่วมด้วย สำหรับงานวิจัยการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีได้กำหนดการเทียบเสียงตรัวโดยให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล เพื่อสะดวกในการบันทึกโน้ตสำหรับการบรรเลง

ตารางที่ 2.1 ตารางแสดงตำแหน่งนิ้ว – ระดับเสียง

	สายใน	**สายนอก**
สายเปล่า	ร	ซ
นิ้วชี้	ม	ล
นิ้วกลาง	ฟ	ท
นิ้วนาง	ซ	ด
นิ้วก้อย	ล	ร

3.4 พัฒนาการรูปแบบการบรรเลงตรัว

รูปแบบการบรรเลงกันตรึมจากอดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย โดยโฆษิต ดีสม ได้ศึกษาพัฒนาการของกันตรึมบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พบว่า วงกันตรึมในหมู่บ้านดงมันสามารถแบ่งออกเป็น 2 ยุค คือ ยุคแรกและยุคปัจจุบัน (โฆษิต ดีสม, 2544)

ยุคแรก (2449-2524) โดยปีเริ่มต้นของยุคเป็นการคำนวณตามอายุครูเพลงกันตรึมในหมู่บ้านดงมัน ลักษณะของวงกันตรึมในยุคนี้ เรียกว่า กันตรึมแบบดั้งเดิมหรือกันตรึมโบราณ มีเครื่องดนตรีที่ประกอบไปด้วย ปี่อ้อ 1 เลา ตรัว(ซอกันตรึม) 1 คัน โทนกันตรึม 2 ใบ และเครื่องประกอบจังหวะอื่น ๆ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ ในช่วงนี้ยังไม่มีการรับเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่จากวัฒนธรรมภายนอก โดยการเล่นกันตรึมแบบโบราณ ทั้งทำนองเพลงและเนื้อหาของเพลงมีรูปแบบเฉพาะตามลักษณะการใช้บรรเลงในงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานแต่ง งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานมงคลต่าง ๆ พิธีกรรมเข้าทรง งานศพ(เป็นส่วนน้อย) เป็นต้น

ยุคปัจจุบัน (2500 เป็นต้นมา) กันตรึมในยุคนี้เริ่มแพร่หลายเป็นที่รู้จักไม่เฉพาะในเขตอีสานตอนใต้เท่านั้น ภาคอื่น ๆ ก็รู้จักเช่นกัน นั้นเป็นเพราะว่ากันตรึมถูกนำเสนอในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมประจำจังหวัด งานรับเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ หรือแม้แต่งานต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองคนสำคัญ นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น งานช้างซึ่งเป็นงานประจำปีของจังหวัดสุรินทร์ งานประเพณีประจำปีของจังหวัด เป็นต้น จึงทำให้กันตรึมเป็นที่รู้จัก

แพร่หลายมากขึ้น มีการติดต่อให้ไปแสดงในงานต่าง ๆ รวมทั้งได้มีโอกาสได้แสดงผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หรือแม้แต่ได้รับความสนใจจากนักวิจัยที่จะศึกษาเกี่ยวกับกันตรึม นอกจากกันตรึมจะเป็นที่รู้แพร่หลายแล้วนั้น รูปแบบการบรรเลงก็ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่ง กันตรึมบ้านดงมันได้มีการคิดประดิษฐ์การแสดงประกอบกับการบรรเลงกันตรึมร่วมด้วย และในช่วง 30 กว่าปีที่ผ่านมา กันตรึมได้ถูกปรับปรุงท่วงทำนอง ดนตรี ลีลาการร้อง การรำ ตลอดจนเนื้อหาของเพลงให้สอดรับกับยุคสมัย กล่าวคือ มีการนำเครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาใช้แทนเครื่องดนตรีแบบดั้งเดิม โดยเหลือไว้เพียงตรัว(ซอกันตรึม) ที่ยังคงแสดงเอกลักษณ์ของกันตรึมอยู่ ในขณะที่ทำนองเพลงก็มีรูปแบบที่นำเอาทำนองกันตรึมโบราณมาปรับปรุง หรือนำเอาทำนองแบบสากล ลูกทุ่ง หมอลำมาบรรเลงด้วย ในทำนองเดียวกันเนื้อร้องก็มีรูปแบบที่ต่างไปจากเดิม ยังคงใช้ภาษาเขมรในการขับร้องอยู่ แต่อาจจะมีการใช้ภาษาอื่นปะปนด้วย กันตรึมที่ได้พัฒนาในยุคนี้เป็นกันตรึมสมัยใหม่ที่เรียกว่า กันตรึมประยุกต์ หรือกันตรึมร็อค โดยสามารถพบได้มากมายหลายวงในจังหวัดสุรินทร์ (สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2545)

ดังกล่าวข้างต้น สามารถกล่าวสรุปได้ว่า การบรรเลงกันตรึมมี 3 รูปแบบ คือ กันตรึมแบบดั้งเดิม กันตรึมประกอบการแสดง และกันตรึมประยุกต์ โดยกันตรึมมีพัฒนาการเริ่มต้นจากกันตรึมแบบดั้งเดิมหรือกันตรึมโบราณ ที่มีเครื่องดนตรีพื้นบ้านประกอบไปด้วย ตรัว ปี่อ้อ โทนหรือสกวร และเครื่องประกอบจังหวะ เป็นวงดนตรีที่ใช้บรรเลงในงานพิธีต่าง ๆ ทั้งให้ความรื่นเริง และใช้ประกอบพิธีกรรม รูปแบบการบรรเลง ทั้งทำนอง การร้อง เนื้อร้องก็จะแตกต่างไปตามโอกาสที่ใช้ในการบรรเลง ซึ่งถือเป็นระเบียบแบบแผนอย่างหนึ่งของการบรรเลงกันตรึม จะเห็นได้ว่าการใช้งานกันตรึมแบบดั้งเดิมเน้นไปที่การใช้ประกอบพิธีการต่าง ๆ ใช้บรรเลงเพียงอย่างเดียว ไม่มีการร่ายรำที่เป็นแบบแผนประกอบ โดยความนิยมของผู้ชมสมัยก่อน ๆ นั้น อยู่ที่น้ำเสียงลีลาของผู้ร้อง ความไพเราะของเสียงดนตรีและเนื้อหาของบทเพลงที่นำมาร้อง การร่ายรำจึงเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น (สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2545) ซึ่งส่วนใหญ่การร่ายรำเป็นในลักษณะของความชอบ ความพอใจ ความสนุกสนานของผู้ฟังจึงลุกขึ้นมาร่ายรำโดยไม่มีระเบียบแบบแผนใด ๆ เมื่อกันตรึมได้เผยแพร่เป็นที่รู้จักมากขึ้น บวกกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่วัฒนธรรมภายนอกเข้ามามีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น กันตรึมก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม จากรูปแบบการบรรเลงแบบดั้งเดิมในพิธีการ ถูกปรับให้มีการแสดงร่ายรำประกอบเป็นแบบแผนอย่างสวยงามโดยมีการคิดรูปแบบการแสดงที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตพื้นบ้าน เช่น การเกี้ยวพาราสี การประกอบอาชีพทอผ้าไหม พิธีกรรมเข้าทรง เป็นต้น โดยคิดประดิษฐ์ท่ารำประกอบการบรรเลงทำนองกันตรึมดั้งเดิมที่นำมาเรียงร้อยเป็นชุดเพลงประกอบการแสดงต่าง ๆ ในขณะเดียวกันนั้นดนตรีจากวัฒนธรรมอื่นก็เข้ามามีอิทธิพล ทำให้มีการนำเอาเครื่องดนตรีไฟฟ้าหรือเครื่องดนตรีสากล เช่น กลองชุด คีย์บอร์ด กีตาร์เบส มาผสมกับตรัว โดยใช้ทำนองเพลงกันตรึมดั้งเดิม ทำนองสากล ลูกทุ่งหมอลำมาบรรเลงโดยยังคงใช้ตรัวดำเนินทำนองเพลงและใช้ภาษาเขมรเป็นเนื้อร้องอยู่ รูปแบบนี้จึงกลายเป็นรูปแบบของกันตรึมประยุกต์ ซึ่งมี

ลักษณะคล้ายวงดนตรีลูกทุ่งที่มีหางเครื่องเต้นประกอบ จะเห็นได้ว่า กันตรึมมีพัฒนาการที่สอดคล้องกับสังคม เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับรสนิยมของผู้ฟังในแต่ละยุค ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้กันตรึมยังดำรงอยู่ในสังคมชาวสุรินทร์ โดยเฉพาะกันตรึมประยุกต์ สังเกตได้จากธุรกิจดนตรีรูปแบบนี้ที่ยังคงดำเนินกิจการและยังออกผลงานเพลงสู่ตลาดผู้ฟังอยู่เสมอ

จากการศึกษารูปแบบการบรรเลงกันตรึม จะพบว่า ตรัวเป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนองหลักที่ใช้บรรเลงกันตรึมแต่ละรูปแบบที่กล่าวมาข้างต้น ถึงแม้จะมีการประสมในรูปแบบใหม่อย่างเช่น รูปแบบกันตรึมประยุกต์ ตรัวก็ยังคงเป็นเครื่องดนตรีหลักอยู่ ส่วนรูปแบบการบรรเลงตรัวในแต่ละรูปแบบของกันตรึม ยังไม่มีงานวิจัยหรือเอกสารใด ๆ กล่าวถึง ผู้วิจัยจึงอาศัยการฟัง และสังเกต เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของรูปแบบการบรรเลงตรัว ในแต่ละรูปแบบ ดังนี้

ตารางที่ 2.2 ตารางเปรียบเทียบลักษณะการบรรเลงตรัวในกันตรึมแต่ละรูปแบบ

รูปแบบกันตรึม **ลักษณะการบรรเลงตรัว**	**กันตรึมโบราณ**	**กันตรึมประกอบการแสดง**	**กันตรึมประยุกต์**
บทเพลงที่ใช้บรรเลง	บรรเลงเพลงกันตรึมโบราณ มีทั้งกลุ่มเพลงครู เพลงแห่ เพลงเบ็ดเตล็ด ตามโอกาสงานพิธีต่าง ๆ	บรรเลงเพลงกลุ่มเพลงแห่เพลงเบ็ดเตล็ด โดยนำมาเรียงต่อกันเป็นชุดเพื่อใช้ประกอบการแสดง	บรรเลงเพลงที่นำเอากลุ่มเพลงแห่ เพลงเบ็ดเตล็ด หรือทำนองเพลงอื่น ๆ ที่ไม่ใช่กันตรึม มาเรียบเรียงใหม่
เทคนิคการบรรเลง	ใช้เทคนิคการบรรเลงที่เรียบง่ายตามลักษณะสำเนียงและทำนองเพลงกันตรึมโบราณ	ใช้เทคนิคการบรรเลงที่เรียบง่ายตามลักษณะสำเนียงและทำนองเพลงเช่นเดียวกันกับกันตรึมโบราณ	ใช้เทคนิคการบรรเลงที่หวือหวา ผาดโผน มีการเลื่อนตำแหน่งนิ้วเพื่อใช้ช่วงเสียงของตรัวที่กว้างขึ้น ทำให้ได้เสียงที่หลากหลาย แปลกใหม่ น่าตื่นเต้น
จังหวะในการบรรเลง	มีการใช้คันชักลากเสียงทั้งจังหวะช้าโหยหวน	จังหวะมีทั้งช้า ปานกลาง และเร็ว คล้าย	จังหวะมีทั้งช้า ปานกลาง และเร็วแบบ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปแบบกันตรึม ลักษณะการบรรเลงตรัว	กันตรึมโบราณ	กันตรึมประกอบการแสดง	กันตรึมประยุกต์
	(เพลงครู) ช้าเนิบ และเร็วปานกลาง	แบบโบราณ แต่ไม่มีแบบช้าโหยหวน(เพลงครู) และจังหวะเร็วจะกระชับกว่าแบบโบราณ	คึกคัก ชวนเนื้อเต้น
การดำเนินทำนอง	ดำเนินทำนองคลอเสียงร้องและปี่อ้อไปอย่างสอดคล้องและกลมกลืนตามจังหวะทำนองเพลง ไม่โดดเด่น	ดำเนินทำนองเช่นเดียวกันกับกันตรึมโบราณ	ดำเนินทำนองหลักสอดคล้องกับเสียงร้อง พร้อมหยอกล้อลูกเล่นแพรวพราว มีการโซโล่ตรัว ในช่วงท่อนกลางของท่อนเพลง
ลักษณะตรัว	ใช้ตรัวแบบปกติ	ใช้ตรัวแบบปกติ	ใช้ทั้งตรัวแบบปกติ และ ตรัวแบบไฟฟ้าติดตั้งระบบขยายเสียง
การเทียบเสียง	คู่ 4 เทียบเสียงกับปี่อ้อหรือนักร้อง คู่ 5 (เป็นส่วนน้อย)	คู่ 4 เทียบเสียงกับปี่อ้อหรือนักร้อง คู่ 5 (เป็นส่วนน้อย)	คู่ 4, คู่ 5 เทียบเสียงเครื่องดนตรีสากล เช่น คีย์บอร์ด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากตารางการวิเคราะห์ สรุปได้ว่า รูปแบบการบรรเลงตรัว แบบกันตรึมโบราณ บรรเลงบทเพลงที่เป็นทำนองดั้งเดิม โดยมีทั้งจังหวะที่ช้าโหยหวน จังหวะช้าเนิบ และเร็วปานกลาง ไม่ถึงกับเร็วมาก ซึ่งรูปแบบการบรรเลงตรัวแบบประกอบการแสดงทั้งทางเทคนิคและการดำเนินทำนองมีความคล้ายคลึงกับรูปแบบดั้งเดิมหรือโบราณ ต่างกันตรงที่ไม่มีการบรรเลงเพลงในกลุ่มเพลงครูและในส่วนของเพลงที่มีจังหวะเร็วก็จะกระชับกว่า ส่วนรูปแบบการบรรเลงแบบประยุกต์ มีเทคนิคการบรรเลงที่สนุกสนาน ผาดโผน มีการเลื่อนตำแหน่งนิ้วเพื่อให้ได้ช่วงเสียงในการบรรเลงที่มากขึ้น แสดงฝีมือการบรรเลงได้อย่างเต็มที่ บรรเลงตามรูปแบบเพลงคล้ายกับเพลงลูกทุ่งหมอลำ มีส่วนทำนองนำ ทำนอง

เนื้อร้อง ทำนองโซโล่ท่อนกลาง เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า รูปแบบของกันตรึมดั้งเดิมพัฒนาไปสู่รูปแบบกันตรึมต่าง ๆ ตามสภาพสังคม ซึ่งตรัวเป็นเครื่องดนตรีหลักที่ใช้ดำเนินทำนอง ก็มีพัฒนาการทั้งรูปแบบการบรรเลงและรูปลักษณ์ของตรัวเช่นกัน ซึ่งรูปแบบการบรรเลงของตรัวแบบกันตรึมประยุกต์นั้นมีรูปแบบการบรรเลงที่มีพื้นฐานเหมือนกับการบรรเลงกันตรึมแบบดั้งเดิมทั่ว ๆ ไป เพียงแค่แนวในการบรรเลงจะมีความกระชับ และกลเม็ดแพรวพราวกว่า โดยอาจถือได้ว่า กันตรึมประยุกต์ก็คือกลุ่มเพลงเบ็ดเตล็ดอย่างหนึ่งของเพลงกันตรึมซึ่งบรรเลงด้วยตรัวประสมวงกับเครื่องสากล เทคนิคพื้นฐานการบรรเลงหรือแม้แต่การเทียบเสียงเป็นคู่ 4 จึงเหมือนกันกับการบรรเลงแบบกันตรึมดั้งเดิม ส่วนรูปลักษณ์ของตรัวมีการนำระบบไฟฟ้าหรือระบบอิเล็กทรอนิกส์ของกีตาร์ไฟฟ้ามาดัดแปลง เพื่อให้เสียงตรัวมีความดังสำหรับการประสมวงกับเครื่องดนตรีสากลอื่น ๆ ซึ่งเป็นระบบไฟฟ้าเหมือนกัน

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่ารูปแบบการบรรเลงแบบดั้งเดิมเป็นพื้นฐานการบรรเลงรูปแบบอื่นทั้งหมด และด้วยการบรรเลงแบบดั้งเดิมเป็นการอนุรักษ์รูปแบบการบรรเลงแบบเก่า ใช้บทเพลงกันตรึมในทุกกลุ่มเพลง โดยเฉพาะเพลงครูที่มักจะบรรเลงก่อนการทำการแสดงทุกครั้ง ซึ่งถือว่าเป็นเพลงที่เล่นได้ยาก นักดนตรีกันตรึม รุ่นใหม่ ๆ น้อยคนนักที่จะบรรเลงได้ การศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี จึงเป็นการศึกษาการถ่ายการบรรเลงตรัวในรูปแบบกันตรึมดั้งเดิม เพื่อศึกษารูปแบบการถ่ายทอดบทเพลงกันตรึมในแต่ละกลุ่มเพลงให้ครบถ้วน

ตอนที่ 4 การสอนดนตรีในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

การศึกษาเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการสอนดนตรีในด้านต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดและหลักการสอนดนตรี การสอนทักษะดนตรี การวัดและประเมินผลทางดนตรี และ สื่อการสอนดนตรี ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญที่สนับสนุนให้การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี มีความครอบคลุม ชัดเจนยิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

4.1 แนวคิดและหลักการสอนดนตรี

แนวคิดและหลักการสอนดนตรีเปรียบเสมือนหลักหรือแนวทางในการสอนดนตรีซึ่งช่วยให้การสอนนั้นมีประสิทธิภาพ การสอนดนตรีจึงจำเป็นต้องมีหลักการที่ดี โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ สาระดนตรีและพัฒนาการของผู้เรียนเป็นหลักในการกำหนดแนวทางวิธีการหรือเทคนิคที่จะใช้สอนผู้เรียนอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจในสาระดนตรีอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลักการทั่ว ๆ ไปในการเรียนการสอนดนตรีมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) ผู้สอนควรให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางดนตรีก่อนที่จะให้ผู้เรียน เรียนสัญลักษณ์ทางดนตรี เช่น เสียงก่อนสัญลักษณ์ 2) ผู้สอนควรให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีทุกประเภท 3) เนื้อหาสาระทางดนตรีผู้สอนควร

คำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนก่อน เช่น วัยของผู้เรียน 4) ในการเรียนการสอนผู้สอนควรจัดกิจกรรมทางดนตรีให้มีความหลากหลายต่าง ๆ กันไป (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2558) หลักการดังกล่าวมานี้มีความสอดคล้องกับหลักการสอนดนตรีในระบบเพสตารอสซี่ (Abeles, Hoffer, & Klotman, 1995) ดังนี้

1) การสอนเสียงก่อนสัญลักษณ์ ให้ผู้เรียนได้รู้จักเสียงก่อนด้วยการฟังหรือการร้อง โดยการเขียนโน้ตหรือเรียนชื่อตัวโน้ตจะเป็นสิ่งสุดท้ายที่สอนผู้เรียน

2) ให้ผู้เรียนแยกแยะเสียงต่าง ๆ ด้วยการสังเกตความเหมือนหรือความต่างด้วยตนเอง แทนที่ผู้สอนจะเป็นผู้อธิบายลักษณะนั้น ๆ ของเสียง เพื่อเป็นการให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

3) เนื้อหาสาระของดนตรีแต่ละสาระ ได้แก่ จังหวะ ทำนอง และลีลาของดนตรี สอนในลักษณะของภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไป ก่อนที่ผู้เรียนจะเรียนรู้และปฏิบัติบทเรียนที่เป็นผลรวมขององค์ประกอบดนตรีในระดับที่มีความยากขึ้น

4) การปฏิบัติในแต่ละขั้นตอน ผู้เรียนควรปฏิบัติให้ได้เป็นอย่างดี ก่อนก้าวไปสู่การปฏิบัติที่ยากขึ้นต่อไป เพื่อเป็นพื้นฐานที่ช่วยให้เกิดการจดจำ และปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่ว

5) ใช้วิธีการสรุปหลักการทฤษฎีต่าง ๆ ด้วยวิธีการสรุปแบบอุปนัย (Inductive) หลังจากการฝึกปฏิบัติ

6) ให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ และฝึกปฏิบัติในเรื่องคุณภาพของเสียง และประยุกต์สิ่งที่ได้รับกับดนตรี

7) การสอนชื่อตัวโน้ตควรให้มีความสอดคล้องกับบทเพลงที่ใช้ประกอบการสอน

หลักการดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า หลักการสอนดนตรีควรยึดหลักการสอนที่เน้นเรื่องเสียงก่อนสัญลักษณ์ ให้ผู้เรียนมีส่วนในกิจกรรม โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ ได้มีประสบการณ์ทางดนตรีโดยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และรู้จักการสร้างสรรค์ดนตรี ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการเรียนรู้เนื้อหาสาระดนตรีที่เหมาะสมในแต่ละวัยของผู้เรียน เรียงลำดับของเนื้อหาให้มีความง่ายไปหายาก

4.2 การสอนทักษะดนตรี

ทักษะทางดนตรี (Music Skills) เป็นส่วนที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจสาระดนตรีได้และจัดเป็นหัวใจของการศึกษาดนตรี ทักษะดนตรีแต่ละประเภทย่อมมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีควรมีการเสนอทักษะดนตรีต่าง ๆ อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทักษะดนตรีประกอบไปด้วย การฟัง การร้อง การเล่น การเคลื่อนไหว การสร้างสรรค์ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2540)

ในการสอนทักษะทางดนตรีจึงมีความจำเป็นต้องเสนอทักษะด้านต่าง ๆ ให้ครบถ้วน โดยรูปแบบการเรียนการสอนเป็นการเน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย ณรุทธ์ สุทธจิตต์ ได้กล่าวถึงหลักการทั่วไปในการสอนทักษะทางดนตรีไว้ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2558) ดังนี้ 1) เสียงก่อนสัญลักษณ์ 2) ความ

ถูกต้องและไพเราะ 3) ความมีดนตรีการ (Musicianship) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการเรียนการสอนดนตรี เพราะทักษะทางดนตรีเป็นเนื้อหาสาระที่ว่าด้วยการปฏิบัติที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถบรรเลงดนตรีให้มีคุณภาพอีกด้วย 4) ทักษะการฝึกซ้อม มีการฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอและผู้สอนคอยช่วยเหลือในการฝึกซ้อมจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนการสอนวิชาดนตรีและการบรรเลงดนตรี 5) ทักษะการแสดง การแสดงดนตรีเป็นเรื่องของเสียงและความงดงามทางด้านเสียง ผู้เล่นหรือผู้แสดงควรแสดงออกมาอย่างเต็มที่และคำนึงถึงคุณภาพในการแสดงด้วย 6) การประเมินตนเอง นักดนตรีต้องมีการประเมินตนเองเพื่อที่จะได้นำมาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ขาดตกบกพร่อง และพัฒนาทักษะของตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น และนักดนตรีก็ต้องมีความเข้าใจในการประเมินตนเองด้วย 7) การแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาทักษะ เป็นเรื่องของศักยภาพส่วนบุคคล และเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาในการแก้ไขปรับปรุง แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งหลักการสอนทักษะดนตรีทั่วไปที่ได้นำเสนอมานี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้สอนดนตรีในแต่ละเครื่องมือ

4.3 การวัดประเมินผลทางดนตรี

การวัดประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งผู้สอนควรให้ความสำคัญและทำการวัดประเมินผู้เรียนควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอน การวัดประเมินผลเป็นระบบของการรวบรวม วิเคราะห์และตีความข้อมูลที่เกิดขึ้นทั้งระหว่างและหลังกระบวนการเรียนการสอนเพื่อตรวจสอบหรือแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนได้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนหรือไม่ (Gronlund & Linn, 1990) ดังกล่าวนี้จึงถือได้ว่าเป็นจุดประสงค์สำคัญของการวัดประเมินผลการเรียนการสอน ทั้งนี้การวัดประเมินผลมิใช่เป็นเพียงการวัดผลทางการเรียนด้วยกระดาษข้อสอบแต่เป็นการใช้วิธีการใด ๆ ก็ตามที่เหมาะสมเพื่อที่จะวัดประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างเที่ยงตรงและแม่นยำ และนำผลการประเมินมาพัฒนาปรับปรุงการสอนและการเรียนรู้(Colwell & Goolsby, 1992)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จุดประสงค์ทั่วไปของการวัดประเมินผลการเรียนรู้เป็นไปเพื่อตรวจสอบความรู้หรือพัฒนาการของผู้เรียน การสอนของผู้สอน หรือแม้แต่เพื่อการตัดสินผลการเรียน ซึ่งการวัดประเมินผลในแต่ละศาสตร์สาขาวิชาย่อมมีเป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการที่จะวัดแตกต่างกันออกไป โดยหลักการของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ทางด้านดนตรีนั้นต้องคำนึงถึงสาระดนตรีเป็นหลักสำคัญและประกอบกับหลักการของการวัดและประเมินผล ซึ่งสาระดนตรีนั้นประกอบไปด้วย เนื้อหาดนตรี และทักษะดนตรี และนอกจากสาระทางดนตรีดังกล่าว ณรุทธ์ สุทธจิตต์ยังได้กล่าวถึง เจตคติดนตรีอีกอย่างหนึ่งสำหรับการวัดประเมินผลดนตรี ดังนั้นการวัดและประเมินผลดนตรีจึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2558)ดังต่อไปนี้

1) การวัดและการประเมินผลเนื้อหาดนตรี เป็นเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีดนตรี ทั้งองค์ประกอบดนตรีต่าง ๆ และวรรณคดีดนตรี ซึ่งผู้เรียนต้องใช้ความรู้ความเข้าใจเนื้อหาและแนวคิดเป็นหลัก การ

ประเมินผลจึงใช้ลักษณะของแบบทดสอบหรือข้อสอบต่าง ๆ นอกจากความเข้าใจในเนื้อหาและแนวคิดดนตรีแล้ว ผู้สอนควรประเมินถึงการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่าอีกด้วย ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการเรียน

2) การประเมินผลทักษะดนตรี เป็นเรื่องเกี่ยวกับทักษะปฏิบัติการแสดงออกทางดนตรี สามารถแบ่งได้ 6 ประเภท คือ การฟัง การร้อง การเคลื่อนไหว การเล่น การสร้างสรรค์ และการอ่าน เมื่อกล่าวถึงการประเมินผลทางด้านทักษะย่อมเป็นการประเมินทักษะเป็นรายบุคคลไป ซึ่งการประเมินผลนั้นต้องครอบคลุมทักษะทุกประเภทตามที่ผู้สอนได้สอนไป เนื่องด้วยการปฏิบัติทักษะทางดนตรีเป็นเรื่องของศิลปะ กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติทักษะดนตรีใด ๆ ด้วยบทเพลงเดียวกัน บทเพลงที่แสดงออกมานั้นย่อมมีเอกลักษณ์ลีลาทักษะต่างกันไปแต่ละคน ซึ่งในการวัดประเมินผลจึงสามารถแบ่งออกได้ 2 ส่วน คือ ความสามารถหรือความถูกต้องในการปฏิบัติทักษะตามที่ผู้เรียนได้เรียนมา (เชิงปริมาณ) และคุณภาพของการปฏิบัติ (เชิงคุณภาพ) นอกจากนี้การประเมินผลทักษะดนตรีสามารถวัดผลได้ด้วยการใช้แบบทดสอบ เช่น ทักษะการฟัง และการสร้างสรรค์ อธิบายได้ว่า ทักษะการฟังเป็นทักษะที่สามารถแสดงออกได้โดยการเขียนบรรยาย ส่วนการสร้างสรรค์เป็นไปในเรื่องการประพันธ์เพลงเขียนเพลงซึ่งคล้ายกับการเขียนเรียงความ

3) การประเมินผลเจตคติดนตรี เป็นเรื่องเกี่ยวกับรสนิยม ความชอบ ความมีสุนทรียะ และความซาบซึ้ง ซึ่งเหล่านี้เป็นซึ่งสิ่งเกิดขึ้นภายในจิตใจและอารมณ์ของผู้เรียนจึงไม่สามารถสอนกันได้ อีกทั้งเป็นสิ่งที่วัดได้ยากด้วยการสังเกต เนื่องจากผู้เรียนอาจจะแสดงหรือไม่แสดงออกทางพฤติกรรมอย่างเด่นชัด ซึ่งการประเมินผลอาจจะมีข้อผิดพลาดได้ ฉะนั้นการประเมินผลเจตคติจึงควรกระทำเป็นรูปของการนำเสนอข้อมูลมากกว่าการให้เป็นคะแนน การวัดผลควรใช้วิธีการที่หลากหลายและกระทำโดยสม่ำเสมอ เช่น การสังเกต หรือสัมภาษณ์ผู้เรียน (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2558)

ดังกล่าวมานั้น แสดงให้เห็นว่ารูปแบบวิธีการวัดและประเมินผลทางดนตรีมีหลายลักษณะ ได้แก่ การใช้แบบทดสอบต่าง ๆ การใช้กำหนดเกณฑ์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการวัดประเมินทักษะปฏิบัติ การใช้แบบสอบถามวัดเจตคติ การสังเกต และการสัมภาษณ์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ Colwell และ Goolsby ที่ได้กล่าวว่า การวัดผล (Measurement) กับการประเมินผล (Assesment/Evaluation) เป็นคำที่มีความต่างกัน โดยการวัดผลนั้นเป็นเรื่องของการใช้เพียงแค่ข้อสอบ หรือเกณฑ์มาตรวัดเพื่อกำหนดเป็นผลการเรียนที่เป็นเชิงปริมาณอย่างเดียว ซึ่งการวัดนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการประเมินผลเท่านั้น โดยการประเมินผลนั้นต้องมีความครอบคลุมจุดประสงค์ของการวัดประเมินด้วยปัจจัยและเครื่องมือต่าง ๆ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการประเมินตนเอง (Colwell & Goolsby, 1992) นอกจากนี้ณรุทธ์ สุทธจิตต์ได้กล่าวถึงการประเมินตามสภาพจริง ซึ่งเป็นการประเมินตามพัฒนาการ ความสามารถและการปฏิบัติงานของผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ เน้นให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความเข้าใจและทักษะการคิดที่ซับซ้อน และบูรณาการความรู้

และทักษะเข้าด้วยกัน โดยเกณฑ์การประเมินเป็นการสร้างขึ้นอย่างมีส่วนร่วมระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งถือว่าการประเมินลักษณะนี้มีความเหมาะสมกับการเรียนการสอนดนตรี โดยเฉพาะการประเมินด้านทักษะดนตรี (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2558)

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนดนตรีควรมีการวัดและประเมินผลของผู้เรียนทั้งระหว่างและหลังการเรียนการสอน เพื่อเป็นการตรวจสอบผลของการเรียนรู้ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และใช้ตรวจสอบผลของการสอนว่าเป็นอย่างไร ซึ่งทำให้ผู้สอนต้องรู้จักพัฒนาปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยผู้สอนต้องคำนึงถึงสิ่งที่จะวัดประเมินเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการวัดประเมินและเพื่อให้ได้ผลการประเมินที่เที่ยงตรงและแม่นยำ ซึ่งการวัดและประเมินผลดนตรีนั้นต้องคำนึงถึงสาระดนตรีเป็นหลัก ควรวัดให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาความรู้ ด้านทักษะปฏิบัติและด้านเจตคติ และควรใช้รูปแบบการวัดประเมินที่หลากหลายครอบคลุมในสิ่งที่ต้องการจะวัดเพื่อให้ได้ผลประเมินที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด

4.4 สื่อการสอนดนตรี

สื่อการสอน หมายถึง ช่องทาง วัสดุอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่จัดทำขึ้น โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ ข้อมูลเนื้อหาสาระต่าง ๆ หรือความคิด ให้ผู้เรียนเข้าถึงได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน สื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสอนที่มีผู้สอนและผู้เรียนอยู่ในสถานการณ์และเวลาเดียวกัน ช่วยลดระยะทางระหว่างผู้สอนและผู้เรียน โดยสื่อที่มีการออกแบบและใช้อย่างเป็นระบบจะช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถ และเจตคติของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์, 2554; จินตนา ใบกาซูยี, 2536; จินตวีร์ คล้ายสังข์, 2554)

กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า การใช้สื่อการสอนต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักการ ซึ่งควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ ได้แก่

1) เรื่องที่ต้องการสอนและวัตถุประสงค์ที่วางไว้

2) ระดับอายุและสติปัญญาของผู้เรียน

3) ความต้องการและความสนใจของนักเรียน

4) ความน่าสนใจของตัวสื่อ ชวนให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ

5) การเสริมสร้างเจตคติที่ต่อเนื้อหาวิชานั้น ๆ

6) ประหยัดเวลา ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่ารวดเร็วและเข้าใจดียิ่งขึ้น

7) สร้างขึ้นได้โดยง่าย โดยที่ผู้สอนหรือผู้เรียนสามารถทำขึ้นเองได้

8) ช่วยสร้างมโนทัศน์ที่ง่าย ถูกต้องชัดเจนขึ้น

9) ช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่กว้างขึ้น เกิดทักษะเพิ่มขึ้นและสนุกสนานเพลิดเพลินในการเรียน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

10) ราคาไม่แพงมากจนเกินไปและมีความคุ้มค่าต่อการใช้งาน

(กระทรวงศึกษาธิการ อ้างถึงใน ชาญชัย ยมดิษฐ์, 2548)

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2558) กล่าวว่า ในการเรียนการสอนดนตรีสื่อมีความสำคัญมาก ที่ช่วยให้การสอนดนตรีมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น เนื่องจากดนตรีเป็นเรื่องของเสียงที่เป็นนามธรรม ทั้งนี้ครูผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกสื่อที่มีอยู่หลายประเภทให้เหมาะสมเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากที่สุด สามารถแบ่งประเภทของสื่อการสอนดนตรีได้ 7 ประเภท ได้แก่

1) บทเพลง คือ สื่อการสอนอย่างหนึ่งที่ผู้สอนต้องเลือกใช้อยู่เสมอสำหรับการเรียนการสอนดนตรี ผู้สอนควรเลือกสรรโดยยึดหลักความยากง่ายของเพลง ความยาวของเป็นเพลงและประเภทเพลงให้เหมาะสมกับกิจกรรมและผู้เรียน

2) แผนภูมิและแผนภาพ เป็นสื่อที่จัดสร้างสำหรับการสอนทฤษฎีและปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจได้ชัดเจนมากขึ้น โดยจะเกี่ยวข้องกับการอ่านโน้ตหรือร้องเพลง เช่น แผนภูมิเพลง แผนภูมิสัญลักษณ์ทางดนตรี แผนภูมิแสดงตำแหน่งนิ้วในการบรรเลงซอ แผนภาพองค์ประกอบของเครื่องดนตรี เป็นต้น

3) เครื่องดนตรี ถือเป็นสื่ออุปกรณ์สำคัญที่ขาดไม่ได้ในการเรียนการสอนดนตรี ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้เห็นได้สัมผัส และได้ฟังเครื่องดนตรีจริง ๆ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของผู้เรียน

4) สื่อประเภทเสียง เป็นสื่ออย่างหนึ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฟังเพลง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ทางดนตรีที่ดี

5) สิ่งพิมพ์ ได้แก่ สื่อประเภทหนังสือ เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่มีเรื่องราว รูปภาพ เพื่อช่วยเพิ่มพูนความรู้ใหม่ ๆ

6) สื่ออื่น ๆ ตามความคิดของผู้สอน เช่น สื่อที่ผลิตขึ้นเอง เกมประกอบการสอน ภาพนิ่ง ภาพยนตร์และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

7) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คือสื่อดนตรีที่เกี่ยวข้องกับระบบอินเตอร์เน็ต และเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์หรือคอมพิวเตอร์ที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว ได้แก่ เว็ปไซต์ (World Wide Web) โปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Music Notation Software) เครื่องดนตรีอิเล็กทรอส์ (Electronic Musical Instrument) เป็นต้น

สำหรับการถ่ายดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้นั้น บุษกร สำโรงทอง (2549) ได้กล่าวว่า ศิลปินดนตรีพื้นบ้านแต่ละจังหวัดมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีที่เหมือนกัน กล่าวคือใช้ วิธีการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะการถ่ายทอดความรู้ในปัจจุบันนี้มีลักษณะที่เปลี่ยนไปจากเดิมโดยเฉพาะในกลุ่มศิลปินรุ่นใหม่ซึ่งสอนในระบบโรงเรียนที่มีนักเรียนจำนวนมากในชั้นเรียน มักจะใช้โน้ตเป็นเครื่องช่วยจำให้แก่ผู้เรียน มีการใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องอำนวยความสะดวก มีการผลิตบทเรียนสำเร็จรูปในรูปแบบวิดีทัศน์ หรือ ซีดี เข้ามาใช้เพื่อเพิ่มความสะดวกและรวดเร็วขึ้นในการถ่ายทอด

ดังที่กล่าวมา เห็นได้ว่า สื่อมีความสำคัญที่ช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเป็นตัวกลางสำหรับอำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งช่วยในการเรียนการสอนดนตรีที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นนามธรรมชัดเจนขึ้น โดยต้องออกแบบและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละวัย สื่อควรมีลักษณะที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและมีความสนุกสนาน สร้างจากวัสดุที่หาได้ง่ายราคาไม่แพง ซึ่งสื่อการสอนดนตรีนั้นมีความหลากหลาย ได้แก่ บทเพลง แผนภูมิและแผนภาพ เครื่องดนตรี สื่อประเภทเสียง สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่ออื่น ๆ ตามความคิดของผู้สอน สำหรับการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านที่มีรูปแบบมุขปาฐะนั้น แต่เดิมนิยมใช้สื่อที่เป็นเครื่องดนตรีในการเรียนการสอน จนกระทั่งปัจจุบันบริบทการจัดการเรียนการสอนรูปแบบการถ่ายทอดที่เปลี่ยนไปตามจำนวนผู้เรียนหรือบริบทอื่น ๆ ทำให้ผู้สอนในระบบโรงเรียนใช้การบันทึกโน้ตโดยใช้สัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมแทนเสียงมาใช้เพื่อช่วยจำ จึงมีการผลิตสื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์ขึ้น นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกอีกด้วย

ตอนที่ 5 ลักษณะคู่มือการบรรเลงตรัว

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี นอกจากจะเป็นการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเด็นต่าง ๆ ขององค์ประกอบในการถ่ายทอดเพื่อให้ทราบถึงประวัติชีวิต รูปแบบการถ่ายทอด เนื้อหาสาระทั้งด้านทฤษฎีและด้านทักษะปฏิบัติ โดยสรุป วิเคราะห์และจัดข้อมูลที่ได้จากการศึกษาให้เป็นระบบแล้วนั้น การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ก็เป็นอีกวัตถุประสงค์หนึ่งของการศึกษาวิจัยนี้ เพื่อเป็นการนำเสนอผลของการศึกษามาใช้ให้เกิดประโยชน์และใช้ได้จริง ซึ่งลักษณะของคู่มือมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5.1 ความหมายของคู่มือ

คู่มือหรือหนังสือคู่มือจัดเป็นสารสนเทศประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ในกลุ่มของหนังสืออ้างอิง (reference book) ซึ่งลักษณะของหนังสืออ้างอิงนั้นเขียนขึ้นเพื่อให้ผู้ใช้ค้นหาคำตอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มีลักษณะทั่วไปดังนี้ (จุมพจน์ วนิชกุล, 2549)

1) เป็นหนังสือที่มุ่งให้ความรู้ ข้อเท็จจริงที่สำคัญ
2) เขียนโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชานั้น ๆ
3) รวบรวมความรู้ไว้หลายสาขาวิชา
4) เรียบเรียงเนื้อหาไว้อย่างมีระบบ
5) ส่วนมากมีรูปเล่มขนาดใหญ่ มีหลายเล่มจบ

ความหมายโดยทั่วไปของคู่มือมีผู้เชี่ยวชาญได้กล่าวถึงความหมายไว้ดังนี้

ทิศนา แขมมณี ได้สรุปว่า หนังสือคู่มือเป็นหนังสือที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยใช้ควบคู่ไปกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่ผู้ใช้ต้องการ (ทิศนา แขมมณี, 2550)

ส่วนสุมาลี สังข์ศรี ได้สรุปว่า คู่มือเป็นเอกสารหรือหนังสือที่ใช้ควบคู่กับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยอธิบายหรือให้รายละเอียดในการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งผู้ใช้สามารถดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง (นภาลัย สุวรรณธาดา, ธิดา โมสิกรัตน์, & สุมาลี สังข์ศรี, 2553)

ในขณะที่ จุมพจน์ วณิชกุล ได้ให้ความหมายของหนังสือคู่มือว่าเป็นหนังสืออ้างอิง ที่จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมเรื่องราวและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคคล เหตุการณ์ แนวโน้มเฉพาะด้าน หรือเฉพาะสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยให้รายละเอียดอย่างสังเขป สามารถใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติงานหรือใช้เป็นแหล่งอ้างอิงหาข้อเท็จจริงที่จะตอบคำถาม (จุมพจน์ วนิชกุล, 2549)

ดังกล่าวข้างต้น จึงอาจสรุปได้ว่า คู่มือมีความหมายเดียวกับหนังสือคู่มือ เป็นเอกสารหรือหนังสือที่รวบรวมรายละเอียดข้อมูล วิธีการ แนวทางการปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ โดยผู้ใช้หรือผู้อ่านสามารถนำไปใช้ปฏิบัติตามได้ด้วยตนเอง

5.2 ประเภทของคู่มือ

จุมพจน์ วนิชกุล (2549) ได้แบ่งประเภทของหนังสือคู่มือออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) คู่มือช่วยปฏิบัติงาน เป็นหนังสือที่แนะแนวทางให้คำสั่งสอนและแนะนำ เช่น ตำราประกอบอาหาร คู่มือซ่อมรถ เป็นต้น

2) หนังสือรวบรวมความรู้เบ็ดเตล็ด เป็นหนังสือที่รวบรวมความรู้ที่ค้นได้ยากในสาขาวิชาต่าง ๆ

3) หนังสือคู่มือที่ให้คำอธิบายและตีความหมายเรื่องราวของเนื้อหาวิชาใดวิชาหนึ่งในแง่มุมหลาย ๆ ด้าน

4) หนังสือที่ให้เรื่องราวหรือเนื้อหาสำคัญโดยย่อ เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเฉพาะเรื่องที่สำคัญ

ทิศนา แขมมณี (2550) ได้แบ่งหนังสือคู่มือโดยทั่ว ๆ ไป 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1) คู่มือครู คือหนังสือที่ให้แนวทางและคำแนะนำแก่ครูเกี่ยวกับเนื้อหาสาระ วิธีการ กิจกรรม สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งข้อมูลอ้างอิงต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสอนผู้เรียน โดยใช้ควบคู่กับหนังสือเรียน

2) คู่มือผู้เรียน คือหนังสือที่เป็นแบบฝึกหัดและฝึกปฏิบัติสำหรับผู้เรียนใช้ควบคู่ไปกับหนังสือเรียน โดยใช้เป็นแนวทางให้แก่ผู้เรียนได้ฝึกฝนสิ่งที่ได้เรียนจากครูผู้สอนหรือหนังสือ เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนขึ้น และเกิดทักษะความชำนาญ

3) คู่มือทั่วไป คือหนังสือที่ให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่ผู้อ่าน โดยเป็นเรื่องทั่วไปที่ผู้อ่านให้ความสนใจ และผู้ใช้สามารถเรียนรู้ฝึกฝนได้ด้วยตนเองอย่างเหมาะสม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ดังกล่าวข้างต้น คู่มือแต่ละประเภทแบ่งไปตามลักษณะข้อมูล เรื่องราวหรือวัตถุประสงค์ของคู่มือแต่ละประเภท สามารถแบ่งประเภทของคู่มือได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1) คู่มือเกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น คู่มือครู คู่มือนักเรียน คู่มือการใช้หลักสูตร เป็นต้น 2) คู่มือทั่วไปหรือคู่มือช่วยปฏิบัติงาน เช่น คู่มือการใช้รถ ตำราประกอบอาหาร เป็นต้น สำหรับการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสร้างเป็นคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี โดยผู้วิจัยเลือกประเภทของคู่มือให้เป็นประเภทคู่มือทั่วไป มิได้เฉพาะเจาะจงว่าคู่มือจะต้องเป็นของครูผู้สอนหรือของผู้เรียน เพื่อให้ผู้สนใจเรื่องฝึกหัดบรรเลงตรัวทั่วไปสามารถเรียนรู้และเข้าใจได้ด้วยตนเอง

5.3 องค์ประกอบของคู่มือ

คู่มือมีส่วนประกอบต่าง ๆ เพื่อความครอบคลุมของเนื้อหา วัตถุประสงค์ของคู่มือ ง่ายต่อการใช้และทำความเข้าใจสำหรับผู้อ่าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ทิศนา แขมมณี ได้เสนอรายละเอียดขององค์ประกอบที่จำเป็นของคู่มือทั่วไป (ทิศนา แขมมณี, 2551) ซึ่งได้แก่

1) คำชี้แจงการใช้คู่มือ

2) คำชี้แจงเกี่ยวกับการเตรียมการที่จำเป็นต่าง ๆ

3) เนื้อหาสาระ และกระบวนการ หรือขั้นตอนในการดำเนินการ

4) ความรู้เสริม หรือแบบฝึกหัดฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้อ่านใช้ในการฝึกฝน

5) ปัญหาและคำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหา

6) แหล่งอ้างอิงต่าง ๆ

อุทัย ศาสตรา ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของคู่มือการฝึกปฏิบัติดนตรี ซึ่งเป็นเอกสารที่อธิบายขั้นตอนการฝึกปฏิบัติทักษะการบรรเลงเครื่องดนตรี (อุทัย ศาสตรา, 2553) ดังนี้

1) ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ เช่น ประวัติความเป็นมา ส่วนประกอบ การดูแลรักษาเครื่องดนตรี เป็นต้น

2) วิธีการฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรี อธิบายขั้นตอนต่าง ๆ ในการฝึกเครื่องดนตรี โดยมีภาพประกอบการบรรยาย

3) แบบฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรี ทั้งที่เป็นโน้ตแบบฝึกและบทเพลงในการฝึกปฏิบัติแต่ละขั้นตอน

จากการศึกษาเกี่ยวกับประเภทของคู่มือ องค์ประกอบของคู่มือ ทั้งคู่มือทั่วไปและคู่มือการฝึกปฏิบัติดนตรี สรุปได้ว่า ลักษณะคู่มือการบรรเลงตรัว เป็นเอกสารหรือหนังสือที่รวบรวมรายละเอียด

ข้อมูลเกี่ยวกับ ตรัว วิธีการ แนวทางการบรรเลงตรัว และแบบฝึกปฏิบัติ ทั้งที่เป็นโน้ตแบบฝึกและบทเพลงต่าง ๆ ผู้ใช้หรือผู้อ่านสามารถนำไปใช้ปฏิบัติตามได้ด้วยตนเอง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. คำชี้แจงในการใช้คู่มือและการเตรียมการที่จำเป็นสำหรับการใช้คู่มือ

2. เนื้อหาสาระ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของตรัว ลักษณะทางกายภาพของตรัว ระบบเสียงและตำแหน่งของเสียงตรัว โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

3. ขั้นตอนการดำเนินการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว พร้อมรูปภาพประกอบเพื่อแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง

4. แหล่งอ้างอิง/แหล่งข้อมูล

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ามีเพียงงานวิจัยเดียวที่มีความเกี่ยวข้องใกล้เคียงกับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยเป็นรายงานการวิจัยรายวิชาอาศรมศึกษา Pedagogy in Specific Field ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย มัชชีวา ทองโสภา (2552) เป็นผู้ศึกษาวิจัย ทำการศึกษาโดยผู้วิจัยเข้ารับการถ่ายทอดโดยตรงจากครูธงชัย สามสี เกี่ยวกับกลวิธีการบรรเลงตรัวในบทเพลงต่าง ๆ ตลอดจนศึกษาประวัติชีวิตของครูธงชัย แล้วทำการบันทึกการถ่ายทอดด้วยวิธีการ Anecdotal Record ซึ่งเป็นการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ทุกเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่ได้รับการถ่ายทอดโดยมุมมองของผู้บันทึก นอกจากนั้นได้ทำการวิเคราะห์บทเพลงที่ได้รับถ่ายทอด โดยสรุปผลการศึกษาไว้ว่า ครูธงชัย สามสี เกิดในครอบครัวนักดนตรีกันตรึม และได้เรียนกันตรึมกับครูคนสำคัญ คือ ครูพูน สามสี ซึ่งมีศักดิ์เป็นอาของครูธงชัย นอกจากนี้ยังได้เรียนเครื่องดนตรีพื้นบ้านชิ้นอื่น ๆ จากครูดนตรีพื้นบ้านท่านอื่น ๆ ด้วย ครูธงชัยมีความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์เผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านกันตรึม และยังเป็นบุคคลที่ทรงความรู้ทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมของอีสานใต้เป็นอย่างดี ถ่ายทอดวิชาความรู้ที่มีอยู่ให้แก่ลูกศิษย์หรือบุคคลทั่วไปที่สนใจ จึงสมควรยกย่องให้เป็นเสาหลักทางวัฒนธรรมแห่งอีสานใต้ ส่วนการวิเคราะห์เพลงชุดเรือมอันเรของครูธงชัย สามสีพบว่า มีการทอนสำนวน มีการใช้ลูกตกเสียงเดียวในรูปแบบติดต่อกัน 3 ครั้งภายใน 1 วรรคเพลง หากมีการซ้ำทำนองมักมีการเพิ่มเสียงลูกตกของประโยคก่อนหน้านั้นในต้นทำนองต่อไป (มัชชีวา ทองโสภา, 2552) จากการสรุปผลการศึกษาข้างต้นพบว่า ครูธงชัย สามสีเป็นบุคคลสำคัญท่านหนึ่งที่มีองค์ความรู้ดนตรีพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ โดยเฉพาะกันตรึม งานวิจัยดังกล่าวมิได้กล่าวสรุปถึงกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวทั้งหมดในช่วงท้ายเล่มรายงาน แต่ได้กล่าวสรุปภายในแต่ละวันที่ผู้วิจัยได้รับการถ่ายทอด ซึ่งเป็นลักษณะการบันทึกลำดับเหตุการณ์ของการถ่ายทอดระหว่างครูธงชัยกับผู้วิจัย จะเห็นได้ว่ากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวในงานวิจัยนี้เป็นการถ่ายทอดให้กับเฉพาะบุคคลเพียง

บุคคลเดียว ทำให้ยังไม่เห็นถึงความแตกต่างของการถ่ายทอดในแต่ละระดับความสามารถหรือทักษะการบรรเลงตรัวของผู้รับการถ่ายทอด แสดงให้เห็นกระบวนการเพียงบางส่วนเท่านั้น ดังนั้นจึงทำให้เห็นสภาพหรือกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีที่ไม่ครอบคลุมหรือหลากหลายเท่าใดนัก นั่นเป็นเพราะลักษณะหรือระเบียบวิธีการศึกษาของรายวิชาอาศรมศึกษาซึ่งแตกต่างจากการศึกษาในเชิงดนตรีศึกษา ที่มีการศึกษากระบวนการถ่ายทอดที่ครอบคลุมในองค์ความรู้ วิธีการ ตลอดจนบริบทอื่นในการถ่ายทอด และรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงเห็นว่ายังไม่มีงานวิจัยใดที่ทำการศึกษากระบวนการถ่ายการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีโดยใช้กระบวนการทางดนตรีศึกษาเลย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของครูธงชัย สามสีและศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีโดยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นของกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงเครื่องดนตรีพื้นบ้านดังนี้

ประเด็นแรกเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้โดยบุษกร สำโรงทอง ได้ศึกษาวัฒนธรรมดนตรีของภาคอีสานใต้และภาคกลาง พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอด พบว่าดนตรีที่มีชื่อเสียงของภาคอีสานใต้ ได้แก่ วงกันตรึม วงมโหรีเขมร วงปี่พาทย์พื้นบ้านและวงมะม้วด การสืบทอดดนตรีเป็นไปในลักษณะของมุขปาฐะ โดยศิลปินพื้นบ้านที่ได้ทำการศึกษานั้นเกิดมาในครอบนักดนตรี จึงทำให้เกิดการซึมซับคุ้นเคย เรียนรู้แบบครูพักลักจำก่อนแล้วจึงเรียนแบบจริงจังตามขนบธรรมเนียม แต่ก็มีศิลปินบางท่านที่เรียนแบบการลักจำศิลปินท่านอื่นแล้วฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ วิธีการเรียนกันตรึมนั้นมักจะเริ่มต้นการเรียนบทเพลงในกลุ่มเพลงครูหรือเพลงชั้นสูงก่อน ซึ่งเพลงกลุ่มนี้ถือว่าเป็นเพลงที่ยากและยาว ลักษณะนี้เป็นวิธีการถ่ายทอดแบบครูในสมัยก่อนที่ถ่ายทอดแบบตัวต่อตัว โดยครูปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างแล้วผู้เรียนปฏิบัติตาม แต่ปัจจุบันวิธีการถ่ายทอดได้เปลี่ยนไปศิลปินพื้นบ้านหลายท่านได้นำบทเพลงที่ง่ายและสั้นมาเป็นบทเพลงแรกในการถ่ายทอดให้กับผู้เรียนในยุคปัจจุบันเพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความท้อและเบื่อหน่ายจนเลิกเรียนไป นอกจากนี้พิธีกรรมและความเชื่อยังมีส่วนเกี่ยวข้องการถ่ายทอดดนตรีด้วย โดยด้านพิธีกรรมนั้นมีการไหว้ครูหรือยกครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ก่อนการถ่ายทอด มีการไหว้ครูก่อนการแสดงหรือบรรเลงในงานต่าง ๆ ทุกครั้งซึ่งศิลปินจะปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด และมีการไหว้ครูประจำปีเพื่อรำลึกบูชาครู โดยในการไหว้ครูก็จะมีระเบียบวิธีการ ข้อห้ามต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องบูชาครูแตกต่างกันไปแต่ละท้องที่โดยขึ้นอยู่กับแบบแผนที่ยึดตามครูดั้งเดิมหรือมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมในปัจจุบัน (บุษกร สำโรงทอง, 2549)

ประเด็นที่สองเป็นการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงดนตรีไทยเดิมและดนตรีพื้นบ้านโดยจะเน้นไปที่งานวิจัยที่ศึกษาโดยใช้กระบวนการทางดนตรีศึกษาและสร้างสื่อในรูปแบบของหนังสือ ตำรา เอกสารหรือคู่มือด้วยองค์ความรู้ที่ได้จากศึกษา

โดยอุทัย ศาสตรา ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ โดยได้สร้างรูปแบบสำหรับการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูประสิทธิ์ ถาวร เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการถ่ายทอดเครื่องดนตรีไทยชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (อุทัย ศาสตรา, 2553)

1) ด้านครู ควรกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับภูมิหลังด้านดนตรีไทย และคุณลักษณะความเป็นครูดนตรีไทย

2) ด้านผู้เรียน ควรกล่าวถึงลักษณะของลูกศิษย์ในด้านทักษะการบรรเลงระนาดและความรู้ที่ได้รับถ่ายทอด

3) ด้านเนื้อหา ควรกล่าวถึง บทเพลงที่ใช้ในการถ่ายทอด ตลอดจนแบบฝึกต่าง ๆ

4) ด้านการเรียนการสอน ควรกล่าวถึง การรับเข้าเป็นศิษย์ สถานที่สอน หลักวิธีการและเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลง การพัฒนาสุนทรียภาพและความซาบซึ้งในดนตรี การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การวัดและการประเมินผล

นอกจากนี้สราวุฒิ สีหาโคตร ได้สร้างรูปแบบสำหรับการศึกษากระบวนการถ่ายทอดในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงแคนลายแม่บทของครูสมบัติ สิมหล้า มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (สราวุฒิ สีหาโคตร, 2557)

1) ด้านครู ควรกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับภูมิหลังด้านดนตรีประเภทแคน และคุณลักษณะความเป็นครูดนตรีพื้นบ้าน

2) ด้านผู้เรียน ควรกล่าวถึงลักษณะของลูกศิษย์ในด้านทักษะการบรรเลงแคนและความรู้ที่ได้รับถ่ายทอด

3) ด้านเนื้อหา ควรกล่าวถึง บทเพลงที่ใช้ในการถ่ายทอด ตลอดจนแบบฝึกต่าง ๆ ของเพลงแม่บททั้ง 6 ลาย

4) ด้านการถ่ายทอด ควรกล่าวถึง สถานที่สอน หลักวิธีการและเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงแคนลายแม่บททั้ง 6 ลาย และการวัดประเมินผล

เห็นได้ว่าผู้วิจัยทั้งสองข้างต้นได้กล่าวถึงรูปแบบการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงเครื่องดนตรีทั้ง 2 ชนิด มีความสอดคล้องกันในองค์ประกอบหลัก 4 ด้านที่เหมือนกัน แต่จะแตกต่างกันในประเด็นย่อยในแต่ละด้าน แสดงให้เห็นว่าประเด็นย่อยนั้นจะขึ้นอยู่กับบริบทในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงของแต่ละเครื่องดนตรี

ประเด็นที่สามเป็นการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงดนตรีอื่น ๆ ทั่วไป เพื่อเป็นแนวทางศึกษาระเบียบการวิจัยและประเด็นสำคัญต่าง ๆ ที่ควรศึกษา โดย ปพิชญา เสียงประเสริฐ ได้ศึกษาการวิเคราะห์ทัศนมิติและกระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยของครูชนก สาคริก โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความ สร้างข้อสรุป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบอุปนัยในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1) ด้านชีวประวัติ ความเป็นตัวตนของครูชนก สาคริก 2) วิเคราะห์ทัศนมิติและกระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยของครูชนก สาคริก ประกอบด้วย ด้านการปฏิบัติตน ด้านการสอนดนตรีไทย และด้านการพัฒนาผู้เรียน โดยการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความครอบคลุมเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ทัศนมิติและกระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยด้วยการกำหนดกลุ่มลูกศิษย์ผู้ได้รับการถ่ายทอดที่หลากหลายในทุกระดับชั้นการศึกษา ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ยังมีกลุ่มศิษย์และผู้ปกครองของนักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดอีกด้วย (ปพิชญา เสียงประเสริฐ, 2556) และณัฐพล นาคะเต ได้ศึกษาอัตลักษณ์และกระบวนการถ่ายทอดการขับร้องเพลงทยอยของครูสุรางค์ ดุริยพันธุ์ ในประเด็นของอัตลักษณ์เฉพาะในการขับร้องของครูสุรางค์ ดุริยพันธุ์และกระบวนการถ่ายทอดเพลงทยอย เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ครอบคลุมไปถึงกระบวนการถ่ายทอดของครูแช่มช้อย ดุริยพันธุ์ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับครูสุรางค์ ดุริยพันธุ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายสำหรับการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการที่เรียกว่า การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) (ณัฐพล นาคะเต, 2555) ส่วน สำเนา เปี่ยมดนตรี ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดปี่ในของสำนักครูเทียบ คงลายทอง โดยใช้วิธีการวิจัยทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและเก็บข้อมูลภาคสนามในประเด็นที่เกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานของครูเทียบ คงลายทองและกระบวนการถ่ายทอดปี่ใน ซึ่งเป็นลักษณะของการเก็บข้อมูลจากสภาพที่เป็นอยู่ของกระบวนการแล้วนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่ในกระบวนการถ่ายทอด (สำเนา เปี่ยมดนตรี, 2552)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าครูธงชัย สามสีเป็นศิลปินผู้มีความสำคัญในด้านการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านกันตรึม โดยเฉพาะตรัว เกิดในครอบครัวนักดนตรีและอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีแต่นักดนตรีพื้นบ้าน ได้รับการถ่ายทอดจากครูดนตรีพื้นบ้านคนสำคัญของจังหวัดสุรินทร์ที่ถือได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญและได้รับการยอมรับจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งก็คือ ครูพูน สามสี, ครูปิ่น ดีสม ซึ่งได้รับการถ่ายแบบดั้งเดิมคือวิธีการแบบมุขปาฐะตัวต่อตัว จึงถือได้ว่าครูธงชัย สามสีเป็นบุคคลที่มีความน่าสนใจที่จะศึกษาองค์ความรู้เรื่องดนตรีพื้นบ้านกันตรึมบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบของคู่มือการบรรเลงตรัว โดยใช้รูปแบบการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความ สร้างข้อสรุปแบบอุปนัยในประเด็นต่าง ๆ ตามองค์ประกอบหลักของการสอนทั้ง 3 ส่วน ด้าน ได้แก่ ด้านครู ด้านผู้เรียน ด้านเนื้อหาสาระและองค์ประกอบย่อยในด้านบริบทอื่น ๆ ของการเรียนการสอนที่อาจจะพบหรือไม่พบก็ได้ในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ซึ่งการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกระบวนการถ่ายทอดนั้นต้องให้มีความครอบคลุม ในหลาย ๆ มุมจากผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ

ถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี เพื่อความเหมาะสม ชัดเจน ครอบคลุมและถูกต้องของข้อมูลที่ต้องการศึกษา

ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยนำแนวคิดและทฤษฎีมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) ศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี และ 2) สร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี โดยศึกษาองค์ประกอบในกระบวนการถ่ายทอด ซึ่งพบว่าประกอบไปด้วย ผู้ถ่ายทอด ผู้รับการถ่ายทอด และเนื้อหาสาระในการถ่ายทอด ทั้งนี้การถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่ผู้รับการถ่ายทอดนั้นมีรูปแบบ กระบวนการหรือลักษณะของการถ่ายทอดที่มีองค์ประกอบย่อยอื่น ๆ ตามลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นตามสภาพของการถ่ายทอดนั้นๆ ซึ่งองค์ประกอบส่วนนี้จะช่วยเสริมให้การถ่ายทอดมีความสมบูรณ์มากขึ้น ดังกล่าวมานี้สอดคล้องกับทฤษฎีทางการศึกษาที่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางการศึกษา (Steiner, 1988; ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2555) อันประกอบไปด้วย ครูผู้สอน (Teacher) ผู้เรียน (Student) สาระ (Content) บริบทการเรียนการสอน (Context หรือ Position for Learning) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีความครอบคลุมในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยจึงใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลตามองค์ประกอบดังกล่าว การศึกษานี้มุ่งศึกษากระบวนการถ่ายทอดในประเด็นขององค์ประกอบของการถ่ายทอดหรือการเรียนการสอน (Steiner, 1988; ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2555; ณัฐพล นาคะเต, 2555; นิพนธ์ กล่ำกล่อมจิตร, 2556; ปพิชญา เสียงประเสริฐ, 2556; ภมรศักดิ์ เกื้อหนองขุ่น, 2556; วิศวะ ประสานวงศ์, 2555; สราวุฒิ สีหาโคตร, 2557; อุทัย ศาสตรา, 2553) ประกอบด้วย ครูผู้ถ่ายทอด คือ ครูธงชัย สามสี ผู้เรียน เนื้อหาสาระ และบริบทอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบในกระบวนการถ่ายทอด โดยองค์ประกอบนี้ประกอบไปด้วยประเด็นย่อยจากบริบทการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ดังนี้

องค์ประกอบของการถ่ายทอด จะพิจารณาใน 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านครูผู้ถ่ายทอด โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) ภูมิหลังด้านชีวประวัติ 2) ภูมิหลังด้านดนตรี

2. ด้านผู้เรียน มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย 1) ลักษณะหรือระดับความรู้และทักษะในการบรรเลงตรัวของผู้เรียน

3. ด้านเนื้อหาสาระ มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย 1) ความรู้ ทักษะต่าง ๆ ในการบรรเลงตรัว 2) บทเพลง หรือ/และแบบฝึกที่ใช้ในการถ่ายทอด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4. ด้านบริบทการเรียนการสอน หรือบริบทอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบในการถ่ายทอด โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย 1) หลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนการบรรเลงตรัว 2) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ 3) สถานที่และสภาพแวดล้อม 4) สื่อและอุปกรณ์ในการถ่ายทอด 5) การรับเข้าเป็นศิษย์ 6) อื่น ๆ (ที่อาจพบเพิ่มเติมในกระบวนการ)

จากนั้นใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยมาเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล และเรียบเรียบข้อมูลให้เป็นระบบเพื่อให้ได้กระบวนการถ่ายการบรรเลงตรัวตามแนวทางครูธงชัย สามสี สุดท้ายคัดเลือกข้อมูลที่ได้จากการเรียบเรียงสร้างเป็นคู่มือตามเนื้อหาที่ได้ออกแบบไว้ ซึ่งสามารถสรุปกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

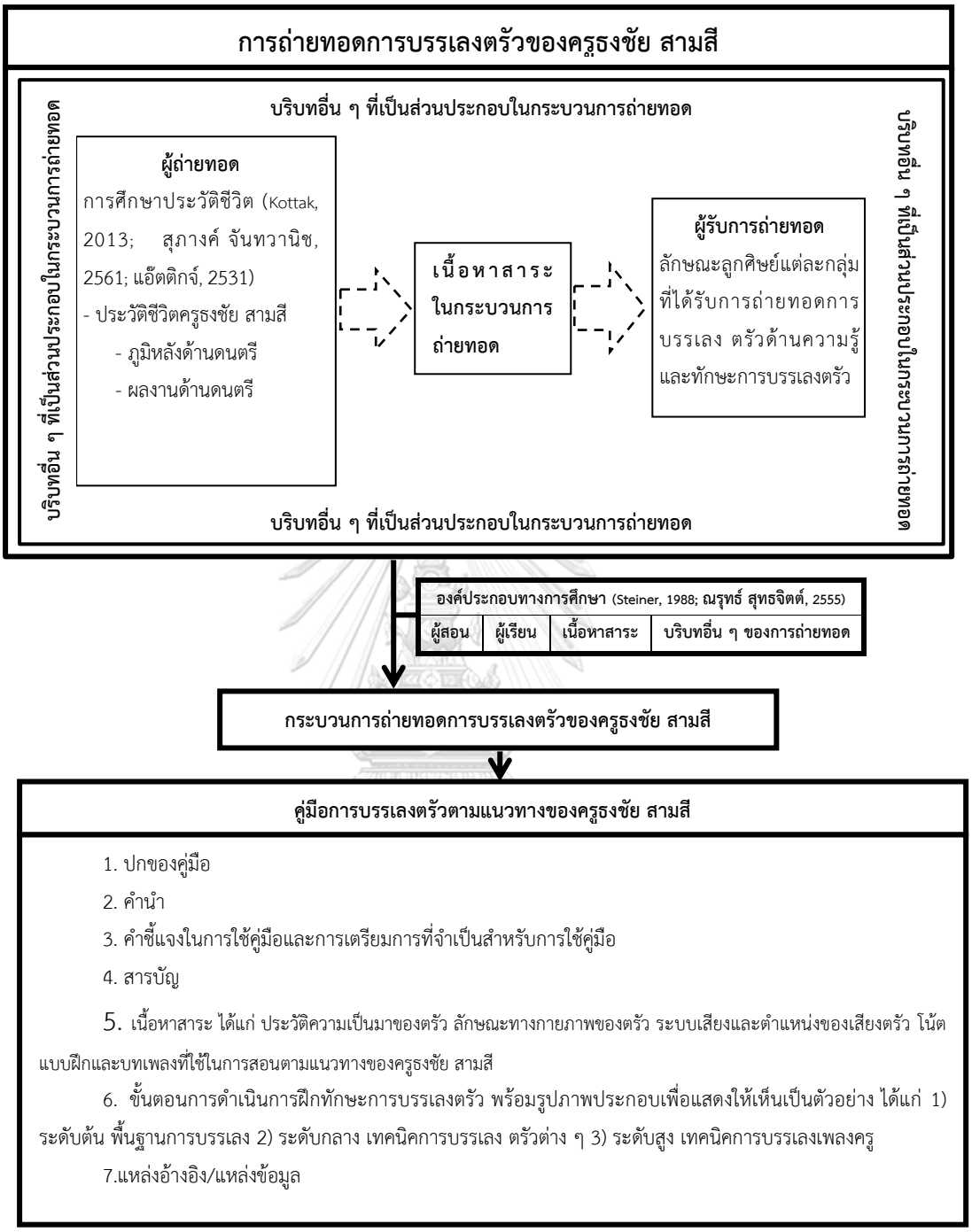

แผนภาพที่ 2.1 **กรอบแนวคิดการวิจัย**

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 5 การสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

สามารถสรุปเป็นกรอบวิธีการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

แผนภาพที่ 3.1 กรอบวิธีการดำเนินการวิจัย

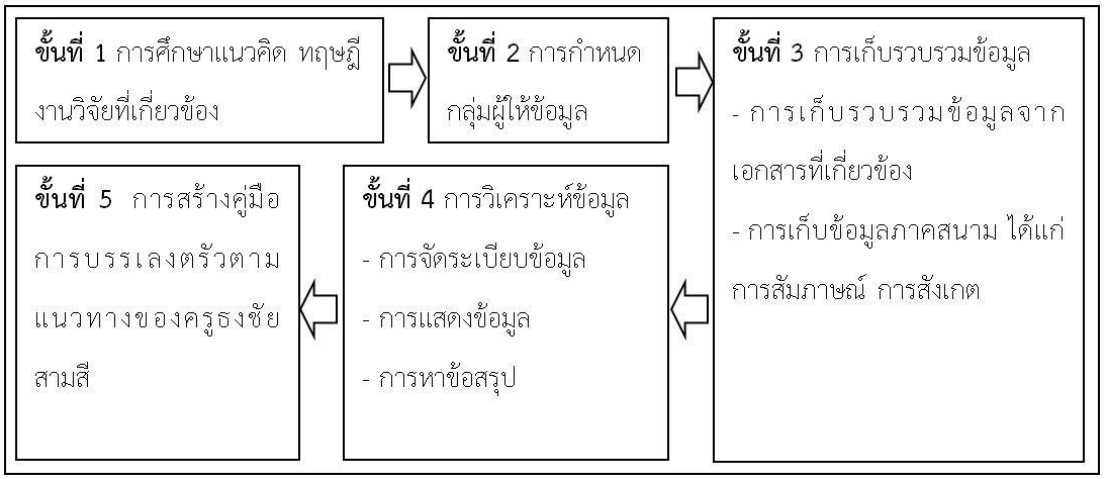

ในส่วนต่อไปเป็นการนำเสนอรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางในการทำวิจัย ผู้วิจัยแบ่งหัวข้อออกได้ดังนี้

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งเป็นเรื่องที่กล่าวถึงลักษณะของการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในสังคมมนุษย์ รูปแบบการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านกันตรึม และความหมาย องค์ประกอบการสอนกับการถ่ายทอด

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับสารัตถะของตรัว โดยกล่าวถึงประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพและทางเสียงของตรัว รวมถึงรูปแบบการบรรเลงตรัว

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยกล่าวถึงทฤษฎีหรือแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แนวคิดทางดนตรีศึกษา ได้แก่ หลักการสอนดนตรี การสอนทักษะ และการวัดประเมินผลทางดนตรี แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษา (Steiner, 1988) โดยใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการถ่ายทอด และ แนวคิดในการศึกษาประวัติชีวิต เพื่อศึกษาชีวประวัติของครูธงชัย สามสี

1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของครูธงชัย สามสี เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติของครูธงชัย สามสีในเบื้องต้น

1.5 ลักษณะคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

ขั้นที่ 2 การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องในองค์ประกอบของกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาสาระ และบริบทในการถ่ายทอด โดยองค์ประกอบดังกล่าวนี้ผู้วิจัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มตามข้อมูลที่ต้องการศึกษา ได้แก่ 1) ผู้สอน เป็นประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติชีวิตของครูธงชัย สามสี และ 2) ผู้เรียน เนื้อหาสาระ และบริบทในการถ่ายทอดเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

2.1 ประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติชีวิตของครูธงชัย สามสี

2.1.1 เป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้โดยตรง คือ ครูธงชัย สามสี

2.1.2 เป็นผู้ที่ใกล้ชิดทางสายเลือดกับครูธงชัย สามสี หรือครอบครัวของครูธงชัย สามสี คือ พี่น้องของครูธงชัย สามสี

2.1.3 เป็นผู้ที่เคยถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านกันตรึมให้แก่ครูธงชัย สามสี และเป็นครูผู้ถ่ายทอดที่ครูธงชัย สามสีให้ความเคารพนับถือเป็นครูของตน

2.1.4 เป็นผู้ร่วมเรียนหรือเพื่อนร่วมรุ่นกับครูธงชัย สามสีที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านกันตรึมจากครูผู้ถ่ายทอด (ข้อ 2.1.3)

2.2 ประเด็นที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

2.2.1 เป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้โดยตรง คือ ครูธงชัย สามสี

2.2.2 เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวโดยตรงจากครูธงชัย สามสี ซึ่งคือ ลูกศิษย์ โดยสามารถแบ่งกลุ่มของลูกศิษย์ได้ดังนี้

2.2.2.1 ลูกศิษย์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมติดตามครูธงชัย สามสี ไปบรรเลงตรัวหรือแสดงกันตรึมตามโอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอ ๆ

2.2.2.2 ลูกศิษย์ที่กำลังได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษาในระบบ ในปัจจุบัน (ช่วงทำการศึกษาวิจัย) ซึ่งสามารถแบ่งย่อยได้ 2 ระดับ คือ 1) การศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน และ 2) การศึกษาระดับอุดมศึกษา

2.2.2.3 ลูกศิษย์ที่กำลังได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษานอกระบบ ในปัจจุบัน (ช่วงทำการศึกษาวิจัย) ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่สนใจเรียนบรรเลงตรัว

2.2.2.4 ลูกศิษย์เก่าที่ผ่านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีจนครบทุกกระบวนการหรือสามารถบรรเลงเพลงกันตรึมในทุกระดับขั้นได้

2.2.3 เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยมีสถานะที่ไม่ใช่เป็นทั้งผู้ถ่ายทอดการบรรเลงตรัว และผู้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีได้แก่ เพื่อนร่วมงานของครูธงชัย สามสี และผู้บังคับบัญชาหรือผู้อำนวยการสังกัดที่ครูธงชัย สามสีรับผิดชอบในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวอยู่

จากหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ
ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้โดยตรง	1. ครูธงชัย สามสี	อาจารย์พิเศษโรงเรียนสุรินทรศึกษาและมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ที่ใกล้ชิดทางสายเลือดกับครูธงชัย สามสี หรือครอบครัวของครูธงชัย สามสี	1. นางกัลยานี ไหวพริบ	เกษตรกร ค้าขาย
	2. นางทองสุข หมายสำราญ	เกษตรกร รับจ้าง
	3. นายสุทีป สามสี	เกษตรกร ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8 ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
	4. นายสุขสันต์ สามสี	รับจ้าง
ผู้ที่เคยถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านกันตรึม	1. นายโบราณ จันทร์กลิ่น	เกษตรกร รับจ้าง นักร้องกันตรึม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ
ให้แก่ครูธงชัย สามสี และเป็นครูผู้ถ่ายทอดที่ครูธงชัย สามสีให้ความเคารพนับถือเป็นครูของตน	2. นายเผย ศรีสวาท	เกษตรกร นักดนตรีมโหรี
ผู้ร่วมเรียนหรือเพื่อนร่วมรุ่นกับครูธงชัย สามสีที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน กันตรึมจากครูผู้ถ่ายทอด	1. นายสำเภาว์ ประสานดี	เกษตรกร นักร้องกันตรึม
ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลง ตรัวโดยตรงจากครูธงชัย สามสี โดยสามารถแบ่งกลุ่มได้ดังนี้		
ลูกศิษย์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมติดตามครูธงชัย	1. นายสมชาย สมคะเนย์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	2. นางสาวประภัสสร สุขประเสริฐ	นักศึกษาชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ลูกศิษย์ที่อยู่ได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษาในระบบ	1. เด็กชายภานุวัฒน์ เสาะหาได้	นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านจรูกแขวะ
	2. เด็กหญิงวราภรณ์ ศรีตะวัน	นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านจรูกแขวะ
	3. นายภูตะวัน ชูชื่นพรม	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	4. นางสาวฐิติมา ขาวงาม	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	5. นางสาวสุพัตรา จันสิงห์	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ
		เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	6. นายสุรศักดิ์ หนองดี	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	7. นายภูมินทร์ ชูชื่นพรม	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	8. นายชวิน เสาวลัย	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	9. นายสาธร ปันตะยัง	วิศวกรไฟฟ้า (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	10. นางสาวรัตนาวดี บุติมาลย์	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสิรินธร
	11. นายเกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	12. นางสาวปิยะศิริ ผดาวัลย์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	13. นางสาวภัทริกา จันทร์งาม	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	14. นายเอกชัย สารธาศ	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	15. นายสุริยา ประไวย์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	16. นายมงคล กุลัตถ์นาม	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	17. นายศศิกร สมานจิตร์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ
	18. นายกฤษฎา ดีพงชู	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	19. นายตันติกร หอมขจร	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	20. นายสภาพร นาเรือง	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	21.นางสาวชนิกานต์ คำโสภา	นักศึกษาชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	22. นายกัมพล ช่อทับทิม	นักศึกษาชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ลูกศิษย์ที่อยู่ได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษานอกระบบ	1. นายราตรี สายกระสุน	รับจ้างทั่วไป
	2. เด็กหญิงพรนภา พุ่มพวง	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน
ลูกศิษย์เก่าที่ผ่านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีจนครบทุกกระบวนการหรือสามารถบรรเลงเพลงกันตรึมในทุกระดับขั้นได้	1. นายบานนา ยอดงาม	ครูโรงเรียนหนองโตง “สุรวิทยาคม”
	2. นายไพโรจน์ ครบอยู่	ครูพิเศษโรงเรียนสุรินทรศึกษา
	3. นายอนุชา ทวีเหลือ	ค้าขาย
	4. นายธนบดี ถนอมเมือง	ศิลปินนักแสดงและผู้ดูแลควบคุมคณะลิเกกล้วยหอมบรรจงศิลป์
ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดการ	1. นางมารยาท อุปมา	ข้าราชการเกษียณ
	2. นางทำนอง คุ้มวงษ์	ครูโรงเรียนบ้านจรูกแขวะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ
บรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยมีสถานะที่ไม่ใช่เป็นทั้งผู้ถ่ายทอดการบรรเลงตรัว และผู้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสี	3. นายคธาศักดิ์ โสวภาค	ที่ปรึกษาผู้บริหารโรงเรียนสุรินทรศึกษา

ขั้นที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบไปด้วย การเก็บจากหลักฐานเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์และการสังเกต

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งได้เป็น 2 แหล่งข้อมูลตามลักษณะของการเก็บข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลจากหลักฐานและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลนี้ถือได้ว่าเป็นข้อมูลในระดับทุติยภูมิ โดยได้จากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวกับ ชีวประวัติของครูธงชัย สามสี กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว เรื่องราวของดนตรีกันตรึมจากสิ่งพิมพ์หรือเอกสารต่าง ๆ และสื่อเอกสารประกอบการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

3.1.1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.1.1.1 แบบวิเคราะห์เอกสาร

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีที่มีการบันทึกไว้ในเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวประวัติของครูธงชัย สามสี และการเรียนการสอนและการฝึกบรรเลงตรัว โดยวิเคราะห์ตีความเอกสารต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดขอบเขตและรูปแบบของแบบวิเคราะห์เอกสารตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นที่ 2 สร้างแบบวิเคราะห์เอกสารตามขอบเขตและรูปแบบที่กำหนด โดยแบ่งได้ 2 ส่วน คือ ชีวประวัติของครูธงชัย สามสี และเอกสารประกอบการถ่ายทอดหรือการสอนการบรรเลงตรัว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ขั้นที่ 3 นำเสนอแบบวิเคราะห์เอกสารให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรง ความถูกต้องครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นที่ 4 ปรับปรุง แก้ไขแบบวิเคราะห์เอกสารตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นจึงนำไปใช้เก็บข้อมูล

3.2 ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลนี้ถือได้ว่าเป็นข้อมูลในระดับปฐมภูมิ โดยได้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประวัติชีวิตและผลงานของครูธงชัย สามสี กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลง ตรัวจากการสัมภาษณ์ครูธงชัย สามสีและลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากครูธงชัย สามสี และ การสังเกตการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัยตามขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2.1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.2.1.1 แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (semistructured) ที่มีลักษณะการกำหนดแนวคำถามหรือประเด็นการสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัย มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดกรอบประเด็นคำถามหรือแนวการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นที่ 2 ร่างประเด็นคำถามหรือแนวการสัมภาษณ์ โดยมุ่งศึกษาในประเด็นขององค์ประกอบของการถ่ายทอดซึ่งประกอบไปด้วย 1) ด้านครูผู้ถ่ายทอด 2) ด้านนักเรียน 3) เนื้อหาสาระ 4) บริบทอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบในการถ่ายทอด

ขั้นที่ 3 นำเสนอแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรง ความถูกต้อง และความครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นที่ 4 ปรับปรุง แก้ไขแบบสัมภาษณ์ ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นจึงนำไปใช้เก็บข้อมูล

3.2.1.2 แบบบันทึกการสังเกต

นอกจากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้เลือกใช้แบบบันทึกการสังเกตใช้การสังเกตการสอนการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสี โดยเป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่ใช้สนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี เพื่อความถูกต้องชัดเจน ในการตีความและสร้างข้อสรุป ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดขอบเขตและเนื้อหาของแบบบันทึกการสังเกต ตามกรอบแนวคิดการวิจัย

ขั้นที่ 2 กำหนดรูปแบบของแบบบันทึกการสังเกต โดยเลือกใช้แบบปลายเปิด ซึ่งผู้สังเกตสามารถบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างละเอียดตามหัวข้อขอบเขตที่ได้กำหนดไว้

ขั้นที่ 3 นำเสนอแบบบันทึกการสังเกตให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรง ความถูกต้อง และความครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นที่ 4 ปรับปรุง แก้ไขแบบบันทึกการสังเกตตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นจึงนำไปใช้เก็บข้อมูล

3.2.2 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

จากการศึกษาทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี สรุปได้ว่า การถ่ายทอดหรือการสอนเป็นกระบวนการถ่ายทอดเนื้อหาสาระอันเป็นความรู้ ทักษะ เจตคติไปสู่ผู้เรียนตามเป้าหมายของการเรียนการสอน ซึ่งการเรียนการสอนดนตรีมีองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างที่สัมพันธ์กัน ทั้งด้านบุคคลและด้านกระบวนการ โดยผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการสอนด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พัฒนาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดประสงค์ของการสอน (Green, 1971; Hills, 1982; ทิศนา แขมมณี, 2554; สนั่น มีขันหมาก, 2538; สุพิน บุญชูวงศ์, 2538; สุมน อมรวิวัฒน์, 2533; ลำพอง บุญช่วย, 2530 อ้างถึงใน อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2553) ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดดนตรีได้กล่าวถึงองค์ประกอบต่าง ๆ โดยใช้ทฤษฎีทางการศึกษาของอลิซเบธ สไตเนอร์ (Steiner, 1988) สามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 3.2 วิเคราะห์ประเด็นในการศึกษาวิจัย

องค์ประกอบในการเรียนการสอนดนตรี (Steiner, 1988)	องค์ประกอบย่อย/ประเด็นในการศึกษาวิจัย	งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดดนตรี						
		อุทัย, 2553	วิศวะ, 2555	ณัฐพล, 2555	ภมรศักดิ์, 2556	นิพนธ์, 2556	ปพิชญา, 2556	สราวุฒิ, 2557
Teacher	ภูมิหลังด้านดนตรี	√	√	√	√	√	√	√
	ชีวประวัติของครู					√	√	
	คุณลักษณะความเป็นครู	√	√		√	√	√	√
	ความถนัดเฉพาะด้าน						√	
Student	ภูมิหลัง					√		
	ลักษณะด้านทักษะและความรู้ของผู้เรียน	√	√	√	√	√		√
	การคัดเลือกผู้เรียนหรือคุณสมบัติของผู้เรียน			√	√		√	
	ประเภทของผู้เรียน						√	
	บุคลิกภาพ					√		
	ทัศนคติ					√		
Content	แบบฝึกและบทเพลงที่ใช้สอน	√	√	√	√		√	√
	ความรู้และทักษะที่ผู้เรียนได้รับ		√			√	√	
	เนื้อหาสาระในเอกสารประกอบการสอน							
Context	การรับเข้าเป็นศิษย์	√					√	√
	วัตถุประสงค์ในการสอนหรือจุดมุ่งหมายในการถ่ายทอด			√			√	
	หลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอน	√	√	√	√	√	√	√
	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้						√	
	การวัดและประเมินผล	√	√	√	√	√	√	√
	สื่อและอุปกรณ์ในการเรียนการสอน					√	√	
	สถานที่หรือสิ่งแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอน	√	√		√	√	√	√
	การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม	√	√	√		√	√	
	การพัฒนาสุนทรียภาพและความซาบซึ้งในดนตรี	√		√				√
	อื่น ๆ			√	√			

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากตารางดังกล่าวข้างต้นแสดงเห็นได้ว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดดนตรีได้ศึกษาองค์ประกอบทางการศึกษาทั้ง 4 องค์ประกอบ โดยที่องค์ประกอบย่อยอาจมีความแตกต่างกันบ้างไปตามบริบทของการศึกษาวิจัยนั้น ๆ หากกล่าวโดยภาพรวมแล้วองค์ประกอบย่อยแต่ละงานวิจัยมีความคล้ายคลึงกันโดยเฉพาะด้านผู้สอน ผู้เรียนและเนื้อหาสาระ กล่าวคือ

ด้านผู้สอน ทุกงานวิจัยได้กล่าวถึงองค์ประกอบย่อยในเรื่องของภูมิหลังด้านดนตรีหรือชีวประวัติของครู และคุณลักษณะความเป็นครู

ด้านผู้เรียน ได้กล่าวถึงองค์ประกอบย่อยในเรื่องของลักษณะของผู้เรียนทั้งด้านทักษะและด้านความรู้

และด้านเนื้อหาสาระ ได้กล่าวถึง ความรู้และทักษะที่ผู้สอนถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียน ซึ่งเน้นลงไปในเรื่องของบทเพลงและแบบฝึกต่าง ๆ ในการถ่ายทอด

ส่วนบริบททางการเรียนการสอนนั้นมีความแตกต่างหลากหลายไปตามบริบทของงานวิจัย โดยหลักแล้วประเด็นที่กล่าวถึงเป็นเรื่องของ หลักการ วิธีการและเทคนิคการสอน และการวัดและการประเมินผลทางดนตรี ประเด็นรองลงมาเป็นเรื่องของ สิ่งแวดล้อมหรือสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีควรศึกษาประเด็นต่าง ๆ ตามแนวทางขององค์ประกอบการเรียนการสอนทั้ง 4 องค์ประกอบ โดยแต่ละองค์ประกอบมีประเด็นย่อยลงไปอีก ดังต่อไปนี้

1) ผู้สอน ประกอบไปด้วย ภูมิหลังด้านชีวประวัติและด้านดนตรีของครู

2) ผู้เรียน ประกอบไปด้วย ลักษณะหรือระดับความรู้และทักษะในการบรรเลงตรัวของผู้เรียน

3) เนื้อหาสาระ ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะต่าง ๆ ในการบรรเลงตรัว บทเพลง และแบบฝึกที่ใช้ในการถ่ายทอด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4) บริบททางการเรียนการสอน ประกอบไปด้วย หลักการ วิธีการและเทคนิคการสอนการบรรเลง ตรัว การวัดและประเมินผล และสถานที่หรือสิ่งแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้แล้วยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องศึกษา ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า การถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้มีเรื่องของความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องจึงทำให้มีขั้นตอนในการรับเข้าเป็นศิษย์ อีกทั้งรูปแบบการถ่ายทอดในยุคปัจจุบัน นอกจากการถ่ายทอดโดยวิธีมุขปาฐะแล้วนั้นยังมีการนำระบบการบันทึกโน้ตมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อความสะดวกมากขึ้นอีกด้วย (บุษกร สำโรงทอง, 2549) ดังนั้นประเด็นเรื่องการรับเข้าเป็นศิษย์และสื่อหรืออุปกรณ์ในการเรียนการสอนจึงเป็นประเด็นที่ต้องศึกษาด้วย นอกจากนี้จะสังเกตได้ว่าการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนถ่ายทอดดนตรีนั้นมีความแตกต่างในรายละเอียดขององค์ประกอบย่อยของบริบทอื่น ๆ ในการถ่ายทอดซึ่งเป็นไปตามบริบทสภาพแวดล้อมการถ่ายทอดนั้น ๆ เพราะฉะนั้นการที่จะศึกษาสภาพการณ์ที่เป็นอยู่

เพื่อให้ได้ข้อมูลในการศึกษาที่ครอบคลุมนั้นควรสร้างกรอบของประเด็นที่ต้องการศึกษาที่มีลักษณะกว้าง ๆ ไว้ด้วย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อประเด็นย่อยที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของบริบททางการเรียนการสอน โดยเป็นประเด็นอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากประเด็นหลักด้านผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาสาระ และบริบททางการเรียนการสอนที่กล่าวถึงข้างต้น

ดังนั้นการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยมุ่งศึกษากระบวนการถ่ายทอดในประเด็นขององค์ประกอบของการถ่ายทอดหรือการเรียนการสอน (Steiner, 1988; ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2555; ณัฐพล นาคะเต, 2555; นิพนธ์ กล่ำกล่อมจิตร, 2556; ปพิชญา เสียงประเสริฐ, 2556; ภมรศักดิ์ เกื้อหนองขุ่น, 2556; วิศวะ ประสานวงศ์, 2555; สราวุฒิ สีหาโคตร, 2557; อุทัย ศาสตรา, 2553) ประกอบด้วย ครูผู้ถ่ายทอด คือ ครูธงชัย สามสี ผู้เรียน เนื้อหาสาระ และบริบทอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบในกระบวนการถ่ายทอด โดยองค์ประกอบนี้ประกอบไปด้วยประเด็นย่อยจากบริบทการถ่ายทอดการบรรเลง ตรัว ดังนี้

องค์ประกอบของการถ่ายทอด จะพิจารณาใน 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านครูผู้ถ่ายทอด โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) ภูมิหลังด้านชีวประวัติ 2) ภูมิหลังด้านดนตรี

2. ด้านผู้เรียน มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย 1) ลักษณะหรือระดับความรู้และทักษะในการบรรเลงตรัวของผู้เรียน

3. ด้านเนื้อหาสาระ มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย 1) ความรู้ ทักษะต่าง ๆ ในการบรรเลง ตรัว 2) บทเพลง หรือ/และแบบฝึกที่ใช้ในการถ่ายทอด

4. ด้านบริบทการเรียนการสอน หรือบริบทอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบในการถ่ายทอด โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย 1) หลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนการบรรเลงตรัว 2) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ 3) สถานที่และสภาพแวดล้อม 4) สื่อและอุปกรณ์ในการถ่ายทอด 5) การรับเข้าเป็นศิษย์ 6) อื่น ๆ (ที่อาจพบเพิ่มเติมในกระบวนการ) ซึ่งผู้วิจัยได้นำประเด็นที่ต้องการศึกษาขององค์ประกอบในการถ่ายทอดมาสรุปได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.3 ประเด็นในการศึกษาวิจัย

องค์ประกอบในการเรียนการสอนดนตรี (Steiner, 1988)	**ประเด็นในการศึกษาวิจัย**
Teacher	ภูมิหลังด้านชีวประวัติ
	ภูมิหลังด้านดนตรีของครู
Student	ลักษณะหรือระดับความรู้และทักษะในการบรรเลงตรัวของผู้เรียน
Content	ความรู้ ทักษะต่าง ๆ ในการบรรเลงตรัว
	บทเพลง หรือ/และแบบฝึกที่ใช้ในการถ่ายทอด
Context	หลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนการบรรเลงตรัว
	การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้
	สถานที่และสภาพแวดล้อม
	สื่อและอุปกรณ์ในการถ่ายทอด
	การรับเข้าเป็นศิษย์
	อื่น ๆ

หลังจากกำหนดประเด็นทางต้องการศึกษาตามองค์ประกอบของการเรียนการสอนแล้ว ผู้วิจัยจึงนำประเด็นเหล่านี้ไปสร้างเป็นข้อคำถามดังตารางต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 3.4 ประเด็นในการศึกษาวิจัยและโครงร่างข้อคำถาม

องค์ประกอบในการเรียนการสอนดนตรี (Steiner, 1988)	**ประเด็นในการศึกษาวิจัย**	**ข้อคำถาม**
Teacher	ภูมิหลังด้านชีวประวัติ	ข้อมูลชีวประวัติทั่วไป หรือประวัติในแต่ละช่วงชีวิตตั้งแต่เกิด จวบจนปัจจุบันที่เป็นครูธงชัย สามสีนั้นเป็นอย่างไรบ้าง
	ภูมิหลังด้านดนตรีของครู	ครอบครัวของครูธงชัย สามสีมีความเกี่ยวข้องกับดนตรีหรือไม่ อย่างไร
		ครูธงชัย สามสีรู้จักและเริ่มเล่นกันตรึมได้ อย่างไร
		ครูธงชัย สามสีเรียนกันตรึมจากครูท่านใดมาบ้าง และลักษณะรูปแบบการถ่ายทอดของครูท่านนั้นเป็นอย่างไร
		เหตุใดครูธงชัย สามสีจึงเลือกเรียนหรือเล่นกันตรึม
		เครื่องดนตรีชิ้นใดที่ครูธงชัย สามสีใช้เรียนกันตรึมเป็นชิ้นแรก
		นอกจากตรัว ครูธงชัย สามสีสามารถบรรเลงเครื่องดนตรีอื่นในวงกันตรึม หรือเครื่องดนตรีอื่น ๆ ได้หรือไม่ อย่างไร
Student	ลักษณะหรือระดับความรู้และทักษะในการบรรเลงตรัวของผู้เรียน	มีเกณฑ์ในการคัดเลือกลูกศิษย์ที่จะถ่ายทอดหรือไม่ อย่างไร
		ระยะเวลาที่ได้รับการถ่ายทอด
		พื้นฐานการบรรเลงตรัวก่อนได้รับการถ่ายทอดเป็นอย่างไร
		ท่านคิดว่าระดับความรู้และทักษะการบรรเลงตรัวของท่านอยู่ในขั้นไหน อย่างไร
Content	ความรู้ ทักษะต่าง ๆ ในการบรรเลงตรัว	มีขอบเขตของเนื้อหาสาระความรู้และทักษะการบรรเลง ตรัวในการถ่ายทอดอย่างไร
	บทเพลง และ/หรือแบบ	การถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย ใช้บท

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

องค์ประกอบในการเรียนการสอนดนตรี (Steiner, 1988)	**ประเด็นในการศึกษาวิจัย**	**ข้อคำถาม**
	ฝึกที่ใช้ในการถ่ายทอด	เพลง และ/หรือแบบฝึกใดบ้างในการถ่ายทอด
Context	หลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนการบรรเลงตรัว	ครูธงชัย สามสีมีหลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัวอย่างไร
		ครูธงชัย สามสีมีหลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัวที่แตกต่างกันในผู้เรียนแต่ละคนหรือไม่อย่างไร
	หลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนการบรรเลงตรัว (ต่อ)	ครูธงชัย สามสีมีลำดับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวหรือไม่ อย่างไร
Context (ต่อ)	การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้	ครูธงชัย สามสีมีการวัดประเมินผลผู้เรียน ในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวหรือไม่ อย่างไร
	สถานที่และสภาพแวดล้อม	ครูธงชัย สามสีใช้สถานที่ใดบ้างในการถ่ายทอด
		สถานที่ในการถ่ายทอดนั้นๆ มีสภาพแวดล้อมอย่างไรบ้าง
	สื่อและอุปกรณ์ในการถ่ายทอด	ครูธงชัย สามสีใช้สื่อใดบ้างในการถ่ายทอด
	การรับเข้าเป็นศิษย์	ครูธงชัยมีขั้นตอนตามหลักพิธีการหรือพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการรับศิษย์ก่อนการถ่ายทอดหรือไม่อย่างไร
	อื่น ๆ	ประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.2.3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เพื่อความสอดคล้องและคุณภาพของเครื่องมือวิจัยที่จะนำไปใช้เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสังเกต เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา และ

ความถูกต้องครบถ้วนตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัย โดยคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิมีรายละเอียดดังนี้

3.2.2.1 เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ และสนใจเรื่องที่เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านประเภทกันตรึม

3.2.2.2 เป็นผู้ที่มีความรู้และผลงานเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้

3.2.2.3 เป็นนักวิชาการดุริยางค์ไทย โดยเฉพาะดนตรีพื้นบ้าน หรือดนตรีศึกษา และเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ และมีผลงาน เอกสาร บทความ และตำราอย่างต่อเนื่อง

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการใช้แนวทางขององค์ประกอบการวิเคราะห์ในระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) การลดทอนหรือจัดระเบียบข้อมูล 2) การแสดงข้อมูล 3) การสร้างข้อสรุป (Miles and Huberman, 1994 อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา, 2556; นิศา ชูโต, 2551) โดยมีรายละเอียดดังนี้

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือต่าง ๆ มาจัดเป็นหมวดหมู่ โดยการปรับลดทอนข้อมูลดิบให้มีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลง ตรัว ซึ่งได้แก่

1. ด้านครูธงชัย สามสี ภูมิหลังด้านชีวประวัติ ภูมิหลังด้านดนตรีของครู

2. ด้านผู้เรียน ได้แก่ ลักษณะหรือระดับความรู้และทักษะในการบรรเลงตรัวของผู้เรียน

3. ด้านเนื้อหาสาระ ได้แก่ ความรู้ ทักษะต่าง ๆ ในการบรรเลงตรัว บทเพลง หรือ/และแบบฝึกที่ใช้ในการถ่ายทอด

4. ด้านบริบทการเรียนการสอน ได้แก่ หลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนการบรรเลงตรัว การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ สถานที่และสภาพแวดล้อม สื่อและอุปกรณ์ในการถ่ายทอด การรับเข้าเป็นศิษย์ และ อื่น ๆ

จากนั้นแสดงข้อมูล (data display) ที่ได้เลือกเฟ้นในรูปแบบของการพรรณนา (descriptive) ดังประเด็นที่กล่าวข้างต้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของข้อมูล และเรียงลำดับสารสนเทศตามเวลาที่เกิดขึ้นก่อนหลัง เป็นความเรียงโดยเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกันให้มีความมีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นจึงวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ โดยการตีความและการตรวจสอบความถูกต้อง ตรงประเด็นของผลการวิจัย เพื่อสร้างข้อสรุป และการตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูล สุดท้ายแล้วก็จะได้ข้อมูลที่เป็นวัตถุดิบสำหรับการนำเสนอในขั้นต่อไป ซึ่งผู้วิจัยเลือกที่จะนำเสนอข้อมูลด้วยการสร้างเป็นคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ขั้นที่ 5 การสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ เรียบเรียงเป็นเอกสารตามลำดับขั้นตอนการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสี อย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถเรียบเรียงเป็นคู่มือการบรรเลงตรัวได้ ดังนี้

5.1 ปกของคู่มือ

5.2 คำนำ

5.3 คำชี้แจงในการใช้คู่มือและการเตรียมการที่จำเป็น

5.4 สารบัญ

5.5 เนื้อหาสาระ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของตรัว ลักษณะทางกายภาพของตรัว ระบบเสียงและตำแหน่งของเสียงตรัว โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

5.6 ขั้นตอนฝึกทักษะการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐาน ขั้นกลางและขั้นสูงตามลำดับ โดยแสดงรูปภาพประกอบในขั้นตอนที่สามารถแสดงตัวอย่างด้วยรูปภาพได้

5.7 การประเมินผล

5.8 แหล่งอ้างอิง/แหล่งข้อมูล

สำหรับการสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี มีขั้นตอนการดำเนินการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดรูปแบบของคู่มือการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี จากนั้นดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัย เกี่ยวกับเนื้อหาสาระในประเด็นต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของ ตรัว ลักษณะทางกายภาพของตรัว ระบบเสียงและตำแหน่งของเสียงตรัว วัฒนธรรมการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว

สถาบันวิทยบริการ
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ ตีความข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ในขั้นตอนการสอนและการฝึกการบรรเลงตรัว เนื้อหาสาระที่ปรากฏในกระบวนการสอน รวมถึงวิธีการวัดประเมินผลของครูธงชัย สามสี และสร้างข้อสรุปเพื่อเรียบเรียงลงในคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

ขั้นที่ 3 เรียบเรียงสารสนเทศเกี่ยวกับการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ตามรูปแบบของคู่มือที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 ตรวจสอบความถูกต้องของคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี โดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหาสาระ บทเพลงและแบบฝึกการบรรเลงตรัว

ขั้นที่ 5 ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วจึงเขียนเป็นคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ฉบับสมบูรณ์

และท้ายสุดของขั้นตอนการวิจัย นำข้อมูลทั้งหมดที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ วิเคราะห์และตีความเรียบร้อยแล้ว มาสรุป อภิปรายผล เรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร แบบบันทึกการสังเกต และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semistructured) โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ 1. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี และ 2. เพื่อสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ดังนี้

ตอนที่ 1 กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

ตอนที่ 2 คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

ตอนที่ 1 กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

การนำเสนอกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้กำหนดไว้ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยนำเสนอตามประเด็นที่ต้องการศึกษาเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1.1 ด้านครูธงชัย สามสี นำเสนอเกี่ยวกับชีวประวัติของครูธงชัย สามสี โดยแบ่งการนำเสนอเป็นประเด็นย่อย 2 ประเด็น คือ

1.1.1 ภูมิหลังด้านชีวประวัติ โดยนำเสนอประวัติในแต่ละช่วงชีวิตของครูธงชัย สามสี

1.1.2 ภูมิหลังด้านดนตรี

1.2 ด้านผู้เรียน นำเสนอเกี่ยวกับลักษณะหรือระดับความรู้และทักษะในการบรรเลงตรัวของลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีที่ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้จากการวิจัยครั้งนี้

1.3 ด้านเนื้อหาสาระ นำเสนอเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของความรู้และทักษะการบรรเลงตรัวที่ปรากฏในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย ตลอดจนความรู้และทักษะการบรรเลงตรัวที่ผู้เรียนได้รับจากการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสี

1.4 ด้านบริบทอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบในการถ่ายทอด ซึ่งประกอบไปด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.4.1 การรับเข้าเป็นศิษย์ นำเสนอพิธีกรรมการรับเข้าเป็นลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสีที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อและความสำคัญของพิธีกรรมการรับเข้าเป็นศิษย์

1.4.2 หลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัว นำเสนอหลักการที่ยึดเป็นแนวทางในการสอน ขั้นตอนต่าง ๆ และเทคนิคในการสอนที่พบในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

1.4.3 สถานที่และสภาพแวดล้อมในการถ่ายทอด นำเสนอสถานที่และสภาพแวดล้อมที่ครูธงชัย สามสีใช้ในการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัว

1.4.4 สื่อและอุปกรณ์ในการถ่ายทอด นำเสนอสื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ครูธงชัย สามสีใช้ในการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัว

1.4.5 การวัดและการประเมินผล นำเสนอวิธีการวัดและประเมินผลของครูธงชัย สามสี ที่ใช้ในการสอนทักษะการบรรเลงตรัว

โดยรายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละด้านมีดังต่อไปนี้

1.1 ด้านครูธงชัย สามสี

1.1.1 ภูมิหลังด้านชีวประวัติ

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติของครูธงชัย สามสี (มัชชีวา ทองโสภา, 2552; ศิลปะและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล, 2550) ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังด้านชีวประวัติทั่วไปของครูธงชัย สามสีได้ดังนี้

ครูธงชัย สามสี เกิดที่ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2512 เป็นบุตรคนที่ 4 ของนายทัน สามสีและนางตน สามสี (สกุลเดิม จันทร์กลิ่น) ผู้เป็นบิดาและมารดา มีพี่น้องทั้งหมด 8 คน ได้แก่ นางกัลยานี ไหวพริบ นางสุจินดา สามสี นางทองสุข หมายสำราญ นายธงชัย สามสี นายสุทีป สามสี นางอุตส่าห์ โกสุเต้า นายอุทัย สามสี และ นายสุขสันต์ สามสี บิดาและมารดาประกอบอาชีพเกษตรกร ทำนาเป็นอาชีพหลัก ปัจจุบันบิดาได้เสียชีวิตแล้ว เหลือเพียงมารดาที่ชราภาพ นอนอยู่กับที่ไม่สามารถลุกเดินได้ เนื่องจากป่วยเป็นอัมพฤกษ์ จากการสืบสายสกุลครอบครัวของครูธงชัยย้อนไปได้เพียงแค่ปู่ย่าและตายายของครูธงชัย สามสีพบว่าเป็นชาวบ้านดงมันในเขตตำบลคอโคและชาวบ้านในตำบลใกล้เคียง ซึ่งปู่ย่าชื่อ นายนิ่มและนางแสง สามสี (ไม่ทราบนามสกุลเดิม) มีบุตร 6 คน (ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน) ในจำนวนบุตรทั้งหมดพบว่ามีนายมูล สามสีที่เป็นนักดนตรีกันตรึม นอกจากนี้เครือญาติคนอื่น ๆ ในตระกูลสามสีก็เป็นนักดนตรีกันตรึมด้วย เช่น นายพูน สามสี ซึ่งเป็นบุตรของนายฤทธิ์และนางเปาว์ สามสี โดยนายฤทธิ์นั้นเป็นลูกพี่ลูกน้องกับนายนิ่ม สามสี ครูธงชัย สามสี ได้กล่าวถึงญาติทางฝ่ายบิดาว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“ครอบครัวบ้านครูนั่นหน่ะ ที่บ้านเกี่ยว... คือพี่น้องของพ่อในตระกูลสามสี จะเป็นคนที่เกี่ยวกับนักดนตรีทั้งหมดเลย ดนตรีที่เก่ง ๆ ก็อยู่ในตระกูลสามสีหมดเลย... แต่พ่อแกไม่เป็นดนตรีเลยนะ... ฝั่งพ่อก็ตาพูนอีก พวกนี้ทั้งหมดแหละ พวกตาเฉียบ สามสี พวกนี้ตระกูลสามสีทั้งหมด หูว.. เยอะ ...นักดนตรีพวกนี้ก็อยู่บ้านเดียวกัน ก็เล่นอยู่ทั้งหมู่บ้าน...”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

ส่วนตายายของครูธงชัย สามสีชื่อ นายปี๊และนางสมิด จันทร์กลิ่น (สกุลเดิมสมชื่อ) มีบุตรคือ นางตน มารดาของครูธงชัย สามสี (ไม่มีข้อมูลพี่น้องร่วมบิดามารดา) เนื่องจากตาปี๊เป็นคนที่เกเร ชอบเที่ยว เมื่อได้ยายสมิดเป็นภรรยาและมีลูกด้วยกันแล้ว กลับทิ้งให้ภรรยาไปอยู่ที่อื่น หลังจากนั้นยายสมิดได้เสียชีวิตลงเมื่อตอนที่มารดาของครูธงชัย สามสียังเป็นเด็กเล็ก ๆ จึงทำให้มารดาของครูธงชัยไม่เคยได้เห็นหน้าพ่อแม่กลายเป็นเด็กกำพร้า และได้ถูกเลี้ยงดูจากญาติ ๆ ฝ่ายพ่อของตน ทั้งนางบิง จันทร์กลิ่น นางมา (ไม่ทราบนามสกุล) นางกิ่ง (ไม่ทราบนามสกุล) และมารดาของครูโบราณ จันทร์กลิ่น ครูสอนร้องกันตรึม ของครูธงชัย สามสี ซึ่งมารดาของครูโบราณ จันทร์กลิ่นเป็นลูกพี่ลูกน้องกับนายปี๊ จันทร์กลิ่นบิดาครูธงชัย สามสี มารดาของครูธงชัย สามสีได้ไปอาศัยอยู่กับญาติ ๆ ดังกล่าว โดยไปอยู่กับคนนู้นคนนี้บ้าง ดังนั้นนอกจากนายโบราณ จันทร์กลิ่นจะเป็นครูของครูธงชัย สามสีแล้วยังเป็นเครือญาติกันอีกด้วย ครูธงชัย สามสี ได้กล่าวถึงญาติทางฝ่ายมารดาว่า

“พอมาญาติฝั่งมาแม่ ๆ ก็เก่งอีก เก่งเหมือนกัน อย่างเช่น ตาโบ (นายโบราณ จันทร์กลิ่น) พ่อของตาโบอีก ก็บรมครูเกี่ยวกับเรื่องการร้องและการเล่นอังกู๊จ (Jew’s harp) แล้วก็ตาโบร้องมือหนึ่งของสุรินทร์ เป็นกันตรึมร้องทั้งหมด นี่คือฝั่งแม่นะ”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

ดังกล่าวมานั้นผู้วิจัยสามารถเขียนแผนผังครอบครัวของครูธงชัย สามสีได้ดังนี้

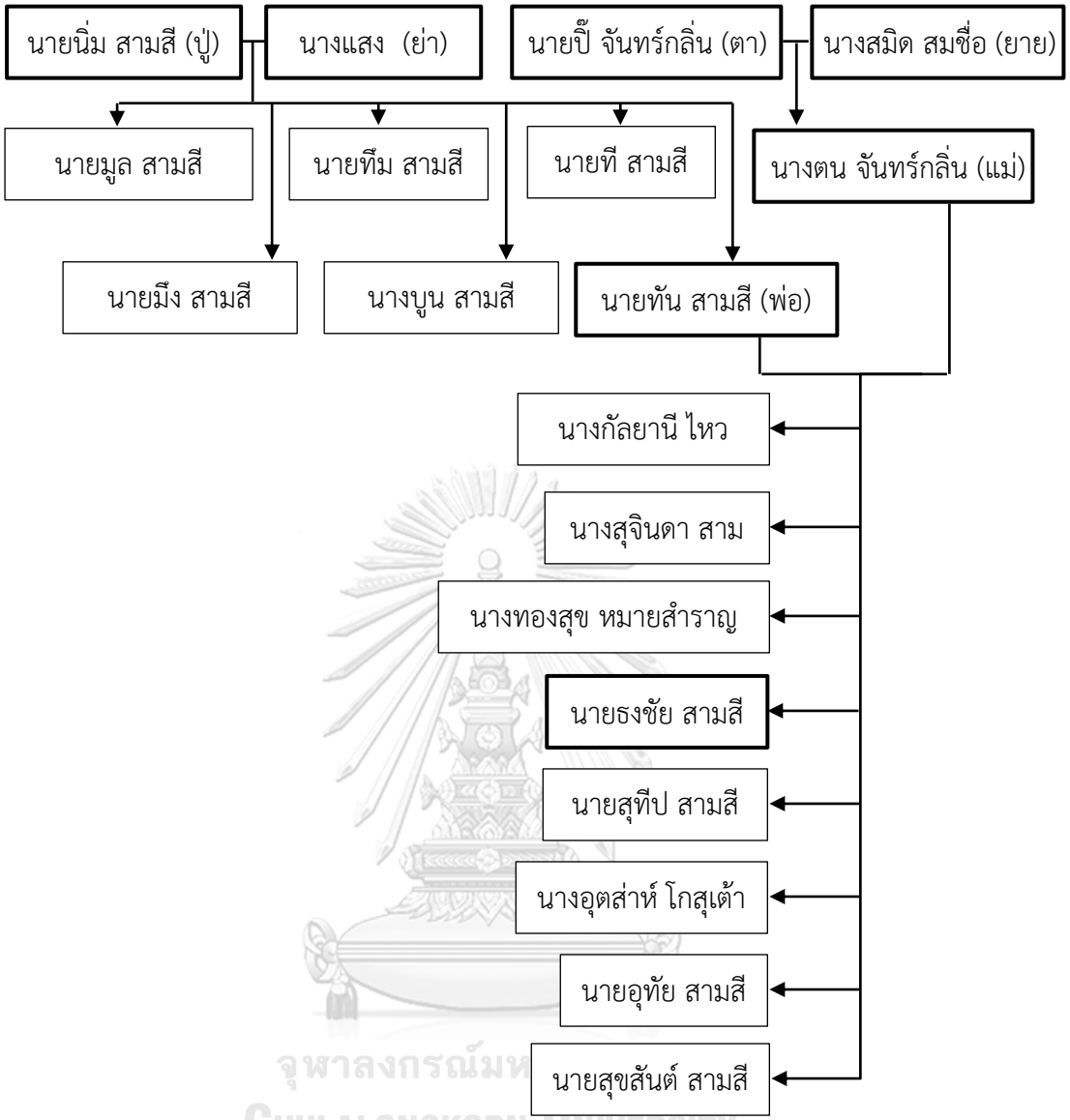

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แผนภาพที่ 4.1 แผนผังครอบครัวของครูธงชัย สามสี

ครูธงชัย สามสีจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนบ้านดงมัน ตำบลคอโค เมื่ออายุได้ 13 ปี ในปี พ.ศ. 2525 หลังจากนั้นไม่ได้เรียนต่อ เนื่องจากครอบครัวมีฐานะค่อนข้างยากจน บิดาและมารดาไม่ค่อยมีเงินสำหรับส่งเรียน ครูธงชัย สามสีจึงต้องอยู่บ้านเลี้ยงวัว-ควาย ทำนา ทั้งนาของตัวเองและรับจ้างทำนาของคนอื่น ได้ค่าจ้างเป็นข้าวถึง 2-3 เกวียน ดังที่สุทีป สามสี (สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2559) ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ น้องชายของครูธงชัย สามสีได้กล่าวถึงพี่ชายว่า

“... จบ ป. 6 แล้วไม่ได้เรียนต่อ ทำนาเลี้ยงควายเลี้ยงวัวอยู่ในบ้าน ทำนาตามหมู่บ้าน ประโคนชัยอะไรอย่างนี้ ที่ในหมู่บ้านดงมันก็มี

ไม่ได้ทำอยู่บ้านตัวเองนะ คือพี่น้องเยอะ ได้ค่าจ้างเป็นข้าว 2-3 เกวียนอะไรอย่างนี้ ไว้กินที่บ้าน ไปทำนากับเขาเป็นลูกจ้าง เสร็จก็คือเอาข้าว”

ในระหว่างที่ครูธงชัย สามสีหยุดเรียนไปนั้น นอกจากจะรับจ้างทำนา เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ยามว่างก็ไปคลุกคลีกับศิลปินดนตรีกันตรึมในหมู่บ้านซึ่งก็เป็นญาติ ๆ กันบ้าง ได้เห็นได้สัมผัสกับกันตรึม ซึ่งจริง ๆ แล้วครูธงชัย สามสีก็คุ้นเคย รู้จักกับกันตรึมมาตั้งแต่เกิด เมื่อมารดาเห็นว่าครูธงชัย สามสีไปเล่นไปคลุกคลีเช่นนั้น จึงมีความคิดที่เกรงว่าบุตรชายของตน ซึ่งถือว่าเป็นบุตรชายคนโตสุด (บุตรคนที่ 4) จะติดเหล้าเมายา เที่ยวเตร่ไปในที่ต่าง ๆ ไปเล่นกันตรึมทั้งวันทั้งคืนแล้วไม่ค่อยอยู่บ้าน ไปนอนบ้านคนอื่น โดยมารดาเชื่อว่าหากครูธงชัย สามสีเป็นนักดนตรีคงไม่ต่างจากผู้เป็นอา ๆ น้า ๆ ที่ทั้งกินเหล้าเมายา มีผู้หญิงมาติดพัน มารดาจึงส่งครูธงชัย สามสีให้ไปทำงานที่อื่นโดยหวังว่าครูธงชัย สามสีจะได้ไม่เกี่ยวข้องกับกันตรึม และไม่ได้เล่นไปในที่สุด ทั้งให้ไปทำนากับญาติที่ประโคนชัย และไปทำงานกับพี่สาวชื่อ นางทองสุข หมายสำราญ (สกุลเดิมสามสี) ที่โรงงานทอผ้า สาธุประดิษฐ์ กรุงเทพมหานคร โดยครูธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559) เล่าให้ฟังว่า

“ตอนแรกแม่ไม่สนับสนุนครูธงหรอก คือเฉพาะครูธง เพราะครูธงเป็นลูกคนโต คนโตคือมีพี่แหละ แต่มีแต่พี่ผู้หญิง เราเป็นผู้ชายคนโต พวกพี่ผู้หญิงเขาก็ไปเรียนแต่รำ รำก็คือแม่ไม่ห้าม เพราะว่าเป็นผู้หญิงเรียนรำ มันไม่เป็นอะไรหรอก คือแม่แกติดกับตาพูน ตาโบหนา.. ตาพูน ตาโบแกเรียนดนตรีแล้วก็เล่น ก็กินเหล้าอะไรอย่างนี้ กินเหล้า มีผู้หญิงติดเยอะ แล้วแม่แกไม่อยากให้ลูกแกกินเหมือนตาพูน ตาโบ... ...ตอนแรกสุดเอาไปอยู่ตามนาที่ประโคนชัย เราก็ไปอยู่ คิดดูสิมันไปอยู่ในป่า ในป่าอย่างนี้เลย ในประโคนชัยอะ ตรงนี้มีแต่แม่น้ำ เป็นป่า เป็นอะไร มีแต่แม่น้ำลำคลองทั้งหมด ไม่มีบ้านคนเลย แล้วก็ไปอยู่ตรงนี้... ....หลังจากนั้นก็กลับไปบ้านคืน ...แม่ก็ให้ไปอยู่กรุงเทพฯ ก็ได้ไปอยู่โรงงานทอผ้า ทอผ้าสาธุประดิษฐ์...”

ระหว่างที่ทำงานอยู่ที่โรงงานทอผ้าเป็นระยะเวลาประมาณ 2-3 เดือนครูธงชัย สามสีก็ความคิดที่จะไม่อยากทำงานที่นี่ ไม่จิตใจที่มุ่งไปที่งาน มีเพียงความคิดที่จะอยากเรียนดนตรีกันตรึมพี่สาวของครูธงชัย สามสี นางทองสุข หมายสำราญ (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2559) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“เคยพาไปทำงานอยู่กรุงเทพฯ อยู่พักหนึ่ง แกก็... สงสัยแกจะชอบเรื่องกันตรึมอะไรพวกนี้ แกจะชอบเรื่องดนตรีมาตั้งแต่เด็ก แกไปอยู่พักหนึ่งประมาณสองสามเดือนได้มั้ง แกก็ไม่เอาอะ ไม่เอาเรื่องที่จะไปทำงาน”

ด้วยความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเรียนกันตรึม ครูธงชัย สามสีจึงได้ขออนุญาตมารดาไปเรียนกันตรึมอย่างจริงจังถึง 2 ครั้ง โดยครั้งที่ 2 ที่ได้รับอนุญาตนั้นครูธงชัย สามสีได้ให้คำสัตย์สัญญากับมารดาไว้ว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขต่าง ๆ อย่างเด็ดขาด สร้างเป็นเงื่อนไขในการเรียนกันตรึมในครั้งนั้น มารดาจึงอนุญาตในท้ายที่สุด จากนั้นครูธงชัย สามสีจึงเข้าไปขอเรียน ไปยกครูขึ้นครูกับครูพูน สามสีและเริ่มเรียนอย่างจริงจังเป็นต้นมา ครูธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559) เล่าให้ฟังว่า

“กลับมาบ้านคราวนี้แหละ ขอแก(แม่)ไม่ไปไหน ขอแกเรียนเลย ขอจริง ๆ เลย เลิกไปไหนแล้ว เรียนแม่งอย่างเดียวเลย ที่นี้ก็เลยไปเรียนก็ไปไหว้ครู ไหว้อะไรกับตาพูนนี่แหละ ไหว้ครูก็เรียน...”

ครูธงชัย สามสีจึงได้เรียนตรัวกับครูพูน สามสี และได้ติดตามครูพูน สามสีไปในที่ต่าง ๆ พบเจอ เรียนรู้จากการสังเกตหรือได้รับคำแนะนำจากครูกันตรึมท่านอื่น ๆ ในวงกันตรึมของครูพูน สามสี จนสามารถบรรเลงตรัวตามงานต่าง ๆ และได้สั่งสมความสามารถในการบรรเลงตรัวมากพอสมควร นอกจากนี้ได้มีโอกาสช่วยครูพูน สามสีถ่ายทอดการบรรเลงกันตรึมให้แก่เด็กนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ ในเมืองสุรินทร์อีกด้วย (มัชชีวา ทองโสภา, 2552) เป็นระยะเวลาประมาณ 5-6 ปี หลังจากครูธงชัย สามสีจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อายุได้ 19 ปีจึงได้มีโอกาสเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ที่โรงเรียนสุรินทรศึกษา เนื่องจากนายสุพจน์ โสวภาค ผู้จัดการโรงเรียนสุรินทรศึกษาเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ต้องการที่จะอนุรักษ์สืบสานไว้ จึงได้จัดตั้งชมรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ (กันตรึม) กอปรกับนายเฉียบ สามสีซึ่งเป็นญาติ ๆ ของครูธงชัย สามสีมีบุตรชายชื่อนายเปลี่ยน สามสีเรียนอยู่ที่นั่นและเป็นผู้ดูแลควบคุมวงดนตรีกันตรึมของชมรมดังกล่าวอยู่ นายเฉียบ สามสีจึงได้นำครูธงชัย สามสีไปฝากเรียนกับนายสุพจน์ โสวภาค ซึ่งนายคธาศักดิ์ โสวภาค บุตรของนายสุพจน์ โสวภาคและดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนสุรินทรศึกษาในขณะนั้น (ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาผู้บริหารโรงเรียนสุรินทรศึกษา) กล่าวถึงครูธงชัย สามสีว่า

“ครูธงชัย หยุดพักการเรียนหลังจากจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนบ้านดงมัน... เห็นว่าอยากจะเรียนต่อ ก็เลยให้คุณครู ศิลปินพื้นบ้านมาสมัครกับคุณพ่อผม มาพบคุณพ่อ คุณพ่อ

เป็นเจ้าของผู้จัดการโรงเรียนสุรินทรศึกษา เป็นเจ้าของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งคุณพ่อเป็นผู้ให้การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้านมาตั้งแต่รุ่น ๆ ในอดีต แล้วครูธงเข้ามาเนี่ย บุคลิกภาพของเขาจะเป็นคนสูงใหญ่ พอมาเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เนี่ย ก็จะเป็นคนที่เด่นสง่า... ก็สูงใหญ่ คุณพ่อก็เลยบอกว่า แล้วเธอจะกล้ามาเรียนหรือ เพราะกลัวว่าบุคลิกรูปร่างของตัวเองมาเทียบกับเด็กในรุ่นปัจจุบัน... ...เขาก็มา พอเสร็จปุ๊บเขาก็มีพื้นฐานในการเล่นซออยู่แล้ว คุณพ่อก็เลยได้ให้การสนับสนุนต่อให้เขาเนี่ยในระหว่างเรียนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเขาในเรื่องของการเล่นซอ ในเรื่องของการร่ายรำศิลปะพื้นบ้านของเรานี้ในช่วงเวลาพักเที่ยง ก็สอนตั้งแต่ ม. 1-ม. 2 คือเรียนไปด้วยเป็นผู้นำเพื่อนด้วยแล้วก็เป็นผู้ถ่ายทอดด้วย”

(คธาศักดิ์ โสวภาค, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2559)

ครูธงชัย สามสีตัดสินใจที่จะเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แม้จะมีอายุ 19 ปีแล้ว ซึ่งในขณะเดียวกันนั้นเพื่อนในชั้นเรียนต่างก็มีอายุตามเกณฑ์ จึงทำให้มีอายุที่ห่างกันมาก 5-6 ปี แต่ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการเรียนเท่าใดนัก หลังจากที่ไม่ได้เรียนเป็นเวลาหลายปีทำให้ครูธงชัย สามสีห่างหายเรื่องการอ่านเขียนไป ทำให้เรียนหนังสือไม่รู้เรื่อง ไม่ทันเพื่อน ประกอบกับเข้าเรียนในภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษานั้น จึงต้องเรียนซ้ำชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ใหม่อีกรอบ แม้จะท้อบ้างกับการที่ต้องมาเรียนกับเด็ก ๆ แต่ก็ได้ยึดถือคำพูดของครูสุพจน์ โสวภาคไว้ว่า *“ความรู้ไม่เคยสาย”* จึงมีกำลังใจเรียนต่อ และตนเองก็มีใจรักที่จะเรียนด้วย ระหว่างเรียนครูธงชัย สามสีนอกจากจะถ่ายทอดดนตรีศิลปะการแสดงพื้นบ้านสุรินทร์ให้เด็ก ๆ ในโรงเรียนแล้ว ยังได้ออกไปแสดงดนตรีตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อหารายได้ส่งตัวเองเรียน ครูธงชัย สามสี ธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2559) ได้กล่าวถึงชีวิตในช่วงนี้ว่า

“คิดดูว่าครูอะ พวกนั้นมันเรียนตามเกณฑ์ แต่ครูอะออกจากโรงเรียนแล้วไม่เคยได้เรียนต่อเลย... มัวแต่ไปทำงาน ทำซอเล่นอยู่ข้างนอก.. หลังจากจบ ป. 6 มา 5 ปี ดูแต่ครูเข้ามาเรียน ม. 1 ครั้งแรกอายุ 19 ปี ครูจำได้ คนเรียน ม. 1 ตอนอายุ 19 ปี ใครเคยมีบ่พ่อสุพจน์หน่ะ ตอนนั้นให้เลือกเรียน ตอนนั้นเขาให้เลือกว่า คนที่มีความสามารถเอ็งจะเลือกเอาโรงเรียนไหนก็ได้ ไอบางคนเขาก็เลือก

ส.ว.ค. (สุรวิทยาคาร) เลือกเอาโรงเรียนใหญ่ แต่ครูธงไปเลือกเอาเอกชน เอาโรงเรียน ส.ศ (สุรินทรศึกษา)... คิดดูว่าออกจากโรงเรียนมาตั้ง 5 ปี แล้วก็เรียนไม่รู้เรื่อง ไปเรียนกับเด็ก อายุ 11 ปี 12 ปี ครูซัดไป 19 ปี คิดดูว่าโตขนาดไหน... ...ครูก็ไปเรียน เสร็จแล้วความรู้มันก็ไม่ได้ คือครูไม่รู้เรื่องเลย เรียนอะ ม. 1 เรียนปีแรกคือต้องเรียนใหม่เลย เขียนตัว ก. ไก่ ใหม่ (หัวเราะ) เรียนใหม่เลย... พ่อสุพจน์แกพูดอยู่คำเดียวว่า "ความรู้ไม่เคยสาย" แกพูดแค่นี้เอง ครูก็เลยเรียน เรียนบางทีตัวเองก็ต้องท้อ ท้อจากการไปอยู่กับเด็ก ...แบบคนทั้งสุรินทร์ตอนนั้นตะลึงมาก ตะลึงในตัวธงชัย ไม่ว่าโรงเรียนที่ไหนก็ช่าง ...ตะลึงว่ามันจะไปเรียนได้ยังไงกับเด็กอายุ 11-12 ปี ตัวเอง 19 ปี แล้วมันจะสู้? แล้วมีแต่คนมองว่ามันจะรอดไหม ว่ามันจะสู้ไหม ครูธงชัยก็เรียนไปงั้นแหละ เรียน ๆ คือด้วยใจตัวเองรัก รักเรื่องการเรียนสูง แล้วตัวเองก็ไปเล่นดนตรี ตอนนั้นตัวเองเป็นดนตรีด้วย... ครูก็ไปแสดงที่โรงแรมทองธารินทร์ เพชรเกษม เป็นนักเรียนคนหนึ่งที่ออกแสดงกลางคืน ออกแสดงเพื่อที่เอาเงินส่งตัวเองเรียน เดี๋ยวก็ไปนู้น เดี๋ยวไปนี้ ไปต่างจังหวัด... เราก็เรียนด้วยแสดงด้วย เรียนก็ไม่ทันเขา เขาก็เลยให้ซ้ำชั้น ม. 1 ครูเรียน 2 ปีอะ"

เมื่อครูธงชัย สามอายุ 20 ปีได้เข้าเรียนซ้ำชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ใหม่จึงมีความพร้อมในการเรียนรู้มากขึ้น และได้เข้าเรียนตามปกติจนกระทั่งอายุ 21 ปี ประมาณชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ต้องเข้ารับการคัดเลือกเป็นทหารกองเกิน ซึ่งครูธงชัย สามสีได้ตัดสินใจจับฉลากคัดเลือก ปรากฏว่าจับได้ใบแดง ต้องไปเป็นทหารเกณฑ์และเข้ารับการฝึกทหารใหม่ที่ค่ายวีรวัฒน์โยธิน อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นเวลาประมาณ 3-4 เดือน แต่ด้วยความช่วยเหลือจากทางโรงเรียนสุรินทรศึกษาเพื่อให้ครูธงชัย สามสียังสามารถเรียนต่อจึงหาหนทางให้ครูธงชัย สามสีออกจากทหารมาเรียนต่อ ซึ่งอาจารย์คธาศักดิ์ โสวภาค (สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2559) ได้เล่าว่าตนเข้าไปพบผู้บังคับบัญชาในค่ายทหารเพื่อขออนุญาตขอตัวครูธงชัย สามสีกลับไปศึกษาต่อ โดยให้เหตุผลว่า "ครูธงชัย สามสีถือได้ว่ามีความสามารถเช่นนี้ จะเป็นช้างเผือกให้กับบ้านเมือง ก็ขอให้เขากลับมาเรียน เพื่อที่จะได้ไม่เสียเวลาเรียน" ดังนั้นครูธงชัย สามสีจึงถูกย้ายมาอยู่สังกัดของสารวัตรทหาร (สห.) หลังจากฝึกเสร็จแล้วแทนที่จะปฏิบัติงานอยู่ที่สังกัด แต่ถูกส่งตัวให้กลับมาเรียนต่อ โดยที่ยังมีชื่ออยู่ในระบบทหาร สุทีป สามสี (สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2559)ได้กล่าวถึงครูธงชัย สามสีว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“อายุ 20 อยากเรียน ม. 1 ตอนนั้นเป็นกันตรึมแล้ว เป็นเพลงแล้ว ไปเรียน ม. 1 ที่ ส.ศ. อายุประมาณ 20 หรือ 21 นี้แหละช่วงทหาร จนเขาเรียนได้นิดหน่อยแล้วก็ไปคัดเลือกทหาร แล้วก็ติดทหาร เรียนด้วยเป็นทหารด้วย เรียนกับเพื่อนตัวเล็ก ๆ ”

หลังจากฝึกเสร็จครูธงชัย สามสีได้กลับมาเรียนต่อตามปกติ จากการเข้าไปฝึกทหารมาจึงทำให้หมดสิทธิ์สอบไปในหลายวิชา แต่ครูธงชัย สามสีก็สามารถที่จะแก้ไข ลงเรียนใหม่เพื่อให้จบการศึกษาได้ตามปกติ จนกระทั่งสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปี พ.ศ. 2535 และได้เข้าศึกษาต่อในสายอาชีวศึกษา ระดับ ปวช. แผนกไฟฟ้ากำลังที่โรงเรียนเทคนิคพณิชยการสุรินทรศึกษา (ล่าสุดเปลี่ยนเป็นชื่อวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา ปัจจุบันได้ปิดตัวลงไปแล้ว เมื่อปี พ.ศ. 2558) เป็นเวลา 2 ปีจึงจบการศึกษา และในปี พ.ศ. 2538 ได้เข้าศึกษาต่อในระดับ ปวส. หรือ ระดับอนุปริญญาศิลปศาสตร์ เอกดนตรี สถาบันราชภัฏสุรินทร์ (ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์) และในระหว่างนี้ หลังจากจบการศึกษาระดับ ปวช. นายสุพจน์ โสวภาคได้ให้ครูธงชัย สามสีเป็นครูพิเศษดูแลรับผิดชอบชมรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ในการสอนกันตรึมและศิลปะการแสดงพื้นบ้านในโรงเรียน ซึ่งก่อนหน้านี้ระหว่างที่ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนสุรินทรศึกษาและโรงเรียนเทคนิคพณิชยการสุรินทรศึกษาครูธงชัย สามสีก็ได้รับหน้าที่ในการถ่ายทอดทั้งดนตรีพื้นบ้านกันตรึมและศิลปะการแสดงพื้นบ้านสุรินทร์ให้กับนักเรียนในโรงเรียนอยู่แล้ว ครูธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2559) เล่าให้ฟังว่า

“ คิดดูอะ เรียนสายช่าง ไม่เคยมีเด็กคนไหนที่ติด มส. 14 ตัว ไม่มีสิทธิ์สอบ มัวแต่ฝึกทหาร ที่นี้ก็เลยเข้ามา แล้วก็เรียน เรียนใหม่ สู้เรียน แล้วก็ขอเขาสอบ คิดดูสิ 14 ตัว เรียน ๆ ๆ เรียนจนจบ จบ ปวช. ...อายุยี่สิบกว่าละ ที่นี้พอจบ ปวช. แล้วโรงเรียนเขาก็เลยให้เราเป็นครู ให้ครูสอนต่อ คือจริง ๆ แล้วเราเป็นครูตั้งแต่สมัยเป็นนักเรียน สอนด้วย พอครูเขาหมดคาบ ไอ้เราก็สอนเด็กในห้องนั้นแหละ ในห้องนั้นคือเราเรียน พอครูเขาออกไป ไอ้เราก็สอนเด็กต่อ ซอในโรงเรียนก็มีแต่ซอเราเต็ม รอบห้องนี่มีแต่ซอ เมื่อก่อนครูทำซอตั้งแต่เด็กเลย ทำเสร็จแล้วก็เก็บไว้ที่บ้านตัวเอง แล้วก็เอามาให้เขาเรียน หลังจากครูสอน ๆ เสร็จ แล้วเขาก็เปลี่ยนคาบ ครู(ครูธง) ก็สอนเด็ก ไอ้เด็กมันก็ติดครูเนาะ ครูเป็นผู้ใหญ่สุด มันก็เรียนซอ จนครูทำวง ทำอะไร ครูมีวงตั้งแต่ครูยังเรียนอยู่ มีวงเป็นของตัวเอง มีวง

มีอะไร มีนาฏศิลป์ด้วย... พอตัวเองเป็นครูแล้ว นักเรียนเขาก็จะเรียก 'พี่ธง ๆ' พี่ธงชัยอะไรอย่างนี้"

ครูธงชัย สามสีได้ทำงานเป็นครู (พิเศษ) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2537 จึงได้บรรจุให้เป็นครูประจำสังกัดโรงเรียนสุรินทรศึกษา ทำหน้าถ่ายทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ทั้งดนตรีและนาฏศิลป์ให้แก่นักเรียน จนนักเรียนมีความสามารถในการแสดง และได้นำออกแสดงต่อสาธารณชนในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานช้างและงานกาชาดซึ่งเป็นงานประจำปีของจังหวัดสุรินทร์ โดยสถานศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดสุรินทร์จะไปจัดซุ้มนิทรรศการของตนเองในงานนี้ ซึ่งโรงเรียนสุรินทรศึกษาจัดแสดงและมีการบรรเลงดนตรีในซุ้มนิทรรศการของโรงเรียนประจำ ครูธงชัย สามสีจึงมีหน้าที่หลักในการดูแลและจัดการในส่วนนี้อีกด้วย นายคธาศักดิ์ โสวภาค (สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2559)ได้กล่าวว่า

"...แล้วก็มีงานประจำจังหวัด มีงานช้าง คุณพ่อก็มองเห็นว่า ศิลปะพื้นบ้านของเราตรงนี้ นับวันก็จะแทบไม่มีคนอนุรักษ์ส่งเสริมแล้วเนี่ย นับวันก็จะหายสาบสูญไป คุณพ่อก็ส่งเสริมมา เราก็จะออกร้านร่วมกับทางจังหวัดสุรินทร์เป็นประจำ"

สอดคล้องกับครูธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2559) ที่ได้กล่าวถึงการออกแสดงในซุ้มนิทรรศการของโรงเรียนว่า

"ที่นี้ไอ้การแสดงของครู.. คือตอนนั้น.. มันเป็นการแสดง.. เหมือนจุดประกาย มันไม่มีโรงเรียนอื่นแสดงอะ ในกลุ่มโรงเรียนอะ ที่นี้ครูก็แสดง แสดงมันอย่างนั้นแหละ แสดงกันตรึม ไอ้งานช้างก็ไม่มีคนดูช่างมัน แสดงมันแม่งทุกคืน มี 14 วันอย่างนี้ ครูก็แสดงทั้ง 14 วัน... ...โรงเรียนเค้าก็ไม่มีดนตรีสากล ไม่มีอะไรหรอก.. เล่นแต่กันตรึม คือใครไม่ดูก็ช่าง เปิดร้าน เปิดอะไรก็ไปแล้ว ครูก็เล่นแต่กันตรึม คนดูไม่ดูก็ช่างครูก็ทำไปอย่างนั้นแหละ เป็นสิบ ๆ ปีเลยอะ..."

ในระหว่างที่ครูธงชัย สามสีเป็นครูประจำอยู่ที่โรงเรียนสุรินทรศึกษาและเป็นครูพิเศษที่วิทยาลัยเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา โดยนอกจากจะทำหน้าที่ครูสอนอยู่ภายในโรงเรียนที่ตนสังกัดอยู่แล้ว ครูยังได้นำนักเรียนที่ได้เรียนรู้เรื่องดนตรีและนาฏศิลป์พื้นเมืองสุรินทร์ไปออกค่ายถ่ายทอดความรู้ด้านนี้ให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ ที่ให้การตอบรับและความสนใจศิลปะแขนงนี้ ซึ่งแรกเริ่มนั้นค่ายถูกจัดที่วัดกะทมวนาราม ประมาณปี พ.ศ. 2535 เกิดขึ้นโดยดำริและการให้การ

สนับสนุนจากอาจารย์คธาศักดิ์ โสวภาค บุตรของผู้อำนวยการโรงเรียนสุรินทรศึกษาซึ่งขณะนั้นเป็นครูอยู่ในโรงเรียน และมีครูธงชัย สามสีเป็นแกนนำ ดังคำบอกเล่าต่อไปนี้

> *“ทางโรงเรียนให้การส่งเสริม อนุรักษ์โดยตลอด... ก็จุดประกายไปเรื่อย ๆ ออกงานออกอะไรบ่อย ๆ จนคนก็เริ่มหันมาสนใจให้ความสำคัญ เราก็เลยคิดว่า... ก็ไปออกค่าย โดยที่ครูธงเป็นแกนนำ ผมเป็นผู้ให้การสนับสนุน... ทั้งสี่คืนห้าวัน ที่วัดบ้านกะทม ตำบลสวาย อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์... ..ออกค่ายเสร็จ เราก็กลับมาอยู่ณ พื้นที่เก่า หลังจากนั้นหลาย ๆ หน่วยงานก็เริ่มให้ความสนใจใส่ใจละ เค้าก็เอาไปแสดงในงานรับแขกบ้านแขกเมือง...”*
>
> (คธาศักดิ์ โสวภาค, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2559)

สอดคล้องกับศิษย์เก่ารุ่นแรก ๆ ของครูธงชัย สามสีได้กล่าวว่า

> *“พอหลังจากนั้นแกสอน.. แกก็เลยไปตั้งตัวนี้ขึ้นมา.. เอาอย่างนี้.. เพราะว่าครูคธาศักดิ์ก็เป็นคนหนึ่งที่ถนัดด้านบริหารจัดการ ก็เลยตั้งว่า อะงั้นไปจัดเข้าค่ายครั้งแรก ถ้าจำไม่ผิดก็อยู่ที่วัดกะทมวนาราม ตอนที่เราเรียนอยู่ ประมาณปี 35 เป็นค่ายแรก แล้วก็จะเป็นของครูคธาศักดิ์เค้าก็จะเอาเกี่ยวกับกลองแต๊ก (วงดุริยางค์) ไปด้วย ผสมกันในวัด ครูธงชัยก็จะเป็นซอ ทั้งรำแบ่งกัน ใช้นักเรียนโรงเรียนของเราเองตอนนั้นไปสอน.. ..ครูธงถ่ายทอดให้ทุกคนจนเป็นหมดแล้ว แล้วก็จะแบ่งกันไปเป็นวิทยากร”*

> *“ครั้งต่อไป เราก็เริ่มมีค่ายไปเจอที่อมรินทร์ ต่อมาที่อมรินทร์ ปีต่อมา.. หลังจากนั้นแกสอนมีการแบ่งให้เป็นฐาน... วิธีการมาตอนหลังที่แกเริ่มไปเรียนดนตรีที่ราชภัฏสุรินทร์.. ..แล้วก็ได้ตัวโน้ต.. ..ก็เริ่มมาสอนโน้ตสากล ทีนี้แกเริ่มทำ.. ..แกจะมาสอนเราตอนกลางคืนก่อนที่เราจะออกไปเป็นวิทยากรก็แบ่งว่าคนนี้สอนพื้นฐาน คนนี้ไปสอนซอแก้ว สอนแบบดิบก่อน อย่าให้เด็กถือซอ เพราะเรายังไม่มีซอทั้งหมดตอนนั้น สอนดิบคือใช้มือให้เหมือนซอแก้ว เริ่มพัฒนาขึ้นมา*

ที่อมรินทร์ ก่อนที่เราจะออกเราต้องเตรียมการสอน... ..ส่วนเล่ม เอกสารประกอบการสอนก็จะเริ่มมีแล้วที่อมรินทร์...”

(ไพโรจน์ ครบอยู่, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2559)

ดังกล่าวเห็นได้ว่าครูธงชัย สามสีเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับศิลปะการแสดงและดนตรีพื้นเมือง โดยนอกจากจะถ่ายทอดศิลปะด้านนี้ภายในโรงเรียนแล้ว ยังนำออกถ่ายทอดสู่สังคมภายใต้การได้รับการสนับสนุนที่ดีจากทางโรงเรียนสุรินทรศึกษา อีกทั้งเป็นการนำผู้เรียนที่ได้รับการถ่ายทอดจากตนไปถ่ายทอดต่อเพื่อฝึกทักษะในการถ่ายทอดและการบริหารจัดการค่ายให้ดำเนินไปอย่างเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์ ซึ่งการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีนั้นมีการพัฒนาปรับปรุงนำความรู้ที่ตนได้ศึกษามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และความสะดวกในการถ่ายทอด มีการจัดการ เตรียมการ แบ่งกลุ่ม แบ่งขั้นตอนการสอนที่ดี และยังมีการนำเอาเอกสารที่ตนพัฒนาขึ้นมาประกอบการสอน ภายในเอกสารมีการใช้โน้ตไทยและสากลในการบันทึกบทเพลงกันตรึม (บุษกร สำโรงทอง, 2549) ซึ่งเป็นการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าศึกษาในระดับอนุปริญญา สาขาดนตรีมาใช้พัฒนาการสอน โดยค่ายก็จะจัดทุกปี ตามโรงเรียนหรือองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ ที่ให้ความสนใจสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดกิจกรรมให้เยาวชนในเขตของตนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน

สืบเนื่องจากการจัดค่ายอย่างเป็นประจำทุกปี ทำให้ครูธงชัยเป็นที่รู้จักในแวดวงของครูต่าง ๆ ที่ให้ความสนใจนำเด็กนักเรียนมาร่วมเข้าค่าย และโรงเรียนต่าง ๆ ที่สนับสนุนและให้ความสำคัญกับวงดนตรีพื้นบ้านหรือมีกิจกรรมเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านโดยเฉพาะกันตรึมก็จะเชิญให้ครูธงชัย ไปเป็นวิทยากรหรือครูพิเศษ เพื่อดูแล ถ่ายทอด ควบคุมวงเป็นประจำ อย่างเช่น โรงเรียนสิรินธรจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะผู้เรียนตามความสนใจของผู้เรียนซึ่งก็มีนักเรียนให้ความสนใจเรื่องการบรรเลงซอพื้นบ้าน ครูผู้รับผิดชอบโครงการจึงต้องจัดหาครูด้านซอพื้นบ้านซึ่งก็คือ ครูธงชัย สามสีมาถ่ายทอด หลังจากนั้นจึงเริ่มมีโครงการรับสมัครเด็กนักเรียนผู้มีความสามารถด้านกันตรึม โดยให้ครูธงชัย สามสีเป็นผู้ดูแลควบคุมวงและครูพิเศษถ่ายทอดประจำทุกอาทิตย์ให้กับนักเรียนกลุ่มนี้ หรือ โรงเรียนบ้านจรูกแขวะที่ให้ความสนใจอาสาจัดค่ายดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้าน โดยเชิญครูธงชัย สามสีมาเป็นวิทยากร นอกจากนี้ยังได้เชิญครูธงชัย สามสีให้มาเป็นครูพิเศษสอนประจำทุกอาทิตย์อีกด้วย

ซึ่งครูผู้ประสานงานให้ครูธงชัยไปเป็นครูพิเศษที่โรงเรียนของตนได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“...มีเด็กเลือกเรียนซอพื้นบ้าน กันตรึมอะ ก็ได้กลุ่มหนึ่งมาเรียนกันตรึม ตอนนั้นก็.. ครูธงชัยแกก็สอนแบบโบราณ ยังไม่มีโน้ต ก็ถ่ายทอดยาก... มันก็ยาก กว่าเด็กเราจะรับได้ ครูธงชัยก็.. เผอิญครูธงชัยก็เรียนอยู่ ราชภัฏฯ.. ก็รู้จักโน้ตไทย โน้ต ด ร ม ฟ อาจารย์

ธงชัยก็ไปปรับโน้ตมา พยายามเขียนโน้ตจากโน้ตดนตรีไทยมาเป็นโน้ตกันตรึม เอ่อ..แล้วก็เข้าใจง่าย มันมีห้องมีอะไรชัดเจน เด็กก็รับได้ตรงนี้ ปีต่อมาก็มาเรียนอีก เรียนซัมเมอร์ แล้วต่อไปก็เชิญอาจารย์ธงชัยเข้าไปสอนในโรงเรียนสิรินธร ให้เป็นครูพิเศษ สอนกันตรึม.."

(มารยาท อุปมา, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2559)

"...ครูธง ทำงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมของอยู่ในจังหวัดอยู่แล้วเนาะ แล้วมีอยู่ครั้งหนึ่ง.. ที่แกจะพาเด็กในวงกันตรึมของ ส.ศ. หน่ะไปออกค่าย เพื่อที่จะฝึกซ้อมเด็กเองนี่แหละ ทีนี้เมื่อเห็นแกออกมา โรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียงก็มีความสนใจ ก็เลยถามแกว่า เอาเด็กเรามาร่วมด้วยได้ไหม นั่นคือครั้งแรกที่โรงเรียนอมรินทร ฯ.. หลังจากนั้นมา แกก็หาที่ที่จะพาเด็กมาลงค่าย เราก็เลยอาสาบ้างว่า มาลงที่เราก็ได้นะ มาลงที่จรูกแขวะก็ได้.. เพื่อที่จะได้เอาเด็กมาเข้าค่ายด้วย... ครั้งแรกประมาณปี 42 เป็นต้นมา"

(ทำนอง คุ้มวงษ์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2559)

สอดคล้องกับครูธงชัย สามสีและอาจารย์คธาศักดิ์ โสวภาค อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนที่ครูธงชัย สามสีสังกัดอยู่ (ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาผู้บริหารโรงเรียนสุรินทรศึกษา) ได้เล่าให้ฟังว่า

"เดิมที ครูธง พาเด็กไปออกค่าย ออกนู่น ออกนี้ ออกค่ายคือเราสอนกันเอง พอสอนไปปุ๊บ โรงเรียน (อื่น ๆ) เค้าเลยมองเห็น เวลาครูธงไปสอน รู้ว่าครูธงไปสอน เค้าก็ขอให้เด็กไปร่วมเรียน ครูก็เปิดให้ พอเปิดจนดัง ตอนแรกเคยมีเด็กอยู่แค่ห้าสิบคน เปิดไปเปิดมา มีเป็นห้าร้อยคน เหมือนโรงเรียนหนึ่งโรงอะ เปิดมา ๆ จนมีชื่อเสียงระดับจังหวัดเลยนะ ครูธงอยู่ที่ไหนก็มีคนให้ไปสอน..."

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2559)

"ตอนหลัง ครูธง เค้ามาเป็นวิทยากร.. ไปหลาย ๆ โรงเรียน โรงเรียนประจำจังหวัด วิทยาลัยอาชีวะ วิทยาลัยเทคนิค... ไปเป็นวิทยากรให้ เค้าก็เชิญให้ไปเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ก็ไปสอน... ...จะมีเอกสารขอตัวเค้า

เยอะ หนังสือขอตัวไปถ่ายทอด เก็บไว้เป็นสะสมของเค้าเยอะ เราก็คาดหวังว่าจะส่งเสริมสนับสนุนเค้า...”

(คธาศักดิ์ โสวภาค, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าครูธงชัย สามสีเป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จักอย่างดีและเป็นที่ไว้วางใจในเรื่องของการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ตามสถานศึกษาต่าง ๆ เห็นได้จากการที่ได้รับเชิญให้ไปเป็นครู อาจารย์พิเศษ หรือวิทยากรอยู่เป็นประจำ

จากการศึกษาภูมิหลังด้านชีวประวัติของครูธงชัย สามสี เห็นได้ว่า สายตระกูลของครูธงชัย สามสีมีเชื้อสายนักดนตรีอยู่ ซึ่งเป็นพี่น้องของนายทัน สามสี บิดาของครูธงชัย สามสี อีกทั้งในตระกูลสกุลสามสี ซึ่งเป็นญาติห่าง ๆ ของครูธงชัย สามสีก็เป็นนักดนตรีทั้งนั้น และญาติฝั่งนางตน สามสี มารดาของครูธงชัย สามสี ต่างก็เป็นครอบครัวนักดนตรี โดยครอบครัวเหล่านี้อาศัยในหมู่บ้านดงมันและชุมชนในละแวกเดียวกันที่ถือว่าเป็นชุมชนที่มีแต่นักดนตรีพื้นบ้านสุรินทร์อาศัยอยู่ ดังนั้นครูธงชัย สามสีจึงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยนักดนตรี ซึ่งชีวิตในวัยเด็กของครูธงชัย สามสีก็เหมือนกับเด็กทั่วไป เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วไม่ได้ศึกษาต่อ เนื่องจากที่บ้านมีฐานะยากจน จึงต้องช่วยทางครอบครัวรับจ้าง ทำนาเลี้ยงวัว-ควาย และสืบเนื่องจากการได้รับการซึมซับจากสภาพแวดล้อมในชุมชน ประกอบกับมีญาติ ๆ เป็นนักดนตรีจึงทำให้ครูธงชัย สามสีสนใจที่จะเรียนดนตรีอย่างจริงจัง โดยเริ่มเรียนซอกันตรึมเป็นชิ้นแรก แต่ก็มีอุปสรรคก่อนที่จะได้เรียน เนื่องจากมารดาเห็นว่าการเป็นนักดนตรีนั้นจะทำให้บุตรของตนเสียคน เป็นขี้เหล้าเมายา ท้ายที่สุดด้วยความแน่วแน่ตั้งใจที่จะเรียนอย่างจริงจัง ครูธงชัย สามสีจึงให้คำสัตย์สัญญากับมารดา โดยจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทั้งหลาย จึงทำให้มารดายินยอมในที่สุด ครูธงชัย สามสีจึงได้เรียนอย่างจริงจัง จนสามารถออกแสดงหรือรับงานบรรเลงต่าง ๆ เพื่อหารายได้ และสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ การที่ครูธงชัย สามสีได้ตัดสินใจเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านโดยเฉพาะกันตรึมอย่างแน่วแน่เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ครูธงชัย สามสี กลายเป็นศิลปินพื้นบ้านที่เป็นที่รู้จักในวงการเพลงพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ เป็นครูผู้ถ่ายทอดศิลปะแขนงนี้ด้วยการส่งเสริม จัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ในรูปแบบค่ายดนตรี และเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

1.1.2 ภูมิหลังด้านดนตรี

จากข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังด้านชีวประวัติ พบว่า ครอบครัวของครูธงชัย สามสีอยู่ในชุมชนที่มีนักดนตรี ได้คลุกคลีอยู่ดนตรีพื้นบ้านในท้องถิ่น โดยเฉพาะกันตรึม จึงทำให้ครูธงชัย สามสีมีความคุ้นเคยกับดนตรีเหล่านี้พอสมควร ซึ่งสอดคล้องกับบุษกร สำโรงทอง (2549) ที่กล่าวว่า การถ่ายทอดแบบซึมซับส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับศิลปินที่มาในครอบครัวที่เป็นนักดนตรีอาชีพ หรืออยู่ใน

สภาพแวดล้อมที่ได้ยินได้ฟังดนตรีมาตั้งแต่วัยเยาว์แล้วเกิดความคุ้นเคยประกอบกับมีใจรัก ซึ่งครูธงชัย สามสีได้เล่าเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของการเรียนดนตรีว่า

> *“หูว... กันตรึมรู้จักตั้งแต่เด็ก ตั้งแต่ ป. ... ตอน ป. 2 อย่างนี้ ที่เริ่มสนใจตอนป. 1 ป. 2 คือ สมัยแต่ก่อนเวลาเรียนเด็กประถมเนาะ เด็กประถมครูเขาจะให้นักเรียนออกไปร้องเพลง หน้าห้องเรียนเอาคะแนน ที่นี่ไอเด็กบางคนมันก็ร้องเพลงพวกสายัณห์ สัญญา พวกเพลงอะไร... แต่ครูธงไม่มีเพลงอะไร ร้องแม่งเพลงกันตรึมนี่แหละ ... ป ก า ร ั น เ จ ก... นี่จำได้เลยว่าตัวเองร้อง ...กำ ปุ ม แ ต รี ก กำ ปุ ม แ ต รี ก เ มี ย น กี โ จ ล กั จ... ฮ่าๆๆๆๆ (หัวเราะ) คือร้องเพลงกันตรึมอะ มันไม่ใช่เพลงตลาด ที่คนแบบ... เค้าร้องกัน... ... สมัยนั้นลูกของตาเฉียบ สามสี ก็เป็นเพื่อนรุ่นเดียวกับครู เรียนซอพี่ครูนิดหนึ่ง เก่งมาก นี่จะเก่งมากในยุคนี้ มันเก่ง ซื่อ เปลี่ยน สามสี ตอนนั้นมันอยู่กรุงเทพ แล้วอีกคนลูกตาพูน ชื่อสุชาติ สามสี เค้าเป็นเครือญาติกัน นี่ก็ธงชัย สามสี และก็ญาติ ๆ กัน ตอน ป. 2 พวกครูชอบเอาไม้บรรทัด 2 ตัวมาประกบกัน พอประกบกันมันจะเป็นรูเสร็จแล้วก็เป่าเหมือนปี่อ้อ ไอไม้บรรทัดก็จะสั่นสะเทือนออกมาเหมือนเสียงปี่เลย เราก็เล่นกัน พากันเล่น เอากลองเอาอะไร ลูกพวกนักดนตรีทั้งหมดในหมู่บ้านดงมัน คือลูก ๆ อะ เลยพากันเล่น ก็เล่นกัน คือเหมือนกับซ้อม ก็เคาะเล่นร้องรำทำเพลงอยู่ในโรงเรียน เล่นกันตอนเที่ยงตอนอะไร ”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

สอดคล้องกับกัลยาณี ไหวพริบและทองสุข หมายสำราญ พี่สาวของครูธงชัย สามสีได้กล่าวถึงครูธงชัย สามสีว่า

> *“ธงชัย เค้ารู้จักร้องจักรำ มีพื้นเพตั้งแต่ ป. 2 ป. 3 ตาโฆษิต ให้ทำอะไร ก็รู้...จักรำ รู้จักนี้... คือเป็นไวกว่าคนอื่น”*

(กัลยานี ไหวพริบ, สัมภาษณ์, 24 สิงหาคม 2559)

“รู้จักกันตรึมมาตั้งแต่เล็ก เพราะว่ามีญาติเค้าเล่น ส่วนมากจะญาติคนก่อน ๆ เล่นกันตรึมกัน แต่น้าได้ไปอยู่กรุงเทพฯ ตั้งแต่ออกโรงเรียน ก็เลยไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับดนตรี คนที่เค้าอยู่บ้านเค้าก็เล่นกัน... ...เคยพาไปทำงานกรุงเทพฯ อยู่พักหนึ่ง แกก็... รู้สึกว่าแกจะชอบเรื่องกันตรึมอะไรพวกนี้ ชอบเรื่องดนตรีมาตั้งแต่เด็ก... แกไปอยู่พักหนึ่งประมาณเดือน สักสองสามเดือน.... แกก็ไม่เอา ไม่เอาเรื่องที่จะทำงานทางกรุงเทพฯ แกจะมาอยู่บ้าน ส่วนมากแกจะใช้อาชีพอยู่บ้าน อยู่บ้านเล่นดนตรี ดนตรีพื้นบ้าน แกยังอยากเล่น แกเอาอะไรมา... มาทำเป็นซอ ประดิษฐ์... จะเริ่มประดิษฐ์ทำเอง พวกกลองพวกอะไร รู้สึกว่าเค้าจะรักเรื่องดนตรีพื้นบ้าน”

(ทองสุข หมายสำราญ, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2559)

นอกจากนี้ครูธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2559) ได้กล่าวถึงความสนใจของตนที่มีต่อดนตรีว่า

“จบ ป. 6 ก็ไปกับพี่สาว จบปุ๊บก็ทำนานิดหนึ่ง แล้วครูก็ไปเลย อยู่ได้ 2 เดือนเอง คือใจไม่อยู่กับงาน ตอนนั้นใจครูอยากเรียนแต่กันตรึม ไม่รู้เป็นอะไร ไม่อยากทำอะไร อยากเรียนแต่กันตรึมอย่างเดียว ใจมันไม่ได้อยู่กับงาน งานก็ไม่ทำเลย อยู่แต่กับกันตรึม กับซอ กับร้องกับอะไร... คือมันซึมอยู่ในสมอง เพราะคนดงมันจะซึมพวกเพลงพวกอะไรอยู่ในสมองเหมือนกับเพลงลูกทุ่งอย่างนี้ แต่ครูก็เพลงกันตรึมไงขนาด... มันซึมยังไง มันซึมจนขนาด ตอนไปร้องหน้าห้องเรียนมันไม่มีเพลงลูกทุ่ง เพื่อนครูคนอื่นเค้าก็มีเพลงลูกทุ่ง เพลงนู้น เพลงนี้ร้องเอาคะแนนอย่างนี้ ครูก็เกิดมา เพลงกันตรึมก็เต็มหัว มีแต่กันตรึมเต็มหัว คือ เมโลดี้อะไรก็อยู่ในหัวตอนนั้นรู้จักแต่ทำนอง ร้องได้ แต่เล่นซอยังไม่ได้ เพลงสมัยแต่ก่อนก็เป็นแต่เพลงกันตรึมอยู่ในหัวสมองมีกันตรึม... แล้วคนที่กันตรึมก็คือ ตาโบ ตาพูน ร้อง แผ่นเสียงอะไรก็มีเต็มหมู่บ้าน งานอะไรก็มีแต่กันตรึม เปิดแต่เพลงกันตรึม กับเพลงไวพจน์ลาบวช มีแค่นี้แหละ”

จะเห็นได้ว่า ครูธงชัย สามสีรู้ตนเองว่ามีความสนใจดนตรีตั้งแต่อายุประมาณ 7-8 ขวบ ด้วยสภาพแวดล้อมที่มีแต่ดนตรีจึงทำให้เกิดการซึมซับขึ้น เริ่มเลียนแบบ เรียนรู้จากสภาพแวดล้อม

ดังกล่าวโดยอาศัยความคุ้นชินจากสิ่งที่ได้เห็นและได้ฟังดนตรีมาตั้งแต่วัยเยาว์จนเกิดเป็นความสนใจและความชอบขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนจากที่มีการเลียนแบบ เรียนรู้ที่จะประดิษฐ์เครื่องดนตรีไว้เพื่อพยายามฝึกเล่นเองตามคำบอกเล่าของครูธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559) ต่อไปนี้

> *“ตอนแรกสุด... แม่ให้ไปอยู่ตามนาที่ประโคนชัย เราก็ไปอยู่ ไปอยู่เสร็จแล้วคิดดู มันไปอยู่ในป่า ในป่าอย่างนี้เลย ในประโคนชัยอะ... ตรงนี้ก็มีแต่แม่น้ำ เป็นป่าเป็นอะไร มีแต่แม่น้ำลำคลองทั้งหมด ไม่มีบ้านคนเลย แล้วก็ไปอยู่ตรงนี้... ตัวเองก็คืออยากเล่นซอ เออ อยากเรียนซอ ที่นี้เลยคิดหาทำซอเอง เอ็งคิดดู มันไปอยู่ในป่ามันจะมีมีดมีอะไร...”*
>
> *“ ...เล่นก็ไม่รู้ว่ามันเล่นโน้ตตัวไร ก็ไม่รู้ เล่นกะโน้บติงตอง คือ เราอยู่บ้านดงมัน เรารู้แล้วว่า กะโน้บติงตองมันต้อง ตี หรี่ รี หรี่ รี หรีรี รี้ ... (ทำนองกะโน้บติงตอง) อย่างนี้แหละ เราก็ไปเล่นไอเพลงนี้แหละ... ถึงแค่นี้แหละก็เล่นได้อยู่ ตั้งสายยังไม่ได้ มั่วเลยทีนี้ ไอสายก็ไม่รู้ไปไหน ก็มันไม่รู้ ให้มันดังแต่ไอ ตี หรี่ รี หรี่ รี หรีรี รี้ ... (ทำนองกะโน้บติงตอง) ไอเสียงพวกนี้มันเป็นสายนอกหมดเลย พอไปวรรคต่อไปมันเป็นสายใน เลยเล่นไม่ได้”*

เห็นได้ว่า จุดเริ่มต้นของความสนใจด้านดนตรีของครูธงชัย สามสีเกิดจากความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมที่มีแต่เสียงดนตรีจากวงดนตรีในชุมชนที่มีกันตรึมที่มีชื่อเสียงและรู้จักกันอย่างแพร่หลาย วงกันตรึมบางวงบรรเลงเป็นวงแบบโบราณ บ้างก็เป็นวงแบบประยุกต์สมัยใหม่ ซึ่งชุมชนดังกล่าวนี้ได้ถูกจัดโดยศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม (ปี พ.ศ. 2528) เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวสุรินทร์ไว้ (โฆษิต ดีสม, 2544) โดยเฉพาะการเล่นกันตรึม สภาพแวดล้อมดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยให้ครูธงชัย สามสีได้ซึมซับท่วงทำนองของเนื้อร้องและบทเพลงจนสามารถร้องเป็นทำนองและจดจำเนื้อร้องได้ตั้งแต่เยาว์วัย อีกทั้งประกอบกับความชอบ ความสนใจในดนตรีโดยรอบตัว จึงเกิดเป็นการเรียนรู้แล้วสั่งสมขึ้นภายในตัวครูธงชัย สามสี จากนั้นเริ่มพัฒนาความสนใจขึ้นโดยการประดิษฐ์เครื่องดนตรีขึ้นเพื่อใช้ฝึกหัดด้วยตนเองจากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้สั่งสมมา ซึ่งเป็นลักษณะของการเรียนรู้แบบครูพักลักจำหรือแบบซึมซับ ต่อมาเริ่มสนใจที่จะเรียนอย่างจริงจังจากครูเพลงกันตรึมในหมู่บ้าน ครูธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559) ได้เล่าบรรยากาศการเรียนในสมัยนั้นว่า

“...ทีนี้ครู พอเกิดมาในยุคนี้ มันก็เรียนแบบโบราณ เรียนกับครูอย่างนี้ ตอนเย็น หนุ่ม ๆ แทนที่พวกครูจะไปเที่ยวไปอะไร เย็น...แล้วนัดกัน แล้วขี่จักรยาน ไม่มีมอ’ไซค์ ฮ่าๆๆๆ ขี่จักรยานไปเรียนซออะ คิดดูหว่า... หนุ่ม 15-16 คน ขี่เต็มถนนไปเรียนซออะ... ไปเป็นกลุ่ม คือเด็กวัยรุ่นมันไม่รู้จะทำอะไร มันก็ไปเรียน ในยุคของเรียนนี้ มันจะเป็นการแบ่งกันเรียน อันนี้เค้าเรียนซอ อันนู้นเค้าก็ร้อง อันนั้นเค้าก็เรียนตีกลองอย่างนี้ เรียนฉิ่งฉาบอะไรอย่างนี้ บางคนก็ไม่เรียน คือเดินดูเค้าเรียน... มันเป็นญาติ ๆ เป็นเพื่อนกันแล้วอยากเรียน คือหมู่บ้านเราก็มันจะเป็น... คือมันมีศิลปินหนา ศิลปินดัง ๆ อย่างนี้ ศิลปินในหมู่บ้านตัวเอง เกิดมาปุ๊บมันก็จะมี.. ทีนี้วัยรุ่นสมัยนั้นเหมือนจะมีเรื่องบันดาลใจเกี่ยวกับเรื่อง หูว... กูจะได้ไปเล่นงาน เค้ามีงานอะไร... งานทำบุญเดือนห้าอย่างนี้ ตอนรับกฐิน ผ้าป่า งานอะไรจะได้ไปเล่น... แล้วก็สาว ๆ เขาก็จะขึ้นมาบนวัดบนอะไร เราก็ไปเล่นไปบรรเลง สาว ๆ ก็มาดูอะไรอย่างนี้ นี่คือสมัยนั้น”

จะเห็นได้ว่าครูธงชัย สามสีเริ่มไปเรียนดนตรีกับศิลปินในหมู่บ้าน โดยเพื่อน ๆ รุ่นราวคราวเดียวกันชักชวนกันไปเรียน อีกทั้งได้แรงจูงใจในการฝึกหัดดนตรีจากการอยากมีส่วนร่วมในการบรรเลงดนตรีในงานตามโอกาสต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อแสดงว่าตนนั้นมีความสามารถ ครูธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559) ได้เล่าว่า

“ตอนนั้นครูอายุประมาณ... 12-13 ปี แต่ครูเริ่มเล่นดนตรีตั้งแต่เด็กเลย ป. 2 เริ่มแล้ว แต่เริ่มก็ไม่ได้เริ่มจริงจังหรอก สมัยก่อนก็เริ่มไปอย่างนั้น มันไม่มีอะไรทำ คือหมู่บ้านครูเป็นหมู่บ้านที่ในสุรินทร์บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ เป็นกันตรึมรุ่นแรกเลย แรก ๆ ไม่มีใครมี มีแต่หมู่บ้านดงมัน ขนาดมันขนาดไหนจน... ถามว่าอยู่ไหน อยู่ดงมัน เค้าก็จะรู้เลย อ๋อ.. อยู่ดงมัน อยู่ตรงไหน เค้าก็จะรู้หมด ถ้าเป็นเพลงกันตรึม กันตรึมมาจากไหน หูวว.. มาจากดงมัน หูวว...ดัง ดังเหมือนดาร์กี้ เหมือนพวกคงคย อะไรแบบนี้”

จึงเห็นได้ว่าครูธงชัย สามสีรู้สึกว่าตนเองเริ่มสนใจดนตรีตั้งแต่ ป. 2 แล้ว ซึ่งเป็นความสนใจในลักษณะของการคุ้นเคยกับดนตรีที่ตนซึมซับจากสภาพแวดล้อมที่ยังคงมีความเข้มข้นทางประเพณีดั้งเดิมในท้องถิ่นชาวสุรินทร์โดยเฉพาะการเล่นกันตรึม แต่ในช่วงแรกครูยังไม่ได้สนใจอย่างจริงจังนัก

สอดคล้องกับที่ครูธงชัย สามสี (บุษกร สำโรงทอง, 2549) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนดนตรีว่า

> *“ในตอนแรกไม่ได้คิดที่จะเรียน ภายหลังเมื่อหมู่บ้านได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมก็เกิดความรู้สึกว่าอยากจะเรียน แต่มารดาไม่สนับสนุนให้เรียนเพราะกลัวว่าจะไปดื่มเหล้าเมายากับพวกนักดนตรี จึงส่งไปอยู่กรุงเทพฯ หลังจากที่ไปได้ 3-4 เดือน อาจารย์ก็กลับมาที่บ้านและก็บอกมารดาว่าอยากที่จะเรียนจริง ๆ จนกระทั่งมารดาอนุญาตให้เรียนในที่สุด ครูคนแรกของอาจารย์ธงชัยคือ พ่อพูน สามสี เริ่มเรียนขณะที่ศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยเริ่มหัดร้องกันตรึม ก่อน แล้วจึงมาเรียนซอในภายหลัง”*

> *“ตัวเองพออกจากโรงเรียน มีความคิดคืออยากเรียนกันตรึมอย่างแรง ที่อยากเรียนเพราะว่าเห็นไอนี่แหละ ไอเปลี่ยน สามสี มันไปเรียนกับตาพูนตอนไหนก็ไม่รู้ มันเรียนจนจบอะ เรียนจบเสร็จแล้วมันก็เล่นงานเล่นอะไร ไปเล่นได้ เล่นดี คือ มันเล่นซอได้ดีมาก เล่นซอดีแล้วแล้วเรา อุ้!!(ทึ่ง) เออ อยากเรียน”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าเหตุผลที่ทำให้ครูธงชัย สามสีมีความประสงค์จะเรียนกันตรึม นอกจากการที่ครูอยากมีส่วนร่วมในชุมชนที่อยากจะแสดงดนตรีในงานต่าง ๆ และ ด้วยชุมชนที่ครูอาศัยอยู่ได้ถูกจัดตั้งให้มีความสำคัญด้านการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นแล้ว ครูธงชัย สามสียังอยากเรียนกันตรึมจากเหตุที่ตนเองเห็นเพื่อนรุ่นเดียวกันมีความสามารถด้านการเล่นซอจนสามารถเล่นตามงานต่าง ๆ ได้อีกด้วย ทั้งสามเหตุผลประกอบกันจึงทำให้ครูธงชัย สามสีคิดอยากเรียนกันตรึมอย่างจริงจังกับครูนักดนตรีในชุมชน แต่ครูธงชัย สามสียังไม่ได้เรียนอย่างจริงจังในทันที เนื่องจากมารดาไม่ยอมอนุญาตให้เรียน โดยครูธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559) ได้เล่าเพิ่มเติมถึงอุปสรรคที่ทำให้ตนไม่ได้เรียนดนตรีอย่างจริงจังอีกครั้งว่า

> *“ตอนแรกแม่ไม่สนับสนุนครูธงหรอก คือเฉพาะครูธง เพราะครูธงเป็นลูกคนโต คนโตคือมีพี่แหละ แต่มีแต่พี่ผู้หญิง เราเป็นผู้ชายคนโต พวกพี่ผู้หญิงเขาก็ไปเรียนแต่รำ รำก็คือแม่ไม่ห้าม เพราะว่าเป็นผู้หญิงเรียนรำ มันไม่เป็นอะไรหรอก คือแม่แกติดกับตาพูน ตาโบหนา.. ตาพูน ตาโบแกเรียนดนตรีแล้วก็เล่น ก็กินเหล้าอะไรอย่างนี้*

กินเหล้า มีผู้หญิงติดเยอะ แล้วแม่แกไม่อยากให้ลูกแกกินเหมือนตาพูน ตาโบหนา ญาติของแก แกก็เลยห้าม... แม่แกกลัวนะ กลัวเหมือนตาพูน ตาโบอะไรอย่างนี้ แกก็เลยไม่ให้เป็น ทีนี้แกก็เลยเอาครูธงไปอยู่ที่อื่น กลัวมันเป็นไปปุ๊บมันก็ไปกินเหล้า เอาแม่งไปอยู่กรุงเทพฯ คือครูไปเรียนปุ๊บแกก็เลยไม่อยากให้ครูมาเรียน แกก็เลยให้พี่สาวพาครูธงไปทำงานอยู่กรุงเทพฯ ...ตอนแรกสุดเอาไปอยู่ตามนาที่ประโคนชัย เราก็ไปอยู่ คิดดูหว่า มันอยู่ในป่า ในป่าอย่างนี้เลยในประโคนชัยอะ เสร็จแล้วตรงนี้มีแต่น้ำ เป็นป่าเป็นอะไร มีแต่แม่น้ำลำคลองทั้งหมด ไม่มีบ้านคนเลย แล้วก็ไปอยู่ตรงนี้ เสร็จแล้วตัวเองก็อยากเล่นซอ... ...ทีนี้เลยคิดหาทำซอเอง...”

เห็นได้ว่ามารดาของครูธงชัย สามสีมีความคิดต่อวิชาชีพดนตรีโดยมองจากญาติ ๆ ของตนที่เป็นนักดนตรีว่ามีลักษณะที่เป็นพวกนักดื่มสุราและมีเรื่องผู้หญิงมาติดพัน จึงไม่อยากให้ลูกชายซึ่งเป็นลูกชายคนโตที่สุดของตนไปเป็นนักดนตรีเช่นนั้น จึงได้ห้ามครูธงชัยไม่ให้ไปฝึกหัดหรือเรียนดนตรีกับพวกนักดนตรีเหล่านั้นซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ครูธงชัย สามสียังไม่ได้เรียนซออย่างจริงจัง ซึ่งในระหว่างนี้ครูธงชัย สามสีได้เรียนรู้เกี่ยวกับดนตรีกันตรึมด้วยการซึมซับหรือแบบครูพักลักจำมาบ้างแล้วหลังจากจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการไปคลุกคลีกับญาติ ๆ ที่เป็นนักดนตรีสอดคล้องกับที่สุทีป สามสี (สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2559) ได้กล่าวเกี่ยวกับการห้ามไม่ให้เล่นดนตรีของมารดาครูธงชัย สามสีว่า

“โตมาก็เห็นพี่น้องเค้ารำบ้าง เล่นซอบ้าง ก็ปกติเป็นพื้นฐานของครอบครัว ก็ไม่ได้ห้ามเล่นดนตรี แต่ก็มีห้ามบ้าง อย่างธงชัยไปเล่นแล้วไม่ค่อยอยู่บ้าน ‘เห้ย.. ทำไมไม่อยู่บ้านบ้าง’ แม่พูด ‘เอ็งไปเล่นอะไรทั้งวัน ทั้งคืน นอนบ้าง อะไรบ้าง’ แม่หนาจะพูด แต่สุดท้ายเค้าก็เอาตัวรอด คือแต่ก่อนเค้าไม่มียาเสพติด.. ถ้าทุกวันนี้ก็เสร็จแล้วเรื่องยานี้ไม่มีอยู่แล้ว แม่เลยไม่ห่วง แต่จะห่วงเรื่องอยู่บ้านบ้าง นอนบ้านบ้าง มั่วแต่เล่น มันอายเค้าที่ไปนอนบ้านคนอื่น จริงก็ไปนอนที่ที่เค้าเล่นกันตรึม เรียนกันตรึมนั่นแหละ แถวบ้านญาติ ครูกันตรึมทั้งหมดก็คือ ลุง อา อะไรอย่างนี้”

เห็นได้ว่าสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการเรียนซอกันตรึมอย่างจริงจังของครูธงชัยนั้น เกิดจากมารดาที่มีความเป็นห่วงเรื่องอบายมุขต่าง ๆ ที่จะไปติดพันถ้าครูธงชัยไปเป็นนักดนตรี และ อีกสาเหตุหนึ่งก็

คือ การที่ครูธงชัยไม่ค่อยอยู่บ้าน มักไปค้างคืนตามงานแสดงดนตรีหรือตามบ้านครูนักดนตรีในหมู่บ้าน มารดาจึงเป็นห่วงไม่อยากให้ลูกชายของตนไปนอนบ้านคนอื่น สุดท้ายด้วยความตั้งใจแน่วแน่ของครูธงชัย สามสีจึงได้ขอมารดาเรียนอย่างจริงจังดังที่ครูธงชัย สามสีเล่าให้ฟังว่า

> *“พอครูมาเรียนกันตรึม กำลังจะเริ่มเรียน เรียนมาปุ๊บมันก็มีอุปสรรค อุปสรรคก็คือ ให้ครูไปนู่นนี้ อะไรอย่างนี้ พอครูมารอบสองนี่แหละ ครูจะเรียนไม่ไปไหน เรียน..(เน้นคำ) แม่อย่างเดียวเลย...”*
>
> (ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2559)

> *“กลับมาบ้านคราวนี้แหละ ขอแก(แม่)ไม่ไปไหน ขอแกเรียนเลย ขอจริง ๆ เลย เลิกไปไหนแล้ว เรียนแม่งอย่างเดียวเลย ที่นี้ก็เลยไปเรียนก็ไปไหว้ครู ไหว้อะไรกับตาพูนนี่แหละ ไหว้ครูก็เรียน...”*
>
> (ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าครูธงชัย สามสีมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนกันตรึมอย่างจริงจังจึงได้ขออนุญาตมารดาจนในที่สุดก็ได้เรียนกันตรึมกับครูพูน สามสีอย่างจริงจัง ซึ่งครูธงชัยถือว่าเป็นครูกันตรึมคนแรก โดยเหตุผลที่ทำให้ครูธงชัย สามสีได้เรียนนั้นเป็นเพราะว่า ครูธงชัย สามสีได้ให้คำสัญญาว่าจะไม่ประพฤติตนให้ข้องเกี่ยวกับอบายมุขตามความต้องการของมารดา ดังที่ครูธงชัย สามสี (มัชชีวา ทองโสภา, 2552) กล่าวว่า

> *“เมื่อปี พ.ศ. 2528 ครูได้พยายามขออนุญาตแม่อีกครั้งในการเรียนศิลปะการแสดงกันตรึม แต่ท่านไม่อนุญาตอีกเช่นเคย ครูจึงหาจุดอ่อนของแม่ว่าท่านต้องการอะไร กลัวอะไรจึงห้ามครู ในที่สุดครูก็ให้คำมั่นสัญญา ให้คำสัตย์ปฏิญาณตนกับแม่ว่าครูจะขอเป็นศิลปินกันตรึมคนเดียวและคนแรกที่จะไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ และไม่เที่ยวเตร่เสเพลอย่างเด็ดขาด แม่ของครูจึงอนุญาต ด้วยความดีใจสุดชีวิตครูรีบไปหาครูพูน สามสี อีกครั้งหนึ่ง และเริ่มเรียนอย่างจริงจังตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา”*

สอดคล้องกับครูธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559) เล่าให้ฟังว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“ตาพูน ตาโบ แกเรียนดนตรีแล้วก็เล่น แล้วก็กินเหล้าอะไรอย่างนี้ กินเหล้ามีผู้หญิงติดเยอะ แล้วกินเหล้า แล้วแม่แกไม่อยากให้ลูกแกกินเหมือนตาพูนตาโบหนา ญาติของแก แกก็เลยห้าม เสร็จแล้วมีอยู่วันหนึ่ง เราก็เรียน อยากเรียนแรง แกก็ไม่อยากให้ไปหรอก กลัวกินเหล้า กินอะไร ก็เลยไปสัญญากับแม่ว่าจะเป็นนักดนตรีคนแรกที่ไม่กินเหล้า สูบบุหรี่ เราก็ไม่กิน เราก็ไปเล่นแล้วไม่เคยกินแต่เด็กเลย ก็ไม่ได้ ก็เป็นนักดนตรีได้เหมือนคนอื่น ไปงานเราก็ไม่กิน”

หลังจากที่ครูธงชัย สามสีได้ให้คำสัญญากับมารดาแล้ว จึงได้เรียนกันตรึมอย่างจริงจังกับครูพูน สามสีโดยการจัดแจงเครื่องไหว้ครูตามประเพณีการเรียนกันตรึม ดังที่ครูธงชัย สามสีได้กล่าวว่า

“ทีนี้ก็เลยไปเรียน ไปขอแกเรียน แกเลยให้ไปเรียน ไปเรียนเสร็จ ก็ไปไหว้ครู ไหว้อะไรกับตาพูนนี่แหละ ไหว้ครูก็เรียน.. เรียน.. จับซอได้แค่เพลงเดียว เพลงปการันเจก ที่คนเรียนเพลงปการันเจกเป็นเพลงแรกนั้นคือ ครูธง คนแรกที่ไปเรียนกับแก แล้วแกสอนเพลงนี้แล้วเรียนเพลงนี้มาตลอด แล้วก็เห็นไหมที่ไปสอนเพลงปการันเจก เพลงแรกก็มาจากที่ครูธงชัยเรียนอย่างไร ครูธงก็ไปสอนอย่างนั้น ทีนี้เพลงแรกก็ระบาด คือตอนแรกที่ไปเรียนก็บอกกับครู (ครูพูน) ว่าเอาเพลงไหนที่มันง่ายที่สุดอย่างนี้เลยได้เพลงนี้ เพลงนี้เล่นแค่สองนิ้วเล่นง่ายที่สุดในโลก ไม่มีเพลงไหนที่เล่นสองนิ้ว นี่คือประวัติที่มาของการให้คนเรียนเพลงนี้ในปัจจุบัน ที่มาของการเรียน ปการันเจก นี่มาจากครูธง แต่ตามจริงแล้วคนที่เรียนอะ เรียนจริง ๆ แล้วต้องเรียนเพลงครูก่อน ใครไปเรียนที่ไหนต้องเรียนเพลงครูก่อน นั้นจึงจะถูก อันนี้พลิกแผ่นดินมา คือครูธง จริง ๆ แล้วครูธงไปเรียนไอเพลงนี้แหละก่อน สมัยแต่ก่อนการเรียนต้องเรียนจากยากไปหาง่าย ไม่ได้เรียนจากง่ายไปหายาก...”

“ทีนี้เรื่องการเรียนดนตรีในยุคนั้นก็เหมือนกันเลย เรียนเพลงกันตรึมจะต้องเรียนเพลงสวายจุมเวือด, สแร็ยสตือร์, สแร็ยประเสอร์ นี้ ต้องเรียนอย่างนี้ บางคนก็สู้ บางคนก็ไม่สู้ คุณไม่สู้ คุณก็ไม่จบ คุณต้องเรียนอย่างนี้ นี่คือสมัยก่อน ทีนี้พอยุคของครูธงมาปุ๊บ ตาพูนเค้ามาสอนปการันเจกเลย เลยพลิกประวัติศาสตร์กันตรึมทั้งหมด ออกมา

ทั้งหมดเลย มาเป็นเพลงปการันเจก ครั้งแรกเลย นี่คือพลิกจากเดิม คือรุ่นครูธงนี่แหละ เลยครูธงเรียนเพลงปการันเจก เพลงเบ็ดเตล็ด เพลงอะไรหมด แล้วก้าวไปเป็นเพลงครูเนี่ย ไล่มาอย่างนี้ ไล่ไปเหมือนที่ครูธงเรียน เรียนเพลงครู เพลงแซนการ์เพลงอะไร ไล่จากข้างล่างขึ้นข้างบน เมื่อก่อนเล่นจากบนลงล่าง จนเป็นทุกวันนี้ นี่คือประวัติจริง ๆ”

นอกจากนี้ครูธงชัย สามสีได้เล่าว่า (มัชชีวา ทองโสภา, 2552)

“ในปี 2526 ครูได้เรียนซอกันตรึมจากครูพูน สามสี แกดุมาก สอนไปด่าไป สอนแบบคนโบราณ โดยเทียบเสียงเอา ไม่มีตัวโน้ตเหมือนทุกวันนี้หรอก แกบอกให้จำเอา ไม่มีตัวโน้ตเหมือนทุกวันนี้หรอก แกบอกให้จำเอา ตอนแรกครูก็สี สีไป ครูก็คิดอะไรตลก ๆ ลองสีเพี้ยนตัวเดียวดูซิแกจะว่าอะไรไหม แล้วครูก็สี แต่ยังสีไม่ทันจบเลย โห..แกด่าใหญ่เลย แกว่าเอ็งสีอย่างนี้ได้ยังไง ถ้าขี้เกียจไม่ต้องสี ไม่ต้องเรียนอายเขา สอนลูกสอนหลานตัวเองไม่ได้แล้วจะไปสอนหมาที่ไหนได้”

เห็นได้ว่าครูธงชัย สามสีได้เรียนกับครูพูน สามสี ซึ่งถือว่าท่านเป็นครูกันตรึมคนแรก เพลงที่ครูพูน สามสีใช้สอนเป็นเพลงแรกคือเพลงปการันเจกซึ่งเป็นเพลงที่ง่ายที่สุด โดยการถ่ายทอดของครูพูน สามสีนั้นยังคงเป็นการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ บอกปากเปล่า แล้วสาธิตให้ดู ซึ่งเป็นรูปแบบการถ่ายทอดในสมัยก่อน แต่มีข้อแตกต่างตรงที่การเรียนการสอนกันตรึมในสมัยก่อนแต่เดิมจะสอนเพลงชั้นสูงหรือเพลงครูก่อนที่จะให้ลูกศิษย์ไปเล่นเพลงอื่น ๆ

ระหว่างที่ครูธงชัย สามสีได้เรียนกันตรึมอย่างจริงจังกับครูพูน สามสีก็เกิดอุปสรรคในการฝึกซ้อม ซึ่งเป็นธรรมดาที่ช่วงแรกเริ่มในการฝึกจะสีแล้วเกิดเสียงที่ไม่น่าฟัง เสียงตรัวยังไม่มีคุณภาพดังน่ารำคาญ ดังที่ครูธงชัย สามสีได้เล่าว่า

“ทีนี้ครูเล่นได้หนึ่งเพลง ยังไม่เท่าไหร่เลย ชาวบ้านก็หนวกหู ไล่ครูธงหู... หนีเตลิดเปิดเปิง ไม่เคยได้อยู่บ้านหรอก เขาไล่ให้ไปอยู่ในนุ่น.. ป่าดงมันทางนู้น.. ครูก็ไปอยู่แต่ในป่า แม่ก็ไล่ พ่อก็ไล่ ไม่ให้สีซอในบ้าน เจอแม่ตาพูน แกเอาแต่ก้อนหินขว้างครูธงทุกวันเลย ขว้างๆ ขว้างเลย กำลังเล่นซอ ซ้อมทุกวันเนี่ย แกขว้าง โต่ง!! เลยอะ คือบ้านครูพูน บ้านแม่ครูพูนอย่างนี้ (ทำท่าอธิบายตำแหน่งบ้าน) ไอกลางดึกครูซอบไปเรียนอย่างนี้ แกหนวกหู แกจะนอนก็ไม่ได้นอน

แกก็ขว้าง ทีนี้ครูก็เลยบอกว่า ทำอะไรก็ช่าง ถ้าเกิดอุปสรรค ห้ามท้อ ทำอะไรก็ช่างที่เกิดอุปสรรค มันจะได้ดี จริง ๆ แล้วที่ ครูก็ไม่เคยคิดว่ามันจะได้ดี ตอนครูเรียนตอนนั้นไม่ได้คิดว่าตัวเองจะมาถึงจุดนี้ได้ โดนขว้างโดนอะไร คือตอนนั้นแค่คิดว่า กูอยากเรียน ไม่เคยคิดว่าตัวเองเรียนแล้วมา.. เรียนจบแล้วมาเป็นครู"

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

สอดคล้องกับที่นายสุทีป สามสี น้องชายของครูธงชัย สามสี เล่าว่า

"ธงชัยไปเล่นแล้วไม่ค่อยอยู่บ้าน 'เห้ย.. ทำไมไม่อยู่บ้านบ้าง' แม่พูด 'เอ็งไปเล่นอะไรทั้งวัน ทั้งคืน นอนบ้าง อะไรบ้าง' แม่หนาจะพูด แต่สุดท้ายเค้าก็เอาตัวรอด คือแต่ก่อนเค้าไม่มียาเสพติด.. ถ้าทุกวันนี้ก็เสร็จแล้ว เรื่องยานี้ไม่มีอยู่แล้ว แม่เลยไม่ห่วง แต่จะห่วงเรื่องอยู่บ้านบ้าง นอนบ้านบ้าง มั่วแต่เล่น มันอายเค้าที่ไปนอนบ้านคนอื่น จริงก็ไปนอนที่ที่เค้าเล่นกันตรึม เรียนกันตรึมนั่นแหละ แถวบ้านญาติ ครูกันตรึมทั้งหมดก็คือ ลุง อา อะไรอย่างนี้"

(สุทีป สามสี, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าครูธงชัย สามสีมีความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างสูงที่จะเรียนตรัว โดยไม่หวั่นต่ออุปสรรคใด ๆ ที่พบเจอระหว่างฝึกหัดในช่วงแรก ไปเรียนไปนอนอยู่บ้านครูพูน สามสี เนื่องจากรูปแบบการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะจำเป็นต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ และต้องไปคลุกคลีอยู่กับครูผู้สอนเป็นประจำ จนบางครั้งมารดาอดเป็นห่วงไม่ได้ แต่สุดท้ายผลของความมุ่งมั่นตั้งใจก็ทำให้ครูธงชัย สามสีประสบผลสำเร็จ เป็นศิลปินสามารถออกแสดงในงานต่าง ๆ ได้ ดังที่ครูธงชัย สามสีได้เล่าว่า

"คือ ครูธงเรียนไม่เหมือนคนอื่น เรียนดุ(บ่อย) มาก เรียนหนักมาก เรียนจนเป็น ออกงาน ออกงานแล้วก็เก่ง"

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

ครูธงชัย สามสีศึกษาร่ำเรียนกันตรึม และทักษะการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานกับครูพูน สามสี จนกระทั่งเริ่มมีความชำนาญอยู่ในระดับที่สามารถบรรเลงเป็นเพลงได้แล้ว ครูธงชัย สามสียังคง

ขวนขวายหาความรู้ทักษะการบรรเลงตรัวและความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับกันตรึมอยู่เรื่อย ๆ จากครูกันตรึมท่านอื่น ๆ ในชุมชน ดังที่ครูธงชัย สามสีเล่าเกี่ยวกับครูที่ท่านได้ไปเรียนกันตรึมด้วยว่า

"..ครูพูน แล้วมา ครู..(นึก) ...ครูสุริยา ตาโบ ตาเกียน ตาเปรย เนี่ย ทั้งหมดเนี่ย มาทีละอย่าง อย่างครูพูนนี้ ครูเรียนเบื้องต้นนะ เรียนเบื้องต้น แต่ของครูสุริยานี้ ครูเรียนเพลง.. ที่ได้ไปเรียนมา คือ เพลง.. (นึก) ..เพลงอะไรน้อ.. รู้สึกว่าจะเป็นเพลง อ๋อ... เพลงกันแชร์.. อือ.. เพลงอันเดียว คือเป็นซออยู่แล้วไปขอเรียนเพลงเฉย ๆ ทีนี้เรียนเสร็จแล้วก็ครู เรียนเป็นแล้วก็ไปที่ตาเกียน ตาเปรย ไปตาเปรยก่อน นี่ไปเรียนเพลงกับตาเปรย ตาเปรยแล้วไปตาเกียน ตาเกียนแล้วก็ตาโบ ..."

"ตาเปรยนี้ ไปเรียนเพลงชั้นสูง ตระกูลเพลงชั้นสูง แล้วก็เพลงแซนการ์ทั้งหมดเลย ตั้งแต่เพลง ไอ โมเวยง้ดติ๊ก เนี่ยพวกเพลงแซนการ์ ตระกูลแซนการ์ เพลงก๊ดเตรย เพลงตร๊ดกันตรึม พวกเพลงนี้ทั้งหมดอะ เรียนกับตาเปรย"

"ตาเกียนเนี่ย แกจะเล่นปี่อ้อ ปี่อ้อนี้คือ เอาซอไปเทียบกับปี่อ้อ แล้วเล่น เล่นประสานกัน.. เล่นสีซอพวกเพลงครู เพลงอะไร.. ฝึกต่อ.. ผสมพวกเพลงครูเพลงอะไร ..ไม่ได้ต่อเพลงเพิ่ม ต่อพวกเทคนิค ส่วนมากจะเป็นเทคนิค แต่ตาเปรยนี่จะเรียนเยอะอยู่ หลายเพลงเลย"

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

"ตาเปรยแกกินเหล้า ในคืนนั้นหนะที่แสดงงาน เสร็จครูหมดเลย ครูก็ได้มีโอกาสไปแสดง ไปเล่นซออย่างเนี่ย ..ไอการที่แกเมาอะ มันเป็นการสอนชนิดหนึ่ง สอน.. สอนให้เราได้มีโอกาสไปเล่นในงาน ได้สีซอตามงานต่าง ๆ อะไรอย่างนี้.. เสร็จครูก็เรียนเกี่ยวกับเรื่องการขึงกลองในงานอย่างนี้ เวลาไปแสดงเสร็จแล้วกลองหย่อน กลองมันหย่อน ตาพูนแกก็ชอบใช้แต่ครูอะ ชอบใช้แต่ครู คนอื่นแกก็ไม่เคยใช้ ... มันก็เลยกลายเป็นว่าเหมือนกับสอนเราทางอ้อม เหมือนแก.. ทำไมแกไม่ใช้คนอื่นล่ะ แต่แกใช้เรา เออ.. ใช้เราอย่างนี้ เหมือนทำซออย่างนี้ แกก็ไม่สอนให้เขาขัด.. ซอขัดนู่นขัดนี่ ทำไมให้เราขัด ทำไมให้เราทำนู่นทำนี่เกี่ยวกับเรื่องซอ ทำนู่นทำนี่ คันชักนู่นคันชักนี่

ทำ.. อันนั้นแหละคือการสอน เราก็ทำ ๆ ๆ ก็เลยเป็น นี่จากการเป็น"

"ตาโบนี่คือเรียน นั่งเรียนเลย แกจะดุมาก เรียนที่แต่น่องนี่แหละเพลงครูอะ สมมุติว่ามีเครื่องครบหมดเลย มีกลองมีอะไรอย่างนี้ ไอคนมีกลองก็ตีกลอง ไอคนไม่มีอย่างเรา เราก็ไปนั่งตีแต่.. นี่..ตี.. (เอามือตีตัก) เท้า ตีโจ๊ะ เจิง แล้วก็ร้อง ร้องอยู่นั่นแหละ ร้องคิดดูว่าเพลงเดียวเนี่ย เพลง.. เรียนสี่ปี เพลงอะไรจะเรียนนานแท้ เออ.. เรียนสี่ปีหนึ่งเพลงอะ สแร็ยสตือร์ สแร็ยประเสอร์ เพลงสี่ปี เรียนมันอยู่อย่างนั้นแหละ เพลงนี้เรียนได้ยาวนานมาก"

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

สอดคล้องกับทองสุข หมายสำราญ สุทีป สามสี และสุขสันต์ สามสี พี่สาวและน้องชายของครูธงชัย สามสี กล่าวว่า

"เรียนกับพวกตาพูน เวลางานตามหมู่บ้านแกก็เล่น แกก็จริงจังอยู่นะ หลังๆ มา เหมือนกับว่าเขาชอบ ไม่เคยไปไหนเลย จะอยู่แต่ในหมู่บ้าน.. ..ตามไป เวลาไอนี่แกก็ตามไป แกก็คลุกคลีอยู่ในหมู่บ้านเนาะ เราก็ไม่ค่อยรู้อะไรมากหรอก แต่พอจะรู้ว่า เค้าจะไม่ไปไหน เค้าจะเรียนสอน แล้วก็คลุกคลีกับ..ไอกับพวกตาพูน พวกตาอะไรนะสมัยก่อน ตอนนี้แกเสียแล้ว.. ตาพูน ตา..ไอสีซอ นี่ตา เซราะระเซ็ย ..? ตาเปรยก็มี ตาเผย เออ ตาเผย"

(ทองสุข หมายสำราญ, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

"เคยเห็นตาพูน สมัยก่อนเค้าจะใช้มือ ชี้ นาง กลาง ก้อย อะไรแบบนี้ทำให้ดู กว่าจะได้เพลงหนึ่ง โอ้... ทุกวันเด็กมันเก่งรู้จักโน้ต แต่ก่อนไม่ใช่อย่างนี้ นี่(ครูธง) อยู่กี่ปี ตั้งแต่อายุ 12-20 กว่าจะเป็น 20-21 นะ ไปฝึกตัวต่อตัว ไม่ใช่ฝึกตัวโน้ตเหมือนทุกวัน ทุกวันปีหนึ่งก็เป็นแล้ว 3-4 เพลง ไอนั้นปีหนึ่งไม่รู้เป็นเพลงหรือเปล่า สอนแบบโบราณ ตาพูน ตาโบ อย่างเจรียงก็จดเนื้อเอา จดเป็นเล่ม"

(สุทีป สามสี, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2559)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“เรียนกับอาจารย์พูน สามสี เป็นเหมือนกับน้องของพ่อ แต่ก่อนก็เป็นอาจารย์ เป็นศิลปินเป็นครูกันตรึม อาจารย์โบ อาจารย์เล็ม อาจารย์เล็ม ดีสม อาจารย์โบ จันทร์กลิ่น ตาเปรย ทุกวันนี้เสียหมดแล้วรุ่นเก่า เหลือแต่ตาโบ เสียหมดแล้วรุ่นเก่า ๆ”

(สุขสันต์ สามสี, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าครูธงชัย สามสีได้พัฒนาทักษะการบรรเลงตรัว ตลอดจนทักษะดนตรีกันตรึมด้านอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น ทักษะการร้องกันตรึม (เจรียง) การดูแลซ่อมแซมเครื่องดนตรี(กลอง, ตรัว) โดยได้รับการถ่ายทอดจากครูกันตรึมหลาย ๆ ท่าน ได้แก่ ครูพูน สามสี (ตาพูน) , ครูสุริยา ดีสม (ตาเล็ม), ครูเปรย บุญช่วย (ตาเปรย) ครูเกียรติ สนิทฉัตร (ตาเกียน) และครูโบราณ จันทร์กลิ่น (ตาโบ) ครูแต่ละท่านดังที่กล่าวมานี้เป็นนักดนตรีในหมู่บ้านดงมัน โดยส่วนใหญ่เป็นนักดนตรีที่อยู่ในวงกันตรึมเดียวกัน การถ่ายทอดที่ครูธงชัย สามสีได้รับนั้นมีลักษณะเป็นแบบมุขปาฐะ เรียนแบบปากเปล่า ตัวต่อตัวผ่านการสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง ซึ่งครูธงชัย สามสีมีพื้นฐานการบรรเลงตรัวเบื้องต้นมาแล้วจากครูพูน สามสี ประกอบกับภูมิรู้ที่ได้ซึมซับด้วยตนเองมาบ้างแล้วตั้งแต่เด็กจึงสามารถไปเรียนแบบตัวต่อตัวกับครูท่านอื่น ๆ ได้อย่างไม่มีปัญหา นอกจากการสอนแบบปากเปล่าตัวต่อตัวแล้ว ครูธงชัย สามสียังได้เรียนรู้ทักษะการบรรเลงตรัวจากการที่ได้ติดตามไปเป็นนักดนตรีในวงกันตรึมของครู แล้วมีโอกาสได้ฟัง สังเกตการบรรเลงตรัวของครู หรือที่เรียกว่า ครูพักลักจำ และบางครั้งได้บรรเลงตรัวแทนครูในกรณีที่ครูเมาแล้วบรรเลงไม่ไหว ซึ่งครูธงชัย สามสีถือว่าตัวเองได้พัฒนาฝีมือและเรียนรู้จากตรงนี้จนมีความชำนาญ ด้วยความมุ่งมั่นและความสนใจเป็นอย่างมากสอดคล้องกับที่ครูธงชัย สามสีเล่าว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“กลับมาแล้วครูไม่ไปเลย ครูมาเรียนอย่างเดียวเลยที่นี้ ครูก็เรียนคือเรียนตั้งแต่เรียนนี้ เรียน ๆ ๆ แล้วครูก็เรียน เรียนตลอดเลย จนทุกวันนี้ยังเรียนอยู่นะ ครูจะเป็นคนที่เรียนยาวมาก กันตรึมมันไม่ใช่เรียน 3-4 ปี แล้วจบแล้วจบเลยนะ เรียนตลอดชีพยาวเหยียด เรียน ๆ ยาว แล้วก็สอนอะไรต่ออะไรหรอก เล่นแสดงหาประสบการณ์เรียน ๆ ครูเยอะมาก เรียนแล้วไม่ได้.. เรียนแล้วมันจะหมดเลยนะ จะไปต่อนู่นต่อนี่ เหมือนคนที่เรียนกับครูในปัจจุบันก็ไม่ได้เรียนแค่ครูคนเดียวนะ มันก็เรียนนู่นนี่ไปทั่ว เห็นสมานชัยเล่นอยู่ ก็อะเพลงสมานชัย อ๋อ เพราะดี เออ..เขาก็ไปเรียนสมานชัย เขาก็ไปเรียนนู่นนี่ทีนี้มันกลายเป็นมันไม่จบ คือการเรียนมันไม่ได้เรียนกับครูคนเดียว

นะ ถ้าพูดถึงการเรียนแค่เราฟังหรือมาทำตามเทป มันเป็นการเรียนกับเขาเหมือนกันนะ”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าประสบการณ์ทางดนตรีของครูธงชัย สามสี นอกจากเป็นผู้บรรเลง ผู้ฟังแล้ว ท่านยังได้มีโอกาสได้เป็นครูผู้สอนอีกด้วย ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นบรมครูผู้เชี่ยวชาญด้านกันตรึมรอบรู้ทางด้านดนตรีพื้นบ้านของเมืองสุรินทร์อย่างกว้างและลึกซึ้งและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ดังที่ครูธงชัย สามสี (มัชชีวา ทองโสภา, 2552) กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการเป็นผู้ถ่ายทอดไว้ว่า

“ครูพูนได้นำครูออกถ่ายทอดให้แก่เด็กนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ทั้งที่ฝีมือยังไม่ชำนาญการเท่าใดนัก จากการได้เป็นผู้ที่ต้องถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านกันตรึมให้แก่ผู้อื่นที่ให้ครูได้ฝึกฝนตนเองไปพร้อม ๆ กับผู้เรียนในขณะสอน จนเกิดความชำนาญ และออกแสดงเผยแพร่การแสดงพื้นบ้านสุรินทร์ตามงานต่าง ๆ ทั้งในหน่วยงานราชการ งานชุมชน ภายในอำเภอ ต่างอำเภอ ภายในจังหวัดและต่างจังหวัดด้วยดีตลอดมา”

สอดคล้องกับที่ครูธงชัย สามสีเล่าแนวคิดในการถ่ายทอดของตนเองว่า

“พอครูเล่นจนจบมาจนเก่ง มีความคิดในหัวสมองว่า กันตรึมหนะกันตรึมมันไม่มีอีกแล้ว มันจบหมด ไม่มีคนเล่น ไม่มีคนแสดงหมดแล้ว เหลือแต่พวกเรา เสร็จแล้วลิเก เหลืออยู่วงสองวง มันไม่มีอะ มันหมด ตอนนั้นหมดเลย เจรียงแทบจะไม่มี ครูก็เลยคิดว่าถ้าเกิดเรามัวแต่ไปเหมือนกับคนโบราณ ว่ากันตรึมมันต้องหายแน่นอน คนโบราณคือสมัยก่อนเขาเชื่อกันว่า เวลาเขาจะสอนคน สอนคน สมมุติจะให้คนนี้เรียนกันตรึม เค้าจะพาเข้าป่า ถ้าคนไหนที่เข้าป่าไปแล้ว ให้ถือมีดคนละเล่ม ถ้ามันเอาไปตัดใบไม้ใบหญ้าอะไรแบบนี้เขาจะไม่สอนเลยนะ เขาบอกว่ามันเรียนไปแล้วมันจะไปสอนคนอื่น การสอนคนอื่นมันจะทำคนอื่นเป็น แล้วเป็นคนแย่งอาชีพตัวเอง ทำให้มันเยอะขึ้น เสร็จแล้วคนสมัยก่อนเขาไม่นิยมสอน จะเก็บไว้ มันเป็นชาติตระกูลกันอะ ตระกูลนี้เรียนเพลงกันตรึม ก็ต้องเป็นตระกูลนี้ เขาไม่สอนกัน เหมือนดนตรีไทยภาคกลางเป็นก๊ก เป็นกลุ่ม ทีนี้ครู

ธง มันเล่นมาแหวกแนวอะไร ถ้าไม่สอนมันต้องแบบ.. ทีนี้ครูธงก็สัญญา.. ครั้งแรกคือที่ไปสอน คือไปสอนโรงเรียน.. หนองกัว โน่น.. ทางไปโน่นตั้งไกล ทางไปเมืองที ไปสอนหนองกัว สอนหนองกัว เทศบาลสาม คือไปสอน สอนแล้ว หูว..ทำไมมันยาก"

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

จากจุดเริ่มต้นของความมุ่งมั่นสนใจในด้านการบรรเลงตรัวทำให้ครูธงชัย สามสีได้พัฒนาทักษะการบรรเลงของตนเองขึ้นมาเรื่อย ๆ จนสามารถบรรเลงออกงานแสดงต่าง ๆ ได้ ขณะเดียวกันก็ได้รับโอกาสจากครูพูน สามสีให้ไปช่วยถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวจึงได้พัฒนาทักษะการถ่ายทอดมาเรื่อย ๆ ดังที่ครูธงชัย สามสีเล่าให้ฟังว่า

"ไปสอนแล้วก็ อู๋... ทำไมมันยากอะไรอย่างนี้ สอนตัวต่อตัว การสอนตัวต่อตัวกว่าจะได้เด็กหนึ่งคน อะอันนั้นก็ยังไม่ได้เรียน สอนไอนี่เหลือไอนู่น หือ..ทำยังไงน้อถึงจะสอน.. ก็พยายามทำโน้ต โน้ตไปสอน ทำโน้ตของครูธง สมัยแต่ก่อน 'กดนิ้วชี้แล้วสีสองครั้ง' ฮ่า ๆ ๆ ตลกหนะโน้ตเค้า สีสองครั้งกดนิ้วกลาง ดูตัวโน้ตเค้า หือ..หนึ่งเพลงแม่เอ๊ยยาวเหยียด เออ เด็กมันก็เรียน ไอครูก็งงของครู นักเรียนก็พอนักเรียน มันไม่ประสบความสำเร็จก็เลย.. ทำยังไงน้อ.. ไปศึกษาเกี่ยวกับเรื่องโน้ตไทย เออ เราก็เป็นกันตรึมมาแล้ว เราก็รู้เพลงกันตรึม แค่ไปศึกษาโน้ตไทยอะ แล้วก็เอากันตรึมไปใส่ให้เป็นตัวโน้ตคือเล่นแล้วก็นี้มา นี้จึงเป็นโน้ตในปัจจุบันนี้"

สอดคล้องกับคธาศักดิ์ โสวภาค และกัลยานี ไหวพริบ ดังที่กล่าวว่า

"ผมให้บรรจุในหลักสูตรของโรงเรียน.. เป็นหลักสูตรที่ครูธงเขียนขึ้นมาเอง เอ่อ..เอามาประกอบกับโน้ตดนตรี แล้วครูธงก็เรียนอยู่วิทยาลัยราชภัฏ ได้เริ่ม.. ผมไม่แน่ใจว่าอายุเท่าไหร่ ก็เรียน.. ก็พอมีพื้นฐานด้านตัวโน้ตอยู่บ้าง ก็ไม่ถึงกับขนาดว่าเก่ง เค้าไปเรียนอยู่ที่วิทยาลัยครู เอกดนตรี ในระยะเวลาหนึ่งแล้วก็มา.. พอเค้าจบ ปวช. ที่นี่ ผมก็บรรจุให้เป็นครูเลย ก็สอนในเรื่องของพื้นบ้านตรงนี้ สอนซอสอนอะไร แล้วก็ในการที่เราไปออกค่าย เราก็มีฐานต่าง ๆ ครูธงก็จะสอนเอง อื๊ ออ อื๊ ออ.. แบบนี้นะ เด็กก็แบบสามคืนสี่วันก็เล่นได้..

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

โดยครูมีเปเปอร์ให้.. เมื่อก่อนไม่มี แต่พอหลัง ๆ ก็พัฒนา ครูธง พัฒนา ก็เลย.. ให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ง่ายขึ้น”

(คธาศักดิ์ โสวภาค, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

สะแนะกอรีนจ็อบ ปอหก (ทีนี้เรียนจบ ป. 6) เสร็จก็ไม่มีเงินทองจะเรียน รู้สึกว่าเค้าจะอยู่บ้าน อยู่บ้านทำอะไรจนโตอะ โตแล้วก็ไม่ได้เรียน ทีนี้ตาสุพจน์ โสวภาค โรงเรียน สศ. (สุรินทรศึกษา) เค้าเอาไปเรียน อยู่โรงเรียน สศ. ไปเรียนกับเด็ก.. คือ เรียน ม.1 โตกว่าเพื่อนอย่างนี้ คือเค้าไปปั้นให้.. เราเป็นไอนี่มาจากที่นี่ ศิลปวัฒนธรรม โก๊ดตรัวอยเกอด (สีซอเป็น) สะแนะบานแจ๊ะเจรียง แจ๊ะอย (รู้จักร้องรู้จักอะไร) ตาสุพจน์.. จนเรียนจบที่นู่น ตาสุพจน์ก็เลยให้เป็น.. มีสอนทางดนตรีมั้ง เค้าฝึกสอนโก๊ดตรัว (สีซอ) เค้าก็เลย.. เค้าสร้างตัวโน้ตมาเอง ธรรมดา คนที่อยู่ที่นี่อย่างตาพูน สามสี ที่ตายไปแล้วนั้นก็เค้าไม่ที่จะอะไร แกะให้สอน คือทำมือเฉย ๆ แต่ธงชัย เค้ายังมีตัวโน้ต เคยมีสมุดหนังสือนะ ที่เคยให้ลูกชายเรียนอะ เอาลูกชายไปฝึกเหมือนกัน ไม่คิดว่ากอล์ฟมัน.. พูดแต่ไทยนะ ลูกชายป้า แต่สามารถทำได้”

(กัลยานี ไหวพริบ, สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม 2559)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ในขณะเดียวกันธงชัย สามสี (มัชชีวา ทองโสภา, 2552) ได้กล่าวอย่างสอดคล้องว่า

“เมื่อปี พ.ศ. 2529 จากผลงานการแสดงเพลงพื้นบ้านสุรินทร์ทำให้มีคนรู้จักครูมากมายและจากการได้ออกแสดงบ่อย ๆ ทำให้ครูพอมีรายได้พอที่จะเข้าศึกษาต่อได้ในระดับที่สูงขึ้น นายเฉียบ สามสี ซึ่งมีศักดิ์เป็นลุงของครู บุตรของท่านได้ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนสุรินทรศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนที่มีชื่อเสียงพอสมควรในจังหวัดสุรินทร์ ท่านจึงพาครูไปฝากเรียนที่โรงเรียนสุรินทรศึกษากับคุณพ่อสุพจน์ โสวภาค (ผู้จัดการโรงเรียนสุรินทร์ศึกษา) ขณะนั้นครูอายุได้ 18 ปี แต่ต้องไปเริ่มเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กับเพื่อนร่วมรุ่นที่มีอายุน้อยกว่าครูถึง 6 ปี ในภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2529 โดยไม่มีการเลื่อนชั้นในปีนั้น และเนื่องจาก

โรงเรียนสุรินทรศึกษามีปรัชญาของโรงเรียนว่า ‘วินัย คุณธรรม นำวิชาการสืบสานวัฒนธรรม เลิศล้ำทักษะ’ จึงทำให้คุณพ่อสุพจน์ โสวภาค ท่านส่งเสริมความสามารถของครูโดยขณะที่เป็นนักเรียนอยู่โรงเรียนนั้น ท่านจึงได้จัดตั้งชมรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ (กันตรึม) โดยให้ครูเป็นผู้ถ่ายทอด โดยมีนายคธาศักดิ์ โสวภาค ตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษาในปัจจุบัน เป็นผู้ดูแลให้การส่งเสริมและสนับสนุน”

เห็นได้ว่า ครูธงชัย สามสีได้พัฒนาทักษะการถ่ายทอดการบรรเลงมาอย่างต่อเนื่อง โดยรูปแบบการถ่ายทอดในช่วงแรกเป็นลักษณะการสอนตัวต่อตัว ต่อมาจึงได้พยายามพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดโดยได้นำเอาระบบการบันทึกโน้ตแบบความเรียงที่มีลักษณะเขียนอธิบายการบรรเลงเพลงแต่ละเพลงว่าต้องใช้นิ้วใดกด แล้วสีกี่ครั้ง ซึ่งทำให้โน้ตในลักษณะนี้มีความยาวมาก การถ่ายทอดจึงยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ในระหว่างนี้จากประสบการณ์ทางดนตรีที่ครูธงชัย สามสีได้สั่งสมมาด้วยความขวนขวายเรียนรู้ ได้พัฒนาทักษะการบรรเลงตัวอย่างเชี่ยวชาญแล้ว อาจารย์สุพจน์ โสวภาคจึงได้สนับสนุนให้ครูธงชัย สามสีได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น หลังจากพักการเรียนมาเป็นเวลาหลายปี ในขณะเดียวกัน ด้วยความสามารถดังกล่าวที่ครูธงชัย สามสีมีจึงได้รับหน้าที่เป็นผู้สอน รับผิดชอบดูแลชมรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ (กันตรึม) ในขณะที่ตนเองเป็นนักเรียน และด้วยหน้าที่รับผิดชอบการสอนทำให้ครูธงชัย สามสี ยังคงพัฒนาการสอนอยู่เรื่อย ๆ โดยหลังจากที่ครูสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษาแล้ว ได้ไปศึกษาต่อที่สถาบันราชภัฏสุรินทร์ วิชาเอกดนตรี จึงได้แนวทางในการบันทึกโน้ตแบบดนตรีไทยมาปรับใช้ในการถ่ายทอดกันตรึม พร้อมพัฒนาสื่อที่ใช้ในประกอบการถ่ายทอดในรูปแบบของคู่มือและโน้ตเพลงกันตรึมเบื้องต้น ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้นและใช้สอนนักเรียนจำนวนครั้งละมาก ๆ ในค่ายดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้านสุรินทร์ ซึ่งครูธงชัย สามสีพัฒนาสื่อและใช้ประกอบการถ่ายทอดอยู่เรื่อยมา

จากข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังด้านดนตรี แสดงให้เห็นว่า ครูธงชัย สามสีอยู่ในชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่ได้ยินได้ฟังกันตรึมมาตั้งแต่เด็กอย่างใกล้ชิด อีกทั้งสายตระกูลของครูธงชัย สามสีมีเชื้อสายนักดนตรีทั้งทางญาติฝ่ายบิดาและมารดา จึงทำให้ครูธงชัย สามสีคุ้นเคยและมีใจรักมาตั้งแต่เด็กโดยการแสดงออกถึงความสนใจด้วยการเลียนแบบอย่างศิลปินนักดนตรีในหมู่บ้านโดยร้องเล่นเพลงกันตรึมกับเพื่อนในโรงเรียน เลือกที่จะร้องเพลงกันตรึมเพื่อเอาคะแนนในกิจกรรมที่ครูให้ร้องเพลงหน้าชั้นเรียนเมื่อครั้งยังเรียนอยู่ระดับประถม แทนที่จะเลือกร้องเพลงลูกทุ่งหรือเพลงสมัยนิยมอื่น ๆ เหมือนเพื่อน ๆ ในห้องเรียน อีกพยายามที่จะประดิษฐ์เครื่องดนตรีแล้วฝึกเล่นด้วยตนเอง การแสดงออกดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดจากการซึมซับเป็นเบื้องต้น แล้วจึงเลียนแบบทำตามอย่างที่ตนได้รู้ได้

เห็นหรือจากการสังเกตแบบครูพักลักจำ จนกระทั่งความชอบความสนใจนั้นพัฒนาขึ้นเป็นความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะศึกษาเรียนรู้กับครูดนตรีโดยตรง ช่วงแรกอาจจะมีอุปสรรคบ้าง แต่ท้ายที่สุดอุปสรรคก็พ่ายแพ้ให้ความมุ่งมั่น ครูธงชัย สามสีจึงได้เรียนอย่างจึงจังดังที่ตนตั้งใจไว้ ครูธงชัย สามสีเป็นผู้มีโอกาสได้ยินและได้เห็นการแสดงของศิลปินในชุมชนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยังเล็ก กอปรกับความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะศึกษา ความขวนขวาย และความขยันหมั่นเพียรในการเรียนรู้จากครูดนตรีหลายท่านในชุมชน จึงทำให้ครูธงชัย สามสีเป็นผู้ที่สามารเรียนรู้ทักษะทางดนตรีได้อย่างรวดเร็ว และเป็นผู้รอบรู้ทางด้านกันตรึม อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง จนกระทั่งได้รับการไว้วางใจให้เป็นครูผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านนี้ให้แก่ผู้อื่น และเป็นที่ยอมรับในแวดวงดนตรีพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังด้านดนตรีของครูธงชัย สามสี สรุปได้ว่า ครูธงชัย สามสีได้รับการถ่ายทอดความรู้และทักษะทางดนตรีเกี่ยวกับกันตรึมนั้นสอดคล้องกับบุษกร สำโรงทองที่ได้นำเสนอลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของศิลปินกันตรึมในกลุ่มวัฒนธรรมไทยเชื้อสายเขมร 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การถ่ายทอดแบบซึมซับ 2) การถ่ายทอดโดยการเลียนแบบ และ 3) การถ่ายทอดแบบบ่มเพาะ (บุษกร สำโรงทอง, 2549) โดยพบว่าครูธงชัย สามสีการเรียนรู้หรือการได้รับการถ่ายทอดมาทั้ง 3 ลักษณะ โดยแบ่งได้ 2 ช่วง คือ ช่วงแรกเป็นช่วงของการซึมซับและเลียนแบบ และ ช่วงที่สองเป็นช่วงของการบ่มเพาะที่เกิดจากความมุ่งมั่นตั้งใจของครูธงชัย สามสีที่จะเรียนกับครูผู้สอนโดยตรง ซึ่งช่วงที่สองนี้เป็นช่วงที่พัฒนาจากช่วงแรก เนื่องจากการเรียนรู้ในลักษณะของการซึมซับและเลียนแบบอาจจะได้องค์ความรู้ที่ไม่ลึกซึ้งเท่ากับการเรียนรู้จากครูผู้สอนโดยตรง อย่างไรก็ตามการถ่ายทอดทั้ง 3 ลักษณะก็คละปนกันไปตามสภาพบริบทที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ดังกล่าวมานี้ กระบวนการถ่ายทอดที่ครูธงชัย สามสีได้เรียนรู้มานั้นทำให้ครูธงชัย สามสีเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านกันตรึมโดยแท้ ผู้วิจัยจึงนำเสนอเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

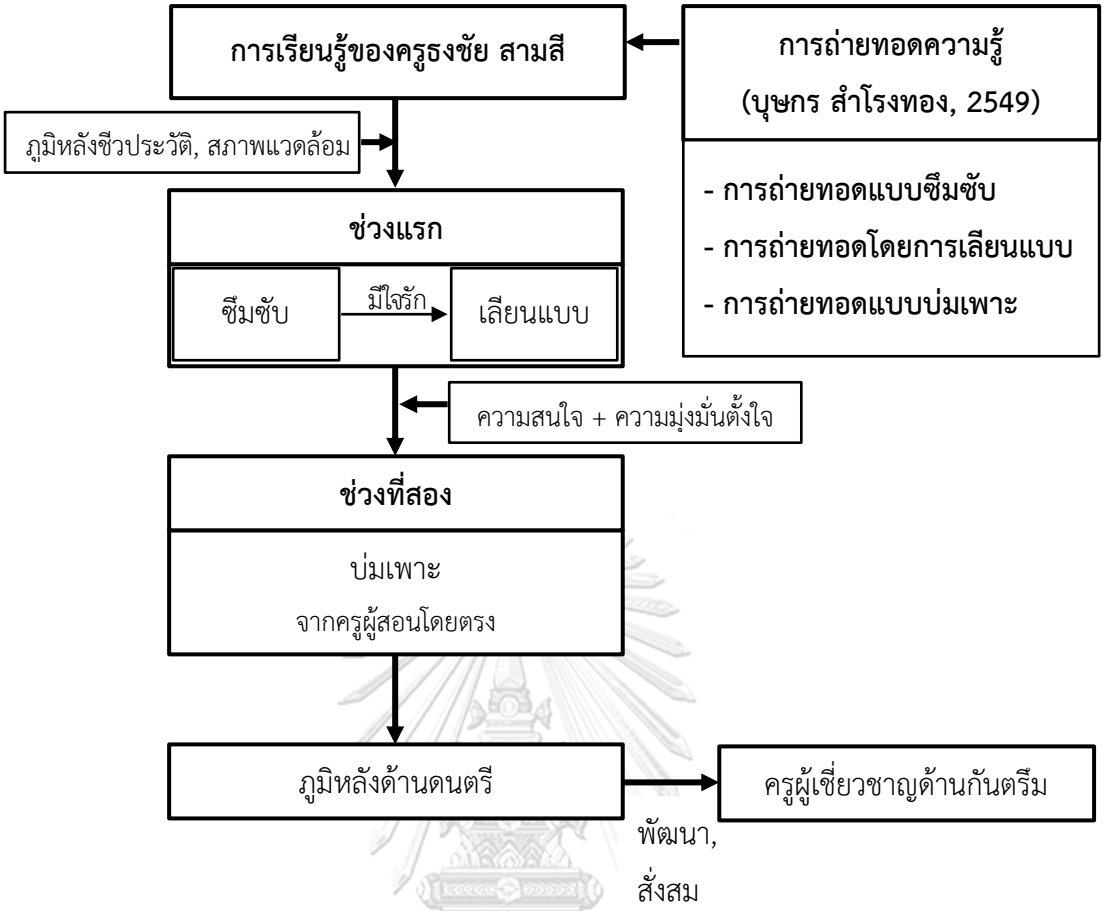

แผนภาพที่ 4.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ที่ทำให้ครูธงชัย สามสีเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกันตรึม

1.2 ด้านผู้เรียน

ผู้เรียน คือ กลุ่มผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวโดยตรงจากครูธงชัย สามสี หรือลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า ครูธงชัย สามสีเป็นวิทยากรและครูพิเศษถ่ายทอดการบรรเลงตรัวในหลาย ๆ แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสถานศึกษาต่าง ๆ นับเป็นเวลาหลายปี นอกจากนี้ยังเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการจัดโครงการค่ายวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ ถ่ายทอดดนตรีกันตรึมและนาฏศิลป์พื้นเมืองมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 โดยตนเองเป็นวิทยากรผู้ถ่ายทอดหลัก โครงการนี้ดำเนินมาเรื่อย ๆ อย่างน้อยปีละครั้งจนถึงปัจจุบัน (จนกระทั่งครูธงชัย สามสีป่วยในปี พ.ศ. 2559 จึงไม่สะดวกที่จะเดินทางไปจัดค่ายได้) เป็นเวลาประมาณ 20 กว่าปี ฉะนั้นจำนวนลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีจึงมีจำนวนมากและกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ ทำให้มีความยากลำบากในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มนี้ออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ และให้ครูธงชัย สามสีแนะนำลูกศิษย์ในแต่ละกลุ่มที่เห็นควรว่าสามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสามารถติดต่อให้การสัมภาษณ์ได้ โดยมีเงื่อนไขว่าลูกศิษย์ต้องเป็นผู้ที่มีความโดดเด่นในด้านการบรรเลงตรัว ดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1) ลูกศิษย์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมติดตามครูธงชัย สามสี พบว่า ในปัจจุบันนี้ (ช่วงการศึกษาวิจัย) ลูกศิษย์ที่คอยติดตามและไปแสดงดนตรีกับครูธงชัย สามสีอยู่ตลอด โดยเมื่อมีงานหรือการแสดงกันตรึม ครูธงชัย สามสีจะนำลูกศิษย์กลุ่มนี้ไปด้วยเสมอ คือ นายสมชาย สมคะเนย์และนางสาวประภัสสร สุขประเสริฐ ซึ่งทั้งสองคนได้รู้จักและเรียนตรัวกับครูธงชัย สามสีอย่างต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบันไม่ต่ำกว่า 8-12 ปี

2) ลูกศิษย์ที่กำลังได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษาในระบบ พบว่า เนื่องจากปัจจุบัน (ช่วงการศึกษาวิจัย) หรือช่วงก่อนหน้านี้เพียง 1 ปี ครูธงชัย สามสีทำการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวในสถาบันการศึกษาเพียงแค่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จนกระทั่งครูธงชัย สามสีป่วยไม่สามารถเดินทางไปสอนได้ จึงให้ลูกศิษย์หรือนักศึกษาเดินทางมาเรียนที่บ้าน (ร้านกาแฟสบายรีแล็ก) แทน ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการถ่ายทอดในกลุ่มลูกศิษย์การศึกษาในระบบผู้วิจัยจึงคัดเลือกเอาลูกศิษย์ในกลุ่มโรงเรียนที่ครูเคยไปถ่ายทอดเป็นประจำ และโรงเรียนที่เข้าร่วมค่ายดนตรีและนาฏศิลป์พื้นเมืองอยู่เสมอ ซึ่งได้แก่ โรงเรียนสิรินธรและโรงเรียนบ้านจรูกแขวะ ด้วยการใช้หลักการเลือกตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (snowball sampling) โดยให้ครูธงชัย สามสีแนะนำและติดต่อประสานงานไปยังครูผู้รับผิดชอบในแต่ละสถาบันการศึกษาเพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มนี้ด้วยเงื่อนไขที่ว่าลูกศิษย์กลุ่มนี้ต้องเป็นผู้ที่มีความโดดเด่นในด้านการบรรเลงตรัวและได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีโดยตรง

3) ลูกศิษย์ที่กำลังได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษานอกระบบในช่วงทำการศึกษาวิจัย พบว่ามีเพียงคนเดียว คือ นายราตรี สายกระสุน โดยได้รับการถ่ายจากครูธงชัย สามสีเป็นเวลา 1 ปี ปัจจุบันเข้าปีที่สองแล้ว

4) ลูกศิษย์เก่าที่ผ่านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีจนครบทุกกระบวนการหรือสามารถบรรเลงเพลงกันตรึมในทุกระดับขั้นได้ โดยการแนะนำของครูธงชัย สามสี พบว่ามีจำนวน 4 คนด้วยกัน ซึ่งมีทั้งศิษย์เก่าที่เคยเป็นผู้เรียนในระบบและนอกระบบ โดยผู้เรียนในระบบจะเป็นศิษย์เก่าโรงเรียน สุรินทรศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสุรินทรศึกษาและมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

จากการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลพื้นฐานดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลพื้นฐานกลุ่มผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวโดยตรงจากครูธงชัย สามสี

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ (ปัจจุบัน)
ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลง ตรัวโดยตรงจากครูธงชัย สามสี สามารถแบ่งกลุ่มได้ดังนี้		
1) ลูกศิษย์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนม ติดตามครูธงชัย สามสี	1. นายสมชาย สมคะเนย์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	2. นางสาวประภัสสร สุขประเสริฐ	นักศึกษาชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
2) ลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษาในระบบ	1. เด็กชายภานุวัฒน์ เสาะหาได้	นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านจรูกแขวะ
	2. เด็กหญิงวราภรณ์ ศรีตะวัน	นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านจรูกแขวะ
	3. นายภูตะวัน ชูชื่นพรม	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	4. นางสาวฐิติมา ขาวงาม	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	5. นางสาวสุพัตรา จันสิงห์	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	6. นายสุรศักดิ์ หนองดี	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	7. นายภูมินทร์ ชูชื่นพรม	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ (ปัจจุบัน)
	8. นายชวิน เสาวลัย	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	9. นายสาธร ปันตะยัง	วิศวกร (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้านจรูกแขวะ)
	10. นางสาวรัตนาวดี บุติมาลย์	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสิรินธร
	11. นายเกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	12. นางสาวปิยะศิริ ผดาวัลย์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	13. นางสาวภัทริกา จันทร์งาม	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	14. นายเอกชัย สารชาติ	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	15. นายสุริยา ประไวย์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	16. นายมงคล กุลัตถ์นาม	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	17. นายศศิกร สมานจิตร์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	18. นายกฤษฎา ดีพาชู	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	19. นายตันติกร หอมขจร	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	20. นายสถาพร นาเรือง	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	21.นางสาวชนิกานต์ คำโสภา	นักศึกษาชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ (ปัจจุบัน)
	22. นายกัมพล ช่อทับทิม	นักศึกษาชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
3) ลูกศิษย์ที่(กำลัง)ได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษานอกระบบ	1. นายราตรี สายกระสุน	รับจ้างทั่วไป
	2. เด็กหญิงพรนภา พุ่มพวง	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน
4) ลูกศิษย์เก่าที่ผ่านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีจนครบทุกกระบวนการหรือสามารถบรรเลงเพลงกันตรึมในทุกระดับขั้นได้	1. นายบานนา ยอดงาม	พนักงานราชการ (ครู) โรงเรียนหนองโตง “สุรวิทยาคม” (ศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์)
	2. นายไพโรจน์ ครบอยู่	ครูพิเศษโรงเรียนสุรินทรศึกษา (ศิษย์เก่าโรงเรียนสุรินทรศึกษาและเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา)
	3. นายอนุชา ทวีเหลือ	ค้าขาย
	4. นายธนบดี ถนอมเมือง	ครูสอนดนตรี ศูนย์ดนตรีนาฏศิลป์พื้นบ้านเขาพนมรุ้ง ศิลปินนักแสดงและผู้ดูแลควบคุมคณะลิเกกล้วยหอมบรรจงศิลป์ (ศิษย์เก่าวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากตารางที่ 4.1 สรุปได้ว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวโดยตรงจากครูธงชัย สามสีในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 29 คน จำแนกกลุ่มโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ดังหัวข้อในตาราง จำนวน 4 กลุ่ม จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสีเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวในขณะที่เป็นนักเรียนนักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งแม้แต่ศิษย์เก่าที่ผ่านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวมาแล้ว ก็เริ่มเรียนตรัวกับครูธงชัย สามสีเมื่อตอนที่ยังเป็นนักเรียนนักศึกษาอยู่ ดังที่กลุ่มลูกศิษย์กลุ่มนี้ได้กล่าวว่า

“รู้จักครูธง มาตั้งแต่ ม.1 ที่โรงเรียนสุรินทรศึกษา พอทีนี้แกเห็นความสามารถครู ที่ไปเข้าค่ายลูกเสือ แกเลยบอกว่า ให้ประกาศทางไมค์ ตอนแรก ม.1 ครูยังไม่เข้าไปเรียนนะ ทีนี้แกไปเห็น

ความสามารถที่ว่า.. เขาไปเห็นที่ค่ายลูกเสือแล้วมันตลก ตลกแล้วแก ก็เลยอยากให้เอาไอ้ตัวเนี้ยมาเป็นพื้นฐาน... ที่นี้ก็เลย ม.2 ถึงได้มาหาครูธง... ...เล่นกลองเป็นชิ้นแรก ตีกลองก่อนเลย... ...เริ่มเรียนซอตั้งแต่ ม. 3 แต่ยังไม่เป็นเพลง..."

(ไพโรจน์ ครบอยู่, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2559)

"เริ่มเรียนจริงจังตอนปริญญาตรี เพราะพอเข้ามาปุ๊บ พวกเพื่อน ๆ เค้าก็มาเล่นกันตรึม เราก็เลยได้มาเล่นด้วย... ...เข้ามหา'ลัยนี่แหละ แกก็เลยได้เริ่มสอน สอนให้ไล่เสียงนี่แหละ ไล่เสียง ตอนนั้นก็มีคู่มือออกมาแล้ว"

(บานนา ยอดงาม, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2559)

"เจอครูธงตอนอายุ 19 คือเพิ่งจบ ม. 6.. จบ ม. 6 มัน 18 ไง พอเราไปเรียนต่อที่สุรินทร์ก็เจอแก เรียนกับแก ที่เทคโน สศ. มาอยู่กับอาจารย์ธงชัยแหละช่วงนั้น เพราะว่า ที่นั่นมันมีชมรมกันตรึมไง ผมก็ชอบจริง ๆ เลย คือว่าเราก็หาครูไม่ได้ เขาสอนไม่ได้ ที่ครูแจ็คมาอยู่เพราะว่า มาอยู่ก็มาอยู่คลุกคลีอยู่กับวงอะ เล่นอยู่กับวง... ...ได้ฝึกกับแก ไปสอนกับแกเลย ช่วงแรกเลย เป็นรุ่นบุกเบิก"

(ธนบดี ถนอมเมือง, สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2559)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จะเห็นได้ว่าลูกศิษย์ส่วนใหญ่เริ่มเรียนตรัวกับครูธงชัย สามสีเมื่อตอนที่ยังเป็นนักเรียนนักศึกษาในสถาบันการศึกษาที่ครูธงชัย สามสีเป็นผู้สอนและได้รับเชิญให้เป็นครูพิเศษอยู่ นอกจากนี้ยังมีลูกศิษย์ในกลุ่มผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวโดยตรงจากครูธงชัย สามสีที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษาในระบบ เป็นบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจเรียนตรัว โดยมาขอเรียนกับครูธงชัย สามสี ได้แก่ นายอนุชา ทวีเหลือและนายราตรี สายกระสุน ทั้งสองคนได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

"เจอครูธงที่วัดกะทม ผมไปเป็นเด็กวัด น้าเค้าบวชอยู่ ครูธงก็ไปสอนตอนนั้นพระครูมหาประสบ แกก็สนับสนุนอยากให้ชาวบ้านกะทมเล่นเรือมอันเร เล่น.. ส่งเสริมวัฒนธรรมอย่างนี้หนา.. ก็ได้อาจารย์ธงนี้แหละไปช่วยสอน ตอนนั้นอาจารย์ธงก็สอน โรงเรียน ส.ศ. บ้าง.. ละก็ไปสอนในวัดกะทมนี้ละครับ ก็ได้รู้จักกัน"

“แกก็มานอน มาสอน เวลาว่างแกก็มานี่แหละครับ แกก็มาอยู่เมื่อก่อนพระครูมหาประสบแหละแกเห็นผม ผมก็สีไม่เป็นเนาะ ผมนั่งสีจนแกรำคาญ แกก็เลยให้ไปเรียนกับครูธง.. ไป..ผมก็ไปกราบ แกก็บอก มานี่เอ็งมาเรียนกับครูเนี่ย.. ได้พระครูมหาประสบนี่แหละช่วยในการให้ไปเรียนให้มันถูกตามที่บ้านดงมันเค้าเล่นกัน...”

(อนุชา ทวีเหลือ, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2559)

“ผมสนใจเรียนตั้งนานแล้ว... ดูในเฟส(บุ๊ค) ตอนแรก ก็เลยลองมาถามแกดู แล้วแกก็บอกว่า เออ มาเรียนเลย อย่างนี้ก็เลยตัดสินใจมาเรียน คือยกเลิกอะไรทุกอย่างเลย ยกเลิกพวกงานพวกอะไรนี้ เพื่อต้องการที่จะมาโดยตรงเลย”

(ราตรี สายกระสุน, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2559)

ดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าครูธงชัย สามสีไม่มีเกณฑ์กำหนดเคร่งครัดใด ๆ ในการคัดเลือกลูกศิษย์ แต่กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีในกรณีนี้เกิดจากความสนใจและตั้งใจของผู้เรียน กล่าวคือ การที่ผู้เรียนจะมาเรียนตรัวนั้นก็ต้องมีความสนใจและตั้งใจที่จะมาเรียนอยู่แล้วในระดับหนึ่ง ซึ่งครูธงชัย สามสีนั้นมีความพร้อมเสมอที่จะถ่ายทอดตรัว เห็นได้จากแนวคิดที่ครูได้เล่าว่า

“พอครูเล่นมาตั้งนาน จนเก่งแล้ว ก็เริ่มมีความคิดในสมอง จนกันตรึมมันไม่มีอีกแล้ว มันจบ มันหมด ไม่มีคนเล่น ไม่มีคนแสดง มันหมดแล้ว เหลือแต่พวกเรา ลิเกก็เหลืออยู่วงสองวง มันไม่มีอะมันหมด หมดเลย เจรียงก็แทบจะไม่มี ที่นี้ครูก็เลยคิด คิดว่า ถ้าเกิดเรามัวแต่ไป เหมือนกับคนโบราณ มีความคิดเหมือนคนโบราณ ว่ากันตรึมมันต้องหายแน่นอน คนโบราณ คือ สมัยก่อนเขาเชื่อกันว่าเขาจะสอนคนอะ สมมุติว่าจะให้คนนี้เรียนกันตรึม เขาจะพาเข้าป่าถ้าคนไหนที่เข้าป่าไป พร้อมถือมีดคนละเล่มไปอย่างนี้ ถ้ามันตัดใบไม้ใบหญ้าอะไรๆ อย่างนี้ เขาจะไม่สอน เพราะว่า มันเรียนไปแล้วมันจะไปสอนคนอื่น มันจะทำให้อื่นเป็น แล้วเป็นคนแย่งอาชีพตนเอง ทำให้มันเยอะขึ้น จึงทำให้คนสมัยก่อนไม่นิยมสอน... ที่นี่ครูธงมันเลยมาแหวกแนว.. ถ้าไม่สอนมันต้องหมด...”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

แสดงว่าในส่วนของผู้สอนและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวครูก็พร้อมเสมอที่จะถ่ายทอด ดังนั้นเหลือเพียงด้านผู้เรียนเพียงด้านเดียวที่จะพร้อมรับการถ่ายทอด ทำให้การถ่ายทอดเกิดขึ้นครบตามองค์ประกอบหลักของการถ่ายทอดและดำเนินไปอย่างสอดคล้องกัน ดังนั้นความสนใจและความตั้งใจที่จะเรียนตรัวจึงมีความสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดขึ้น นอกจากนี้ความอดทนก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ผู้เรียนพึงมี เพื่อให้กระบวนการถ่ายทอดดำเนินไปตลอดกระบวนการ ซึ่งการมีเพียงแค่ความสนใจและความตั้งใจเข้ามาเรียนเพียงช่วงแรก ๆ หรือพอเรียนไปได้เพียงเล็กน้อยกลับเจอปัญหา มีความท้อถอยหรือเบื่อหน่ายแล้วก็เลิกราไปซึ่งก็จะทำให้กระบวนการถ่ายทอดนั้นไปไม่ถึงผลสำเร็จได้ นี้จึงเป็นสิ่งที่ใช้คัดเลือกหรือทดสอบผู้เรียนว่าควรจะได้รับการถ่ายทอดในขั้นต่อไปได้หรือไม่ ซึ่งครูธงชัย สามสีได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

> *“มี บางคนที่อยู่เฉย ๆ แล้วก็อยากเรียน แต่ครูลอง.. เคยมีหลายคนแล้วที่อยากเรียน บางทีก็เห็น คุยกับครูธงว่าอยากเรียน ก็ให้มาเรียน ... หัวใจหลักไม่ได้การเรียนกันตรึมนี้ ไม่ได้เกิดจากครูนะ การเรียนมันขึ้นอยู่กับนักเรียน ที่ครูลอง ครูลองภูมิมัน บางทีคน.. ครูลองภูมิหลายเดือน หลายปี เหมือนกันแหละกว่าจะได้ 1 คน บางทีมันอยากเรียน เราไม่ใช่ต้องไปกระตือรือร้นอยากจะสอนนะ ครูต้องถามก่อนว่า เอ็งทนไหมอะไรอย่างนี้ เหมือนพวกช่างอะ พวกช่างตอนที่คุณจะเป็นช่าง เขาก็ให้ไปตะไบเหล็กเท่าแขนให้เป็นค้อน อันนี้ก็เหมือนกัน”*

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ในขณะที่ลูกศิษย์ของครูธงชัยได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

> *“มี ๆ การเลือกลูกศิษย์ แกจะดูความสามารถของคน แบบว่าใครที่มีความสามารถแกจะเอาเข้ามา เพราะโรงเรียนสุรินทรศึกษามันมี ม. 1 ถึง ม. 3 ที่นี้แกจะจับดูว่าคนไหนเป็นและมีความสมัครใจหรือเป็นคนที่มีใจรักดนตรีพื้นบ้าน... คนภายนอกที่มีความสนใจแกก็จะสอนหมด...”*

(ไพโรจน์ ครบอยู่, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2559)

“ผมดูไปแกก็มองคนอยู่เหมือนกัน คือมองลักษณะว่า คนที่จะมาเรียน เขาสนใจขนาดไหนแบบนี้ ดูความสนใจคนที่เขาอยากได้ความรู้ แต่ตอนแรกที่แกสอน ก็ไม่ได้เลือกอะไรขนาดนั้นหรอก จะสอนนี่ไป ก็.. แกมีการมองอยู่เหมือนกันแหละ ...ถ้าดู ๆ ไป คือบางคนที่จะเข้ามา บางคนก็เรียนด้วยความว่าอยากแป๊บ ๆ เดียวนี่ บางคนที่ว่าดูไปแล้วมีแววที่จะนี้ แกจะค่อยฝึกไป”

(อนุชา ทวีเหลือ, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2559)

“แกจะเอาคนที่ตั้งใจและก็มุ่งมั่น แล้วก็ใครที่แบบ... แก... คือครูธงดูปุ๊บจะรู้เลยว่าคนนั้นจะตั้งใจเล่นไหม ตั้งใจซ้อมไหม เลือกคนที่ตั้งใจมากกว่าคนที่ดูว่าเก่ง คนที่สนใจอะไรอย่างนี้”

(รัตนาวดี บุติมาลย์, สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2559)

อย่างไรก็ตาม การที่ครูธงชัย สามสีได้ไปเป็นครูพิเศษตามสถานศึกษาต่าง ๆ และวิทยากรในค่ายดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้าน การเรียนการสอนจะเป็นลักษณะของการศึกษาในระบบ ทำให้มีข้อจำกัดด้านการคัดเลือกลูกศิษย์ ซึ่งผู้เรียนสามารถลงทะเบียนเรียนหรือเลือกเรียนได้เอง ครูมีหน้าที่เพียงถ่ายทอดไปตามลักษณะของผู้เรียน

ในการนำเสนอข้อมูลด้านที่มาของการถ่ายทอดและพื้นฐานการบรรเลงตรัวก่อนได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มลูกศิษย์มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ผู้วิจัยนำเสนอดังตารางต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 4.2 ที่มาของการถ่ายทอดและพื้นฐานการบรรเลงตรัวก่อนได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากครูธงชัย สามสี

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ที่มาของการถ่ายทอด/ลักษณะการเรียนการสอน	พื้นฐานการบรรเลงตรัวก่อนได้รับการถ่ายทอด
ลูกศิษย์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมติดตามครูธงชัย	1. นายสมชาย สมคะเนย์	เรียนกับครูธงชัย สามสีตั้งแต่ ม.2 โดยครูไปเป็นครูพิเศษอยู่ที่โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน โดยเรียนกลองเป็นชิ้นแรก ระหว่างนี้ก็เรียนตรัวด้วยวิธีการครูพักลักจำ	ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ที่มาของการถ่ายทอด/ลักษณะการเรียนการสอน	พื้นฐานการบรรเลงตรัวก่อนได้รับการถ่ายทอด
		เอาเอกสารประกอบการสอนบรรเลงตรัวของครูไปฝึกเองบ้าง จนกระทั่งครูทราบว่าแอบฝึกเล่นเองตอน ม.3 ครูก็เลยสอนให้ หัดให้ และเรียนกับครูเรื่อยมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งระดับปริญญาตรี ก็ยังเรียนตรัวอยู่	
	2. นางสาวประภัสสร สุขประเสริฐ	ครูธงชัย สามสีมาเป็นครูพิเศษที่โรงเรียนบ้านเขวา (เทพอนุสรณ์) จึงได้มีโอกาสเรียนตรัวเมื่อตอนประมาณชั้น ป.5-6 จากนั้นจึงใช้ความสามารถในด้านนี้สอบเข้าเรียนชั้น ม. 1 ที่โรงเรียนสิรินธร และได้เรียนกับครูธงชัย สามสีโดยที่ครูมาเป็นครูพิเศษที่โรงเรียน สิรินธร ต่อเนื่องมา จนระดับปริญญาตรีก็ยังเรียนตรัวอยู่	ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย
ลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษาในระดับปริญญาตรี	1. เด็กชายภานุวัฒน์ เสาะหาได้	เริ่มเรียนตรัวตอน ป.5 ในลักษณะของการเข้าค่ายดนตรีนาฏศิลป์พื้นบ้านเป็นเวลา 5 วัน โดยมีครูธงชัย สามสีเป็นวิทยากร	มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวเพลงง่าย ๆ มาก่อนแล้ว
	2. เด็กหญิงวราภรณ์ ศรีตะวัน		มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวเพลงง่าย ๆ มาก่อนแล้ว
	3. นายภูตะวัน ชูชื่นพรม	เริ่มเรียนตั้งแต่ ป.4 โดยครูธงชัย สามสีมาเป็นครูพิเศษที่โรงเรียน	มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาบ้าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ที่มาของการถ่ายทอด/ลักษณะการเรียนการสอน	พื้นฐานการบรรเลงตรัวก่อนได้รับการถ่ายทอด
ระบบ		บ้านจรูกแขวะ ได้เรียนสัปดาห์ละครั้ง และได้เข้าค่ายดนตรีนาฏศิลป์ที่ครูธงชัย สามสีมาเป็นวิทยากรทุกปี จนถึง ป. 6	แล้ว
	4. นางสาวฐิติมา ขาวงาม		ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย
	5. นางสาวสุพัตรา จันสิงห์		ไม่มีพื้นฐานการบรเลง ตรัวมาก่อนเลย
	6. นายสุรศักดิ์ หนองดี		มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาบ้างแล้ว
	7. นายภูมินทร์ ชูชื่นพรม		มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาบ้างแล้ว
	8. นายชวิน เสาวลัย		มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาบ้างแล้ว
	9. นายสาธร ปันตะยัง	เริ่มเรียนตั้งแต่ ป.4 โดยครูธงชัย สามสีมาเป็นครูพิเศษที่โรงเรียนบ้านจรูกแขวะ ได้เรียนสัปดาห์ละครั้ง และได้เข้าค่ายดนตรีนาฏศิลป์ที่ครูธงชัย สามสีมาเป็นวิทยากรทุกปี จนถึง ป. 6 หลังจากนั้น เมื่อเข้ามัธยมแล้วก็ได้ไปเป็นวิทยากรค่ายดังกล่าว และได้เรียนตรัวกับครูธงชัย สามสีในช่วงนี้ด้วย	ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ที่มาของการถ่ายทอด/ลักษณะการเรียนการสอน	พื้นฐานการบรรเลงตรัวก่อนได้รับการถ่ายทอด
	10. นางสาวรัตนาวดี บุติมาลย์	เริ่มเรียนตอนจะเข้า ม. 1 เพราะจะเอาความสามารถด้านนี้ไปสอบเข้าเรียนต่อ หลังจากนั้นจึงได้เรียนกับครูธงชัย สามสีต่อเนื่องมา โดยครูมาเป็นครูพิเศษที่โรงเรียนสิรินธร	ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย
	11. นายเกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ	นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาดนตรีศึกษา หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555 ต้องลงทะเบียนรายวิชาปฏิบัติดนตรี ซึ่งเป็นวิชาในกลุ่มเอกบังคับ ประกอบไปด้วย รายวิชาปฏิบัติดนตรีไทย รายวิชาปฏิบัติดนตรีพื้นบ้านและรายวิชาปฏิบัติดนตรีสากล โดยจะต้องลงทะเบียนให้ครบทุกรายวิชา รายวิชาละ 4 หน่วยกิต สามารถแบ่งเป็น 2 หน่วยกิตต่อภาคการศึกษา เมื่อนักศึกษากลุ่มนี้ขึ้นชั้นปีที่ 3 ปีการศึกษา 2558 ภาคเรียนที่ 2 จึงได้เลือกลงทะเบียนเรียนกับครูธงชัย สามสีในรายวิชาปฏิบัติเครื่องสายพื้นบ้าน 1 และต่อมาได้ลงทะเบียนเรียนปฏิบัติเครื่องสายพื้นบ้าน 2 ในปีการศึกษา 2559 ภาคเรียนที่ 1	มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาบ้างแล้ว
	12. นางสาวปิยะศิริ ผดาวัลย์		ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย
	13. นางสาวภัทริกา จันทร์งาม		ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย
	14. นายเอกชัย สารชาติ		มีพื้นฐานในการบรรเลง ตรัวบ้าง
	15. นายสุริยา ประไวย์		ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย (แต่มีพื้นการบรรเลงซอด้วง)
	16. นายมงคล กุลัตถ์นาม		มีพื้นฐานในการบรรเลง ตรัวบ้าง
	17. นายศศิกร สมานจิตร์		ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย
	18. นายกฤษฎา ดีพาชู		ไม่มีพื้นฐานการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ที่มาของการถ่ายทอด/ลักษณะการเรียนการสอน	พื้นฐานการบรรเลงตรัวก่อนได้รับการถ่ายทอด
			บรรเลง ตรัวมาก่อนเลย(แต่มีพื้นฐานการบรรเลงซออู้)
	19. นายตันติกร หอมขจร		ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย
	20. นายสถาพร นาเรือง		ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย
	21.นางสาวชนิกานต์ คำโสภา	เริ่มเรียนพื้นฐานดนตรีพื้นบ้านกับครูธงชัย สามสี ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 แล้วมาเรียนอีกทีในรายวิชาโทปฏิบัติดนตรีพื้นบ้าน ตอนชั้นปีที่ 3	พอมีพื้นฐานในการบรรเลงตรัวบ้าง
	22. นายกัมพล ช่อทับทิม	เรียนตรัวกับครูธงชัย สามสี (เรียนจริงจัง) ตอนชั้นปีที่ 2 ในด้านเทคนิคขั้นสูง เพลงชั้นสูง ระบบโน้ตในเพลงกันตรึม พอเรียนบรรเลงตรัวได้ครบทุกเพลงแล้ว ก็มาเรียนร้องแทน	มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวอย่างดีแล้ว
ลูกศิษย์ที่(กำลัง)ได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของ	1. นายราตรี สายกระสุน	มีความสนใจ ชอบเสียงของตรัว เมื่อปีที่แล้ว (พ.ศ. 2558) จึงมาขอเรียนกับครูธงชัย สามสี ช่วงแรก ๆ เรียนสัปดาห์ละครั้ง พอช่วงหลัง ๆ ก็มีสัปดาห์เว้นสัปดาห์บ้าง ขึ้นอยู่กับว่ามีเวลาว่าง	ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ที่มาของการถ่ายทอด/ลักษณะการเรียนการสอน	พื้นฐานการบรรเลงตรัวก่อนได้รับการถ่ายทอด
การศึกษานอกระบบ	2. เด็กหญิงพรนภา พุ่มพวง	ได้เรียนตรัวกับครูธงชัย ตอนที่เข้าร่วมค่ายดนตรีพื้นบ้านของชุมชนตำบลดงมัน แล้วครูธงชัยเห็นพรสวรรค์ จึงให้มาเรียนโดยนัดวันเวลา ตามโอกาสต่าง ๆ ที่สะดวก	ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย
ลูกศิษย์เก่าที่ผ่านการถ่ายทอดการบรรเลง ตรัวจากครูธงชัย สามสีจนครบทุกกระบวนการหรือสามารถบรรเลงเพลงกันตรึมในทุกระดับขั้นได้	1. นายบานนา ยอดงาม	เริ่มเรียนเมื่อตอนปริญญาตรี เนื่องจากเพื่อน ๆ เรียนกับครูธงชัย สามสี ตอนนั้นครูมาเป็นอาจารย์พิเศษอยู่ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จึงได้เรียนเป็นต้นมา	ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย
	2. นายไพโรจน์ ครบอยู่	ตอน ม.2 ได้มีโอกาสเข้าไปเป็นนักแสดงในชมรมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ของโรงเรียนสุรินทรศึกษา ได้คลุกคลีกับวงกันตรึม จนกระทั่งชั้น ม.3 จึงได้เรียนตรัวกับครูธงชัย สามสี	ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนเลย
	3. นายอนุชา ทวีเหลือ	ครูธงชัย สามสีได้ไปเป็นวิทยากรที่วัดกะทมวนารามอยู่หลายปี จึงได้มีโอกาสเรียนตรัวอยู่ที่นั่น เมื่อตอนอายุได้ 18 ปี เรียนด้วยวิธีการสังเกต ทำตามและบันทึกเสียงซอของครูธงชัย สามสีลงเทปคาสเซ็ท เพื่อนำไปแกะเพลงและฝึกซ้อม	มีพื้นฐานในการจับตรัวในเบื้องต้น โดยเรียนแบบ ทำให้ดูแล้วทำตามหรือแบบมุขปาฐะ จากศิลปินพื้นบ้านตามหมู่บ้าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ที่มาของการถ่ายทอด/ลักษณะการเรียนการสอน	พื้นฐานการบรรเลงตรัวก่อนได้รับการถ่ายทอด
	4. นายธนบดี ถนอมเมือง	มีความชอบเรื่องกันตรึม จึงได้มาเรียนต่อระดับ ปวส. ที่สุรินทร์ ที่วิทยาลัยเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา เพื่อที่จะเรียนกันตรึมกับครูธงชัย สามสี	มีพื้นฐานการบรรเลงมาบ้างแล้วจากการเดินไปหาเรียนกับศิลปินกันตรึมตามหมู่บ้าน แต่ก็ไม่มีใครสามารถถ่ายทอดให้เข้าใจได้

จากตารางที่ 4.2 เห็นได้ว่าลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสีส่วนใหญ่เริ่มเรียนตรัวเมื่อตอนที่ยังเป็นนักเรียนนักศึกษา เนื่องจากครูธงชัย สามสีรับเชิญให้เป็นครูพิเศษตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น โรงเรียนบ้านเขวา (เทพอนุสรณ์) โรงเรียนบ้านจรูกแขวะ โรงเรียนสิรินธร โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน โรงเรียนสุรินทรศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสถานที่อื่น ๆ เช่น วัดกะทมวนาราม เป็นต้นอีกด้วย โดยลูกศิษย์ในกลุ่มที่ผู้วิจัยศึกษานี้พบว่า จากจำนวนลูกศิษย์ 30 คน มี 17 คนที่ไม่มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาก่อน ซึ่งในจำนวนนี้มีลูกศิษย์ที่มีพื้นฐานการบรรเลงซอชนิดอื่นมาบ้าง ส่วน 13 คนที่เหลือมีพื้นฐานการจับตรัวมาบ้างแล้ว โดยมีทั้งที่สามารถและไม่สามารถบรรเลงให้เป็นเพลง ซึ่งพวกที่สามารถก็จะบรรเลงได้เป็นเพลงง่าย ๆ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มลูกศิษย์ในด้านลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัวที่ได้รับจากการเรียนตรัวกับครูธงชัย สามสี และ จากการสัมภาษณ์ครูธงชัย สามสีเกี่ยวกับผู้เรียน พบว่า ครูธงชัย สามสีได้แบ่งระดับทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียนอย่างคร่าว ๆ ออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน ประกอบด้วย 1) กลุ่มพื้นฐานเบื้องต้น 2) กลุ่มขั้นกลาง 3) กลุ่มเพลงชั้นสูง ซึ่งระดับความรู้และทักษะการบรรเลงในแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกันไป ทั้งนี้ผู้เรียนต้องมีพื้นฐานที่ดีตามที่ครูธงชัย สามสีเห็นควรว่าจะสอนในขั้นถัดไป ดังที่ครูธงชัย สามสีได้กล่าวว่า

> *“ครูก็ดูเหมือนกัน เวลาเราสอนไป อย่างคนที่จะเรียนเพลงชั้นสูง เวลาเรียนอย่างงี้ เราก็ต้องดูพื้นฐานเด็กว่า เขาควรจะเรียนได้ไหม พื้นฐานขนาดนี้ ถ้าเขาไปไม่ได้ยังกึกกักอยู่ เราก็ไม่สอน เราก็รอให้แข็งแรงก่อน เราก็จะสอน... ...ดูเบื้องต้น ว่าเค้าเรียนเบื้องต้นไปดี*

หรือยัง ลูกเล่นอะไรต่าง ๆ ได้หมดหรือยัง ทีนี้เราก็ไปขั้นกลาง ครูรู้หมดว่าผู้เรียนจะอยู่ในระดับใด คือมันไม่ยากหรอก มันจะมีปัญหาแต่ในตัวเด็ก พอตัวเด็กเค้าจะเรียนเพลงชั้นสูง ชั้นสูงตัวนี้ก็อย่างเพลงแซนการ์กับเพลงเข้าทรงอย่างนี้ ตระกูลพวกเพลงนี้มันจะอยู่ใกล้เคียงกัน... ...เราก็ต้องดูพื้นฐานเด็กก่อนว่าเด็กไปได้ไหม เออ ถ้าเค้าพร้อมที่จะไป อย่างลูก กูล ลูกอะไรมันได้หมดแล้ว อ้าวโอเคไปพวกนี้พร้อมที่จะไปแล้ว พร้อมที่จะไปขั้นต่อไปได้"

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

ลูกศิษย์ได้กล่าวอย่างสอดคล้องกับครูธงชัย สามสี ในเรื่องของระดับทักษะกลุ่มพื้นฐานเบื้องต้นว่า

"ครูธงจะสอนไม่เหมือนกัน เด็กแต่ละคนครูจะดูว่า เค้ามีพื้นฐานมาไหม เขาแบบไหนยังไง ครูก็จะเริ่ม จะปรับให้ ต่างกันไม่เหมือนกัน... ถ้ามีพื้นฐานมาแล้ว ครูจะเริ่มเกลาว่า เรามีจุดอ่อนตรงไหนบ้าง... ...เบื้องต้นนี่คือตัวที่ครูจะจ้ำจี้จ้ำไชเรา เพราะว่าถ้าผิดเบื้องต้นปุ๊บมันก็เตลิดไปเลย...

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2559)

"จะแบ่งกลุ่มตามความสามารถ ว่าใครจะไปได้มากน้อยแค่ไหน บางคนอาจจะ.. เริ่มจากศูนย์ก็มี.. เป็นมาแล้วก็มี.. จากที่มอง ๆ แล้ว จะมีประมาณ 3 กลุ่ม กลุ่มที่ไม่เคยเป็นมาเลย กลุ่มที่เป็นมาแล้ว แล้วก็กลุ่มที่ไปได้ไกลแล้ว.. ...เหมือน ๆ เริ่มจากศูนย์ แล้วก็ปานกลาง แล้วก็เก่งเลย..."

(นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2559)

ส่วนทำนอง คุ้มวงษ์ ครูโรงเรียนบ้านจรูกแขวะผู้ประสานงานให้ครูธงชัย สามสีไปเป็นครูพิเศษ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

"พื้นฐานก็จะเท่ากัน แล้วพอถึงช่วงหนึ่งที่.. มันเหมือนกับ.. มันมีสเกลว่าแค่นี้คือพื้นฐาน ใครถึงพื้นฐานก่อน จบก่อน แกก็จะไล่ตัวยาก ตัวต่อไปเลย..."

(ทำนอง คุ้มวงษ์, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2559)

ดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่าสามารถแบ่งกลุ่มทักษะการบรรเลงตรัวได้ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอข้อมูลจากกลุ่มลูกศิษย์ โดยใช้เกณฑ์การแบ่งกลุ่มข้างต้นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 ข้อมูลลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียน หลังจากได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสี

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัว	
ลูกศิษย์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมติดตามครูธงชัย	1. นายสมชาย สมคะเนย์	มีทักษะการบรรเลงตรัวถึงเพลงชั้นสูงแล้ว ตอนนี้กำลังเก็บตกเพลงชั้นสูงอยู่	ระดับเพลงชั้นสูง
	2. นางสาวประภัสสร สุขประเสริฐ	คิดว่าตนเองมีทักษะการบรรเลงตรัวบทเพลงกันตรึมแบบโบราณประมาณ 90 เปอร์เซน มีทักษะการบรรเลงถึงเพลงครูแล้ว	ระดับเพลงชั้นสูง
ลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษาในระบบ	1. เด็กชายภานุวัฒน์ เสาะหาได้	ตอนนี้บรรเลงเพลงกันตรึมได้ 3-4 เพลง พวกเพลงปการันเจก เพลงอายัยลำแบ	ระดับพื้นฐาน
	2. เด็กหญิงวราภรณ์ ศรีตะวัน	เพลงมงกวลจองได เพลงอายัยซาระยัง โดยประเมินทักษะของตนเองได้ 5 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10	ระดับพื้นฐาน
	3. นายภูตะวัน ชูชื่นพรม	บรรเลงตรัวได้เพียงกลุ่มเพลงเบ็ดเตล็ดพื้นฐานโดยยังไม่มีเทคนิคใด ๆ ประเมินทักษะของตนเองได้ประมาณ 5-6 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10	ระดับพื้นฐาน
	4. นางสาวฐิติมา ขาวงาม		
	5. นางสาวสุพัตรา จันสิงห์		
	6. นายสุรศักดิ์ หนองดี		
	7. นายภูมินทร์ ชูชื่นพรม		
	8. นายชวิน เสาวลัย		
	9. นายสาธร ปันตะยัง	มีทักษะการบรรเลงตรัวพื้นฐานแล้ว ก็เรียนต่อในขั้นกลางทั้งจากครูธงชัย และศึกษาด้วยตนเองเพิ่มเติมจากการฟังแล้ว	ระดับขั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัว	
		เล่นตาม ขณะนี้มีทักษะขั้นกลางอย่างดีแล้ว แต่ยังไม่ถึงเพลงครู โดยประเมินทักษะของตนเองได้ประมาณ 70 เปอร์เซน	กลาง-ตอนปลาย
	10. นางสาวรัตนาวดี บุติมาลย์	มีทักษะการบรรเลงตรัวถึงเพลงชั้นสูงแล้ว แต่ยังต่อเพลงครูยังไม่จบ ประเมินทักษะของตนเองได้ประมาณ 70 เปอร์เซน	ระดับเพลงชั้นสูง
	11. นายเกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ 12. นางสาวปิยะศิริ ผดาวัลย์ 13. นางสาวภัทริกา จันทร์งาม 14. นายเอกชัย สารชาติ 15. นายสุริยา ประไวย์ 16. นายมงคล กุลัตถ์นาม 17. นายศศิกร สมานจิตร์ 18. นายกฤษฎา ดีพาชู 19. นายตันติกร หอมขจร 20. นายสถาพร นาเรือง	จากการเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เรียนในกลุ่มนี้มีระดับพื้นฐานการบรรเลง ตรัวที่ต่างกัน โดยผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ได้แบ่งระดับทักษะของตนออกเป็น 3 กลุ่ม 1) กลุ่มที่เริ่มต้น 2) กลุ่มที่เป็นบ้างแล้ว 3) กลุ่มที่ไปได้ไกลแล้วหรือกลุ่มที่เก่งแล้ว ดังนั้นเนื้อหาหรือบทเพลงในการสอนของครูธงชัยจึงแตกต่างกันตามระดับทักษะของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัวจึงต่างกันดังนี้ กลุ่มเริ่มต้น มีลักษณะทักษะการบรรเลงเบื้องต้น โดยฝึกด้วยบทเพลงพื้นฐานง่าย ๆ บรรเลงตามโน้ตที่ครูให้ โดยไม่มีเทคนิคการบรรเลงใด ๆ กลุ่มที่เป็นมาบ้างแล้ว มีลักษณะทักษะการบรรเลงเพลงเบ็ดเตล็ดทั่วไป โดยใช้เทคนิคการพรม การประ หรือเทคนิคทั่วไปที่ใช้ในเพลงกลุ่มนี้	ระดับพื้นฐานจนถึงระดับขั้นกลาง-ตอนปลาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัว	
		กลุ่มที่ไปได้ไกลหรือกลุ่มที่เก่งแล้ว มีลักษณะทักษะการบรรเลงเพลงเบ็ดเตล็ดที่เน้นใช้เทคนิคการพรม การประ การโยกนิ้ว การกูล หรือเทคนิคที่ใช้ในกลุ่มเพลงชั้นสูง	
	21.นางสาวชนิกานต์ คำโสภา	มีทักษะการบรรเลงเพลงจำพวกเพลงเบ็ดเตล็ด โดยสามารถใช้เทคนิคการพรม การประได้ ประเมินทักษะตนเองว่าอยู่ในระดับที่พอใช้ได้ พอรู้ พอจับเป็น	ระดับขั้นกลาง-เริ่มต้น
	22. นายกัมพล ช่อทับทิม	มีทักษะการบรรเลงตรัวเพลงชั้นสูงแล้ว นอกจากนี้ได้เรียนเกี่ยวกับเทคนิคขั้นสูงอื่น ๆ ในบทเพลงกันตรึมต่าง ๆ เมื่อเรียนบทเพลงของตรัวหมดแล้ว ครูจึงให้เรียนร้องกันตรึมแทน	ระดับเพลงชั้นสูง
ลูกศิษย์ที่(กำลัง)ได้รับการถ่ายทอดจากครู ธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษานอกระบบ	1. นายราตรี สายกระสุน	มีทักษะการบรรเลงตรัวจำพวกเพลงเบ็ดเตล็ด (เพลงเร็ว) ประเมินทักษะตนเองอยู่ที่ประมาณ 50 กว่าเปอร์เซน	ระดับขั้นกลาง-เริ่มต้น
	2. เด็กหญิงพรนภา พุ่มพวง	มีทักษะการบรรเลงตรัวจำพวกเพลงพื้นฐานทั้งหมดในเล่มคู่มือที่ได้รับจากครู ธงชัย ตลอดจนเพลงอื่น ๆ นอกเหนือจากเล่มคู่มือ กำลังเรียนรู้เทคนิคการสร้างเสียง ตรัว การพรม การประ การโยกนิ้ว	ระดับขั้นกลาง-เริ่มต้น
ลูกศิษย์เก่าที่ผ่านการถ่ายทอด	1. นายบานนา ยอดงาม	มีทักษะการบรรเลงถึงเพลงชั้นสูงแล้ว ซึ่งได้เพลงแสร็ยประเสอรร์เพลงเดียว	ระดับเพลงชั้นสูง
	2. นายไพโรจน์ ครบอยู่	เรียนถึงเพลงครูแล้ว แต่ได้เพียงหน้าทับ	ระดับเพลง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	ลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัว	
การบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีจนครบทุกกระบวนการหรือสามารถบรรเลงเพลงกันตรึมในทุกระดับขั้นได้		กลอง ส่วนทักษะด้านตรัว มีทักษะการบรรเลงเพลงจำพวกเพลงเบ็ดเตล็ด เพลงชุดการแสดง	ชั้นสูง
	3. นายอนุชา ทวีเหลือ	มีทักษะการบรรเลงถึงเพลงชั้นสูงแล้ว ประเมินตนเองว่าได้เพลงทั้งหมดเกือบ 90 เปอร์เซน ส่วนเพลงครูสามารถบรรเลงเพลงแสร็ยประเสอร แสร็ยสตือร แต่เพลงสวายจุมเวือดยังบรรเลงไม่ได้	ระดับเพลงชั้นสูง
	4. นายธนบดี ถนอมเมือง	มีทักษะการบรรเลงถึงเพลงชั้นสูงแล้ว (พอเล่นได้) ประเมินตนเองว่าได้เพลงทั้งหมดแล้ว โดยเน้นว่าเรียนกับครูธงชัยสามสีจะได้เพลงที่เกี่ยวกับพิธีกรรม	ระดับเพลงชั้นสูง

จากตารางที่ 4.3 เห็นได้ว่าสามารถแบ่งลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียนออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1) พวกระดับพื้นฐาน โดยมีลักษณะทักษะการบรรเลงตรัวในขั้นพื้นฐานเบื้องต้น สามารถบรรเลงได้เฉพาะเพลงเบ็ดเตล็ดสำหรับการฝึกอย่างง่ายโดยยังไม่มีเทคนิคในการบรรเลง

2) พวกระดับขั้นกลาง มีลักษณะทักษะการบรรเลงตรัวในขั้นพื้นฐานเบื้องต้นมาอย่างดีแล้ว สามารถบรรเลงเพลงเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ โดยใช้เทคนิคการบรรเลงบทเพลงให้มีความน่าสนใจมากขึ้น ซึ่งในระดับขั้นนี้สามารถแบ่งระดับทักษะย่อยได้อีก 2 ระดับ โดยนำประเภทบทเพลงกันตรึม อันประกอบไปด้วย เพลงเบ็ดเตล็ด เพลงแห่ เพลงพิธีกรรม (เพลงแซนการ์และเพลงเข้าทรง) และ เพลงครู มาเป็นหลักในการแบ่งดังนี้

2.1) ระดับขั้นกลาง-เริ่มต้น ในกลุ่มนี้จะสามารถบรรเลงบทเพลงเบ็ดเตล็ดเบื้องต้นอย่างง่ายจากระดับพื้นฐานโดยใช้เทคนิคการพรม การประ การโยกนิ้ว เป็นต้น

2.2) ระดับขั้นกลาง-ตอนปลาย ในกลุ่มนี้คือกลุ่มที่พัฒนาจากกลุ่มระดับขั้นกลาง-เริ่มต้น สามารถบรรเลงเพลงเบ็ดเตล็ดที่มีความยากมากขึ้น โดยสามารถใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การพรม การประ การโยกนิ้ว การกูล ได้ตามความเหมาะสมของบทเพลง นอกจากนี้สามารบรรเลงเพลง

ที่มีระดับความยากขึ้น ได้แก่ เพลงแห่ เพลงพิธีกรรม (เพลงแซนการ์และเพลงเข้าทรง) ซึ่งเพลงเหล่านี้จะมีเทคนิคการบรรเลงที่เพิ่มขึ้นมา โดยถือว่าเป็นเทคนิคที่พบได้บ่อยในบทเพลงครูหรือเพลงชั้นสูง

3) พวกระดับเพลงชั้นสูง มีลักษณะทักษะการบรรเลงโดยใช้เทคนิคในบทเพลงประเภทต่าง ๆ อย่างดีแล้ว และสามารถบรรเลงแม่บทเพลงครู และเพลงครูได้ ซึ่งเพลงครูของกันตรึมมี 3 เพลง ด้วยกัน ได้แก่ เพลงสวายจุมเว็ือด เพลงแสร็ยประเสอร และเพลงแสร็ยสตือร

จากการศึกษาด้านผู้เรียน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ส่วนใหญ่ลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวในขณะที่เป็นนักเรียนนักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีลูกศิษย์ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษาในระบบ ซึ่งการคัดเลือกลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสีไม่มีเกณฑ์กำหนดอย่างเคร่งครัด แต่มีการดูลักษณะลูกศิษย์ว่ามีความสนใจ ตั้งใจ และความอดทนหรือไม่ ในขณะเดียวกัน การที่ครูธงชัย สามสีได้ไปเป็นครูพิเศษตามสถานศึกษาต่าง ๆ และวิทยากรในค่ายดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้าน การเรียนการสอนจะเป็นลักษณะของการศึกษาในระบบ ทำให้มีข้อจำกัดในด้านนี้ พื้นฐานการบรรเลงตรัวของผู้เรียนก่อนได้รับการถ่ายทอดสามารถแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ ไม่มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาก่อนและมีพื้นฐานการจับตรัวมาบ้างแล้ว หลังจากได้รับการถ่ายทอด สามารถแบ่งลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียนออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน ระดับขั้นกลางและระดับเพลงชั้นสูง โดยระดับขั้นกลางสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะย่อย ได้แก่ ระดับขั้นกลาง-เริ่มต้นและระดับขั้นกลาง-ตอนปลาย ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามแผนภาพที่ 4.3 ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แผนภาพที่ 4.3 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผู้เรียน

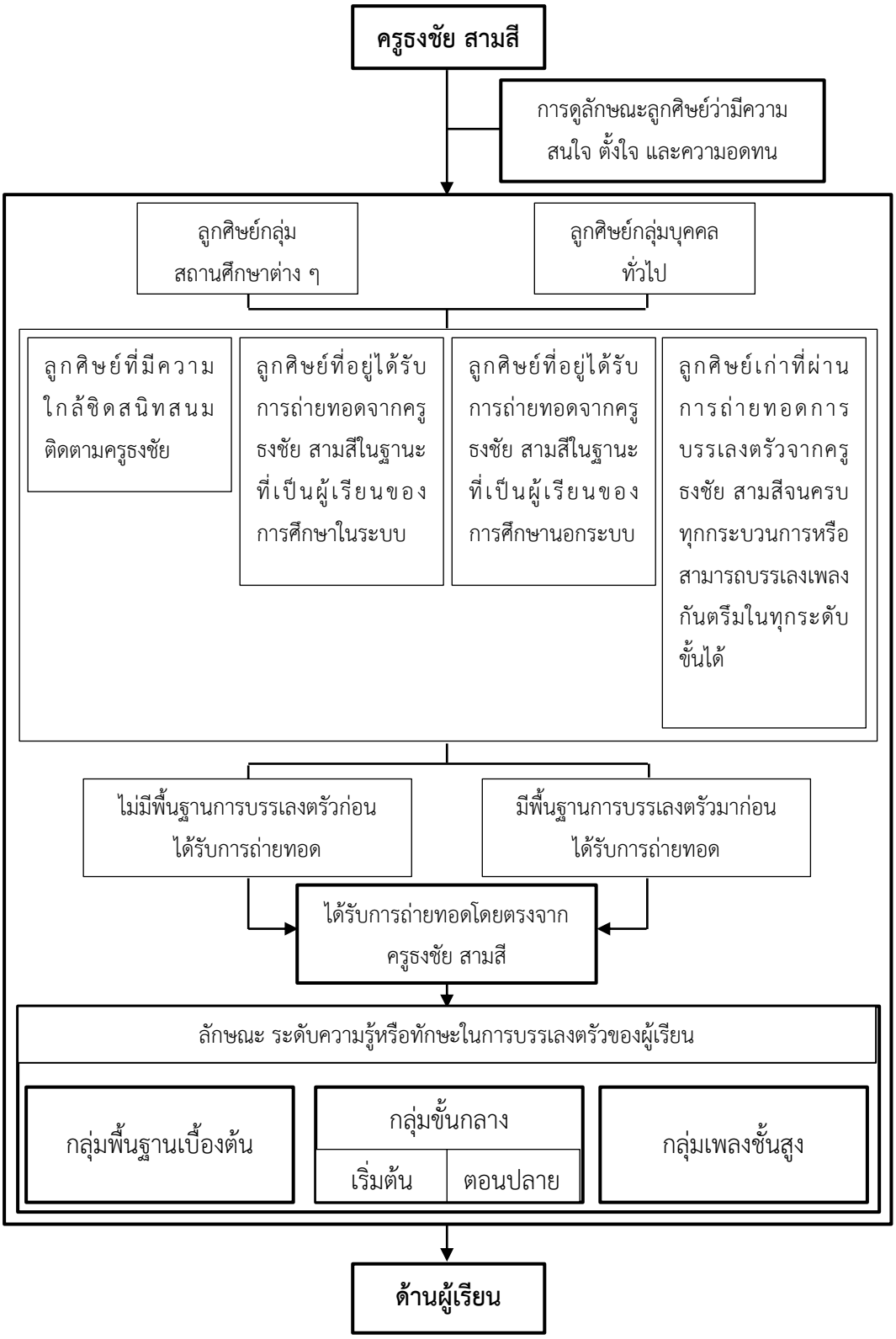

1.3 ด้านเนื้อหาสาระ

ด้านเนื้อหาสาระที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี คือขอบเขตของเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับทักษะในการบรรเลงตรัว แบบฝึกทักษะและบทเพลง ตั้งแต่การเริ่มฝึกบรรเลงจนถึงการบรรเลงขั้นสูง โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ จากการศึกษาพบว่า การกำหนดขอบเขตการสอนทักษะในการบรรเลงตรัว แบบฝึกทักษะและบทเพลงตามแนวทางของครูธงชัย สามสี มีการแบ่งลำดับขั้นในการสอนออกเป็น 3 ขั้น ได้แก่ ขั้นพื้นฐานเบื้องต้น ขั้นที่ 2 ระดับขั้นกลาง และขั้นที่ 3 ระดับขั้นเพลงชั้นสูง (ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม 2559) ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียนดังที่กล่าวมาแล้วในด้านผู้เรียน แนวทางในการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีจะเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการบรรเลงตรัวในขั้นพื้นฐานเบื้องต้นอย่างดีก่อน แล้วจึงค่อยขยับระดับทักษะขึ้นไปในขั้นต่อไป แม้ผู้เรียนที่มีทักษะการบรรเลงตรัวเบื้องต้นมาแล้ว แต่ทักษะนั้นไม่ตรงตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ก็จะต้องเริ่มเรียนที่ขั้นพื้นฐานเบื้องต้นใหม่ ดังที่ครูธงชัย สามสีกล่าวว่า

> *“ถ้าคนที่เล่นเป็นแล้ว คือเป็น.. หรืออาจจะเคยสีมาจากคนอื่น อันนี้ครูจะรื้อเลย คือไม่ถูก.. จะรื้อใหม่เลย รื้อแบบว่า เอ็งลืม ลืมให้หมด.. บางทีคันชักสั้น คันชักที่เค้าเล่นสั้น เราเห็นว่ามันสั้นกระด้าง ๆ ต้องให้มันสมูท แบบนิ่ม ๆ อย่างนี้ ไอ้บางคนก็เล่นเบา มือเบา มืออะไรอย่างนี้ บางทีก็ต้องรื้อใหม่.. ให้เรียนใหม่เลย ครูเริ่มใหม่เลย คนที่เคยเรียนมาจากคนอื่นแล้วมันจะติดมาจากคนอื่น ก็คือ ดื้อ เออ มันดื้อ”*

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2559)

> *“ ...เด็กมหา’ลัย จากไหนก็ช่าง เริ่มเรียนใหม่คุณก็ต้องทำอย่างนี้ ต้องเรียนพื้นฐานเหมือนกันหมด ไม่สนใจว่าใครอายุแกขนาดไหน เก่งมาจากไหน เริ่มต้นเหมือนกันหมด...”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

นอกจากนี้ครูธงชัย สามสีได้อธิบายเพิ่มอีกว่าการเรียนตรัวให้เบื้องต้นมีขอบเขตเป็นอย่างไร ดังคำให้การสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เบื้องต้นนี้ก็คือ.. ความสละสลวยของบทเพลงที่เค้าเรียนอะ.. อย่างเบื้องต้นนี้เค้าเรียนโน้ตถูกต้อง ถูกเป๊ะเลย ถูกต้องคือถูกต้อง เรเป็นเร ลาเป็นลา อะไรอย่างนี้ นี้คือแค่ถูกต้องนะ อือ.. แค่ถูก แต่ไม่มีลูกเล่นอะไร คือธรรมดา”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

จะเห็นได้ว่าครูธงชัย สามสีมีหลักการแนวทางพื้นฐานการบรรเลงตรัวที่เป็นมาตรฐานของตน ซึ่งผู้เรียนทุกคนจะต้องได้รับปรับพื้นฐานให้เป็นไปตามแนวทางนี้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการบรรเลงตรัวในขั้นต่อไป สอดคล้องกับที่ลูกศิษย์ในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“การเล่นก่อนที่จะมาเรียนกับครูธงชัย มันเปลี่ยนแปลงไป ทั้งวิธีการเล่น เทคนิคนิ้ว ทุกอย่างครับ... ต่าง คือ ครูคนเก่าแกสอนไม่ได้เน้นเรื่องการวางนิ้ว แบบแผนต่าง ๆ คือแกเป็นพื้นบ้าน ก่อนมาเรียนนี่โน้ตไม่รู้จัก.. มอง.. เล่นตาม.. จำ.. แต่มานี่มีโน้ตมีอะไร เราก็เรียนได้เร็วกว่าเดิม...”

“...บางคนก็เป็นมาแล้ว เทพมาแล้ว ก็มาเริ่มใหม่ สำหรับครูธงแล้วบางคนเก่งมาก มาถึงแกให้นับหนึ่งใหม่ก็มี.. การจับ จับยังไง ตัวโน้ตนิ้วอะไรบางที ท่าทาง แนวเพลง บางคนเล่นกระโชกกระชาก บางคนเล่นไม่หวาน ไม่ใส ไม่เพราะ แกก็มาปรับกันว่า เออ.. เล่นให้มันใจเย็นนะ พรมนิ้วให้มันได้ ให้มันเพราะอย่างนี้...”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

“...บางคนอาจจะแบบไม่ได้มีพื้นฐานในเรื่องการวางนิ้ว การวางอะไรอาจจะไม่ได้เรียนมาจากครูโดยตรง เรียนมาจากครูอีกครูหนึ่ง พอมาเรียนกับแก แกจะปรับ ทีนี้มันเหมือนกับว่าการสอนของแต่ละคนมันไม่เหมือนกัน ของแกจะออกไปเป็นแบบว่าให้มันเป็นมาตรฐานเป็นส่วนใหญ่”

(นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

นอกจากนี้ลูกศิษย์คนอื่น ๆ ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลครั้งนี้ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า เนื้อหาสาระที่ตนได้รับจากการเรียนตรัวในขั้นพื้นฐานเบื้องต้น โดยเริ่มตั้งแต่การทำความรู้จักกับส่วนประกอบต่าง ๆ ของ ตรัว ท่าทางการจับตรัว ระบบโน้ตและการอ่านโน้ต ตำแหน่งเสียงและการวางนิ้ว การใช้คันชักและการไล่เสียง และ บทเพลงเบื้องต้นซึ่งบทเพลงแรกเลยที่ใช้สำหรับฝึกทักษะการบรรเลงเพลงคือเพลงปการันเจก และเพลงเบื้องต้นอื่น ๆ ตามลำดับ โดยจะขอยกตัวอย่างบทสัมภาษณ์ ดังนี้

> *“เริ่มตั้งแต่ครั้งแรก ก็องค์ประกอบของซอ การจับซอ เรียนโน้ตว่าโน้ตมีกี่เสียง สายนอกสายในมีเสียงอะไรบ้าง นิ้วไหนคือตัวโน้ตอะไร พอได้ปุ๊บ ฝึกครั้งแรกก็เริ่มสีตั้งแต่สีคันชักด้วยสายเปล่า.. ไล่โน้ตจากสายในไปสายนอก ไล่ไปไล่กลับชิน จนมันคล่อง ก็เริ่มโน้ต ท่องโน้ต ท่องโน้ตเพลง มันก็เริ่มต้นเพลงแรกเป็นปการันเจก.. พอเพลงต่อไปก็เหมือนเดิมท่องโน้ต-จำ-เล่น...”*
>
> (ประภัสสร สุขประเสริฐ, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2559)

> *“สอนตั้งแต่เริ่มจับ จับตัวโน้ตแต่ละตัวให้คล่องก่อน แล้วค่อยมาเป็นเพลง... ..ส่วนใหญ่ก็เรียนตามตำรา... ..แบบฝึกก็มีสีตัวโน้ตที่สลับมั่วไปหมด เหมือนกับฝึกสัมผัสตัวโน้ตให้มันไวให้มันชิน...”*
>
> (ราตรี สายกระสุน, สัมภาษณ์ 7 สิงหาคม 2559)

> *“ตอนแรกสอนตัวโน้ต ให้กดสายไหน ๆ อย่างนี้ครับ สอนท่าทางการจับด้วย มืออย่าต่ำ (ทำท่าให้ดู) อยู่ประมาณ.. มันจะมีสายรัดอก ที่นี้จับให้ห่างจากสายรัดอกประมาณหนึ่งนิ้วโป้ง แล้วไลโน้ต.. ..ฝึกสีสายเปล่า ๆ ก่อนด้วย ..เพลงแรกที่ครูสอนเป็นเพลงปการันเจก แล้วก็เพลงอายัยลำแบ...”*
>
> (ภานุวัฒน์ เสาะหาได้, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2559)

ต่อไปนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวเกี่ยวกับรายละเอียดของขอบเขตเนื้อหาสาระทักษะการบรรเลงตรัวทั้ง 3 ขั้น (ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม 2559) โดยสรุปดังนี้

1.3.1 ขอบเขตเนื้อหาสาระทักษะการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐาน

จากคำให้การสัมภาษณ์ดังกล่าวพบว่าขอบเขตเนื้อหาสาระทักษะการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานที่ลูกศิษย์กล่าวถึงนั้นประกอบด้วย ท่าทางการจับตรัวซึ่งครูจะเน้นเรื่องการวาง

นิ้ว การใช้คันชักเพื่อให้เสียงมีน้ำหนักและความใสชัดเจน นอกจากนี้ในการถ่ายทอดผู้เรียนในระดับทักษะการบรรเลงขั้นพื้นฐานครูธงชัย สามสีจะใช้เอกสารประกอบการถ่ายทอดซึ่งก็คือ “คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น” ภายในเล่มมีเนื้อหาสาระที่สามารถแบ่งได้ 2 ส่วน คือ 1) เนื้อหาที่เกี่ยวกับข้อมูลความรู้ทั่วไปของกันตรึม และตรัวหรือซอกันตรึม และ 2) เนื้อหาที่เกี่ยวกับการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวและบทเพลงกันตรึมเบื้องต้น (ธงชัย สามสี, ม.ป.ป.) ผู้วิจัยจึงสรุปเอกสารดังกล่าวเพื่อทราบถึงขอบเขตของเนื้อสาระในการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐาน ดังนี้

ตารางที่ 4.4 สรุปเนื้อหาสาระในเล่มคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น

คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น (เอกสารประกอบการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสี)	**เนื้อหาสาระ**	
	ข้อมูลความรู้ทั่วไปของกันตรึม และตรัวหรือซอกันตรึม	**การฝึกทักษะการบรรเลงตรัวและบทเพลงกันตรึมเบื้องต้น**
	- องค์ประกอบของตรัว - ประวัติ/ที่มาของตรัว - ลักษณะของตรัว - การเรียนการสอนกันตรึมในสมัยก่อน - การบรรเลงกันตรึมในพิธีแต่งงาน - การเตรียมอุปกรณ์เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีไหว้ครู - การแบ่งกลุ่มทำนองเพลงกันตรึม - ระบบโน้ตและระดับเสียงหรือตำแหน่งนิ้วของตรัว	- การวางนิ้ว (ท่าทาง) - แบบฝึกอ่านโน้ต - แบบฝึกไล่เสียง - แบบฝึกสุ่มตัวโน้ต (ไล่เสียงโดยไม่เรียงโน้ตตามบันไดเสียง) - แบบฝึกบรรเลงเพลงพื้นฐานเบื้องต้น ประกอบไปด้วย เพลงปการันเจก เพลงอายัยลำแบ เพลงอายัยกลาย เพลงอายัยซาระยัง เพลงมงกวลจองได เพลงโอละหน่าย เพลงกันตรึมโมเฮย เพลงตรู เพลงแฮปปีญา พลงขยำรำมะนา เพลงแห่ (มโหรี) เพลงอายอก เพลงสราว เพลงเชิ้บเชิ้บ เพลงงู้ดตึ๊กตูจ เพลงพลับพลึง เพลงนารี เพลงจำปีจำปา เพลงอายัยเวง เพลงอันซอง แสนงนบ

ดังนั้นขอบเขตของเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับทักษะการบรรเลงตรัว แบบฝึกทักษะ และบทเพลงในระดับขั้นพื้นฐานเบื้องต้น ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับตรัว ท่าทางการบรรเลงตรัว การวางนิ้ว การอ่านโน้ต การใช้คันชักไล่เสียง และการบรรเลงบทเพลงเบื้องต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.3.1.1 ความรู้เกี่ยวกับตรัวและการบรรเลงตรัว คือ องค์ความรู้ในเชิงเนื้อหาที่ผู้เรียนควรรู้และเข้าใจสำหรับเป็นพื้นฐานในการเรียนทักษะการบรรเลงตรัว ซึ่งเป็นส่วนที่แยกออกจากทักษะการปฏิบัติ โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ ทำความเข้าใจได้ด้วยตนเองจากเอกสารประกอบการสอนที่ครูธงชัย สามสีจัดทำขึ้น และสามารถเกิดความเข้าใจอย่างกระจ่างขึ้นได้ด้วยวิธีการอธิบายและสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างจากผู้ถ่ายทอด สำหรับความรู้เกี่ยวกับตรัวและการบรรเลงตรัว ประกอบไปด้วย เกร็ดความรู้เกี่ยวกับกันตรึม ประวัติความเป็นมาของตรัว องค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของตรัว ลักษณะท่าทางการบรรเลงตรัว การวางนิ้ว การเก็บรักษา ระบบเสียงของตรัว ระบบการบันทึกโน้ต ดังภาพตัวอย่างเนื้อหาที่พบในคู่มือการฝึกซอกันตรึมต่อไปนี้

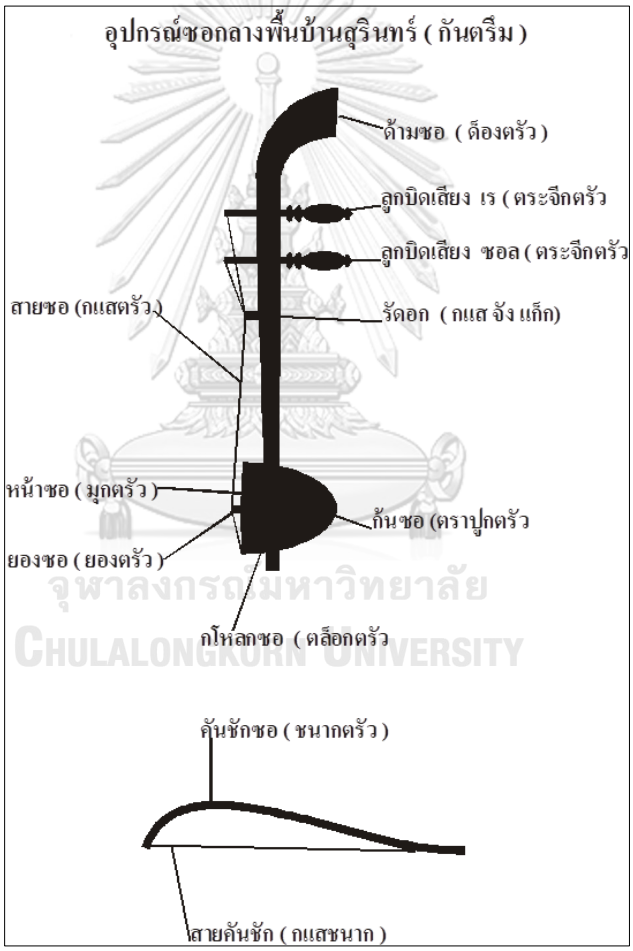

ภาพที่ 4.1 ตัวอย่างเนื้อหา-องค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของตรัวที่พบในคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น
ที่มาของภาพ: คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น (ธงชัย สามสี, ม.ป.ป.)

นอกจากนี้ครูธงชัย สามสีได้อธิบายถึงท่าทางการบรรเลงตรัวเบื้องต้น โดยเน้นเรื่องการวางนิ้วไว้ว่า

“ซอพื้นบ้านมันไม่เหมือนซอไทย เพราะว่าซอพวกนี้มันจะมีความไวสูง มีความเร็ว บางคนไม่รู้เรื่อง เค้าก็จะจับแบบนิ้วเฉียงเก้าสิบองศา พวกนี้ถือว่าผิดนะ ระหว่างด้ามซอกับกับมือ เก้าสิบองศาถือว่าผิด เล่นยาก มันต้องเฉียงลง เฉียง ๆ อย่างนี้เลย...”

“...ทีนี้เรามากำหนดนิ้วที่ซอ นิ้วของครูธงจะต้องเฉียง ๆ อย่างนี้ (ทำให้ดู) นิ้วตัวแรกจะโดนตรงข้อนิ้ว (ข้อแรก) อันนี้ (นิ้วถัดมา) ก็ไล่ไปเรื่อย ๆ จนนิ้วสุดท้ายนิ้วก้อยนี่แหละใช้ปลายนิ้วเลย ทีนี้ปลายอย่างนี้มันเฉียงลงเลย นี่คือของครูธง แล้วมือมันจะเฉียง ถ้าใครจับได้เหมือนที่ครูธงบอก เป็นคนที่ทำนิ้วได้สวยมาก...”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559)

จะเห็นได้ว่าความรู้เกี่ยวกับตรัวและการบรรเลงตรัว ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของตรัว องค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของตรัว ลักษณะท่าทางการบรรเลงตรัว การวางนิ้ว ระบบการบันทึกโน้ต ระบบเสียงของตรัว ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ถือว่าเป็นความรู้เบื้องต้นสำหรับทำความเข้าใจเกี่ยวกับตรัว ก่อนที่ผู้เรียนจะเริ่มเรียนทักษะการบรรเลง ซึ่งถือได้ว่าเป็น**หลักในการบรรเลงตรัวเบื้องต้น** นอกจากนี้เกร็ดความรู้ที่ครูธงชัย สามสีรวบรวมขึ้นถือเป็นส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด ความเชื่อในการเรียนหรือการถ่ายทอดกันตรึมในยุคก่อนมากยิ่งขึ้น

1.3.1.2 แบบฝึกที่ใช้ในการสอน คือแบบฝึกที่ครูธงชัย สามสีได้สร้างขึ้นเพื่อฝึกผู้เรียนให้เกิดทักษะการบรรเลงตรัวเบื้องต้นที่จำเป็นสำหรับการบรรเลงในขั้นต่อ ๆ ไป ได้แก่ แบบฝึกอ่านโน้ตไทย แบบฝึกไล่เสียง แบบฝึกสุ่มตัวโน้ต และแบบฝึกเพลงพื้นฐาน โดยครูธงชัย สามสีอธิบายถึงแบบฝึกที่ใช้ในการสอนไว้ว่า

“...หลังจากได้ตรงนั้นปุ๊บ... ก็ไล่สเกล ทีนี้พอไล่ได้จนถึงเรสูง เราก็จะให้ไล่ไปไล่กลับ ไล่ ๆ ๆ... ครูเริ่ม 4 ก่อนนะ คันชักที่ครูเริ่มแรก เด็กจะต้องใช้ 4 คันชักก่อน แล้วก็ 2 1 ... ขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะไปเพลง คือ วิธีการสุ่มตัวโน้ต คือครูให้นักเรียนไปเขียนโน้ต หรือครูเขียนเองก็ได้... คือถ้าเด็กเขียนเอง มันก็จะเขียนมั่ว ๆ เพราะมันไม่รู้เรื่อง สมมุติว่า เราจะให้มันห้องละ 4 ตัวโน้ต ให้เค้าเขียนเป็นข้อ ๆ 4 ตัวโน้ตลงมา อะไรแบบนี้แล้วแต่มันจะเขียน นักเรียนเค้าก็จะชอบเค้าเป็นคนแต่งเพลง เพลงของเค้าไม่รู้เรื่อง (หัวเราะ) ที่นี้เพลงพวกนี้มันไม่ได้อยู่ในสเกล พอพวกเด็กเขียนมันก็ไม่ได้อยู่แล้ว มันมั่ว อันนี้

อยู่ ๆ มันมาเขียนปุ๊บ เรสูง ลา ฟา โด มันกระโดด... เราก็เขียนเป็นข้อ ๆ อาจจะไม่ถึงกับเขียนทั้งหมด 8 ห้องนะ เอา 4 ก็ได้ หรือ 8 ก็ได้ ส่วนข้อก็เอาซัก 6-7 ข้อ ... แบบฝึกนี้ให้เล่นตัวโน้ตละสองคันชักเลยนะ นี่คือบังคับ คุณต้องเล่นตัวโน้ตละสองคันชัก..."

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

"เวลาเรียนก็ไล่สเกลก่อน แล้วก็ค่อยสุ่มตัวโน้ต... สมัยเรียนก็โดนสุ่มตัวโน้ตเหมือนกัน..."

(บานนา ยอดงาม, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

"ส่วนใหญ่ก็เรียนตามตำรา... ..แบบฝึกก็มีสีตัวโน้ตที่สลับมั่วไปหมดเหมือนกับฝึกสัมผัสตัวโน้ตให้มันไวให้มันชิน..."

(ราตรี สายกระสุน, สัมภาษณ์ 7 สิงหาคม 2559)

ต่อไปผู้วิจัยได้วิเคราะห์แบบฝึกต่าง ๆ ที่พบในเล่มคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น ดังนี้

1) แบบฝึกอ่านโน้ตไทย คือการให้ผู้เรียนฝึกอ่านโน้ตพร้อมเคาะจังหวะตามจังหวะยก-ตกอย่างสม่ำเสมอ ดังตัวอย่างแบบฝึกต่อไปนี้

7. ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติการอ่านโน้ต และ เคาะจังหวะตามเส้นกั้นห้องเพลงอย่างสม่ำเสมอ

ข้อที่	ห้องที่1	ห้องที่2	ห้องที่3	ห้องที่4	ห้องที่5	ห้องที่6	ห้องที่7	ห้องที่8
1.	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
2.	-ยก-ตก	-ยก-ตก	-ยก-ตก	-ยก-ตก	-ยก-ตก	-ยก-ตก	-ยก-ตก	-ยก-ตก
3.	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
4.	- - - 4	- - - 4	- - - 4	- - - 4	- 2 - 4	- 2 - 4	- 2 - 4	- 2 - 4
5.	- - 3 4	- - 3 4	- - 3 4	- - 3 4	1 2 - -	1 2 - -	1 2 - -	1 2 - -
6.	- 2 3 4	- 2 3 4	- 2 3 4	- 2 3 4	- 2 3 -	- 2 3 -	- 2 3 -	- 2 3 -
7.	- - - 4	- 2 - 4	1 2 - -	- - 3 4	1 2 3 -	- 2 3 4	- 2 3 4	- 2 3 -
8.	- - - ร	- ร - ม	ฟ ซ - -	- - ล ท	ด ร ม -	-ซ ม ซ	-ซ ท ล	- ซ ล -
9.	- - - ร	- ม - ฟ	- ซ ล ท	ด ร̣ - -	- ม ฟ -	ซซซซ	- ล ล -	- ล - -
10.	ซ ฟ ม ร	ม ร ด ร	ด ร ม ฟ	ท ล ซ ล	ซลดร̣	ดร̣ดร̣	ซ ฟ ม ร	ม ร ด ร

ภาพที่ 4.2 แบบฝึกอ่านโน้ตไทย ที่พบในคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น

ที่มาของภาพ: คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น (ธงชัย สามสี, ม.ป.ป.)

จะเห็นได้ว่าแบบฝึกอ่านโน้ตไทยถูกแบ่งออกเป็นข้อ ๆ ในแต่ละข้อก็จะมีห้องเพลง 8 ห้องเพลง คล้ายกับแนวทางการอ่านโน้ตไทย (ตัวอักษร) ซึ่งเป็นหลักการอ่านโน้ตไทยตามหลักของ พ.ท. พระอภัยพลรบ (เพ็ง เพ็ญกุล) (พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์, 2554) แต่ครูธงชัย สามสีได้นำปรับใช้ให้สอดคล้องกับการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวและบทเพลงกันตรึมแล้วสร้างโน้ตทำนองเพลงกันตรึมตามแนวทางของตน โดยรูปแบบแบบฝึกข้อแรกเป็นห้องเพลงเปล่า มีเพียงขีด “-” ซึ่งข้อนี้ต้องการให้ผู้ฝึกเคาะจังหวะเปล่าโดยที่ยังไม่มีตัวโน้ตก่อน ส่วนข้อที่ 2 ใช้คำว่า ยก-ตก แทนลงไปในตำแหน่งโน้ตที่ 2 และ 4 เพื่อแสดงให้เห็นว่าการเคาะจังหวะจะมีโน้ตตัวใดหรือตำแหน่งใดตรงกับจังหวะยก-ตก ถัดมาข้อที่ 3 เป็นการนำตัวเลขมาใช้แทนตัวโน้ตทุกตัวในแต่ละห้องเพลง เพื่อให้ผู้ฝึกนับเลขให้สอดคล้องกับจังหวะที่ตนเคาะ ส่วนข้อที่ 4-7 แบบฝึกเป็นลักษณะคล้ายกับข้อที่ 3 แต่จะมีรูปแบบตัวเลขเรียงตัวกันเป็นรูปแบบจังหวะทำนอง (melodic rhythm pattern) ที่หลากหลาย และ แบบฝึกข้อที่ 8-10 เป็นการนำตัวโน้ตอักษรมาใช้ โดยจัดเรียงรูปแบบจังหวะให้มีความหลากหลายผสมกันไป เพื่อให้ผู้ฝึกคุ้นเคยกับรูปแบบตัวโน้ตที่พบได้ในบทเพลงที่จะเรียนต่อไป และในระหว่างที่ฝึกแบบฝึกนี้ ครูธงชัย สามสีจะให้ผู้ฝึกทำท่าทางเหมือนกำลังจับตรัวอยู่ (ครูธงชัยเรียกว่าวิธีการนี้ว่า การเรียนซอแก้วหรือซอล่องหน) พร้อมฝึกไล่นิ้วแล้วร้องออกเป็นโน้ตตามแบบฝึกที่ครูสร้างขึ้นมา

2) แบบฝึกไล่เสียง คือแบบฝึกสำหรับการสีคันชักเข้าออกพร้อมกับไล่เสียงตรัวไปตามบันไดเสียง (scale) จนครบทุกเสียง จะเห็นได้ว่าแบบฝึกไล่เสียงมีลำดับขั้นโดยเริ่มจากการแบบฝึกสีสายเปล่าทั้งสองสายก่อน คือ สายในและสายนอก มี 2 เสียง ได้แก่ เร กับ ซอล ซึ่งรูปแบบจังหวะทำนองไม่มีความซับซ้อน มีอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่ ห้องละ 4 ตัวโน้ต | ร ร ร ร | และ ห้องละ 2 ตัวโน้ต |-ร-ซ| หลังจากนั้นก็เริ่มแบบฝึกข้อต่อไป โดยแบบฝึกต่อมาจะให้ฝึกสีเฉพาะสายในเพียงสายเดียว มีเสียงหรือตัวโน้ตทั้งหมด 3 เสียง ได้แก่ เร มี และ ฟา รูปแบบจังหวะก็เป็นเช่นเดียวกับแบบฝึกข้อที่แล้ว แต่มีรูปแบบจังหวะเพิ่มขึ้นอีก 1 รูปแบบ คือ ใน 1 ห้อง มี 3 ตัวโน้ต |-ร ม ฟ | และ แบบฝึกไล่เสียงข้อสุดท้ายเป็นแบบฝึกสีเฉพาะสายนอกเพียงสายเดียว มีเสียงหรือตัวโน้ตทั้งหมด 4 เสียง รูปแบบจังหวะมีลักษณะเดียวกับข้อแรก ทั้งนี้แบบฝึกทั้งหมดนี้ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าตัวโน้ตตัวแรกต้องเป็นคันชักออกเสมอ

3) แบบฝึกสุ่มตัวโน้ต คือแบบฝึกไล่เสียงอย่างหนึ่งเพียงแต่รูปแบบการฝึกจะไม่ได้เรียงตัวโน้ตตามบันไดเสียง โดยแบบฝึกจะสร้างขึ้นจากการเรียงตัวโน้ตแบบสุ่มให้เสียงกระโดดหรืออยู่ห่างกัน ไม่เรียงกันเป็นบันไดเสียง (scale) ยกอย่างเช่น จากตัว มี ซึ่งสายใน ไปหาตัว เร สูง ซึ่งอยู่สายนอกตามลำดับ แบบฝึกนี้เป็นการฝึกความคล่องและจำตัวโน้ตที่ประจำในแต่ละตำแหน่งนิ้ว

นอกจากนี้ยังมีแบบฝึกอย่างหนึ่งที่ครูธงชัยนำมาใช้ฝึกผู้เรียนก่อนที่จะเริ่มขึ้นบทเพลงพื้นฐาน ซึ่งแบบฝึกนี้ก็จะคล้าย ๆ กับแบบฝึกไล่เสียงหรือแบบฝึกสุ่มตัวโน้ต ต่างเพียงแค่แบบฝึกเป็นการนำเอา

เพลงมาแยกเป็นวรรคเพลง โดยทำเป็นวรรคเพลงละข้อแบบฝึก ให้ผู้เรียนได้ฝึกหัดสีตามตัวโน้ต ๆ ละ 2 คันชัก ดังตัวอย่างแบบฝึกเพลงปการันเจก ต่อไปนี้

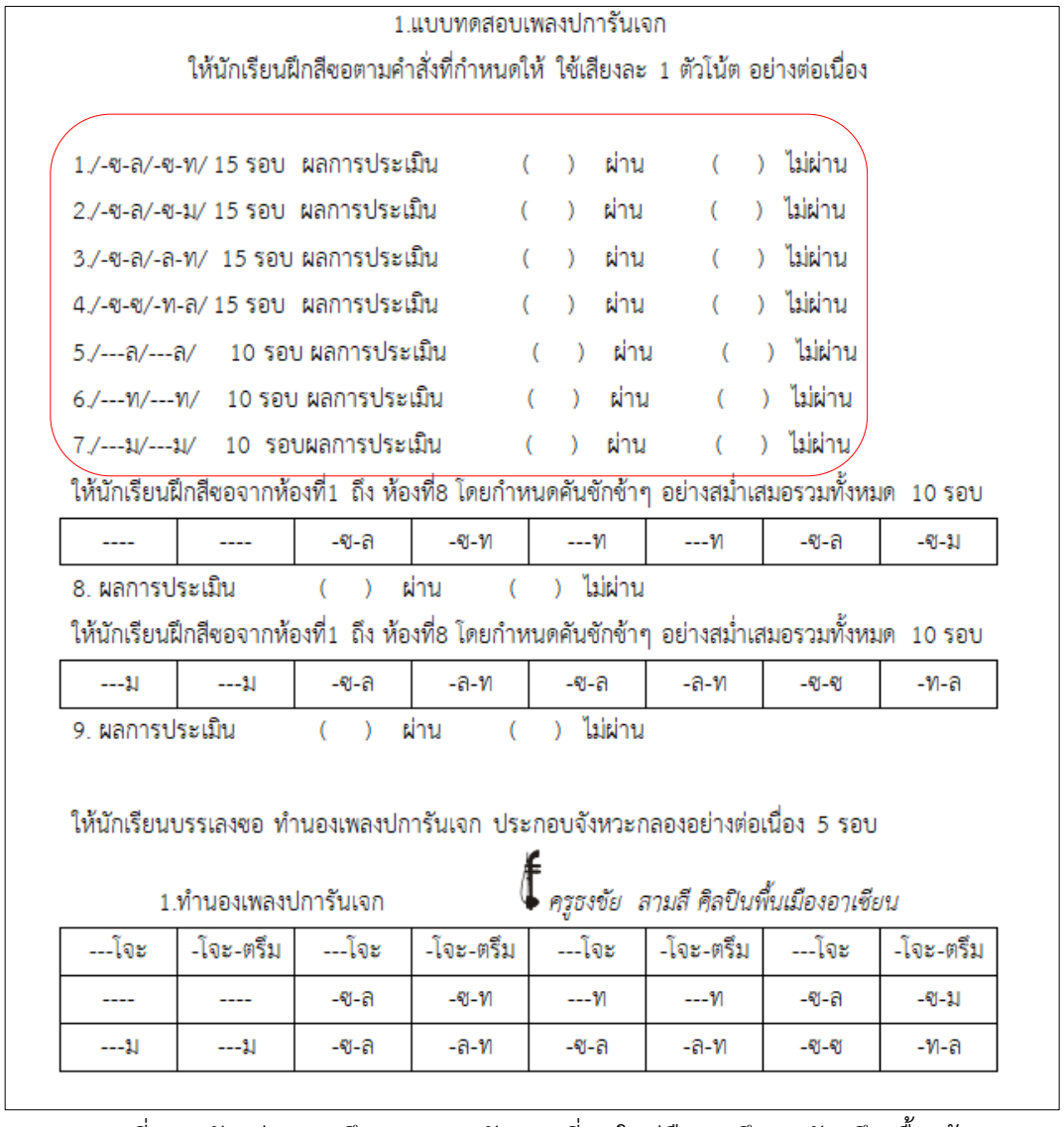

1.แบบทดสอบเพลงปการันเจก

ให้นักเรียนฝึกสีซอตามคำสั่งที่กำหนดให้ ใช้เสียงละ 1 ตัวโน้ต อย่างต่อเนื่อง

1./-ซ-ล/-ซ-ท/ 15 รอบ ผลการประเมิน ( ) ผ่าน ( ) ไม่ผ่าน
2./-ซ-ล/-ซ-ม/ 15 รอบ ผลการประเมิน ( ) ผ่าน ( ) ไม่ผ่าน
3./-ซ-ล/-ล-ท/ 15 รอบ ผลการประเมิน ( ) ผ่าน ( ) ไม่ผ่าน
4./-ซ-ซ/-ท-ล/ 15 รอบ ผลการประเมิน ( ) ผ่าน ( ) ไม่ผ่าน
5./---ล/---ล/ 10 รอบ ผลการประเมิน ( ) ผ่าน ( ) ไม่ผ่าน
6./---ท/---ท/ 10 รอบ ผลการประเมิน ( ) ผ่าน ( ) ไม่ผ่าน
7./---ม/---ม/ 10 รอบผลการประเมิน ( ) ผ่าน ( ) ไม่ผ่าน

ให้นักเรียนฝึกสีซอจากห้องที่1 ถึง ห้องที่8 โดยกำหนดคันชักช้าๆ อย่างสม่ำเสมอรวมทั้งหมด 10 รอบ

----	----	-ซ-ล	-ซ-ท	---ท	---ท	-ซ-ล	-ซ-ม

8. ผลการประเมิน ( ) ผ่าน ( ) ไม่ผ่าน

ให้นักเรียนฝึกสีซอจากห้องที่1 ถึง ห้องที่8 โดยกำหนดคันชักช้าๆ อย่างสม่ำเสมอรวมทั้งหมด 10 รอบ

---ม	---ม	-ซ-ล	-ล-ท	-ซ-ล	-ล-ท	-ซ-ซ	-ท-ล

9. ผลการประเมิน ( ) ผ่าน ( ) ไม่ผ่าน

ให้นักเรียนบรรเลงซอ ทำนองเพลงปการันเจก ประกอบจังหวะกลองอย่างต่อเนื่อง 5 รอบ

1.ทำนองเพลงปการันเจก *ครูธงชัย สามสี ศิลปินพื้นเมืองอาเซียน*

---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม
----	----	-ซ-ล	-ซ-ท	---ท	---ท	-ซ-ล	-ซ-ม
---ม	---ม	-ซ-ล	-ล-ท	-ซ-ล	-ล-ท	-ซ-ซ	-ท-ล

ภาพที่ 4.3 ตัวอย่างแบบฝึกเพลงปการันเจก ที่พบในคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น
ที่มาของภาพ: คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น (ธงชัย สามสี, ม.ป.ป.)

ทั้งนี้ครูธงชัย สามสีได้อธิบายเกี่ยวกับทักษะในการปฏิบัติตามแบบฝึกหัดว่า

> *“อันนี้... คือครูเขียนไว้หมดแล้ว เสร็จแล้ว เด็กมันจะมาฝึก มาสอบทีละคนกับเราเนาะ มันสอบแล้วจะเป็นอย่างนี้ เทคนิคในการสอบก็คือให้เด็กเค้ามาอ่านโน้ต อย่าง ซอล ๆ ฟา ๆ ... มันจะต้องมีจังหวะไม่ใช่คุณมาแล้ว มาเล่นมั่ว ซอล ฟา เร.. อะไรอย่างนี้ไม่ได้ มันจะต้องมีจังหวะของเรา อาจจะมีจังหวะให้ ครูตีกลองอย่างนี้ - โจ๊ะ*

ๆ ตุ้น โจ๊ะ ๆ ตุ้น ซอล ซอล ฟา ฟา โจ๊ะ ๆ ตุ้น - ... ...พอขึ้นปการันเจก ซอลลาซอลที.. เราก็จะแบ่งออกมาเป็น 4 ข้อ เป็น ซอลลาซอลทีหนึ่ง ซอลลาซอลมีสอง ฯลฯ เราก็ให้เด็กเล่นวนเป็นข้อ ๆ ซอลลาซอลที ๆ ๆ แล้วก็ไปข้อสอง สาม สี่.. จากนั้นสอนตัวเชื่อมระหว่างข้อครูตีกลองขึ้นสองห้องก่อนเสมอ สั่งด้วยว่าเล่นกี่รอบ พอตรงนี้เสร็จเด็กก็จะรู้ว่าเพลงเป็นยังไง เอามาประกอบกัน"

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

จะเห็นได้ว่าแบบฝึกทักษะต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น นอกจากจะเป็นการฝึกทักษะการอ่านโน้ตระบบเสียงของตรัวและการใช้คันชักแล้ว จังหวะเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ครูธงชัยให้ความสำคัญนอกจากความถูกต้องของนิ้วมือ ตัวโน้ต และคันชัก โดยแบบฝึกแต่ละชนิดมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการบรรเลงตรัว ทั้งด้านการอ่านโน้ตที่ผู้เรียนจะต้องเข้าใจเรื่องจังหวะ ยก ตก และการเคาะจังหวะพร้อมฝึกการอ่านออกเสียงตามตัวโน้ตที่อ่าน ด้านการไล่เสียงหรือบันไดเสียงของตรัวที่ต้องจดจำเรื่องตำแหน่งนิ้วและการใช้คันชักเพื่อให้เกิดเสียงที่มีคุณภาพโดยมีทั้งแบบฝึกที่เรียงเสียงตามลำดับตัวโน้ตตามบันไดเสียงที่ง่ายต่อการฝึก แล้วจึงเพิ่มระดับความยากด้วยการสุ่มตัวโน้ตที่ไม่เรียงกันตามบันไดเสียง สุดท้ายจึงเริ่มนำบทเพลงพื้นฐานที่มีความสั้นและง่ายมาสร้างเป็นแบบฝึกอ่านโน้ต ไล่เสียง และฝึกคันชัก ด้วยการแบ่งวรรคเพลงออกเป็นส่วนย่อยสั้น ๆ เมื่อฝึกจนชำนาญแล้วจึงนำวรรคเพลงต่าง ๆ มารวมบรรเลงเป็นหนึ่งทำนองเพลงเต็ม โดยแบบฝึกที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ต้องฝึกด้วยการกำกับจังหวะทั้งสิ้น ดังนั้นผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะการฟังจังหวะด้วย

สรุปได้ว่าแบบฝึกที่ครูธงชัย สามสีใช้ในการสอน ประกอบด้วย แบบฝึกอ่านโน้ตไทย แบบฝึกไล่เสียง แบบฝึกสุ่มตัวโน้ต และแบบฝึกเพลงพื้นฐาน ทั้งหมดเป็นแบบฝึกพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะชั้นต้น ได้แก่ ทักษะการอ่านโน้ต ทักษะการบรรเลงโน้ตต่าง ๆ ตามระบบเสียงตรัว ทักษะการใช้ คันชัก ทักษะการฟังจังหวะ

1.3.1.3 บทเพลงที่ใช้ในการสอน หลังจากที่ผู้เรียนมีความเข้าใจในเรื่องระบบโน้ตและระบบเสียงของตรัวแล้ว ครูธงชัย สามสีได้กำหนดบทเพลงและเรียงลำดับไว้อย่างชัดเจน โดยเพลงแรกที่ได้กำหนดไว้เป็นหลักให้ผู้เรียนที่ฝึกใหม่ต้องเล่น คือ เพลงปการันเจก ซึ่งลูกศิษย์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการถ่ายทอดตรัวของครูธงชัย สามสี ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกัน ดังบทสัมภาษณ์ต่อไปนี้

"แบบฝึกขั้นต้น แกจะให้ไล่สเกลก่อนเลย ไล่สเกลอย่างเดียววันหนึ่งให้ได้ แล้วสอบ วันที่สอง.. สมัยแต่ก่อนเข้าค่ายมันจะเป็น 5 วัน ส่วน

วันที่สองจะเริ่มให้เล่นคันชัก ทีละ 4 คันชัก จาก 4 คันชักไป 2 คันชัก ไล่ขึ้นไล่ลง โด เร มี ฟา ซอล อย่างเงี้ย ไปจนกระทั่งเหลือคันชักเดียว วันต่อมาวันที่สามก็จะเริ่มให้เล่นเพลงปการันเจกเป็นเพลงแรก"

(ไพโรจน์ ครบอยู่, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

"ครั้งแรกคือแนะนำก่อนเป็นชิ้นส่วนอุปกรณ์ซอ อันนี้คือ อะไรๆ มีหน้าที่ทำอะไรยังไง แล้วให้เราไล่โน้ตเป็นเสียงซอล เสียงเร อะไรง่าย ๆ ก่อน ก็ไล่ตัวโน้ตไป ทีนี้ก็ไล่ยากขึ้น เร็วขึ้น ซับซ้อนขึ้น ก่อนที่จะมาเป็นเพลง เพลงแรกก็ปการันเจกครับ พื้นฐาน..."

(สาธร ปันตะยัง, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2559)

"เพลงแรกที่ครูสอนเป็นเพลงปการันเจก แล้วก็เพลงอายัยลำแบ..."

(ภานุวัฒน์ เสาะหาได้, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2559)

ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูธงชัย สามสีกล่าวและให้เหตุผลในการเลือกเพลงปการันเจกเป็นเพลงแรกไว้ว่า

"เพลงพื้นฐานก็เหมือนอย่างที่บอกอะ มี ปการันเจก อายัยลำแบ มงกวลจองได อายอก งูดตึกตูจ อายัยซาระยัง แค่นี่... แต่เวลาสอนเพลงมันก็เยอะกว่านี้อยู่ เพลงหลายเพลง แต่หลักก็ประมาณนี้ แล้วก็ความหมายเพลงของเพลงนี้ เนี่ยอย่างที่บอกไป อย่างปการันเจก ก็คือ เพลงมันจะใช้สองนิ้ว มันเล่นจากสองนิ้ว คือเราฝึกแค่สองนิ้วให้คล่องก่อน..."

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

จะเห็นได้ว่าบทเพลงแรกที่ครูธงชัยเลือกใช้ในการสอนสำหรับขั้นพื้นฐาน คือ เพลงปการันเจก ซึ่งเป็นเพลงที่อยู่ในบันไดเสียงเพนตาโทนิค (pentatonic) มีความสั้น จดจำได้ง่าย การจัดเรียงของเสียงประกอบด้วยตัวโน้ต 4 ตัว ได้แก่ ม, ซ, ล, ท ซึ่งทักษะการบรรเลงในบทเพลงนี้ พบว่า ใช้นิ้วกดตำแหน่งเสียงในการบรรเลงเพียง 2 นิ้ว ได้แก่ นิ้วชี้ และ นิ้วกลาง

ตัวอย่างโน้ตเพลงปการันเจก

---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม
- - - -	- - - -	- ซ - ล	- ซ - ท	- - - ท	- - - ท	- ซ - ล	- ซ - ม
- - - ม	- - - ม	- ซ - ล	- ล - ท	- ซ - ล	- ล - ท	- ซ - ซ	- ท - ล

เมื่อผู้เรียนปฏิบัติทักษะเพลงปการันเจกได้แล้ว จึงค่อยไปฝึกทักษะเพลงพื้นฐานอื่น ๆ เช่น เพลงอายัยลำแบ เพลงอายัยกลาย เพลงอายัยซาระยัง เพลงมงกวลจองได เพลงโอละหน่าย งู้ดติ๊กตู้จ เป็นต้น ซึ่งเพลงพื้นฐานเหล่านี้ จะมีความยากขึ้นมาเล็กน้อยจากบทเพลงปการันเจก เช่น มีความยาวของบทเพลงเพิ่มขึ้น มีการจัดเรียงของเสียงที่กว้างขึ้นโดยมีตัวโน้ตเพิ่มขึ้นมา ทักษะการบรรเลงจากการใช้นิ้วเพียง 2 นิ้วในบทเพลงปการันเจกก็เพิ่มนิ้วขึ้นมาให้ครบทั้ง 4 นิ้ว (นิ้วชี้, นิ้วกลาง, นิ้วนาง, นิ้วก้อย) ตามลักษณะของเพลง

ตัวอย่างโน้ตเพลงพื้นฐาน

เพลงอายัยลำแบ

---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม
- - - -	- - - -	- ซ - ร	- ม - ซ	- ร - ท	- ล - ซ	- ซ - ท	- รำ - ล
- - - ล	- - - ล	- ซ - ร	- ม - ซ	- ร - ท	- ล - ซ	- ซ - ท	- รำ - ล
- - - ล	- ซ - ท	- รำ - ท	- ล - ซ	- - - ซ	- ร - ซ	- - ร ซ	- ล - ล
- ท - ล	- ซ - ล	- ร - ฟ	- ม - ร	- - - ร	- ร - ซ	- - ร ซ	- ล - ล
- ท - ล	- ซ - ล	- ร - ฟ	- ม - ร				

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงอายัยกลาย

---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม	---โจะ	-โจะ-ตรึม
- - - -	- - - -	- ซ - ร	- ม - ซ	- - ร ม	- ร - ซ	- รำ - ด	- ท - ล
- - - ล	- - - ล	- ซ - ร	- ม - ซ	- - ร ม	- ร - ซ	- รำ - ด	- ท - ล
- - - ล	- ท - รำ	- - ท รำ	- ท - ล	- ซ - ฟ	- ซ - ล	- ด - ล	ซ ฟ - ซ
- - - ซ	- ท - รำ	- - ท รำ	- ท - ล	- ซ - ฟ	- ซ - ล	- ด - ล	ซ ฟ - ซ

เพลงอายัยซาระยัง

---ตรึม	-โจะ--	-โจะ--	-โจะ-ตรึม	---ตรึม	-โจะ--	-โจะ--	-โจะ-ตรึม
- - - -	- - - -	- ซ - ร	- ม - ซ	- - - ล	- ท - -	- ร̊ - ท	- ล - ซ
- - - ม	- ซ - -	- ซ - ร	- ม - ซ	- - - ล	- ท - -	- ร̊ - ท	- ล - ซ
- - - ม	- ซ - -	- ท - ซ	- ท - ล	- - - ซ	- ล - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร
- - - ร	- - - ร	- ท - ซ	- ท - ล	- - - ซ	- ล - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร

เพลงมงกวลจองได

---โจะ	---ตรึม	-เจิง-โจะ	--กันตรึม	---โจะ	---ตรึม	-เจิง-โจะ	--กันตรึม
- - - -	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม	- - - -	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม
- ร̊ - ท	- ล - ท	- ซ ล ท	ร̊ ท ร̊ ล	- ร̊ - ท	- ล - ท	- ซ ล ท	ร̊ ท ร̊ ล

นอกจากนี้ยังมีเพลงพื้นฐานอื่น ๆ อีกหลายเพลงสำหรับการฝึกทักษะเพลงในขั้นพื้นฐาน ซึ่งบทเพลงเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นทำนองเพลงกันตรึมที่จัดอยู่ในประเภทเพลงเบ็ดเตล็ด (อัครพล บริกุล, 2540 ; วิเศษ ชาญประโคน, 2539) เป็นทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงรื่นเริงทั่วไป ดังที่ครูธงชัย สามสีและลูกศิษย์ได้กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันมาแล้วนั้นจึงสรุปได้ชัดเจนว่า การเรียงลำดับเพลงในการฝึกทักษะเพลงพื้นฐาน เพลงแรกคือ เพลงปการันเจก และเพลงที่สอง คือ เพลงอายัยลำแบ ส่วนเพลงถัดมาจากสองเพลงนี้ไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าเพลงใดต้องมาก่อน ซึ่งอาจจะมีการปรับเปลี่ยนตามดุลยพินิจ ซึ่งผู้วิจัยจะขออิงลำดับก่อน-หลังของกลุ่มเพลงพื้นฐานตาม “คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น” ซึ่งเป็นเล่มเอกสารที่ครูธงชัย สามสีใช้ประกอบการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัว โดยยกบทเพลง 5 บทเพลงมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของแต่ละบทเพลง และจุดประสงค์ในการเลือกบทเพลงมาใช้ในการฝึกทักษะ ดังตารางต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 4.5 การวิเคราะห์รูปแบบของบทเพลงสำหรับฝึกทักษะเพลงเบื้องต้น

ลำดับ	ชื่อเพลง	ตัวโน้ตที่พบในเพลง	ตำแหน่งนิ้ว(โน้ต) ที่ใช้		รูปแบบจังหวะทำนอง (Melodic rhythm pattern)	การใช้คันชัก
			สายใน	สายนอก		
1	ปการันเจก	ม, ซ, ล, ท	- นิ้วชี้ (มี) -	สายเปล่า (ซอล) นิ้วชี้ (ลา) นิ้วกลาง (ที)	|-ซ-ล|-ซ-ท|, |---ท|---ท|	ใช้คันชักสลับออก-เข้าตามตัวโน้ต ๆ ละ 1 คันชัก เป็นลักษณะการใช้คันชักแบบตรง ๆ
2	อายัยลำแบ	ร, ม, ฟ, ซ, ล, ท, รำ	สายเปล่า (เร) นิ้วชี้ (มี) นิ้วกลาง (ฟา)	สายเปล่า (ซอล) นิ้วชี้ (ลา) นิ้วกลาง (ที) - นิ้วก้อย (เร สูง)	|-ซ-ร|-ม-ซ|, |---ล|---ล|, |--รซ|	ใช้คันชักสลับออก-เข้าตามตัวโน้ต ๆ ละ 1 คันชักเกือบทั้งเพลง แต่มีตัวโน้ตบางจุดที่ต้องใช้คันชักเดียวแต่สองตัวโน้ต เพื่อบังคับให้คันชักเข้า เมื่อจบเพลง
3	อายัยกลาย	ร, ม, ฟ, ซ, ล, ท, ด, รำ	สายเปล่า (เร) นิ้วชี้ (มี) นิ้วกลาง (ฟา)	สายเปล่า (ซอล) นิ้วชี้ (ลา) นิ้วกลาง (ที) นิ้วนาง (โด)	|-ซ-ร|-ม-ซ|, |---ล|---ล|, |--รม|--ซฟ|, |ซฟ-ซ|	ใช้คันชักสลับออก-เข้าตามตัวโน้ต ๆ ละ 1 คันชักเกือบทั้งเพลง แต่มี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ลำดับ	ชื่อเพลง	ตัวโน้ตที่พบในเพลง	ตำแหน่งนิ้ว(โน้ต) ที่ใช้		รูปแบบจังหวะทำนอง (Melodic rhythm pattern)	การใช้คันชัก
			สายใน	สายนอก		
				นิ้วก้อย (เร สูง)		ตัวโน้ตบางจุด ซึ่งคือโน้ตที่อยู่ในรูปแบบจังหวะ |ซฟ-ซ| ที่จะต้องใช้คันชักเดียวแต่ให้ได้เสียงตัวโน้ต สองตัวโน้ต เพื่อให้ได้สำเนียงเพลงที่ถูกต้อง
4	อายัยซาระยัง	ร, ม, ฟ, ซ, ล, ท, รˌ	สายเปล่า (เร) นิ้วชี้ (มี) นิ้วกลาง (ฟา)	สายเปล่า (ซอล) นิ้วชี้ (ลา) นิ้วกลาง (ที) - นิ้วก้อย (เร สูง)	|-ซ-ร|-ม-ซ|, |---ล|-ท--|, |---ร|---ร|	ใช้คันชักสลับออก-เข้าตามตัวโน้ต ๆ ละ 1 คันชัก เป็นลักษณะการใช้คันชักแบบตรง ๆ
5	มงกวลจองได	ม, ซ, ล, ท, รˌ	- นิ้วชี้ (มี) -	สายเปล่า (ซอล) นิ้วชี้ (ลา) นิ้วกลาง (ที) - นิ้วก้อย (เร สูง)	|-ซมซ|-ซทล|, |-ซ-ม|, |---ม|, |รˌทลท|	เป็นเพลงที่มีโน้ตอยู่ในรูปแบบจังหวะ |-ซมซ| อยู่มาก รูปแบบคันชักจึงจะต้องใช้คันชักเดียวแต่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ลำดับ	ชื่อเพลง	ตัวโน้ตที่พบในเพลง	ตำแหน่งนิ้ว(โน้ต) ที่ใช้		รูปแบบจังหวะทำนอง (Melodic rhythm pattern)	การใช้คันชัก
			สายใน	สายนอก		
						ให้ได้เสียงตัวโน้ต สองถึงสามตัวโน้ต เพื่อให้ได้สำเนียงเพลงที่ถูกต้อง

จากตารางจะเห็นได้ว่าแต่ละบทเพลงมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ จุด ทำให้มองเห็นจุดประสงค์ของการเลือกเพลงสำหรับการฝึกดังนี้

1) เพลงปการันเจกเป็นเพลงที่มีตัวโน้ตและการใช้นิ้วในการบรรเลงน้อยที่สุด รูปแบบจังหวะทำนองไม่ซับซ้อน มีเพียงจังหวะยก (จังหวะที่ 2) และจังหวะตก (จังหวะที่ 4) ซึ่งส่งผลให้รูปแบบการใช้คันชักไม่ยุ่งยาก ใช้สลับ ออก-เข้า ตรง ๆ ตามตัวโน้ต จึงเหมาะสมที่จะใช้เป็นเพลงแรกในการฝึกทักษะเพลงพื้นฐาน

2) เพลงอายัยลำแบเป็นเพลงที่มีความยาวขึ้นมาจากเพลงปการันเจก โดยมีตัวโน้ตเพิ่มขึ้น 3 ตัว คือ เร ฟา และ เรสูง ส่วนนิ้วที่ใช้ในการบรรเลงเพิ่มขึ้นมา 1 นิ้ว คือ นิ้วก้อย รูปแบบจังหวะทำนองไม่ซับซ้อน แต่แตกต่างจากเพลงปการันเจกเล็กน้อยตรงที่มีตัวโน้ตอยู่จังหวะที่ 3 เพิ่มขึ้นมา ส่วนคันชักใช้สลับ ออก-เข้า ตรง ๆ ตามตัวโน้ต ยกเว้นเฉพาะโน้ตบรรทัดที่ 4 ห้องเพลงที่ 5 และ 6 ตัวโน้ตตัว เร จะใช้คันชักเดียว (คันชักออก 2 ครั้งต่อเนื่องเพื่อให้ได้ 2 ตัวโน้ต) ซึ่งวิธีการนี้เรียกว่า “การลักคันชัก” เห็นได้ว่าเพลงอายัยลำแบเป็นเพลงที่เพิ่มทักษะการบรรเลงขึ้นมาเล็กน้อย ทั้งตัวโน้ต นิ้ว รูปแบบจังหวะและการใช้คันชัก โดยตัวโน้ตและนิ้วยังไม่ครบทั้งหมดในระบบเสียงของ ตรัว

โน้ตเพลงอายัยลำแบบ บรรทัดที่ 4

ห้องที่ 1	ห้องที่ 2	ห้องที่ 3	ห้องที่ 4	ห้องที่ 5	ห้องที่ 6	ห้องที่ 7	ห้องที่ 8
∪ ∩ - ท - ล	∪ ∩ - ซ - ล	∪ ∩ - ร - ฟ	∪ ∩ - ม - ร	- - - ∪ ฟา	∪ ∩ - ฟา - ซ	∪∩ - - ร ซ	∪ ∩ - ล - ล

*หมายเหตุ สัญลักษณ์ ∪ แทน คันชักออก และ ∩ แทน คันเข้า

3) เพลงอายัยกลายเป็นเพลงที่มีโครงสร้างเพลงคล้ายกับเพลงอายัยลำแบ แต่มีตัวโน้ตและนิ้วเพิ่มขึ้นมาจนครบทั้งระบบเสียงของตรัว พบตัวโน้ตครบทั้งหมดทุกตัว รูปแบบจังหวะทำนองคล้ายกับเพลงอายัยลำแบ ต่างกันเพียงมีรูปแบบจังหวะที่มีตัวโน้ตที่อยู่จังหวะที่ 1 เพิ่มขึ้นมา และพบรูปแบบจังหวะเป็น | ซ ฟ – ซ | ส่งผลให้ต้องใช้คันชักแบบ “ลักคันชัก” ซึ่งเป็นการบังคับให้คันชักเข้าเมื่อจบวรรคเพลง สะดวกต่อการบรรเลงและทำให้เพลงมีสำเนียงขึ้น เห็นได้ว่าเพลงอายัยกลายเป็นเพลงที่มีทักษะการบรรเลงครบหมดทั้งตัวโน้ต นิ้ว มีรูปแบบจังหวะและการใช้คันชักยากขึ้นกว่าเพลงอายัยลำแบ โดยครูธงชัย สามสีได้กล่าวถึงเรื่องการใช้คันชักในเพลงเบื้องต้นว่า

> *“พวกเรื่องเทคนิคการใช้คันชัก ตอนแรกเด็กนักเรียนเค้าอาจจะ เล่นตามคันชักที่โน้ตที่เราเขียนมาทั้งหมดอะ... แต่พอเราเป็นปุ๊บ เราต้องเปลี่ยนคันชัก เปลี่ยนจากสองมาเป็นหนึ่ง นี่อย่างนี้ จากสี่เป็นสองเอาคันชักให้มันช้าลง บางทีเราไม่ลากคันชักอย่าง เร ๆ ๆ ๆ ๆ เราจะลากคันชักเป็น เร..... ยาวตัวเดียว ใช้หูฟังกลอง ฟังจังหวะมัน...”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

4) เพลงอายัยซาระยังเป็นเพลงที่มีโครงสร้างคล้ายกับเพลงอายัยลำแบและเพลงอายัยกลาย พบตัวโน้ตในเพลงทั้งหมด 7 ตัว ใช้นิ้วในการบรรเลงเกือบทุกนิ้ว ยกเว้นนิ้วนาง รูปแบบจังหวะทำนองโดยภาพรวมไม่ซับซ้อน แต่มีความแตกต่างจากเพลงอื่น ๆ ที่กล่าวมา คือ มีรูปแบบจังหวะที่เป็นจังหวะยก (จังหวะที่ 2) โดยมีโน้ตเพียงตัวเดียวในหนึ่งห้องเพลง (ตัวอย่าง | - ซ - - |) จึงทำให้เพลงนี้มีความโดดเด่นออกไป ส่วนรูปแบบการใช้คันชักไม่ยุ่งยาก ใช้สลับออก-เข้าตรงตามตัวโน้ต โดยครูธงชัย สามสีได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> *“ทีนี้พอมาเพลงอายัยซาระยังนี้จะเป็นเทคนิคเพลงที่เมโลดี้หลัก ๆ หน่ะ... เมโลดี้หลักเวลาเล่นไป คือมันตกแล้วในห้องอย่างนี้... ในห้องมันตกแล้ว แต่ว่าจังหวะกลองมันเหลืออยู่นิดหนึ่ง เหลือมลูกตก... อย่างนี้ คือเด็ก.. นี้คือพื้นฐาน เด็กเค้าจะต้องรู้ว่ามันมีอย่างนี้ด้วยเบาะ อะไรอย่างนี้.. นี่คือเมโลดี้มันแปลก”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

โน้ตเพลงอายัยซาระยัง บรรทัดที่ 1 และ 2 ที่มีรูปแบบจังหวะทำนอง (melodic rhythm pattern) เป็นจังหวะยก

ห้องที่ 1	ห้องที่ 2	ห้องที่ 3	ห้องที่ 4	ห้องที่ 5	ห้องที่ 6	ห้องที่ 7	ห้องที่ 8
- - - -	- - - -	- ซ - ร	- ม - ซ	- - - ล	- ท - -	- ร̣ - ท	- ล - ซ
- - - ม	- ซ - -	- ซ - ร	- ม - ซ	- - - ล	- ท - -	- ร̣ - ท	- ล - ซ

5) เพลงมงกวลจองไดเป็นเพลงที่มีโครงสร้างเพลงสั้น โดยมีห้องเพลงเพียง 16 ห้อง เท่ากับเพลง ปการันเจก พบตัวโน้ต 5 ตัว รูปแบบจังหวะทำนองมีความโดดเด่นกว่า 4 บทเพลงที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยพบรูปแบบจังหวะที่มี 3 และ 4 ตัวโน้ตใน 1 ห้องเพลงเป็นหลัก (ตัวอย่าง |-ซมซ|-ซทล|และ |ร̣ทลท|) ซึ่งรูปแบบจังหวะเช่นนี้จึงส่งผลให้รูปแบบคันชักเป็นแบบ “ลักคันชัก”โดยใช้คันชักเดียวแต่ได้เสียงตัวโน้ต สองถึงสามตัวโน้ต เพื่อให้ได้สำเนียงเพลงที่ถูกต้อง จะเห็นได้ว่าเพลงมงกวลจองไดเป็นเพลงที่ใช้ฝึกทักษะการใช้คันชัก มีการกำหนดคันชักออก-เข้าให้สอดคล้องกับทำนองเพลง โดยครูธงชัย สามสีได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

> *“เพลงมงกวลจองไดนี้ ใน 1 ห้องมันจะมี 3 ตัวโน้ต ที่เลือกเพลงนี้มาก็เพราะว่า เรื่องคันชัก ปกติถ้าเป็นสมัยก่อนเขาไม่กำหนดคันชักหรอก เขาไม่ได้กำหนด คือ คนสมัยก่อนก็เล่นไปเลยตาม.. จะกี่คันชักกี่ตัวโน้ตเขาก็เล่นได้หมด ทีนี้ที่เรากำหนดมันจะมีปัญหาตรงที่ว่าพอเด็กเขาเรียนหลาย ๆ สูง ๆ ไปเรื่อย ๆ มันจะมีการ.. มีคันชักบางที.. นักเรียนเรียนเสร็จแล้วสำเนียงมันไม่ได้ มันสีตรง ๆ มันไม่ได้ มันจะขาดสำเนียง”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

โน้ตเพลงมงกวลจองได

ห้องที่ 1	ห้องที่ 2	ห้องที่ 3	ห้องที่ 4	ห้องที่ 5	ห้องที่ 6	ห้องที่ 7	ห้องที่ 8
- - - -	∪∪∩ - ซ ม ซ	∪∪∩ - ซ ท ล	∪ ∩ - ซ - ม	- - - -	∪∪∩ - ซ ม ซ	∪∪∩ - ซ ท ล	∪ ∩ - ซ - ม
∪ ∩ - ร̣ - ท	∪ ∩ - ล - ท	∪∪∩ - ซ ล ท	∪∩∪∩ ร̣ ท ร̣ ล	∪ ∩ - ร̣ - ท	∪ ∩ - ล - ท	∪∪∩ - ซ ล ท	∪∩∪∩ ร̣ ท ร̣ ล

*หมายเหตุ สัญลักษณ์ ∪ แทน คันชักออก และ ∩ แทน คันเข้า

เห็นได้ว่าเป็นบทเพลงเบื้องต้นในเล่ม “คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น” ของครูธงชัย สามนั้น มีการเรียงลำดับบทเพลงที่มีความง่ายไปหายาก แต่ละบทเพลงมีจุดประสงค์เพื่อใช้ในการฝึกทักษะ

การบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยทักษะการใช้นิ้วสำหรับการกดตำแหน่งเสียงหรือตัวโน้ต ทักษะการใช้คันชักให้สอดคล้องกับบทเพลงหรือรูปแบบจังหวะต่าง ๆ ที่จะพบได้ในบทเพลงกันตรึมอื่น ๆ ในลำดับต่อไป ซึ่งเพลงในลำดับต่อไปนั้นครูธงชัย สามสีท่านจะต่อให้กับลูกศิษย์ตามความเหมาะสมหรือลูกศิษย์สามารถนำทักษะพื้นฐานจากบทเพลงเบื้องต้นมาใช้ฝึกบทเพลงต่อไปในเล่มคู่มือได้เอง ทั้งนี้ในการฝึกบรรเลงบทเพลงต่าง ๆ จังหวะเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ครูธงชัยให้ความสำคัญ สังเกตได้จากโน้ตเพลงทุกทำนองเพลงจะมีรูปแบบจังหวะกลองกันตรึมหรือหน้าทับกลองกำกับอยู่เสมอ ดังตัวอย่างโน้ตเพลงพื้นฐานที่แสดงมาแล้วข้างต้น ซึ่งผู้เรียนต้องฝึกทักษะบรรเลงเพลงให้สอดคล้องกับหน้าทับกลองกันตรึมอย่างถูกต้อง

1.3.1.4 ทักษะการบรรเลงตรัว หรือความสามารถในการบรรเลงเทคนิคต่าง ๆ ของตรัวในขั้นพื้นฐานที่พบใน “คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น” และจากการข้อมูลการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีภายใต้ขอบเขตการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ท่าทางการบรรเลงตรัวในอิริยาบถนั่งพับเพียบ นั่งขัดสมาธิหรือนั่งบนเก้าอี้ การจับด้ามตรัวในตำแหน่งที่ถูกต้อง การจับคันชักแบบจับด้ามปากกาในตำแหน่งที่เหมาะสม การวางตำแหน่งนิ้วให้เฉียงลงพื้นโดยใช้ข้อนิ้วแรกกดลงบนสายตรัว การอ่านโน้ตแล้วสีตามอย่างถูกต้องคล่องแคล่ว การไกวคันชักโดยข้อต่อต่าง ๆ ของท่อนแขนตั้งแต่หัวไหล่ถึงข้อมืออย่างสัมพันธ์กันและใช้น้ำหนักในการไกวคันชักให้เสียงตรัวมีความชัดเจนอย่างสม่ำเสมอ และ การไล่เสียงตรัวแบบต่าง ๆ ได้แก่ ไล่เสียงเพื่อฝึกการกดตำแหน่งนิ้วให้แม่นยำ ไล่เสียงเพื่อฝึกการไกวคันชักให้เสียงชัดเจนสม่ำเสมอ

จากการวิเคราะห์เนื้อหาสาระที่ปรากฏในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานของครูธงชัย สามสี สามารถสรุปได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 4.6 เนื้อหาสาระในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานของครูธงชัย สามสี

ความรู้	แบบฝึก	บทเพลง	ทักษะ
- ความเป็นมาของกันตรึมและตรัว - องค์ประกอบของตรัว - ลักษณะท่าทางการบรรเลงตรัว - การวางตำแหน่งนิ้ว - การเก็บรักษา - ระบบเสียงของตรัว	- แบบฝึกอ่านโน้ตไทย - แบบฝึกไล่เสียง - แบบฝึกสุ่มตัวโน้ต - แบบฝึกเพลงพื้นฐาน	- บทเพลงเบื้องต้น ได้แก่เพลงปการันเจก เพลงอายัยลำแบ เพลงอายัยกลาย เพลงอายัยซาระยัง เพลงมงกวลจองได - บทเพลงอื่น ๆ (ในเล่มคู่มือการฝึกตรัว) ได้แก่ เพลงโอละ	- ท่าทางการบรรเลงตรัวในอิริยาบต่าง ๆ ได้แก่ นั่งขัดสมาธิ นั่งพับเพียบ นั่งบนเก้าอี้ - การจับด้ามตรัวในตำแหน่งที่ถูกต้อง - การจับคันชักแบบจับด้ามปากกา - การวางตำแหน่งนิ้ว

ความรู้	แบบฝึก	บทเพลง	ทักษะ
- ระบบการบันทึกโน้ตไทย		หน่าย เพลงกันตรึมโมเฮย เพลงตรู เพลงแฮปปีญา เพลงขยำรำมะนา เพลงแห่ (มโหรี) เพลงอายอก เพลงสราว เพลงเชิ้บเชิ้บ เพลงงู้ดติ๊กตูจ เพลงพลับพลึง เพลงนารี เพลงจำปีจำปา เพลงอายัยเวง เพลงอันซองแสนงนบ	- การอ่านโน้ตแล้วสีตามอย่างคล่องแคล่ว - การไกวคันชักให้เสียงตรัวมีความชัดเจนอย่างสม่ำเสมอ - การไล่เสียงตรัวแบบต่าง ๆ ได้แก่ ไล่เสียงเพื่อฝึกการกดตำแหน่งนิ้วให้แม่นยำ ไล่เสียงเพื่อฝึกการไกวคันชักให้เสียงชัดเจนสม่ำเสมอ

1.3.2 ขอบเขตเนื้อหาสาระทักษะการบรรเลงตรัวขั้นกลาง

หลังจากผู้เรียนมีทักษะการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานที่ดีแล้ว ครูธงชัย สามสี จึงจะเพิ่มระดับทักษะการบรรเลงที่สูงขึ้นตามพัฒนาการของผู้เรียนด้านเทคนิคการสร้างเสียงต่าง ๆ จากเดิมเล่นเพียงเพลงพื้นฐานธรรมดาทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพลงที่มีอยู่ในคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น โดยเทคนิคการสร้างเสียงต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นทักษะที่มีเพิ่มสำเนียงความไพเราะของทำนองเพลงกันตรึม ทำให้บทเพลงน่าฟังมากขึ้น ได้แก่ การพรม การประ การโยกนิ้ว การกูล ดังที่ครูธงชัย สามสีได้กล่าวไว้ต่อไปนี้

> *“เบื้องต้นนี้ก็คือ.. ความสละสลวยของบทเพลงที่เค้าเรียนอะ.. อย่างเบื้องต้นนี้เค้าเรียนโน้ตถูกต้อง ถูกเป๊ะเลย ถูกต้องคือถูกต้อง เรเป็นเร ลาเป็นลา อะไรอย่างนี้ นี้คือแค่ถูกต้องนะ อือ.. แค่ถูก แต่ไม่มีลูกเล่นอะไร คือธรรมดา หลังจากนั้นพอดูแล้ว เออ... เค้าเล่นถูกต้องหมดตามกลอง ตามอะไรถูก ทีนี้พอจะเรียนต่อไปปุ๊บ เราก็มาเรียนอย่างเช่น ลูกประ ลูกพรม ลูกโยกสายโยกอะไรนี้ที่เป็นเทคนิค ค่อย ๆ เล็มมันทีละนิด...”*

ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มศิษย์ที่มีทักษะการบรรเลงในระดับขั้นกลางจนถึงระดับขั้นสูงต่างกล่าวไปในแนวทางเดียวกันดังต่อไปนี้

“เพลงแรกๆ ส่วนมากก็จะเป็นเพลงง่าย ๆ ก่อน เป็เพลงพวกง่าย ๆ ทำให้เล่นแล้วมีกำลังใจในการเล่นต่อ อยากจะเล่นอีก มันเป็นโน้ตสั้น ๆ แล้วก็ยากขึ้นมา ยากขึ้นมา ก็จะเป็นพวกเพลงลาวครวญ อายัยลำแบ อายัยซาระยัง จะไล่สเต็ปเพลงที่เกิดความยาว พอยาวขึ้นมา เพลงยาก ๆ ขึ้นมาก็จะเป็นเพลง ไอ... อายัย ยาว ๆ อะไรอะ (กำลังนึก) ..อายัยลำแบนี่จะอยู่กลาง ๆ”

(ธนบดี ถนอมเมือง, สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2559)

“แกก็สอนโน้ต อ่านทำนอง แล้วเล่นที่ละวรรค แกให้ดูคู่มือว่าอะไรยังไง จับยังไง แล้วแกก็เริ่มสอนมาเรื่อย ๆ แล้วไอซ์ก็ไม่ค่อยดูหนังสือแล้ว... แล้วก็ไม่ต้องดูโน้ต ให้จำ... ...เพลงประมาณเพลงที่ห้า ไอซ์เล่นเพลงแฮ เพลงแฮแกจะเริ่มสอนพรม สอนประ เพราะว่ามันจะได้แบบเพราะ มันเป็นเพลงที่ยากขึ้นมั้ง”

(รัตนาวดี บุติมาลย์, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2559)

“...จับจริงแล้วก็เล่น เรียนเบื้องต้นปกติเลย ทีนี้คนมีพรสวรรค์เรียนเร็วจับได้ ก็ไป... ตอนนั้นจำเร็ว... แกก็ต่อเพลงให้เรื่อย ๆ จนได้ประมาณห้าเพลง ทีนี้ก็เริ่มสอนลูกเล่น...”

“ท่องโน้ตเพลง มันก็เริ่มต้นเพลงแรกเป็นปการันเจก พอเสร็จแล้วเราก็มาเริ่มเล่น ซอล สี่คันชัก สองคันชักก็แล้วแต่ พอเพลงต่อไปก็เหมือนเดิมท่องโน้ต ๆ จำ ๆ พอเราเล่นได้แล้วก็ไม่ต้องมีสี่คันชัก เล่นทีละท่อน แล้วไปเรื่อย ๆ พอชักห้าเพลง เริ่มขึ้นเพลง กันตรึมมาแล้ว พอเราเล่นเริ่มคล่อง เริ่มอะไรปุ๊บ แล้วแกจะให้ลูกเล่น ลูกเล่นแรกก็เริ่มจากการพรม การพรมนิ้ว แกก็สอนว่า มีการพรม การประ การกูล ก็นั้นแหละ แกก็สอนเทคนิค แล้วก็เล่น ๆ ไปเรื่อย พอมันเป็นแล้ว แกส่งเพลงอะไรให้ก็ง่าย”

(ประภัสสร สุขประเสริฐ, 10 สิงหาคม 2559)

จะเห็นได้ว่าผู้เรียนจะต้องเรียนเพลงพื้นฐานง่าย ๆ มาก่อนที่จะเรียนเรื่องเทคนิคการสร้างเสียงให้ทำนองเพลงมีความไพเราะน่าฟังมากขึ้น ซึ่งทำนองเพลงที่นำมาฝึกเทคนิคนั้นเป็นทำนองเพลงพื้นฐานต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้ฝึกจนบรรเลงได้อย่างคล่องแคล่วและคุ้นเคยอยู่แล้ว ซึ่งแต่ละคนก็อาจใช้เพลงหรือแบบฝึกหัดในการฝึกไม่เหมือนกัน สอดคล้องกับที่ครูธงชัย สามสี ได้กล่าวว่า

> *“ทีนี้พอเราสอนไปเรื่อย ๆ เราก็ไม่ต้องให้อะไรมากมาย ให้มันเรียนตามนี้แหละ หลังจากนั้นเราก็ไปเริ่ม ประ พรม เนาะ ประพรมไอเพลงเก่าที่มันเรียนนี่แหละ เริ่มประพรม พอเขาประพรมได้ปุ๊บ มันก็มีอยู่กี่เพลง เป็นสิบ ๆ เพลง เป็นเออ... ได้หมดเลยประ พรม ลูกโยกลูกอะไรหมด ที่นี้ไปขั้นที่สอง เป็นการกูล...”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าเทคนิคการพรม การประ การโยกนิ้ว เป็นทักษะการบรรเลงขั้นกลางที่ครูธงชัย สามสีถ่ายทอดให้ผู้เรียนเป็นทักษะแรก ๆ ด้วยทำนองเพลงเก่า ๆ ที่ผู้เรียนมาแล้ว หลังจากนั้นจึงเพิ่มเทคนิคการกูลขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นเทคนิคที่ทำให้บทเพลงกันตรึมมีสำเนียงที่เป็นเอกลักษณ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยนำบทเพลงที่มีเทคนิคการกูลมาใช้ถ่ายทอดให้ผู้เรียน เช่น เพลงอมตุ๊ก เป็นต้น ดังที่ครูธงชัย สามสีกล่าวไว้ว่า

> *“ขั้นที่สองมันเริ่มกูลแล้ว ที่นี้ กูล มันจะมีกี่เพลงมัน เพลงกูลก็พวกเพลง อมตุ๊ก พวก.. เพลง.. อันนั้นนะ พวกเพลงอมตุ๊ก พวกอะไรแบบนี้... ไม่แบ่งเพลงเป็นวรรคเหมือนพื้นฐานแล้ว จะเข้าเพลงเลยเสร็จแล้วตัวนี้ พอขั้นที่สองปุ๊บมันจะเป็นกูล มันมีกูลอะไร กูลเร กูลซอล กูลลา แล้วก็กูลชั้นสูง.. ..กูลชั้นสูงคงเคยได้ยินเนาะ.. กูลปกติกูลอยู่สองนิ้วเนาะ กูลลล แล้วสะบัดตัวนี้ (ทำให้ดู) แต่กูลตัวนี้ คือใช้นิ้วนี้ กูลลล ตี๊หลิลี่.. (ทำให้ดู) คือจะใช้นี้ไป ประเดี๋ด... พวกนี้จะใช้ในพวกเพลงชั้นสูง พวกเพลงช้า ๆ พวกเพลียง อมตุ๊ก อะไรอย่างนี้”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าเทคนิคการกูลเป็นเทคนิคที่ต้องพัฒนาขั้นต่อมา โดยถือว่าเป็นเทคนิคสำคัญที่ต้องนำไปใช้ในบทเพลงประเภทเพลงชั้นสูงหรือเพลงครู สอดคล้องกับกลุ่มลูกศิษย์ที่กล่าวถึงเทคนิคดังกล่าวใน ทักษะการบรรเลงขั้นกลางดังนี้

“...เทคนิคการเล่นอีกก็ กูล กูลก็แบ่งเป็นกูลธรรมดา กะกูลชั้นสูง.. กูลชั้นสูง ก็กูลเสร็จแล้วเอาไอ้นิ้วนางพรม.. ..อันนั้น กูลชั้นสูงละก็กูล เร โอ๊ะ! กูลซอลละก็ไม่ต้องไปปล่อยซอล เอาไอนิ้วนางแตะ”

(สมชาย สมคะเนย์, สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2559)

“ถ้าคนเป็นแล้วนะแกจะเพิ่มลูกเล่นให้ ลูกสะบัด ลูกพรม ลูกประพวกนี้น่ะ เหมือนดนตรีนั่นแหละ ไอตัวอะไรนะ.. (เดินไปหยิบซอแล้วแสดงเทคนิคการกูล) แกจะสอนตอนเมื่อคล่องแล้ว อย่างเช่น.. (เล่นเพลงกะโน้บ ติงตอง) แล้วก็ใส่ลูกเล่นใส่อะไร ตอนแรกก็ต่อตรง ๆ ..ก็ครูทำให้ดูด้วย สอนด้วย บอกด้วย ว่าสไลด์นิ้วยังไง กูลอะ”

(บานนา ยอดงาม, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

“พอเราอยู่ตรงนั้นมันจะ ๆ .. คือครูธงสอนเราด้วยเทคนิคด้วยบางอย่าง คือมันจะมีสำเนียงของเขมร พวกกูลอย่างเนี่ยเป็นสำเนียง ครูแกก็จะสอนอะ เอาให้ชัดนะสำเนียง ที่ภาคอื่นจะไม่สามารถเล่นได้ มันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะภาค ..เราก็อยู่เราก็ได้เทคนิคจากแก”

(ธนบดี ถนอมเมือง, สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2559)

ดังนั้นเห็นได้ว่าขอบเขตเนื้อหาสาระทักษะการบรรเลงตรัวขั้นกลางมีความต่อเนื่องจากทักษะการบรรเลงขั้นพื้นฐานอย่างยิ่ง เนื่องด้วยทักษะการบรรเลงตรัวขั้นกลางเป็นทักษะที่เกี่ยวกับเทคนิคการบรรเลงกลเม็ดพราย ซึ่งในการฝึกเทคนิคดังกล่าวนั้นต้องใช้พื้นฐานเพลงหลาย ๆ เพลงจากขั้นต้นหรือขั้นพื้นฐานเพื่อฝึกเทคนิคเหล่านี้สร้างเสียงให้บทเพลงมีความน่าสนใจมากขึ้น โดยในระดับขั้นกลางนี้สามารถแบ่งระดับทักษะย่อยได้อีก 2 ระดับด้วยการนำประเภทบทเพลงกันตรึม อันประกอบไปด้วย 1) เพลงเบ็ดเตล็ด ซึ่งเป็นบทเพลงที่ใช้ร้องรำเพื่อความสนุกสนาน 2) เพลงแห่ เป็นเพลงที่ใช้ในขบวนแห่ เช่น แห่กฐิน แห่ผ้าป่า แห่ดินกองทราย แห่ขึ้นบ้านใหม่ 3) เพลงพิธีกรรมหรือพิธีการต่าง เช่น เพลงแซนการ์ที่ใช้ในพิธีงานมงคล งานบวช งานแต่ง งานขึ้นบ้านใหม่ และเพลงเข้าทรงที่ใช้ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และ 4) เพลงครูหรือเพลงไหว้ครู เป็นบทเพลงที่ใช้ประโคมบูชาครูก่อนการบรรเลง (ธงชัย สามสี, ม.ป.ป ; อัครพล บริกุล, 2540 ; วิเศษ ชาญประโคน, 2539) ทั้ง 4 ประเภทเพลงดังกล่าวสามารถแบ่งความยากง่ายของบทเพลงด้วยลักษณะการบรรเลง โดยส่วนใหญ่แล้วประเภทเพลงที่ครูธงชัย สามสีเลือกมาใช้ในการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวระดับขั้นและระดับกลางจะ

อยู่ในประเภทเพลงเบ็ดเตล็ดซึ่งเป็นเพลงที่ง่าย ๆ สั้น ๆ ส่วนเพลงประเภทอื่น ๆ ที่เหลือจะมีความยากกว่าและมีลูกเล่นเทคนิคการบรรเลงที่หลากหลายไปตามลักษณะของทำนองเพลงนั้น ๆ เพราะฉะนั้นจึงแบ่งระดับทักษะย่อยของขั้นกลางได้ดังนี้

2.1) ระดับขั้นกลาง-เริ่มต้น ในกลุ่มนี้จะสามารถบรรเลงบทเพลงเบ็ดเตล็ดเบื้องต้นอย่างง่ายจากระดับพื้นฐานโดยใช้เทคนิคการพรม การประ การโยกนิ้ว เป็นต้น ในการฝึกทักษะการบรรเลงในระดับนี้

2.2) ระดับขั้นกลาง-ตอนปลาย ในกลุ่มนี้คือกลุ่มที่พัฒนาจากกลุ่มระดับขั้นกลาง-เริ่มต้น สามารถบรรเลงเพลงเบ็ดเตล็ดที่มีความยากมากขึ้น โดยสามารถใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การพรม การประ การโยกนิ้ว การกูล ได้ตามความเหมาะสมของบทเพลง นอกจากนี้สามารบรรเลงเพลงที่มีระดับความยากขึ้น เช่น เพลงอมตุ๊ก เพลงแห่ เพลงพิธีกรรม (เพลงแซนการ์และเพลงเข้าทรง) ซึ่งเพลงเหล่านี้จะมีเทคนิคการบรรเลงที่เพิ่มขึ้นมา โดยถือว่าเป็นเทคนิคที่พบได้บ่อยในบทเพลงครูหรือเพลงชั้นสูง

1.3.3 ขอบเขตเนื้อหาสาระทักษะการบรรเลงตรัวขั้นเพลงชั้นสูง

ทักษะการบรรเลงเพลงชั้นสูงถือเป็นทักษะสูงสุดในการบรรเลงตรัวกันตรึม เนื่องจากเพลงชั้นสูงหรือเพลงครูเป็นทำนองเพลงที่ยากที่สุดในบรรดาทำนองเพลงกันตรึมประเภทอื่น ๆ โดยเป็นเพลงที่ไม่มีจังหวะที่ตายตัว การบรรเลงจะต้องอาศัยสมาธิ จึงเชื่อกันว่า หากเล่นเพลงครูได้แล้ว เพลงประเภทอื่น ๆ ก็จะบรรเลงได้โดยง่าย (บุษกร สำโรงทอง, 2549) เพลงครูประกอบไปด้วยเพลงสวายจุมเว็อด เพลง สแร็ยสตือร และเพลงสแร็ยประเสอร์ ซึ่งครูธงชัย สามสีได้กล่าวถึงการเรียนทักษะการบรรเลงเพลงชั้นสูงว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“เทคนิคพวกนี้คือเราจะเก็บไม่ให้เด็กมันรู้นะ มันจะเรียนยาก ปิดบังมันไว้.. ...ทีนี้พอมาปุ๊บ พอเรียนไป สูงมาปุ๊บ เด็กมันก็จะรู้ว่า เรียนพรม เราเรียนมาเนาะ เนี่ยเราเรียนมา เด็กมันจะรู้เลยว่าตัวลามันต้องพรม ตัวทีมันต้องตริด (ประ)...”

“เนี่ยลูกนี้ ไอลูกเนี่ยสุดยอด บางคนทำไม่ได้นะ ไอลูกตะกี๊.. ส่วนมากมันจะอยู่ที่เพลงชั้นสูง สแร็ยสตือร์ สแร็ยประเสอร์นะนี่ มันไม่อยู่ในเพลงพื้นฐานหรอก นี่มันอยู่ชั้นสูง เนี่ยกูลอย่างนี้.. ..ส่วนมากคนที่เรียนมาแบบ คือเรียนแบบนี้ เรียนแบบไม่มีครูสอน มันไม่มีลูกนี้เลย ไม่มี ยังไง๊..(เน้นเสียง) ก็ไม่มี นี่คือเสน่ห์มัน นี่เค้าเรียกเสน่ห์ของซอ ไปเรียนบางทีมันไม่ได้เรียนกับครูปุ๊บ มันไม่มีลูกนี้ อย่างเก่งก็ไป

เล่นลูกอะไรก็ไม่รู้ เสน่ห์มันหาย.. อือนี่.. ตัวนี้เลยเลย(กูล) แล้วกูลก็ไม่ใช่กูลตัวเดียว ยังมีลูก.. อู๋ว..(เยอะ)...”

“ละบองนี่อยู่ชั้นสูงแล้ว สูงสุดเลย ละ บอง ก็คือแม่บท นี้คือต้องเล่นได้หมดจึงจะไปเล่นเพลงครูได้ คุณอยู่ ๆ คุณไม่เคยเล่นตัวนี้ มาเล่นละบองมัน แม่บทมัน ไม่มีทาง คุณเล่นไม่ได้หรอก ต้องมาเรียนละบองก่อน คือต้องเรียนแม่บท อันนี้จะต้องเอามาสอน อย่างพวกไอ้ไอซ์อย่างเนี่ย ก็เอามันมาเรียนอย่างนี้ คือมันเป็นเด็กใหม่เนาะ ก็มาเรียนก่อน เรียนก่อน ก่อนที่มันจะไปเรียนเพลงครู หลังจากมันเรียนกูลเรียนอะไรไปหมดแล้วเนี่ย เรียนกูลพื้นฐานอย่างนี้ เรียนหมด เรียนหมดปุ๊บ เราก็ไปสอนต่อเพื่อที่มันจะมุ่งไปหาเพลงชั้นสูง ต้องมาเรียนตรงนี้ ถ้าคนไหนอยู่ ๆ ไม่ได้เรียนตัวนี้คุณไม่รอด”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าการเรียนทักษะเพลงกันตรึมเป็นการเรียนอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนจะต้องมีทักษะพื้นฐานที่สำคัญอย่างดีจึงจะพัฒนาไปถึงทักษะเทคนิคกลเม็ดพรายต่าง ๆ ได้ เมื่อพัฒนาจนครบทุกเทคนิคจนสามารถใช้ในการบรรเลงทำนองเพลงทุกเพลงอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมชาติแล้ว ผู้เรียนจึงสามารถเรียนรู้ทักษะการบรรเลงเพลงครูได้ โดยก่อนที่จะเรียนเพลงครูนั้นครูธงชัย สามสีได้เน้นย้ำถึงแนวทางที่จะฝึกทักษะเพลงครูหรือเพลงชั้นสูงนั้นจะต้องฝึกจากแม่บทเพลงครูหรือที่เรียกว่า “ละบอง” เสียก่อน ซึ่งลูกศิษย์ที่ครูธงชัย สามสีได้กล่าวถึงข้างต้นได้กล่าวเกี่ยวกับการเรียนทักษะเพลงชั้นสูงว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“เพลงหรอ แต่ก็ยัง.. เพลงครูเพลงอะไรอะ ที่ไหว้ครูยังไม่ต่อจบ แต่ก็เล่น(เพลงอื่น)ได้เป็นร้อยแล้ว”

(รัตนาวดี บุติมาลย์, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2559)

จะเห็นได้ว่าผู้เรียนที่จะต่อเพลงครูได้จะต้องมีพื้นฐานการบรรเลงเป็นอย่างดี บรรเลงบทเพลงได้หลากหลายบทเพลง ซึ่งสอดลูกศิษย์คนอื่น ๆ ที่กล่าวถึงการเรียนเทคนิคการบรรเลงเพลงชั้นสูง

“ก็สมมุติว่าคนที่ได้มาแล้ว หรือเป็นมาแล้ว ก็จะมามุ่งตรงที่รายละเอียดซะมากกว่า แบบก็จะมีขั้นกว่าของเพลง”
“เพลงขั้นสูงครับ”

“อย่างเพลงชั้นสูง ก็พวกมลปโดง เพลงที่ใช้เทคนิคเยอะ ๆ”

(นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2559)

“ลูกเล่นแรกก็เริ่มจากพรม การพรมนิ้วแกก็จะสอนว่า มีการพรม การประ การกูล ก็นั้นแหละ แกก็สอนเทคนิค แล้วก็เล่น ๆ ไปเรื่อย พอมันเป็นแล้ว แกก็ส่งเพลงอะไรให้ก็ง่าย.. แกก็ให้เพลงเรื่อย ๆ มันเริ่มมีเพลงยากขึ้น... ...ต่อเพลงครู ตอนจริงจังตอนปีหนึ่ง ก็พอหนูเข้ามหา’ลัยปีหนึ่ง หนูเอกพื้นบ้านเหลา ก็ครูธงชัยก็ต่อให้คนอื่นเค้าเรียนเบื้องต้น แต่หนูเรียนมาแล้ว หนูก็เลยต้องเรียนอะไรที่เหนือไปจากนั้น ครูจะต่อให้เรื่อย ๆ แต่มันจะเป็นมาเยอะแล้ว”

(ประภัสสร สุขประเสริฐ, 10 สิงหาคม 2559)

ดังนั้นเห็นได้ว่าขอบเขตเนื้อหาสาระทักษะการบรรเลงตรัวขั้นสูงจำเป็นต้องมีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวที่ดีและสามารถใช้เทคนิคการบรรเลงต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยสามารถบรรเลงตกแต่งทำนองเพลงให้มีลูกเล่นน่าฟังได้ตามอารมณ์ของบทเพลงหรือผู้บรรเลงอย่างเหมาะสม เมื่อผู้เรียนมีระดับทักษะถึงขั้นนี้แล้ว ครูธงชัย สามสีจึงได้พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการบรรเลงด้านเพลงครูหรือเพลงประกุมครูที่ประกอบไปด้วย เพลงสแร็ยประเสอร์ เพลงสแร็ยสตือร และเพลงสวายจุมเว็้อด ซึ่งเป็นทักษะการบรรเลงขั้นสูง โดยก่อนที่ผู้เรียนจะได้เรียนเพลงครูดังกล่าว ครูธงชัย สามสีได้กำหนดไว้ว่าจะต้องบรรเลง “ละบอง” หรือแม่บทเพลงครูเสียก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเรียนเพลงครู โดยผู้เรียนจะต้องได้รับการถ่ายทอดแม่บทเพลงครูหรือละบองโดยตรงจากครูผู้สอน ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าเนื้อหาสาระในการเรียนบรรเลงตรัวระดับขั้นสูงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเรียนกับครูโดยตรง เนื่องจากบทเพลงที่ยากที่สุด อีกทั้งเป็นบทเพลงที่ไม่มีจังหวะที่ตายตัว

สรุปได้ว่า เนื้อหาสาระที่พบในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี พบว่า มีความสอดคล้องกับลักษณะทักษะของผู้เรียนในแต่ละขั้น โดยในขั้นพื้นฐานเน้นทักษะวิธีการบรรเลงตรัวที่ประกอบด้วย 1) องค์ความรู้เรื่องเบื้องต้นเกี่ยวกับการบรรเลงตรัว ได้แก่ องค์ประกอบของตรัว ท่าทางการบรรเลง ระบบโน้ตไทย ตำแหน่งเสียงหรือระบบเสียงของตรัว การฝึกคันชักเพื่อไล่เสียง และบทเพลงเบื้องต้น 2) ทักษะพื้นฐานการบรรเลงที่เป็นรากฐานสำคัญในการบรรเลง ซึ่งบทเพลงแรกที่นำมาใช้ฝึกคือเพลงปการันเจก ถือว่าเป็นบทเพลงที่สั้นและจำง่าย ใช้นิ้วในการบรรเลงเพียงสองนิ้วซึ่งง่ายสำหรับผู้เรียนที่ฝึกใหม่ จากนั้นจึงเพิ่มระดับความยากของเพลงขึ้นไปเรื่อย ๆ ภายในขั้นนี้จะยังไม่มีการใช้เทคนิคเม็ดพรายใด ๆ ขั้นต่อมาคือขั้นกลางจึงได้เพิ่มเทคนิคเม็ดพรายต่าง ๆ ในการบรรเลงให้บทเพลงมีสำเนียงน่าฟังมากขึ้น ได้แก่ การพรม การประ การโยกนิ้ว การกูล โดย

การฝึกเทคนิคดังกล่าวในขั้นนี้จะนำบทเพลงเดิมที่เรียนมาแล้วในขั้นพื้นฐานมาใช้ฝึกเทคนิคที่ง่าย ๆ แล้วจึงเพิ่มเทคนิคที่สูงขึ้นไปตามความยากของบทเพลง จนกระทั้งผู้เรียนสามารถบรรเลงเทคนิคได้อย่างชำนาญ สามารถบรรเลงทุกเพลงที่เรียนมาด้วยเทคนิคกลเม็ดพรายได้อย่างเหมาะสม โดยครูจะเป็นผู้กำหนดเองว่าเทคนิคใดจะใช้เพลงใดในการเรียนการสอนจนถึงการบรรเลงในขั้นสูงซึ่งเป็นขั้นสุดท้าย โดยครูธงชัย สามสีได้เลือกใช้ละบองหรือแม่บทเพลงครูในการฝึก เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนเพลงชั้นสูงหรือเพลงครู โดยเทคนิคการบรรเลงที่ใช้ในละบองคือเทคนิคการบรรเลงทั้งหมดที่ผู้เรียนได้เรียนมาแล้วในขั้นกลาง ดังนั้นทักษะการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานและทักษะการใช้เทคนิคกลเม็ดพรายในการบรรเลง จึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนจำเป็นต้องมีสำหรับการเรียนในขั้นสูง ดังกล่าวมานั้นแสดงให้เห็นว่า ครูธงชัย สามสีมีการวางเนื้อหาสาระในการถ่ายทอด ทั้งแบบฝึก บทเพลงและเทคนิคการบรรเลงตรัวแต่ละบทเพลง ในแต่ละขั้นอย่างชัดเจน เรียงลำดับจากง่ายไปหายาก และเน้นพื้นฐานการบรรเลงเบื้องต้นเป็นสำคัญ

1.4 ด้านบริบทอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบในการถ่ายทอด

1.4.1 การรับเข้าเป็นศิษย์

จากข้อมูลภูมิหลังด้านดนตรีของครูธงชัย สามสีพบว่าก่อนที่จะเรียนดนตรีกับครูพูน สามสีซึ่งครูธงชัย ถือว่าท่านเป็นครูท่านแรก ต้องมีพิธีการไหว้ครูตามธรรมเนียมการเรียนดนตรีพื้นบ้านตามความเชื่อของทางอีสานใต้ ดังที่บุษกร สำโรงทองที่กล่าวว่า พิธีกรรมว่าด้วยเรื่องการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้มีการอนุรักษ์และสืบทอดอย่างเข้มแข็งด้วยอิทธิพลความตามคติเขมรในเรื่องผี หรือคุณไสยต่าง ๆ โดยดนตรีอีสานใต้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่มีความเชื่อดังกล่าว นักดนตรีจึงปฏิบัติตามธรรมเนียมเดิมสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด เพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดีที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนเอง ถ้าหากไปไม่ปฏิบัติตนตามความเชื่อที่สืบต่อกันมา สอดคล้องกับที่ครูธงชัย สามสีได้เล่าเกี่ยวกับการเริ่มเรียนกันตรึมและแนวคิดที่ตนมีต่อการไหว้ครูว่า

> *“ไปขอแกเรียน แกเลยให้ไปเรียน ไปเรียนเสร็จแล้ว ก็ไปไหว้ครู ไหว้อะไรกับตาพูนนี่แหละ ไหว้ครูก็เรียน...”*
>
> *“พิธีสมัยแต่ก่อน ครูนี้จะศักดิ์สิทธิ์มากเลย ศักดิ์สิทธิ์จนแบบ คือกลัว กลัวครู กลัวผิดครู กลัวอะไรอย่างนี้ ทีนี้ครูก็เลยมามองว่าตรงที่ว่า คำว่า ไหว้ครู ว่าในความเชื่อ มันก็มีส่วน ๆ หนึ่งเหมือนกัน แต่ครูคิดว่า ทางหลักจริง ๆ คำว่า ไหว้ครู วิธีการไหว้ครูอะไรต่าง ๆ มันคือ สมาธิ มันสมาธิเราอะ ส่วนหนึ่งคือ สมาธิ อย่างเพลงบางเพลงที่เราทำ อย่างเพลงครูนะ เพลงสวายจุมเวือด สแร็ยสตือร์ สแร็ยประ*

เสอร์ เนี่ย คือเพลงพวกนี้มันทำไม มันไม่มีห้อง คือมันไม่มีห้องมา กำหนดเป็นห้อง ๆ ๆ ทีนี้ไอคนเราก่อนที่จะเล่นมันต้องมีสมาธิ มันเล่นสี่คนในกลุ่ม.. คุณต้องมีสมาธิให้เท่ากัน ทำใจให้มีสมาธิที่เท่ากัน ครูก็มี ปี่ก็มี ซอก็มี ต้องกำหนดลมหายใจให้เสมอ นี่มีสมาธิ"

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าครูธงชัย สามสีมีความเชื่อเรื่องการไหว้ครูว่าเป็นเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อเรียนกันตรึมจะต้องไหว้ครูก่อน เพราะกลัวจะผิดครูตามความเชื่อ จึงมองได้ว่าความเชื่อดังกล่าวเป็นรูปแบบวัฒนธรรมของสังคมที่มีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดความรู้ และเป็นตัวกำหนดความเชื่อของศิลปิน เมื่อศิลปินเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดระเบียบปฏิบัติในการถ่ายทอดความรู้และพิธีกรรม ศิลปินก็จะนำความเชื่อนั้นมาเป็นกรอบความคิดในการสร้างขั้นตอน และกำหนดข้อปฏิบัติ อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมให้สอดคล้องกับความเชื่อของตน จากบทสัมภาษณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการไหว้ครูกันตรึมของครูธงชัย สามสีมีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ ไหว้ครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ และไหว้ครูก่อนการแสดง ซึ่งครูธงชัย สามสีมองว่าการไหว้ครูก่อนการแสดงนอกจากเป็นการแสดงความเคารพ ระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ที่สั่งสอนมาและ ยังมีจุดประสงค์ที่เป็นนัยด้านการสร้างสมาธิก่อนการบรรเลง เพราะว่าตามธรรมเนียมการแสดงกันตรึม นักดนตรีจะบรรเลงเพลงครูหรือประกุม (ประโคม)โรงไหว้ครูก่อนทุกครั้ง โดยลักษณะของเพลงครูเป็นเพลงที่ไม่มีจังหวะที่แน่นอน ดังนั้นผู้บรรเลงจะต้องมีความพร้อมและสมาธิก่อนบรรเลงทุกครั้ง

ในขณะที่ครูโบราณ จันทร์กลิ่น และ ครูพูน สามสีผู้เป็นครูของครูธงชัย สามสี กล่าวถึงลักษณะการไหว้ครูกันตรึมว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

"คือถ้า.. เค้าเล่นเก่งแล้วเค้าก็มายกครู ตอน ๆ แรกก็ตั้งครู กรวยห้าเทียนสอง เงินตั้งครูก็สลึงนึง ผมตั้งครูเรียนกับตาเทียนอย่างนั้นแหละ มีเหล้า มีไก่ ผ้าขาวหนึ่งผืน มาตั้งครูเรียน เล่นงานอะไรก็ตั้งครูหมดเหมือนกัน"

(โบราณ จันทร์กลิ่น, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2559)

"ก่อนที่จะเรียนครูให้ไหว้ครูก่อน มีเครื่องไหว้ครูประกอบด้วย กรวย 5 กรวย บุหรี่ 5 มวน หมากพลู 5 คำ เหล้า 1 ขวด เงิน 1 สลึง ผ้าขาว 1 ผืน ไก่ต้ม 1 ตัว ข้าวและแกง 1 จาน ขนมผลไม้ 1 ถาด หลังจากมอบเครื่องไหว้ครูแก่ครูผู้สอน ครูจะท่องคาถา(แต่จะไม่ให้

ศิษย์รู้) จากนั้นก็จะพรมน้ำมนต์ (น้ำ ขมิ้น แป้ง) พรมทั้งเครื่องดนตรี และนักเรียน พ่อพูนได้นำวิธีนี้มาปฏิบัติในการถ่ายทอดวิชาแก่ศิษย์”

(พูน สามสี, 2549 อ้างถึงใน บุษกร สำโรงทอง, 2549)

จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับกันตรึมมี 3 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) การตั้งครูเป็นพิธีการแรกเริ่มสำหรับการเรียนกันตรึมเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ก่อนเรียน 2) การไหว้ครูเป็นพิธีการก่อนการบรรเลงเพื่อเป็นแสดงความเคารพบูชาครู และ 3) การยกครูเป็นพิธีทำขึ้นในกรณีที่ผู้เรียนได้เรียนจากครูจนเก่งแล้วหรือเสร็จสิ้นแล้ว ดังกล่าวมา ผู้วิจัยขอกล่าวถึงเฉพาะการตั้งครูเพื่อรับเข้าเป็นศิษย์ของครูธงชัย สามสีสำหรับหัวข้อนี้

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ครูโบราณ จันทร์กลิ่นซึ่งเป็นครูกันตรึมคนเดียวของครูธงชัย สามสีที่ยังมีชีวิตอยู่ พบว่า ในการตั้งครูเพื่อรับเข้าเป็นศิษย์นั้นมีรายละเอียดของเครื่องบูชาหลัก ๆ ได้แก่ กรวยห้า เทียน 2 เล่ม เงิน 1 สลึง เหล้า ไก่ต้ม ผ้าขาว 1 ผืน ซึ่งเป็นแบบแผนที่ครูโบราณ จันทร์กลิ่นปฏิบัติเมื่อครั้งที่ตนเองเริ่มเรียนกันตรึมกับครูเทียน และแบบแผนยังคงกำหนดต่อมายังลูกศิษย์ของตน ดังนั้นการเริ่มเรียนกันตรึมของครูธงชัย สามสีจึงเป็นไปตามแบบแผนดังกล่าว แต่รายละเอียดอาจจะมีการปรับเปลี่ยนไป ส่วนธนบดี ถนอมเมือง ลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสีได้กล่าวเกี่ยวกับพิธีไหว้ครูว่า

“ต้องไหว้ครูครับ เพราะว่าเป็นธรรมเนียม.. แบบที่ครูบาอาจารย์เขาเตรียมมา ครูเหมือนกันตอนนี้ ใครมาเรียนก็ต้องทำเหมือนครู ระเบียบการไหว้ของเขมรจะมีอย่างนี้ ๆ ตามเหมือนกันหมดเลยทุกที่ตาม.. เวลาเราแสดงเขาจ้างไปก็จะมีพิธีตรงนี้แหละ มีการเหมือนไหว้ครูเลย เข้าไปตอนแรกก็ตั้งครูเลย แล้วก็ไหว้ครู เค้าจะมีไหว้ครูรวมปีหนึ่งอะไรอย่างนี้ เค้าจะรวมกัน เราก็จะไปตรงนี้ตลอด คือ ๆ ผมหนะเข้ามาอาจจะยังไม่ได้ไหว้ครู เราเข้ามาเพื่อจะเป็นก่อนเนี่ย ประมาณนั้นแต่ยุคของครูธงช่วงหลัง คือสอนอะ คือ... ตอนนั้นแกยังไม่สอนอะไรมากมาย แต่เราเป็นรุ่นที่ว่าพออยู่กับแกแล้วก็ค่อยมาสอนไง เริ่ม ๆ ที่จะมีกลุ่มที่จะตั้งเพื่อสอนไง.. คือครูแจ็คเข้าไป ๆ ประมาณว่าไปขอสมัครอยู่ในวงก็เราก็อยู่ตรงนั้น เราก็ยังไม่เป็นไง ยังไม่ได้เรียน พออยู่นานไปก็ เค้าก็เริ่มสอนแต่ยังไม่ได้ไหว้ครูหรอก เราก็อยู่ตรงนั้น แต่ก่อนเขาก็ไม่คิดว่าเราจะเอาอะไรอย่างนี้ แต่พอยุคหลังอะ แล้วเราก็ค่อยมาไหว้ครูที่หลังอย่างนี้ เพราะว่าเราเป็นแล้ว

พอเราเป็นแล้วทีนี้ เขาก็ตั้งชมรมตั้งอะไร แต่ละโรงเรียนเขาจัดค่ายเนี่ย เราก็จัดขึ้นมาว่า เออ.. เนี่ยถ้าจะเรียนกลุ่มใหญ่ ๆ เนี่ยก็ต้องไหว้ครูก่อนอย่างนี้ เป็นยุคหลังอีก”

(ธนบดี ถนอมเมือง, สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2559)

สอดคล้องกับไพโรจน์ ครบอยู่กล่าวว่า

“ไหว้ครู ตั้งครู มีครับ มีเหมือนกัน.. โอ๋ ตอนนั้นยังไม่ได้ยกครู เพราะว่าตอนนั้นแกรักเหมือนน้องชายแท้ ๆ ก็คือกินนอนอยู่กับแก ตลอดไงช่วงนั้น ครูก็ไปอยู่ดงมัน แกก็เอาครูไปทิ้งไว้อยู่ที่นู่น แล้วแกก็ออกไปสอนที่อื่น จนกว่าจะมีงานแกจึงมารับเรา แกอยากให้เรียนรู้ให้มันเยอะ เกี่ยวกับการกินอยู่กับครูกันตรึมของดงมัน ผมไปเล่นอยู่กับวงครูน้ำผึ้ง แต่ก่อนแกก็อยู่กับน้ำผึ้ง แล้วแกก็เข้ามาช่วยบ้างบางครั้งแกก็มีงาน ปุ๊บ หลังจากนั้นแกก็ เขาไล่ออก ก็เลยมาตั้งวงกันที่สุรินทรศึกษานี่แหละ อาจารย์คธาศักดิ์แกก็เป็นคนรับต่อเนื่องจากพ่อสุพจน์ พ่อสุพจน์นั่นแหละรับแกมาเรียนต่อ เชื่ออย่างนี้เหมือนกัน แต่ครูเข้าใจอยู่ว่าไอเรื่องการตั้งนี้มันผิด บางครั้งคนที่ไม่ได้ไหว้นี่ มันหลายครั้ง เห็นแก่ปล่อยละเลยอยู่หลายครั้งละนี่ เวลาแกไปเล่นเหมือนกัน แกแบบว่า...”

“เนี่ยพอไม่ได้ทำบ่อย ๆ แล้ว.. ทุกวันนี้เหมือนกันลูกศิษย์เขาไม่ค่อยมา นอกจากไหว้ครูของแก แกจะจัด.. สมัยก่อนแกจัดนะ ทุกวันนี้ไม่ค่อยได้จัด แกจะเชิญครู พวกครูตาเผย ครูมโหรีอะไรทั้งหมด ศาสตร์ทางนี้มันมาจากมโหรีเหมือนกันทั้งหมด แกก็จะมารวมครูใหญ่ แล้วก็มาตั้งครูทั้งหมด แต่ทุกวันนี้ เวลาแกไปสอนนี้ มันยาก มันไม่เคยเห็น ไอตามโรงเรียนนะ แต่ถ้าตามไอค่ายนี่มีตลอดอยู่แล้ว แล้วคนที่เรียนไปอีก ไม่เคยเห็นจะยกครูแก เช่น ครูประมวลนี่ก็ไม่เคย แต่แกก็ไม่เคยถือ สุขสันต์ก็น้องชายแท้ ๆ ก็เรียนมาเหมือนกันก็.. เนี่ยความเชื่อตรงเนี้ย..”

(ไพโรจน์ ครบอยู่, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่า พิธีตั้งครูเพื่อรับเข้าเป็นศิษย์ของครูธงชัย สามสี ค่อนข้างเปลี่ยนแปลงไปจากยุคที่ตนเองเรียนกันตรึม โดยลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสีต่างกล่าวว่า ลูกศิษย์บางคนเรียนกับครูก็ไม่ได้ตั้งครู อาจจะด้วยบริบทในการถ่ายทอดอยู่ในการศึกษาในระบบที่เป็นลักษณะการเรียนในหลักสูตร บางคนมาขอเรียนกับครูจบไปก็ไม่ได้ทำพิธียกครู และมีบางส่วนได้เรียนกันตรึมก่อนแล้วทำพิธีตั้งครูเพื่อขอเป็นศิษย์ในภายหลังจากที่เริ่มเรียนมาได้ซักพักจนพอมีพื้นฐานการบรรเลงบ้างแล้ว ครูก็จะพาไปตั้งครูพร้อมกับพิธีไหว้ครูในโอกาสต่าง ๆ อย่างเช่น จัดพิธีตั้งครูหรือไหว้ครูก่อนการเปิดค่ายดนตรีนาฏศิลป์พื้นบ้านสุรินทร์ โดยลูกศิษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นศิษย์ที่เรียนมาบ้างแล้วหรือลูกศิษย์ที่เพิ่งเข้าเรียนในค่ายดนตรีทุกคนก็จะอยู่พร้อมหน้ากันในโอกาสนี้ ซึ่งถือเป็นพิธีการฝากตัวเป็นศิษย์ตามประเพณีความเชื่อด้านการถ่ายทอดกันตรึม ดังที่กลุ่มนักเรียน (ศิษย์เก่า) โรงเรียนบ้านจรูกแขวะ ที่เคยเข้าค่ายดนตรี และกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2559 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เล่าว่า

“ครูจะวางเครื่องดนตรี พวกซอ พวกอะไรทั้งหมด แล้วก็จุดธูปจุดเทียน”

“ทำเหมือนแซนขะมอจ (เซ่นผี)”

“มีเหล้า มีเครื่องเซ่น”

“ให้ศิษย์พนมมือ แล้วก็ร้องเพลงให้.. ขับกล่อม ฮ่า ๆ ๆ แกเล่นเองร้องเอง..”

“เพลงซึ้งค่ะ.. ก็ดีเหมือนมีอำนาจดี คักดิ์สิทธิ์ ขลัง ฮ่า ๆ ๆ ๆ”

(กลุ่มนักเรียนโรงเรียนบ้านจรูกแขวะ, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2559)

“ถ้าเป็นเหมือนระบบในมหาลัยอย่างนี้ ก็คือ มันจะแบบเขาเรียกยังไงล่ะ มันจะมีทั้ง..”

“รับน้องอย่างนี้บ่?”

“ไม่ เป็นพิธีไหว้ครูที่มหา’ลัย”

“ครอบครู ครอบเศียร”

“อันนี้มันไม่มีนะ””

“มีๆ มันรวมกับไหว้ครูนั้นแหละ”

“รวมกับพิธีใหญ่ ไหว้ครูของมหา’ลัย”

“เค้าเรียกพิธีไหว้ครูดนตรี ทีนี้ ส่วนในเรื่องของ ในเรื่องของห้องนี้จะเป็นเหมือนระบบ ระบบการเรียน การลงทะเบียนทั่วไป ไม่มีการ... นอกจากว่าไปเรียนกับครูโดยตรงที่ว่าได้ผ่านระบบการศึกษาของมหา’ลัย เค้าก็จะมีขัน มีเงิน มีอะไร ที่จะเป็น เออ.. เขาเรียกว่าพิธีไหว้.. แต่ส่วนมากถ้าเป็นมาตรฐานของการศึกษาก็จะเป็นการเรียนแบบทั่วไป”

(นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่า การถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีในสถานศึกษาที่ต้องลงทะเบียนเรียนจะไม่มีพิธีการตั้งครูเพื่อฝากตัวเข้าเป็นศิษย์ ในกรณีดังกล่าวผู้เรียนจะถือเอาพิธีไหว้ครูดนตรีที่ทางมหาวิทยาลัยจัดขึ้นประจำปีเป็นการแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์เพื่อเริ่มเรียนดนตรี ในขณะที่การถ่ายทอดในรูปแบบการเข้าค่ายดนตรีมีการทำพิธีตั้งครูก่อนการดำเนินการถ่ายทอด โดยนำเครื่องดนตรีที่ใช้ทั้งหมดมาวางรวมกันไว้ พร้อมวางเครื่องเซ่นสังเวยต่าง ๆ ไว้ใกล้เคียง แล้วจุดธูป เทียน ทำพิธีเซ่นเครื่องสังเวย พร้อมบรรเลงเพลงครูเพื่อแสดงความเคารพต่อครูและเครื่องดนตรี ซึ่งบทเพลงนี้สามารถสร้างบรรยากาศความขลังศักดิ์สิทธิ์ และความประทับใจให้เกิดแกผู้เรียนได้

สรุปได้ว่า การตั้งครูเป็นพิธีกรรมของการถ่ายทอดกันตรึมเมื่อครั้งที่ครูธงชัย สามสีตั้งใจที่จะเรียนกันตรึมอย่างจริงจังได้ตั้งครูเรียนตามปกติ ตามความเชื่อของครูที่จะไปเรียนด้วย พิธีการดังกล่าวเป็นพิธีกรรมของการแสดงความเคารพต่อครูผู้สอนที่เราจะเรียนด้วย และสร้างความเป็นสิริมงคลให้ผู้เรียนมั่นใจได้ว่าการถ่ายทอดครั้งนี้จะไม่เกิดสิ่งที่ไม่ดีหรืออุปสรรคระหว่างการถ่ายทอดตามความเชื่อในการเรียนกันตรึม สำหรับการตั้งครูมีลักษณะคล้าย ๆ กับการไหว้ครูก่อนการแสดง และพิธีไหว้ครูประจำปี แตกต่างกันเพียงจุดประสงค์ของพิธีการ ในส่วนของการรับเข้าเป็นศิษย์มีพิธีกรรมที่เรียกว่า “หรีบ รีน” หรือ “ตั้งครู” เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อครู ครูของครูที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาดนตรีกันตรึม และ เครื่องดนตรีในวงกันตรึม ซึ่งในขั้นตอนนี้จะมีการรำลึกถึงครู เซ่นไหว้ด้วยเครื่องบูชาที่ครูได้กำหนดไว้ตามประเพณีโบราณ และบรรเลงประโคมเพลงครูซึ่งเป็นเพลงชั้นสูงของกันตรึมเป็นขั้นตอนสุดท้าย โดยครูธงชัย สามสีมองว่าการพิธีการดังกล่าวเป็นเรื่องของการสร้างสมาธิและการแสดงความเคารพต่อครู ในปัจจุบันขั้นตอนนี้อาจจะไม่มีปรากฏหรือมีการเปลี่ยนแปลง ปรับรูปแบบไปตามสถานการณ์ เนื่องจากรูปแบบการเรียนการสอนที่ต่างไปจากอดีต พิธีการรับเข้าเป็นศิษย์จึงถูกลดทอนลงหรืออาจจะไม่มีเลย

1.4.2 หลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัว

1.4.2.1 หลักการสอนทักษะการบรรเลงตรัว

จากบทสัมภาษณ์ของครูธงชัย สามสีที่กล่าวว่า

“พอครูเล่นจนจบมาจนเก่ง มีความคิดในหัวสมองว่า กันตรึมหนะกันตรึมมันไม่มีอีกแล้ว มันจบหมด ไม่มีคนเล่น ไม่มีคนแสดงหมดแล้ว เหลือแต่พวกเรา เสร็จแล้วลิเก เหลืออยู่วงสองวง มันไม่มีอะ มันหมด ตอนนั้นหมดเลย เจรียงแทบจะไม่มี ครูก็เลยคิดว่าถ้าเกิดเรามัวแต่ไปเหมือนกับคนโบราณ ว่ากันตรึมมันต้องหายแน่นอน.. ..ทีนี้ครูธง มันเล่นมาแหวกแนวอะไร ถ้าไม่สอนมันต้องแบบ.. ทีนี้ครูธงก็สัญญา.. ครั้งแรกคือที่ไปสอน คือไปสอนโรงเรียน.. หนองกัวโน่น..ทางไปโน่นตั้งไกล ทางไปเมืองที ไปสอนหนองกัว สอนหนองกัว เทศบาลสาม คือไปสอน สอนแล้ว หูว..ทำไมมันยาก”

“ไปสอนแล้วก็ อู๋... ทำไมมันยากอะไรอย่างนี้ สอนตัวต่อตัว การสอนตัวต่อตัวกว่าจะได้เด็กหนึ่งคน อะอันนั้นก็ยังไม่ได้เรียน สอนไอนี่เหลือไอนู่น หือ..ทำยังไงน้อถึงจะสอน.. ก็พยายามทำโน้ต โน้ตไปสอน ทำโน้ตของครูธง สมัยแต่ก่อน ‘กดนิ้วชี้แล้วสีสองครั้ง’ ฮ่า ๆ ๆ ตลกหนะโน้ตเค้า สีสองครั้งกดนิ้วกลาง ดูตัวโน้ตเค้า หือ..หนึ่งเพลงแม่เอ๊ยยาวเหยียด เออ เด็กมันก็เรียน ไอครูก็งงของครู นักเรียนก็พอนักเรียน มันไม่ประสบความสำเร็จก็เลย.. ทำยังไงน้อ.. ไปศึกษาเกี่ยวกับเรื่องโน้ตไทย เออ เราก็เป็นกันตรึมมาแล้ว เราก็รู้เพลงกันตรึม แค่ไปศึกษาโน้ตไทยอะ แล้วก็เอากันตรึมไปใส่ให้เป็นตัวโน้ตคือเล่นแล้วก็นี้มา นี้จึงเป็นโน้ตในปัจจุบันนี้”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

จากคำกล่าวของครูธงชัย สามสี สรุปได้ในเบื้องต้นว่า ครูธงชัย สามสีเป็นห่วงว่าดนตรีกันตรึมจะสูญหายเนื่องจากศิลปินในยุคก่อน ๆ จะหวงวิชา โดยไม่ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ผู้อื่นง่าย ๆ จึงคิดที่จะอนุรักษ์ไว้ด้วยการถ่ายทอดให้ผู้อื่น ในช่วงแรกก็ยังคงถ่ายทอดแบบตัวต่อตัว แต่ก็พบปัญหาความยุ่งยากในการถ่ายทอด เพราะผู้เรียนมีจำนวนมาก และต้องใช้เวลาค่อนข้างเยอะ หลังจากนั้นครูธงชัย สามสีก็ได้พัฒนาการถ่ายทอดเพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนผู้เรียนและเวลา พร้อมทั้งหาสื่อมาช่วยในการถ่ายทอดอีกด้วย จะเห็นได้ว่า กระบวนการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีมีลักษณะของการถ่ายทอด

แบบมุขปาฐะ โดยใช้การเรียนรู้จากการฟังมากกว่าการอ่าน จึงใช้เวลาค่อนข้างมาก ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว ลักษณะการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีจึงปรับเปลี่ยนโดยนำสัญลักษณ์ทางดนตรีเข้ามาใช้เพื่อให้ผู้เรียนได้อ่านและเข้าใจมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าครูธงชัย สามสีมีการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดให้มีประสิทธิภาพขึ้น ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ครูธงชัย สามสีมีหลักการสำคัญที่ยึดเป็นแนวทางในการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ได้เรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วขึ้นกว่าลักษณะการถ่ายทอดแบบเดิม ผู้เรียนสามารถไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ *“การสอนดนตรีที่ดี ควรอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่ดี อันเป็นแนวทางสำหรับผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนดนตรีอย่างถูกต้องเหมาะสม ที่ส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ทักษะทางดนตรีของผู้เรียน”* จากการศึกษา พบว่า ครูธงชัย สามสีได้อธิบายหลักการสอนของท่านไว้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาจากเอกสารและบทสัมภาษณ์ของครูธงชัย สามสีและลูกศิษย์ของท่าน เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นหลักการสำคัญในการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. เน้นให้ผู้เรียนมีพื้นฐานการบรรเลงที่ดีตามแนวทางของตน

จากการศึกษาพบว่า การสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี เน้นและให้ความสำคัญเรื่องพื้นฐานการบรรเลง ได้แก่ การวางนิ้ว การใช้คันชักสร้างให้มีน้ำหนักและคุณภาพเสียงที่ดี ถึงแม้ผู้เรียนจะมีทักษะการบรรเลงมาก่อนแล้ว แต่ทักษะนั้นไม่เป็นไปตามแนวทางของครู ก็จะถูกปรับพื้นฐานใหม่ ดังที่ครูธงชัย สามสีกล่าวว่า

> *“ถ้าคนที่เล่นเป็นแล้ว คือเป็น.. หรืออาจจะเคยสีมาจากคนอื่น เห็นมาแบบนิด ๆ อันนี้ครูจะรื้อเลย คือไม่ถูก.. จะรื้อใหม่เลย รื้อแบบว่าเอ็งลืม ลืมให้หมด.. บางทีคันชักสั้น คันชักที่เค้าเล่นสั้น เราเห็นว่ามันสั้นกระด้าง ๆ ต้องให้มันสมูท แบบนิ่ม ๆ อย่างนี้ คันชักยาว เล่นคันชักยาว แล้วก็เพลงก็เหมือนกันบางที ไอ้บางคนก็เล่นเบา มือเบามืออะไรอย่างนี้ บางทีก็ต้องรื้อใหม่.. ให้เรียนใหม่เลย ครูเริ่มใหม่เลย คนที่เคยเรียนมาจากคนอื่นแล้วมันจะติดมาจากคนอื่น ก็คือ ดื้อ เออมันดื้อ แล้วพอมาปรับปุ๊บ คือเกณฑ์ซออะ ซอในสุรินทร์อะ คือครูถือว่าเป็นซอที่แบบครูรู้หมด รู้คือเด็กแต่ละคนบางที เห็นมันเล่นซอ แต่ครูไม่เคยเห็นหน้ามัน ได้ยินแต่เสียง คือครูรู้เลยว่าคนนี้จะป้อนอะไรให้มัน เหมือนหมอเลยอะ ให้แต่มันลากเสียงปุ๊บ ครูรู้เลยว่านี้จะต้องป้อนอะไรให้มัน รู้แม้แต่จิตใจของมัน รู้ตั้งแต่นิสสัย รู้ตั้งแต่การทำอะไร.. ครูจะรู้หมด คนที่เล่นซอดีจะเป็นคนที่เล่นเมโลดี้ตรง ๆ ซอลลา ซอล ที๊ ที๊ ที๊ จังหวะสม่ำเสมอ ตัวโน้ต.. ลาก็คือลา ทีก็คือที เล่น*

ไม่ต้องอะไรมาก ให้มันเล่นให้ตรง ๆ แบบนี้ นี่คือคนเล่นซอดี โน้ตหนึ่งตัวโน้ต คันชักธรรมดา ไม่ต้องมีลวดลาย ลูกเล่นอะไร เล่นอย่างนี้แหละ นี้คือคนเล่นซอดี.. ..คือมาเรียนวันแรกครูจะรู้เลยว่าเด็ก เออมันจะมีปัญหาเลย หนึ่งปัญหาของคน คือว่า มาปุ๊บนิ้วอะ นิ้วบางคนนิ้วมันไม่สวย นิ้วบางคนมันจะงออย่างนี้ (ทำให้ดู) งอเข้าหากันก็มีบางคน.. หือ.. นิ้วคนที่สวยคือวางปุ๊บมันจะเรียงเหมือนเม็ดข้าวโพดมันจะสวยของมัน เรียกว่า นิ้วสวย บางคนก็นิ้วเบี้ยว นิ้วสารพัด”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2559)

สอดคล้องกับที่ลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสีกล่าวไว้ว่า

“การเล่นก่อนที่จะมาเรียนกับครูธงชัย มันเปลี่ยนแปลงไป ทั้งวิธีการเล่น เทคนิคนิ้ว ทุกอย่างครับ... ต่าง คือ ครูคนเก่าแกสอนไม่ได้เน้นเรื่องการวางนิ้ว แบบแผนต่าง ๆ คือแกเป็นพื้นบ้าน ก่อนมาเรียนนี่โน้ตไม่รู้จัก.. มอง.. เล่นตาม.. จำ..”

“...บางคนก็เป็นมาแล้ว เทพมาแล้ว ก็มาเริ่มใหม่ สำหรับครูธงแล้วบางคนเก่งมาก มาถึงแกให้นับหนึ่งใหม่ก็มี.. การจับ จับยังไง ตัวโน้ตนิ้วอะไรบางที ท่าทาง แนวเพลง บางคนเล่นกระโชกกระชาก บางคนเล่นไม่หวาน ไม่ใส ไม่เพราะ แกก็มาปรับกันว่า เออ.. เล่นให้มันใจเย็นนะ”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

“...บางคนอาจจะแบบไม่ได้มีพื้นฐานในเรื่องการวางนิ้ว การวางอะไรอาจจะไม่ได้เรียนมาจากครูโดยตรง เรียนมาจากครูอีกครูหนึ่ง พอมาเรียนกับแก แกจะปรับ ทีนี้มันเหมือนกับว่าการสอนของแต่ละคนมันไม่เหมือนกัน ของแกจะออกไปเป็นแบบว่าให้มันเป็นมาตรฐานเป็นส่วนใหญ่”

(นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

“แกสอนตอนแรกอะ การเล่นซอหนะไม่จำเป็นต้องพรมนิ้วให้มันมาก ที่ผมว่านั้นแหละ ถ้าว่าเราเชื่อตามครูตั้งแต่แรก เราก็น่าจะเก่งไวอะ แต่ว่าเราไม่ค่อยเชื่อไง ไอเราก็มาพรม มามั่วซั่วไป...”

“แกก็สอนการวางให้มันชัดเจน คือความชัดก่อน แล้วค่อยมาใส่อารมณ์ตามทีหลัง เมื่อก่อนเค้าจะเล่นมือหนักกว่านี้ครับ เล่นตามโบราณ เค้าวางแม่นทุกตัว เค้าไม่ค่อยหนีกัน เล่นเหมือนทุกวันนี้เล่นได้นิด ๆ หน่อย ๆ ก็ประดิดประดอยอะไรอย่างนี้”

(อนุชา ทวีเหลือ, สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่า พื้นฐานการบรรเลงที่ดีตามแนวทางของครูธงชัย สามสีต้องมีทักษะวิธีการบรรเลงที่ประกอบไปด้วย ท่าทางการบรรเลง การวางนิ้วบนตำแหน่งเสียง การสร้างเสียงให้มีคุณภาพชัดเจนด้วยการใช้คันชักที่มีน้ำหนักอย่างพอเหมาะ การบรรเลงที่ไม่เน้นเทคนิคกลเม็ดพราย พื้นฐานดังกล่าวถือว่าเป็นพื้นฐานที่ครูธงชัย สามสีมองว่าจะทำให้ผู้เรียนเป็น “คนเล่นซอดี” กล่าวคือ ถ้าหากผู้เรียนมีพื้นฐานการบรรเลงที่ดีแล้วการพัฒนาทักษะการบรรเลงในขั้นต่อไปจะไม่เป็นเรื่องยากเลย ดังที่ครูธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559) กล่าวว่า *“ถ้าครูธงสอน เวลาครูสอนนี้จะเน้นในเรื่องคุณภาพ ถ้าเด็กไหนที่มาเรียนนี่ ก็ต้องเน้นคุณภาพ ทีนี้ถ้าเราเน้นเรื่องคุณภาพปุ๊บ เราจะไม่มีปัญหาตรงที่เราไปเรียนเพลงชั้นสูง ถ้าเราตรงนี้เราไม่ได้หรือข้ามขั้นตรงนี้ไป เด็กพวกนั้นก็จะเรียนแบบลวก ๆ มักง่าย”* ดังนั้น **ครูธงชัย สามสี จึงให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดพื้นฐานการบรรเลงตัวที่ดีก่อน จากนั้นผู้เรียนจึงสามารถพัฒนาทักษะการบรรเลงเพลงในขั้นถัดไปได้อย่างมีคุณภาพ ตามหลักการสำคัญในการสอนของท่าน**

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2. สอนตามระดับทักษะของผู้เรียน

จากการศึกษาพบว่า ครูธงชัย สามสี สามารถพิจารณาได้ว่าผู้เรียนมีทักษะการบรรเลงตัวเป็นอย่างไร และควรปรับปรุงทักษะใดเพื่อให้เป็นไปตามแนวทางของตน ซึ่งเป็นการสอนทักษะการบรรเลง ตัวตามระดับทักษะของผู้เรียนที่มีความต้องการแตกต่างกันไปดังคำกล่าวที่ว่า

“แล้วพอมาปรับปุ๊บ คือเกณฑ์ซออะ ซอในสุรินทร์อะ คือครูถือว่าเป็นซอที่แบบครูรู้หมด รู้คือเด็กแต่ละคนบางทีเห็นมันเล่นซอ แต่ครูไม่เคยเห็นหน้ามัน ได้ยินแต่เสียง คือครูรู้เลยว่าคนนี้จะป้อนอะไรให้มัน เหมือนหมอเลยอะ ให้แต่มันลากเสียงปุ๊บ ครูรู้เลยว่านี้จะต้องป้อนอะไรให้มัน รู้

แม้แต่จิตใจของมัน รู้ตั้งแต่นิสสัย รู้ตั้งแต่การทำอะไร.. ครูจะรู้หมด”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2559)

“หลักการของการสอนของครูธง จะสอนไม่เหมือนกัน เด็กแต่ละคน ครูจะดูว่า เค้ามีพื้นฐานมาไหม เขาแบบไหนยัง ครูก็จะเริ่มปรับให้ต่างกัน ไม่เหมือนกัน

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

“แต่ละคนก็ต่างกันอยู่ครับ ต่างตามพื้นฐาน.. พื้นฐานเหมือนกันก็สอนเหมือนกัน เหมือนไอ.. เพื่อนที่กำลังเรียนไอนี่ ก็เอามาจุ้มกัน”

“แกจะตั้งเกณฑ์ไว้ของการเล่นแต่ละระดับของผู้เล่น ถ้าสมมุติคนนี้ยังไม่ถึง แกก็ให้ไปเล่นอีกอย่างหนึ่ง เล่นอีกเพลงหนึ่งทีละระดับ”

(สมชาย สมคะเนย์, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่า การสอนของครูธงชัย สามสีปรับเปลี่ยนไปตามระดับทักษะของผู้เรียน โดยครูเป็นพิจารณาถึงความเหมาะสมของจุดที่ผู้เรียนต้องพัฒนาและระดับทักษะการบรรเลงให้เป็นตามศักยภาพของผู้เรียน ดังที่ณรุทธ์ สุทธจิตต์ ได้กล่าวถึงหลักการทั่วไปในการสอนทักษะทางดนตรีไว้ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2558) ว่าการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาทักษะเป็นเรื่องของศักยภาพส่วนบุคคล โดยผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ เช่น สติปัญญา ความถนัดทางดนตรี สภาพแวดล้อม เป็นต้น สอดคล้องกับอุทัย ศาสตรา (2553) ได้กล่าวถึงการสอนที่ให้ความสำคัญกับความสามารถความถนัดของผู้เรียนเป็นหลักการสำคัญที่สุดในการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอก และรวมถึงเครื่องดนตรีชนิดอื่นด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

<u>3. เน้นให้ผู้เรียนฝึกทักษะปฏิบัติการบรรเลงตรัวให้เข้ากับจังหวะและหน้าทับกลอง</u>

จากการศึกษา พบว่า การสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีให้ความสำคัญกับเรื่องของจังหวะ ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของดนตรี เห็นได้จากแบบฝึกต่าง ๆ ในคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น (ธงชัย สามสี, ม.ป.ป.) จะปรากฏหน้าทับกลองกำกับอยู่เสมอ อีกทั้งในขั้นตอนของการประเมินทักษะผู้เรียน ครูธงชัย สามสีจะเน้นใช้จังหวะเป็นเกณฑ์ประเมินสำคัญด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า

“เรียกว่าผ่านก็คือต้องเล่นเพลงแปดรอบ.. ..ถูกโน้ต แล้วก็ถูกจังหวะ ถูกจังหวะอย่างนี้ โน้ตปรับได้ ถ้าเกิดว่ามันเพี้ยน มันเพี้ยนมันปรับได้ นี้ไม่ต้องไปยุ่งกับมัน เดี๋ยวมันเล่นไปเล่นมาเกิดการพัฒนาการ ก็คือมันคล่องมันก็จะพัฒนาเอง แต่ถ้ามันผิดจากกลอง จังหวะเนี่ย จังหวะตกเนี่ย ถ้ามันผิดคือผิดเลย ฉะนั้นการทำให้มันถูก ต้องแปดรอบ แปดครั้งคือไล่ไป หนึ่งรอบผ่านไป สองรอบ ถ้าเกิดคุณเล่นไปเกือบหกรอบ แต่คุณไปทำผิดปุ๊บ นับใหม่ เริ่มหนึ่งใหม่”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2559)

“สอบกับกลอง ทุกคาบเลยครับ ซ้อมแล้วก็สอบ สอบตอนเกือบท้ายคาบ”

(สมชาย สมคะเนย์, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

“อันนี้.. คือครูเขียนไว้หมดแล้ว เสร็จแล้ว เด็กมันจะมาฝึก มาสอบทีละคนกับเราเนาะ มันสอบแล้วจะเป็นอย่างนี้ เทคนิคในการสอบก็คือให้เด็ก เค้ามาอ่านโน้ต อย่าง.. ซอล ๆ ฟา ๆ มันจะต้องมีจังหวะไม่ใช่คุณมาแล้ว คุณจะมาเล่นมั่ว ซอล ๆ ฟา เร ๆ อะไรอย่างนี้ไม่ได้ มันจะต้องมีจังหวะของเรา อาจจะมีจังหวะให้ ครูตีกลองอย่างนี้ โจ๊ะ ๆ ตุ๊น โจ๊ะ ตุ๊น ซอล ๆ ฟา ๆ โจ๊ะ ๆ ตุ๊น...”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เห็นได้ว่าการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีตั้งแต่การฝึกขั้นพื้นฐานไล่เสียง ครูธงชัย สามสีได้กำหนดหน้าทับกลองไว้ในแบบฝึก เน้นให้ผู้เรียนฝึกทักษะการใช้คันชักลากเสียงให้ตรงจังหวะ โดยยังไม่เน้นในเรื่องของความเพี้ยนเสียง ซึ่งครูธงชัย สามสีมองว่า ความเพี้ยนของเสียงที่เกิดจากระยะห่างของการวางตำแหน่งนิ้วของผู้เรียนขั้นพื้นฐานสามารถพัฒนาได้จากการที่ได้เรียนได้ฟังเสียงไปเรื่อย ๆ จะซึมซับความตรงของเสียงแล้วพัฒนาได้เอง นอกจากนี้บทเพลงทุกเพลงที่ครูธงชัย สามสีถ่ายทอดให้ผู้เรียนจะถูกประเมินด้วยเกณฑ์ของการตรงจังหวะ การเข้าหน้าทับกลองเป็นสำคัญ สอดคล้องกับมนตรี ตราโมท (2540) ได้กล่าวถึงลำดับการสอนดนตรีไทยว่า หลังจากผู้เรียนต่อเพลงสั้น ๆ และง่าย ๆ แล้ว ผู้เรียนจะต้องรู้จักจังหวะ เริ่มแรกให้รู้จังหวะทั่วไป คือการเคาะจังหวะให้

สม่ำเสมอ จากนั้นจึงรวมเป็นจังหวะฉิ่ง แล้วจึงเป็นจังหวะหน้าทับ และให้เรียนรู้การขึ้นต้น การหมดจังหวะ

4. สอนทักษะการบรรเลงโดยใช้บทเพลงจากง่ายไปยากอย่างเป็นลำดับขั้นตอน

จากการศึกษา พบว่า การสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีมีขั้นตอนอย่างเป็นลำดับ โดยเฉพาะการบรรเลงขั้นพื้นฐาน ซึ่งในแต่ละทักษะที่เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการบรรเลง ผู้เรียนต้องฝึกฝนทักษะทีละทักษะอย่างเป็นขั้นตอนจนสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ชำนาญ จึงจะผ่านไปสู่การฝึกในทักษะหรือขั้นตอนของการบรรเลงบทเพลง โดยครูธงชัย สามสีถือว่าบทเพลงแรกที่นำมาฝึกเป็นเพลงที่ง่ายที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่า

> *“สอนตั้งแต่เริ่มจับ จับตัวโน้ตแต่ละตัวให้คล่องก่อน แล้วค่อยมาเป็นเพลง... ..ส่วนใหญ่ก็เรียนตามตำรา... ..แบบฝึกก็มีสีตัวโน้ตที่สลับมั่วไปหมด เหมือนกับฝึกสัมผัสตัวโน้ตให้มันไวให้มันชิน...”*
>
> (ราตรี สายกระสุน, สัมภาษณ์ 7 สิงหาคม 2559)

> *“เวลาเรียนก็ไล่สเกลก่อน แล้วก็ค่อยสุ่มตัวโน้ต... สมัยเรียนก็โดนสุ่มตัวโน้ตเหมือนกัน...”*
>
> (บานนา ยอดงาม, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

> *“...หลังจากได้ตรงนั้นปุ๊บ... ก็ไล่สเกล ทีนี้พอไล่ได้จนถึงเรสูง เราก็จะให้ไล่ไปไล่กลับ ไล่ ๆ ๆ... ครูเริ่ม 4 ก่อนนะ คันชักที่ครูเริ่มแรก เด็กจะต้องใช้ 4 คันชักก่อน แล้วก็ 2 1 ... ขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะไปเพลง คือ วิธีการสุ่มตัวโน้ต คือครูให้นักเรียนไปเขียนโน้ต หรือครูเขียนเองก็ได้... คือถ้าเด็กเขียนเอง มันก็จะเขียนมั่ว ๆ เพราะมันไม่รู้เรื่อง สมมุติว่า เราจะให้มันห้องละ 4 ตัวโน้ต ให้เค้าเขียนเป็นข้อ ๆ 4 ตัวโน้ตลงมา อะไรแบบนี้แล้วแต่มันจะเขียน นักเรียนเค้าก็จะชอบเค้าเป็นคนแต่งเพลง เพลงของเค้าไม่รู้เรื่อง (หัวเราะ) ที่นี้เพลงพวกนี้มันไม่ได้อยู่ในสเกล พอพวกเด็กเขียนมันก็ไม่ได้อยู่แล้ว มันมั่ว อันนี้อยู่ ๆ มันมาเขียนปุ๊บ เรสูง ลา ฟา โด มันกระโดด... เราก็เขียนเป็นข้อ ๆ อาจจะไม่ถึงกับเขียนทั้งหมด 8 ห้องนะ เอา 4 ก็ได้ หรือ 8 ก็ได้ ส่วนข้อก็เอาซัก 6-7 ข้อ ... แบบฝึกนี้ให้เล่นตัวโน้ตละสองคันชักเลยนะ นี่คือบังคับ คุณต้องเล่นตัวโน้ตละสองคันชัก...”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

“เริ่มตั้งแต่ครั้งแรก ก็องค์ประกอบของซอ การจับซอ เรียนโน้ตว่าโน้ตมีกี่เสียง สายนอกสายในมีเสียงอะไรบ้าง นิ้วไหนคือตัวโน้ตอะไร พอได้ปุ๊บ ฝึกครั้งแรกก็เริ่มสีตั้งแต่สีคันชักด้วยสายเปล่า.. ไล่โน้ตจากสายในไปสายนอก ไล่ไปไล่กลับชิน จนมันคล่อง ก็เริ่มโน้ต ท่องโน้ต ท่องโน้ตเพลง มันก็เริ่มต้นเพลงแรกเป็นปการันเจก.. พอเพลงต่อไปก็เหมือนเดิมท่องโน้ต-จำ-เล่น...”

(ประภัสสร สุขประเสริฐ, สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2559)

“ตอนแรกสอนตัวโน้ต ให้กดสายไหน ๆ อย่างนี้ครับ สอนท่าทางการจับด้วย มืออย่าต่ำ (ทำท่าให้ดู) อยู่ประมาณ.. มันจะมีสายรัดอกที่นี้จับให้ห่างจากสายรัดอกประมาณหนึ่งนิ้วโป้ง แล้วไล่โน้ต.. ..ฝึกสีสายเปล่า ๆ ก่อนด้วย ..เพลงแรกที่ครูสอนเป็นเพลงปการันเจก แล้วก็เพลงอายัยลำแบ...”

(ภานุวัฒน์ เสาะหาได้, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2559)

“ไล่สเกลอย่างเดียววันหนึ่งให้ได้ แล้วสอบ วันที่สอง.. สมัยแต่ก่อนเข้าค่ายมันจะเป็น 5 วัน ส่วนวันที่สองจะเริ่มให้เล่นคันชัก ทีละ 4 คันชัก จาก 4 คันชักไป 2 คันชัก ไล่ขึ้นไล่ลง โด เร มี ฟา ซอล อย่างเงี้ย ไปจนกระทั่งเหลือคันชักเดียว วันต่อมาวันที่สามก็จะเริ่มให้เล่นเพลงปการันเจกเป็นเพลงแรก”

(ไพโรจน์ ครบอยู่, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

“ครั้งแรกคือแนะนำก่อนเป็นชิ้นส่วนอุปกรณ์ซอ อันนี้คือ อะไรๆ มีหน้าที่ทำอะไรยังไง แล้วให้เราไล่โน้ตเป็นเสียงซอล เสียงเร อะไรง่าย ๆ ก่อน ก็ไล่ตัวโน้ตไป ทีนี้ก็ไล่ยากขึ้น เร็วขึ้น ซับซ้อนขึ้น ก่อนที่จะมาเป็นเพลง เพลงแรกก็ปการันเจกครับ พื้นฐาน...”

(สาธร ปันตะยัง, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2559)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“มี ปการันเจก อายัยลำแบ มงกวลจองได อายอก งูดตึกตูจ อายัย ซาระยัง แค่นี่... แต่เวลาสอนเพลงมันก็เยอะกว่านี้อยู่ แต่หลักก็ ประมาณนี้ แล้วก็ความหมายเพลงของเพลงนี้ เนี่ยอย่างที่บอกไป อย่างปการันเจก ก็คือ เพลงมันจะใช้สองนิ้ว มันเล่นจากสองนิ้ว คือ เราฝึกแค่สองนิ้วให้คล่องก่อน เพลงนี้มันมีแค่สองนิ้ว พอเพลงที่สอง เพลงอายัยลำแบ อายัยลำแบมันจะเป็นเพลงที่ใช้ถึงตัวเรสูง คือใช้ทั้ง สี่นิ้วเลย แต่เขาไม่ได้กระชากอะไรทั้งนั้น คือไปแบบลอย ๆ ธรรมดา แค่มันมีสี่นิ้วที่ใช้ ใช้สี่นิ้ว ทีนี้พอมาเพลงอายัยซาระยัง นี้จะเป็น เทคนิคเพลงที่เมโลดี้หลักหนะ เมโลดี้หลักเวลาเล่นไปคือมันตกแล้ว ในห้องอย่างนี้ ในห้องมันตกแล้ว แต่ว่าจังหวะกลองมันเหลืออยู่มัน ตกตามหลัง ปกติแล้วตัวโน้ตกับจังหวะกลองมันจะตกพร้อมกันอย่าง เนี่ย นี้ไอเพลงตัวนี้มันจะเหลื่อมกันอยู่นิดหนึ่ง เหลื่อมลูกตก ซอล เร มี ซอล ลา ที๊ ตก!! นี่ตรงนี้ ลา ที๊ ตก!! เร๊ ที ลา ซอล หมี่ ซอล อย่าง นี้ เนี่ย คือเด็ก.. นี่คือพื้นฐานเด็ก เค้าจะต้องรู้ว่ามันมีอย่างนี้ด้วย เบาะ อะไรอย่างนี้ ซอล เร มี ซอล ลา ที๊ เร๊ ที ลา ซอล (ร้องทำนอง อายัยซาระยัง) จะลงอย่างนี้ นี่คือเมโลดี้มันแปลก คือเด็กนักเรียนก็ มารู้ ต่อไปเพลง ไอ มงกวลจองได เพลงมงกวลจองไดนี้ในหนึ่งห้อง มันจะมีสามตัวโน้ตในหนึ่งห้อง ที่เลือกเพลงนี้มาก็เพราะว่า เรื่องคัน ชัก ปกติถ้าเป็นคนสมัยก่อนเขาไม่กำหนดคันชักหรอก...”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เห็นได้ว่า การสอนทักษะการบรรเลงของครูธงชัย สามสีมีขั้นตอนให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะอย่างเป็นลำดับ แสดงว่าครูธงชัย สามสีให้ความสำคัญกับการสอนและฝึกฝนทักษะการบรรเลงตรัวพื้นฐานแต่ละขั้น เห็นได้จากการเลือกบทเพลงสำหรับการฝึกเพลงเบื้องต้นแต่ละเพลงมีวัตถุประสงค์สำหรับการฝึกทักษะการบรรเลงจากง่ายไปหายาก ซึ่งแตกต่างไปจากรูปแบบการถ่ายทอดกันตรึมแบบเดิมที่นิยมสอนเพลงครูโดยเป็นเพลงยากที่สุดเป็นเพลงแรก การเริ่มต้นสอนด้วยบทเพลงที่ง่าย มีลักษณะทำนองเพลงสั้น ๆ และจดจำได้ง่ายช่วยให้ผู้เรียนไม่เกิดความย่อท้อต่อการเรียนหรือเลิกเรียนไปเพราะความยากของบทเพลงครู ผู้วิจัยเห็นว่า ทักษะทุกทักษะที่ใช้ฝึกในบทเพลงมีความสำคัญต่อพัฒนาการและคุณภาพในการบรรเลงตรัวของผู้เรียน ดังเห็นจากการฝึกทักษะเพลงแรกด้วยเพลงที่ใช้นิ้วในการกดตำแหน่งเสียงเพียง 2 นิ้ว (นิ้วชี้และนิ้วกลาง) แล้วเพิ่มความยากของบทเพลงขึ้นเพื่อฝึกทักษะการกดตำแหน่งเสียงจนครบทุกนิ้วหรือทุกตำแหน่งเสียง สุดท้ายทักษะสำคัญที่ทำให้บทเพลงมีสำเนียงน่า

ฟังขึ้นคือการฝึกทักษะการใช้คันชักในการสร้างเสียงที่มีคุณภาพ หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการสอนดนตรีในระบบเพสตารอสซี่และหลักการทั่ว ๆ ไปในการเรียนการสอนดนตรีที่ณรุทธ์ สุทธจิตต์ได้เสนอไว้บางประการ (Abeles et al., 1995; ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2558) ดังที่กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติในแต่ละขั้นตอน ผู้เรียนควรปฏิบัติให้ได้เป็นอย่างดี ก่อนก้าวไปสู่การปฏิบัติที่ยากขึ้นต่อไป เพื่อเป็นพื้นฐานที่ช่วยให้เกิดการจดจำ และปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่ว และ เนื้อหาสาระดนตรีต้องมีความเหมาะสมกับผู้เรียน เรียงลำดับของเนื้อหาให้มีความง่ายไปหายาก

จากการศึกษาหลักการสำคัญที่ครูธงชัย สามสี ยึดเป็นแนวทางในการสอนทักษะการบรรเลงตรัว ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ครูธงชัย สามสี มีหลักการสำคัญที่ยึดเป็นแนวทางในการสอน 4 ประการ ดังนี้

ตารางที่ 4.7 สรุปหลักสำคัญในการสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

หลักการสอนทักษะการบรรเลงตรัว	**อธิบายหลักการ**
1. เน้นให้ผู้เรียนมีพื้นฐานการบรรเลงที่ดีตามแนวทางของตน	การสอนที่ให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นฐานในการบรรเลงตรัวที่ถูกต้องตามแนวทางของครูธงชัย สามสี เช่น ท่าทางการบรรเลง การวางนิ้วตำแหน่งเสียง การใช้คันชักสร้างเสียงให้มีคุณภาพ เป็นต้น แนวทางดังกล่าวถือเป็นทักษะพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนจำเป็นต้องมีก่อน จึงจะพัฒนาทักษะการบรรเลงเพลงในขั้นถัดไปได้อย่างมีคุณภาพ ตามหลักการสำคัญในการสอนของท่าน
2. สอนตามระดับทักษะของผู้เรียน	การสอนที่พัฒนาความรู้และทักษะการบรรเลงตรัวโดยคำนึงถึงระดับทักษะของผู้เรียนที่ต้องพัฒนาแต่ละคนเป็นสำคัญ
3. เน้นให้ผู้เรียนฝึกทักษะปฏิบัติการบรรเลงตรัวให้เข้ากับจังหวะและหน้าทับกลอง	การสอนที่ให้ความสำคัญกับจังหวะ เมื่อผู้เรียนฝึกแบบฝึกหัดใด ๆ จะต้องมีจังหวะหรือหน้าทับกลองกำกับอยู่ อีกทั้งการประเมินผลการฝึกทักษะแต่ละทักษะ ผู้เรียนจะต้องคำนึงถึงเรื่องจังหวะเป็นสำคัญเสมอ
4. สอนทักษะการบรรเลงโดยใช้บทเพลงจากง่ายไปยากอย่างเป็นลำดับขั้นตอน	การสอนทักษะการบรรเลงขั้นพื้นฐานอย่างเป็นขั้นตอนโดยเลือกบทเพลงพื้นฐานที่ใช้สำหรับการฝึกให้มีความสอดคล้องกับลำดับทักษะพื้นฐานที่ต้องการให้ผู้เรียนพัฒนา โดยเลือกบทเพลงที่ง่ายที่สุดแล้วจึงเพิ่มทักษะอื่น ๆ ที่มีความยากขึ้นเรื่อย ๆ ตามลักษณะของบทเพลงนั้น ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการบรรเลงอย่างเป็นขั้นตอน

1.4.2.2 วิธีการสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ใช้วิธีการสอนทั้งแบบดั้งเดิมคือการต่อเพลงแบบตัวต่อตัวหรือแบบมุขปาฐะ และ แบบพัฒนาขึ้นใหม่อย่างเป็นระบบโดยใช้โน้ตเพลง ทั้งสองแบบใช้วิธีการสอนด้วยการอธิบาย และสาธิตให้ดูเป็นหลัก ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนผสมผสานกันโดยขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้เรียน ผู้วิจัยแบ่งวิธีการสอนออกเป็น 2 ลักษณะ คือ วิธีการสอนสำหรับผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐาน และวิธีการสอนสำหรับผู้ที่มีพื้นฐานมาแล้ว ดังนี้

1) วิธีการสอนผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานเบื้องต้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากเอกสารและการสัมภาษณ์ครูธงชัย สามสีและลูกศิษย์ เริ่มจากการอธิบายเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักองค์ประกอบของตรัว ก่อนการฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนจะต้องรู้จักท่าทางการจับตรัวพร้อมกับการเรียนรู้เรื่องโน้ตและตำแหน่งนิ้วหรือตำแหน่งเสียง แล้วจึงเริ่มฝึกปฏิบัติด้วยเครื่องมือจริงตามแบบฝึกและบทเพลงที่ครูกำหนดอย่างเป็นระบบ โดยครูจะสาธิตให้ดูพร้อมอธิบายก่อนที่ผู้เรียนจะฝึกปฏิบัติ ในระหว่างฝึกครูจะคอยแนะนำ ชี้แนะด้วยการอธิบายสาธิตให้ดูอีกรอบเพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เมื่อผู้เรียนฝึกปฏิบัติได้อย่างเข้าใจแล้ว ผู้เรียนสามารถฝึกได้ด้วยตนเองตามเอกสารประกอบการสอนหรือคู่มือการฝึกตรัวเบื้องต้นที่ครูแจกให้ ดังที่ครูธงชัย สามสีและลูกศิษย์กล่าวอย่างสอดคล้องกันว่า

> *“วิธีการสอนเริ่มแรก ก็พูด เล่า.. ประวัติ สอนทฤษฎี การเล่นซอเบื้องต้น การจับซอ แกทำให้ดู แกจะเอาซอมาให้ดูก่อน อันนี้เค้าเรียกซอ อันนี้เป็นคันชัก องค์ประกอบของซออะไรอย่างนี้ ปุ๊บแกจะยังไม่ให้เราจับหรอก แล้วแกจะให้เราทำอย่างนี้ แบบซอแก้วอะ ชักพักแกก็สอนโน้ต นิ้วอะไรอย่างนี้ สอนนิ้วกับซอแก้วนี่แหละ ปุ๊บจับจริงแล้วก็เล่น เรียนเบื้องต้นปกติเลย ทีนี้คนมีพรสวรรค์เรียนเร็ว จับได้ ก็ไป.. ตอนนั้นจำเร็ว แกก็ต่อเพลงให้เรื่อย ๆ จนได้ประมาณห้าเพลง ทีนี้ก็เริ่มสอนลูกเล่น”*
>
> (ประภัสสร สุขประเสริฐ, สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2559)

> *“คนที่ไม่เป็นมาเลย จะเริ่มอย่างนี้นะ.. อันนี้โน้ตตัวนี้นะ นิ้วซ้ายอย่างนี้นะ ต่อไปปุ๊บ พอเล่นได้โน้ตได้อะไรก็เริ่มเข้าเพลง เข้าเพลงแล้วก็เล่นไปเรื่อย ๆ ตามที่แกพอใจ”*

> *“เรียนเพลงตามเล่นตำรา แกมีให้เป็นเล่ม เรียนเรียง หนึ่ง สอง สาม .. พื้นฐานมันจะมีมาเป็นเล่มมาเลย แบบปการันเจก.. ตำราเล่มนั้น*

ต่อให้ครูไม่อยู่ เราเรียนเองได้ เพราะว่าครูแยกมาหมดแล้วว่าเพลงเป็นท่อนอย่างนี้นะ ๆ ชัดเจนเลย”

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

“คือคู่มือมาจากศูนย์เลยนะ คือจากศูนย์ ตอนแรก ๆ เลย คือเราจะเรียนเรื่องการจับ จับคันชัก จับซอแก้วก่อนเนาะ ครูจะสอนซอแก้วก่อนเลย.. ทีนี้มากำหนดนิ้วที่ซอ นิ้วของครูธงจะต้องเฉียง ๆ ๆ อย่างนี้ (ทำให้ดู) นิ้วตัวแรกจะโดนตรงข้อนิ้ว.. หลังจากได้ตรงนั้นปุ๊บ เออ ไล่สเกล ทีนี้พอไล่ได้จนถึงเรสูง เราก็จะให้ไล่ไป เร มี ฟา ไล่.. ตั้งแต่.. ครูเริ่มสี่ก่อนนะ คันชักเริ่มแรก เด็กจะต้องสี่คันชักก่อนเนาะ.. หลังจากนั้นมา ทีนี้พอขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะไปเพลงคือวิธีการสุ่มโน้ต.. อันนี้ครูเขียนไว้หมดแล้ว เสร็จแล้วเด็กมันจะมาฝึก มาสออบทีละคนกับเราเนาะ มันสอบแล้วจะเป็นอย่างนี้ เทคนิคในการสอบก็คือให้เด็กเค้ามาอ่านโน้ต อย่าง ซอล ๆ ฟา ๆ ... มันจะต้องมีจังหวะไม่ใช่คุณมาแล้ว มาเล่นมั่ว ซอล ฟา เร.. อะไรอย่างนี้ไม่ได้ มันจะต้องมีจังหวะของเรา อาจจะมีจังหวะให้ ครูตีกลองอย่างนี้ - โจ๊ะ ๆ ตุ้น โจ๊ะ ๆ ตุ้น ซอล ซอล ฟา ฟา โจ๊ะ ๆ ตุ้น”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

จะเห็นได้ว่าวิธีการสอนผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาก่อนใช้วิธีการอธิบายและการสาธิตเป็นสำคัญ ประกอบกับการใช้สื่อเอกสารเล่มคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้นที่มีลำดับขั้นในการฝึกทักษะการบรรเลงที่จำเป็นเบื้องต้นตามที่ครูธงชัย สามสีได้เรียบเรียงไว้ตามหลักการสอนของตน สามารถสรุปขั้นตอนได้ดังนี้

1. <u>สอนให้ผู้เรียนรู้จักเครื่องดนตรีก่อน</u> ทั้งด้านลักษณะองค์ประกอบทางกายภาพ และด้านระบบเสียงโน้ตต่าง ๆ ด้วยการอธิบาย บรรยาย ให้ผู้เรียนได้เห็นเครื่องดนตรีจริง

<u>2. สอนทักษะการอ่านโน้ตดนตรีไทย</u> เนื่องจากการสอนของครูธงชัย สามสีมิได้มีรูปแบบการถ่ายแบบมุขปาฐะเพียงอย่างเดียว ครูได้นำระบบการบันทึกโน้ตมาปรับใช้กับการเรียนการสอนกันตรึมเพื่อความสะดวกรวดเร็วต่อการถ่ายทอดและจำนวนผู้เรียนที่มีเยอะ ทักษะการอ่านโน้ตจึงเป็นทักษะที่จำเป็นก่อนที่จะเรียนทักษะการบรรเลงในขั้นถัดไป

<u>3. สอนทักษะการบรรเลงทีละขั้น</u> ด้วยการอธิบาย สาธิตให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในวิธีการบรรเลงอย่างถูกต้อง ชัดเจน โดยเริ่มจากการปฏิบัติทักษะท่าทางการบรรเลงและการอ่านออกเสียงตัว

โน้ตด้วยซอแก้วก่อนที่จะเริ่มฝึกปฏิบัติด้วยซอจริงตามที่ครูได้อธิบายและสาธิตไป แล้วตามด้วยทักษะการไล่เสียงสุ่มตัวโน้ตพร้อมกับทักษะการใช้คันชัก สุดท้ายจึงเริ่มบรรเลงเป็นบทเพลงพื้นฐานเบื้องต้นตามที่ครูกำหนดไว้ในเล่มคู่มือการฝึก โดยครูจะประเมินผลไปตลอดระยะเวลาของการสอน หากผู้เรียนปฏิบัติไม่ถูกต้อง ครูจะช่วยแนะนำ สาธิตซ้ำ หรือหาวิธีการอื่นมาอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจมากขึ้น แล้วนำกลับไปซ้อมใหม่ให้ถูกต้อง เมื่อผู้เรียนปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่วแล้ว ครูจะเป็นผู้ประเมินอีกรอบด้วยการให้ผู้เรียนบรรเลงเข้ากับจังหวะหน้าทับกลองที่ครูตีให้ หลังจากนั้นครูอาจจะช่วยแนะนำเพิ่มเติมให้ผู้เรียนนำไปฝึกฝนต่อให้เกิดความชำนาญ และเพิ่มทักษะการบรรเลงให้สูงขึ้น

2) วิธีการสอนสำหรับผู้ที่มีพื้นฐานมาแล้ว ใช้วิธีการต่อเพลงแบบปากเปล่าด้วยการบรรเลงสาธิตให้ดู แล้วผู้เรียนทำตาม หากผู้เรียนไม่ได้ตรงไหน ก็จะทวนซ้ำจนกว่าผู้เรียนจะได้ วิธีการนี้ไม่ใช้โน้ตเพลง แต่อาจจะมีการบันทึกโน้ตในบางครั้งเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างของบทเพลง และเป็นการทบทวนให้ผู้เรียน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“บางครั้งแกอยากสอนเอง แกก็บอกมาต่อเพลงนี้แล้วก็เล่นให้ดู แล้วก็บอก ๆ แล้วก็ต่อ.. บางครั้งถ้าไม่เข้าใจก็จะเขียนโน้ต แล้วก็บอกทำนอง ให้แกบอกแล้วเขียน”

“แต่บางเพลงแกให้เทปมาแล้วก็ไปแกะ แล้วก็เคยให้ทำโน้ตเองด้วย เอาเพลงมาแล้วทำโน้ตให้หน่อย ให้ไปฝึกเขียนดู”

(รัตนาวดี บุติมาลย์, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2559)

“ก็คือว่า เหมือนกับว่า อธิบายนำว่า เพลงนี้มันเป็นเพลงอะไร ยังไง เล่นช่วงไหน มันเหมาะเป็นแนวเพลงของใคร แล้วก็ครูเล่นให้ดู เราก็เล่นตามคลอไปเรื่อย ๆ ตามไปเรื่อย ๆ จนจำได้ ครูก็หยุด เราก็เล่นเองตามนี้ไปเรื่อย ๆ จะเป็นแบบนี้ตลอด อันนี้พูดถึงในกรณีที่ว่าพัฒนาถึงอีกขั้นหนึ่งละนะ ไม่ใช่พื้นฐานแล้ว”

“..แต่บรรยายมีอยู่คือแกพูดให้ฟัง ถ้าเราตามแก ความรู้บางอย่างแกก็พูดให้ฟัง...”

“แยกท่อน แยกให้เห็นจะ ๆ จะ ๆ เลยว่าแยกท่อนมันเป็นอย่างนี้นะ เล่นเป็นอย่างนี้ บางท่อนมันเร็วทีนี้เราดูไม่ทัน ก็ทำให้ดูช้า ๆ สโลว บางครั้งแกมาเขียนโน้ตให้ดูแยกเลย”

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

“..แล้วไปเรื่อย ๆ พอซักห้าเพลง เริ่มขึ้นเพลงกันตรึมมาแล้ว พอเราเริ่มคล่อง เริ่มอะไรปุ๊บ แล้วก็จะให้ลูกเล่น ลูกเล่นแรกก็เริ่มจากการพรม การพรมนิ้ว แกก็จะสอนว่า มีการพรม การประ การกูล ก็นั้นแหละ แกก็สอนเทคนิค แล้วก็เล่น ๆ ไปเรื่อย พอมันเป็นแล้ว แกส่งเพลงอะไรให้ก็ง่าย.. เล่นไปหมดเทคนิค แกก็ให้เพลงเรื่อย ๆ มันเริ่มมีเพลงที่ยากขึ้น แต่ว่าเราต้องขยันซ้อม ขยันด้วยต้องอดทนด้วย พอยิ่งแต่เพลงยากขึ้นหนะ เคยเรียนเพลงนั้นตอน ป. 6 เพลงชุดศรีไผทสมันต์ ตอนต่อเพลงนี้จะตายให้ได้ มันเป็นเพลงแรกที่ยากมากสำหรับหนูเลย เพลงแรกที่คิดว่ายาก อุ้..ครูธง แกก็จะบอกตลอดว่าเพลงนี้ยากแล้วนะ เริ่มยากแล้ว แกเริ่มพาเข้าเพลงยาก ๆ อะ โอ้โห.. แม่งเอ้ยโคตรยาก แล้วแกก็สอนหลายวันอยู่กว่าจะได้เพลงนี้ ต่อตัว ๆ ส่วนมากหนูจะต่ออย่างนั้น ตัวต่อตัว นั่งฟัง เล่นตาม ฟังเพลง เล่น ๆ”

(ประภัสสร สุขประเสริฐ, สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2559)

จะเห็นได้ว่าวิธีการสอนผู้ที่มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวที่ดีแล้วของครูธงชัย สามสีใช้วิธีการสอนแบบตัวต่อตัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์ที่มีทักษะการบรรเลงขั้นสูงที่สามารถปฏิบัติทักษะเทคนิคการสร้างเสียง ตรัวแบบต่าง ๆ ได้เองแล้ว โดยครูจะใช้การอธิบาย พร้อมบรรเลงสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง แล้วผู้เรียนปฏิบัติตาม ซึ่งรายละเอียดวิธีการหรือเวลาในการต่อเพลงของผู้เรียนแต่ละคนอาจไม่เหมือนกัน บางคนต่อเพลงได้เร็ว บางคนต่อเพลงช้า ครูอาจต้องสาธิตให้ดูหลายรอบอย่างช้า ๆ ทีละวรรคเพลง หรือต้องบอกให้เขียนโน้ตขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจและกันลืม นอกจากนี้การสอนผู้เรียนในกลุ่มนี้ครูอาจใช้สื่อจำพวกไฟล์เสียงตัวอย่างเพลงกันตรึมให้ผู้เรียนไปเรียนรู้แล้วแกะทำนองเพลงจากสื่อเองแล้วจึงมาบรรเลงให้ครูฟัง แล้วครูจะคอยแนะนำเพิ่มเติมเทคนิคการบรรเลงให้

1.4.2.3 เทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัว เทคนิคการสอน หมายถึงกลวิธีที่ช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพหรือทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้พัฒนาได้ดียิ่งขึ้น (ทิศนา แขมมณี, 2554) การสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีไม่มีเทคนิคการสอนใดเด่นชัดเป็นพิเศษ เพียงแต่มีการสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่มีความสนิทสนมเป็นกันเองด้วยความใจดีและใจเย็นของครู ไม่เร่งรัดผู้เรียนหากผู้เรียนทำไม่ได้หรือไม่เข้าใจ ครูจะสอนอย่างค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป ตาม

ความสามารถของผู้เรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนซ้อมซ้ำไปซ้ำมาที่เดิมจนกว่าจะได้ อีกทั้งมีการสร้างแรงจูงใจในการฝึกซ้อมอีกด้วย ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ทำไมแกถึงสอนได้ง่าย คือเพราะว่าแกจะใช้ความเป็นพี่น้อง นี่ต้องรู้สึก.. เข้าใจ ซึ่งกันและกัน ถึงมันไปได้เร็ว การสอนจะไม่มีเรื่องมานี้ .. มาทะเลาะเบาะแว้งกัน เพื่อ.. มันจะเดินไปยาก เนี่ย..”

“ถ้าเร็ว ทุกวันนี้มันเป็นตัวโน้ตอยู่แล้ว หลักของเขามันมีตัวโน้ตอยู่แล้วมันถึงได้เร็ว แล้วก็ขึ้นอยู่กับวิธีการสอนของแต่ละคน มันไม่เหมือนกัน ว่าใครจะเร็วกว่าใคร แต่ของครูธงแกจะไปช้า ๆ ของแก แต่ขอให้มันได้ ยังไงก็ต้องได้ แกจะไม่ไปเร่งถึงกับขนาดนั้น จะวนอยู่อย่างนั้นแหละ แช่อยู่อย่างนั้น.. ..แกเป็นคนสอนที่ว่า ให้เด็กจดจำง่ายก็คือ หนึ่งจะต้องซ้อมประจำนี่หลักการของแกเลย ..ทุกวันเลย จะต้อง.. จะไม่ให้ลืมเด็ดขาด สองแกจะมาไล่ตอนกลางคืนอีก คือเล่นเพลงนี้ได้ปุ๊บ แกก็ต้องให้มาดูเพลงนี้ก่อน แกจะเป็นคนทบทวนพอได้สำเนียง อ่า.. ยังไม่ได้ตัวนี้แกจะบอกเลย แกเก็บรายละเอียดดีมาก อย่างคนกูล กูลลา กูลซอลยังไม่ได้นี่ แกก็จะบอกต้องทำอย่างนี้ เนี่ยวิธีแกเวลาสอนตอนกลางคืนจะดีมาก ตอนกลางคืนแกจะสอนบ่อยมาก สอน ทบทวนให้เป็นประจำ”

“เทคนิคนี่ ที่เห็นนะเวลาแกสอน แกใจเย็น ที่ครูเคยเห็นเวลาแกสอนแกเป็นคนใจเย็นมาก บางคนใจร้อนสอนไม่ได้ แล้วมันหงุดหงิดอะตั้งแต่เช้าถึงเที่ยง เด็กมันก็เบื่อแล้วเนี่ย แต่กับแก แกเอาอยู่เช้าจนถึง .. ปุ๊บ ตกเย็น คือเด็กมันไม่เบื่อแกตรงนี้ เพราะว่าอะไร แกสอนค่อย ๆ ไป”

(ไพโรจน์ ครบอยู่, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

“ไม่ได้ซีเรียส ครูสอนแบบสนุก ๆ ไม่มีการทำโทษ เข้าใจผู้เรียน ตามความสามารถ”

(นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

“แกสอนไปเรื่อย ๆ ชิว...”

(รัตนาวดี บุติมาลย์, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2559)

“เด็กอะ พอครูมาเซ็นปุ๊บ อู๊..มันชอบแข่งกัน ทีนี้ได้ลายเซ็นครูธง โห ..ครูเซ็น เออเด็กดูแต่เค้าวิ่งสอบ บางคนไม่ยอมกลับบ้านกลับช่อง มัวแต่รอ.. ทีนี้ครูเลยมาเช็คดู ปรากฏว่า ไม่ใช่แต่เด็กประถม แต่ไอเด็กราชภัฏฯ ตัวใหญ่ก็เหมือนกัน เออมันสอบเสร็จแล้วมันจะมีลายเซ็นครูอย่างนี้เนาะ เขาได้ลายเซ็น เออ เขาไปอวด ‘อือ ได้เท่าไหร่ กูได้ห้า ได้สี่ โอ๊ยกูสอบหมดแล้วหนิ สิบข้อหนิ’(หัวเราะ) นี่มันมีแรงจูงใจ.. ครูธงก็มานั่ง(ตีกลอง) โจ๊ะ โจ๊ะ ตุ๊น โอะ.. ดังสนุก ”

“แล้วพอเราสอนไปปุ๊บ เด็กมันทำได้หมด ถ้าเกิดผิด อ้าวผิด เอาใหม่ เอาใหม่เลย ไอการเอาใหม่นี้ ทำให้เด็กมันยิ่งเก่ง ยิ่งเล่น ยิ่งเก่ง อะ ข้อหนึ่ง ผ่านหรือยัง อ่า.. ถ้าเกิดข้อหนึ่งมันผ่าน อะต่อไป”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

จะเห็นได้ว่าการสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีไม่พบกลวิธีหรือเทคนิคใดชัดเจนที่ทำให้เกิดความเข้าใจได้เร็วขึ้นในสิ่งที่ครูต้องการปฏิบัติ เห็นได้เพียงว่ามีการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ คือ 1) การอธิบายอย่างค่อยเป็นค่อยไป สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียนไม่รู้สึกกดดัน เร่งรัดการฝึกทักษะ ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนด้วยบุคลิกภาพที่เป็นคนใจเย็น สร้างความสนิทสนมกับผู้เรียน 2) เน้นให้ผู้เรียนฝึกทักษะอย่างซ้ำ ๆ หลาย ๆ รอบจนกว่าจะปฏิบัติทักษะนั้น ๆ ได้ ดังที่มัชชีวา ทองโสภา (2552) กล่าวว่า *“จากการที่ครูธงชัย สามสีให้ข้าพเจ้าสีเพลงหลายรอบนั้น แสดงให้เห็นถึงความเอาใจใส่ในการสอน เพื่อที่จะให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเอง และให้ผู้เรียนเกิดการค้นพบกลวิธีการบรรเลงต่าง ๆ ในการพัฒนาตนเอง ”* โดยการซ้อมทักษะการบรรเลงซ้ำไปซ้ำมาที่เดิมอาจจะเกิดความเบื่อหน่าย ครูธงชัย สามสีจึงพยายามสร้างแรงจูงใจในการฝึกซ้อมด้วยการเซ็นชื่อรับรองผลการฝึกทักษะต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสะสมจำนวนลายเซ็น สร้างความภาคภูมิใจให้เกิดกับผู้เรียน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับหลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัวทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยสรุปหลักการ วิธีการ และ เทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ในการพัฒนาความรู้และทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพดังนี้

ตารางที่ 4.8 สรุปหลักการ วิธีการ และ เทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

หลักการสอน	วิธีการสอน	เทคนิคการสอน
1. เน้นให้ผู้เรียนมีพื้นฐานการบรรเลงที่ดีตามแนวทางของตน 2. สอนตามระดับทักษะของผู้เรียน 3. เน้นให้ผู้เรียนฝึกทักษะปฏิบัติการบรรเลงตรัวให้เข้ากับจังหวะและหน้าทับกลอง 4. สอนทักษะการบรรเลงโดยใช้บทเพลงจากง่ายไปยากอย่างเป็นลำดับขั้นตอน	1. **สอนสำหรับผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐาน** มีขั้นตอนหลัก 3 ข้อ ดังนี้ 1.1 สอนให้ผู้เรียนรู้จักเครื่องดนตรีก่อน 1.2 สอนทักษะการอ่านโน้ตดนตรีไทย 1.3 สอนทักษะการบรรเลงทีละขั้น 2. **วิธีการสอนสำหรับผู้ที่มีพื้นฐานมาแล้ว** ใช้วิธีการสอนแบบมุขปาฐะ โดยอธิบายและการสาธิตเป็นสำคัญ	**ไม่พบเทคนิคการสอนหรือกลวิธีใดที่เด่นชัด** แต่ครูจะสอนทักษะผู้เรียนอย่างค่อยเป็นค่อยไป ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะจนกว่าจะปฏิบัติทักษะได้ โดยจะคอยอธิบายและสาธิตอยู่เสมอด้วยความใจเย็น และความสนิทสนมกับผู้เรียน

1.4.3 สถานที่และสภาพแวดล้อมในการถ่ายทอด

จากการศึกษา สรุปได้ว่า สถานที่สำหรับถ่ายองค์ความรู้และทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี มี 3 ลักษณะ คือ

1. สถาบันการศึกษา โรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา โรงเรียนเอกชนในจังหวัดสุรินทร์เป็นสถาบันการศึกษาที่ครูธงชัย สามสีใช้ในการถ่ายทอดความรู้และทักษะการบรรเลงตรัวแก่ลูกศิษย์เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเมื่อท่านเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาในสถาบันแห่งนี้ได้รับการสนับสนุนให้เป็นผู้รับผิดชอบดูแลและถ่ายทอดงานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นดังคำกล่าวที่ว่า

> *“เขาก็มา พอเสร็จปุ๊บเขาก็มีพื้นฐานในการเล่นซออยู่แล้ว คุณพ่อก็เลยได้ให้การสนับสนุนต่อ ให้เขาเนี่ยในระหว่างเรียนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเขาในเรื่องของการเล่นซอ ในเรื่องของการร่ายรำศิลปะพื้นบ้านของเรานี้ในช่วงเวลาพักเที่ยง ก็สอนตั้งแต่ ม. 1 - ม. 2 คือเรียนไปด้วยเป็นผู้นำเพื่อนด้วย แล้วก็เป็นผู้ถ่ายทอดด้วย”*

(คธาศักดิ์ โสวภาค, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าครูธงชัย สามสีได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองสุรินทร์แก่นักเรียนในโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษาในขณะตนเองก็มีสถานะเป็นนักเรียนอยู่จนกระทั่งตนเองเรียนจบแล้ว นายสุพจน์ โสวภาค ผู้จัดการโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษาให้ครูธงชัย สามสีเป็นครูประจำอยู่โรงเรียนดังกล่าวเป็นต้นมา นอกจากนี้ด้วยการริเริ่มการจัดค่ายดนตรีพื้นบ้านสุรินทร์ที่ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี ทำให้ครูธงชัย สามสีเป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จักอย่างดีและเป็นที่ไว้วางใจในเรื่องของการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ตามสถานศึกษาต่าง ๆ เห็นได้จากการที่ได้รับเชิญให้ไปเป็นครู อาจารย์พิเศษ หรือวิทยากรผู้จัดค่ายดนตรีและนาฏศิลป์พื้นเมืองสุรินทร์อยู่เป็นประจำ เช่น โรงเรียนสิรินธร โรงเรียนบ้านจรูกแขวะ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ อีกมากมาย สำหรับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ครูธงชัย สามสีได้ไปถ่ายทอดท่านมีลักษณะการสอน คือ การถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานตามแนวทางของท่าน เนื่องจากผู้เรียนทุกคนส่วนใหญ่เป็นผู้ไม่มีพื้นฐานการบรรเลงมาก่อน ถึงแม้จะมีพื้นฐานการบรรเลงมาก่อนท่านก็จะปรับทักษะการบรรเลงใหม่ ให้เป็นไปตามแนวทางของท่าน สำหรับสถานที่ใช้ในการถ่ายทอดตามสถาบันต่าง ๆ ที่ครูธงชัย สามสีได้ไปสอนนั้นท่านไม่ได้เน้นว่าผู้เรียนจะต้องเรียนในห้องเรียนหรือสถานที่ใดเป็นหลัก โดยส่วนใหญ่ท่านจะเลือกถ่ายทอดภายนอกอาคาร ตามร่มไม้ต่าง ๆ ดังคำกล่าวที่ว่า

> *“ครูธงนี้แปลก สถานที่ไม่เลือกสอนเด็ก การสอนเด็กมันต้องใช้ธรรมชาติในการสอน”*
>
> *“ครูนี้จะสอนทั่วมั่วไปหมด แม้แต่ราชภัฏฯ เอง ครูไม่ได้นัดแต่ในโรงเรียนอย่างเดียวนะ อย่างสมมุติว่าเย็นนี้นัดเด็กไว้ เออ วันนี้เจอกันที่เทคโน ฯราชมงคลนะ ไอตรงสวนในป่า ๆ ครูไปสอนตรงนั้นแหละ.. ก็นั่งตามป่าเด็กมันก็ไป วันนี้จะไปสีซออยู่กลางคืนตรงไป ในราชภัฏฯ คาบเวลาหนึ่งทุ่มสี่สิบ ครูธงไม่เคยเลือกสถานที่เรียน”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

> *“สถานที่แล้วแต่.. สมัยอยู่ที่มหา’ลัยก็ใต้ต้นไม้บ้าง แล้วแต่ไม่แน่นอนแกจะนัดก่อนแล้ว.. สภาพก็แตกต่างกันไปบ้าง เงียบบ้าง พลุกพล่านอย่างนี้บ้าง แล้วแต่สถานการณ์”*

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

“ก็มีร้านกาแฟ ภาคดนตรี”

“ถ้าของแกก็คือที่ไหนก็ได้มันเรียนได้หมด วิชาความรู้พื้นบ้าน”

“เข้าค่าย..”

“แม้กระทั่งพาไปเรียนใต้ต้นไม้อะไรอย่างนี้ เรียนได้หมด”

“..ค่ายมันเป็นโครงการที่ว่าให้นักเรียนในโรงเรียนมาอบรมในเชิงของศิลปวัฒนธรรมบ้านเรา”

“ใครชอบทางด้านกันตรึมก็มาเรียน”

“เค้าจะมีเหมือนว่า หาผู้เรียน หาวิทยากรมาอบรม”

(นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2559)

“แกสอนทุกที่เลย แล้วแต่จะอันนี้ ครูธงแกจะสอนร้านรีแล็ก แกก็สอน แล้วก็ เค้าจะจัดทำค่ายแล้วแกก็ไปสอน แบบจัดทำค่ายแล้วเชิญครูธงไปอย่างนี้ แล้วไอซ์ก็ได้ด้วย แกพาไอซ์”

(รัตนาวดี บุติมาลย์, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2559)

สรุปได้ว่า การถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มีทั้งลักษณะการเรียนแบบในรายวิชาตามรูปแบบการศึกษาในระบบ และ แบบเข้าค่ายแบบหลักสูตรอบรมทักษะการบรรเลงตรัว โดยเป็นการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงขั้นพื้นฐานเป็นสำคัญ ทั้งสองลักษณะเป็นการจัดการเรียนการสอนภายในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เชิญให้ครูธงชัย สามสีไปเป็นอาจารย์พิเศษหรือวิทยากร ท่านจะเลือกสถานที่สอนในบริเวณที่มีร่มไม้ ภายนอกอาคาร หรือ แม้แต่สถานที่อื่น ๆ ภายนอกสถาบันการศึกษา โดยเลือกที่จะให้ผู้เรียนได้ใช้พื้นที่โล่งตามร่มไม้สำหรับการฝึกทักษะ มีสมาธิจดจ่ออยู่กับการฝึกเพื่อพัฒนาทักษะของตนเอง

2. <u>สถานที่ของครู</u> คือ สถานที่ที่ครูธงชัย สามสีอยู่อาศัยมี 2 ที่ด้วยกัน ได้แก่ กระท่อมในสวนของครูธงชัยที่หมู่บ้านดงมัน และร้านกาแฟสบายรีแล็ก

จากการศึกษา พบว่า 1) กระท่อมในสวนที่หมู่บ้านดงมัน เป็นกระท่อมที่ครูธงชัย สามสีสร้างไว้เพื่อผลิตเครื่องดนตรี สำหรับเป็นสื่อในการสอนและจำหน่ายเป็นบางส่วน และเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ครูธงชัย สามสีใช้ถ่ายทอดความรู้และทักษะการบรรเลงตรัว โดยส่วนใหญ่แล้วสถานที่

แห่งนี้เป็นสถานที่ที่ครูธงชัย สามสีจะนัดผู้เรียนมาเรียนเอง หรือ อาจจะมีผู้เรียนแวะเวียนมาพบปะหรือขอเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการบรรเลงตรัวของตน ดังที่ไพโรจน์ ครบอยู่กล่าวว่า

> *“ทุกคนอยู่เป็นเตียงใหญ่แล้วก็นอน สอน อย่างเช้าก็สอนในโรงเรียนนี้แหละ บางทีก็ออกไปนอกพื้นที่ นู่นไปที่บ้านแกบ้าง ดงมัน ทุกที่แล้วก็ทุกที่ที่ไปแสดง ก็เรียนด้วย”*

(ไพโรจน์ ครบอยู่, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

สอดคล้องกับที่ครูธงชัย สามสีเล่าว่า

> *“สอนได้ทุกที่ คือ เด็กพวกนี้มันอยู่กับครู ครูก็มีนาอยู่ดงมันอย่างงี้ มีสระ พาไปเรียนอยู่นั่นแหละ ไปจับปลา ไถนา ปลูกข้าว อะไรต่ออะไร โอ๊ะ.. ทำทุกอย่าง เด็กมันก็ไป ๆ .. ..คือการสอนเนี่ย ไอการที่เล่นเนี่ย เล่นสนุกสนาน เล่น กินข้าว กินอะไร เล่นอะ เล่น.. ไม่เล่นนะนั่น มันเป็นการเหมือนกับว่าอยู่กันครอบครัวพ่อแม่ลูก เล่นแล้วค่อยสอนทีละนิด ๆ สอนไม่มี.. เที่ยง ไม่มีเย็น ไม่มีกลางคืน คือสอนมันจะจำได้ดีมากเลย มันจะจำแล้วได้อะไรจากธรรมชาติเยอะ.. ..โหสอนทั้งหมด ทุกเรื่อง ไม่ใช่เรื่องซออย่างเดียว เรื่องครอบครัว เรื่องการดำรงชีพ เรื่องการอะไรอยู่กินด้วยกัน การหลับนอน..”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

ภาพที่ 4.4 กระท่อมครูธงชัย สามสี ที่หมู่บ้านดงมัน ตำบลคอโค

ภาพที่ 4.5 ภายในกระท่อมครูธงชัย สามสีมีอุปกรณ์เครื่องมือสำหรับผลิตเครื่องดนตรี

ภาพที่ 4.6 ครูธงชัย สามสีพูดคุยกับนักศึกษาสาขาวิชาดนตรีศึกษาชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2559 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ หลังจากทำการทดสอบทักษะการบรรเลงตรัวในรายวิชาเครื่องสายพื้นบ้านที่กระท่อม

เห็นได้ว่า กระท่อมของครูธงชัย สามสี นอกจากเป็นสถานที่ที่ถ่ายทอดความรู้ทักษะการบรรเลง ตรัวและผลิตเครื่องดนตรีแล้ว ยังเป็นสถานที่ที่ครูธงชัย สามสีนำผู้เรียนมาเรียนรู้ทักษะการดำรงชีพอื่น ๆ ทั้งการอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตน โดยใช้ความสนิทสนม ไว้ใจ เรียนรู้จากการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีในกระท่อมปลายนาด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ลูกศิษย์กลุ่มดังกล่าวมักจะเป็นกลุ่มลูกศิษย์ที่มีความสนิทสนมใกล้ชิดกับครูได้ร่วมงานกับครูมาเป็นระยะเวลานาน ซึ่งก่อนที่จะได้ร่วมงานนั้นครูจะต้องนำกลุ่มลูกศิษย์เหล่านี้มาใช้ชีวิตร่วมกันที่กระท่อมเพื่อที่จะเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และสร้างความสนิทสนมเพื่อให้ร่วมงานทางด้านการแสดงดนตรีด้วยกันอย่างไม่เขินอาย ดังนั้นการสอนที่กระท่อมจึงไม่เพียงแต่ถ่ายทอดทักษะทางด้านดนตรีเพียงอย่างเดียว ครูยังสอดแทรกทักษะการดำรงชีพอีกด้วย

2) ร้านกาแฟสบายรีแล็ก เป็นการประกอบธุรกิจส่วนตัวของครอบครัวของครูธงชัย สามสี โดยข้างหลังร้านเป็นที่พักของครูธงชัย สามสี โดยส่วนใหญ่แล้วท่านมักจะนัดหมายให้ผู้เรียนมาเรียนที่นี่ เนื่องจากท่านป่วยเป็นอัมพฤกษ์ครึ่งลำตัวฝั่งซ้ายจึงไม่สะดวกเดินทางไปสอนได้ สถานที่ดังกล่าวจึงถือว่าเป็นสถานที่หนึ่งสำหรับการถ่ายทอดความรู้และทักษะการบรรเลงตรัว และ

เป็นสถานที่ที่ลูกศิษย์ต่าง ๆ เข้ามาเยี่ยมพูดคุยเพื่อให้กำลังใจครูที่กำลังป่วย หรือปรึกษาและสอบถามความรู้เพิ่มเติมจากครู ส่วนใหญ่กลุ่มลูกศิษย์ดังกล่าวที่มาเรียนกับครูที่ร้านกาแฟจะเป็นกลุ่มที่เรียนทักษะขั้นพื้นฐานมาแล้ว (ก่อนช่วงครูป่วย) จึงมีทักษะการบรรเลงพอสมควรแล้ว การสอนของครูธงชัย สามสีจึงใช้การบรรยายบอกปากเปล่า แต่ไม่สามารถสาธิตให้ผู้เรียนดูได้ดังแต่ก่อน

ภาพที่ 4.7 ร้านกาแฟสบายรีแล็ก

ภาพที่ 4.8 ครูธงชัย สามสีกำลังสอนรายวิชาดนตรีพื้นบ้านที่ร้านกาแฟสบายรีแล็ก ขณะที่ท่านกำลังป่วย

Chulalongkorn University

ภาพที่ 4.9 ครูธงชัย สามสีกำลังสอนรายวิชาดนตรีพื้นบ้านที่ห้องพักหลังร้านกาแฟสบายรีแล็ก ขณะที่ท่านกำลังป่วย

ภาพที่ 4.10ครูธงชัย สามสีกำลังสอนลูกศิษย์ในกลุ่มการศึกษานอกระบบที่ร้านกาแฟสบายรีแล็ก ขณะที่ท่านกำลังป่วย

จากการศึกษา พบว่า ร้านกาแฟสบายรีแล็กเป็นที่พักของครูธงชัย สามสี ท่านจึงมักจะนัดให้ลูกศิษย์มาหาเรียนที่นี่ และในช่วงที่ครูธงชัย สามสีป่วยเป็นอัมพฤกษ์ (ช่วงการทำวิจัย) ต้องพักรักษาตัว ทำกายภาพบำบัด ไม่สะดวกเดินทางไปถ่ายทอดความรู้ตามสถานที่ต่าง ๆ ได้ ร้านกาแฟสบายรีแล็กจึงเป็นสถานที่ที่ครูธงชัย สามสีนัดให้ผู้เรียนมาหาเพื่อที่จะทำการเรียนการสอน ทั้งกลุ่มลูกศิษย์ที่อยู่ในสถาบันการศึกษาในระบบ และลูกศิษย์กลุ่มการศึกษานอกระบบ ดังที่ลูกศิษย์เล่าว่า

“ก็มีร้านกาแฟ ภาคดนตรี”

“ถ้าของแกก็คือที่ไหนก็ได้มันเรียนได้หมด วิชาความรู้พื้นบ้าน”

(นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2559)

“แกสอนทุกที่เลย แล้วแต่จะอันนี้ ครูธงแกจะสอนร้านรีแล็ก แกก็สอน”

(รัตนาวดี บุติมาลย์, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2559)

“หลัก ๆ ก็มีอยู่สองที่ ที่ร้าน (กาแฟ) กับที่บ้าน ที่อื่นก็.. ตามไปเรียนที่โรงเรียน ตอนแกไปสอนที่โรงเรียนอะไร..”

(ราตรี สายกระสุน, สัมภาษณ์ 7 สิงหาคม 2559)

3. <u>เวทีแสดงดนตรี</u> คือสถานที่ใดก็ตามที่ครูธงชัย สามสีไปทำการแสดงดนตรีพร้อมกับลูกศิษย์ที่มีความใกล้ชิดติดตามครูธงชัย สามสีไปช่วยทำการแสดงตามโอกาสงานต่าง ๆ ที่ได้รับว่าจ้าง สถานที่ดังกล่าวเป็นสถานที่ที่ลูกศิษย์กลุ่มนี้จะได้รับการถ่ายทอดพัฒนาทักษะการบรรเลงตรัว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากครูธงชัย สามสีโดยตรง ครูจะเป็นผู้กำหนดว่าต้องต่อเพลงใดเพิ่มเติม ลักษณะการถ่ายทอดจึงเป็นแบบบอกปากเปล่าและสาธิตให้ดู ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“นี่เคยเห็นไหม.. ครูธงชัยไม่เคยเลือกสถานที่เรียน ยิ่งเรียนเหมือน.. บางทีสิรินธร เห็นไหม ครูก็ไม่ได้นัดอยู่ที่โรงเรียนอย่างเดียว เออ ตามเทศบาล ตามอะไร ตรงไหนก็ได้ เรียนอะ มันมีสมาธิดีมากในการเรียนข้างนอก ไปข้างนอก ไปตรงนั้น ไปตรงนี้ ครูว่ามันเกิด.. แม้แต่ออกไปแสดงอยู่ต่างจังหวัดก็เหมือนกัน ไปกรุงเทพฯ อย่างเนี้ย ครูเคยไปสอนอยู่ตรง พระบรมรูปทรงม้า (หัวเราะ) เออ ไปสอนเด็กนักเรียน เด็กนักเรียน อือ มันจะได้งาน ทำไมครูเวลาพาเด็กไปนู่นไปนี่ ทำไมครูชอบเรียกมันมา ‘มานี่ไปแสดงที่กรุงเทพฯ’ อย่างนี้ พอว่างปุ๊บ ครูจะเอามาเลย พวกไอไอซ์ พวกอะไรเนี่ยมาเรียนซอเลย เรียนแม่ตรงไหนก็ได้ ที่เป็นเวลาควรจะเรียน เนี่ยครูจะเป็นอย่างนี้ ครูจะสอนไอตรง.. ว่างเมื่อไหร่คุณต้องเรียน ครูไม่กลัวหรอกว่านี่จะเป็นเซ็นทรัลลาดพร้าวอะไรก็ช่างให้แต่มัน.. ตรงไหนก็ช่างให้แต่มันมีที่ว่าง บางทีเราไปอยู่ ไปแสดงอย่างนี้ ไปพักอยู่นั่นแหละสามสิบนาทีเราไปสอนเด็กอะ สามสิบนาทีได้..ตั้งหลายเพลงอะ ได้ตั้งเยอะ เราไปงานหนึ่งงาน โหย... เด็กได้เยอะ งานไหนก็ช่าง งานแสดง เออ เขาให้พักกินข้าว ‘มานี่’ เรียกมาสอนไอตรงนั้นแหละ บางทีโหย.. มันจะได้เยอะมาก ขนาดไปเข้าค่าย สอนเด็กกลางวันสอนเด็ก กลางคืนก็เอาวิทยากรมาสอน จนพวกไอไอซ์พวกอะรมันเก่งหมด แต่ละรุ่นคือมันเก่งอะ เพราะครูออกค่าย”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

“บางทีก็ออกไปนอกพื้นที่ นู่นไปที่บ้านแกบ้าง ดงมัน ทุกที่ แล้วก็ทุกที่ที่ไปแสดง ก็เรียนด้วย”

(ไพโรจน์ ครบอยู่, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

“..ก็จะมีนักดนตรีอยู่ประจำวงแล้วก็.. คือเราเรียนแล้วก็เหมือนกับไม่กี่คนหรอก แต่อยู่ในวงที่บรรเลงด้วยกัน แต่เราก็ไปสอนด้วยกันมันจะไม่มีคนเยอะ แต่ก่อน.. แต่ส่วนมากก็จะเป็น.. ของครูธงก็จะ

เป็นชุดการแสดงกันตรึม ก็จะมีทีมงาน ก็จะเป็นพวกนักแสดงอะ พวกคนตีกลอง คนอะไร เราก็.. ตอนผมอยู่กับครูธงผมก็หัดตีกลอง หรือตีอะไร เพราะว่าแกเป็นคนบรรเลงเอง เวลาออกงานหนะ พอไม่ได้ออกงานอะครับก็มีโอกาสได้เล่น แต่ถ้าช่วงไหนที่แกเหมือนเล่นนานแล้วเมื่อย ก็เปลี่ยนกับแกอะไรอย่างนี้"

(ธนบดี ถนอมเมือง, สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่า การที่ครูธงชัย สามสีไปทำการแสดงที่ใดมักจะนำลูกศิษย์ที่ใกล้ชิดไปช่วยบรรเลงอยู่เสมอ ซึ่งลูกศิษย์กลุ่มนี้จะได้พัฒนาทักษะการบรรเลงและเพิ่มพูนทำนองเพลงกันตรึมจากการต่อเพลงแบบบอกปากเปล่าโดยตรงจากครูธงชัย สามสีเป็นประจำเมื่อไปทำการแสดง ผู้เรียนจะได้เรียนรู้จากการสาธิตให้ดู ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเทคนิคการบรรเลงและบทเพลงที่สอนได้อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่าสถานที่ในการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีมีความหลากหลายแล้วแต่โอกาส ไม่เน้นสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง และไม่ได้คำนึงถึงสภาพแวดล้อมใด ๆ ซึ่งมีทั้งสภาพแวดล้อมที่อึกทึกและเงียบสงบ หากต้องไปสอนในสถานศึกษาต่าง ๆ หรือแม้แต่ออกค่ายดนตรีก็จะไม่ได้สอนในห้องเรียนเป็นหลัก ครูจะพาผู้เรียนออกมาเรียนข้างนอก โดยส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่เปิด ภายนอกอาคาร ใต้ร่มไม้ ในบางครั้งก็นัดให้ผู้เรียนมาเรียนที่กระท่อมหรือร้านกาแฟของครู นอกจากนี้หากมีการแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ครูก็จะเรียกให้ผู้เรียนที่ติดตามไปด้วยมาต่อเพลงข้างหลังเวทีหรือระหว่างรอทำการแสดงด้วย

1.4.4 สื่อและอุปกรณ์ในการถ่ายทอด

การถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากยุคก่อนโดยเฉพาะในกลุ่มศิลปินที่ทำการถ่ายทอดอยู่ในระบบโรงเรียนที่มีผู้เรียนเป็นจำนวนมากจึงจำเป็นต้องใช้สื่ออุปกรณ์ช่วยในการสอนเพื่อให้การสอนบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ระบบโน้ตเป็นต้น (บุษกร สำโรงทอง, 2549) จะเห็นได้ว่า การนำดนตรีพื้นบ้านที่มีลักษณะการถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะซึ่งเป็นการเรียนแบบตัวต่อตัวและต้องใช้เวลา เข้าสู่ระบบการศึกษาในระบบ จึงจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการถ่ายทอด เพื่อให้ผู้เรียนที่มีจำนวนมากเข้าใจเนื้อหาสาระได้สะดวกและรวดเร็ว จากเดิมที่ใช้เพียงเครื่องดนตรีประกอบกับการอธิบายและสาธิตให้ดู ดังที่ครูธงชัย สามสีกล่าวเกี่ยวกับการถ่ายทอดของตนตั้งแต่ช่วงแรกไว้ว่า

"ไปสอนแล้วก็ อู๋... ทำไมมันยากอะไรอย่างนี้ สอนตัวต่อตัว การสอนตัวต่อตัวกว่าจะได้เด็กหนึ่งคน อะอันนั้นก็ยังไม่ได้เรียน สอนไอนี่

เหลือไอนู่น หือ..ทำยังไงน้อถึงจะสอน.. ก็พยายามทำโน้ต โน้ตไปสอน ทำโน้ตของครูธง สมัยแต่ก่อน 'กดนิ้วชี้แล้วสีสองครั้ง' ฮ่า ๆ ๆ ตลกหนะโน้ตเค้า สีสองครั้งกดนิ้วกลาง ดูตัวโน้ตเค้า หือ..หนึ่งเพลงแม่เอ๊ยยาวเหยียด เออ เด็กมันก็เรียน ไอครูก็งงของครู นักเรียนก็พอนักเรียน มันไม่ประสบความสำเร็จก็เลย.. ทำยังไงน้อ.. ไปศึกษาเกี่ยวกับเรื่องโน้ตไทย เออ เราก็เป็นกันตรึมมาแล้ว เราก็รู้เพลงกันตรึม แค่ไปศึกษาโน้ตไทยอะ แล้วก็เอากันตรึมไปใส่ให้เป็นตัวโน้ตคือเล่นแล้วก็นี้มา นี้จึงเป็นโน้ตในปัจจุบันนี้ ตอนแรกเลยไปเรียนกับเด็กนักเรียน ไอนั่นมันไปเรียนขลุ่ยตามโรงเรียน มันเรียนขลุ่ย มันไม่ได้เรียนซอ มันเรียน โด เร มี ฟา ซอล ลา ที โด เราก็เลยมีความคิดว่า ยี่..เราเอาเพลงเราซึ่งเราเรียนเพลงอยู่แล้ว แค่เอากดนิ้วมา และมาใส่ให้เป็นโน้ตในซอ ให้มันเป็นโน้ตแล้วก็ไล่สเกลไล่อะไรแล้วก็ทำเป็นเพลงออกมา เลยครูกดแล้วก็ทำ แล้วมันก็ออกมาแบบนี้ได้ แล้วครูก็พยายามพัฒนาเรื่อย ๆ พัฒนาก็ไปถามผู้รู้ ผู้อะไรเนี่ยการเขียนโน้ตยังไง เขียนยังไงมันถึงจะถูก พยายามศึกษามาเรื่อย ๆ เรียนของราชภัฏของอะไร มาเรื่อย ๆ มาเรื่อย ๆ นี้คือการเรียน.."

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่า การสอนแบบตัวต่อตัวเป็นอุปสรรคอย่างมากสำหรับการถ่ายทอดให้กับกลุ่มผู้เรียนที่จำนวนมาก ครูธงชัย สามสีจึงคิดหาวิธีการ ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนโดยใช้โน้ตแบบบรรยาย อธิบายว่าต้องใช้นิ้วใดในการกดและใช้คันชักเข้าออกกี่ครั้ง โน้ตดังกล่าวจึงมีความยาวเหยียดต่อหนึ่งบทเพลง ผู้เรียนไม่สามารถเข้าใจและเกิดความสับสน การถ่ายทอดจึงไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ครูธงชัย สามสียังคงพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดของตนเองอยู่เรื่อย ๆ จนกระทั่งได้เรียนรู้เกี่ยวการบันทึกโน้ตดนตรี จึงได้นำระบบโน้ตดังกล่าวมาบันทึกทำนองเพลงกันตรึม แล้วรวบรวมเรียบเรียงโน้ตเพลงสำหรับใช้ถ่ายทอดตามแนวทางของตน ดังที่คธาศักดิ์ โสวภาค กัลยานี ไหวพริบ และเกียรติศักดิ์ แก้วจรัญเล่าอย่างสอดคล้องกันว่า

"ผมให้บรรจุในหลักสูตรของโรงเรียน.. เป็นหลักสูตรที่ครูธงเขียนขึ้นมาเอง เอ่อ..เอามาประกอบกับโน้ตดนตรี แล้วครูธงก็เรียนอยู่วิทยาลัยราชภัฏ ได้เริ่ม.. ผมไม่แน่ใจว่าอายุเท่าไหร่ ก็เรียน.. ก็พอมีพื้นฐานด้านตัวโน้ตอยู่บ้าง ก็ไม่ถึงกับขนาดว่าเก่ง เค้าไปเรียนอยู่ที่

วิทยาลัยครู เอกดนตรี ในระยะเวลาหนึ่งแล้วก็มา.. พอเค้าจบ ปวช. ที่นี่ ผมก็บรรจุให้เป็นครูเลย เอ่อ จบ ปวช. แล้วเป็นทหาร แล้วก็จบที่นี้พอดี ก็จบ ปวช. ก็สอนในเรื่องของพื้นบ้านตรงนี้ สอนซอ สอนอะไร แล้วก็ในการที่เราไปออกค่าย เราก็มีฐานต่าง ๆ ฐานเรือมอันเร ฐานกะโน้บติงตอง ฐานซอ ครูธงก็จะสอนเอง กลอง ครูกาเหว่าเค้าก็จะสอนกลอง ครูธงเค้าก็สอนซอ อื๊ ออ อื๊ ออ.. แบบนี้นะ เด็กก็แบบสามคืนสี่วันก็เล่นได้.. โดยครูมีเปเปอร์ให้.. เมื่อก่อนไม่มี แต่พอหลัง ๆ ก็พัฒนา ครูธงพัฒนา ก็เลย.. ให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ง่ายขึ้น”

(คธาศักดิ์ โสวภาค, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

“..คือเค้าไปปั้นให้.. เราเป็นไอนี่มาจากที่นี่ ศิลปวัฒนธรรม โก๊ดตรัวอย เกอด (สีซอเป็น) สะแนะบานแจ๊ะเจรียง แจ๊ะอย (รู้จักร้องรู้จักอะไร) ตา สุพจน์.. จนเรียนจบที่นู่น ตาสุพจน์ก็เลยให้เป็น.. มีสอนทางดนตรีมั้ง..อาจารย์คธาศักดิ์ก็ยังมาคลุกคลีอยู่ที่นี่ พอหลังจากตาสุพจน์เค้าแก่แล้ว เค้าไปไม่ได้ แกก็บริหารอะไร แกก็จะมาหา มีงานมีการทำให้มีชื่อเสียงของโรงเรียน แล้วเค้าสอนเด็กรุ่นต่อรุ่น เขาพัฒนาตัวเอง อะไร เรียนรู้จาก ตาครูโฆษิต พวกตาเผยเซราะระแซ็ยยางแจ๊ะ (บ้านระไซร์อย่างนี้) เห็นแต่เค้าคลุกคลีกันอยู่ เค้าฝึกสอนโก๊ดตรัว (สีซอ) เค้าก็เลย.. เค้าสร้างตัวโน้ตมาเองธรรมดา คนที่อยู่ที่นี่อย่างตาพูน สามสี ที่ตายไปแล้วนั้นก็ เค้าไม่ที่จะอะไร แกะให้สอน คือทำมือเฉย ๆ แต่ธงชัย เค้ายังมีตัวโน้ต เคยมีสมุดหนังสือนะ ที่เคยให้ลูกชายเรียนอะ เอาลูกชายไปฝึกเหมือนกัน ไม่คิดว่ากอล์ฟมัน.. พูดแต่ไทยนะ ลูกชายป้า แต่สามารถทำได้”

(กัลยานี ไหวพริบ, สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม 2559)

“พื้นฐานมันจะมีเล่มมาเลย ตำราเล่มนั้นต่อให้ครูไม่อยู่ เราเรียนเองได้ เพราะว่า ครูแยกมาหมดแล้วว่าเพลงเป็นท่อนอย่างนี้อย่างนี้นะ ชัดเจนเลย”

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่า การถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีในช่วงแรกพบเพียงการใช้เครื่องดนตรีเป็นสื่อในการสอน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้สำหรับการเรียนการสอนดนตรีแบบมุขปาฐะ นอกจากนี้ยังมีบทเพลงที่ยึดหลักความยากง่ายมาเป็นแนวทางในการสอน หลังจากนั้นครูธงชัย สามสีได้พัฒนาวิธีการถ่ายทอดโดยใช้ระบบการบันทึกโน้ตมาปรับใช้กับบทเพลงของตนเอง เพื่อลดอุปสรรคในการถ่ายทอดที่ต้องใช้ระยะเวลาสำหรับการสอนเป็นรายบุคคลต่อจำนวนผู้เรียนที่มีมาก ระบบโน้ตที่นำมาใช้จึงได้พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ โดยเริ่มจากการบันทึกโน้ตแบบบรรยายที่มีรายละเอียดยาวเหยียดแล้วเปลี่ยนมาเป็นระบบการบันทึกโน้ตแบบดนตรีไทย (ด ร ม ฟ) ควบคู่ไปกับระบบโน้ตดนตรีสากล และรวบรวมเรียบเรียงเป็นรูปเล่มโน้ตทำนองเพลงต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับสื่อบางประเภทที่ ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2558) กล่าวถึงสื่อการสอนดนตรีอยู่ 3 ประการ ได้แก่ เครื่องดนตรีที่ใช้ในการสอน บทเพลงที่เลือกใช้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียน และ สื่ออื่น ๆ ตามความคิดเห็นของผู้สอน ซึ่งในกรณีของครูธงชัย สามสีก็คือสื่อเอกสารประกอบการถ่ายทอดหรือคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้นที่ท่านเป็นผู้สร้างและพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ สื่อดังกล่าวมาทั้งหมดล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เรื่องของเสียงดนตรีที่เป็นนามธรรม กลายเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่า สื่ออื่น ๆ ที่ครูธงชัย สามสีใช้ในการถ่ายทอดตามแนวทางของตนเองนั้น ได้พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ เห็นได้จาก 1) สื่อวิดีทัศน์และไฟล์เสียงทำนองเพลงกันตรึมเพื่อเป็นตัวอย่างการบรรเลงเก็บเป็นข้อมูลไว้ แล้วได้เผยแพร่ให้ลูกศิษย์ที่มีพื้นฐานการบรรเลงที่ดีแล้วนำไปเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) สื่อไฟล์เสียงหน้าทับกลอง สำหรับให้ผู้เรียนขั้นพื้นฐานฝึกทักษะการบรรเลงให้สอดคล้องกับจังหวะตามหลักการสอนที่เน้นด้านจังหวะของครูธงชัย สามสี 3) สื่อเครื่องดนตรีล่องหน (ซอแก้ว)ทดแทนเครื่องดนตรีที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เรียน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“สื่อของครูมันกว้าง มันมีไอแบบที่ครูอัดออกมาเป็นเพลง ๆ ก็มีตั๊วะแบบเพลงชั้นสูง มันก็ไปแกะไอเพลงนั้น มันคงจะได้ มันแกะอันนั้นบ้าง”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 7 สิงหาคม 2559)

“แต่บางเพลงแกให้เทปมาแล้วก็ไปแกะ แล้วก็เคยให้ทำโน้ตเองด้วย เอาเพลงมาแล้วทำโน้ตให้หน่อย ให้ไปฝึกเขียนดู”

“แกใช้ยูทูป เอาไอซ์อัดคลิป แล้วเอาไปให้คนอื่นเรียน”

(รัตนาวดี บุติมาลย์, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2559)

“สิ่งที่ครูธงได้รับจากการสอนเด็ก ตัวเนี้ย ที่ได้แบบล่าสุด ที่บอกว่าเก่ง คือครูธงทำจังหวะกลองมา จังหวะกลองมาปุ๊บเปิด เปิดทีละสิบห้านาที คิดดูหว่าเด็กอะ ไม่เก่งก็ให้มันรู้ไปหว่า นี่เก่งมากเลยเด็ก.. คือเราเชื่อมั่นว่าตัวเราสอนเด็ก คือสอนได้ดีมันขึ้นตัวคุณไม่สู้เอง”

“ไอนั่นดีมากเลย ..ให้รู้จักจังหวะ แล้วเวลาเราเปิดทิ้งไว้ มันก็เล่นไปหว่า จังหวะสิบห้านาที เล่นไม่รู้กี่รอบอะ เล่นอยู่อย่างนั้นแหละจังหวะมัน คือจังหวะกลองที่เราทำมาแบบสากลนะ ใช้จังหวะสากลเป็นริทึ่มของสากล มันก็จะตี (เคาะจังหวะให้ดู) เปาะ เปาะ เปาะ อยู่อย่างเนี้ย โจ๊ะ โจ๊ะ ตุ๊น ทีนี้ไอเด็กพอมันมาเล่นปุ๊บ มันจะพุ่งให้มันเร็วขึ้นมันไม่ได้ เพราะมันไม่ใช่คนตี มันเป็นเครื่อง เครื่องมันก็ตีเหมือนเมโทรนอม โจ๊ะ โจ๊ะ ตุ๊น แล้วก็อยู่อย่างนี้ คนที่เล่นรู้ใจมันเท่านั้น จะเล่นได้สมูทกับกลอง แม่นมากเลย เล่นได้ธรรมชาติ.. แล้วเวลาเราตีกลองปัญหาคือ เวลาเราตีกลอง โห.. ตีจน นานขนาดนั้นเจ็บปวดมือจน ถ้าเราไปเปิดเครื่องอย่างนี้ หู.. เด็กห้าสิบคนก็นั่งไปหว่า สนามบาส อ้าวเปิดทีเดียวเลย เล่นไปหว่า.. ก็เล่นบางทีครูเล่นไปปุ๊บครูจะเปิด อันนี้เพลงปการันเจก อันนี้อายัยลำแบ อันนี้เพลงนั้นอีกเพลงนึง คือคนละเพลงกัน แต่จังหวะกลองตัวเดียวกัน เด็กก็หาทางเข้าเพลงเอาเอง”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

“สื่อเริ่มแรกก็เป็นรูปเล่ม ที่ผมว่าธรรมดานั้นแหละ ต่อมาก็คือ ก็ตัวแกกับซอ แหละต่อมาก็ต้องมีสื่อ ต้องมีเล่มมาแล้ว แล้วก็ไอเครื่องนั่นของแก ไฟล์เสียงกลองที่อัดมาแล้ว”

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, 8 สิงหาคม 2559)

“ก็มี สมุดโน้ต ไอ..โน้ตเล่มเขียว แล้วก็ ไอ..เครื่องเสียงเล็ก ๆ ของแกเอามาเปิดจังหวะกลอง บางทีแกขี้เกียจตี แล้วเปิดไอนั้น”

(สมชาย สมคะเนย์, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

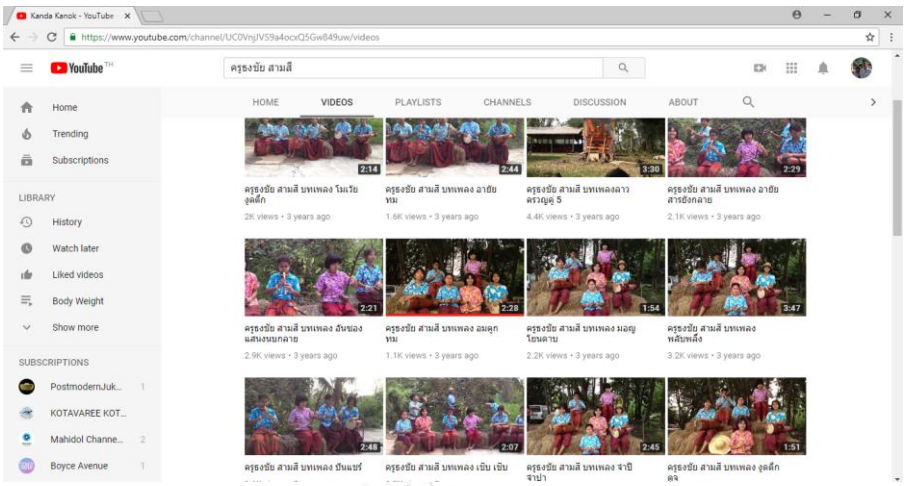

ภาพที่ 4.11 รายการสื่อวีดิโอทัศน์ทำนองเพลงกันตรึมต่าง ๆ ของครูธงชัย สามสีบทเว็บไซต์ Youtube.com

ที่มาของภาพ:https://www.youtube.com/channel/UC0VnjJVS9a4ocxQ5Gw849uw/videos, สืบค้นเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2561

ในกรณีที่การถ่ายทอดให้กับกลุ่มผู้เรียนที่มีจำนวนมาก ทำให้เครื่องดนตรี (ตรัว) ไม่เพียงพอ ครูธงชัย สามสีจึงได้คิดสิ่งทดแทนสื่อเครื่องดนตรีดังกล่าว โดยการให้ผู้เรียนใช้จินตนาการ คิดว่าตนเองกำลังอยู่ในท่าบรรเลงตรัว แล้วปฏิบัติท่าทางบรรเลงด้วยการไกวคันชักและกดตำแหน่งนิ้วเสียงให้สอดคล้องกับทำนองเพลงหรือตัวโน้ตที่ร้องออกมา ครูธงชัย สามสีได้กล่าววิธีการนี้ว่า

“สื่อก็คือ ซอ ซอแก้ว (หัวเราะ) นี่คือครู คือ ซอเนี่ยทำไมครูต้องทำสื่อไอแบบนี้มาเพราะว่า บางโรงเน้อ คนบางคนก็บอกว่า ไม่มีซอ ไม่ทำงานอะ คือครูอะเวลาไปสอน ไม่มีซออย่างนี้ พอนี่ปุ๊บ มันไม่ทำงานเลย เพราะว่าไม่มีซอ ครูก็เลยสร้างสื่อตัวนี้ขึ้นมา ให้มันทำ มึงก็สอนซอแก้วสิ.. ..เพราะบางคนเค้ามัวแต่คิดว่าจะต้องมีสื่อที่พร้อมจึงจะทำวงได้ ครูธงเลยเอาแม่อย่างนี้เลย ไม่ต้องมีอะ มองไม่เห็นด้วยซอ ‘เอ็งเห็นไหม’ ‘ผมไม่เห็นครับ ซอ’ นี่ซอ พอเล่นไปจนได้เป็นเพลง”

“ตอนแรก คือเราจะเรียนซอแก้ว ฝึกเด็ก คือซอแก้วตัวนี้ก็ตอนแรกเลยจะเรียนซอแก้วก่อน ก็คือเด็กมาปุ๊บเค้าจะจับ วางนิ้วอย่างนี้.. เรอยู่ในใจ มือนี้คือคันชัก เร มี ฟา ซอล ที โด เร คือมันจะไล่อย่างงี้ คู่สี่ มันจะไล่ไปไล่มา คือเด็กไล่ ๆ ๆ จนรู้เลยว่าอะ เร คันชักออก เร นี่เรียกซอแก้ว มือข้างนี้ก็อยู่ยังไม่มีซอ ไม่มีอะไร.. เร มี เสร็จแล้วก็

หลังจากนั้นมาเราก็จะไปขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยเพียงออนี้มันจะมีรูอยู่ รู มันจะมีอยู่เจ็ดรู รู ๆ ๆ ๆ ๆ แล้ว เสร็จแล้วก็ให้เด็กนักเรียนนิ้วางนิ้ว ให้มันตรงรู รูที่หนึ่ง รูที่สอง รูที่สาม รูที่สี่ ให้มันวางตรงนี้เลย..”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

สอดคล้องกับลูกศิษย์ที่กล่าวเกี่ยวกับซอแก้วไว้ว่า

“..ปุ๊บแกจะยังไม่ให้เราจับหรอก แล้วแกจะให้เราทำอย่างนี้ แบบซอแก้วอะ ซักพักแกก็สอนโน้ต นิ้วอะไรอย่างนี้ สอนนิ้วกับซอแก้วนี่แหละ ปุ๊บจับจริงแล้วก็เล่น เรียนเบื้องต้นปกติเลย”

(ประภัสสร สุขประเสริฐ, สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2559)

“..แบ่งว่าคนนี้สอนพื้นฐาน คนนี้ไปสอนซอแก้ว สอนแบบดิบก่อน อย่าให้เด็กถือซอ เพราะเรายังไม่มีซอทั้งหมดตอนนั้น สอบดิบคือใช้มือให้เหมือนซอแก้ว”

(ไพโรจน์ ครบอยู่, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าถึงแม้เครื่องดนตรีไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนของครูธงชัย สามสีก็สามารถหาวิธีการอื่นมาทดแทนได้ด้วยการใช้ซอแก้วซึ่งเป็นซอที่ผู้เรียนต้องใช้ความคิดที่เน้นความถูกต้องของระบบนิ้วและคันชัก ซึ่งผู้วิจัยมองว่า สื่อชนิดนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีสมาธิอยู่กับนิ้วและคันชักโดยต้องทำท่าทางให้ถูกต้องสอดคล้องกับเสียงที่ตนเองร้องออกมา ไม่ต้องกังวลว่าตนเองจะจับเครื่องดนตรีได้ไม่มั่นคง หรือไม่ต้องเกร็งนิ้ว เกร็งมือซึ่งเป็นอาการเริ่มแรกสำหรับผู้ที่ฝึกหัดจับตรัวใหม่ ๆ ปัญหาดังกล่าวจึงไม่เกิดขึ้นและเป็นอุปสรรคในการฝึกขั้นพื้นฐาน ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกและทำความคุ้นเคยเกี่ยวกับระบบเสียงของตรัวก่อนที่จะได้จับของจริง ซอแก้วอาจจะมีข้อจำกัดในเรื่องระยะห่างการวางนิ้ว เนื่องจากธรรมชาติของนิ้วเรา หากไม่มีสิ่งเป็นหลักให้นิ้วมือยึดจับไว้ นิ้วมือจะไม่สามารถถ่างให้ห่างจากกันได้โดยไม่เกร็ง ครูธงชัย สามสีจึงแก้ไขปัญหานี้ด้วยการนำขลุ่ยเพียงออ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่หาได้ง่ายและมีจำนวนมากมาให้ผู้เรียนใช้มือซ้ายจับแทนซอแก้ว เพื่อใช้ตำแหน่งรูขลุ่ยที่มีระยะห่างกันเป็นหลักให้ผู้เรียนได้วางตำแหน่งนิ้วได้ห่างกันใกล้เคียงกับระยะการวางตำแหน่งนิ้วของซอจริง

สรุปได้ว่า สื่อที่ใช้ในการถ่ายการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีมีพื้นฐานจากการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะมีสื่อที่จำเป็นอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ เครื่องดนตรี และบทเพลง โดยเครื่องดนตรีที่ใช้คือตรัว ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีหลัก และกลองที่เป็นเครื่องกำกับจังหวะที่ครูธงชัย สามสีใช้ตามหลักการสอน

ที่เน้นจังหวะเป็นสำคัญในการถ่ายทอด สำหรับบทเพลงที่เลือกใช้เป็นบทเพลงที่เริ่มต้นด้วยเพลงที่ง่ายและสั้นตามหลักการเลือกสรรบทเพลงเป็นสื่อการสอนดนตรี (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2558) รูปแบบการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีได้พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ เริ่มจากการนำระบบโน้ตทั้งโน้ตดนตรีไทยและสากลมาใช้ร่วมกับการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ เพื่อให้การเรียนการสอนประสบผลได้ดีและเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อน แล้วค่อยพัฒนาเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นเอกสารประกอบการถ่ายทอดขึ้นในลักษณะที่เป็นคู่มือสำหรับการฝึกบรรเลงเบื้องต้นภายในประกอบด้วย แผนภูมิระบบเสียงของตรัว แผนภาพองค์ประกอบตรัว และแบบฝึกโน้ตเพลงกันตรึมต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้ ประกอบกับการใช้อุปกรณ์สื่อประเภทเสียง เช่น ไฟล์เสียงตัวอย่างทำนองเพลงกันตรึม ไฟล์จังหวะหน้าทับกลอง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวีดิทัศน์การบรรเลงเพลงกันตรึมตามแนวทางของครูธงชัย สามสีเผยแพร่โดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์บนเว็ปไซต์ youtube.com ที่เป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้เรียนเข้าถึงได้สะดวก และแม้ว่าสื่ออุปกรณ์เครื่องดนตรีในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีจะไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เรียน ครูจึงคิดหาวิธีการหรือสื่ออื่น ๆ มาใช้ทดแทนได้อย่างเหมาะสม เช่น ซอแก้วทดแทนจำนวนตรัวที่ไม่พอ และใช้ขลุ่ยเพียงออมาช่วยให้การเรียนด้วยซอแก้วเป็นรูปธรรมมากขึ้น จะเห็นได้ว่าสื่อและอุปกรณ์ในการถ่ายทอดที่กล่าวมาสอดคล้องกับที่ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2558) กล่าวว่า สื่อการสอนดนตรีที่ทำให้เรื่องของเสียงที่เป็นนามธรรมกลายเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ดนตรีได้เข้าใจและมีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงจำเป็นอย่างมาก ประเภทของสื่อการสอนดนตรีแบ่งได้ 7 ประเภท ได้แก่ 1) บทเพลง 2) แผนภูมิและแผนภาพ 3) เครื่องดนตรี 4) สื่อประเภทเสียง 5) สิ่งพิมพ์ 6) สื่ออื่น ๆ และ 7) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

1.4.5 การวัดและการประเมินผล

การวัดและประเมินผลผู้เรียนของครูธงชัย สามสีที่ใช้ในการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัว พบว่า มีการประเมินทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียนตลอดระยะเวลาของการถ่ายทอด โดยครูธงชัย สามสีเป็นทั้งผู้ประเมินและเป็นเครื่องมือการประเมิน ด้วยวิธีการสังเกตในเรื่องความถูกต้องตามแบบที่ตนเองถ่ายทอดไป หากยังไม่ถูกต้องตามแบบของครู ครูจะช่วยอธิบายและสาธิตให้ดูใหม่จนกว่าผู้เรียนจะพัฒนาและปฏิบัติได้ตามที่ครูต้องการ สามารถแบ่งรูปแบบการประเมินทักษะการบรรเลงตรัวได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1.4.5.1 ประเมินทักษะการบรรเลงของผู้เรียนก่อนการถ่ายทอด เป็นการประเมินเพื่อทราบข้อมูลระดับทักษะการบรรเลงของผู้เรียนว่ามีลักษณะอย่างไร แล้วจึงจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสิ่งที่ผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาและเป้าหมายที่ครูต้องการให้บรรลุ ดังคำกล่าวที่ว่า

> *“ครูรู้หมดว่าผู้เรียนจะอยู่ในระดับใด คือมันไม่ยากหรอก มันจะมีปัญหาแต่ในตัวเด็ก พอเด็กเค้าจะไปเรียนเพลงชั้นสูง ชั้นสูงตัวนี้ก็*

อย่างเพลงแซนการ์กับเพลงเข้าทรงอย่างนี้ ตระกูลเพลงนี้มันจะอยู่ใกล้เคียงกัน เราต้องดูพื้นฐานเด็กก่อนว่าไปได้ไหม เออถ้าเค้าพร้อมที่จะไป อย่างลูกกูล ลูกอะไรมันได้หมดแล้ว เอ้าโอเคไป เราก็ไปสอนไอช่วงกูลซอลกูลเร กูลลา กูลอะไรนี้ให้หมด จนเค้ากูลได้หมด พวกนี้พร้อมที่จะไปแล้ว พร้อมที่จะไปเรียนขั้นต่อไปได้ อย่างพื้นฐานใหม่ ๆ มันยังไม่ได้ก็ยังไม่มีสอน”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

“หลักการของการสอนของครูธง จะสอนไม่เหมือนกัน เด็กแต่ละคนครูจะดูว่า เค้ามีพื้นฐานมาไหม เขาแบบไหนยังไง ครูจะเริ่ม จะปรับให้ต่างกัน ไม่เหมือนกัน”

“ถ้ามีพื้นฐานมาแล้ว ครูจะเริ่มเกลาว่า เรามีจุดอ่อนตรงไหนบ้าง จุดด้อยที่ว่าเล่นแล้วมันอาจจะไม่เพราะ อาจจะไม่ชัดเจนบ้าง แกก็จะปรับให้เป็นคน ๆ ไป”

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

1.4.5.2 การประเมินทักษะการบรรเลงระหว่างการถ่ายทอด เป็นการประเมินทักษะของผู้เรียนในขณะทำการเรียนการสอน ประเมินจากการบรรเลงตามแบบฝึกทักษะที่ครูสร้างขึ้นหรือบทเพลงที่ครูถ่ายทอด โดยครูธงชัย สามสีใช้การสังเกตการบรรเลงของผู้เรียนและมีการตีจังหวะหน้าทับกลองกำกับด้วย จากนั้นจึงบอกจุดที่ควรพัฒนาหรือไม่ถูกต้อง ด้วยการอธิบายหรือปฏิบัติสาธิตให้ดู ดังคำกล่าวที่ว่า

“พอมันหมดปุ๊บ จำนิ้วหมดเลย จำนิ้วเล่นได้หมด นิ้วเวลาเราฝึกเด็กอย่างนี้ เราก็ต้องไปดูตอนเด็กเขายกตัวลาตัวมีตัวฟานี่เป๊ะ ๆ เรอะไรอย่างนี้ เออ โอเค ได้มาปุ๊บ อันนี้ถือว่าเค้าไวต่อโน้ตใช่ไหม แต่ครูธงก็สอบเยอะเหมือนกันแหละ สอบแล้วครูจะเซ็นชื่อกำกับทุกข้อเซ็นปุ๊บ.. เด็กอะ พอครูมาเซ็นปุ๊บ อู๊..มันชอบแข่งกัน ทีนี้ได้ลายเซ็นครูธง โห..ครูเซ็น เออเด็กดูแต่เค้าวิ่งสอบ บางคนไม่ยอมกลับบ้านกลับช่อง มัวแต่รอ.. ทีนี้ครูเลยมาเช็คดู ปรากฏว่า ไม่ใช่แต่เด็กประถม แต่ไอเด็กราชภัฏฯ ตัวใหญ่ก็เหมือนกัน เออมันสอบเสร็จแล้ว

มันจะมีลายเซ็นครูอย่างนี้เนาะ เขาได้ลายเซ็น เออ เขาไปอวด 'อือ ได้เท่าไหร่ กูได้ห้า ได้สี่ โอ๊ยกูสอบหมดแล้วหนิ สิบข้อหนิ'(หัวเราะ) นี่มันมีแรงจูงใจ.. ครูธงก็มานั่ง(ตีกลอง) โจ๊ะ โจ๊ะ ตุ๊น โอะ.. ดังสนุก "

"แล้วพอเราสอนไปปุ๊บ เด็กมันทำได้หมด ถ้าเกิดผิด อ้าวผิด เอาใหม่ เอาใหม่เลย ไอการเอาใหม่นี้ ทำให้เด็กมันยิ่งเก่ง ยิ่งเล่น ยิ่งเก่ง อะ ข้อหนึ่ง ผ่านหรือยัง อ่า.. ถ้าเกิดข้อหนึ่งมันผ่าน อะต่อไป"

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

"แกสอนไปเรื่อย ๆ ชิว แล้วต้องมาสีให้ดู แกจะคอมเม้น แบบว่ายังไม่เพราะนะ มันต้องหวานอย่างนี้ มันต้องอย่างนี้.. บางเพลงต้องหนักแน่น แกก็จะแบบ ต้องเล่นแบบนี้นะ แล้วแกก็จะเล่นให้ดู แล้วก็ต้องไปฝึกใหม่ แล้วก็มาทำให้ดูอีก จนกว่าจะเป๊ะ แกก็จะต่อเพลงต่อไปอะไรอย่างนี้"

(รัตนาวดี บุติมาลย์, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2559)

"ทดสอบ ก็ต้องทดสอบสำเนียงนี้ถูกไหม เพราะว่าแกจะไม่ให้แบบอะ ต้องเล่นให้ถูกนะ เนี่ยลูกนี้ ๆ อะไรอย่างนี้ ลืมเสียงตรงนี้ไปนะ ก็จะทดสอบทุกอย่าง เพราะตามสเต็ปที่ตามโน้ต ตามอะไรต้องชัด แต่ว่าในเมื่อเรียนไประดับหนึ่งสำเนียงมันจะมาเองอะ อือ สำเนียงมันจะมากับการบรรเลง แต่ละคนจะได้เหมือนกันทุกคนเลย นอกจากคนที่.. ความรู้.. บางทีเค้าผิดจังหวะอะไรอย่างนี้ก็อาจจะสะดุดหน่อย แต่ละคนอะ"

(ธนบดี ถนอมเมือง, สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2559)

"เล่นให้ดู ตีกลองใส่จังหวะ จนถูกต้อง จนเป๊ะทุกเม็ดที่แกสอน แบบแผนทุกอย่าง.. ..แกจะบอกว่า 'เออ โอเค ผ่าน.. ไปปรับตรงนี้นะ ไปซ้อมใหม่นะ' "

"ปลายภาคของครูธงจะไม่ค่อยมี จะสอบไปเรื่อย ๆ อย่างแกกำหนดไว้ว่าเทอมนี้ สิบเพลงนะ แต่ละคาบ ก็ว่างก็สอบ เข้าไปแล้วก็ไปสอบ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ไม่ผ่านก็เอากลับไป ก็มาสอบใหม่ มาติ๊ก ผ่านแล้วสิบเพลงก็จบแค่นี้”

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

“การวัดประเมินใช้การสอบ ส่วนมากก็ปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่”

“ประเมินตามความสามารถของเรา โดยใช้เกณฑ์ว่าประมาณนี้ เล่นได้ประมาณนี้ ครั้งที่แล้วเป็นยังไง ครั้งนี้เป็นยังไง ทักษะเป็นไงดีขึ้นไหม ดูพัฒนาการเป็นส่วนใหญ่ และตรงกับสิ่งที่แกถ่ายทอดมาให้เราด้วย ต้องเป๊ะตามที่สอน”

(นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

1.4.5.3 การประเมินทักษะการบรรเลงหลังการถ่ายทอด เป็นการประเมินผลผู้เรียนหลังเสร็จสิ้นการถ่ายทอดโดยการให้ผู้เรียนนำทักษะการบรรเลงที่ได้เรียนไปแสดงตามโอกาสต่าง ๆ หรือในกรณีการถ่ายทอดในค่ายดนตรีและนาฏศิลป์พื้นเมืองก็จะมีการแสดงผลงานหลังจากปิดค่าย ดังที่ลูกศิษย์กล่าวสอดคล้องกันว่า

“ทดสอบเหมือนกับ มารวมกันแล้วก็ทดสอบทั้งหมดรวมกันเลยครับทีเดียว ทดสอบโดยการรวมกัน เค้าสีให้ดูเดี่ยวก็จะมีแต่กับพวกพี่”

(ภานุวัฒน์ เสาะหาได้, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2559)

“วันแรกของค่าย จัดกลุ่มก่อน แล้วแบ่งไปตามกลุ่มต่าง ๆ เริ่มจากการสอนพื้นฐาน ตีกลองให้รู้เสียง ตั้งท่าให้ดี ลากคันชัก ไล่เสียง วันที่สาม มารวมกลุ่มรวมวงน้อย ๆ วันที่สี่ใส่รำด้วย วันสุดท้ายจัดเวทีใหญ่ ให้ผู้ปกครองมาชมการแสดงของเด็ก พร้อมนำข้าวมาดินเนอร์”

(มารยาท อุปมา, สัมภาษณ์ 7 สิงหาคม 2559)

เห็นได้ว่าการวัดและการประเมินผลในการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีเป็นการประเมินผู้เรียนตลอดระยะเวลาของการถ่ายทอด เริ่มจากการประเมินผู้เรียนว่ามีลักษณะระดับทักษะการบรรเลงเป็นอย่างไร เพื่อถ่ายทอดเนื้อหา บทเพลงและทักษะที่เหมาะสมกับผู้เรียน ในระหว่าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ถ่ายทอดจะประเมินผู้เรียนว่าปฏิบัติทักษะได้ถูกต้องหรือไม่ พร้อมชี้แนะ อธิบาย สาธิตให้ดูใหม่จนกว่าผู้เรียนจะเข้าใจและปฏิบัติได้ สุดท้ายวัดผลด้วยการให้ผู้เรียนบรรเลงเข้ากับจังหวะหน้าทับกลอง หรือ นำทักษะการบรรเลงไปแสดงในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งครูจะเป็นผู้วัดและประเมินผลด้วยตนเอง โดยการสังเกตตรวจสอบความถูกต้อง แม่นยำ และความไพเราะ หากผู้เรียนยังปฏิบัติไม่ได้ตามเกณฑ์ที่ครูตั้งไว้ ครูก็จะชี้แนะจุดที่ควรปรับปรุงให้ผู้เรียนไปฝึกมาใหม่แล้วมาทดสอบอีกรอบ หรือให้ผู้เรียนเล่นวนซ้ำไปซ้ำมาจนกว่าครูจะให้ผ่าน จึงจะสิ้นสุด และต่อเพลงถัดไป

สรุปได้ว่า การถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีใช้การประเมินเป็นหลัก โดยครูเป็นผู้ประเมินตัดสินคุณภาพของการปฏิบัติทักษะของผู้เรียน ตั้งแต่ 1) การประเมินลักษณะทักษะการบรรเลงของผู้เรียนก่อนการถ่ายทอด 2) การประเมินระหว่างการถ่ายทอด โดยเน้นความถูกต้องของทักษะการบรรเลงและความถูกต้องของจังหวะที่เป็นไปตามหลักการสอนที่ให้ความสำคัญกับจังหวะ ความไพเราะและคุณภาพของเสียง หากผู้เรียนปฏิบัติยังไม่ตรงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ครูจะชี้จุดที่ควรปรับปรุงด้วยการอธิบายและสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง แล้วให้ผู้เรียนกลับไปฝึกซ้อมมาใหม่จนกว่าจะผ่านเกณฑ์ที่ครูตั้งไว้ตามลักษณะพัฒนาการหรือศักยภาพของผู้เรียน สอดคล้องกับณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2555) ได้กล่าวถึงรูปแบบการประเมินด้านดนตรีและประเภทการประเมินผลว่า หลักการประเมินตามสภาพจริง (Authentic assessment) ที่เน้นการประเมินผู้เรียนตามสภาพการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมหรือปฏิบัติทักษะการบรรเลง โดยผู้สอนสังเกตแล้วประเมินผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ด้วยตนเอง การประเมินผลในลักษณะดังกล่าวเป็นการประเมินผลในกระบวนการ (Formative Evaluation) ที่ผู้สอนสามารถประเมินจุดที่ผู้เรียนต้องพัฒนาแล้วพยายามคิดหาเทคนิคการสอน การอธิบายหรือสาธิตให้ผู้เรียนเข้าใจมากขึ้นในทันที และ 3) การประเมินหลังการถ่ายทอด (Summative Evaluation) โดยให้ผู้เรียนแสดงทักษะการบรรเลงทั้งหมดที่เรียนมา ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินโดยภาพรวม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนที่ 1 แสดงให้เห็นว่า กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ครูผู้สอน คือ ครูธงชัย สามสี เป็นกลไกสำคัญของกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสอนที่ขาดไม่ได้ เนื่องจากครูธงชัย สามสีมีหน้าที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ โดยการรู้จักเลือกใช้เทคนิคและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ เนื้อหาและผู้เรียน กลไกสำคัญดังกล่าวเกิดขึ้นจากการหล่อหลอมของครอบครัว สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่ทำให้ครูธงชัย สามสีได้ซึมซับรับเอาความเป็นนักดนตรี เกิดเป็นความสนใจและมีใจรักในด้านดนตรีในท้องถิ่นของตน จึงได้ขวนขวายร่ำเรียน ฝึกทักษะทางด้านดนตรีอย่างมุ่งมั่น โดยเฉพาะการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวจากครูอาวุโสหลาย ๆ ท่าน จนทำให้ครูธงชัย สามสีเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านกันตรึม สามารถบรรเลงตรัวได้อย่างไพเราะและมีเอกลักษณ์จนเป็นที่ยอมรับในแวดวงดนตรีพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ หน่วยงาน สถาบันการศึกษา

ต่างไว้ใจให้เป็นครูผู้ถ่ายทอดดนตรีกันตรึมให้กับเด็ก ๆ เยาวชน ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจ เนื่องจากครูธงชัย สามสีมีแบบแผนการถ่ายทอดที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ทั้งด้าน เนื้อหาสาระที่เรียงลำดับความยากง่ายของการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวให้เหมาะสมกับผู้เรียน มีแนวทางใน การจัดการเรียนการสอน ที่เป็นเอกลักษณ์ของตน ได้แก่ หลักการสำคัญ 4 ประการอย่างเป็นขั้นตอน ดำเนินแนวทางการสอนด้วยวิธีการแบบมุขปาฐะและวิธีการสอนแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นโดยใช้สื่อตัวโน้ต เพื่อช่วยให้การถ่ายทอดมีความสะดวกและรวดเร็วขึ้น โดยทั้ง 2 วิธีการสอนต่างใช้การอธิบายและการสาธิตเป็นสำคัญ อีกทั้งสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความสนิทสนมเป็นกันเอง ค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป ไม่เร่งรัดผู้เรียนจนเกินไป องค์ประกอบดังกล่าวในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนา ผู้เรียน ที่มีพื้นฐานทักษะและความแตกต่างกันในด้านอื่น ๆ ให้ไปสู่ความเป็นนักดนตรีที่มีทักษะการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานที่ดีเพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะการบรรเลงตรัวในขั้นที่สูงขึ้น

นอกจากนี้ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสียังแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของครูธงชัย สามสีที่เกิดจากการซึมซับสภาพแวดล้อม เลียนแบบเรียนรู้ ฝึกฝนจนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้านกันตรึมที่เป็นอัตลักษณ์ของตน โดยผู้วิจัยนำเสนออัตลักษณ์ที่พบในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านกันตรึม 2) ด้านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อัตลักษณ์ที่พบในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ประกอบด้วย

1. ด้านองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านกันตรึม

1.1 ความเป็นผู้มีใจรักดนตรีกันตรึม ทำให้ครูธงชัย สามสีเป็นศิลปินดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้ที่มีองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านกันตรึมที่โดดเด่น ซึ่งเกิดจากการที่ครูธงชัย สามสีได้มีโอกาสเรียนกันตรึมกับครูศิลปินพื้นบ้านหมู่บ้านวัฒนธรรมดงมันหลาย ๆ ท่าน ได้แก่ ครูพูน สามสี (ตาพูน) , ครูสุริยา ดีสม (ตาเล็ม), ครูเปรย บุญช่วย (ตาเปรย) ครูเกียรติ สนิทฉัตร (ตาเกียน) และครูโบราณ จันทร์กลิ่น (ตาโบ) ครูแต่ละท่านดังที่กล่าวมานี้เป็นนักดนตรีในหมู่บ้านดงมัน โดยส่วนใหญ่เป็นนักดนตรีที่อยู่ในวงกันตรึมเดียวกัน ซึ่งเป็นวงที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในจังหวัดสุรินทร์ เนื่องจากเป็นวงกันตรึมโบราณวงแรก ๆ ที่ได้มีโอกาสบันทึกเสียงและจัดจำหน่าย

ภาพที่ 4.12 ภาพปกซีดีเพลงกันตรึมโบราณ วงกันตรึมในหมู่บ้านดงมัน (1)

ที่มาของภาพ: https://www.youtube.com/watch?v=4CxvOvL8_4I&t=1720s

ภาพที่ 4.13 ภาพปกซีดีเพลงกันตรึมโบราณ วงกันตรึมในหมู่บ้านดงมัน (2)

ที่มาของภาพ: https://www.youtube.com/watch?v=MSdpy4yMl-o

ครูธงชัย สามสีได้คลุกคลีอยู่กับกลุ่มนักดนตรีเหล่านี้อยู่เป็นประจำเพื่อร่ำเรียนวิชาความรู้ต่าง ๆ พัฒนาทักษะปฏิบัติดนตรีกันตรึม การถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวและองค์ความรู้อื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ครูก็ไปอยู่แต่ในป่า แม่ก็ไล่ พ่อก็ไล่ ไม่ให้สีซอในบ้าน เจอแม่ตาพูน แกเอาแต่ก้อนหินขว้างครูธงทุกวันเลย ขว้างๆ ขว้างเลย กำลังเล่นซอ

ซ้อมทุกวันเนี่ย แกขว้าง โต่ง!! เลยอะ คือ บ้านครูพูน บ้านแม่ครูพูน อย่างนี้ (ทำท่าอธิบายตำแหน่งบ้าน) ไอกลางดึกครูชอบไปเรียนอย่างนี้ แกหนวกหู แกจะนอนก็ไม่ได้นอน แกก็ขว้าง... ..ตอนครูเรียนตอนนั้นไม่ได้คิดว่าตัวเองจะมาถึงจุดนี้ได้ โดนขว้างโดนอะไร คือตอนนั้นแค่คิดว่า กูอยากเรียน ไม่เคยคิดว่าตัวเองเรียนแล้วมา.. เรียนจบแล้วมาเป็นครู

“คือ ครูธงเรียนไม่เหมือนคนอื่น เรียนดุ(บ่อย) มาก เรียนหนักมาก เรียนจนเป็น ออกงาน ออกงานแล้วก็เก่ง”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 5 สิงหาคม 2559)

“อย่างธงชัยไปเล่นแล้วไม่ค่อยอยู่บ้าน ‘เห้ย.. ทำไมไม่อยู่บ้านบ้าง’ แม่พูด ‘เอ็งไปเล่นอะไรทั้งวัน ทั้งคืน นอนบ้าง อะไรบ้าง’ แม่หนาจะพูด แต่สุดท้ายเค้าก็เอาตัวรอด.. ...แต่จะห่วงเรื่องอยู่บ้านบ้าง นอนบ้านบ้าง มั่วแต่เล่น มันอายเค้าที่ไปนอนบ้านคนอื่น จริงก็ไปนอนที่ที่เค้าเล่นกันตรึม เรียนกันตรึมนั่นแหละ แถวบ้านญาติ ครูกันตรึมทั้งหมดก็คือ ลุง อา อะไรอย่างนี้”

(สุทีป สามสี, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2559)

“ครูพูนได้นำครูออกถ่ายทอดให้แก่เด็กนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ทั้งที่ฝีมือยังไม่ชำนาญการเท่าใดนัก จากการได้เป็นผู้ที่ต้องถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านกันตรึมให้แก่ผู้อื่นที่ให้ครูได้ฝึกฝนตนเองไปพร้อม ๆ กับผู้เรียนในขณะสอน จนเกิดความชำนาญ และออกแสดงเผยแพร่การแสดงพื้นบ้านสุรินทร์ตามงานต่าง ๆ ทั้งในหน่วยงานราชการ งานชุมชน ภายในอำเภอ ต่างอำเภอ ภายในจังหวัดและต่างจังหวัดด้วยดีตลอดมา”

(ธงชัย สามสี, 2552 อ้างถึงใน มัชชีวา ทองโสภา, 2552)

เห็นได้ว่าครูธงชัย สามสี เป็นผู้ที่ใช้เวลาอยู่กับดนตรีกันตรึมที่ตอนเองชอบ พยายามฝึกฝนเรียนรู้จากครูกันตรึมหลาย ๆ ท่าน จนกระทั่งพัฒนาทักษะความรู้จนสามารถเป็นนักดนตรีออกแสดงอยู่ประจำวงดนตรีของครูตามโอกาสงานต่าง ๆ ตลอดจนได้มีโอกาสติดตามครูพูน สามสีไปถ่ายทอด

ทักษะการบรรเลงตรัว ดังกล่าวมานี้ จึงทำให้ครูธงชัย สามสีเป็นผู้ที่มีความสามารถทั้งทางปฏิบัติทักษะดนตรีกันตรึมและมีความรู้ทางดนตรีพื้นบ้านกันตรึมที่แตกฉาน ในเรื่อง รูปแบบการบรรเลงกันตรึมหรือระเบียบพิธีการบรรเลงกันตรึม, บทเพลงกันตรึมโบราณ, การดูแลซ่อมแซมเครื่องดนตรีกันตรึม, การผลิตเครื่องดนตรีกันตรึม, การถ่ายทอดทักษะทางดนตรีกันตรึม โดยผู้วิจัยนำเสนอองค์ความรู้ทางดนตรีพื้นบ้านกันตรึมและทักษะทางด้านดนตรีที่ครูธงชัย สามสีได้รับจากครูแต่ละท่าน ในรูปแบบตารางสรุปผลข้อมูลดังนี้

ตารางที่ 4.9 ตารางแสดงองค์ความรู้และทักษะทางดนตรีพื้นบ้านกันตรึมที่ครูธงชัย สามสี ได้รับจากครูแต่ละท่าน

ครูผู้ถ่ายทอดความรู้	**หน้าที่บทบาทต่อครูธงชัย สามสี**	**องค์ความรู้หรือทักษะทางดนตรี**
นายพูน สามสี (ครูพูน)	ครูกันตรึมคนแรกของครูธงชัย สามสี โดยเริ่มจากสอนทักษะการบรรเลงตรัวเบื้องต้น ด้วยบทเพลงกันตรึมง่าย ๆ คือ เพลงปการันเจก สอนวิธีการสาวหนังกลองกันตรึมและการผลิตเครื่องดนตรี นำครูธงชัย สามสีออกแสดงตามงานต่าง ๆ นำครูธงชัย สามสีออกถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัว	- ทักษะปฏิบัติดนตรี (ทักษะตรัวพื้นฐาน) - การดูแลซ่อมแซมและการผลิตเครื่องดนตรี (ตรัว, กลอง) - รูปแบบการบรรเลงกันตรึมหรือระเบียบพิธีการบรรเลงกันตรึม
นายสุริยา ดีสม (ครูเล็ม)	หลังจากครูธงชัย สามสีมีพื้นฐานการบรรเลงตรัวแล้ว จึงไปขอเรียนเพลงกันแชร์ด้วย	- ทักษะปฏิบัติดนตรี (ทักษะตรัวเทคนิคเพลงกันแชร์)
นายเปรย บุญช่วย (ครูเปรย)	เทคนิคการบรรเลงบทเพลงชั้นสูง เพลงแซนการ์และเพลงที่ใช้ในพิธีการต่าง ๆ	- บทเพลงกันตรึมโบราณ (ชั้นสูง, แซนการ์ และอื่น ๆ) - เทคนิคการสร้างเสียงตรัว - รูปแบบการบรรเลงกันตรึมหรือระเบียบพิธีการบรรเลงกันตรึม
นายเกียรติ สนิทฉัตร (ครูเกียน)	เทคนิคการบรรเลงกันตรึม (บรรเลงประกอบกับปี่อ้อ)	- รูปแบบการบรรเลงกันตรึม
นายโบราณ จันทร์กลิ่น (ครูโบ)	ครูสอนร้องกันตรึม	- ทักษะปฏิบัติดนตรี (ร้องกันตรึม)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1.2 <u>การบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี</u> ระเบียบวิธีการบรรเลงที่เป็นแบบแผนเฉพาะตน เห็นได้จากการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานที่เน้นให้ผู้เรียนมีพื้นฐานการบรรเลงที่ดีสำหรับการพัฒนาทักษะการบรรเลงขั้นสูงต่อไป ผู้วิจัยจึงขอนำเสนออัตลักษณ์การบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีที่เป็นองค์ความรู้ที่ได้พัฒนาสั่งสมขึ้นจากประสบการณ์การเรียนรู้และการบรรเลงตรัวของตน โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1.2.1 ท่าทางในการบรรเลงตรัว ประกอบด้วย 1) อิริยาบถในการบรรเลงตรัว 2) การวางนิ้ว และ 3) การจับคันชัก

1) อิริยาบถในการบรรเลงตรัว

พบว่า ครูธงชัย สามสีไม่ได้กำหนดแบบแผนไว้ชัดเจน ซึ่งอิริยาบถในการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีโดยส่วนใหญ่มีทั้ง นั่งขัดสมาธิราบกับพื้น นั่งบนพื้นยกสูง (เก้าอี้) และ ยืนบรรเลง

ภาพที่ 4.14 ท่านั่งขัดสมาธิราบกับพื้น

ที่มาของภาพ:

https://www.facebook.com/photo.php?fbid=584545251910457&set=t.100006451873982&type=3&theater

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 4.15 ท่านั่งบนพื้นยกสูง

ที่มาของภาพ: https://youtu.be/WCOFPYe8KpM

ภาพที่ 4.16 ท่านั่งบนพื้นยกสูง (เก้าอี้)

ที่มาของภาพ:

https://www.facebook.com/445705955545730/photos/a.468038526645806.1073741831.445705955545730/468584676591191/?type=3&theater

Chulalongkorn University

ภาพที่ 4.17 ท่ายืนบรรเลง 1

ที่มาของภาพ:

https://www.facebook.com/157788067748833/photos/a.157789254415381.1073741825.157788067748833/157789257748714/?type=1&theater

ภาพที่ 4.18 ท่ายืนบรรเลง 2

ที่มาของภาพ:

https://www.facebook.com/445705955545730/photos/a.445709185545407.1073741825.445705955545730/558266777622980/?type=3&theater

2) การวางนิ้วกดสาย

การวางนิ้วหรือกดสายของครูธงชัย สามสี พบว่า ใช้ข้อนิ้วข้อแรก (ปลายนิ้ว) ในการกดสาย มีเฉพาะนิ้วก้อยที่ใช้ปลายนิ้วกดลงบนสาย โดยนิ้วทุกนิ้วต้องอยู่ในลักษณะเฉียงลงข้างล่าง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“ซอพวกนี้มันจะมีความไวสูง มีความเร็ว บางคนไม่รู้เรื่อง เค้าก็จะจับแบบนิ้วเฉียงเก้าสิบองศา พวกนี้ถือว่าผิดนะ ระหว่างด้ามซอกับ

กับมือ เก้าสิบองศาถือว่าผิด เล่นยาก ...ทีนี้เรามากำหนดนิ้วที่ซอ นิ้วของครูธงจะต้องเฉียง ๆ อย่างนี้ (ทำให้ดู) นิ้วตัวแรกจะโดนตรงข้อนิ้ว (ข้อแรก) อันนี้ (นิ้วถัดมา) ก็ไล่ไปเรื่อย ๆ จนนิ้วสุดท้ายนิ้วก้อยนี่แหละใช้ปลายนิ้วเลย...”

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2559)

ภาพที่ 4.19 การวางนิ้วกดสาย 1

ที่มาของภาพ: https://youtu.be/WCOFPYe8KpM

ภาพที่ 4.20 การวางนิ้วกดสาย 2

ที่มาของภาพ: https://www.youtube.com/watch?v=Scg5qz1dXRs&t=109s

3) การจับคันชัก

พบว่า ครูธงชัย สามสีจับคันชักโดยใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้เป็นตัวจับก้านคันชักไว้ ให้โคนนิ้วชี้รองก้านคันชัก แล้วงอนิ้วให้ส่วนปลายของนิ้วชี้อยู่บนก้านคันชักเพื่อควบคุมน้ำหนักมือขณะสีสายใน นิ้วหัวแม่มือวางประคองไว้บนก้านคันชักและหางม้า ใช้ปลายนิ้วกลางสอดไว้ระหว่างก้าน

คันชักและหางม้าโดยงอนิ้วให้ปลายนิ้วกลางกดลงบนหางม้าเพื่อควบคุมน้ำหนักมือในขณะที่สีสายในส่วนหลังของนิ้วกลางชิดกับก้านคันชักเพื่อควบคุมน้ำหนักมือในขณะที่สีสายนอก ส่วนนิ้วนางและนิ้วก้อยวางเรียงชิดกันถัดจากนิ้วกลางโดยไม่ต้องสอดนิ้วทั้งสองเข้าไประหว่างก้านคันชักและหางม้า น้ำหนักมือที่ใช้ในการสีจะขึ้นอยู่กับนิ้วมือทั้งสามเป็นหลัก ประกอบไปด้วย นิ้วหัวแม่มือ นิ้วชี้ และนิ้วกลาง โดยทั้งสามนิ้วทำงานสัมพันธ์กับมือและท่อนแขน

ภาพที่ 4.21 การจับคันชัก

ที่มาของภาพ: https://youtu.be/WCOFPYe8KpM

1.2.2 การสร้างเสียงตรัวอย่างมีคุณภาพ เป็นสิ่งที่ครูธงชัย สามสีเน้นให้ผู้เรียนใช้คันชักในการสร้างเสียงให้มีเสียงดังชัดเจนและสม่ำเสมอ เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการบรรเลงเพลงที่ไพเราะ เห็นได้จากแบบฝึกต่าง ๆ ในขั้นพื้นฐาน เช่น แบบฝึกไล่เสียง แบบฝึกสุ่มตัวโน้ต เป็นต้น ดังที่ครูธงชัย สามสีกล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> *“บางทีคันชักสั้น คันชักที่เค้าเล่นสั้น เราเห็นว่ามันสั้นกระด้าง ๆ ต้องให้มันสมูท แบบนิ่ม ๆ อย่างนี้ ไอ้บางคนก็เล่นเบา มือเบา มืออะไรอย่างนี้ บางทีก็ต้องรื้อใหม่.. ให้เรียนใหม่เลย ครูเริ่มใหม่เลย”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2559)

สอดคล้องกับเกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ กล่าวว่า

> *“คนเล่นกระโชกกระชาก บางคนเล่นไม่หวาน ไม่ใส ไม่เพราะ แกก็มาปรับกันว่า เออ.. เล่นให้มันใจเย็นนะ”*

(เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม 2559)

1.2.3 เทคนิคการสร้างเสียง (สำเนียงเพลง) ในการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี จากการวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวขั้นสูง พบข้อมูลดังนี้

1) การพรม

การพรมเป็นเทคนิคการใช้เสียงใด ๆ ยืนเสียงไว้เป็นหลัก แล้วใช้นิ้วใดถัดลงมา พรมนิ้วหรือแตะนิ้วขึ้น-ลงอย่างถี่ ๆ บนสายซอ เพื่อให้ได้เสียงสองเสียงดังสลับกัน การพรมนิ้วทุกครั้งให้จบด้วยเสียงที่ใช้ยืนเป็นหลัก กล่าวคือ ให้ยกนิ้วที่ใช้พรมขึ้นจากสายซอหลังจากพรมนิ้วเสร็จ เช่น พรมเสียงเร ให้ใช้เสียงเรเป็นเสียงหลักและใช้เสียงมีเป็นเสียงสลับ เสียงสุดท้ายต้องจบด้วยเสียงเร เป็นต้น การปฏิบัติเทคนิคการพรมต้องใช้เทคนิคการลักคันชักร่วมด้วยเสมอเพื่อให้ทำนองเพลงมีความกลมกลืนไพเราะ โดยทั่วไปแล้วในการบรรเลงเพลงกันตรึมตามแนวทางของครูธงชัย สามสี พบว่าเทคนิคการพรมมีอยู่หลายลักษณะ ตัวอย่างเช่น พรมเสียงเร(ต่ำ) พรมเสียงซอล พรมเสียงลา พรมเสียงลาคู่เสียงโด (คู่ 3) พรมเสียงโด ผู้บรรเลงสามารถใช้เทคนิคดังกล่าวเพื่อสร้างทำนองเพลงให้น่าฟังยิ่งขึ้นได้ตามความต้องการและความเหมาะสม

2) การประ

การประหรือการทำเสียงตริด คือ การใช้เสียงใด ๆ ยืนเสียงไว้เป็นหลัก แล้วใช้นิ้วใด ๆ ถัดลงมาแตะนิ้วขึ้น-ลงอย่างถี่ ๆ บนสายซอคล้ายเทคนิคการพรม แต่ต่างกันตรงที่การจบเสียงสุดท้าย โดยเทคนิคการประจะไม่จบเสียงสุดท้ายด้วยเสียงที่ยืนเป็นหลัก ให้จบด้วยเสียงที่ใช้นิ้วประลงไป อีกทั้งเทคนิคการประใช้ความถี่ในการแตะนิ้วสลับขึ้นลงบนสายมากกว่าและระยะเวลาในการประสั้นกว่าเทคนิคการพรม ตัวอย่างเช่น การประเสียงที ให้ปฏิบัติโดยใช้นิ้วชี้กดลงบนสายยืนตำแหน่งเสียงลาไว้เป็นหลัก แล้วใช้นิ้วกลางประขึ้นลงบนตำแหน่งเสียงที โดยให้เกิดเสียงลากับเสียงทีสลับกันอย่างรวดเร็วและสั้น จบเสียงสุดท้ายด้วยเสียงที เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วในการบรรเลงเพลงกันตรึมตามแนวทางของครูธงชัย สามสี พบว่า เทคนิคการประมีอยู่หลายลักษณะ ตัวอย่างเช่น ประเสียงมี ประเสียงฟา ประเสียงลา ประเสียงที ประเสียงโด (คู่ 3) เป็นต้น

3) การโยกนิ้ว

การโยกนิ้ว หรือการใช้เสียงเลื่อน คล้าย ๆ กับการใช้นิ้วแอ้ในทางดนตรีไทย ปฏิบัติโดยการเลื่อนตำแหน่งนิ้วโดยลากนิ้วลงบนสายจากเสียงหนึ่งไปอีกเสียงหนึ่ง อาจเลื่อนให้เสียงสูงขึ้นหรือต่ำลงก็ได้ตามการตกแต่งทำนองเพลงให้มีสำเนียงน่าสนใจมากขึ้น โดยส่วนใหญ่การโยกนิ้วจะเลื่อนเสียงหนึ่งไปยังอีกเสียงหนึ่งด้วยระยะที่ห่างกัน 1-2 เสียง เทคนิคนี้มักปฏิบัติร่วมกับการสีลักคันชัก

4) การกูล

การกูล เป็นเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์ของตรัว ถือว่าเทคนิคขั้นสูงสำหรับการบรรเลงตรัว ปฏิบัติโดยการใช้นิ้วชี้และนิ้วกลางโยกนิ้วเลื่อนไปตำแหน่งเสียงถัดไป กล่าวคือ เมื่อโยกตำแหน่ง

นิ้วทั้งสองแล้ว นิ้วชี้จะไปอยู่แทนตำแหน่งของนิ้วกลาง ส่วนนิ้วกลางก็จะเลื่อนไปอยู่ตำแหน่งเสียงถัดสูงขึ้นไปหนึ่งเสียง หลังจากโยกตำแหน่งนิ้วแล้ว ให้ยกนิ้วกลาง และนิ้วชี้ขึ้นตามลำดับในทันที คล้าย ๆ กับการสะบัดเสียง ให้เกิดเสียง 3 เสียง การกูลมีหลายลักษณะ ได้แก่ กูลเร กูลซอล กูลลา กูลชั้นสูง กูลซอล(สายนอก) เป็นต้น

1.2.4 บทเพลงกันตรึมโบราณ เป็นอัตลักษณ์ด้านรูปแบบการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีอย่างหนึ่งที่ได้รับถ่ายทอดมาจากศิลปินดนตรีพื้นบ้านกันตรึมในหมู่บ้านวัฒนธรรมดงมัน ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบกันตรึมแบบโบราณดั้งเดิมของจังหวัดสุรินทร์ที่สืบทอดกันมา โดยบทเพลงกันตรึมโบราณมีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ที่ฟังแล้วสามารถบอกได้เลยว่าเป็นการบรรเลงแบบกันตรึมโบราณ สามารถแบ่งประเภทบทเพลงออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ทำนองเพลงครู ทำนองเพลงแห่ ทำนองเพลงแซนการ์ ทำนองเพลงมะม้วด (เข้าทรง) และทำนองเพลงเบ็ดเตล็ด โดยทำนองเพลงแต่ละประเภทต่างมีบทบาทหน้าที่ต่างกันไปตามการใช้งานหรือระเบียบวิธีการบรรเลงตามโอกาสงานต่าง ๆ ถือได้ว่าบทเพลงหรือทำนองเพลงกันตรึมโบราณเป็นทำนองเพลงที่มีเอกลักษณ์แสดงถึงความดั้งเดิมของกันตรึมที่ได้สืบทอดกันมา ซึ่งครูธงชัย สามสีได้กล่าวถึงเสน่ห์ของทำนองเพลงกันตรึมโบราณไว้ว่า

> *“มีอยู่ครั้งหนึ่ง ครูเคยเล่น เล่นเสร็จแล้วไปเล่นประยุกต์ ไปประยุกต์จน.. อย่างนาน เสร็จแล้วก็รู้สึกว่าตัวเอง เล่น ๆ จนมันไปแล้ว มันไม่กลับคืน มันไปประยุกต์ตัวเองเกิน ครูก็เลยบอกว่า กูเลิกเลย เลิกไปแล้ว เลิกไปเล่นประยุกต์ มันไม่มีเสน่ห์ ไม่มีอะไรที่.. ไม่มีมนต์ขลังมันจะหายไป ที่นี้ครูเลยกลับมา ครูจะไม่ไปคืน ครูพยายามค้นหาตัวเองคืน ค้นกว่าจะเจอตัวเอง แล้วก็เจอ เจอแล้วครูจะไม่กลับไปอีก”*

(ธงชัย สามสี, สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม 2559)

จากการวิเคราะห์การบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยนำเสนออัตลักษณ์การบรรเลงตรัวในรูปแบบตารางสรุปผลข้อมูลดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

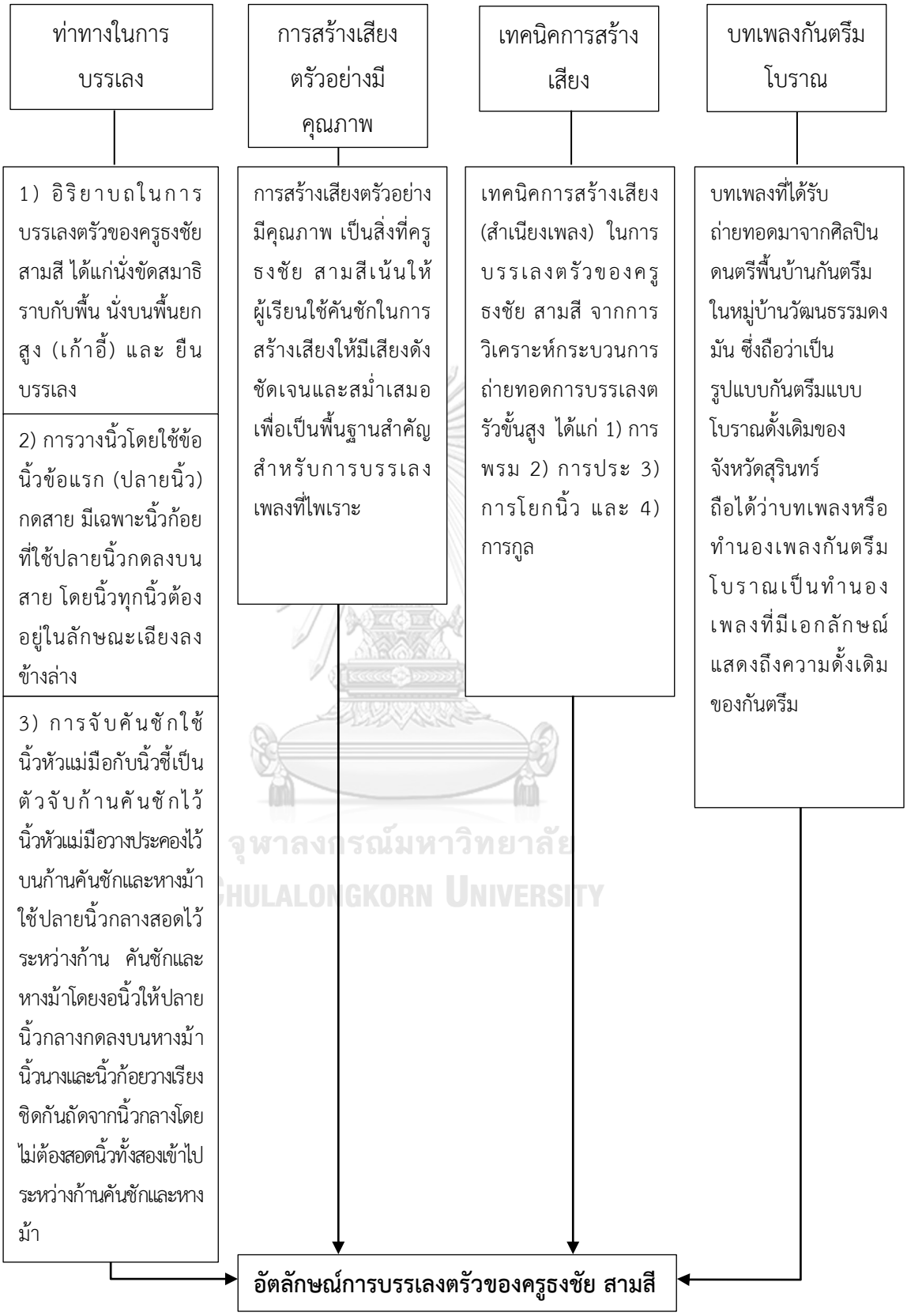

แผนภาพที่ 4.4 อัตลักษณ์การบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

2. ด้านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ วิธีการและเทคนิคในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีพบว่า นอกจากครูธงชัย สามสีจะเป็นผู้มีองค์ความรู้ทางด้านดนตรีพื้นบ้านกันตรึมและมีความสามารถปฏิบัติทักษะการบรรเลงตรัว และอื่น ๆ อย่างเชี่ยวชาญแล้ว ท่านยังได้มีโอกาสได้ถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะดนตรีดังกล่าวที่ตนชำนาญให้แก่ผู้อื่นจนมีความเชี่ยวชาญในด้านการถ่ายทอด โดยในช่วงแรกเริ่มครูธงชัย สามสีใช้วิธีการถ่ายทอดแบบดั้งเดิมที่มีลักษณะการสอนแบบตัวต่อตัวโดยใช้การสาธิต สอนด้วยปากเปล่า ให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม ซึ่งต้องใช้เวลาในการถ่ายทอดค่อนข้างนาน ด้วยข้อจำกัดของการถ่ายทอดในรูปแบบดังกล่าว ครูธงชัย สามสีจึงปรับวิธีการถ่ายทอดขึ้นอย่างมีหลักการและเป็นลำดับขั้นตอนตามแนวทางของตน พร้อมกับใช้ระบบตัวโน้ตแทนเสียง สื่อเอกสารประกอบการฝึก และสื่ออุปกรณ์ช่วยอื่น ๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะความรู้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยแบ่งแนวทางการถ่ายทอดที่เป็นอัตลักษณ์ของครูธงชัย สามสีออกเป็น 2 แนวทางตามลักษณะของผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาก่อนและผู้เรียนที่มีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาแล้ว ดังแผนภาพต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

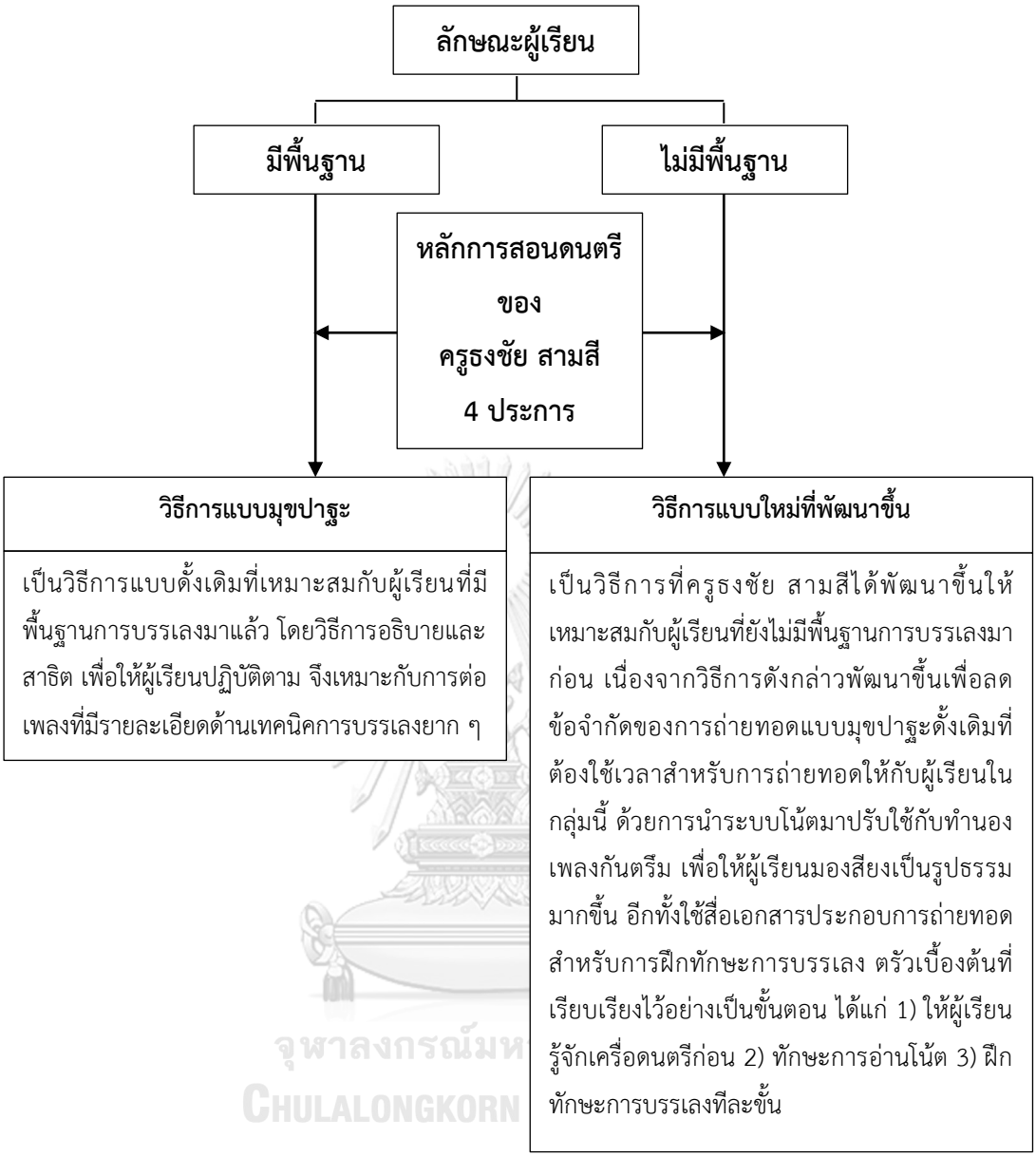

จุฬาลงกรณ์มหา
CHULALONGKORN

แผนภาพที่ 4.5 สรุปอัตลักษณ์ด้านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

ตอนที่ 2 คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนที่ 2 เป็นการนำเสนอสารสนเทศของคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

2.1 การสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี นำเสนอรายละเอียดของหัวข้อต่าง ๆ ในคู่มือที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (บทที่ 2 ตอนที่ 5)

2.2 การวิเคราะห์คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

2.3 การตรวจสอบคุณภาพของคู่มือ นำเสนอผลการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 การสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี นำเสนอรายละเอียดของหัวข้อต่าง ๆ ในคู่มือที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษารูปแบบและเนื้อหาสาระของคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น ซึ่งเป็นเอกสารประกอบการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสี พบว่า ขอบเขตของเนื้อหาสาระเกี่ยวกับทักษะการบรรเลงตรัว แบบฝึกทักษะ และบทเพลงในการฝึกทักษะการบรรเลง ประกอบด้วย ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตรัว ท่าทางการบรรเลงตรัว การวางนิ้ว การอ่านโน้ต การใช้คันชักไล่เสียง และการบรรเลงบทเพลงเบื้องต้น (ดังตารางที่ 4.4 สรุปเนื้อหาสาระในเล่มคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น) (ธงชัย สามสี, ม.ป.ป.) ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับตรัวและนำผลจากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี มาเรียบเรียง และพัฒนาเพื่อสร้างเป็นคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการฝึกหัดบรรเลงตรัวได้ด้วยตนเองตามหลักการและวิธีการที่ถูกต้อง โดยคู่มือที่สร้างขึ้นมีขนาด 21 x 29.7 เซนติเมตร (ขนาด A4) มีจำนวนทั้งหมด 104 หน้า ภายในเล่มประกอบด้วยเนื้อหาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 รายละเอียดลักษณะของรูปเล่มคู่มือ

1) <u>ปกของคู่มือ</u> ประกอบไปด้วย 1) ส่วนหัวกระดาษด้านบนสุดมีตราพระเกี้ยวอยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษและด้านล่างตราพระเกี้ยวมีข้อความว่า “คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี” 2) ส่วนกลางกระดาษเป็นภาพของครูธงชัย สามสีในอิริยาบถบรรเลงตรัว 1 ภาพ ภาพประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ทางด้านดนตรีจำนวน 3 ภาพ และภาพเล่มคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้นของครูธงชัย สามสี 1 ภาพ 3) ส่วนท้ายกระดาษมีข้อความที่บอกถึงที่มาของคู่มือ ดังนี้

ภาพที่ 4.20 หน้าปกคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

2) คำนำ เป็นส่วนของการกล่าวถึงรายละเอียดที่มา หัวข้อหลัก ๆ ของเนื้อสาระภายในเล่ม แนวทางการนำไปใช้และกิตติกรรมประกาศ

3) คำชี้แจงในการใช้คู่มือ เป็นการเขียนชี้แจงข้อมูลต่าง ๆ ในการใช้คู่มือ ข้อจำกัดและสิ่งที่ผู้อ่านหรือผู้ฝึกหัดตรัวด้วยคู่มือเล่มนี้ต้องเตรียมความพร้อมก่อนการใช้

4) สารบัญ เป็นการแสดงรายการหัวข้อต่าง ๆ ภายในเล่มคู่มือ ซึ่งแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดย่อยในเรื่องของเนื้อหาสาระและขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว โดยจัดทำสารบัญแสดงเป็นลำดับ พร้อมระบุหมายเลขหน้า

5) เนื้อหาสาระ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรู้เชิงเนื้อหาที่ผู้เรียนควรทำความเข้าใจ สำหรับเป็นพื้นฐานความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับตรัว ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้คู่มือสามารถเรียนรู้และฝึกปฏิบัติทักษะการบรรเลงตรัวได้อย่างเข้าใจยิ่งขึ้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย **บทที่ 1 ความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของตรัว บทที่ 2 ขั้นตอนการฝึกบรรเลงตรัว** และ **การประเมินผล** โดยมีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไปในตอนที่ 2

6) แหล่งอ้างอิง/แหล่งข้อมูล เป็นส่วนที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับตรัว และวิธีการบรรเลง ตรัวที่ผู้ใช้คู่มือสามารถศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง

ตอนที่ 2 เนื้อหาภายในเล่มคู่มือ

เนื้อหาภายในเล่มคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

<u>บทที่ 1</u> ความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของตรัว

1) <u>ประวัติความเป็นมาของตรัว</u> เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับที่มาของตรัว บทบาทหน้าที่ของตรัวในวงกันตรึม ตลอดจนข้อมูลทั่วไปของตรัว

2) <u>ลักษณะทางกายภาพของตรัว</u> เป็นการอธิบายลักษณะทั่วไปของตรัว และส่วนประกอบต่าง ๆ ของตรัว โดยแสดงภาพประกอบอย่างชัดเจน

3) <u>ระบบเสียงและตำแหน่งของเสียงตรัว</u> เป็นการอธิบายเกี่ยวกับการตั้งเสียง ตรัว การนำระบบโน้ตตัวอักษรไทย (ด ร ม ฟ) มาเทียบใช้กับตำแหน่งนิ้วหรือตำแหน่งเสียงของตรัว

4) <u>โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี</u> เป็นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับแบบฝึกและบทเพลงต่าง ๆ สำหรับการฝึกเทคนิคการบรรเลงตรัว เช่น แบบฝึกสำหรับไล่เสียง แบบฝึกสำหรับการใช้คันชัก แบบฝึกเพลงพื้นฐาน

<u>บทที่ 2</u> ขั้นตอนการฝึกบรรเลง ตรัว

ขั้นตอนการดำเนินการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว เป็นการอธิบายขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ออกมาเป็นขั้น ๆ พร้อมรูปภาพประกอบเพื่อแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ได้แก่ ขั้นที่ 1 ประเมินตนเอง ขั้นที่ 2 พื้นฐานท่าทางการบรรเลงตรัว ขั้นที่ 3 พื้นฐานการฝึกคันชักและการไล่ระดับเสียง ขั้นที่ 4 ฝึกบรรเลงเพลงเบื้องต้นและขั้นที่ 5 ฝึกเทคนิคและการสร้างเสียงต่าง ๆ ของ ตรัว

<u>การประเมินผล</u> เป็นการอธิบายลักษณะและวิธีการประเมินผลการเรียนทักษะการบรรเลงตรัวด้วยเกณฑ์การประเมิน (Rubric) ทักษะการบรรเลงตรัวของตนเอง

รูปแบบของคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ได้เรียบเรียงขึ้นจากคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น ซึ่งเป็นเอกสารประกอบการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีมีเนื้อหาสาระอยู่ 2 ส่วน คือ 1) เนื้อหาที่เกี่ยวกับข้อมูลความรู้ทั่วไปของกันตรึมและตรัว 2) เนื้อหาที่เกี่ยวกับการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวและบทเพลงกันตรึมเบื้องต้น จากนั้นผู้วิจัยจึงนำผลจากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีมาสังเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อสร้างขั้นตอนในการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวตามแนวทางหลักการและวิธีการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสี เพื่อให้ครอบคลุมระดับทักษะการบรรเลงตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงการบรรเลงขั้นสูง โดยสามารถแสดงขอบเขตของเนื้อหาสาระดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.10 ตารางแสดงขอบเขตของเนื้อหาสาระภายในเล่มคู่มือการฝึกซอกันตรึมและคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

เนื้อหาสาระ	รายละเอียดขอบเขตของเนื้อหาสาระ	
	คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น (ธงชัย สามสี, ม.ป.ป.)	**คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี**
ข้อมูลความรู้ทั่วไปของกันตรึมและ ตรัว หรือซอกันตรึม	- องค์ประกอบของตรัว - ประวัติ/ที่มาของตรัว - ลักษณะของตรัว - การเรียนการสอนกันตรึมในสมัยก่อน - การบรรเลงกันตรึมในพิธีแต่งงาน - การเตรียมอุปกรณ์เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีไหว้ครู - การแบ่งกลุ่มทำนองเพลงกันตรึม - ระบบโน้ตและระดับเสียงหรือตำแหน่งนิ้วของตรัว	- ประวัติความเป็นมาของตรัว - ลักษณะทางกายภาพของตรัว - ระบบเสียงของตรัว - แหล่งอ้างอิง/แหล่งข้อมูล
การฝึกทักษะการบรรเลงตรัวและบทเพลงกันตรึมเบื้องต้น	- การวางนิ้ว (ท่าทาง) - แบบฝึกอ่านโน้ต - แบบฝึกไล่เสียง - แบบฝึกสุ่มตัวโน้ต (ไล่เสียงโดยไม่เรียงโน้ตตามบันไดเสียง) - แบบฝึกบรรเลงเพลงพื้นฐานเบื้องต้น ประกอบไปด้วย เพลงปการันเจก เพลงอายัยลำแบ เพลงอายัยกลาย เพลงอายัยซาระยัง เพลงมงกวลจองได เพลงโอละหน่าย เพลงกันตรึมโมเฮย เพลงตรู เพลงแฮปปีญา พลงขยำรำมะนา เพลงแห่ (มโหรี) เพลงอายอก เพลง สราว เพลงเชิ้บเชิ้บ เพลงงู้ดตึ๊กตูจ เพลงพลับพลึง เพลงนารี เพลงจำปีจำปา เพลงอายัยเวง เพลงอันซองแสนงนบ	- แบบฝึกสำหรับไล่เสียง - แบบฝึกสำหรับการใช้คันชัก - แบบฝึกเพลงพื้นฐาน ประกอบไปด้วย เพลงปการันเจก เพลงอายัยลำแบ เพลงอายัยกลาย เพลงอายัยซาระยัง เพลงมงกวลจองได เพลงโอละหน่าย เพลงกันตรึมมาแล้ว เพลงตรู เพลงขยำรำมะนา เพลงแห่ เพลงอายอก เพลงสราว เพลงเชิ้บเชิ้บ เพลงงู้ดตึ๊กตูจ เพลงเมืองสุรินทร์ เพลงจำปีจำปา เพลงนารี เพลงเขมาแม เพลงกั๊จปกา เพลงอมตู๊ก - ขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว ได้แก่ ขั้นที่ 1 ประเมินตนเอง ขั้นที่ 2 พื้นฐานท่าทางการบรรเลงตรัว ขั้นที่ 3 พื้นฐานการฝึกคันชักและการไล่ระดับเสียง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เนื้อหาสาระ	รายละเอียดขอบเขตของเนื้อหาสาระ	
	คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น (ธงชัย สามสี, ม.ป.ป.)	**คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี**
		ขั้นที่ 4 ฝึกบรรเลงเพลงเบื้องต้น ขั้นที่ 5 ฝึกเทคนิคและการสร้างเสียงต่าง ๆ ของตรัว - การประเมินผล

จากตาราง สรุปได้ว่าคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี มีรูปแบบที่พัฒนาต่อยอดจากคู่มือการฝึกซอกันตรึมของครูธงชัย สามสีที่มีขอบเขตการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวเพียงแค่ขั้นพื้นฐานเบื้องต้น โดยเพิ่มเติมในส่วนของการฝึกทักษะการบรรเลงอย่างเป็นลำดับขั้นตอนตามแนวทางการสอนของครูธงชัย สามสีจนถึงทักษะการบรรเลงขั้นสูง ประกอบกับรูปแบบการประเมินผลทักษะการบรรเลงที่มีลักษณะเป็นการประเมินผลด้วยตนเองตามรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Rubic) นอกจากนี้ได้แสดงแหล่งอ้างอิงและแหล่งข้อมูลเพื่อให้ผู้ฝึกได้ศึกษาเพิ่มเติมอีกด้วย

2.2 การวิเคราะห์คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ผลการศึกษาเนื้อหาสาระภายในเล่มคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ประกอบด้วย 1) เนื้อหาที่เกี่ยวกับข้อมูลความรู้ทั่วไปของกันตรึมและตรัว 2) เนื้อหาที่เกี่ยวกับการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวและบทเพลงกันตรึมเบื้องต้น จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอเป็นความเรียงในรูปแบบตารางที่แสดงเนื้อหาสาระในการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี พร้อมทั้งที่มาของข้อมูลในแต่ละหัวข้อว่ามีที่มาจากแหล่งข้อมูลใด ซึ่งสามารถนำเสนอได้ด้วยตารางดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 4.11 ตารางวิเคราะห์เนื้อหาสาระในการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

เนื้อหาภายในเล่มคู่มือ	ที่มาของเนื้อหา		แหล่งอ้างอิงที่มา
	วิเคราะห์เอกสาร	สัมภาษณ์	
เนื้อหาสาระภายในเล่มคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ประกอบด้วย 1) เนื้อหาที่เกี่ยวกับข้อมูลความรู้ทั่วไปของกันตรึมและตรัว 2) เนื้อหาที่เกี่ยวกับการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวและบทเพลงกันตรึมเบื้องต้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้			
บทที่ 1 ความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของตรัว			
1) ประวัติความเป็นมาของตรัว หัวข้อนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับที่มาของตรัว บทบาทหน้าที่ของตรัวในวงกันตรึม ตลอดจนข้อมูลทั่วไปของตรัว	/		**<u>ตำราเอกสารที่เกี่ยวข้อง</u>** พรรณราย คำโสภา. (2542). การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกันตรึม ของหมู่บ้านดงมัน จังหวัดสุรินทร์ สมจิตร กัลยาศิริ. (2524). การวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมือง ของจังหวัดสุรินทร์ ภูมิจิต เรืองเดช. (2529). กันตรึม (เพลงพื้นบ้านอีสานใต้) วิเศษ ชาญประโคน. (2539). การวิเคราะห์กันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เนื้อหาภายในเล่มคู่มือ	ที่มาของเนื้อหา		แหล่งอ้างอิงที่มา
	วิเคราะห์เอกสาร	สัมภาษณ์	
			อัครพล บริกุล. (2540). ชีวิตและผลงานของนายปิ่น ดีสม โฆษิต ดีสม. (2544). พัฒนาการของกันตรึมบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง สุรินทร์ สุพรรณี เหลือบุญชู. (2545). การศึกษาคีตลักษณ์และการวิเคราะห์ดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้ ขำคม พรประสิทธิ์. (2550). วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทยภาคอีสานใต้และภาคกลาง อัษฎางค์ ชมดี, บ. (2552). ร้อยเรื่องเมืองสุรินทร์ (มาลัย 2)
2) ลักษณะทางกายภาพของตรัว หัวข้อดังกล่าวอธิบายถึงลักษณะทั่วไปของตรัว และส่วนประกอบต่าง ๆ ของตรัว โดยแสดงภาพประกอบอย่างชัดเจน	/		**<u>ตำราเอกสารที่เกี่ยวข้อง</u>** ธงชัย สามสี. (ม.ป.ป.). คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น: บทเพลงร่ายรำเพื่อสนุกสนานเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาวในสมัยโบราณ
3) ระบบเสียงของตรัว หัวข้อดังกล่าวอธิบายเกี่ยวกับการตั้งเสียง ตรัว การนำระบบโน้ตตัวอักษรไทย (ด ร ม ฟ) มาเทียบใช้กับตำแหน่งนิ้วหรือ	/		**<u>ตำราเอกสารที่เกี่ยวข้อง</u>** ธงชัย สามสี. (ม.ป.ป.). คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น: บทเพลงร่ายรำเพื่อสนุกสนานเกี้ยวพาราสี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เนื้อหาภายในเล่มคู่มือ	ที่มาของเนื้อหา		แหล่งอ้างอิงที่มา
	วิเคราะห์เอกสาร	สัมภาษณ์	
ตำแหน่งเสียงของตรัว			ระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาวในสมัยโบราณ สมบูรณ์ ชำนาญ. (2553). แนวทางส่งเสริมและพัฒนาปี่อ้อในวงดนตรีกันตรึม : กรณีศึกษาวงดนตรีกันตรึม บ้านดงมัน จังหวัดสุรินทร์
4) โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสีมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับแบบฝึกและบทเพลงต่าง ๆ สำหรับการฝึกเทคนิคการบรรเลงตรัว เช่น แบบฝึกสำหรับไล่เสียง แบบฝึกสำหรับการใช้คันชัก แบบฝึกเพลงพื้นฐาน	/	/	**<u>ตำราเอกสารที่เกี่ยวข้อง</u>** ธงชัย สามสี. (ม.ป.ป.). คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น: บทเพลงร่ายรำเพื่อสนุกสนานเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาวในสมัยโบราณ <u>แบบสัมภาษณ์</u> แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สัมภาษณ์ครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 6.3 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5 สัมภาษณ์กลุ่มลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 6.5

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เนื้อหาภายในเล่มคู่มือ	ที่มาของเนื้อหา		แหล่งอ้างอิงที่มา
	วิเคราะห์เอกสาร	สัมภาษณ์	
บทที่ 2 ขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว			
1) ขั้นที่ 1 ประเมินตนเอง		/	**<u>แบบสัมภาษณ์</u>** แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สัมภาษณ์ครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 1 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5 สัมภาษณ์กลุ่มลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 3
2) ขั้นที่ 2 พื้นฐานการบรรเลงตรัว	/	/	**<u>ตำราเอกสารที่เกี่ยวข้อง</u>** ธงชัย สามสี. (ม.ป.ป.). คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น: บทเพลงร่ายรำเพื่อสนุกสนานเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาวในสมัยโบราณ **<u>แบบสัมภาษณ์</u>** แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สัมภาษณ์ครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 5, 6, และ 7 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5 สัมภาษณ์กลุ่มลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เนื้อหาภายในเล่มคู่มือ	ที่มาของเนื้อหา		แหล่งอ้างอิงที่มา
	วิเคราะห์เอกสาร	สัมภาษณ์	
			บรรเลงตรัว ข้อที่ 6.3, 6.4, 6.5 และ 6.6
3) ขั้นที่ 3 พื้นฐานการฝึกคันชักและการไล่ระดับเสียง	/	/	**<u>ตำราเอกสารที่เกี่ยวข้อง</u>** ธงชัย สามสี. (ม.ป.ป.). คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น: บทเพลงร่ายรำเพื่อสนุกสนานเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาวในสมัยโบราณ <u>แบบสัมภาษณ์</u> แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สัมภาษณ์ครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 5, 6, และ 7 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5 สัมภาษณ์กลุ่มลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 6.3, 6.4, 6.5 และ 6.6
4) ขั้นที่ 4 ฝึกบรรเลงเพลงเบื้องต้น	/	/	**<u>ตำราเอกสารที่เกี่ยวข้อง</u>** ธงชัย สามสี. (ม.ป.ป.). คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น: บทเพลงร่ายรำเพื่อสนุกสนานเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาวในสมัยโบราณ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เนื้อหาภายในเล่มคู่มือ	ที่มาของเนื้อหา		แหล่งอ้างอิงที่มา
	วิเคราะห์เอกสาร	สัมภาษณ์	
			<u>แบบสัมภาษณ์</u> แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สัมภาษณ์ครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 5, 6, และ 7 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5 สัมภาษณ์กลุ่มลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 6.3, 6.4, 6.5 และ 6.6
5) ขั้นที่ 5 ฝึกเทคนิคและการสร้างเสียงต่าง ๆ ของตรัว		/	**<u>แบบสัมภาษณ์</u>** แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สัมภาษณ์ครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 5, 6, และ 7 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5 สัมภาษณ์กลุ่มลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 6.3, 6.4, 6.5 และ 6.6
การประเมินผล	/	/	**<u>ตำราเอกสารที่เกี่ยวข้อง</u>** ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. (2545). ดนตรีศึกษา : การวัดผลประเมินผลด้วยรูบริค [Rubric] ตอนที่ 2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เนื้อหาภายในเล่มคู่มือ	ที่มาของเนื้อหา		แหล่งอ้างอิงที่มา
	วิเคราะห์เอกสาร	สัมภาษณ์	
			<u>แบบสัมภาษณ์</u> แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สัมภาษณ์ครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 8 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5 สัมภาษณ์กลุ่มลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี หัวข้อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ข้อที่ 6.7

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.3 การตรวจสอบคุณภาพของคู่มือ นำเสนอผลการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือการบรรเลง ตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ท่านที่ 1 คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนรรฆ จรัณยานนท์ ท่านที่ 2 คือ อาจารย์อดิศักดิ์ ชมดี และ ท่านที่ 3 คือ คุณครูธนบดี ถนอมเมือง เป็นผู้ประเมินคู่มือในด้านรูปแบบ ด้านเนื้อหา และภาพรวมของคู่มือ เพื่อตรวจสอบคุณภาพของคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี โดยใช้หลักการพิจารณาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index : IOC) เป็นแนวทางสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิใช้พิจารณาคุณภาพของคู่มือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ซึ่งสามารถแสดงผลการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือได้ดังนี้

ตารางที่ 4.12 ผลการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือ ด้านรูปแบบ

รายการประเมิน	**ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ**			**รวมคะแนน**	**IOC = $\frac{\sum R}{N}$**	**ผลการพิจารณา**
	ท่านที่ 1	**ท่านที่ 2**	**ท่านที่ 3**			
1 หน้าปกของคู่มือ	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
2 ขนาดของคู่มือ	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
3 แบบและขนาดของตัวอักษร	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
4 ส่วนประกอบของคู่มือ	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
5 รูปภาพประกอบในคู่มือ	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
รวม					1.00	นำไปใช้ได้

หมายเหตุ ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (Beaton, Bombardier, Guillemin, & Ferraz, 2000)

จากตาราง 4.12 แสดงให้เห็นว่า คุณภาพด้านรูปแบบของคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านให้ความเห็นไปในทางเดียวกันว่ามีความเหมาะสมทุกด้าน สรุปได้ว่า คู่มือฉบับนี้มีคุณภาพด้านรูปแบบ สามารถนำไปใช้ได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 4.13 ผลการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือ ด้านเนื้อหา

รายการประเมิน	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวมคะแนน	IOC = $\frac{\sum R}{N}$	ผลการพิจารณา
	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3			
1 คำชี้แจงในการใช้คู่มือ	+1	0	+1	2	0.67	นำไปใช้ได้
2 เนื้อหาสาระ	+1	0	+1	2	0.67	นำไปใช้ได้
2.1 ประวัติความเป็นมาของตรัว	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
2.2 ลักษณะทางกายภาพของตรัว	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
2.3 ระบบเสียงของตรัว	+1	0	+1	2	0.67	นำไปใช้ได้
2.4 โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
3 ขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
3.1 ขั้นที่ 1 ประเมินตนเอง	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
3.2 ขั้นที่ 2 พื้นฐานท่าทางการบรรเลงตรัว	+1	0	+1	2	0.67	นำไปใช้ได้
3.3 ขั้นที่ 3 พื้นฐานการฝึกคันชักและการไล่ระดับเสียง	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
3.4 ขั้นที่ 4 ฝึกบรรเลงเพลงเบื้องต้น	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
3.5 ขั้นที่ 5 ฝึกเทคนิคและการสร้างเสียงต่าง ๆ ของ ตรัว	+1	0	+1	2	0.67	นำไปใช้ได้
4 การประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
รวม					0.87	นำไปใช้ได้

หมายเหตุ ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (Beaton et al., 2000)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากตาราง 4.13 แสดงให้เห็นว่า คุณภาพด้านเนื้อหาของคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าเนื้อหามีความถูกต้องทุกด้าน มีเพียงผู้ทรงคุณวุฒิ 1 ท่านที่เห็นว่าไม่แน่ใจในด้านคำชี้แจงในการใช้คู่มือ เนื้อหาสาระ ระบบเสียงของตรัว ขั้นที่ 2 พื้นฐานท่าทางการบรรเลงตรัว และ ขั้นที่ 5 ฝึกเทคนิคและการสร้างเสียงต่าง ๆ ของตรัว จากผลการพิจารณาจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านสรุปได้ว่า คู่มือฉบับนี้มีคุณภาพด้านความถูกต้องของเนื้อหา สามารถนำไปใช้ได้

ตารางที่ 4.14 ผลการตรวจสอบคุณภาพของคู่มือ ในภาพรวม

รายการประเมิน	**ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ**			**รวมคะแนน**	**IOC = $\frac{\sum R}{N}$**	**ผลการพิจารณา**
	ท่านที่ 1	**ท่านที่ 2**	**ท่านที่ 3**			
1 ภาพรวมด้านรูปแบบ	+1	0	+1	2	0.67	นำไปใช้ได้
2 ภาพรวมด้านเนื้อหา	+1	0	+1	2	0.67	นำไปใช้ได้
3 ภาพรวมทั้งหมดของคู่มือ	+1	+1	+1	3	1.00	นำไปใช้ได้
รวม					0.78	นำไปใช้ได้

หมายเหตุ ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (Beaton et al., 2000)

จากตาราง 4.14 แสดงให้เห็นว่า ผู้ทรงคุณวุฒิสองท่านให้ความเห็นว่า คุณภาพโดยภาพรวมของคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีความเหมาะสมทุกด้าน มีเพียงผู้ทรงคุณวุฒิ 1 ท่าน ที่เห็นว่าไม่แน่ใจว่ามีความเหมาะสมของภาพรวมด้านรูปแบบและด้านเนื้อหา จากผลการพิจารณาจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านสรุปได้ว่า คู่มือฉบับนี้มีคุณภาพสามารถนำไปใช้ได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เกี่ยวกับข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่าน เพื่อนำมาปรับปรุง พัฒนาคู่มือให้มีความถูกต้อง และมีคุณภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสรุปข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิได้ดังนี้

- ควรใช้ภาพประกอบที่เป็นภาพสีเพื่อปรับความชัดเจน
- ควรจัดกลุ่มภาพประเภทเดียวกันให้เหมาะสมกับขนาดหน้ากระดาษ
- ควรแยกภาพถ่ายแต่ละชิ้นส่วนองค์ประกอบของตรัว โดยถอดแยกองค์ประกอบตรัวแต่ละชิ้นออกเป็นส่วน ๆ เพื่อให้ภาพชัดเจนขึ้น

- ควรอธิบายวิธีการปฏิบัติด้วยภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจอย่างเป็นขั้นตอนโดยละเอียด

- ควรเรียบเรียงคำอธิบายลักษณะองค์ประกอบของตรัวให้ด้วยภาษาที่ไม่ฟุ่มเฟือย

- ควรใช้ภาษาถิ่นให้ถูกต้อง

- ควรนำเสนอข้อจำกัดของคู่มือด้านการฝึกเทคนิคการสร้างเสียงตรัวที่อาจจะต้องเรียนรู้จากครูผู้สอนโดยตรง

- การนำคู่มือไปทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพจะทำให้คู่มือมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

จากข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ซึ่งได้ปรับปรุงพัฒนาดังนี้

1. การปรับภาพที่ใช้นำเสนอประกอบคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีให้เป็นภาพสีที่มีความชัดเจนมากขึ้น

2. นำเสนอภาพองค์ประกอบของตรัวโดยแยกเป็นชิ้นส่วน และจัดกลุ่มรูปภาพให้อยู่ภายในหน้าเดียวกัน

3. ตรวจสอบ เรียบเรียงภาษาที่ใช้อธิบายให้อ่านได้เข้าใจง่ายขึ้น พร้อมแก้ไขภาษาถิ่นให้ถูกต้องและเหมาะสม

4. ผู้วิจัยได้เพิ่มคำอธิบายเกี่ยวกับข้อจำกัดของคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีในส่วนของคำชี้แจงในการใช้คู่มือเพื่อสร้างข้อตกลงและความเข้าใจก่อนนำไปใช้

แสดงให้เห็นว่า รูปเล่มคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีมีกระบวนการในการสร้างอย่างมีประสิทธิภาพโดยผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม พร้อมปรับปรุงพัฒนาตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ จึงสามารถรับรองได้ว่าคู่มือฉบับนี้เป็นเอกสารทางวิชาการที่บันทึกสาระต่าง ๆ เกี่ยวกับการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีไว้อย่างถูกต้องและเหมาะสม สามารถนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในวิชาชีพได้

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญของการวิจัยและนำเสนอตามลำดับดังนี้ คือ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี
2. เพื่อสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางในการทำวิจัย โดยแบ่งหัวข้อออกเป็น 6 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน 2) แนวคิดเกี่ยวกับสารัตถะของตรัว 3) แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ หลักการสอนดนตรี การสอนทักษะ การวัดประเมินผลทางดนตรี แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษา (Steiner, 1988) และแนวคิดในการศึกษาประวัติชีวิต 4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของครูธงชัย สามสี 5) ลักษณะคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี 6) เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือมีความใกล้เคียง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2. การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องในองค์ประกอบของกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาสาระ และบริบทในการถ่ายทอด โดยองค์ประกอบดังกล่าวนี้ผู้วิจัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มตามข้อมูลที่ต้องการศึกษา ได้แก่ 1) ผู้สอน เป็นประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติชีวิตของครูธงชัย สามสี และ 2) ผู้เรียน เนื้อหาสาระและบริบทในการถ่ายทอดเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. ศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ในประเด็นต่าง ๆ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีในประเด็นต่าง ๆ ตามกรอบการวิจัย โดยตีความและสร้างข้อสรุปด้วยวิธีการอุปนัย (inductive) และเรียนเรียงเพื่อนำเสนอเป็นพรรณนาความ (descriptive)

5. สร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสร้างข้อสรุปการวิจัย โดยนำแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

2. คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

สรุปผลการวิจัย

1. กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีแบ่งออกเป็น 4 ด้านดังนี้

1. ด้านผู้สอน พบว่าครูธงชัย สามสีเป็นศิลปินผู้มีความสำคัญในด้านการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านกันตรึม โดยเฉพาะตรัว เกิดและอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีแต่นักดนตรีพื้นบ้าน ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีการแบบดั้งเดิมคือวิธีการแบบมุขปาฐะตัวต่อตัวจากครูดนตรีพื้นบ้านคนสำคัญของจังหวัดสุรินทร์ที่ถือได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญและได้รับการยอมรับจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งก็คือ ครูพูน สามสี และครูท่านอื่น ๆ ที่ถือว่าเป็นบรมครูด้านกันตรึมของหมู่บ้านวัฒนธรรมดงมัน นอกจากนี้ครูธงชัย สามสียังมีความสนใจที่จะเรียนรู้ศึกษาดนตรีมโหรีอีสานใต้และตุ้มโมงอีกด้วย โดยครูธงชัย สามสีได้คลุกคลี ติดตามครูดนตรีเหล่านี้ เรียนรู้ สั่งสมประสบการณ์จนสามารถพัฒนาตัวเองไปสู่ความเป็นเลิศทางการบรรเลงตรัว และบ่อยครั้งที่ครูธงชัย สามสีได้มีโอกาสติดตามครูพูน สามสีไปช่วยสอน จึงทำให้มีประสบการณ์ด้านการสอนพอสมควร เมื่อครูธงชัย สามสีได้เข้าเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนสุรินทรศึกษาและได้มีโอกาสทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีกันตรึม ตลอดจนศิลปะการแสดงพื้นบ้านสุรินทร์ให้เพื่อน ๆ ในระหว่างเรียนจนจบการศึกษา หลังจากนั้นจึงได้เป็นครูพิเศษสอนประจำอยู่ที่นั่น และพัฒนาการถ่ายทอดของตนจากประสบการณ์ที่สั่งสมมา ซึ่งเริ่มจากการสอนแบบปากเปล่า ตัวต่อตัว หรือแบบดั้งเดิม และต่อมามีการพัฒนาโดยใช้ระบบโน้ตเข้ามาใช้ในการสอน ทำให้การถ่ายทอดวิธีการบรรเลงตรัวและบทเพลงได้สะดวก รวดเร็วขึ้น นอกจากนี้ครูธงชัย สามสียังได้จัดค่ายดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ซึ่งได้รับความสนใจจากสถานศึกษาต่าง ๆ ที่สนับสนุนกิจกรรมในด้านนี้เป็นอย่างดี ครูธงชัย สามสีจึงเป็นที่รู้จักและได้รับเชิญให้ไปเป็นวิทยากรและครูพิเศษตามสถานศึกษาต่าง ๆ ถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านของเมืองสุรินทร์ พร้อมกับพัฒนาการสอนการบรรเลงตรัวอยู่ตลอดมา ซึ่งการถ่ายทอดดนตรีรูปแบบดังกล่าวที่ครูธงชัย สามสี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ได้รับมามี 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การถ่ายทอดแบบซึมซับ 2) การถ่ายทอดโดยการเลียนแบบ และ 3) การถ่ายทอดแบบบ่มเพาะ ประกอบกับประสบการณ์ด้านทักษะดนตรีและทักษะการถ่ายทอดจึงทำให้ครูธงชัย สามสีเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านกันตรึมโดยแท้ ซึ่งสามารถนำเสนอเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 5.1 กระบวนที่พัฒนาครูธงชัย สามสีสู่ความเป็นเลิศทางดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้และการถ่ายทอด

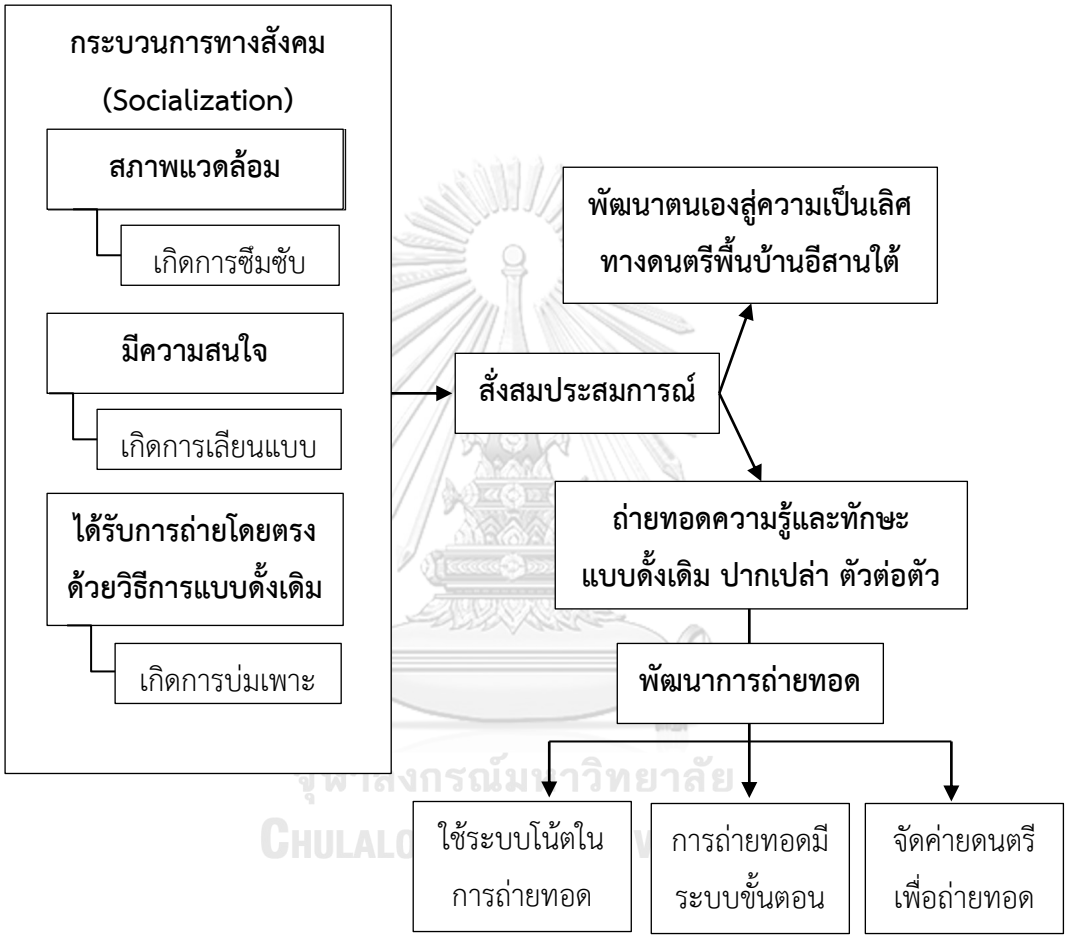

2. ด้านผู้เรียน ส่วนใหญ่ลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสีเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวในขณะที่เป็นนักเรียนนักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีลูกศิษย์ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษาในระบบอีกด้วย ซึ่งการคัดเลือกลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสีไม่มีเกณฑ์กำหนดอย่างเคร่งครัด แต่มีการดูลักษณะลูกศิษย์ว่ามีความสนใจ ความตั้งใจ และความอดทนหรือไม่ จึงจะถ่ายทอดทักษะไปตามขั้นตอนที่เป็นแนวทางของตน ในขณะเดียวกัน การที่ครูธงชัย สามสีได้ไปเป็นครูพิเศษตามสถานศึกษาต่าง ๆ และเป็นวิทยากรในค่ายดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้าน การเรียนการสอนจะเป็นลักษณะของการศึกษาในระบบ ทำให้มีข้อจำกัดในด้านนี้ พื้นฐานการบรรเลงตรัวของ

ผู้เรียนก่อนได้รับการถ่ายทอดสามารถแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ ไม่มีพื้นฐานการบรรเลง ตรัวมาก่อนและมีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาบ้างแล้ว ลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียนหลังจากได้รับการถ่ายทอดสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ระดับพื้นฐาน 2) ระดับขั้นกลาง และ 3) ระดับเพลงชั้นสูง โดยระดับขั้นกลางสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะย่อย ได้แก่ ระดับขั้นกลาง-เริ่มต้นและระดับขั้นกลาง-ตอนปลาย

3. ด้านเนื้อหาสาระในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี มีความสอดคล้องกับลักษณะทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียน โดยขอบเขตการสอนทักษะการบรรเลงตรัวแบบฝึกทักษะและบทเพลงตามแนวทางของครูธงชัย สามสี มีการแบ่งลำดับขั้นในการสอนออกเป็น 3 ขั้น ได้แก่

1) ขั้นพื้นฐาน มีเนื้อหาสาระได้แก่ องค์ประกอบของซอ ท่าทางการจับและบรรเลงตรัว การลากคันชัก ระบบโน้ต (ไทย) ระดับเสียงตรัว การไล่ระดับเสียง (ไล่นิ้ว) แบบฝึกทักษะเบื้องต้นต่าง ๆ เช่น แบบฝึกลากคันชัก แบบฝึกสุ่มตัวโน้ต ส่วนบทเพลง เช่น เพลงปการันเจก เพลงอายัยลำแบบ เพลงอายัยซาระยัง เพลงมงกวลจองได เพลงโอละหน่าย เพลงอายัยกลาย เพลงกันตรึมโมเฮย เพลงตรู เพลงขยำรำมะนา เพลงอายอก เพลงสราว เพลงงู๊ดตึ๊กตูจ เป็นต้น

2) ขั้นกลาง มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเทคนิคทักษะการบรรเลงตรัวตามลักษณะของบทเพลง ซึ่งในระดับขั้นนี้สามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่มทักษะ ตามประเภทของเพลงดังนี้

2.1) ขั้นกลาง-เริ่มต้น บทเพลงที่ใช้ในการสอนและฝึกเทคนิคในขั้นนี้ คือ บทเพลงต่าง ๆ ในขั้นพื้นฐาน เช่น ปการันเจก มงกวลจองได อายัยลำแบบ สราว งู๊ดตึ๊กตูจ เป็นต้น โดยใช้เพลงเหล่านี้ในการฝึกทักษะการพรม การประ การโยกนิ้ว เพิ่มเติมเพื่อให้บทเพลงมีความไพเราะยิ่งขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.2) ขั้นกลาง-ตอนปลาย บทเพลงที่ใช้ในการสอนและฝึกทักษะเทคนิคในขั้นนี้ คือ บทเพลงเบ็ดเตล็ดที่มีความยากมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เพลงขเมาแม (แก้วนอ) เพลงอมตู๊ก เพลงกัจปกา เพลงมลปโดง เป็นต้น โดยใช้ฝึกทักษะเทคนิคต่าง ๆ เช่น การพรม การประ การโยกนิ้ว การกูล (เสียงเร) ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับบทเพลง นอกจากนี้ยังมีเพลงอื่น ๆ ที่มีระดับความยากขึ้นอีก ได้แก่ เพลงแห่ (รำพาย) เพลงพิธีกรรม (เพลงแซนการ์และเพลงเข้าทรง) ตลอดจนเพลงชุดการแสดงต่าง ๆ ซึ่งเพลงเหล่านี้มีเทคนิคการบรรเลงที่เพิ่มขึ้นมา คือ การกูลเสียงซอล การกูลเสียงลา การกูลเสียงโด โดยถือว่าเป็นเทคนิคที่พบได้บ่อยในบทเพลงครูหรือเพลงชั้นสูง อย่างไรก็ตามบทเพลงต่าง ๆ เหล่านี้ครูธงชัย สามสีจะต่อให้กับลูกศิษย์ตามความเหมาะสมหรือตามดุลยพินิจของท่าน

3) ขั้นสูง มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเทคนิคทักษะการบรรเลงตรัวชั้นสูงโดยใช้แบบฝึกแม่บทเพลงครูที่เรียกว่า “ละ บอง” ซึ่งเป็นแม่บทที่รวมเทคนิคการบรรเลงตรัวทั้งหมดสำหรับใช้บรรเลงเพลงในกลุ่มเพลงครู ได้แก่ เพลงสวายจุมเวือด เพลงแสร็ยประเสอร เพลงแสร็ยสตือร

4. ด้านบริบทอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

4.1 การรับเข้าเป็นศิษย์ มีพิธีกรรมที่เรียกว่า “หรีบ รีน” หรือ “ตั้งครู” เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อครู ครูของครูที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาดนตรีกันตรึม และ เครื่องดนตรีในวงกันตรึม ซึ่งในขั้นตอนนี้จะมีการรำลึกถึงครู เซ่นไหว้ด้วยเครื่องบูชาที่ครูได้กำหนดไว้ตามประเพณีโบราณ และบรรเลงประโคมเพลงครูซึ่งเป็นเพลงชั้นสูงของกันตรึมเป็นขั้นตอนสุดท้าย โดยครูธงชัย สามสีมองว่าการพิธีการดังกล่าวเป็นเรื่องของการสร้างสมาธิและการแสดงความเคารพต่อครู ในปัจจุบันขั้นตอนนี้อาจจะไม่มีปรากฏหรือมีการเปลี่ยนแปลง ปรับรูปแบบไปตามสถานการณ์ เนื่องจากรูปแบบการเรียนการสอนที่ต่างไปจากอดีต พิธีการรับเข้าเป็นศิษย์จึงถูกลดทอนลงหรืออาจจะไม่มีเลย

4.2 หลักการ วิธีการและเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีมีหลักการที่สำคัญที่ยึดเป็นแนวทางในการสอน ได้แก่ 1) เน้นให้ผู้เรียนมีพื้นฐานการบรรเลงที่ดีตามแนวทางของตน 2) สอนตามระดับทักษะของผู้เรียน 3) เน้นให้ผู้เรียนฝึกทักษะปฏิบัติการบรรเลงตรัวให้เข้ากับจังหวะและหน้าทับกลอง 4) สอนทักษะการบรรเลงโดยใช้บทเพลงจากง่ายไปยากอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งวิธีการสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ใช้วิธีการสอนทั้งแบบดั้งเดิมคือการต่อเพลงแบบตัวต่อตัวหรือแบบมุขปาฐะ และ แบบพัฒนาขึ้นใหม่อย่างเป็นระบบโดยใช้โน้ตเพลงทั้งสองแบบใช้วิธีการสอนด้วยการอธิบาย และสาธิตให้ดูเป็นหลัก ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนผสมผสานกันโดยขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้เรียน ผู้วิจัยแบ่งวิธีการสอนออกเป็น 2 ลักษณะคือ วิธีการสอนสำหรับผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐาน และวิธีการสอนสำหรับผู้ที่มีพื้นฐานมาแล้ว สำหรับวิธีการสอนผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานเบื้องต้นจะเริ่มจากการอธิบายเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักองค์ประกอบของตรัว ก่อนการฝึกปฏิบัติผู้เรียนจะต้องรู้จักท่าทางการจับตรัวพร้อมกับการเรียนรู้เรื่องโน้ตและตำแหน่งนิ้วหรือตำแหน่งเสียงแล้วจึงเริ่มฝึกปฏิบัติด้วยเครื่องมือจริงตามแบบฝึกและบทเพลงที่ครูกำหนดอย่างเป็นระบบ โดยครูจะสาธิตให้ดูพร้อมอธิบายก่อนที่ผู้เรียนจะฝึกปฏิบัติ ในระหว่างฝึกครูจะคอยแนะนำ ชี้แนะด้วยการอธิบายสาธิตให้ดูอีกรอบเพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เมื่อผู้เรียนฝึกปฏิบัติได้อย่างเข้าใจแล้วผู้เรียนสามารถฝึกได้ด้วยตนเองตามเอกสารประกอบการสอนหรือคู่มือการฝึกตรัวเบื้องต้นที่ครูแจกให้ ส่วนวิธีการสอนสำหรับผู้ที่มีพื้นฐานมาแล้ว ใช้วิธีการต่อเพลงแบบปากเปล่าด้วยการบรรเลงสาธิตให้ดูแล้วผู้เรียนทำตาม หากผู้เรียนไม่ได้ตรงไหน ก็จะทวนซ้ำจนกว่าผู้เรียนจะได้ วิธีการนี้ไม่ใช้โน้ตเพลงแต่อาจจะมีการบันทึกโน้ตในบางครั้งเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างของบทเพลง และเป็นการทบทวนให้ผู้เรียน ในด้านเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีไม่มีเทคนิคการสอนใดเด่นชัดเป็นพิเศษ เพียงแต่มีการสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่มีความสนิทสนมเป็นกันเองด้วยความใจดีและใจเย็นของครู ไม่เร่งรัดผู้เรียนหากผู้เรียนทำไม่ได้หรือไม่เข้าใจ ครูจะสอนอย่างค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป ตามความสามารถของผู้เรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนซ้อมซ้ำไปซ้ำมาที่เดิมจนกว่าจะได้

4.3 สถานที่ในการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีมีความหลากหลาย ไม่เน้นสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง และไม่ได้คำนึงถึงสภาพแวดล้อมใด ๆ ซึ่งมีทั้งสภาพแวดล้อมที่อึกทึกและเงียบสงบ หากต้องไปสอนในสถานศึกษาต่าง ๆ หรือแม้แต่ออกค่ายดนตรีก็จะไม่ได้สอนในห้องเรียนเป็นหลัก ครูจะพาผู้เรียนออกมาเรียนข้างนอก โดยส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่เปิด ภายนอกอาคาร ใต้ร่มไม้ ในบ้างครั้งก็นัดให้ผู้เรียนมาเรียนที่บ้านหรือร้านกาแฟของครู นอกจากนี้หากมีการแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ครูก็จะเรียกให้ผู้เรียนที่ติดตามไปด้วยมาต่อเพลงข้างหลังเวทีหรือระหว่างรอทำการแสดงด้วย

4.4 สื่อที่ใช้ในการถ่ายการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีมีพื้นฐานจากการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะมีสื่อที่จำเป็นอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ เครื่องดนตรี และบทเพลง โดยเครื่องดนตรีที่ใช้คือตรัว ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีหลัก และกลองที่เป็นเครื่องกำกับจังหวะที่ครูธงชัย สามสีใช้ตามหลักการสอนที่เน้นจังหวะเป็นสำคัญในการถ่ายทอด สำหรับบทเพลงที่เลือกใช้เป็นบทเพลงที่เริ่มต้นด้วยเพลงที่ง่ายและสั้นตามหลักการเลือกสรรบทเพลงเป็นสื่อการสอนดนตรี รูปแบบการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีได้พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ เริ่มจากการนำระบบโน้ตทั้งโน้ตดนตรีไทยและสากลมาใช้ร่วมกับการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ เพื่อให้การเรียนการสอนประสบผลได้ดีและเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อน แล้วค่อยพัฒนาเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นเอกสารประกอบการถ่ายทอดขึ้นในลักษณะที่เป็นคู่มือสำหรับการฝึกบรรเลงเบื้องต้น ภายในประกอบด้วย แผนภูมิระบบเสียงของตรัว แผนภาพองค์ประกอบ ตรัวและแบบฝึกโน้ตเพลงกันตรึมต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้ ประกอบกับการใช้อุปกรณ์สื่อประเภทเสียง เช่น ไฟล์เสียงตัวอย่างทำนองเพลงกันตรึม ไฟล์จังหวะหน้าทับกลอง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวีดิทัศน์การบรรเลงเพลงกันตรึมตามแนวทางของครูธงชัย สามสีเผยแพร่โดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์บนเว็ปไซต์ youtube.com ที่เป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้เรียนเข้าถึงได้สะดวก และแม้ว่าสื่ออุปกรณ์เครื่องดนตรีในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีจะไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เรียน ครูจึงคิดหาวิธีการหรือสื่ออื่น ๆ มาใช้ทดแทนได้อย่างเหมาะสม เช่น ซอแก้วทดแทนจำนวนตรัวที่ไม่พอ และใช้ขลุ่ยเพียงออมาช่วยให้การเรียนด้วยซอแก้วเป็นรูปธรรมมากขึ้น

4.5 การวัดและการประเมินผลในการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีเป็นการประเมินผู้เรียนตลอดระยะเวลาของการถ่ายทอด เริ่มจากการประเมินผู้เรียนว่ามีลักษณะระดับทักษะการบรรเลงเป็นอย่างไร เพื่อถ่ายทอดเนื้อหา บทเพลงและทักษะที่เหมาะสมกับผู้เรียน ในระหว่างถ่ายทอดจะประเมินผู้เรียนว่าปฏิบัติทักษะได้ถูกต้องหรือไม่ พร้อมชี้แนะ อธิบาย สาธิตให้ดูใหม่จนกว่าผู้เรียนจะเข้าใจและปฏิบัติได้ สุดท้ายวัดผลด้วยการให้ผู้เรียนบรรเลงให้ดู โดยบรรเลงเข้ากับจังหวะหน้าทับกลอง ซึ่งครูจะเป็นผู้วัดและประเมินผลด้วยตนเอง โดยการสังเกตตรวจสอบความถูกต้อง แม่นยำ และความไพเราะ หากผู้เรียนยังปฏิบัติไม่ได้ตามเกณฑ์ที่ครูตั้งไว้ ครูก็จะชี้แนะจุดที่ควรปรับปรุงให้ผู้เรียนไปฝึกมาใหม่แล้วมาทดสอบอีกรอบ หรือให้ผู้เรียนเล่นวนซ้ำไปซ้ำมาจนกว่าครูจะให้ผ่าน จึงจะสิ้นสุด และต่อเพลงถัดไป

2. คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี เป็นเอกสารที่ผู้วิจัยรวบรวม เรียบเรียง และพัฒนาขึ้นจากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับตรัวและผลการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีด้วยตนเองตามหลักการและวิธีการที่ถูกต้อง ประกอบด้วยเนื้อหาดังนี้

2.1 ปกของคู่มือ ประกอบด้วยรูปพระเกี้ยวด้านบนสุด ชื่อคู่มือ รูปภาพครูธงชัย สามสี และที่มาของเล่มคู่มือ

2.2 คำนำ เป็นส่วนของการกล่าวถึงรายละเอียดที่มา หัวข้อหลัก ๆ ของเนื้อสาระภายในเล่ม แนวทางการนำไปใช้และกิตติกรรมประกาศ

2.3 คำชี้แจงในการใช้คู่มือ เป็นการเขียนชี้แจงข้อมูลต่าง ๆ ในการใช้คู่มือ ข้อจำกัด และสิ่งที่ผู้อ่านหรือผู้ฝึกหัดตรัวด้วยคู่มือเล่มนี้ต้องเตรียมความพร้อมก่อนการใช้

2.4 สารบัญ เป็นการแสดงรายการหัวข้อต่าง ๆ ภายในเล่มคู่มือ ซึ่งแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดย่อยในเรื่องของเนื้อหาสาระและขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว โดยจัดทำสารบัญแสดงเป็นลำดับ พร้อมระบุหมายเลขหน้า

2.5 เนื้อหาสาระ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรู้เชิงเนื้อหาที่ผู้เรียนควรทำความเข้าใจ สำหรับเป็นพื้นฐานความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับตรัว ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้คู่มือสามารถเรียนรู้และฝึกปฏิบัติทักษะการบรรเลงตรัวได้อย่างเข้าใจยิ่งขึ้น โดยเนื้อหาสาระประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของตรัว ลักษณะทางกายภาพของตรัว ระบบเสียงและตำแหน่งของเสียงตรัว โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

2.6 ขั้นตอนการดำเนินการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว เป็นการอธิบายขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ออกมาเป็นขั้น ๆ พร้อมรูปภาพประกอบเพื่อแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ได้แก่ ขั้นที่ 1 ประเมินตนเอง ขั้นที่ 2 พื้นฐานท่าทางการบรรเลงตรัว ขั้นที่ 3 พื้นฐานการฝึกคันชักและการไล่ระดับเสียง ขั้นที่ 4 ฝึกบรรเลงเพลงเบื้องต้นและขั้นที่ 5 ฝึกเทคนิคและการสร้างเสียงต่าง ๆ ของตรัว

2.7 การประเมินผล เป็นการอธิบายลักษณะและวิธีการวัดประเมินผลการเรียนทักษะการบรรเลงตรัวด้วยเกณฑ์การประเมิน (Rubric) ทักษะการบรรเลงตรัวของตนเอง

2.8 แหล่งอ้างอิง/แหล่งข้อมูล เป็นส่วนที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับตรัว และวิธีการบรรเลงตรัวที่ผู้ใช้คู่มือสามารถศึกษา เรียนรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง

จากการตรวจสอบคุณภาพ พบว่า คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม พร้อมปรับปรุงพัฒนาตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ตาม

กระบวนการสร้างอย่างมีประสิทธิภาพ จึงสามารถรับรองได้ว่าคู่มือฉบับนี้เป็นเอกสารทางวิชาการที่บันทึกสาระต่าง ๆ เกี่ยวกับการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีไว้อย่างถูกต้องและเหมาะสม สามารถนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในวิชาชีพได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว และสร้างคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการอภิปรายผลใน 4 ประเด็น ดังนี้

1. กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี
2. คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี
3. ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา

1. กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ผู้วิจัยแบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 4 ประเด็น ตามองค์ประกอบย่อยของการศึกษาของอลิซาเบธ สไตเนอร์ (Steiner, 1988) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาที่ครอบคลุมถึงกระบวนการถ่ายทอด ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบส่วน คือ 1. ผู้สอน (Teacher) 2. ผู้เรียน (Student) 3. เนื้อหาสาระ (Content) และ 4. บริบทของสถานการณ์ในกระบวนการถ่ายทอด (Context) ดังนี้

1. ครูธงชัย สามสี จากการศึกษาพบว่า ครูเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีกันตรึม โดยเฉพาะเครื่องดนตรี ตรัว ซึ่งผู้วิจัยแบ่งได้ 2 ด้าน คือ 1) ด้านความเป็นศิลปิน ครูธงชัย สามสีเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบรรเลงตรัว ซึ่งเกิดจากการที่ครูมีจิตใจมุ่งมั่นที่จะเรียนตรัว ทุ่มเทให้เวลาอยู่กับการเรียนตรัว และได้รับการถ่ายทอดจากครูพูน สามสี ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการถ่ายทอดกันตรึมซึ่งครูธงชัย สามสียกย่องว่าเป็นครูที่สอนดีที่สุดคนหนึ่ง นอกจากครูท่านนี้แล้ว ครูธงชัย สามสียังได้เรียนรู้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมด้วยการสังเกตหรือครูพักลักจำจากการที่ได้ไปคลุกคลีและออกงานกับนักดนตรีคนเก่ง ๆ ในหมู่บ้านวัฒนธรรมดงมัน ซึ่งทำให้ได้ฝึกฝนตนเองและมีประสบการณ์จากการออกแสดงอยู่เสมอ ซึ่งตรงนี้เองผู้วิจัยเห็นว่า ครูธงชัย สามสีเป็นบุคคลที่ได้คลุกคลีและเติบโตมาพร้อมดนตรีพื้นบ้านกันตรึม ได้สัมผัสและเรียนรู้กับรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ในลักษณะมุขปาฐะดั้งเดิมตามแบบการถ่ายทอดของครูกันตรึมในยุคก่อน ๆ 2) ด้านการถ่ายทอด ครูเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดมาก เนื่องจากเป็นผู้ทุ่มเท ใช้เวลาคลุกคลีอยู่กับครูพูน สามสี และได้มีโอกาสติดตามไปช่วยสอนตรัวอยู่เสมอ ๆ ประกอบกับในช่วงเข้าเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาได้รับหน้าที่ถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวให้กับเพื่อน ๆ นักเรียนในโรงเรียนมาตลอดจนกระทั่งจบ

การศึกษาแล้วก็ยังทำหน้าที่นี้ต่อไปในฐานะครูพิเศษ ตลอดช่วงชีวิตที่ได้ถ่ายทอดมานั้น ครูธงชัย สามสีเป็นผู้ที่มีความตั้งใจในการถ่ายทอดโดยรู้จักพัฒนาการสอนของตนเองด้วยการค้นคว้า เรียนรู้เพิ่มเติม นำเอาความรู้เรื่องการบันทึกโน้ตมาปรับใช้ พร้อมทั้งพัฒนาวิธีการ เทคนิค แบบฝึกต่าง ๆ ตามแนวทางของตนอยู่เสมอ ทำให้การถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวมีประสิทธิภาพ และมีความรวดเร็วมากขึ้น กว่าวิธีการแบบมุขปาฐะหรือการถ่ายทอดกันตรึมในยุคก่อน ๆ ที่ต้องใช้ระยะเวลานานพอสมควรในการถ่ายทอด ซึ่งความรู้ความสามารถของครูธงชัย สามสีทั้ง 2 ด้านดังกล่าวมานั้นสอดคล้องกับบุษกร สำโรงทอง (2549) ที่ได้กล่าวถึง ศิลปินพื้นบ้านในเขตอีสานใต้ที่ได้ทำการศึกษานั้นเกิดมาในครอบครัวหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีนักดนตรี จึงทำให้เกิดการซึมซับคุ้นเคย พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนและได้รับโอกาสจากครอบครัวให้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ในการที่ได้ออกแสดงในงานต่าง ๆ และด้วยความรักในดนตรีหรือวิชาชีพนี้จึงได้มีความขวนขวายเพื่อที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองและขอคำแนะนำจากศิลปินท่านอื่น ๆ นำทักษะที่ได้เรียนรู้ไปพัฒนาต่อไป ดังกล่าวมานี้จึงทำให้ครูธงชัย สามเป็นศิลปินกันตรึมผู้ความรู้ในศาสตร์ด้านนี้และมีประสบการณ์อยู่ในตัวมากมาย ส่วนด้านการถ่ายทอด บุษกร สำโรงทองได้ตั้งข้อสังเกตว่า ศิลปินดนตรีพื้นบ้านในเขตอีสานใต้ มีวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ต่างกันใน 2 กลุ่มศิลปิน คือ 1) ศิลปินในกลุ่มที่ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จะมีวิธีการถ่ายทอดที่ใช้เครื่องอำนวยความสะดวก เช่น โน้ตเพลง เอกสารประกอบการสอน เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น 2) ศิลปินที่ไม่มีบทบาทในการสอนในสถาบันการศึกษาก็ยังยึดวิธีการถ่ายทอดความรู้แบบเดิม โดยผลของการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าครูธงชัย สามสีเป็นศิลปินในกลุ่มที่ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรตามสถานศึกษาต่าง ๆ ดังนั้นการถ่ายทอดจึงมีรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมต่อผู้เรียนที่มีจำนวนมาก แต่ในขณะเดียวกันรูปแบบการถ่ายทอดแบบดั้งเดิมโดยการเรียนแบบตัวต่อตัวหรือแบบมุขปาฐะนั้นก็ยังคงมีอยู่ โดยเป็นไปในกรณีที่ถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ที่มักคลุกคลี ใกล้ชิดอยู่กับครูธงชัย สามสีอยู่เสมอ ๆ ซึ่งลูกศิษย์เหล่านี้มักจะมีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาแล้วอย่างดี จึงสามารถเรียนรู้แบบตัวต่อตัวได้

2. ลักษณะความรู้หรือทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียนมี 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ระดับพื้นฐาน 2) ระดับขั้นกลาง และ 3) ระดับเพลงชั้นสูง ลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งที่ครูธงชัย สามสีให้ความสำคัญโดยใช้ในการพิจารณาผู้เรียนก่อนการถ่ายทอด เพื่อดูความเหมาะสมว่าผู้เรียนควรจะได้รับและปรับปรุงทักษะการบรรเลงอย่างไรตามศักยภาพของตน ในการรวบรวมลักษณะที่มาของลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงกับครูธงชัย สามสีในการวิจัยครั้งนี้ จะเห็นได้ว่าแม้ผู้เรียนจะมีที่มาอย่างไร สังกัดสถานบันการศึกษาใด หรือเป็นบุคคลภายนอกมาจากที่ใดก็ตาม ครูธงชัย สามสีก็จะใช้ลักษณะทักษะของผู้เรียนข้างต้นในการจำแนกผู้เรียน ซึ่งหากเราศึกษาผู้เรียนในแต่ละลักษณะที่จำแนกได้นั้นก็จะทำให้มองเห็นสภาพการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีมีความครอบคลุม ครบถ้วน

เนื่องด้วยครูธงชัย สามสีได้ไปเป็นวิทยากรและครูพิเศษถ่ายทอดการบรรเลงตรัวในหลาย ๆ แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสถานศึกษาต่าง ๆ นับเป็นเวลาหลายปี นอกจากนี้ยังเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการจัดโครงการค่ายศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ ถ่ายทอดดนตรีกันตรึมและนาฏศิลป์พื้นเมืองมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 โดยตนเองเป็นวิทยากรผู้ถ่ายทอดหลัก โครงการนี้ดำเนินมาเรื่อย ๆ อย่างน้อยปีละครั้ง จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลาประมาณ 20 กว่าปี ฉะนั้นจำนวนลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีจึงมีจำนวนมากและกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ และด้วยข้อจำกัดด้านระยะเวลาและงบประมาณในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทำให้มีความยากลำบากในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งถ้าหากเก็บข้อมูลจากกลุ่มลูกศิษย์ต่าง ๆ และศึกษาวิธีการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวจากลูกศิษย์แต่ละคนหรือแต่ละพื้นที่ได้อย่างครบถ้วนแล้ว อาจจะได้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นสภาพของการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีตามบริบทที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

3. เนื้อหาสาระที่พบในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี พบว่า มีความสอดคล้องกับลักษณะทักษะของผู้เรียนในแต่ละขั้น โดยในขั้นพื้นฐานจะเน้นทักษะพื้นฐานการบรรเลงที่เป็นรากฐานสำคัญในการบรรเลงในขั้นสูงต่อไป ซึ่งบทเพลงแรกที่นำมาใช้ฝึกคือเพลงปการันเจก ถือว่าเป็นบทเพลงที่สั้นและจำง่าย ใช้นิ้วในการบรรเลงเพียงสองนิ้วซึ่งง่ายสำหรับผู้เรียนที่ฝึกใหม่ จากนั้นจึงเพิ่มระดับความยากของเพลงขึ้นไปเรื่อย ๆ ภายในขั้นนี้จะยังไม่มีการใช้เทคนิคเม็ดพรายใด ๆ ขั้นต่อมาจึงจะเพิ่มเทคนิคเม็ดพรายต่าง ๆ ในการบรรเลงโดยใช้เพลงเดิมในขั้นพื้นฐานในการสอนเรื่องนี้ ซึ่งเทคนิคก็จะเพิ่มขึ้นไปตามเพลงที่ยากขึ้น โดยครูจะเป็นผู้กำหนดเองว่าเทคนิคใดจะใช้เพลงใดในการเรียนการสอนจนถึงการบรรเลงในขั้นสูง แสดงให้เห็นว่า ครูธงชัย สามสี มีการวางเนื้อหาสาระในการถ่ายทอด ทั้งแบบฝึก บทเพลงและเทคนิคการบรรเลงตรัวแต่ละบทเพลงในแต่ละขั้นอย่างชัดเจน เรียงลำดับจากง่ายไปหายาก และเน้นพื้นฐานการบรรเลงเบื้องต้นเป็นสำคัญ ตรงนี้แสดงให้เห็นว่าเนื้อสาระโดยเฉพาะบทเพลงเริ่มแรกที่ใช้ในการถ่ายทอดมีความแตกต่างกันตามลักษณะการถ่ายทอดของกลุ่มศิลปินดังที่ บุษกร สำโรงทอง (2549) ได้จัดกลุ่มไว้ กล่าวคือ ศิลปินในกลุ่มที่ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จะนำบทเพลงกันตรึมที่มีลักษณะง่าย ๆ และสั้นมาเป็นบทเพลงแรกในการถ่ายทอด ส่วนศิลปินที่ไม่มีบทบาทในการสอนในสถาบันการศึกษาที่ยังยึดวิธีการถ่ายทอดความรู้แบบเดิม มักจะเริ่มต้นการเรียนบทเพลงในกลุ่มเพลงครูหรือเพลงชั้นสูงก่อน ซึ่งเพลงกลุ่มนี้ถือว่าเป็นเพลงที่ยากและยาว

4. บริบทอื่น ๆ ในการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีที่ทำให้กระบวนการถ่ายทอดนี้เป็นเอกลักษณ์และมีความสมบูรณ์ ประกอบไปด้วย 1) การรับเข้าเป็นศิษย์ โดยการปฏิบัติตามขนบประเพณีเดิมนั้นเป็นสิ่งที่ยังคงอยู่ในกระบวนการ เนื่องจากเป็นความเชื่อในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ของครู ที่สามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้เรียนวิชานี้ได้ หากปฏิบัติตนไม่ถูกต้องตามครรลองที่ครูได้สอนไว้ สอดคล้องกับ บุษกร สำโรงทอง (2549) ที่ได้กล่าวถึงพิธีกรรมในการ

ถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้ว่ามีการอนุรักษ์และสืบทอดอย่างเข้มแข็งตามคติความเชื่อในเรื่องผีหรือคุณไสย์ต่าง ๆ ซึ่งสรุปลักษณะการไหว้ครูดนตรีพื้นบ้านได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ การไหว้ครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ การไหว้ครูก่อนการแสดง และ การไหว้ครูประจำปี ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าพิธีกรรมไหว้ครูทั้งเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์และเพื่อบอกกล่าวก่อนการแสดงนั้น นอกจากเป็นการแสดงความเคารพต่อครู หรือบอกกล่าวครูของตนที่ล่วงลับไปถึงกิจกรรมที่ตนกำลังจะกระทำแล้ว ยังเป็นการสร้างสมาธิก่อนการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรี และเป็นการสร้างแรงจูงใจก่อนการถ่ายทอด เพื่อให้ผู้เรียนมีใจจดจ่อ รู้สึกถึงความขลังของบทเพลงครูในช่วงไหว้ครู ดังที่ธงชัย สามสี (สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559) กล่าวว่า *"คำว่า ไหว้ครู วิธีการไหว้ครู อะไรต่าง ๆ มันคือ สมาธิ อย่างบทเพลงชั้นสูงที่ใช้บรรเลงในพิธีไหว้ครู มันไม่มีห้องเพลงกำหนดแบ่งจังหวะ ทีนี้คนเราก่อนที่จะเล่นเพลงพวกนี้ก็จะต้องมีสมาธิ"* อย่างไรก็ตามขั้นตอนพิธีการไหว้ครูก่อนการถ่ายทอดและการบรรเลงนั้นอาจจะมีการลดทอน ปรับเปลี่ยนไปบ้าง หรือไม่มีบ้างตามแต่สถานการณ์ แสดงให้เห็นว่า พิธีการรับศิษย์ของครูธงชัย สามสีมีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ซึ่งขั้นตอนนี้ครูจะเน้นในเรื่องของการให้ผู้เรียนมีสมาธิจดจ่อ สงบเงียบ ระลึกถึงครูบาอาจารย์ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการเรียนกันตรึม ต่อไป 2) หลักการวิธีการและเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัว มีลำดับขั้นในการสอนที่เป็นระบบ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยจะต้องมีพื้นฐานการบรรเลงที่ดี ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า หลักการหรือวิธีการสอนลักษณะนี้มีขั้นตอนที่สอดคล้องหลักการสอนดนตรีในด้านหนึ่งของระบบเพสตารอสซี่ คือ ด้านการปฏิบัติทักษะดนตรีในแต่ละขั้นตอนโดยคำนึงว่าผู้เรียนควรปฏิบัติให้ได้เป็นอย่างดีในแต่ละขั้น ก่อนที่จะก้าวไปสู่การปฏิบัติที่ยากขึ้นต่อไป เพื่อเป็นพื้นฐานที่ช่วยให้เกิดการจดจำ และปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่ว (Abeles et al., 1995) นอกจากนี้การสร้างบรรยากาศการเรียนที่ไม่ตึงเครียด มีความสนิทสนมกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความไว้เนื้อเชื่อใจ เชื่อฟังและให้ความร่วมมือ มีความสุขไปกับการเรียนรู้ด้วย หลักการวิธีการดังกล่าวจึงทำให้การถ่ายทอดของครูธงชัย สามสีมีประสิทธิภาพ ถือได้ว่าครูเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวได้เป็นอย่างดี 3) สถานที่และสภาพแวดล้อมในการถ่ายทอดมีความหลากหลายโดยมีสภาพทั้งที่มีเสียงอึกทึก และสภาพที่มีความสงบเงียบ โดยมีผลต่อผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีสมาธิจดจ่อในการเรียน โดยเฉพาะสภาพที่มีเสียงอึกทึกรบกวนถือเป็นการฝึกอย่างหนึ่งที่ครูธงชัย สามสีต้องการให้ผู้เรียนมีสมาธิ 4) สื่อและอุปกรณ์ในการถ่ายทอดถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของการเรียนการสอนของครูธงชัย สามสี โดยครูสร้างสื่อในการถ่ายทอดภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านกันตรึมให้ผู้เรียนหรือผู้สนใจทั่วสามารเข้าถึงได้ง่ายขึ้น นำระบบการบันทึกโน้ตมาปรับใช้กับเพลงกันตรึมได้อย่างเหมาะสม เข้าใจง่าย รู้จักนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม 5) การวัดและประเมินผลเป็นการประเมินผู้เรียนตามศักยภาพ โดยดูว่าผู้เรียนมีพัฒนาการหรือบรรลุวัตถุประสงค์ในการถ่ายทอดเป็นรายบุคคล ซึ่งเป็นการประเมินอย่างใกล้ชิดโดยผู้สอนและผู้เรียนต่างก็ต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งครูธงชัย สามสีจะทดสอบผู้เรียนตลอดเวลาโดยการให้ผู้เรียนบรรเลงให้ดู แล้วชี้แนะข้อควร

ปรับปรุง สาธิตให้ดู แล้วให้ผู้เรียนไปฝึกมาใหม่ การประเมินผลเช่นนี้ทำให้ผู้สอนเห็นได้ชัดเจนว่าวิธีการสอนสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ ต้องปรับวิธีการสอนอย่างไร และเนื้อหาสาระที่ต้องสอนเพิ่มเติมหรือเน้นย้ำอีกรอบเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งการประเมินลักษณะนี้สอดคล้องกับที่ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2558) ได้กล่าวถึงการประเมินผลทักษะดนตรีว่า การประเมินผลทางด้านทักษะย่อมเป็นการประเมินรายบุคคล โดยประเมินให้มีความครอบคลุมทุกทักษะตามที่ผู้สอนได้สอนไป

2. คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี มีจุดประสงค์ในการสร้างขึ้นเพื่อรวบรวมสาระองค์ความรู้การถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีให้เป็นเอกสารวิชาการที่ผู้สนใจทั่วไปสามารถใช้เป็นแนวทางในการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีได้ด้วยตนเองตามหลักการและวิธีการที่ถูกต้อง โดยผู้วิจัยได้นำเล่มคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้นของครูธงชัย สามสีซึ่งมีขอบเขตการฝึกทักษะเพียงแค่ระดับพื้นฐานเบื้องต้น มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้เป็นคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ด้วยการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับตรัว แล้วนำมารวบรวม เรียบเรียงและพัฒนาขึ้นใหม่โดยผนวกกับผลของการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี สร้างคู่มือขึ้นให้มีขอบเขตสาระทักษะการบรรเลงตรัวจนถึงขั้นทักษะเพลงชั้นสูงอย่างกระชับ และเป็นลำดับขั้นในการฝึกอย่างเป็นขั้นตอน ผู้ฝึกสามารถใช้เป็นแนวทางในการฝึกได้ แต่ไม่สามารถรับรองได้ว่า ผู้ฝึกจะสามารถพัฒนาทักษะการบรรเลงตรัวได้อย่างมีประสิทธิภาพเทียบเท่ากับการถ่ายทอดจากครูผู้สอนโดยตรง โดยเฉพาะการฝึกทักษะการบรรเลงขั้นสูง เนื่องจากรายละเอียดให้การฝึกเทคนิคการบรรเลงต่าง ๆ จะพัฒนาได้ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง ๆ เช่น ความรู้ ประสบการณ์ทางดนตรี ทักษะ การสอนของครูผู้สอนที่ต้องอาศัยการอธิบายและสาธิตให้ดูและฟังเป็นตัวอย่าง เป็นต้น ปัจจัยดังกล่าวอาจจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวตามขั้นตอนในคู่มือฉบับนี้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอว่า ผู้ใช้คู่มือฉบับนี้ควรศึกษาเนื้อหาสาระต่าง ๆ อย่างละเอียด และศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการศึกษาจากครูผู้สอนโดยตรงที่เป็นกลุ่มลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี ซึ่งจะช่วยเพิ่มความเข้าใจและได้เห็นตัวอย่างการสาธิตทักษะการบรรเลงตรัวอย่างชัดเจน ทำให้การฝึกทักษะการบรรเลงตามแนวทางของครูธงชัย สามสีมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามคู่มือเล่มนี้สามารถรับรองประสิทธิภาพได้อย่างมั่นใจ คือ ความถูกต้อง ด้านรูปแบบเนื้อหาสาระและภาพรวมของคู่มือ เนื่องจาก ผู้วิจัยดำเนินการสร้างอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับที่นภาลัย สุวรรณธาดา, ธิดา โมสิกรัตน์ และสุมาลี สังข์ศรี (2553) กล่าวถึงขั้นตอนการเขียนคู่มือไว้ 4 ขั้น คือ 1) การกำหนดเรื่องที่จะเขียนเป็นคู่มือ คือ การฝึกทักษะบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีซึ่งเป็นผลจากการวิจัยครั้งนี้ 2) วางแผนการเขียน คือ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพื่อกำหนดรูปแบบและเนื้อหาสาระที่จะเขียนในคู่มือ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็น

คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีที่สามารถใช้ฝึกทักษะได้ด้วยตนเอง 3) ดำเนินการเขียน ตามรูปแบบ ขอบเขตที่กำหนดไว้ โดยเนื้อหาสาระที่ปรากฏในคู่มือแบ่งได้ 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนแรกเป็นความรู้เชิงเนื้อหาเกี่ยวตรัว ที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์ เรียบเรียงขึ้นเอง ได้แก่ ความเป็นมาของตรัว ลักษณะทางกายภาพของตรัว และระบบเสียงของตรัว สำหรับส่วนที่สองเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ เรียบเรียงขึ้น จากผลการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ได้แก่ โน้ตแบบฝึก บทเพลง ขั้นตอนการดำเนินการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว พร้อมรูปภาพประกอบเพื่อแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง และการวัดประเมินผล 4) ตรวจสอบและปรับปรุง คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีได้ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสม ถูกต้องจากผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้และลูกศิษย์ที่เรียนตรัวโดยตรงกับครูธงชัย สามสี จำนวน 3 ท่าน จากนั้นนำผลการตรวจสอบมาแก้ไขปรับปรุง พัฒนาคู่มือให้ถูกต้อง สมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

คู่มือฉบับนี้ เป็นการเรียบเรียงวิธีการสอนและการฝึกตามระบบของครูธงชัย สามสีภายใต้บริบทการถ่ายทอดที่มี 2 ลักษณะ ได้แก่ การถ่ายทอดแบบใช้สื่อเอกสารที่พัฒนาขึ้นมาใช้ประกอบและการถ่ายทอดแบบโบราณตัวต่อตัว การถ่ายทอดทั้งสองลักษณะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียนโดยตรงในกระบวนการถ่ายทอดจึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากรูปแบบการวัดและประเมินในกระบวนการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสี เป็นลักษณะการประเมินจากตัวครูผู้สอน โดยครูเป็นผู้ประเมินทักษะการบรรเลงด้วยตนเอง ซึ่งครูจะทราบถึงพัฒนาการของผู้เรียนว่ามีการพัฒนาอย่างไร แล้วจึงแนะนำ ปรับทักษะไปตามข้อบกพร่องของทักษะแต่ละบุคคลไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับการวัดและการประเมินผลในรูปแบบของคู่มือสำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นในการวัดประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นต้องมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการฝึกว่าผู้ฝึกควรบรรลุในด้านใด ทักษะการบรรเลงควรเป็นอย่างไร ซึ่งวิธีการวัดประเมินผลที่สอดคล้องกับวิธีการฝึกด้วยตนเองมากที่สุดคือการประเมินด้วยรูบริค (Rubric) ที่ให้ผู้ฝึกเป็นผู้ประเมินตนเองว่า ตนเองมีระดับความรู้หรือทักษะอยู่ในระดับใด โดยผู้ฝึกต้องจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้ว่าตนเองยังมีความบกพร่องทักษะการบรรเลงในด้านไหน แล้วศึกษาในเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (Rubric) เพื่อปรับปรุงทักษะนั้น ๆ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการฝึก ดังที่ ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์ (2545) ได้กล่าวถึงการวัดผลประเมินผลด้วยรูบริคสามารถช่วยครูและนักเรียนในด้านการเรียนการสอน ช่วยให้นักเรียนรู้ว่า ในการเรียนการสอนนั้นมีเนื้อหาอะไรบ้าง มีกิจกรรม หรืองานที่ตนเองต้องทำ และต้องกระทำอย่างไรตนเองจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ดีในการปฏิบัติทักษะนั้น ๆ รูบริคช่วยให้เรียนรู้วิธีและแนวทางในการปรับปรุงตนเอง รู้จากระดับความสามารถในแต่ละช่วงชั้น เกิดการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งตอบสนองต่อการศึกษาสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี

3. ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการค้นหาความรู้โดยการติดตาม สังเกต พิจารณา ตรวจสอบและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น โดยให้ความสำคัญแก่ข้อมูลที่เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้และข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นของมนุษย์ รวมถึงการกำหนดคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ เพื่อมุ่งที่จะวิเคราะห์เพื่อสร้างข้อสรุปของข้อมูลที่ได้ทั้งหมด (สุวิมล ติรกานันท์, 2557) ดังกล่าวจึงสอดคล้อง เหมาะสมสำหรับใช้เป็นระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี เนื่องจากเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านดนตรีและตัวบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะในการผลิตหรือสร้างดนตรี ผู้วิจัยเห็นว่าระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวมีระเบียบวิธีหรือกระบวนการศึกษาเดียวกับการศึกษาทางด้านดนตรีวิทยา (Musicology) และดนตรีชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomusicology) ที่นอกจากจะสนใจศึกษาเนื้อหาสาระทางด้านดนตรีแล้ว ต้องมุ่งเน้นศึกษาปัจจัยหรือบริบททางสังคมสำคัญที่มีผลต่อลักษณะดนตรีประเภทนั้น ๆ อีกด้วย สามารถแบ่งขั้นตอนการศึกษาได้ดังนี้คือ (ศรัณย์ นักรบ, 2557)

1. ขั้นเตรียมการ คือขั้นตอนของการศึกษาหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ถือเป็นการวางแผนที่มีผลต่อการทำงานจริงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ จึงถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญ

2. ขั้นดำเนินการ เป็นขั้นตอนของการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยวิธีการที่หลากหลายรูปแบบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ครอบคลุมในทุกแง่มุม เช่น การสังเกต การพูดคุย การสอบถาม สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม เป็นต้น

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล คือขั้นตอนของการนำข้อมูลทั้งหมดมาแสดงอย่างเป็นระบบ แล้วนำมาวิเคราะห์ตามหลักการหรือทฤษฎีของศาสตร์ในด้านอื่น ๆ โดยวิเคราะห์ให้เห็นในสิ่งที่ปรากฏและสิ่งที่เป็นไปผ่านมุมมองทั้งคนนอกและคนในวัฒนธรรมที่กำลังศึกษา

4. ขั้นนำเสนอข้อมูล เป็นขั้นตอนหลังจากที่ได้ทำงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยอาจจะนำเสนอในลักษณะของเอกสาร สื่อมัลติมิเดีย หรือลักษณะของนิทรรศการ เป็นต้น

ดังที่กล่าวมา การศึกษาทางด้านดนตรีชาติพันธุ์วิทยาให้ความสำคัญกับบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้องกับดนตรี จะเห็นได้ว่าขั้นตอนการศึกษาในขั้นเตรียมการ เป็นขั้นที่ต้องให้ความสำคัญเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะทำการศึกษา เนื่องจากเป็นขั้นตอนของการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลต่อการทำงานจริงว่าจะเกิดประสิทธิภาพหรืออุปสรรคอย่างไร ดังนั้นการกำหนดกรอบหรือขอบเขตของการศึกษาจะช่วยให้การทำงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ในด้านบริบทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีหรือการถ่ายทอดดนตรีนี้ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงเครื่อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ดนตรีชนิดต่าง ๆ นั้นย่อมมีบริบทที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไปตามสภาพของกระบวนการถ่ายทอดนั้น ๆ ดังนั้นการออกแบบวิจัยสำหรับการศึกษาในเรื่องนี้ จึงต้องมีการทบทวนเอกสารและงานที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาบริบทแวดล้อมของการถ่ายทอดเครื่องดนตรีนั้น ๆ อย่างครอบคลุม แล้วจึงนำไปออกแบบการศึกษาวิจัยและสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลให้เหมาะสมและตรงประเด็นสำคัญที่ต้องการจะศึกษา โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวทางวิจัยและประเด็นที่ต้องการจะศึกษาให้ชัดเจน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้วิจัยมือใหม่ อย่างไรก็ตาม กรอบแนวทางวิจัยที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นเพียงแนวทางคร่าว ๆ อาจจะมีการเปลี่ยนได้ระหว่างการศึกษาวิจัย ดังเช่นในระหว่างการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีได้เกิดปัจจัยสอดแทรกที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือครูธงชัย สามสีป่วยไม่สามารถถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวได้ดังแต่ก่อน ผู้วิจัยจึงต้องปรับแนวทางในการศึกษาวิจัย โดยเฉพาะการออกแบบการวิจัยในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูล จากเดิมที่ใช้วิธีการสังเกตกระบวนการถ่ายทอดจึงต้องปรับเปลี่ยนลดแนวทางการสังเกตลง ทำให้สังเกตได้เพียงบางส่วนตามสภาพการถ่ายทอดในขณะนั้น จึงอาจทำให้ได้ข้อมูลไม่เพียงพอ สำหรับใช้ประกอบกับการเก็บรวบรวมข้อมูลเทคนิคอื่น ๆ จะเห็นได้ว่ากรอบแนวทางในการวิจัยจำเป็นต้องมีลักษณะที่กว้าง ๆ แต่ครอบคลุมชัดเจน และมีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตามข้อมูลที่พบเจอหรือสิ่งที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจึงพบว่า **กรอบแนวทางในการวิจัยสำหรับการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี มีความยืดหยุ่น แต่ครอบคลุมประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษาอย่างครบถ้วน โดยใช้แนวทางการศึกษาดนตรีในรูปแบบของมานุษยวิทยาซึ่งเน้นการศึกษาเชิงบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา ระเบียบวิธีวิจัยนี้จึงสามารถใช้เป็นแบบอย่าง หรือแนวทางสำหรับผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับงานวิจัยในครั้งนี้ โดยเฉพาะการศึกษากระบวนการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน จากการนำไปปรับใช้ ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางนี้สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงสำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยสิ่งที่ผู้วิจัยอยากจะเน้นย้ำคือ การนำแนวทางนี้ไปปรับใช้นั้นจะต้องคำนึงถึงบริบทที่กำลังจะศึกษาด้วยการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบแนวทางการวิจัย และการใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลให้เหมาะสม ชัดเจน**

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา ไปจัดทำให้มีความถูกต้อง เป็นระบบตามแนวทางการจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management)

2. ควรนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา ไปปรับใช้ในการเรียนการสอนการปฏิบัติทักษะการบรรเลงตรัว โดยให้สอดคล้องกับบริบทที่ต้องการจะถ่ายทอด

3. ควรนำเอาเนื้อหาสาระด้านดนตรีอันเป็นผลที่ได้จากการวิจัย ไปปรับใช้เป็นแนวทางในการสอนดนตรีในสถานศึกษาที่มีบริบททางวัฒนธรรมดนตรีแบบอีสานใต้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระดนตรีผ่านดนตรีในท้องถิ่นของตน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเนื้อหาสาระในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี แต่ละขั้นทักษะการบรรเลงอย่างละเอียด เพื่อรวบรวมเป็นองค์ความรู้และสามารถนำไปใช้ได้

2. ควรมีการศึกษากลุ่มลูกศิษย์โดยตรงของครูธงชัย สามสีอย่างครบถ้วน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แสดงสภาพการถ่ายทอดที่ครอบคลุม ครบถ้วนในทุกมิติ

3. ควรมีการนำคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ไปทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพและความเหมาะสมของคู่มือ พร้อมทั้งปรับปรุง และพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

4. ควรมีการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูท่านอื่น ๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบ และสร้างเป็นองค์ความรู้เฉพาะศาสตร์ด้านการบรรเลงตรัว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์. (2554). *นวัตกรรมและเทคโนโลยีเทคนิคศึกษา Innovation and technical education technology* (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาครุศาสตร์เทคโนโลยี คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

กลุ่มนักเรียนโรงเรียนบ้านจรูกแขวะ. (*สัมภาษณ์*, 15 สิงหาคม 2559).

กัลยานี ไหวพริบ. (*สัมภาษณ์*, 24 สิงหาคม 2559).

เกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ. (*สัมภาษณ์*, 8 สิงหาคม 2559).

ขำคม พรประสิทธิ์. (2550). *วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทยภาคอีสานใต้และภาคกลาง* : รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คธาศักดิ์ โสวภาค. (*สัมภาษณ์*, 16 สิงหาคม 2559).

โฆษิต ดีสม. (2544). *พัฒนาการของกันตรึมบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง สุรินทร์*. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม: สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

จินตนา ใบกาซูยี. (2536). *การเขียนสื่อการเรียนการสอน*. กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก.

จินตวีร์ คล้ายสังข์. (2554). *การผลิตและการใช้สื่อการสอนอย่างเป็นระบบ Systematic production and use of instructional media*. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุมพจน์ วนิชกุล. (2549). *สารสนเทศเพื่อการเรียนรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 1 ed.). กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

ชาญชัย ยมดิษฐ์. (2548). *เทคนิคและวิธีการสอนร่วมสมัย*. กรุงเทพมหานคร: หลักพิมพ์.

ชาย โพธิสิตา. (2556). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 6 ed.). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2540). *กิจกรรมดนตรีสำหรับครู* (พิมพ์ครั้งที่ 3 ปรับปรุงแก้ไข ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2544). *พฤติกรรมการสอนดนตรี* (พิมพ์ครั้งที่ 3 ed.). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2555). *ดนตรีศึกษา : หลักการและสาระสำคัญ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2558). *วิธีวิทยาการสอนดนตรี*. สาขาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐพล นาคะเต. (2555). *การศึกษาอัตลักษณ์และกระบวนการถ่ายทอดการขับร้องเลงทยอยของครูสุรางค์ ดุริยพันธุ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทองสุข หมายสำราญ. (*สัมภาษณ์*, 8 สิงหาคม 2559).

ทำนอง คุ้มวงษ์. (*สัมภาษณ์*, 15 สิงหาคม 2559).

ทิศนา แขมมณี. (2550). การเขียนตำราเฉพาะทาง. ใน *เทคนิคการเขียนและผลิตตำรา* (พิมพ์ครั้งที่ 4 ฉบับปรับปรุง ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 14 (ฉบับพิมพ์เพิ่มเติม) ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธงชัย สามสี. (ม.ป.ป.). *คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น: บทเพลงร่ายรำเพื่อสนุกสนานเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาวในสมัยโบราณ*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

ธงชัย สามสี. (*สัมภาษณ์*, 4 สิงหาคม 2559).

ธงชัย สามสี. (*สัมภาษณ์*, 5 สิงหาคม 2559).

ธงชัย สามสี. (*สัมภาษณ์*, 7 สิงหาคม 2559).

ธงชัย สามสี. (*สัมภาษณ์*, 22 สิงหาคม 2559).

ธนบดี ถนอมเมือง. (*สัมภาษณ์*, 20 สิงหาคม 2559).

นภาลัย สุวรรณธาดา, ธิดา โมสิกรัตน์, & สุมาลี สังข์ศรี. (2553). *การเขียนผลงานวิชาการและบทความ* (พิมพ์ครั้งที่ 2 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ed.). กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. (*สัมภาษณ์*, 8 สิงหาคม 2559).

นิพนธ์ กล่ำกล่อมจิตร. (2556). *การศึกษาวิธีการถ่ายทอดดนตรีไทยในระบบโรงเรียนและบ้านดนตรีไทย A STUDY OF THAI CLASSICAL MUSIC TRANSMISSION IN SCHOOLS AND THAI MUSIC HOUSES.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิศา ชูโต. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพ Quatitative research* (พิมพ์ครั้งที่ 4 ed.). กรุงเทพมหานคร: พริ้นท์โพร.

บานนา ยอดงาม. (*สัมภาษณ์*, 16 สิงหาคม 2559).

บุษกร สำโรงทอง. (2549). *วัฒนธรรมดนตรีไทย ภาคกลาง และภาคอีสานใต้ : พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้* : รายงานวิจัย กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โบราณ จันทร์กลิ่น. (*สัมภาษณ์*, 8 สิงหาคม 2559).

ปพิชญา เสียงประเสริฐ. (2556). *การวิเคราะห์ทัศนมิติและกระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยของครูชนก สาคริก / AN ANALYSIS OF CHANOK SAGARIK'S PERSPECTIVES AND THAI MUSICAL TRANSMISSION METHODS.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประภัสสร สุขประเสริฐ. (*สัมภาษณ์*, 10 สิงหาคม 2559).

พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์. (2554). *ปฐมบทดนตรีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม ed.). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พรรณราย คำโสภา. (2542). *การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกันตรึมของหมู่บ้านดงมัน จังหวัดสุรินทร์ An analysis the folk song Kan-Trum from Dongman Village in Surin province.* (ปริญญามหาบัณฑิต มานุษยดุริยางควิทยา), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พิมพ์ใจ ศิริสาคร. (2529). *วงกันตรึมของชาวอีสานใต้* วิชาวิจัยและการเขียนรายงาน รหัสวิชา 813 410 ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2558). *ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10 ed.): กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพโรจน์ ครบอยู่. (*สัมภาษณ์*, 16 สิงหาคม 2559).

ภมรศักดิ์ เกื้อหนองขุ่น. (2556). *การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงซออู้ของครูฉลวย จิยะจันทน์ A STUDY OF TRANSMISSION PROCESSES OF SOR-OU PERFORMANCE BY CHALUAY JIYAJUN.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภานุวัฒน์ เสาะหาได้. (*สัมภาษณ์*, 15 สิงหาคม 2559).

ภูมิจิต เรืองเดช. (2529). *กันตรึม (เพลงพื้นบ้านอีสานใต้)*. บุรีรัมย์: ศูนย์วัฒนธรรมสหวิทยาลัยอีสานใต้-บุรีรัมย์.

มนตรี ตราโมท. (2540). *ดุริยางคศาสตร์ไทย* : ภาควิชาการ (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

มัชชีวา ทองโสภา. (2552). *อาศรมศึกษา : ครูธงชัย สามสี*. รายงานวิจัยวิชา *Pedagogy in Specific Field.*: หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

มารยาท อุปมา. (*สัมภาษณ์*, 7 สิงหาคม 2559).

ยศ สันตสมบัติ. (2556). *มนุษย์กับวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รัตนาวดี บุติมาลย์. (*สัมภาษณ์*, 9 สิงหาคม 2559).

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556) *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

ราตรี สายกระสุน. (*สัมภาษณ์*, 7 สิงหาคม 2559).

วิมาลา ศิริพงษ์. (2534). *การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในสังคมไทยปัจจุบัน ศึกษากรณีสกุลพาทยโกศลและสกุลศิลปบรรเลง Transmission of Traditional Thai Music in Modern Thai Society : Case Study of Phatayakosol and Silapabanleng Families* (ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิศวะ ประสานวงศ์. (2555). *การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูอุทัย แก้วละเอียด (ศิลปินแห่งชาติ) A study of the transmission process in Ranard-Ek performance of Uthai Kaewlaead (National Artist).* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิเศษ ชาญประโคน. (2539). *การวิเคราะห์กันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้*. (ปริญญานิพนธ์ (กศ.ม. (ภาษาไทย))), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

วีณา วีสเพ็ญ. (2526). *กันตรึม*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศรัณย์ นักรบ. (2557). *ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 1 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. (2545). *ดนตรีศึกษา : การวัดผลประเมินผลด้วยรูบริค [Rubric] ตอนที่ 2*. วารสารเพลงดนตรี, 8(13), 38-44.

ศิริพร สุเมธารัตน์. (2554). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3 ed.). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ศิลปะและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล. (2550). นายธงชัย สามสี : ปริญญาศิลปาศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์โปรแกรมวิชาดนตรี. *วารสารศิลปะและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล,* ปีที่ 2(ฉบับที่ 1), 21-27.

สถาบันราชภัฏสุรินทร์. (2545). กันตรึมจากเพลงพื้นบ้านอีสานใต้สู่กันตรึมร็อค. *จุลสารจอมสุรินทร์*, 2(8), 5-12.

สนั่น มีขันหมาก. (2538). *ระเบียบวิธีแห่งวิทยาการการสอน*. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมจิตร กัลยาศิริ. (2524). *การวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมือง ของจังหวัดสุรินทร์ An analysis of the values of Surin Folk Songs and Folk Plays.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมชาย สมคะเนย์. (*สัมภาษณ์*, 23 สิงหาคม 2559).

สมบูรณ์ ชำนาญ. (2553). *แนวทางส่งเสริมและพัฒนาปี่อ้อในวงดนตรีกันตรึม : กรณีศึกษาวงดนตรีกันตรึมบ้านดงมัน จังหวัดสุรินทร์*. (ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สยาม ดนเสมอ. (2551). *อาศรมศึกษา : ครูพูน สามสี*. รายงานวิจัยวิชา *Pedagogy in Specific Field.*: กรุงเทพฯ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สราวุฒิ สีหาโคตร. (2557). *การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงแคนลายแม่บทของครูสมบัติ สิมหล้า A STUDY OF TRANSMISSION PROCESSES OF PROTOTYPICAL KHAEN PERFORMANCE BY SOMBUD SIMLA.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สาธร ปันตะยัง. (*สัมภาษณ์*, 15 สิงหาคม 2559).

สำเนา เปี่ยมดนตรี. (2552). *ปี่ใน : กระบวนการถ่ายทอดสำนักครูเทียบ คงลายทอง Peenai : Pipe teaching process of master Thiap Konglaithong School* (วิทยานิพนธ์), มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุกัญญา สุจฉายา. (2545). *เพลงพื้นบ้านศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุขสันต์ สามสี. (*สัมภาษณ์*, 8 สิงหาคม 2559).

สุทีป สามสี. (*สัมภาษณ์*, 9 สิงหาคม 2559).

สุพรรณี เหลือบุญชู. (2545). *การศึกษาคีตลักษณ์และการวิเคราะห์ดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้ A Study of form and analysis of Southern Isan folk music* สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม

สุพิน บุญชูวงศ์. (2538). *หลักการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 7 ed.). กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครูสวนดุสิต.

สุภางค์ จันทวานิช. (2561). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 24 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2533). *สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 1 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิมล ติรกานันท์. (2557). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 12 ed.). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

อนุชา ทวีเหลือ. (*สัมภาษณ์*, 31 สิงหาคม 2559).

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2553). วัฒนธรรม. ใน*แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 3 ed.). เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อมรา พงศาพิชญ์. (2553). มุนษย์กับวัฒนธรรรม. ใน *สังคมและวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 12 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัครพล บริกุล. (2540). *ชีวิตและผลงานของนายปิ่น ดีสม*. (ปริญญามหาบัณฑิต ศศ.ม. ไทยคดีศึกษา เน้นมนุษยศาสตร์), มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อัจฉรา ประไพตระกูล. (2548). *การสอน*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัษฎางค์ ชมดี, บ. (2552). *ร้อยเรื่องเมืองสุรินทร์ (มาลัย 2)* (พิมพ์ครั้งที่ 1 ed.). สุรินทร์: สำนักหนังสือสุรินทร์สโมสร.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2553). *หลักการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 5 ed.). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

อุทัย ศาสตรา. (2553). *การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ A study of transmission process in Ranard-Ek performance of Prasit Thaworn, National artist.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แอ๊ตติกจ์, จ. (2531). *บันทึกประวัติชีวิตบุคคล : เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ The life history : an integrative, contextual research tool /* ยอร์จ เอ. แอ๊ตติกจ์, เขียน *;* อรทัย อาจอ่ำ *,* แปล, พร้อมด้วยบทผนวกของ มาณี ไชยธีรานุวัฒศิริ. กรุงเทพมหานคร: ชมรมวิจัยเชิงคุณภาพ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาษาอังกฤษ

Abeles, H. F., Hoffer, C. R., & Klotman, R. H. (1995). *Foundation of Music Education* (2nd ed.). New York: Schirmer Books.

Beaton, D. E., Bombardier, C., Guillemin, F., & Ferraz. (2000). Guidelines for the process of cross-cultural adaption of self-report measures. *Spine (Phila pa 1976),* 25(24), 3186-3191.

Colwell, R. J., & Goolsby, T. (1992). *The Teaching of Instrumental Music*. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs.

Ember, C. R. (1988). *Cultural anthropology* (5th ed.): Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.

Green, T. F. (1971). *The Activities of teaching*: New York : McGraw-Hill.

Gronlund, N. E., & Linn, R. L. (1990). *Measurement and evaluation in teaching* (6th ed.). New York: Macmillan.

Hills, P. J. (1982). *A dictionary of education*: London : Routledge & Kegan Paul.

Kottak, C. P. (2013). *Cultural anthropology : appreciating cultural diversity* (15th ed.): New York : McGraw Hill / Connect Learn Succeed.

Richard T. Schaefer, & Lamm, R. P. (1995). *Sociology* (5th ed.): New York : McGraw-Hill.

Steiner, E. (1988). *Methodology of Theory Building*. Sydney: Educology Research Associates.

Tylor, E. B. (1891). *The Primitive culture : researches into the development of mythology philosophy religion, language, art snd custom*: London : Murray.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เกี่ยวข้อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1. คณาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รังสิพันธุ์ แข็งขัน
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์ ดร. ณรุทธ์ สุทธจิตต์
คณะกรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนรรฆ จรัณยานนท์

2. ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ขำคม พรประสิทธิ์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์

3. ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจคุณภาพคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนรรฆ จรัณยานนท์
2. อาจารย์อดิศักดิ์ ชมดี
3. นายอดิศร ถนอมเมือง

4. ผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ
ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้โดยตรง	1. ครูธงชัย สามสี	อาจารย์พิเศษโรงเรียนสุรินทรศึกษาและมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ที่ใกล้ชิดทางสายเลือดกับครูธงชัย สามสี หรือครอบครัวของครูธงชัย สามสี	1. นางกัลยานี ไหวพริบ	เกษตรกร ค้าขาย
	2. นางทองสุข หมายสำราญ	เกษตรกร รับจ้าง
	3. นายสุทีป สามสี	เกษตรกร ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8 ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
	4. นายสุขสันต์ สามสี	รับจ้าง
ผู้ที่เคยถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านกันตรึม	1. นายโบราณ จันทร์กลิ่น	เกษตรกร รับจ้าง นักร้องกันตรึม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ
ให้แก่ครูธงชัย สามสี และเป็นครูผู้ถ่ายทอดที่ครูธงชัย สามสีให้ความเคารพนับถือเป็นครูของตน	2. นายเผย ศรีสวาท	เกษตรกร นักดนตรีมโหรี
ผู้ร่วมเรียนหรือเพื่อนร่วมรุ่นกับครูธงชัย สามสีที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน กันตรึมจากครูผู้ถ่ายทอด	1. นายสำเภาว์ ประสานดี	เกษตรกร นักร้องกันตรึม
ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลง ตรัวโดยตรงจากครูธงชัย สามสี โดยสามารถแบ่งกลุ่มได้ดังนี้		
ลูกศิษย์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมติดตามครูธงชัย	1. นายสมชาย สมคะเนย์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	2. นางสาวประภัสสร สุขประเสิรฐ	นักศึกษาชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ลูกศิษย์ที่อยู่ได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษาในระบบ	1. เด็กชายภานุวัฒน์ เสาะหาได้	นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านจรูกแขวะ
	2. เด็กหญิงวราภรณ์ ศรีตะวัน	นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านจรูกแขวะ
	3. นายภูตะวัน ชูชื่นพรม	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	4. นางสาวฐิติมา ขาวงาม	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	5. นางสาวสุพัตรา จันสิงห์	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่า

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ
		โรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	6. นายสุรศักดิ์ หนองดี	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่า โรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	7. นายภูมินทร์ ชูชื่นพรม	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่า โรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	8. นายชวิน เสาวลัย	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโคกยางวิทยา (ศิษย์เก่า โรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	9. นายสาธร ปันตะยัง	วิศวกรไฟฟ้า (ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้าน จรูกแขวะ)
	10. นางสาวรัตนาวดี บุติมาลย์	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสิรินธร
	11. นายเกียรติศักดิ์ แก้วจรัญ	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	12. นางสาวปิยะศิริ ผดาวัลย์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	13. นางสาวภัทริกา จันทร์งาม	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	14. นายเอกชัย สารธาศ	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	15. นายสุริยา ประไวย์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	16. นายมงคล กุลัตถ์นาม	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	17. นายศศิกร สมานจิตร์	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ
	18. นายกฤษฎา ดีพงชู	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	19. นายตันติกร หอมขจร	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	20. นายสภาพร นาเรือง	นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	21.นางสาวชนิกานต์ คำโสภา	นักศึกษาชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	22. นายกัมพล ช่อทับทิม	นักศึกษาชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ลูกศิษย์ที่อยู่ได้รับการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีในฐานะที่เป็นผู้เรียนของการศึกษานอกระบบ	1. นายราตรี สายกระสุน	รับจ้างทั่วไป
	2. เด็กหญิงพรนภา พุ่มพวง	นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวีรวัฒน์โยธิน
ลูกศิษย์เก่าที่ผ่านการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสีจนครบทุกกระบวนการหรือสามารถบรรเลงเพลงกันตรึมในทุกระดับขั้นได้	1. นายบานนา ยอดงาม	ครูโรงเรียนหนองโตง “สุรวิทยาคม”
	2. นายไพโรจน์ ครบอยู่	ครูพิเศษโรงเรียนสุรินทรศึกษา
	3. นายอนุชา ทวีเหลือ	ค้าขาย
	4. นายธนบดี ถนอมเมือง	ศิลปินนักแสดงและผู้ดูแลควบคุมคณะลิเกกล้วยหอมบรรจงศิลป์

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-สกุล	การประกอบอาชีพ
ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยมีสถานะที่ไม่ใช่เป็นทั้งผู้ถ่ายทอดการบรรเลงตรัวและผู้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสี	1. นางมารยาท อุปมา	ข้าราชการเกษียณ
	2. นางทำนอง คุ้มวงษ์	ครูโรงเรียนบ้านจรูกแขวะ
	3. นายคธาศักดิ์ โสวภาค	ที่ปรึกษาผู้บริหารโรงเรียนสุรินทรศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1: สัมภาษณ์ครูธงชัย สามสี
2. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2: สัมภาษณ์ครอบครัวของครูธงชัย สามสี
3. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3: สัมภาษณ์ครูผู้ถ่ายทอดที่ครูธงชัย สามสีให้ความเคารพนับถือเป็นครูของตน
4. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 4: สัมภาษณ์ผู้ร่วมเรียนหรือเพื่อนร่วมรุ่นกับครูธงชัย สามสีที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านกันตรึมจากครูผู้ถ่ายทอดเดียวกัน
5. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5: สัมภาษณ์ลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี
6. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 6: สัมภาษณ์ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยมีสถานะที่ไม่ใช่เป็นทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด
7. แบบสังเกตการณ์การถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธง ชัยสามสี
8. แบบวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติและการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1

สัมภาษณ์ครูธงชัย สามสี

<u>ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์</u>

ชื่อ.....นามสกุล.....ศาสนา.....

ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....

ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

<u>ประวัติชีวิตของครูธงชัย สามสี</u>

1. ข้อมูลทั่วไปของครูธงชัย สามสี

วัน เดือน ปีเกิด.....สถานที่เกิด.....

ชื่อสกุลบิดา-มารดา.....

อาชีพบิดา-มารดา.....

ภูมิหลังต่าง ๆ ของบิดา-มารดามีความเกี่ยวข้องกับดนตรีหรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

มีจำนวนพี่น้อง คน เรียงตามลำดับ ดังนี้

1) ชื่อ.....อาชีพ.....

ความสามารถด้านดนตรี.....

2) ชื่อ.....อาชีพ.....

ความสามารถด้านดนตรี.....

3) ชื่อ.....อาชีพ.....

ความสามารถด้านดนตรี.....

ลักษณะสภาพ/ฐานะทางครอบครัวเป็นอย่างไรบ้าง.....

.....

.....

ลักษณะสภาพครอบครัวของครูธงชัยหลังสมรสเป็นอย่างไรบ้าง .....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ชื่อคู่สมรส.....นามสกุล.....

ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....

มีบุตร-ธิดา จำนวน.....คน

2. ประวัติการศึกษาทั่วไป

ท่านสำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา, มัธยมศึกษา และระดับการศึกษาอื่น ๆ หรือ หลักสูตรอื่น ๆ ในปี พ.ศ. ใด จากสถาบันการศึกษาใดบ้าง .....

.....

.....

.....

3. ประวัติการศึกษาด้านดนตรี

รู้จัก กันตรึม ตั้งแต่อายุเท่าไหร่ .....

รู้สึกอย่างไรเมื่อแรกรู้จักกับ กันตรึม .....

.....

.....

.....

เริ่มเล่นกันตรึมตั้งแต่เมื่อไหร่ .....

เริ่มหัดกันตรึมได้อย่างไร และด้วยวิธีใด .....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เรียนกันตรึมกับครูท่านใดมาบ้าง .....

.....

.....

.....

.....

ครูกันตรึมที่ได้เรียนมาด้วยนั้น มีขั้นตอนการรับเข้าเป็นศิษย์หรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

.....

.....

ลักษณะรูปแบบการถ่ายทอดของครูแต่ละท่านเป็นอย่างไร .....

.....

.....

.....

.....

เหตุใดจึงเลือกเรียนหรือเล่นกันตรึม.....

.....

.....

.....

เครื่องดนตรีชิ้นใดในวงกันตรึมเป็นเครื่องดนตรีชิ้นแรกในการเริ่มหัดเล่นกันตรึม.....

เพราะเหตุใดจึงเลือกเครื่องดนตรีชิ้นนี้ และเครื่องดนตรีชิ้นนี้เป็นเครื่องดนตรีที่ถนัดที่สุดมากกว่าเครื่องดนตรีชิ้นอื่นหรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

นอกจากกันตรึมแล้ว ได้ศึกษาหรือสามารถเล่นดนตรีประเภทอื่นหรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

.....

4. ประวัติการทำงาน/การประกอบอาชีพ

หลังจากสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ประกอบอาชีพใดบ้าง.....

.....

ปัจจุบัน ประกอบอาชีพใดเป็นหลัก .....

.....

ประกอบอาชีพเสริม อื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร.....

.....

5. ผลงาน

ท่านมีผลงานใดบ้างที่เกี่ยวกับด้านการสอนกันตรึม.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ท่านมีผลงานใดที่เกี่ยวกับด้านดนตรีบ้าง เช่น การประพันธ์หรือเรียบเรียงบทเพลงกันตรึม การแสดงกันตรึมในโอกาสสำคัญต่าง ๆ.....

.....

.....

.....

.....

ท่านได้รับรางวัลและเกียรติคุณเกี่ยวกับดนตรีใดบ้าง.....

.....

.....

.....

.....

<u>กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว</u>

1. ท่านมีเกณฑ์ในการคัดเลือกลูกศิษย์ที่จะถ่ายทอดหรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

.....

2. ท่านมีขั้นตอนตามหลักพิธีการหรือพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการรับศิษย์หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3. ท่านมีหลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัวอย่างไร .....

.....

.....

.....

4. ท่านมีหลักการ วิธีการ เทคนิคการสอนที่แตกต่างกันในผู้เรียนแต่ละคนหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

5. ท่านมีลำดับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวหรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

.....

6. ท่านมีขอบเขตการสอนเนื้อหาสาระการบรรเลงตรัวอย่างไร .....

.....

.....

.....

6.1 ท่านมีการแบ่งขอบเขตการสอนเนื้อสาระการบรรเลงตรัวตามระดับทักษะการบรรเลงหรือลักษณะของผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

6.2 ท่านใช้บทเพลง และ/หรือแบบฝึกใดบ้างในการถ่ายทอด และ มีเหตุผลใดที่เลือกใช้บทเพลงหรือแบบฝึกนั้น .....

.....

.....

7. การถ่ายทอดการบรรเลงตรัว ท่านเน้นเรื่องใดมากที่สุดในการบรรเลง .....

.....

.....

8. ท่านมีหลักการวัดประเมินผลทักษะการบรรเลงของผู้เรียนในการถ่ายทอดหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

9. ท่านใช้สื่อหรืออุปกรณ์ใดบ้างในการถ่ายทอด .....

.....

.....

10. ท่านใช้สถานที่ใดในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว .....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2

สัมภาษณ์ครอบครัวของครูธงชัย สามสี

<u>ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์</u>

ชื่อ.....นามสกุล.....ศาสนา.....

ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....

ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

สถานภาพผู้ให้การสัมภาษณ์อยู่ในกลุ่มใด

O ครอบครัวหรือญาติ เกี่ยวข้องเป็น..... O อื่น ๆ ระบุ.....

<u>ประวัติชีวิตของครูธงชัย สามสี</u>

1. ข้อมูลทั่วไปของครูธงชัย สามสี

วัน เดือน ปีเกิด.....สถานที่เกิด.....

ชื่อสกุลบิดา-มารดา.....

อาชีพบิดา-มารดา.....

ภูมิหลังต่าง ๆ ของบิดา-มารดามีความเกี่ยวข้องกับดนตรีหรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

มีจำนวนพี่น้อง.....คน เรียงตามลำดับ ดังนี้

1) ชื่อ.....อาชีพ.....

ความสามารถด้านดนตรี.....

2) ชื่อ.....อาชีพ.....

ความสามารถด้านดนตรี.....

3) ชื่อ.....อาชีพ.....

ความสามารถด้านดนตรี.....

ลักษณะสภาพ/ฐานะทางครอบครัวเป็นอย่างไรบ้าง.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ลักษณะสภาพครอบครัวของครูธงชัยหลังสมรสเป็นอย่างไรบ้าง .....

.....

.....

ชื่อคู่สมรส.....นามสกุล.....

ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....

มีบุตร-ธิดา จำนวน.....คน

2. ประวัติการศึกษาทั่วไป

ครูธงชัย สามสีสำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา, มัธยมศึกษา และระดับการศึกษาอื่น ๆ หรือหลักสูตรอื่น ๆ ในปี พ.ศ. ใด จากสถาบันการศึกษาใดบ้าง .....

.....

.....

.....

3. ประวัติการศึกษาด้านดนตรี

ครูธงชัยรู้จัก กันตรึม ตั้งแต่อายุเท่าไหร่ .....

ครูธงชัยเริ่มเล่นกันตรึมตั้งแต่เมื่อไหร่ .....

ครูธงชัยเริ่มหัดกันตรึมได้อย่างไร และด้วยวิธีใด .....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ครูธงชัยเรียนกันตรึมกับครูท่านใดมาบ้าง .....

.....

.....

.....

.....

ครูกันตรึมที่ครูธงชัยได้เรียนมาด้วยนั้น มีขั้นตอนการรับเข้าเป็นศิษย์หรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

.....

.....

ลักษณะรูปแบบการถ่ายทอดของครูแต่ละท่านเป็นอย่างไร .....

.....

.....

.....

.....

เหตุครูธงชัยใดจึงเลือกเรียนหรือเล่นกันตรึม.....

.....

.....

.....

เครื่องดนตรีชิ้นใดในวงกันตรึมที่ครูธงชัยเริ่มหัดเป็นเครื่องดนตรีชิ้นแรกในการเล่นกันตรึม.....

ครูธงชัยมีความชำนาญเครื่องดนตรีชิ้นใดที่สุดในวงกันตรึม.....

นอกจากกันตรึมแล้ว ครูธงชัยได้ศึกษาหรือสามารถเล่นดนตรีประเภทอื่นหรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

.....

4. ประวัติการทำงาน/การประกอบอาชีพ

หลังจากสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูธงชัย สามสีได้ประกอบอาชีพใดบ้าง.....

.....

.....

ปัจจุบัน ครูธงชัยประกอบอาชีพใดเป็นหลัก .....

.....

ครูธงชัยได้ประกอบอาชีพเสริม อื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร.....

.....

5. ผลงาน

ครูธงชัยมีผลงานใดบ้างที่เกี่ยวกับด้านการสอนกันตรึม.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ครูธงชัยมีผลงานใดที่เกี่ยวกับด้านดนตรีบ้าง เช่น การประพันธ์หรือเรียบเรียงบทเพลงกันตรึม การแสดงกันตรึมในโอกาสสำคัญต่าง ๆ.....

.....

.....

.....

.....

ครูธงชัยได้รับรางวัลและเกียรติคุณเกี่ยวกับดนตรีใดบ้าง.....

.....

.....

.....

.....

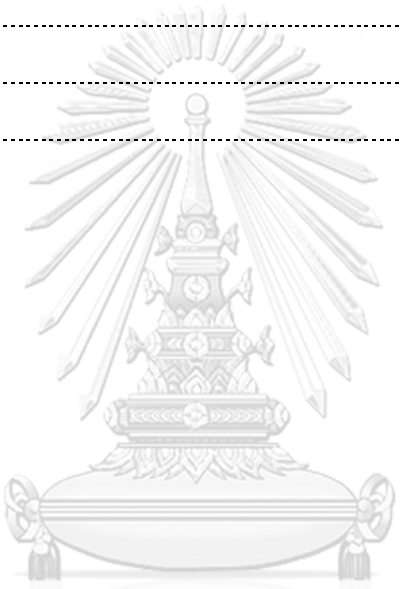

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3

สัมภาษณ์ครูผู้ถ่ายทอดที่ครูธงชัย สามสีให้ความเคารพนับถือเป็นครูของตน

<u>ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์</u>

ชื่อ.....นามสกุล.....ศาสนา.....

ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....

ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

<u>การถ่ายทอดการบรรเลงตรัวให้ครูธงชัย สามสี</u>

1. ระยะเวลาที่ครูธงชัย สามสีเรียนกับท่าน.....

2. ท่านมีเกณฑ์ในการคัดเลือกลูกศิษย์ที่จะถ่ายทอดหรือไม่

O มี O ไม่มี

ถ้ามี เกณฑ์เป็นอย่างไร.....

.....

.....

.....

3. มีขั้นตอนตามหลักพิธีการหรือพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวการรับศิษย์หรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4. ท่านมีหลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงดนตรี (กันตรึม) อย่างไร

.....

.....

.....

.....

5. ท่านมีหลักการ วิธีการ เทคนิคการสอนที่แตกต่างกันในผู้เรียนแต่ละคนหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

6. ท่านมีลำดับการถ่ายทอดกันตรึมหรือการบรรเลงตรัวหรือไม่อย่างไร .....

.....

7. ท่านมีขอบเขตของเนื้อหาสาระในการถ่ายทอดกันตรึมอย่างไร .....

.....

.....

.....

8. ท่านใช้เพลงอะไร และ/หรือแบบฝึกแบบใดบ้างในการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวหรือเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ ให้แก่ครูธงชัย สามสี.....

.....

.....

.....

9. การถ่ายทอดกันตรึมของท่านเน้นเรื่องใดมากที่สุด .....

.....

.....

.....

10. ท่านมีหลักในการวัดประเมินผลทักษะปฏิบัติในกระบวนการถ่ายทอดหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

11. ท่านใช้สื่อหรืออุปกรณ์ใดบ้างในการถ่ายทอด.....

.....

.....

.....

12. ท่านใช้สถานที่ใดบ้างในการถ่ายทอดกันตรึม.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 4

สัมภาษณ์ผู้ร่วมเรียนหรือเพื่อนร่วมรุ่นกับครูธงชัย สามสีที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านกันตรึมจากครูผู้ถ่ายทอดเดียวกัน

<u>ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์</u>

ชื่อ.....นามสกุล.....ศาสนา.....

ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....

ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

<u>กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว</u>

1. ระยะเวลาที่เรียนกันตรึมพร้อมกับครูธงชัย สามสี .....

2. ครูผู้ถ่ายทอดมีเกณฑ์ในการคัดเลือกลูกศิษย์ที่จะถ่ายหรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

.....

3. ครูผู้ถ่ายทอดมีขั้นตอนตามหลักพิธีการหรือพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการรับศิษย์หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4. ครูผู้ถ่ายทอดมีหลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงดนตรี (กันตรึม) อย่างไร .....

.....

.....

.....

.....

5. ครูผู้ถ่ายทอดมีหลักการ วิธีการ เทคนิคการสอนที่แตกต่างกันในผู้เรียนแต่ละคนหรือไม่อย่างไร .....

.....

.....

.....

6. ครูผู้ถ่ายทอดมีลำดับการถ่ายทอดกันตรึมหรือการบรรเลงตรัวหรือไม่อย่างไร .....

.....

.....

.....

7. ครูผู้ถ่ายทอดมีขอบเขตของเนื้อหาสาระในการถ่ายทอดกันตรึมอย่างไร .....

.....

.....

.....

8. ครูผู้ถ่ายทอดใช้เพลงอะไร และ/หรือแบบฝึกแบบใดบ้างในการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวหรือเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ .....

.....

.....

.....

9. การถ่ายทอดกันตรึมของครูผู้ถ่ายทอดเน้นเรื่องใดมากที่สุดการบรรเลง .....

.....

.....

.....

10. ครูผู้ถ่ายทอดมีหลักในการวัดประเมินผลทักษะปฏิบัติในกระบวนการถ่ายทอดหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

11. ครูผู้ถ่ายทอดใช้สื่อหรืออุปกรณ์ใดบ้างในการถ่ายทอด .....

.....

.....

.....

12. ครูผู้ถ่ายทอดใช้สถานที่ใดบ้างในการถ่ายทอดกันตรึม .....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5

สัมภาษณ์กลุ่มลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสี

<u>ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์</u>

ชื่อ.....นามสกุล.....ศาสนา.....

ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....

ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

<u>กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว</u>

1. ระยะเวลาที่เรียนกับครูธงชัย สามสี .....
2. ท่านมีพื้นฐานการบรรเลงตรัวมาก่อนได้รับการถ่ายทอดหรือไม่.....
3. ทักษะการบรรเลงตรัวของท่านอยู่ในระดับใด

O <u>ระดับต้น</u> – ได้รับการถ่ายทอดในขั้นเริ่มต้น

O <u>ระดับกลาง</u> – ได้รับการถ่ายทอด 1 ปีขึ้นไป แต่ยังไม่สามารถบรรเลงเพลงครูได้

O มีพื้นฐานการบรรเลงโดยผ่านการเรียนในระดับต้นจากครูธงชัย สามสี

O มีพื้นฐานการบรรเลงโดยไม่ได้ผ่านการเรียนในระดับต้นจากครูธงชัย สามสี

O <u>ระดับสูง</u> - กำลังเรียนเพลงครูหรือผ่านการเรียนเพลงครูมาแล้ว

O มีพื้นฐานการบรรเลงโดยผ่านการเรียนในระดับต้นจากครูธงชัย สามสี

O มีพื้นฐานการบรรเลงโดยผ่านการเรียนในระดับกลางจากครูธงชัย สามสี

O มีพื้นฐานการบรรเลงโดยไม่ได้ผ่านการเรียนในระดับต้นและกลางจากครูธงชัย สามสี

4. ครูธงชัย สามสีมีเกณฑ์ในการคัดเลือกลูกศิษย์หรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

5. ครูธงชัย สามสีมีขั้นตอน พิธีการ หรือพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการรับศิษย์หรือไม่อย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

6. ลักษณะการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

6.1 ครูธงชัย สามสีมีหลักการ วิธีการ เทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัวอย่างไร ..

.....

.....

.....

.....

6.2 ครูธงชัย สามสีมีหลักการ วิธีการ เทคนิคการสอนที่แตกต่างกันในผู้เรียนแต่ละคนหรือไม่ อย่างไร.....

.....

.....

.....

6.3 ครูธงชัย สามสีมีลำดับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวหรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

.....

.....

6.4 ครูธงชัย สามสีมีขอบเขตการสอนเนื้อหาสาระการบรรเลงตรัวระดับต้น/กลาง/สูงอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

6.5 การถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวในแต่ละระดับของครูธงชัย สามสีใช้บทเพลง และ/หรือแบบฝึกแบบใดบ้าง .....

.....

.....

.....

6.6 การถ่ายทอดการบรรเลงตรัวในแต่ละระดับของครูธงชัย สามสีเน้นเรื่องใดมากที่สุดในการบรรเลง .....

.....

.....

.....

6.7 ครูธงชัย สามสีมีหลักในการวัดและประเมินผลทักษะการบรรเลงตรัวของผู้เรียนอย่างไร.....

.....

.....

6.8 ครูธงชัย สามสีใช้สื่อหรืออุปกรณ์ใดบ้างในการถ่ายทอด .....

.....

.....

.....

6.9 ครูธงชัย สามสีใช้สถานที่ใดบ้างในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว .....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 6

สัมภาษณ์ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยมีสถานะที่ไม่ใช่เป็นทั้งผู้ถ่ายทอดการบรรเลงตรัว และผู้รับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวจากครูธงชัย สามสี

<u>ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์</u>

ชื่อ.....นามสกุล.....ศาสนา.....

ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....

ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

<u>ประวัติชีวิตของครูธงชัย สามสี</u>

1. รู้จักครูธงชัย สามสีเป็นระยะเวลานานเท่าไหร่ .....
2. ครูธงชัย สามสีมีบุคลิก ลักษณะนิสัยใจคอ อย่างไร .....

.....

.....

.....

3. ครูธงชัย สามสีรับผิดชอบงานส่วนใดบ้าง ในสถาบันหรือองค์กรของท่าน .....

.....

.....

4. ผลงานของครูธงชัย สามสีมีอะไรบ้าง .....

.....

.....

.....

.....

<u>กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว</u>

1. ครูธงชัย สามสีมีเกณฑ์ในการคัดเลือกลูกศิษย์หรือไม่ อย่างไร.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2. ครูธงชัย สามสีมีขั้นตอน พิธีการ หรือพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการรับศิษย์หรือไม่อย่างไร .....

.....

.....

3. ครูธงชัย สามสีมีหลักการ วิธีการ เทคนิคการสอนที่แตกต่างกันในผู้เรียนแต่ละคนหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

4. ครูธงชัย สามสีมีลำดับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวหรือไม่ อย่างไร .....

.....

.....

.....

5. ครูธงชัย สามสีมีขอบเขตการสอนเนื้อหาสาระการบรรเลงตรัวอย่างไร.....

.....

.....

.....

6. ครูธงชัย สามสีใช้บทเพลง และ/หรือแบบฝึกใดบ้างในการถ่ายทอด .....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

7. การถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีเน้นเรื่องใดมากที่สุดในทักษะการบรรเลง ....

.....

.....

8. ครูธงชัย สามสีมีหลักในการวัดประเมินผลทักษะการบรรเลงของผู้เรียนในการถ่ายทอดหรือไม่อย่างไร .....

.....

.....

9. ครูธงชัย สามสีใช้สื่อหรืออุปกรณ์ใดบ้างในการถ่ายทอด .....

.....

.....

10. ครูธงชัย สามสีใช้สถานที่ใดบ้างในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัว .....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติและการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูชงชัย สามสี

ชื่อผู้แต่ง/ผู้ผลิต.....ชื่อหนังสือ/สื่อ.....

พิมพ์ครั้งที่.....สถานที่พิมพ์/ผลิต.....ปีที่ผลิต.....สำนักพิมพ์/หน่วยงานที่ผลิต.....

ชีวประวัติของครูชงชัย สามสี

ประวัติชีวิตส่วนตัวหรือประวัติทั่วไป	ประวัติการศึกษาทั่วไป	ประวัติการศึกษาดนตรี	ประวัติการทำงานและการสอนดนตรี	ผลงานการสอนดนตรีและผลงานด้านดนตรี
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....

การถ่ายทอดการบรรเลงตัวของครูชงชัย สามสี

บริบทในการถ่ายทอด	หลักการสอน	วิธีการสอน	เทคนิคการสอน	เพลงที่ใช้ในการสอน	แบบฝึกที่ใช้ในการสอน	ประเด็นวิเคราะห์อื่น ๆ
การวิเคราะห์ข้อมูล	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....
	.....	.....	.....	.....	.....	.....

แบบบันทึกการสังเกต

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

1. ครูธงชัย สามสีมีหลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนทักษะการบรรเลงตรัวอย่างไร

หลักการสอน.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

วิธีการ.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เทคนิคการสอน.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2. ครูธงชัย สามสี มีหลักการ วิธีการ เทคนิคการสอนที่สอนผู้เรียนแต่ละคน แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

3. ครูธงชัย สามสีลำดับการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวหรือไม่ อย่างไร

4. ครูธงชัย สามสีมีขอบเขตการสอนเนื้อหาสาระการบรรเลงตรัวอย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5. การถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีใช้เพลงอะไร และ/หรือแบบฝึกแบบใดบ้าง

บทเพลง.....

.....

.....

.....

แบบฝึก.....

.....

.....

.....

6. การสอนการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสีเน้นเรื่องใดมากที่สุด

O ความถูกต้องชัดเจนในการบรรเลง อย่างไร .....

.....

.....

.....

O บุคลิก ท่าทางในการบรรเลง อย่างไร .....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

O การใช้เทคนิคในการบรรเลง อย่างไร .....

.....

.....

.....

O การสร้างเสียงตรัวที่หลากหลาย อย่างไร .....

.....

.....

.....

O ความเข้าใจในบทเพลงและวิธีการบรรเลงอย่างลึกซึ้ง อย่างไร .....

.....

.....

.....

7. ครูธงชัย สามสีมีหลักในการวัดประเมินผลทักษะการบรรเลงของผู้เรียนในการถ่ายทอดอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

8. ครูธงชัย สามสีใช้สื่อหรืออุปกรณ์ใดบ้างในการถ่ายทอด.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. ครูธงชัย สามสีใช้สถานที่ใดในการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวบ้าง.....

.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาคผนวก ค

คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทาง ของครูธงชัย สามสี

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาดนตรีศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำ

คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีเป็นเอกสารที่ได้สรุปและเรียบเรียงจากการศึกษาเอกสารและผลการวิจัย เรื่อง *กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี* ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาดนตรีศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อสร้างเป็นแนวทางในการฝึกหัด ตรัวโดยให้สะดวกต่อการนำไปใช้เรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวในขั้นต่าง ๆ นั้นเรียงจากขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นเทคนิคขั้นสูง โดยสร้างขึ้นจากการวิเคราะห์แนวทางการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี

คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีนี้ว่าด้วยเรื่องของการหัดตรัว โดยประกอบด้วย คำชี้แจงในการใช้คู่มือและการเตรียมการที่จำเป็นสำหรับการใช้คู่มือ ประวัติความเป็นมาของตรัว ลักษณะทางกายภาพของตรัว ระบบเสียงและตำแหน่งเสียงของตรัว โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ขั้นตอนการสอนและการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวพร้อมรูปภาพประกอบเพื่อแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง และ แหล่งอ้างอิง/แหล่งข้อมูลที่สามารถศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมได้ ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดในคู่มือฉบับนี้ได้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว

คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีถือได้ว่าเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ทักษะการบรรเลงตรัวทั้งหมดตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นเทคนิคขั้นสูงตามแนวทางของครูธงชัย สามสี โดยสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้ที่สนใจจะฝึกหัดบรรเลงตรัวเพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญอย่างเป็นขั้นตอนได้ด้วยตนเอง และอาจใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสู่เทคนิคการบรรเลงขั้นสูงต่อไป

ผลประโยชน์ใด ๆ ที่เกิดขึ้นแต่การสร้างคู่มือเล่มนี้ ไม่ว่าจะเกิดแก่ผู้ใช้, วงการดนตรี, วงการวิชาชีพ หรือแก่สังคม ผู้เรียบเรียงขออุทิศอานิสงส์เหล่านั้นแด่ครูบาอาจารย์ด้านกันตรึมผู้ล่วงลับที่ได้ถ่ายทอดศิลปะอันเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าประจำวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นสุรินทร์-อีสานใต้มาจนถึงทุกวันนี้

ยุทธนา ทองนำ

เมษายน 2561

คำชี้แจงการใช้คู่มือการบรรเลงตรัว

คู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ฉบับนี้เป็นแนวทางสำหรับผู้ที่สนใจเรียน ตรัวด้วยตนเอง หรือนำไปใช้เป็นแนวทางในการสอนตรัวสำหรับครูผู้สอน เพื่อพัฒนาทักษะการบรรเลง ตรัวตามขั้นตอนของครูธงชัย สามสี โดยรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาสาระต่าง ๆ ในคู่มือ เป็นรูปแบบที่วิเคราะห์ สังเคราะห์ จากคู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น เอกสารวิชาการ และงานวิจัยแล้วสรุปเป็นรูปแบบของคู่มือ ซึ่งประกอบด้วย

1. คำชี้แจงในการใช้คู่มือ เป็นข้อมูลชี้แจงข้อมูลต่าง ๆ ของการใช้คู่มือ ได้แก่ ความเป็นมาของคู่มือ เนื้อหาสาระต่าง ๆ ในคู่มือ ตลอดจนคำแนะนำการใช้คู่มือให้เกิดผลสัมฤทธิ์ข้อ จำกัดของคู่มือ และการเตรียมความพร้อมของผู้ศึกษาก่อนการใช้คู่มือ

2. เนื้อหาสาระ เป็นข้อมูลที่ผู้ศึกษาควรต้องเรียนรู้ และเข้าใจ ควบคู่กับการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของตรัว ได้แก่

1) ประวัติความเป็นมาของตรัว เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับที่มาของตรัว บทบาทหน้าที่ของตรัวในวงกันตรึม ตลอดจนข้อมูลทั่วไปของตรัว

2) ลักษณะทางกายภาพของตรัว เป็นการอธิบายลักษณะทั่วไปของตรัว และส่วนประกอบต่าง ๆ ของตรัว โดยแสดงภาพประกอบอย่างชัดเจน

3) ระบบเสียงของตรัว เป็นการอธิบายเกี่ยวกับการตั้งเสียงตรัว การนำระบบโน้ตตัวอักษรไทย (ด ร ม ฟ ฯ) มาเทียบใช้กับตำแหน่งนิ้วหรือตำแหน่งเสียงของตรัว

4) โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี เป็นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับแบบฝึกและบทเพลงต่าง ๆ สำหรับการฝึกเทคนิคการบรรเลงตรัว เช่น แบบฝึกสำหรับไล่เสียง แบบฝึกสำหรับการใช้คันชัก แบบฝึกเพลงพื้นฐาน

ข้อมูลทั้งหมดผู้เรียบเรียงได้ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์จากเอกสารประกอบการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวเบื้องต้นของครูธงชัย สามสี นำมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ ประกอบกับเพิ่มเติมในส่วนของทักษะการบรรเลงเพลงอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากเพลงขั้นเบื้องต้น โดยใช้แบบฝึก และโน้ตเพลงจากเอกสารดังกล่าวซึ่งเป็นสิ่งที่ครูธงชัย สามสีใช้ในการถ่ายทอดตามแนวทางของท่าน

3. ขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว ได้แก่ เป็นการอธิบายขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลง ตรัวที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ออกมาเป็นขั้น ๆ พร้อมรูปภาพประกอบเพื่อแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ได้แก่

ขั้นที่ 1 ประเมินตนเอง เป็นการประเมินเบื้องต้นว่าตนเองมีทักษะการบรรเลงตรัวอยู่ในระดับใด หากมีพื้นฐานมาก่อนแล้ว ต้องประเมินว่ามีพื้นฐานท่าทางการบรรเลงตรัวตรงตาม

แนวทางของครูธงชัย สามสีในขั้นที่ 2 หรือไม่ แล้วจึงค่อยปรับทักษะตามขั้นที่ 2 เพื่อให้ตรงตามแนวทางต่อไป

ขั้นที่ 2 พื้นฐานท่าทางการบรรเลงตรัว เริ่มจากตั้งแต่อิริยาบถการบรรเลงในท่าต่าง ๆ ได้แก่ นั่งขัดสมาธิ นั่งพับเพียบ และนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง เป็นต้น พื้นฐานการจับตรัวในรูปแบบของครูธงชัย สามสี ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูท่านเน้นย้ำสำหรับลูกศิษย์ทุกคน

ขั้นที่ 3 พื้นฐานการฝึกคันชักและการไล่ระดับเสียง เป็นพื้นฐานสำคัญที่ต่อเนื่องจากทักษะท่าทางการบรรเลงตรัว เนื่องจากท่าทางบรรเลงถูกต้องและมีน้ำหนักมือในการใช้คันชักที่ดีย่อมส่งผลให้เสียงตรัวที่มีคุณภาพ และ การไล่ระดับเสียงจะทำให้เข้าใจระบบเสียงของตรัว ซึ่งสามารถสร้างเสียงให้ครบทุกตัวโน้ตได้ เมื่อพื้นฐานด้านนี้ดีแล้วการฝึกการบรรเลงตรัวในขั้นต่อไปย่อมไม่ใช่เรื่องยาก ลูกศิษย์ของครูธงชัย สามสีทุกคนต้องมีพื้นฐานดังกล่าวข้างต้นจึงจะสามารถฝึกบรรเลงเป็นเพลงเบื้องต้นและทักษะการบรรเลงระดับสูงต่อไป

ขั้นที่ 4 ฝึกบรรเลงเพลงเบื้องต้น

ขั้นที่ 5 ฝึกเทคนิคและการสร้างเสียงต่าง ๆ ของ ตรัว

4. การประเมินผล โดยผู้ฝึกต้องประเมินทักษะการบรรเลงด้วยตนเองตามเกณฑ์การประเมินทักษะ (Rubric) ที่กำหนดให้ในส่วนท้ายของแต่ละแบบฝึกทักษะ

5. แหล่งอ้างอิง/แหล่งข้อมูล

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีเล่มนี้ได้รวบรวมองค์ความเกี่ยวกับทักษะการบรรเลงตรัวตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงระดับขั้นสูงโดยภาพรวมทั้งหมดจากกระบวนการศึกษาวิจัย ซึ่งทักษะการบรรเลงขั้นสูงมีข้อจำกัด ตรงที่ทักษะการบรรเลงต้องใช้เวลาฝึกฝน เพื่อพัฒนาทักษะให้ถึงขั้นนี้ได้ ประกอบกับทักษะการบรรเลงมีรายละเอียดบางประการที่คู่มือไม่สามารถอธิบายได้ละเอียดเท่ากับผู้สอนโดยตรง ผู้เรียบเรียงจึงไม่สามารถรับรองได้ว่าผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะเกิดผลสัมฤทธิ์ในการฝึกหรือบรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพเทียบเท่ากับการเรียนโดยตรงกับครูธงชัย สามสีหรือครูผู้สอนท่านอื่น ๆ หากผู้สนใจที่ต้องจะการพัฒนาทักษะให้ถึงขั้นสูง ผู้เรียบเรียงแนะนำให้ไปศึกษาเพิ่มเติมจากครูผู้เชี่ยวชาญด้านการบรรเลงตรัวโดยตรงเพื่อประสิทธิภาพที่ดีในการเรียนรู้ นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่สุดเพื่อความสำเร็จในการเรียนรู้ทักษะการบรรเลงตรัว ผู้เรียนจะต้องมีความอดทนและขยันหมั่นเพียรในการฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอ ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เพิ่มเติม และ หมั่นฟังเพลงกันตรึมที่มีให้ฟังอยู่ทั่วไปในแหล่งสื่อข้อมูลต่าง ๆ อย่างเช่นในสื่อ Youtube เพื่อเพิ่มประสบการณ์ทางด้านการฟังให้คุ้นเคยกับทำนองและสำเนียงเพลง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	278
คำชี้แจงในการใช้คู่มือ	279
บทที่ 1 ความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของตรัว	282
ประวัติความเป็นมาของตรัว	282
ลักษณะทางกายภาพของตรัว	285
ระบบเสียงของตรัว	292
โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี	294
บทที่ 2 ขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว	308
ขั้นที่ 1 ประเมินตนเอง	308
ขั้นที่ 2 พื้นฐานท่าทางการบรรเลงตรัว	308
ขั้นที่ 3 พื้นฐานการฝึกคันชักและการไล่ระดับเสียง	316
ขั้นที่ 4 ฝึกบรรเลงเพลงเบื้องต้น	334
ขั้นที่ 5 ฝึกเทคนิคและการสร้างเสียงต่าง ๆ ของตรัว	338
การประเมินผล	374
แหล่งอ้างอิง/แหล่งข้อมูล	375
ชีวประวัติครูธงชัย สามสี	377

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1
ความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของตรัว (กันตรึม)

1. ประวัติความเป็นมาของตรัว (กันตรึม)

กันตรึม คือ วงดนตรีพื้นเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาเขมรในชีวิตประจำวัน ในปัจจุบัน จากการสืบสาวประวัติความเป็นมาของกันตรึมไม่สามารถหารายละเอียดที่แน่ชัดมากนัก (พรรณราย คำโสภา, 2540) ที่มาของชื่อวงดนตรีนี้สันนิษฐานได้ว่ามาจากการนำเอาจังหวะการตีกลองโทนในวงกันตรึม ที่มีเสียงเป็น โจ๊ะ-คะครึม-ครึม มาเรียกเป็นชื่อวงดนตรีนี้ (สมจิตร กัลยาศิริ, 2524) สอดคล้องกับ ภูมิจิตร เรืองเดช ได้กล่าวว่า จังหวะเสียงดัง โจ๊ะกันตรึม โจ๊ะ ตรึม ตรึม จากกลองกันตรึมเป็นเสียงวงดนตรีพื้นเมือง เป็นเพลงปฏิพากย์ที่มีทวงทำนองและเนื้อร้องเป็นภาษาเขมร เรียกว่า เพลงกันตรึม (ภูมิจิตร เรืองเดช, 2529) นอกจากนี้ยังมีข้อสันนิษฐานว่าวงกันตรึม พัฒนามาจากดนตรีประกอบพิธีกรรม เช่น ทรงเจ้าเข้าผี หรือการบวงสรวงสังเวยต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันนี้กันตรึมก็ยังคงใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมเข้าทรง และเพื่อความบันเทิงทั่วไปอีกด้วย (วิเศษ ชาญประโคน, 2539; พรรณราย คำโสภา, 2540)

เพลงกันตรึมมีทำนองเพลงมากกว่า 228 ทำนองเพลงตามคำบอกเล่า ซึ่งไม่มีใครบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากเป็นการถ่ายทอดกันมาแบบมุขปาฐะ (ปิ่น ดีสม, 2539 อ้างถึงใน อัครพล บริกุล, 2540 ; โฆษิต ดีสม, 2544) ปัจจุบันมีการร้องเล่นอยู่ประมาณ 90-100 ทำนองเพลง (น้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์, 2539 อ้างถึงใน อัครพล บริกุล, 2540 ; โฆษิต ดีสม, 2544) สอดคล้องกับภูมิจิตร เรืองเดช กล่าวว่าทำนองของเพลงกันตรึมมีมากกว่า 100 ทำนองเพลง (ภูมิจิตร เรืองเดช, 2529) โดยทำนองเพลงสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มเป็นหลัก (อัครพล บริกุล, 2540 ; วิเศษ ชาญประโคน, 2539) ดังนี้

1. ทำนองเพลงไหว้ครูหรือเพลงชั้นสูง
2. ทำนองเพลงแห่
3. ทำนองเพลงเบ็ดเตล็ด

เครื่องดนตรีในวงกันตรึมโดยทั่วไปแล้วจะประกอบไปเครื่องดนตรีหลัก 3 ชิ้น และเครื่องดนตรีประกอบจังหวะอื่น ๆ ดังนี้

1) ตรัว (ซอกันตรึม)

2) แป๊ย ออ (ปี่อ้อ)

3) สกวร/สโกร (กลองกันตรึม)

และ 4) เครื่องดนตรีประกอบจังหวะอื่น ๆ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ

ครูปิ่น ดีสม ผู้เชี่ยวชาญเพลงกันตรึมบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ กล่าวถึงเครื่องดนตรีหลักในวงกันตรึมว่า ต้องประกอบไปด้วยกลองกันตรึมอย่างน้อย 2 ใบ ปี่อ้อ 1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เลา ตรัว 1 คัน และเครื่องประกอบจังหวะตามความสะดวก จะมีหรือไม่มีก็ได้ มีเพียงเครื่องดนตรีหลักทั้ง 4 ชิ้นดังกล่าว ก็ถือว่าเป็นวงกันตรึมได้ (ปิ่น ดีสม, 2536 อ้างถึงใน วิเศษ ชาญประโคน, 2539)

การประสมวงของกันตรึมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ โดยอาจจะไม่มีการนำเอาปี่อ้อมาประสมวงด้วยเนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีที่ฝึกยาก น้อยคนนักที่จะเป่าเป็นจึงทำให้ไม่มีคนเป่าปี่อ้อ เครื่องดนตรีที่บรรเลงทำนองเพลงเป็นหลักในวงได้แก่ ปี่อ้อและตรัว ซึ่งถ้าไม่มีปี่อ้อในวง ตรัวจึงเป็นเครื่องดนตรีหลักที่มีความสำคัญในการบรรเลงในวงกันตรึม

“ตรัว”, “โตร” เป็นภาษาเขมร แปลว่า “ซอ” เป็นคำเรียกเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสี (ซอ) (สุพรรณี เหลือบุญชู, 2545) ตรัวจึงเป็นคำที่โดยทั่วไปในภาษาชาวบ้านใช้เรียกซอขนาดต่าง ๆ โดยภาพรวมทั้งหมด และเพื่อความชัดเจน ภาษาในทางวิชาการได้มีการเติมคำว่า “กันตรึม” ต่อท้ายในการเรียกชื่อเครื่องดนตรีที่ใช้ในวงกันตรึม เช่น ซอกันตรึม กลองกันตรึม เพื่อชี้เฉพาะให้รู้ว่าซอหรือกลองชนิดนี้เป็นเครื่องดนตรีที่เล่นประจำอยู่ในวงกันตรึม ดังนั้นคำว่า “ตรัวกันตรึม” หรือ “ซอกันตรึม” จึงหมายถึง ตรัวหรือซอที่ใช้ในวงกันตรึมนั่นเอง (ขำคม พรประสิทธิ์, 2550)

ที่มาของตรัวกันตรึมไม่มีหลักฐานที่แสดงได้ชัดเจนว่ามาจากที่ใด แต่ก็สันนิษฐานว่ามีที่มาและพัฒนาพร้อมกับวงกันตรึม จากหลักฐานภาพถ่าย “คณะกันตรึม” ในคราวที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จทอดพระเนตรปราสาทระแงง (ปราสาทศีขรภูมิ) อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2472 นั้น ทางราชการได้จัดให้มีการบรรเลงดนตรีพื้นเมืองต้อนรับเสด็จเรียกว่า “ประโคมเจะกันตรึม” ขึ้น (อัษฎางค์ ชมดี, 2552) ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 วงประโคมเจะกันตรึม

ที่มาของภาพ: http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=kruaun&month=05-2010&group=15

ภาพที่ 2 วงประโคมเจะกันตรึม 2

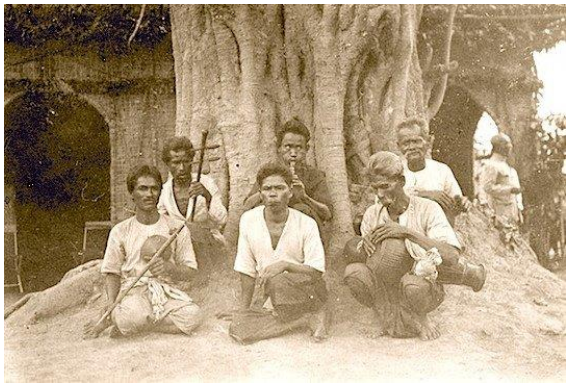

ที่มาของภาพ:
https://www.facebook.com/photo.php?fbid=396917773679021&set=a.349990308371768.73594.100000824042174&type=3

จากภาพถ่ายสังเกตได้ว่ามีนักดนตรีประมาณ 6-7 คน (ภาพที่ 1 มี 7 คน ส่วนภาพที่ 2 มี 6 คน) เป็นชายล้วนทั้งหมด เครื่องดนตรีประกอบไปด้วย 1) ซอสามสาย 2) ซอสองสาย (ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นซอกลางหรือซออู้) 3) ปี่อ้อ 4) พิณน้ำเต้า 5) กลอง 6) เป่าใบไม้/ร้อง ลักษณะการประสมวงมีเครื่องดนตรีทั้งดีสีตีเป่า ซึ่งมีลักษณะคล้ายวงมโหรีโบราณ ในกฎมณเฑียรบาลสมัยอยุธยามีอีกชื่อว่า “ดนตรี” โดยเป็นชนิดเดียวกับวงพิณพาทย์ (มีพิณเป็นเครื่องนำ) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวงกันตรึมเป็นดนตรีที่มีรากเหง้าเค้าโครงเดียวกันกับดนตรีอื่น ๆ ในดินแดนอุษาคเนย์ (อัษฎางค์ ชมดี, 2552)

หากเปรียบเทียบกับวงกันตรึมในจังหวัดสุรินทร์ปัจจุบัน พบว่าเครื่องดนตรีที่คล้ายกันที่ยังคงอยู่ ได้แก่ ซอกลาง(ตรัว) ปี่อ้อ กลอง ซึ่งแสดงว่าวงกันตรึมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพบริบทต่าง ๆ มีการประสมเครื่องดนตรีตามความสะดวก และด้วยลักษณะของดนตรีพื้นบ้านที่ไม่มีกฎเกณฑ์กำหนดตายตัว เครื่องดนตรีในการประสมวงจึงสร้างจากวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น จึงทำให้ลักษณะของตรัวหรือซอกลางที่ใช้บรรเลงในวงกันตรึมมีความแตกต่างกันไปแต่ละวง

2. ลักษณะทางกายภาพของตรัว

2.1 ลักษณะทั่วไปของตรัว

เครื่องดนตรีแต่ละชนิดมีคุณลักษณะ คุณสมบัติที่ต่างกันขึ้นอยู่กับวัสดุที่ประกอบขึ้นเป็นเครื่องดนตรีนั้นๆ แม้แต่เครื่องดนตรีชนิดเดียวกัน ใช้วัสดุที่เหมือนๆกัน ยังให้เนื้อเสียงที่ต่างกัน เช่น ซอด้วงสองคันที่มีขนาดกระบอกเสียง ความยาว หน้าซอ สายซอ หย่องเท่ากัน และใช้ไม้ชนิดเดียวกัน เมื่อนำทั้งสองคันมาเทียบกัน ถึงแม้จะให้เสียงที่คล้ายกัน แต่ก็สามารถแยกแยะความแตกต่างของเสียงออกได้

ซอแต่ละชนิด (ซอสองสาย) มีน้ำเสียงที่แตกต่างกัน ตามขนาดและรูปทรงของซอ โดยทั่วไปเครื่องดนตรีประเภทซอ (สองสาย) ในประเทศไทย จะพบได้ 3 ประเภทโดยแบ่งอย่างคร่าว ๆ ตามลักษณะของเนื้อเสียงของซอ ได้แก่

1) ซอเสียงแหลม เช่น ซอด้วง ซออี้ สะล้อ (เล็ก)

2) ซอเสียงกลาง เช่น ตรัว(ซอกันตรึม) ซอกลาง ซอ(อีสานเหนือ) สะล้อ(กลาง)

3) ซอเสียงทุ้ม/ต่ำ เช่น ซออู้ สะล้อ (ใหญ่)

ตรัว/ซอกันตรึม คือ ซอประเภทหนึ่งที่มีเนื้อเสียงกลางๆ ไม่แหลม ไม่ทุ้ม เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้แถบสามจังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศกัมพูชาได้แก่ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ตรัวถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีทำนองหลักในวงกันตรึม

2.2 ลักษณะทางกายภาพของตรัว (กันตรึม)

1) กะโหลก (ตะล้อกตรัว)

กะโหลกหรือตะล้อกตรัว มีลักษณะหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับวัสดุที่หาได้ตามท้องถิ่นนั้นๆ มีหน้าที่กำธรเสียง โดยเสียงที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของหนังหน้าซอซึ่งอยู่ด้านหน้าของกะโหลกดังออกจากช่องเสียงที่อยู่ตรงกันข้าม หรือรูที่เจาะไว้ตรงก้นกะโหลก ส่วนจุดกึ่งกลางด้านบนและด้านล่างของกะโหลกที่มีระยะห่างจากขอบหน้าซอประมาณ 1-1.5 นิ้ว เป็นรูที่เจาะไว้สำหรับสอดปลายด้ามของตรัว เพื่อยึดกะโหลกและด้ามไว้ด้วยกัน โดยจะขอยกตัวอย่างกะโหลกที่พบเป็นส่วนใหญ่ ดังนี้

- กะโหลกทรงกะลามะพร้าว มีลักษณะเป็นกะลาทรงพิเศษคล้ายกะลามะพร้าวซออู้ แต่มีขนาดเล็กกว่า ผ่าด้านข้างออกหนึ่งในสามส่วนของกะลา ด้านบนเรียบ (ตามะพร้าวอยู่ด้านล่าง)

ภาพที่ 3 ตะล้อกตรัว (ด้านข้าง)

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557

ภาพที่ 4 ตะล้อกตรัว (ด้านหน้า)

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557

- กะโหลกทรงกระบอก ลักษณะเป็นไม้เนื้อแข็งทรงกระบอกกลวงบาง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 8-10 เซนติเมตร ยาวประมาณ 13-16 เซนติเมตร

ภาพที่ 5 กะโหลกตรัวทรงกระบอก

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2558

- กะโหลกทำจากกระดองเต่า ลักษณะเป็นกระดองเต่าตัดด้านหัวประมาณ 1 ใน 4 เพื่อขึงหนังหน้าซอ

ภาพที่ 6 กะโหลกตรัวทรงกระดองเต่า

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559

2) หน้าซอ / มุก ตรัว

หน้าซอ หรือ มุกตรัว คือ หนังสัตว์ที่นำมาขึ้นหน้าขึงตึงด้านหน้าตัดของกะโหลกซอ ส่วนใหญ่ใช้หนังสัตว์เลื้อยคลาน เช่น งูเหลือม งูหลาม ตะกวด เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้หนังวัวและหนังแพะอีกด้วย

ภาพที่ 7 หน้าซอหนังตะกวด

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2558

ภาพที่ 8 หน้าซอหนังงูเหลือม

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2558

3) ด้าม / ดอง ตรัว

ด้ามมีลักษณะเป็นไม้ด้ามยาวทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น พยุง ประดู่ เป็นต้น มีความยาวประมาณ 70-96 เซนติเมตร ปลายด้านบนมีลักษณะที่ขึ้นอยู่กับผู้ผลิตจะออกแบบสร้างขึ้นมา ถัดลงมาจากปลายประมาณ 1 คืบ มีรูสำหรับสอดลูกบิดสองรู ส่วนปลายอีกด้านเหลากลึงให้เรียวเพื่อสอดเข้าไปในช่องของกะโหลก โดยให้โผล่พ้นกะโหลกประมาณ 1-2 เซนติเมตร สำหรับเป็นหลักในการผูกหรือคล้องสายซอ ในทางดนตรีไทย เรียกว่า เท้าซอ

ภาพที่ 9 ด้ามซอ

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2559

ภาพที่ 10 ปลายด้ามซอด้านบน

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

ภาพที่ 11 ปลายด้ามซอด้านล่าง

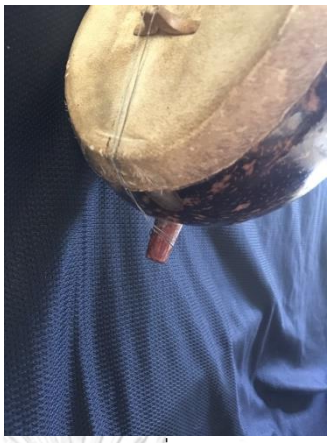

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

4) ลูกบิด (ตระจีก ตรัว)

ลูกบิดทำจากไม้ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ไม้ท่อนเดียวกับด้ามหรือดองตรัว มี 2 อัน สอดให้ทะลุด้าม มีความยาวประมาณ 15-22 เซนติเมตร ใช้สำหรับผูกสายซอและปรับระดับเสียง

ภาพที่ 12 ลูกบิด

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

5) คันชัก (ชนาก ตรัว)

คันชักมีลักษณะโก่งโค้งคล้ายคันธนู แบ่งได้เป็นสองส่วน ได้แก่ ส่วนแรกคือ ก้านคันชัก ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็งท่อนเดียวกับด้ามตรัวหรืออาจใช้ไม้ไผ่ก็ได้ มีความยาวประมาณ 60-70 เซนติเมตร และส่วนที่สองคือ หางม้า ทำจากเอ็นเบอร์ 0.20 ซึ่งใช้แทน (ขน)หางม้า ประมาณ 120-200 เส้น โดยปลายแต่ละด้านขมวดปมและทำบ่วงขึงตึงที่ก้านคันชัก

ภาพที่ 13 คันชัก

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

6) สาย (กแส ตรัว)

สายมีลักษณะเป็นเส้นลวด มี 2 สาย โดยใช้สายลวดเบรกจักรยานเก่าซึ่งเป็นวัสดุที่ทนทานและหาได้ง่าย ปัจจุบันนิยมใช้สายกีต้าร์โปร่ง (สาย 2) แทน

ภาพที่ 14 สายตรัว

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

ภาพที่ 15 สายตรัว

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

7) รัดอก (กแส จัง แก๊ะ)

รัดอกมีหน้าที่รัดหรือรวบสายซอทั้ง 2 สายให้ชิดติดกัน โดยใช้สายไฟที่มีเปลือกหุ้ม เบอร์ 1.5 หรือเชือกขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2-3 มิลลิเมตร

ภาพที่ 16 รัดอก
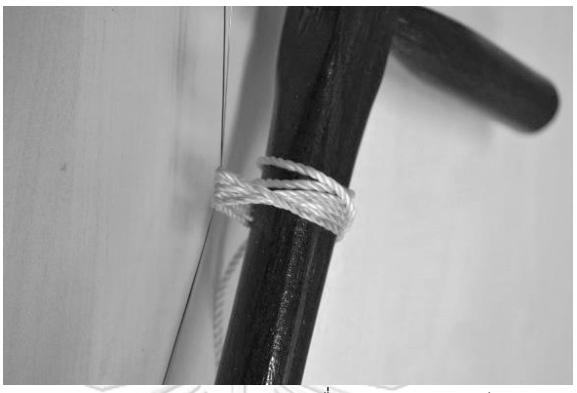
ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557

ภาพที่ 17 รัดอก (สายไฟ)

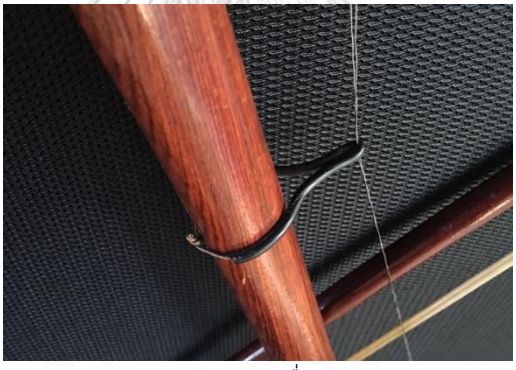

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

8) หย่อง / ยอง ตรัว

หย่องมีลักษณะเป็นทรงสี่เหลี่ยมคางหมูคล้ายหย่องของซอสามสาย ทำจากไม้ไผ่หรือไม้เนื้อแข็ง ทำหน้าที่เป็นสะพานรับความสั่นสะเทือนจากสายซอสู่หน้าหน้าซอ

ภาพที่ 18 หย่อง

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ ถ่ายเมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

3. ระบบเสียงของตรัว

3.1 คุณลักษณะทางเสียงของตรัว

ลักษณะกะโหลกของตรัวกันตรึมไม่ว่าจะเป็นแบบใดดังกล่าวมาแล้ว (หัวข้อที่ 2.2 ข้อที่ 1) ส่วนใหญ่แล้วมีพื้นที่ช่องว่างภายในกะโหลกเสียงที่กว้าง (ไม่แคบเหมือนซอด้วง แต่ก็ไม่กว้างเท่าซออู้) ตัวกะโหลกมีความบาง ใช้สายซอที่เป็นเส้นโลหะขนาดเล็ก (สายลวดหรือสายกีต้าร์) ลักษณะดังกล่าวย่อมทำให้ ตรัวมีเสียงที่ไม่แหลมแหบเหมือนซอด้วงและทุ้มเหมือนซออู้ อีกทั้งหากหย่องทำจากวัสดุที่มีมวลน้อย เบา ตรัวก็จะมีเสียงค่อนข้างไปทางเสียงแหลม และในทางตรงกันข้ามหย่องที่ทำจากวัสดุที่มีมวลหนักขนาดใหญ่ ตรัวก็จะมีเสียงทุ้ม ดังนั้นลักษณะเสียงของตรัวจึงมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของวัสดุที่นำมาสร้าง

3.2 การเทียบเสียงตรัว

วงกันตรึมมีเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า คือ ปี่อ้อ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงคงที่ที่สุดในวงกันตรึมและไม่สามารถปรับเสียงหรือคีย์ได้หลากหลายเท่าตรัวซึ่งมีความยืดหยุ่นมากกว่า ดังนั้นถ้าหากการประสมวงกันตรึมที่มีปี่อ้อประสมด้วยนั้น การเทียบเสียงตรัวจึงขึ้นอยู่กับปี่อ้อ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับปี่อ้อ พบว่า ปี่อ้อเป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนองหลักอย่างหนึ่งในวงกันตรึม เป็นเครื่องเป่าประเภทลิ้นคู่ มีหน้าที่เป็นพระเอก (ดำเนินทำนอง) ของวงแต่เป็นรองจากซอ ระดับเสียงของปี่อ้อยังไม่มีผู้ใดกำหนดไว้เป็นมาตรฐาน เนื่องจากการสร้างปี่อ้อนั้น วงกันตรึมแต่ละคณะก็จะสร้างปี่อ้อตามระดับเสียงที่นักร้องภายในวงร้องได้สะดวกหรือตามความพอใจของช่าง จึงทำให้ระดับเสียงปี่อ้อมีระดับเสียงที่แตกต่างกันไป (สมบูรณ์ ชำนาญ, 2553) เนื่องด้วยระดับเสียงที่แตกต่างกันนั้นจึงเป็นการยากที่จะเทียบเสียงตามระบบเสียงสากล เพื่อให้เห็นความชัดเจนของระบบเสียงปี่อ้อมากขึ้น จึงอนุโลมให้ปี่อ้อมีระดับเสียงและขั้นเสียงเท่ากับขลุ่ยเพียงออ เนื่องจากในทางกายภาพแล้ว ลักษณะของรูนิ้วบังคับเสียงและรูนิ้วค้ำของปี่อ้อมีความคล้ายคลึงกับขลุ่ยเพียงออ และในทางปฏิบัติ การไล่ระดับเสียงจากเสียงต่ำไปเสียงสูงหรือสูงไปต่ำก็มีลักษณะการวางนิ้วปิด-เปิดคล้ายกันด้วย ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 17 ภาพแสดงแผนผังการวางนิ้วปิด-เปิด ระดับเสียงของขลุ่ยเพียงออกับปี่อ้อ

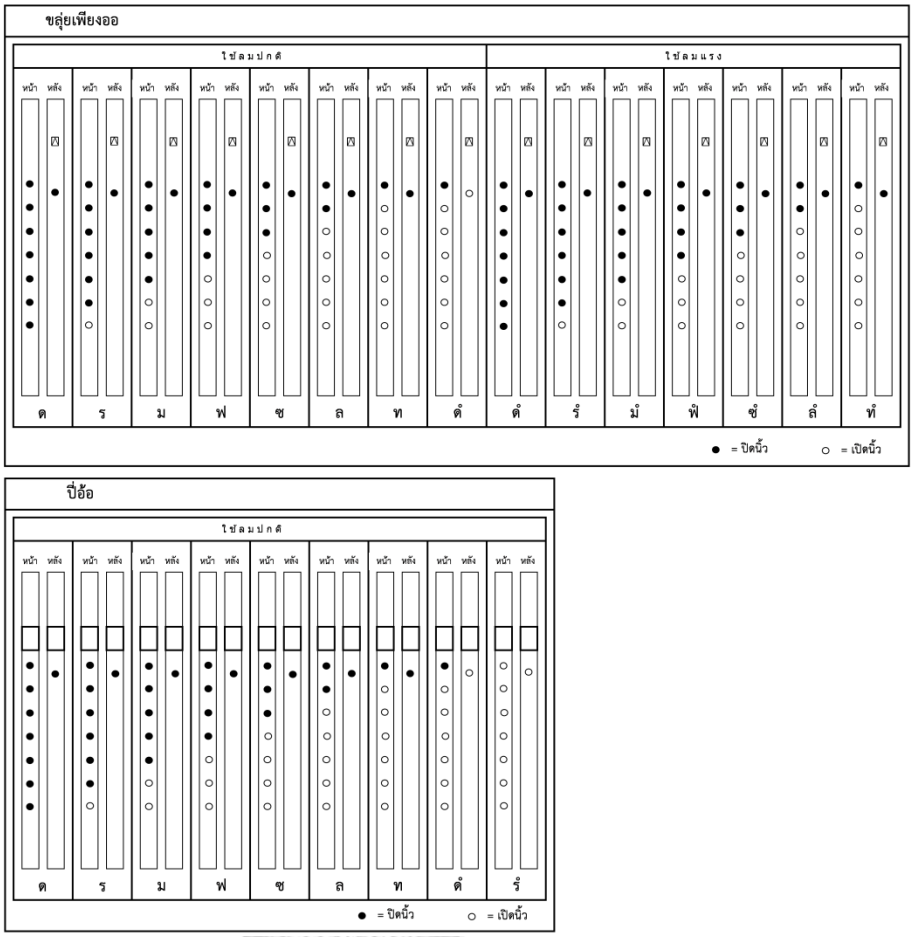

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ, 2558

จากภาพจะเห็นได้ว่า ปี่อ้อมีข้อจำกัดในเรื่องของช่วงเสียง มีช่วงเสียงเพียงแค่ 1 ช่วงเสียงซึ่งต่างจากขลุ่ยเพียงออที่มีระดับเสียงถึง 2 ช่วงทบ

การเทียบเสียงตรัว นิยมเทียบเป็น คู่ 4 เป็นการเทียบเสียงที่ถ่ายทอดกันมาแต่เดิม ซึ่งเหมาะแก่การบรรเลงแบบพื้นบ้านดั้งเดิม (สมบูรณ์ ชำนาญ, 2553) โดยปิดรูนิ้วค้ำกับรูนับเสียง 6 รูบนเรียงลงมาแล้วเป่า เป็นเสียงเร ตรงกับสายในของซอ และปิดรูนิ้วค้ำกับปิดรูนับเสียง 3 รูบนเรียงลงมาแล้วเป่า เป็นเสียงซอล ตรงกับสายนอกของซอ

กรณีที่ไม่มีปี่อ้อแต่มีนักร้อง ให้ตั้งเสียงคู่ 4 เช่นเดิมแต่อยู่ในช่วงเสียงที่นักร้องร้องได้สะดวก และกรณีที่ไม่มีทั้งปี่อ้อและนักร้องตั้งเสียงคู่ 4 ได้ตามสะดวกหรือความพอใจของผู้บรรเลง

ดังนั้นการเทียบเสียงตรัวสามารถแบ่งได้สองลักษณะคือ 1) เทียบเสียงกับปี่อ้อ 2) เทียบเสียงกับนักร้อง ซึ่งในลักษณะที่สองนั้น ใช้เทียบในกรณีที่ไม่มีปี่อ้อบรรเลงร่วมด้วย สำหรับคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีได้กำหนดการเทียบเสียงตรัวโดยให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล เพื่อสะดวกในการบันทึกโน้ตสำหรับการบรรเลง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 1 ตารางแสดงตำแน่งนิ้ว – ระดับเสียงของตรัว

ตำแหน่งนิ้ว	สายใน	สายนอก
สายเปล่า	ร	ซ
นิ้วชี้	ม	ล
นิ้วกลาง	ฟ	ท
นิ้วนาง	ซ*	ด
นิ้วก้อย	ล*	รำ

หมายเหตุ * ตำแหน่งเสียงดังกล่าวนิยมใช้เป็นบรรเลงในบางบทเพลง หรือขึ้นอยู่กับผู้บรรเลงจะเลือกใช้ในการสร้างเสียงสำเนียงเพลง

4. โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการสอนตามแนวทางของครูธงชัย สามสี

แบบฝึกการบรรเลงตรัวนี้ ได้จัดทำขึ้นตามแนวทางการถ่ายทอดทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี โดยเริ่มจากการฝึกทักษะพื้นฐานที่จำเป็นเริ่มต้นสำหรับการบรรเลงตรัวไปจนถึงบทเพลงเบื้องต้น ได้แก่ เพลงปการันเจก เพลงอายัยลำแบ เพลงอายัยกลาย เพลงอายัยซาระยัง และเพลงมงกวลจองได ซึ่งแบบฝึกใช้วิธีการบันทึกโน้ตตามแนวทางของครูธงชัย สามสี (ธงชัย สามสี, ม.ป.ป.) พร้อมกับใช้สัญลักษณ์ ⌣ ⌢ เพื่อกำหนดบังคับคันชักเข้า-ออกประจำอยู่บนทุกตัวโน้ตในการฝึกเบื้องต้น

4.1 แบบฝึกคันชัก (การใช้คันชักสีสายเปล่า)

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการใช้น้ำหนักคันชักในขั้นแรกโดยควบคุมให้เสียงตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก(หางม้า) จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ต 2 ตัวหลักในแบบฝึก ได้แก่ ตัวเร และ ตัวซอล

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

แบบฝึกที่ 4.1.1

⌣	⌢	⌣	⌢	⌣	⌢	⌣	⌢
- - - ร	- - - ซ	- - - ร	- - - ซ	- - - ร	- - - ซ	- - - ร	- - - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.1.2

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ร - ร	- ซ - ซ	- ร - ร	- ซ - ซ	- ร - ร	- ซ - ซ	- ร - ร	- ซ - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.1.3

⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢
- - - ร	- ร - ร	- - - ซ	- ซ - ซ	- - - ร	- ร - ร	- - - ซ	- ซ - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกที่ 4.1.4

⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢
ร ร ร ร	ซ ซ ซ ซ	ร ร ร ร	ซ ซ ซ ซ	ร ร ร ร	ซ ซ ซ ซ	ร ร ร ร	ซ ซ ซ ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

4.2 แบบฝึกไล่เสียง สายใน

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการใช้น้ำหนักคันชักในการควบคุมให้เสียงตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก(หางม้า) จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ตประจำสายใน 3 ตัวหลักในแบบฝึก ได้แก่ ตัวเร ตัวมี และ ตัวฟา

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

แบบฝึกที่ 4.2.1

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ร - ร	- ม - ม	- ฟ - ฟ	- ร - ร	- ม - ม	- ฟ - ฟ	- ร - ร	- ม - ม
⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ฟ - ฟ	- ม - ม	- ร - ร	- ฟ - ฟ	- ม - ม	- ร - ร	- ฟ - ฟ	- ม - ม

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกที่ 4.2.2

⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢
- - - ร	- ม - ฟ	- - - ร	- ม - ฟ	- - - ร	- ม - ฟ	- - - ร	- ม - ฟ
⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢
- - - ฟ	- ม - ร	- - - ฟ	- ม - ร	- - - ฟ	- ม - ร	- - - ฟ	- ม - ร

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

4.3 แบบฝึกไล่เสียง สายนอก

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการใช้น้ำหนักคันชักในการควบคุมให้เสียงตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก(หางม้า) จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ตประจำสายนอก 5 ตัวหลักในแบบฝึก ได้แก่ ตัวซอล ตัวลา ตัวที ตัวโด และ ตัวเรสูง

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกที่ 4.3.1

⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜
- ซ - ซ	- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รำ - รำ	- ซ - ซ	- ล - ล	- ท - ท
⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜
- ด - ด	- รำ - รำ	- ซ - ซ	- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รำ - รำ	- ซ - ซ
⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜
- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รำ - รำ	- ด - ด	- ท - ท	- ล - ล	- ซ - ซ
⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜
- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รำ - รำ	- ด - ด	- ท - ท	- ล - ล	- ซ - ซ
⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜	⏑ ⏜
- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รำ - รำ	- ด - ด	- ท - ท	- ล - ล	- ซ - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⏑ = คันชักออก ⏜ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.3.2

◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠
- - - ซ	- ล - ท	- - - ซ	- ล - ท	- - - ล	- ท - ด	- - - ล	- ท - ด
◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠
- - - ท	- ด - ร	- - - ท	- ด - ร	- - - ซ	- ล - ท	- - - ซ	- ล - ท
◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠
- - - ล	- ท - ด	- - - ล	- ท - ด	- - - ท	- ด - ร	- - - ท	- ด - ร
◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠
- - - ร	- ด - ท	- - - ร	- ด - ท	- - - ด	- ท - ล	- - - ด	- ท - ล
◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠
- - - ท	- ล - ซ	- - - ท	- ล - ซ	- - - ร	- ด - ท	- - - ร	- ด - ท
◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠
- - - ด	- ท - ล	- - - ด	- ท - ล	- - - ท	- ล - ซ	- - - ท	- ล - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ◡ = คันชักออก ◠ = คันชักเข้า)

4.4 แบบฝึกไล่เสียง

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการใช้น้ำหนักคันชักในการควบคุมให้เสียงตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก(หางม้า) โดยให้มีความสอดคล้องกับสัญลักษณ์บังคับคันชักเข้า-ออก จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ตทุกตัวในระบบเสียงของตรัว

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

แบบฝึกที่ 4.4.1

◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ฟ - ฟ	- ซ - ซ	- ฟ - ฟ	- ซ - ซ	- ฟ - ฟ	- ซ - ซ	- ฟ - ฟ	- ซ - ซ
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ร - ร	- ม - ม	- ฟ - ฟ	- ซ - ซ	- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รำ - รำ
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- รำ - รำ	- ด - ด	- ท - ท	- ล - ล	- ซ - ซ	- ฟ - ฟ	- ม - ม	- รำ - รำ
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ร - ม	- ฟ - ซ	- ล - ท	- ด - รำ	- รำ - ด	- ท - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ร - ม	- ฟ - ซ	- ล - ท	- ด - รำ	- รำ - ด	- ท - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ◡ = คันชักออก ◠ = คันชักเข้า)

แบบฝึกหัดที่ 4.4.2

◡	◠	◡	◠	◡	◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - ร	- - - ซ	- - - ร	- - - ร	- - - ซ	- - - ซ	- ร - ซ	- ร - ซ
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ฟ - ร	- ซ - ม	- ล - ซ	- ด - ล	- รำ - ด	- ท - ซ	- ม - ล	- ฟ - ร
◡	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡	◡ ◠
- - - ซ	- ม - ซ	- - - ร	- ล - ซ	- - - ฟ	- ร - ฟ	- - - ท	- ล - ซ
◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠
- - - ด	- ล - ด	- - - รำ	- ด - ท	- ซ ม ซ	- ร ล ซ	- ฟ ร ฟ	- ท ล ซ
◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠
- ด ล ด	- ร ด ท	- ล ด ล	- ซ ล ซ	- ซ - ซ	ร ร ร ร	ซ ซ ซ ซ	- ล - ล
◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠
ด ด ด ด	- ซ - ซ	ร ร ร ร	- ท - ท	ล ล ล ล	- ซ - ซ	ฟ ฟ ฟ ฟ	- ม - ม
◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠
ร ร ร ร	- ม - ฟ	ซ ซ ซ ซ	- ล ท ด	ร ร ร ร	- ด - ท	- ฟ ฟ ม	- ร - ซ
◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡	◠
ร ม ฟ ซ	ล ท ด รำ	ด รำ ล ท	ฟ ซ ร ม	ร ม ฟ ซ	ล ท ด รำ	- - - ร	- - - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ◡ = คันชักออก ◠ = คันชักเข้า)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.5 แบบฝึกเพลงปการันเจก

วัตถุประสงค์ของแบบฝึก

เพื่อฝึกทักษะการบรรเลงเพลงปการันเจกโดยใช้น้ำหนักคันชักในการควบคุมให้เสียงตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก โดยให้มีความสอดคล้องกับสัญลักษณ์บังคับคันชักเข้า-ออกและค่าความยาวของเสียงโน้ต จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ตหรือทำนองเพลงปการันเจก

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกที่ 4.5.1

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌢	⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌢	⌢
- ซ - ล	- ซ - ท	- - - ท	- - - ท	- ซ - ล	- ซ - ท	- - - ท	- - - ท

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.5.2

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣	⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣	⌢
- ซ - ล	- ซ - ม	- - - ม	- - - ม	- ซ - ล	- ซ - ม	- - - ม	- - - ม

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.5.3

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ซ - ล	- ล - ท	- ซ - ล	- ล - ท	- ซ - ล	- ล - ท	- ซ - ล	- ล - ท

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.5.4

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ซ - ซ	- ท - ล	- ซ - ซ	- ท - ล	- ซ - ซ	- ท - ล	- ซ - ซ	- ท - ล

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.5.5 เพลงปการันเจก

⌣	⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣	⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- - - (ล)	- - - (ล)	- ซ - ล	- ซ - ท	- - - ท	- - - ท	- ซ - ล	- ซ - ม
⌣	⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- - - ม	- - - ม	- ซ - ล	- ล - ท	- ซ - ล	- ล - ท	- ซ - ซ	- ท - ล

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า , (ล) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงลา เมื่อบรรเลงรอบแรกจบ เพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน)

4.6 แบบฝึกเพลงอายัยลำแบ

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกทักษะการบรรเลงเพลงอายัยลำแบโดยใช้น้ำหนักคันชักในการควบคุมให้เสียงตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก โดยให้มีความสอดคล้องกับสัญลักษณ์บังคับคันชักเข้า-ออกและค่าความยาวของเสียงโน้ต จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ตหรือทำนองเพลงอายัยลำแบ

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

แบบฝึกที่ 4.6.1

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ซ - ร	- ม - ซ	- ซ - ร	- ม - ซ	- ซ - ร	- ม - ซ	- ซ - ร	- ม - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.6.2

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ร - ท	- ล - ซ	- ร - ท	- ล - ซ	- ร - ท	- ล - ซ	- ร - ท	- ล - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.6.3

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ซ - ท	- ร̣ - ล	- ซ - ท	- ร̣ - ล	- ซ - ท	- ร̣ - ล	- ซ - ท	- ร̣ - ล

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกที่ 4.6.4

⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- - - ล	- ซ - ท	- ร̣ - ท	- ล - ซ	- - - ซ	- ร - ซ	- ร - ซ	- ล - ล

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.6.5

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ท - ล	- ซ - ล	- ร - ฟ	- ม - ร̣	- ท - ล	- ซ - ล	- ร - ฟ	- ม - ร̣

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.6.6

◡	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - ร	- ร - ซ	- ร - ซ	- ล - ล	- - - ร	- ร - ซ	- ร - ซ	- ล - ล

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ◡ = คันชักออก ◠ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.6.7 เพลงอายัยลำแบ

◡	◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - (ร)	- - - (ร)	- ซ - ร	- ม - ซ	- ร - ท	- ล - ซ	- ซ - ท	- รำ - ล
◡	◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - ล	- - - ล	- ซ - ร	- ม - ซ	- ร - ท	- ล - ซ	- ซ - ท	- รำ - ล
◡	◠ ◡	◠ ◡	◠ ◡	◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - ล	- ซ - ท	- รำ - ท	- ล - ซ	- - - ซ	- ร - ซ	- ร - ซ	- ล - ล
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ท - ล	- ซ - ล	- ร - ฟ	- ม - ร	- - - ร	- ร - ซ	- ร - ซ	- ล - ล
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠				
- ท - ล	- ซ - ล	- ร - ฟ	- ม - ร				

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ◡ = คันชักออก ◠ = คันชักเข้า , (ร) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงเร เมื่อบรรเลงรอบแรกจบ เพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน)

4.7 แบบฝึกเพลงอายัยกลาย

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกทักษะการบรรเลงเพลงอายัยกลายโดยใช้น้ำหนักคันชักในการควบคุมให้เสียงตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก โดยให้มีความสอดคล้องกับสัญลักษณ์บังคับคันชักเข้า-ออกและค่าความยาวของเสียงโน้ต จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ตหรือทำนองเพลงอายัยกลาย

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

แบบฝึกที่ 4.7.1

⌣	⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- - - ล	- - - ล	- ซ - ร	- ม - ซ	- - ร ม	- ร - ซ	- รำ - ด	- ท - ล

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.7.2

⌣	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌢ ⌣	⌣ ⌢	⌢ ⌣	⌣ ⌣ ⌢
- - - ล	- ท - รำ	- - ท รำ	- ท - ล	- - ซ ฟ	- ซ - ล	- ด - ล	ซ ฟ - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.7.3 เพลงอายัยกลาย

⌣	⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌢ ⌣	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- - - (ซ)	- - - (ซ)	- ซ - ร	- ม - ซ	- - ร ม	- ร - ซ	- รำ - ด	- ท - ล
⌣	⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- - - ล	- - - ล	- ซ - ร	- ม - ซ	- - ร ม	- ร - ซ	- รำ - ด	- ท - ล
⌣	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌢ ⌣	⌣ ⌢	⌢ ⌣	⌣ ⌣ ⌢
- - - ล	- ท - รำ	- - ท รำ	- ท - ล	- - ซ ฟ	- ซ - ล	- ด - ล	ซ ฟ - ซ
⌣	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌢ ⌣	⌣ ⌢	⌢ ⌣	⌣ ⌣ ⌢
- - - ซ	- ท - รำ	- - ท รำ	- ท - ล	- - ซ ฟ	- ซ - ล	- ด - ล	ซ ฟ - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า , (ซ) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงซอล เมื่อบรรเลงรอบแรกจบ เพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.8 แบบฝึกเพลงอายัยซาระยัง

วัตถุประสงค์ของแบบฝึก

เพื่อฝึกทักษะการบรรเลงเพลงอายัยซาระยังโดยใช้น้ำหนักคันชักในการควบคุมให้เสียง ตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก โดยให้มีความสอดคล้องกับสัญลักษณ์บังคับคันชักเข้า-ออกและค่าความยาวของเสียงโน้ต จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ตหรือทำนองเพลงอายัยซาระยัง

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกที่ 4.8.1

		‿ ⁀	‿ ⁀	‿	⁀	‿ ⁀	‿ ⁀
- - - -	- - - -	- ซ - ร	- ม - ซ	- - - ล	- ท - -	- รำ - ท	- ล - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ‿ = คันชักออก ⁀ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.8.2

‿	⁀	‿ ⁀	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿ ⁀	‿ ⁀
- - - ร	- - - ร	- ท - ซ	- ท - ล	- - - ซ	- ล - ล	- ร - ฟ	- ม - ร

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ‿ = คันชักออก ⁀ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.8.3 เพลงอายัยซาระยัง

◡	◠	◡ ◠	◡ ◠	◡	◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - (ร)	- - - (ร)	- ซ - ร	- ม - ซ	- - - ล	- ท - -	- ร̣ - ท	- ล - ซ
◡	◠	◡ ◠	◡ ◠	◡	◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - ม	- ซ - -	- ซ - ร	- ม - ซ	- - - ล	- ท - -	- ร̣ - ท	- ล - ซ
◡	◠	◡ ◠	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - ม	- ซ - -	- ท - ซ	- ท - ล	- - - ซ	- ล - ล	- ร - ฟ	- ม - ร
◡	◠	◡ ◠	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - ร	- - - ร	- ท - ซ	- ท - ล	- - - ซ	- ล - ล	- ร - ฟ	- ม - ร

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ◡ = คันชักออก ◠ = คันชักเข้า , (ร) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงเร เมื่อบรรเลงรอบแรกจบ เพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน)

4.9 แบบฝึกเพลงมงกวลจองได

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกทักษะการบรรเลงเพลงมงกวลจองไดโดยใช้น้ำหนักคันชักในการควบคุมให้เสียง ตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก โดยให้มีความสอดคล้องกับสัญลักษณ์บังคับคันชักเข้า-ออกและค่าความยาวของเสียงโน้ต จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ตหรือทำนองเพลงมงกวลจองได

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกที่ 4.9.1

◡	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠
- - - ม	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม	- - - ม	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ◡ = คันชักออก ◠ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.9.2

◡ ◠	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠
- ร ำ - ท	- ล - ท	- ซ ล ท	ร ำ ท ร ำ ล	- ร ำ - ท	- ล - ท	- ซ ล ท	ร ำ ท ร ำ ล

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ◡ = คันชักออก ◠ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 4.9.3 เพลงมงกวลจองได

◡	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠
- - - (ล)	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม	- - - ม	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠
- ร ำ - ท	- ล - ท	- ซ ล ท	ร ำ ท ร ำ ล	- - ร ำ ท	- ล - ท	- ซ ล ท	ร ำ ท ร ำ ล

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ◡ = คันชักออก ◠ = คันชักเข้า , (ล) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงลา เมื่อบรรเลงรอบแรกจบ เพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 2
ขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว

ขั้นตอนการฝึกทักษะบรรเลงตรัวตามแนวทางการถ่ายทอดของครูธงชัย สามสี เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยเรียบเรียงขึ้นจากข้อมูลการศึกษากระบวนการถ่ายทอดที่พบว่า หลักการของครูธงชัย สามสีที่ใช้ถ่ายทอดตั้งแต่ขั้นพื้นฐานทักษะการบรรเลงตรัวโดยเน้นทักษะและวิธีการฝึกการบรรเลงตรัวขั้นแรกจนสามารถบรรเลงบทเพลงพื้นฐานง่าย ๆ ได้เป็นสำคัญ ประกอบกับใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ที่ผ่านการถ่ายทอดจากครูธงชัย สามสีและผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการถ่ายทอดเพิ่มเติมในส่วนที่ครอบคลุมถึงทักษะการบรรเลงบทเพลงกันตรึมในขั้นสูงหรือทักษะการบรรเลงเพลงครู ซึ่งแบ่งเป็น 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ประเมินตนเอง

การฝึกทักษะการบรรเลงตรัวตามแนวทางของคู่มือฉบับนี้ ผู้ศึกษาต้องทำความรู้จักโดยการประเมินตอนเอง โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นว่าผู้ศึกษาจะต้องมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ เข้าใจและอ่านระบบการบันทึกโน้ตแบบอักษรไทยได้ ซึ่งในการประเมินตนเองแบ่งลักษณะจากทักษะการบรรเลงตรัวเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน คือ ผู้ที่ไม่มีทักษะการบรรเลงตรัวเลย เริ่มฝึกตั้งแต่ท่าทางการจับบรรเลง และ ผู้ที่มีทักษะการบรรเลงตรัวหรือซอชนิดอื่นมาแล้ว ดังนั้น ผู้ฝึกต้องเข้าเตรียมพร้อมและทำความเข้าใจก่อนดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1.1 ผู้ที่ไม่มีทักษะการบรรเลงตรัว ควรฝึกพื้นฐานการบรรเลงตรัวตามหลักการบรรเลงตรัวเบื้องต้นของครูธงชัย สามสี (ขั้นที่ 2 และ 3) เป็นสำคัญ โดยเฉพาะทักษะการใช้คันชัก เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการบรรเลงบทเพลงต่อไป

1.2 ผู้ที่มีทักษะการบรรเลงตรัวหรือชนิดอื่นมาแล้ว ควรประเมินทักษะการบรรเลงตรัวของตนเองว่ามีพื้นฐานทักษะตามหลักการบรรเลงตรัวเบื้องต้นของครูธงชัย สามสีหรือไม่ มีจุดใดต้องปรับพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการ โดยสำรวจทักษะตั้งแต่ ท่าทางการบรรเลง การจับด้ามตรัว การจับคันชัก ตลอดจนการปรับน้ำหนักคันชักให้เกิดเสียงที่มีคุณภาพ ดังขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นที่ 2 พื้นฐานท่าทางการบรรเลงตรัว

2.1 ท่าทางการนั่งบรรเลงตรัว

ท่านั่งในการบรรเลงตรัว โดยทั่วไปมี 3 ลักษณะ ได้แก่ นั่งขัดสมาธิ นั่งพับเพียบ และนั่งบนเก้าอี้หรือบนพื้นที่ยกสูง ในการบรรเลงตรัวมิได้มีการกำหนดไว้เป็นเกณฑ์ว่าควรนั่งอย่างไรเป็นหลัก โดยส่วนใหญ่แล้วผู้บรรเลงจะนั่งตามลักษณะของความสะดวกในการบรรเลงในแต่ละสถานที่ รายละเอียดของท่าทางการนั่งบรรเลงมีดังต่อไปนี้

2.1.1 นั่งขัดสมาธิ การบรรเลงแบบนั่งขัดสมาธิเป็นอิริยาบถทั่วไปที่นักดนตรีมักใช้สำหรับนั่งบรรเลง โดยนั่งราบไปกับพื้นเรียบแบบขัดสมาธิตามแต่ผู้บรรเลงจะสะดวก

ภาพที่ 19 ท่านั่งขัดสมาธิ

ที่มาของภาพ: ธนพล อาจจุฬา ถ่ายเมื่อ 26 มีนาคม 2561

2.1.2 นั่งพับเพียบ เป็นอีกหนึ่งอิริยาบถที่ใช้นั่งบรรเลง โดยส่วนใหญ่จะนั่งพับเพียบให้หัวเข่าพับไปทางด้านซ้าย เพื่อให้ตรงบริเวณขาหนีบหรือโคนต้นขามีร่องสำหรับวางกะโหลกซอให้มั่นคง

ภาพที่ 20 ท่านั่งพับเพียบ

ที่มาของภาพ: ธนพล อาจจุฬา ถ่ายเมื่อ 26 มีนาคม 2561

2.1.3 นั่งบนเก้าอี้ หรือพื้นที่ยกสูง เป็นท่านั่งบรรเลงที่สะดวกสบายที่สุด เนื่องจากไม่ต้องนั่งทับขาตนเอง ทำให้นั่งบรรเลงได้เป็นระยะเวลานาน ท่านั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูงผู้บรรเลงอาจนั่งแบบวางเท้าไว้ด้านหน้า ห้อยขา หรือ ไขว่ขาคล้ายกับการนั่งขัดสมาธิก็ได้ตามสะดวก

ภาพที่ 21 ท่านั่งบนเก้าอี้

ที่มาของภาพ: ธนพล อาจจุฬา ถ่ายเมื่อ 26 มีนาคม 2561

ภาพที่ 22 ท่านั่งบนพื้นที่ยกสูง

ที่มาของภาพ: https://youtu.be/WCOFPYe8KpM

2.2 การวางกะโหลกตรัว ให้วางตรงตำแหน่งที่เหมาะสมและสะดวกต่อการบรรเลง โดยทั่วไปแล้วไม่ว่าจะนั่งบรรเลงด้วยอิริยาบถใดตำแหน่งที่ใช้วางกะโหลกตรัวคือบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบด้านหน้าตักฝั่งซ้าย โดยนำเท้าซอไปวางไว้ตำแหน่งดังกล่าว แล้วหันหน้าตรัวเฉียงไปทางด้านขวามือทำมุมกับลำตัวประมาณ 45 องศา และเอนด้ามตรัวให้ยื่นห่างจากตัวผู้บรรเลงไปด้านหน้าเล็กน้อย

ภาพที่ 23 การวางกะโหลกตรัว

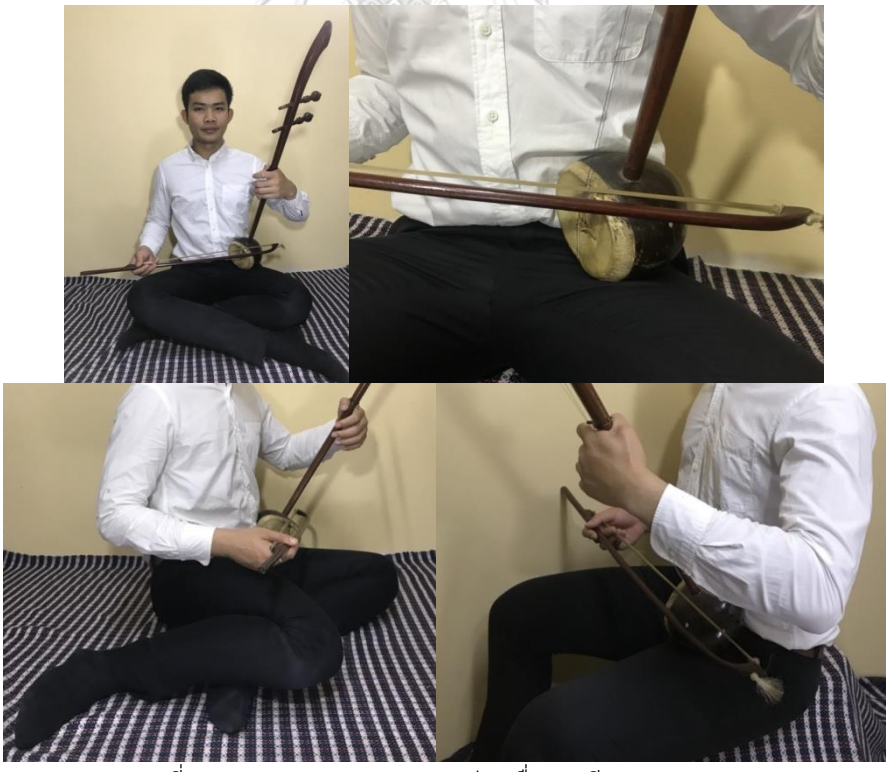

ที่มาของภาพ: ธนพล อาจจุฬา ถ่ายเมื่อ 26 มีนาคม 2561

2.3 การจับด้ามตรัว ให้ใช้มือซ้ายจับด้ามด้วยการนำระหว่างง่ามนิ้วโป้งและนิ้วชี้หนีบด้ามซอไว้ตรงตำแหน่งใกล้ ๆ ใต้รัดอก โดยไม่ต้องเกร็งนิ้วหรือเกร็งมือ ปฏิบัติโดยยกฝ่ามือซ้ายขึ้นประมาณระดับอก กางข้อศอกเล็กน้อย หันฝ่ามือเข้าหาตนเอง ปลายนิ้วชี้ไปทางขวา ยกนิ้วโป้งตั้งฉากขึ้นจากนิ้วชี้ให้เป็นลักษณะตัวแอลแล้ววางด้ามตรัวไว้ตรงสันโคนนิ้วชี้ให้เข้าชิดง่ามมือหรือชิดนิ้วโป้ง นำนิ้วโป้งที่ตั้งฉากอยู่ไปหนีบประคองด้ามตรัวให้มั่นคง ทั้งนี้ห้ามฝ่ามือโดนด้ามตรัว ส่วนนิ้วมือที่เหลือให้ปล่อยสบาย ๆ ไม่ต้องเหยียดตึง การจับด้ามตรัวต้องหนีบด้ามตรัวให้มั่นคง คล่องตัว มือและนิ้วมือเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระ

ภาพที่ 24 การจับด้ามตรัว

ที่มาของภาพ: ธนพล อาจจุฬา ถ่ายเมื่อ 26 มีนาคม 2561

2.4 การจับคันชัก ให้ใช้มือขวาในการจับคันชัก ตรงตำแหน่งที่ห่างจากหมุดขึงหางม้าประมาณ 5-10 เซนติเมตร ให้ก้านคันชักและหางม้าอยู่ในง่ามมือขวาระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ โดยสมมุติว่าก้านคันชักคือด้ามปากกา ใช้นิ้วโป้ง นิ้วชี้จับและควบคุมก้านคันชัก นำนิ้วกลางสอดเข้าระหว่างก้านคันชักและหางม้าให้ปลายนิ้วกลางจรดไปที่หางม้า และใช้ด้านหลังของนิ้วกลางประคองก้านคันชักร่วมกับนิ้วโป้งและนิ้วชี้ด้วย ส่วนนิ้วที่เหลือให้เรียงไว้ด้านนอกหางม้าถัดจากนิ้วกลาง การจับคันชักลักษณะดังกล่าวคือการจับคับชักแบบ 2 จีบ ลักษณะดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 25 การจับคันชัก

ที่มาของภาพ: ธนพล อาจจุฬา ถ่ายเมื่อ 26 มีนาคม 2561

2.4.1 การสีสายใน ให้ใช้นิ้วกลางที่สอดไว้ระหว่างก้านคันชักและหางม้า โดยใช้ปลายนิ้วกดไปที่หางม้าเพื่อให้เสียดสีกับสายซอสายในแล้วเกิดเสียงขึ้น การไกวคันชักให้ใช้ท่อนแขนโดยให้ข้อต่อต่าง ๆ ตั้งแต่หัวไหล่ ข้อพับแขน ข้อมือ ทั้งหมดเคลื่อนไหวอย่างเป็นอิสระ ไม่เกร็งส่วนใดส่วนหนึ่ง ลากหางม้าให้เสียดสีกับสายซอไปในทิศทางเดียวกันเสมอไม่ว่าจะเป็นคันชักออกหรือเข้า ดังทิศทางลูกศรตามภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 26 การสีสายใน

ที่มาของภาพ: ธนพล อาจจุฬา ถ่ายเมื่อ 26 มีนาคม 2561

2.4.2 การสีสายนอก ให้ใช้นิ้วกลางที่สอดไว้ระหว่างก้านคันชักและหางม้า โดยใช้หลังนิ้วกลางที่ชิดติดกับก้านคันชักดันก้านคันชักออกจากตัว พร้อมกับใช้นิ้วนางและนิ้วก้อยดันหางม้าออกเพื่อให้เสียดสีกับสายนอกแล้วให้เกิดเสียงขึ้น ไกวคันชักโดยใช้ข้อต่อของท่อนแขนทั้งหมดอย่างเป็นอิสระไม่เกร็ง ลากคันคันไปในทิศทางเดียวกัน

ภาพที่ 27 การสีสายนอก

ที่มาของภาพ: ธนพล อาจจุฬา ถ่ายเมื่อ 26 มีนาคม 2561

2.5 การกดนิ้ว ให้ใช้บริเวณข้อแรกของปลายนิ้วกดลงบนสาย ห้ามใช้ปลายนิ้ว เพราะตรัวกันตรึมใช้ทักษะในการบรรเลงที่มีเทคนิคในการสร้างเสียงโดยเฉพาะ ทั้งการรูดสายโยกตำแหน่งนิ้วสะบัดนิ้วโดยใช้ความเร็วและคล่องตัว หากใช้ปลายนิ้วเหมือนทักษะการบรรเลงซอไทยอาจจะทำให้บรรเลงไม่ค่อยสะดวกเท่าที่ควร การกดนิ้วลงบนสายซอควรกดด้วยน้ำหนักที่พอดี กล่าวคือหากกดเบาเกินไปคุณภาพของเสียงก็จะไม่ชัด มีเสียงสั่นเครือหรือแตกพร่า ในทางตรงกันข้ามหากกดแรงไปก็จะทำให้เสียงซอเพี้ยนไม่สม่ำเสมอ เมื่อวางนิ้วลงบนสายลักษณะการวางนิ้วที่ถูกปลายนิ้วทุกนิ้วจะเฉียงลงด้านล่าง งอนิ้วเล็กน้อยคล้ายกำมือหลวม ๆ ยกเว้นนิ้วก้อยให้เหยียดตรงเล็กน้อยเพื่อยื่นไปให้ถึงตำแหน่งเสียงเรสูง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 28 การกดนิ้วที่ถูกต้อง

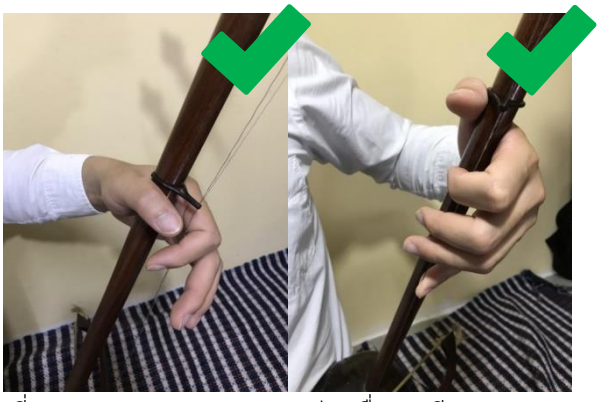

ที่มาของภาพ: ธนพล อาจจุฬา ถ่ายเมื่อ 26 มีนาคม 2561

ภาพที่ 29 การกดนิ้วที่ถูกต้อง

ที่มาของภาพ: https://youtu.be/WCOFPYe8KpM

ภาพที่ 30 การกดนิ้วที่ไม่เหมาะสม

ที่มาของภาพ: ธนพล อาจจุฬา ถ่ายเมื่อ 26 มีนาคม 2561

ตำแหน่งการวางนิ้ว - ระบบเสียงตรัว

ภาพที่ 29 การกดตำแหน่งนิ้ว-ตำแหน่งเสียง

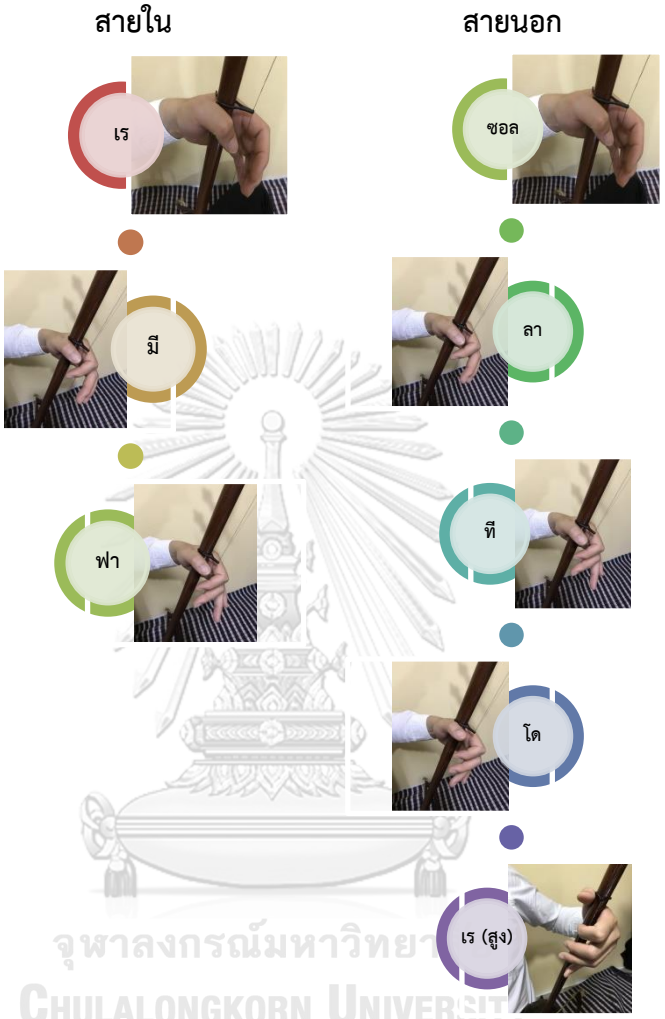

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่มาของภาพ: ยุทธนา ทองนำ, 2561

สำหรับกรณีที่ผู้ฝึกบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานยังไม่สามารถพิจารณาได้ว่าระดับเสียงของตรัวนั้นถูกต้องตามลักษณะบันไดเสียงของระบบเสียงตรัว ให้ผู้ฝึกกำหนดตำแหน่งการกดนิ้วโดยให้นิ้วชี้ซึ่งเป็นนิ้วแรกกดลงบนสายซอตรงตำแหน่งที่ห่างจากรัดอกประมาณ 2.5 - 3 เซนติเมตร นิ้วถัดไปให้ห่างจากตำแหน่งนิ้วก่อนหน้าประมาณช่วงเดิมเช่นเดียวกันไปตลอดจนถึงนิ้วก้อย

ขั้นที่ 3 พื้นฐานการฝึกคันชักและการไล่ระดับเสียง

หลังจากการฝึกพื้นฐานท่าทางการบรรเลงตรัวอย่างมั่นคงและถูกต้องแล้ว ให้ฝึกการใช้คันชักเพื่อให้ได้เสียงที่มีคุณภาพ กล่าวคือ เสียงตรัวต้องมีความชัดเจน น้ำหนักเสียงต้องมีความสม่ำเสมอ โดยใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชักโดยประมาณ และลากคันชักให้เกิดเสียงที่มีคุณภาพโดยไกวคันชักด้วยข้อต่อต่าง ๆ ของท่อนแขนตั้งแต่หัวไหล่ถึงข้อมืออย่างสัมพันธ์กัน และใช้น้ำหนักในการไกวคันชักอย่างช้า ๆ ให้เสียงตรัวมีความชัดเจนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากสำหรับการฝึกหัดบรรเลงตรัวเพื่อให้เกิดความไพเราะ โดยครูธงชัย สามสีจะเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกในขั้นนี้จนสามารถทำได้อย่างถูกต้องและแม่นยำตรงตามตัวโน้ตและจังหวะที่กำหนด ในลำดับต่อมาสำหรับการฝึกคันชักและไล่ระดับเสียงจะเพิ่มเทคนิคการลักคันชักเพื่อให้ได้เสียงที่ถือว่าเป็นการสร้างสำเนียงให้บทเพลงมีความน่าฟังและมีเอกลักษณ์มากขึ้น ดังขั้นตอนแบบฝึกพื้นฐานการฝึกคันชักและการไล่ระดับเสียงต่อไปนี้

3.1 แบบฝึกคันชัก (การใช้คันชักสีสายเปล่า)

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการใช้น้ำหนักคันชักในขั้นแรกโดยควบคุมให้เสียงตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก(หางม้า) จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ต 2 ตัวหลักในแบบฝึก ได้แก่ ตัวเร และ ตัวซอล

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ขั้นตอนการฝึก

เริ่มจากท่าทางการบรรเลงที่ถูกต้อง โดยให้คันชัก(หางม้า) อยู่ในตำแหน่งที่พร้อมจะไกวหรือดึงคันชักออก แล้วทำการสีให้ตรงตามโน้ตและสัญลักษณ์ที่กำหนดไว้ในแบบฝึกหัดแต่ละข้ออย่างเป็นจังหวะ โดยเริ่มจากปฏิบัติอย่างช้า ๆ และแม่นยำจนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้น ประเมินตนเองว่าทำได้โดยชำนาญแล้วจึงไปแบบฝึกข้อต่อไป เมื่อปฏิบัติตามแบบฝึกครบทุกข้อแล้ว ให้นำแบบฝึกแต่ละข้อมาเชื่อมต่อกัน โดยฝึกจากช้าไปเร็วเช่นเคยจนคล่องแคล่วจึงจะสามารถฝึกแบบฝึกต่อไปได้

แบบฝึกที่ 3.1.1

⌣	⌢	⌣	⌢	⌣	⌢	⌣	⌢
- - - ร	- - - ซ	- - - ร	- - - ซ	- - - ร	- - - ซ	- - - ร	- - - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 3.1.2

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ร - ร	- ซ - ซ	- ร - ร	- ซ - ซ	- ร - ร	- ซ - ซ	- ร - ร	- ซ - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 3.1.3

⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢
- - - ร	- ร - ร	- - - ซ	- ซ - ซ	- - - ร	- ร - ร	- - - ซ	- ซ - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบฝึกที่ 3.1.4

⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢	⌣ ⌢ ⌣ ⌢
ร ร ร ร	ซ ซ ซ ซ	ร ร ร ร	ซ ซ ซ ซ	ร ร ร ร	ซ ซ ซ ซ	ร ร ร ร	ซ ซ ซ ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

การประเมินแบบฝึกทักษะ

เกณฑ์การประเมินแบบฝึกทักษะการบรรเลงตรัว แบบฝึกที่ 3.1

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
1.	**การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง**	
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน ตั้งเสียงให้ห่างกันเป็นคู่ 4 เร-ซอล	3
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน แต่คู่เสียงไม่ใช่ คู่ 4	2
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง แต่เมื่อสีไปแล้วไม่มีเสียง	1
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมบรรเลง	0
2.	**ท่าทางการบรรเลง**	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังตรง อกผ่ายไหล่ผึ่งไม่เกร็ง มือซ้ายใช้งามนิ้วระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ หนีบประคองด้ามซอโดยไม่เกร็งข้อมือหรือนิ้ว กางข้อศอกพอประมาณ วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบ หันหน้าตรัวไปทางด้านขวาเฉียงไปทางด้านหน้า เอนด้ามตรัวไปด้านหน้าพอประมาณ มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	3
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายหนีบประคองซอโดยใช้แรงมากเกินไป ห้อยข้อศอกหรือกางมากเกินไป วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบหันหน้าตรัวไปทางด้านขวา เอนด้ามซอไปด้านหน้า มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	2
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายประคองด้ามตรัวไม่มั่นคง ห้อยข้อศอก วางกะโหลกซอผิดตำแหน่ง ตั้งด้ามตรัวตรงเกินไป มือขวาจับคันชักไม่ถูกตำแหน่ง ทำท่าทางผิดหลักการอยู่บ่อยครั้ง	1
	ท่าทางการบรรเลงไม่ถูกต้องตามหลักการในคู่มือ	0
3.	**การใช้คันชัก**	
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ อย่างสม่ำเสมอ	3
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก แต่ลากคันชักยังไม่สม่ำเสมอ สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ	2
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งโดยไม่ทั่วความยาวของหางม้า แต่	1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ บ้าง ใช้คันชักผิดอยู่บ่อยครั้ง	
	ใช้คันชักไม่สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะใดเลย	0
4.	**ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องและแม่นยำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องแต่ไม่แม่นยำ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วไม่ได้ตรงตำแหน่งเสียงตามที่กำหนดในแบบฝึก	0
5.	**ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง**	
	เสียงมีความชัดเจน สม่ำเสมอ ไม่มีความขุ่น สั่นเครือ หรือเสียงไม่แตก	3
	เสียงมีความชัดเจน ไม่ค่อยสม่ำเสมอ มีเสียงขุ่นหรือเสียงแตกบ้าง	2
	เสียงไม่ชัดเจน ดังเบาไม่สม่ำเสมอ	1
	เสียงไม่มีคุณภาพน่ารำคาญ หรือไม่มีเสียงเลย	0
6.	**การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่องจำนวน 5 รอบเป็นอย่างต่ำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ไม่ถึง 5 รอบ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง มากว่า 1 รอบ	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง ไม่ถึง 1 รอบ	0

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางประเมินทักษะการบรรเลง แบบฝึกที่ 3.1

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน				รวม
		3	2	1	0	
1	การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง					
2	ท่าทางการบรรเลง					
3	การใช้คันชัก					
4	ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด					
5	ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง					
6	การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง					
รวม						

ระดับคุณภาพ

คะแนน 13-18 หมายถึง ดี

คะแนน 7-12 หมายถึง พอใช้

คะแนน 1-6 หมายถึง ปรับปรุง

<u>บันทึกการประเมินตนเอง</u>

.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.2 แบบฝึกไล่เสียง สายใน

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการใช้น้ำหนักคันชักในการควบคุมให้เสียงตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก(หางม้า) จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ตประจำสายใน 3 ตัวหลักในแบบฝึก ได้แก่ ตัวเร ตัวมี และ ตัวฟา

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

<u>ขั้นตอนการฝึก</u>

เริ่มจากท่าทางการบรรเลงที่ถูกต้อง โดยให้คันชัก(หางม้า) อยู่ในตำแหน่งที่พร้อมจะไกวหรือดึงคันชักออก แล้วทำการสีให้ตรงตามโน้ตและสัญลักษณ์ที่กำหนดไว้ในแบบฝึกหัดแต่ละข้ออย่างเป็นจังหวะ โดยเริ่มจากปฏิบัติอย่างช้า ๆ และแม่นยำจนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้น ประเมินตนเองว่าทำได้โดยชำนาญแล้วจึงไปแบบฝึกข้อต่อไป เมื่อปฏิบัติตามแบบฝึกครบทุกข้อแล้ว ให้นำแบบฝึกแต่ละข้อมาเชื่อมต่อกัน โดยฝึกจากช้าไปเร็วเช่นเคยจนคล่องแคล่วจึงจะสามารถฝึกแบบฝึกต่อไปได้

แบบฝึกที่ 3.2.1

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ร - ร	- ม - ม	- ฟ - ฟ	- ร - ร	- ม - ม	- ฟ - ฟ	- ร - ร	- ม - ม
⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ฟ - ฟ	- ม - ม	- ร - ร	- ฟ - ฟ	- ม - ม	- ร - ร	- ฟ - ฟ	- ม - ม

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

แบบฝึกที่ 3.2.2

⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢
- - - ร	- ม - ฟ	- - - ร	- ม - ฟ	- - - ร	- ม - ฟ	- - - ร	- ม - ฟ
⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢
- - - ฟ	- ม - ร	- - - ฟ	- ม - ร	- - - ฟ	- ม - ร	- - - ฟ	- ม - ร

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

การประเมินแบบฝึกทักษะ

เกณฑ์การประเมินแบบฝึกทักษะการบรรเลงตรัว แบบฝึกที่ 3.2

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
1.	**การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง**	
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน ตั้งเสียงให้ห่างกันเป็นคู่ 4 เร-ซอล	3
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน แต่คู่เสียงไม่ใช่ คู่ 4	2
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง แต่เมื่อสีไปแล้วไม่มีเสียง	1
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมบรรเลง	0
2.	**ท่าทางการบรรเลง**	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังตรง อกผ่ายไหล่ผึ่งไม่เกร็ง มือซ้ายใช้งามนิ้วระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ หนีบประคองด้ามซอโดยไม่เกร็งข้อมือหรือนิ้ว กางข้อศอกพอประมาณ วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบ หันหน้าตรัวไปทางด้านขวาเฉียงไปทางด้านหน้า เอนด้ามตรัวไปด้านหน้าพอประมาณ มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	3
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายหนีบประคองซอโดยใช้แรงมากเกินไป ห้อยข้อศอกหรือกางมากเกินไป วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบหันหน้าตรัวไปทางด้านขวา เอนด้ามซอไปด้านหน้า มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	2
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายประคองด้ามตรัวไม่มั่นคง ห้อยข้อศอก วางกะโหลกซอผิดตำแหน่ง ตั้งด้ามตรัวตรงเกินไป มือขวาจับคันชักไม่ถูกตำแหน่ง ทำท่าทางผิดหลักการอยู่บ่อยครั้ง	1
	ท่าทางการบรรเลงไม่ถูกต้องตามหลักการในคู่มือ	0
3.	**การใช้คันชัก**	
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ อย่างสม่ำเสมอ	3
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก แต่ลากคันชักยังไม่สม่ำเสมอ สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ	2
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งโดยไม่ทั่วความยาวของหางม้า แต่	1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ บ้าง ใช้คันชักผิดอยู่บ่อยครั้ง	
	ใช้คันชักไม่สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะใดเลย	0
4.	**ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องและแม่นยำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องแต่ไม่แม่นยำ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วไม่ได้ตรงตำแหน่งเสียงตามที่กำหนดในแบบฝึก	0
5.	**ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง**	
	เสียงมีความชัดเจน สม่ำเสมอ ไม่มีความขุ่น สั่นเครือ หรือเสียงไม่แตก	3
	เสียงมีความชัดเจน ไม่ค่อยสม่ำเสมอ มีเสียงขุ่นหรือเสียงแตกบ้าง	2
	เสียงไม่ชัดเจน ดังเบาไม่สม่ำเสมอ	1
	เสียงไม่มีคุณภาพน่ารำคาญ หรือไม่มีเสียงเลย	0
6.	**การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่องจำนวน 5 รอบเป็นอย่างต่ำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ไม่ถึง 5 รอบ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง มากว่า 1 รอบ	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง ไม่ถึง 1 รอบ	0

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางประเมินทักษะการบรรเลง แบบฝึกที่ 3.2

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน				รวม
		3	2	1	0	
1	การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง					
2	ท่าทางการบรรเลง					
3	การใช้คันชัก					
4	ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด					
5	ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง					
6	การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง					
รวม						

ระดับคุณภาพ

คะแนน 13-18 หมายถึง ดี

คะแนน 7-12 หมายถึง พอใช้

คะแนน 1-6 หมายถึง ปรับปรุง

<u>บันทึกการประเมินตนเอง</u>

.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.3 แบบฝึกไล่เสียง สายนอก

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการใช้น้ำหนักคันชักในการควบคุมให้เสียงตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก(หางม้า) จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ตประจำสายนอก 5 ตัวหลักในแบบฝึก ได้แก่ ตัวซอล ตัวลา ตัวที ตัวโด และ ตัวเรสูง

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

<u>ขั้นตอนการฝึก</u>

เริ่มจากท่าทางการบรรเลงที่ถูกต้อง โดยให้คันชัก(หางม้า) อยู่ในตำแหน่งที่พร้อมจะไกวหรือดึงคันชักออก แล้วทำการสีให้ตรงตามโน้ตและสัญลักษณ์ที่กำหนดไว้ในแบบฝึกหัดแต่ละข้ออย่างเป็นจังหวะ โดยเริ่มจากปฏิบัติอย่างช้า ๆ และแม่นยำจนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้น ประเมินตนเองว่าทำได้โดยชำนาญแล้วจึงไปแบบฝึกข้อต่อไป เมื่อปฏิบัติตามแบบฝึกครบทุกข้อแล้ว ให้นำแบบฝึกแต่ละข้อมาเชื่อมต่อกัน โดยฝึกจากช้าไปเร็วเช่นเคยจนคล่องแคล่วจึงจะสามารถฝึกแบบฝึกต่อไปได้

แบบฝึกที่ 3.3.1

⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ซ - ซ	- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รำ - รำ	- ซ - ซ	- ล - ล	- ท - ท
⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ด - ด	- รำ - รำ	- ซ - ซ	- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รำ - รำ	- ซ - ซ
⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รำ - รำ	- ด - ด	- ท - ท	- ล - ล	- ซ - ซ
⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รำ - รำ	- ด - ด	- ท - ท	- ล - ล	- ซ - ซ
⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- รำ - รำ	- ด - ด	- ท - ท	- ล - ล	- ซ - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ⌣ = คันชักออก ⌢ = คันชักเข้า)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกที่ 3.3.2

‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀
- - - ซ	- ล - ท	- - - ซ	- ล - ท	- - - ล	- ท - ด	- - - ล	- ท - ด
‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀
- - - ท	- ด - ร̥	- - - ท	- ด - ร̥	- - - ซ	- ล - ท	- - - ซ	- ล - ท
‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀
- - - ล	- ท - ด	- - - ล	- ท - ด	- - - ท	- ด - ร̥	- - - ท	- ด - ร̥
‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀
- - - ร̥	- ด - ท	- - - ร̥	- ด - ท	- - - ด	- ท - ล	- - - ด	- ท - ล
‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀
- - - ท	- ล - ซ	- - - ท	- ล - ซ	- - - ร̥	- ด - ท	- - - ร̥	- ด - ท
‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀	‿	‿ ⁀
- - - ด	- ท - ล	- - - ด	- ท - ล	- - - ท	- ล - ซ	- - - ท	- ล - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ‿ = คันชักออก ⁀ = คันชักเข้า)

<u>การประเมินแบบฝึกทักษะ</u>

เกณฑ์การประเมินแบบฝึกทักษะการบรรเลงตรัว แบบฝึกที่ 3.3

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
1.	**การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง**	
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน ตั้งเสียงให้ห่างกันเป็นคู่ 4 เร-ซอล	3
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน แต่คู่เสียงไม่ใช่ คู่ 4	2
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง แต่เมื่อสีไปแล้วไม่มีเสียง	1
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมบรรเลง	0
2.	**ท่าทางการบรรเลง**	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังตรง อกผ่ายไหล่ผึ่งไม่เกร็ง มือซ้ายใช้ง่ามนิ้วระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ หนีบประคองด้ามซอโดยไม่เกร็งข้อมือหรือนิ้ว กางข้อศอกพอประมาณ วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตัก บริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบ หันหน้าตรัวไปทางด้านขวาเฉียงไปทางด้านหน้า เอนด้ามตรัวไปด้านหน้าพอประมาณ มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	3
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายหนีบประคองซอโดยใช้แรงมากเกินไป ห้อยข้อศอกหรือกางมาก	2

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	เกินไป วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบหันหน้าตรัวไปทางด้านขวา เอนด้ามซอไปด้านหน้า มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายประคองด้ามตรัวไม่มั่นคง ห้อยข้อศอก วางกะโหลกซอผิดตำแหน่ง ตั้งด้ามตรัวตรงเกินไป มือขวาจับคันชักไม่ถูกตำแหน่ง ทำท่าทางผิดหลักการอยู่บ่อยครั้ง	1
	ท่าทางการบรรเลงไม่ถูกต้องตามหลักการในคู่มือ	0
3.	**การใช้คันชัก**	
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ อย่างสม่ำเสมอ	3
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก แต่ลากคันชักยังไม่สม่ำเสมอ สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ	2
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งโดยไม่ทั่วความยาวของหางม้า แต่สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ บ้าง ใช้คันชักผิดอยู่บ่อยครั้ง	1
	ใช้คันชักไม่สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะใดเลย	0
4.	**ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องและแม่นยำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องแต่ไม่แม่นยำ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วไม่ได้ตรงตำแหน่งเสียงตามที่กำหนดในแบบฝึก	0
5.	**ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง**	
	เสียงมีความชัดเจน สม่ำเสมอ ไม่มีความขุ่น สั่นเครือ หรือเสียงไม่แตก	3
	เสียงมีความชัดเจน ไม่ค่อยสม่ำเสมอ มีเสียงขุ่นหรือเสียงแตกบ้าง	2
	เสียงไม่ชัดเจน ดังเบาไม่สม่ำเสมอ	1
	เสียงไม่มีคุณภาพน่ารำคาญ หรือไม่มีเสียงเลย	0
6.	**การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่องจำนวน 5 รอบ	3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	เป็นอย่างต่ำ	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ไม่ถึง 5 รอบ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง มากกว่า 1 รอบ	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง ไม่ถึง 1 รอบ	0

ตารางประเมินทักษะการบรรเลง แบบฝึกที่ 3.3

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน				รวม
		3	2	1	0	
1	การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง					
2	ท่าทางการบรรเลง					
3	การใช้คันชัก					
4	ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด					
5	ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง					
6	การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง					
รวม						

ระดับคุณภาพ

คะแนน 13-18 หมายถึง ดี

คะแนน 7-12 หมายถึง พอใช้

คะแนน 1-6 หมายถึง ปรับปรุง

<u>บันทึกการประเมินตนเอง</u>

.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.4 แบบฝึกไล่เสียง

วัตถุประสงค์ของแบบฝึก

เพื่อฝึกการใช้น้ำหนักคันชักในการควบคุมให้เสียงตรัวดังและชัดอย่างไพเราะ ความยาวของเสียงมีความสม่ำเสมอตลอดการใช้คันชัก(หางม้า) โดยให้มีความสอดคล้องกับสัญลักษณ์บังคับคันชักเข้า-ออก จดจำและแยกแยะเสียงของตัวโน้ตทุกตัวในระบบเสียงของตรัว

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

ขั้นตอนการฝึก

เริ่มจากท่าทางการบรรเลงที่ถูกต้อง โดยให้คันชัก(หางม้า) อยู่ในตำแหน่งที่พร้อมจะไกวหรือดึงคันชักออก แล้วทำการสีให้ตรงตามโน้ตและสัญลักษณ์ที่กำหนดไว้ในแบบฝึกหัดแต่ละข้ออย่างเป็นจังหวะ โดยเริ่มจากปฏิบัติอย่างช้า ๆ และแม่นยำจนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้น ประเมินตนเองว่าทำได้โดยชำนาญแล้วจึงไปแบบฝึกข้อต่อไป เมื่อปฏิบัติตามแบบฝึกครบทุกข้อแล้ว ให้นำแบบฝึกแต่ละข้อมาเชื่อมต่อกัน โดยฝึกจากช้าไปเร็วเช่นเคยจนคล่องแคล่วจึงจะสามารถฝึกแบบฝึกต่อไปได้

แบบฝึกที่ 3.4.1

◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ฟ - ฟ	- ซ - ซ	- ฟ - ฟ	- ซ - ซ	- ฟ - ฟ	- ซ - ซ	- ฟ - ฟ	- ซ - ซ
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ร - ร	- ม - ม	- ฟ - ฟ	- ซ - ซ	- ล - ล	- ท - ท	- ด - ด	- ร̶ - ร̶
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ร̶ - ร̶	- ด - ด	- ท - ท	- ล - ล	- ซ - ซ	- ฟ - ฟ	- ม - ม	- ร̶ - ร̶
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ร - ม	- ฟ - ซ	- ล - ท	- ด - ร̶	- ร̶ - ด	- ท - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ร - ม	- ฟ - ซ	- ล - ท	- ด - ร̶	- ร̶ - ด	- ท - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ◡ = คันชักออก ◠ = คันชักเข้า)

แบบฝึกหัดที่ 3.4.2

◡	◠	◡	◠	◡	◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - ร	- - - ซ	- - - ร	- - - ร	- - - ซ	- - - ซ	- ร - ซ	- ร - ซ
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ฟ - ร	- ซ - ม	- ล - ซ	- ด - ล	- ร̶ - ด	- ท - ซ	- ม - ล	- ฟ - ร
◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◠
- - - ซ	- ม - ซ	- - - ร	- ล - ซ	- - - ฟ	- ร - ฟ	- - - ท	- ล - ซ
◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠
- - - ด	- ล - ด	- - - ร̶	- ด - ท	- ซ ม ซ	- ร ล ซ	- ฟ ร ฟ	- ท ล ซ
◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠
- ด ล ด	- ร ด ท	- ล ด ล	- ซ ล ซ	- ซ - ซ	ร ร ร ร	ซ ซ ซ ซ	- ล - ล
◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠
ด ด ด ด	- ซ - ซ	ร ร ร ร	- ท - ท	ล ล ล ล	- ซ - ซ	ฟ ฟ ฟ ฟ	- ม - ม
◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠
ร ร ร ร	- ม - ฟ	ซ ซ ซ ซ	- ล ท ด	ร ร ร ร	- ด - ท	- ฟ ฟ ม	- ร - ซ
◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡	◠
ร ม ฟ ซ	ล ท ด ร̶	ด ร̶ ล ท	ฟ ซ ร ม	ร ม ฟ ซ	ล ท ด ร̶	- - - ร	- - - ซ

(หมายเหตุ สัญลักษณ์ ◡ = คันชักออก ◠ = คันชักเข้า)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การประเมินแบบฝึกทักษะ

เกณฑ์การประเมินแบบฝึกทักษะการบรรเลงตรัว แบบฝึกที่ 3.4

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
1.	**การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง**	
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน ตั้งเสียงให้ห่างกันเป็นคู่ 4 เร-ซอล	3
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน แต่คู่เสียงไม่ใช่ คู่ 4	2
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง แต่เมื่อสีไปแล้วไม่มีเสียง	1
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมบรรเลง	0
2.	**ท่าทางการบรรเลง**	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังตรง อกผ่ายไหล่ผึ่งไม่เกร็ง มือซ้ายใช้งามนิ้วระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ หนีบประคองด้ามซอโดยไม่เกร็งข้อมือหรือนิ้ว กางข้อศอกพอประมาณ วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบ หันหน้าตรัวไปทางด้านขวาเฉียงไปทางด้านหน้า เอนด้ามตรัวไปด้านหน้าพอประมาณ มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	3
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายหนีบประคองซอโดยใช้แรงมากเกินไป ห้อยข้อศอกหรือกางมากเกินไป วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบหันหน้าตรัวไปทางด้านขวา เอนด้ามซอไปด้านหน้า มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	2
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายประคองด้ามตรัวไม่มั่นคง ห้อยข้อศอก วางกะโหลกซอผิดตำแหน่ง ตั้งด้ามตรัวตรงเกินไป มือขวาจับคันชักไม่ถูกตำแหน่ง ทำท่าทางผิดหลักการอยู่บ่อยครั้ง	1
	ท่าทางการบรรเลงไม่ถูกต้องตามหลักการในคู่มือ	0
3.	**การใช้คันชัก**	
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ อย่างสม่ำเสมอ	3
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก แต่ลากคันชักยังไม่สม่ำเสมอ สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ	2
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งโดยไม่ทั่วความยาวของหางม้า แต่	1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะนั้น ๆ บ้าง ใช้คันชักผิดอยู่บ่อยครั้ง	
	ใช้คันชักไม่สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะใดเลย	0
4.	**ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องและแม่นยำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องแต่ไม่แม่นยำ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วไม่ได้ตรงตำแหน่งเสียงตามที่กำหนดในแบบฝึก	0
5.	**ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง**	
	เสียงมีความชัดเจน สม่ำเสมอ ไม่มีความขุ่น สั่นเครือ หรือเสียงไม่แตก	3
	เสียงมีความชัดเจน ไม่ค่อยสม่ำเสมอ มีเสียงขุ่นหรือเสียงแตกบ้าง	2
	เสียงไม่ชัดเจน ดังเบาไม่สม่ำเสมอ	1
	เสียงไม่มีคุณภาพน่ารำคาญ หรือไม่มีเสียงเลย	0
6.	**การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่องจำนวน 5 รอบเป็นอย่างต่ำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ไม่ถึง 5 รอบ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง มากว่า 1 รอบ	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง ไม่ถึง 1 รอบ	0

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางประเมินทักษะการบรรเลง แบบฝึกที่ 3.4

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน				รวม
		3	2	1	0	
1	การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง					
2	ท่าทางการบรรเลง					
3	การใช้คันชัก					
4	ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด					
5	ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง					
6	การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง					
รวม						

ระดับคุณภาพ

คะแนน 13-18 หมายถึง ดี

คะแนน 7-12 หมายถึง พอใช้

คะแนน 1-6 หมายถึง ปรับปรุง

<u>บันทึกการประเมินตนเอง</u>

.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ขั้นที่ 4 ฝึกบรรเลงเพลงเบื้องต้น

เพลงเบื้องต้น หมายถึง กลุ่มเพลงที่ครูธงชัย สามสีใช้ถ่ายทอดให้กับผู้เรียนในระดับขั้นต้น โดยเป็นเพลงที่มีระดับความง่ายที่สุดแล้วค่อยปรับระดับขึ้นไปจนยากขึ้น ตามจุดประสงค์ของการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวขั้นพื้นฐานที่ครูธงชัย สามสีได้วางแนวทางไว้ โดยเรียงลำดับเพลงดังนี้

4.1 เพลงปการันเจก

- - - (ล)	- - - (ล)	- ซ - ล	- ซ - ท	- - - ท	- - - ท	- ซ - ล	- ซ - ม
- - - ม	- - - ม	- ซ - ล	- ล - ท	- ซ - ล	- ล - ท	- ซ - ซ	- ท - ล

4.2 เพลงอายัยลำแบ

- - - (ร)	- - - (ร)	- ซ - ร	- ม - ซ	- - ร ท	- ล - ซ	- ซ - ท	- ร̣ - ล
- - - ล	- - - ล	- ซ - ร	- ม - ซ	- - ร ท	- ล - ซ	- ซ - ท	- ร̣ - ล
- - - ล	- ซ - ท	- ร̣ - ท	- ล - ซ	- - - ซ	- ร - ซ	- - ร ซ	- ล - ล
- ท - ล	- ซ - ล	- ร - ฟ	- ม - ร	- - - ร	- ร - ซ	- - ร ซ	- ล - ล
- ท - ล	- ซ - ล	- ร - ฟ	- ม - ร				

4.3 เพลงอายัยกลาย

- - - (ซ)	- - - (ซ)	- ซ - ร	- ม - ซ	- - ร ม	- ร - ซ	- ร̣ - ด	- ท - ล
- - - ล	- - - ล	- ซ - ร	- ม - ซ	- - ร ม	- ร - ซ	- ร̣ - ด	- ท - ล
- - - ล	- ท - ร̣	- - ท ร̣	- ท - ล	- - ซ ฟ	- ซ - ล	- ด - ล	ซ ฟ - ซ
- - - ซ	- ท - ร̣	- - ท ร̣	- ท - ล	- - ซ ฟ	- ซ - ล	- ด - ล	ซ ฟ - ซ

4.4 เพลงอายัยซาระยัง

- - - (ร)	- - - (ร)	- ซ - ร	- ม - ซ	- - - ล	- ท - -	- ร̣ - ท	- ล - ซ
- - - ม	- ซ - -	- ซ - ร	- ม - ซ	- - - ล	- ท - -	- ร̣ - ท	- ล - ซ
- - - ม	- ซ - -	- ท - ซ	- ท - ล	- - - ซ	- ล - ล	- ร - ฟ	- ม - ร
- - - ร	- - - ร	- ท - ซ	- ท - ล	- - - ซ	- ล - ล	- ร - ฟ	- ม - ร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.5 เพลงมงกวลจองได

- - - -	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม	- - - ม	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม
- ร̣ - ท	- ล - ท	- ซ ล ท	ร̣ ท ร̣ ล	- - ร̣ ท	- ล - ท	- ซ ล ท	ร̣ ท ร̣ ล

4.6 เพลงโอละหน่าย

- - - (ล)	- - - (ล)	- ร - ร	- ท - ท	- - ซ ล	- ท - ล	- ซ ม ซ	- ล - ซ
- - - ซ	- - - ซ	- ร - ร	- ท - ท	- - ซ ล	- ท - ล	- ซ ม ซ	- ล - ซ
- - - ซ	- ซ - ล	- - ซ ท	- ร̣ - ล	- - ซ ม	- ซ - ล	- ซ - ท	- ร̣ - ท
- - - ท	- - - ท	- ร̣ - ท	- ล - ซ	- - - ล	- ท - ซ	- - - ม	- ซ - ล

4.7 เพลงกันตรึมมาแล้ว

- - - (ซ)	- ร - ซ	- - - ซ	- - - ล	- - ซ ฟ	- ซ - ล	- ด - ซ	ล ซ ฟ ร
- - - ร	- ร - ซ	- - - ซ	- - - ล	- - ซ ฟ	- ซ - ล	- ด - ซ	ล ซ ฟ ร
- - - ร	- ซ - ท	- - - ด	- - ซ ท	- - - ด	- - ซ ท	- ท ด ร̣	- ด - ท
- - - ท	- ซ - ฟ	- - - ฟ	- ซ - ล	- - ซ ฟ	- ซ - ล	- ด - ท	- ล - ซ

4.8 เพลงตรู

- - - -	- - - ล	- - - ท	- - ซ ล	- - - -	- ม - ซ	- ล - ซ	- ม - ร
- - - ร	- - - ล	- - - ท	- - ซ ล	- - - -	- ม - ซ	- ล - ซ	- ม - ร
- - - -	- ร̣ - ท	- - ล ท	- ร̣ - ท	- ร̣ - ท	- ร̣ - ท	- - ล ท	- ร̣ - ท
- ร̣ - ท	- ล - ซ	- ล - ท	- ซ - ล				

4.9 เพลงขยำรำมะนา

- - - -	- - - ร	- ร - ม	- ซ - ร	- - - -	- - - ร	- ร - ม	- ซ - ร
- - - -	- - - ร	- ร - ม	- ซ - ล	- - ท ล	- ซ - ม	- ล - ซ	- ม - ร
- - - -	- ร̣ - ท	- - ล ซ	- ล - ท	- - - ท	- ร̣ - ท	- ล - ซ	- ม - ล
- - - -	- ท - ร̣	- - ท ร̣	- ท - ล	- - ท ล	- ซ - ม	- ล - ซ	- ม - ร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.10 เพลงแห่

- - - -	- ร - ล	ด ล ซ ฟ	ซ ล ด ล	- ร - ฟ	- ซ - ล	ด ล ซ ล	ซ ฟ ม ร
- - - -	- ร - ล	ด ล ซ ฟ	ซ ล ด ล	- ร - ฟ	- ซ - ล	ด ล ซ ล	ซ ฟ ม ร
- - - -	- ร̣ - ท	ล ซ ล ท	- ด - ร̣	- - - ด	ร̣ ม - ร	ม ร ด ท	ล ซ - ล
- - - -	- ร̣ - ท	ล ซ ล ท	- ด - ร̣	- - - ด	ร̣ ม - ร	ม ร ด ท	ล ซ - ล

4.11 เพลงอายอก

- - - -	- ร - ม	- - ร ม	- ซ - ซ	- ล - ซ	- ร - ม	- ร ม ซ	- ม - ร
- - - -	- ร - ม	- - ร ม	- ซ - ซ	- ล - ซ	- ร - ม	- ร ม ซ	- ม - ร
- ท - ท	- ซ - ล	- ซ - ท	- ร̣ - ล	- - ซ ม	- ซ - ล	- ท ร̣ ท	- ล - ซ
- - - ซ	- ซ - ล	- ซ - ท	- ร̣ - ล	- - ซ ม	- ซ - ล	- ท ร̣ ท	- ล - ซ

4.12 เพลงสราว

- - - -	- - - -	- ซ ม ซ	- ซ - ท	- - ซ ล	- ท - ร̣	- ร̣ - ล	- - ซ ม
- - - ม	- - - ม	- ซ ม ซ	- ซ - ท	- - ซ ล	- ท - ร̣	- ร̣ - ล	- - ซ ม
- - - ม	- ซ - ล	- ท - ล	- - ซ ม	- - - ซ	- ท - -	- ซ ม ซ	- ท - ล
- - - ล	- ซ - ล	- ท - ล	- - ซ ม	- - - ซ	- ท - -	- ซ ม ซ	- ท - ล

4.13 เพลงเชิ้บ เชิ้บ

- - - -	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ท	- - - ร̣	- - ซ ล	- ท - ล	- ซ - ม
- - - ม	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ท	- - - ร̣	- - ซ ล	- ท - ล	- ซ - ม
- - - ม	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม	- - - ม	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม
- - - ร̣	- ร̣ - ท	- ล - ซ	ม ซ - ล	- - - ร̣	- ร̣ - ท	- ล - ซ	ม ซ - ล
- - - -	- - - ร̣	- - ร̣ -	- ท - ร̣	- - - ร̣	- - - ท	- - ท -	ล ท ร̣ ท

4.14 เพลงงู้ดติ๊กตูจ

- - - -	- ซ ล ด	- ล - ซ	ม ซ ล ด	- - ร ม	- ซ - ด	- ด - ท	- ล - ซ
- - - ซ	- ซ ล ด	- ล - ซ	ม ซ ล ด	- - ร ม	- ซ - ด	- ด - ท	- ล - ซ
- - - ม	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ด	- - - ด	- ร̣ ด ด	- ร̣ ด ด	- ร̣ ด ด
- ด - ท	- ด - ร̣	- ด - ท	ด ร̣ - ด				

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.15 เพลงเมืองสุรินทร์

- - - (ซ)	- ร - ซ	- - - ซ	- - - ซ	- - - ฟ	- ซ - ล	- ด - ร๋	ด ล - ซ
- - - ซ	- ร - ซ	- - - ซ	- - - ซ	- - - ฟ	- ซ - ล	- ด - ร๋	ด ล - ซ
- - - ซ	- ร - ท	- - - ท	- - - ท	- - - ร๋	- ท - ล	- ซ - ล	ซ ฟ - ซ
- - - ซ	- ร - ท	- - - ท	- - - ท	- - - ร๋	- ท - ล	- ซ - ล	ซ ฟ - ซ

4.16 เพลงจำปีจำปา

- - - (ซ)	- - - (ซ)	- ล ซ ม	ซ ม ร ท	- - - ท	- ร๋ ซ ล	ซ ท ร๋ ล	ท ล ซ ม
- - - ม	- - - ม	- ล ซ ม	ซ ม ร ท	- - - ท	- ร๋ ซ ล	ซ ท ร๋ ล	ท ล ซ ม
- - - ม	- ซ - ร	ม ร ซ ร	- ม - ซ	- - ซ ท	- ร๋ - ล	ท ล ซ ม	ซ ท ล ซ
- - - ซ	- ซ - ร	ม ร ซ ร	- ม - ซ	- - ซ ท	- ร๋ - ล	ท ล ซ ม	ซ ท ล ซ

4.17 เพลงนารี

- - - -	- - - -	- ร - ม	- ซ - ด	- - - -	- ท - ล	- ซ - ล	- ท - ด
- - - ร๋	- ด - ด	- ร - ม	- ซ - ด	- - - -	- ท - ล	- ร๋ - ล	- ซ - ม
- - - ม	- - - ม	- ร ม ม	- ม - ม	- ร - ซ	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ด
- - - ด	- - - ด	- ม - ม	- ม - ม	- ร - ซ	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ด
- - - -	- ซ - ล	- - - ด	- - - ร๋	- - - ร๋	- ด - ท	- ล - ซ	- ล - ด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.18 เพลงเขมาแม

- - - (ซ)	- - - (ซ)	- ด - ซ	- ล - ด	- - ซ ล	- ด - ร๋	- ร๋ - -	ด ล - ด
- - - ด	- - - ด	- ด - ซ	ด ซ ล ด	- - ซ ล	- ด - ร๋	- ร๋ - -	ด ล - ด
- - ซ ล	- ด - ร๋	- ร๋ - -	ร ร๋ ด ล	- - ซ ล	- ร๋ - ด	- ล - ซ	- ฟ - ซ
- - - ล	- ด - ร	- - - ร	- ฟ - ซ	- - - ล	- ด - ร๋	- ด - ล	ซ ฟ - ซ
- - - ล	- ด - ร	- - - ร	- ฟ - ซ	- - - ล	- ด - ร๋	- ด - ล	ซ ฟ - ซ

4.19 เพลงกั๊จปกา

- - - (ร)	- - - (ร)	- ร - ฟ	- ซ - ล	- - - ร๎	- ร๎ ด ล	- ด - ฟ	- ซ - ล
- - - ล	- - - ล	- ร - ฟ	- ซ - ล	- - - ร๎	- ร๎ ด ล	- ด - ฟ	- ซ - ล
- - - -	- ฟ - ซ	- ล ซ ล	ด ร ฟ ซ	- ฟ - ล	- ด - ซ	- ล ซ ฟ	- ซ ฟ ร
- - - ร	- ฟ - ซ	- ล ซ ล	ด ร ฟ ซ	- ฟ - ล	- ด - ซ	- ล ซ ฟ	- ซ ฟ ร

4.20 เพลงอมตู๊ก

- - - -	- (ฟ)-(ร)	- - - (ร)	- - - (ร)	- - - ซ	- ร - ฟ	- - - ฟ	- ซ - ล
- - - -	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ร๎	- - - ม	- ซ - ร	- ม - ร	- ด - ล
- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ซ	- ร - ฟ	- - - ฟ	- ซ - ล
- - - -	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ร๎	- - - ม	- ซ - ร	- ม - ร	- ด - ล
- - - -	- - -	- - - ซ	- ล - ด	- - - ด	- - - ด	- ร - ล	- ซ - ฟ
- - - ฟ	- - - ฟ	- - - ร	- ฟ - ซ	- - - -	- ล - ด	- - - ซ	- ฟ - ซ
- - - -	- ฟ - ร	- - - ซ	- ล - ด	- - - ด	- - - ด	- ร - ล	- ซ - ฟ
- - - ฟ	- - - ฟ	- - - ร	- ฟ - ซ	- - - -	- ล - ด	- - - ซ	- ฟ - ซ

ขั้นที่ 5 ฝึกเทคนิค และการสร้างเสียงต่าง ๆ ของตรัว

การฝึกเทคนิคการบรรเลงตรัว เป็นการฝึกทักษะการบรรเลงเม็ดพรายที่พัฒนาขึ้นจากการบรรเลงเพลงพื้นฐานเบื้องต้น เพื่อให้บทเพลงมีเสน่ห์ น่าสนใจและไพเราะยิ่งขึ้น โดยมีเทคนิคการบรรเลงตรัวอยู่หลายเทคนิคตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ซึ่งเป็นทักษะการบรรเลงระดับกลางจนถึงระดับสูงที่จะต้องเรียนรู้ฝึกฝนให้เกิดความเข้าใจและบรรเลงได้อย่างเป็นธรรมชาติโดยสามารถนำไปปรับใช้ได้กับทุกบทเพลง สำหรับเทคนิคการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ดังเสนอต่อไปนี้

5.1 การลักคันชัก เป็นเทคนิคที่ช่วยให้การใช้คันชักสำหรับบรรเลงง่ายและสะดวกขึ้นไปตามลักษณะของบทเพลงนั้น ๆ อีกทั้งช่วยให้บทเพลงมีสำเนียงน่าฟัง เทคนิคนี้ถือได้ว่าเป็นทักษะสำคัญที่ใช้ร่วมกับเทคนิคอื่น ๆ ที่จะกล่าวในลำดับต่อไป การลักคันชักปฏิบัติโดยการลากคันชักเข้าหรือออกคันชักเดียวแล้วเกิดเสียงตัวโน้ต 2 เสียงขึ้นไป ดังแบบฝึกต่อไปนี้

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการใช้คันชักให้สัมพันธ์กับรูปแบบของทำนองเพลง (Melodic pattern) ที่หลากหลาย ฝึกความคล่องและลื่นไหลของคันชักให้เป็นไปตามธรรมชาติหรือสำเนียงของบทเพลง

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

5. ควรฝึกแบบฝึกในแต่ละข้ออย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

<u>อธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบฝึก</u>

1. ⌣ = คันชักออก
2. ⌢ = คันชักเข้า
3. ( ) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงใด ๆ ที่อยู่ในวงเล็บ เมื่อบรรเลงรอบแรกจบเพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

<u>แบบฝึกการลักคันชัก</u>

5.1.1 แบบฝึกการลักคันชักเพลงอายัยลำแบ

◡	◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - (ร)	- - - (ร)	- ซ - ร	- ม - ซ	- ร - ท	- ล - ซ	- ซ - ท	- รำ - ล
◡	◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - ล	- - - ล	- ซ - ร	- ม - ซ	- ร - ท	- ล - ซ	- ซ - ท	- รำ - ล
◡	◡ ◠	◠ ◡	◠ ◡	◡	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - ล	- ซ - ท	- รำ - ท	- ล - ซ	- - - ซ	- ร - ซ	- - ร ซ	- ล - ล
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- ท - ล	- ซ - ล	- ร - ฟ	- ม - ร	- - - ร	- ร - ซ	- - ร ซ	- ล - ล
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠				
- ท - ล	- ซ - ล	- ร - ฟ	- ม - ร				

5.1.4 แบบฝึกการลักคันชักเพลงเมืองสุรินทร์

◡	◡ ◠	◡	◠	◡	◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡ ◠
- - - (ซ)	- ร - ซ	- - - ซ	- - - ซ	- - - ฟ	- ซ - ล	- ด - รำ	ด ล - ซ
◡	◡ ◠	◡	◠	◡	◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡ ◠
- - - ซ	- ร - ซ	- - - ซ	- - - ซ	- - - ฟ	- ซ - ล	- ด - รำ	ด ล - ซ
◡	◡ ◠	◡	◠	◡	◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡ ◠
- - - ซ	- ร - ท	- - - ท	- - - ท	- - - รำ	- ท - ล	- ซ - ล	ซ ฟ - ซ
◡	◡ ◠	◡	◠	◡	◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡ ◠
- - - ซ	- ร - ท	- - - ท	- - - ท	- - - รำ	- ท - ล	- ซ - ล	ซ ฟ - ซ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5.1.3 แบบฝึกการลักคันชักเพลงตรู

◡	◠ ◡	◠	◠ ◡		◡ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - (ล)	- (ล) - ล	- - - ท	- - ซ ล	- - - -	- ซ ม ซ	- ล - ซ	- ม - ร
◡	◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡		◡ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
- - - ร	- ร - ล	- ล - ท	- - ซ ล	- - - -	- ซ ม ซ	- ล - ซ	- ม - ร
	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◠ ◡ ◠
- - - -	- รำ - ท	- ท ล ท	- รำ ท ท	- รำ - ท	- รำ - ท	- ท ล ท	- รำ ท ท
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠				
- รำ - ท	- ล - ซ	- ล - ท	- ซ - ล				

5.1.4 แบบฝึกการลักคันชักเพลงงู้ดติ๊กตู๊จ

‿	‿ ‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾ ‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾
- - - (ด)	- ซ ล ด	- ล - ซ	ม ซ ล ด	- - ร ม	- ซ - ด	- ด - ท	- ล - ซ
‿	‿ ‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾ ‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾
- - - ซ	- ซ ล ด	- ล - ซ	ม ซ ล ด	- - ร ม	- ซ - ด	- ด - ท	- ล - ซ
‿	‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾	‿	‿ ‿ ‾	‿ ‿ ‾	‿ ‿ ‾
- - - ม	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ด	- - - ด	- ร̣ ด ด	- ร̣ ด ด	- ร̣ ด ด
‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾	‾ ‿ ‾				
- ด - ท	- ด - ร̣	- ด - ท	ด ร̣ - ด				

5.1.5 แบบฝึกการลักคันชักเพลงเชิ้บ เชิ้บ

	‿ ‿ ‾	‿ ‿ ‾	‿ ‾	‿	‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾
- - - -	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ท	- - - ร̣	- - ซ ล	- ท - ล	- ซ - ม
‿	‿ ‿ ‾	‿ ‿ ‾	‿ ‾	‿	‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾
- - - ม	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ท	- - - ร̣	- - ซ ล	- ท - ล	- ซ - ม
‿	‿ ‿ ‾	‿ ‿ ‾	‿ ‾	‿	‿ ‿ ‾	‿ ‿ ‾	‿ ‾
- - - ม	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม	- - - ม	- ซ ม ซ	- ซ ท ล	- ซ - ม
‿	‿ ‾	‿ ‾	‾ ‿ ‾	‿	‿ ‾	‿ ‾	‾ ‿ ‾
- - - ร̣	- ร̣ - ท	- ล - ซ	ม ซ - ล	- - - ร̣	- ร̣ - ท	- ล - ซ	ม ซ - ล
	‿	‾ ‿ ‾	‿ ‾		‿	‾	‾ ‿ ‿ ‾
- - - -	- - - ร̣	- ร̣ ร̣ ร̣	- ท - ร̣	- - - -	- - - ท	- - ท -	ล ท ร̣ ท

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การประเมินแบบฝึกทักษะ

เกณฑ์การประเมินแบบฝึกทักษะการลักคันชัก

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
1.	**การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง**	
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน ตั้งเสียงให้ห่างกันเป็นคู่ 4 เร-ซอล	3
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน แต่คู่เสียงไม่ใช่ คู่ 4	2
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง แต่เมื่อสีไปแล้วไม่มีเสียง	1
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมบรรเลง	0
2.	**ท่าทางการบรรเลง**	

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังตรง อกผ่ายไหล่ผึ่งไม่เกร็ง มือซ้ายใช้ง่ามนิ้วระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ หนีบประคองด้ามซอโดยไม่เกร็งข้อมือหรือนิ้ว กางข้อศอกพอประมาณ วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบ หันหน้าตรัวไปทางด้านขวาเฉียงไปทางด้านหน้า เอนด้ามตรัวไปด้านหน้าพอประมาณ มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	3
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายหนีบประคองซอโดยใช้แรงมากเกินไป ห้อยข้อศอกหรือกางมากเกินไป วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบหันหน้าตรัวไปทางด้านขวา เอนด้ามซอไปด้านหน้า มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	2
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายประคองด้ามตรัวไม่มั่นคง ห้อยข้อศอก วางกะโหลกซอผิดตำแหน่ง ตั้งด้ามตรัวตรงเกินไป มือขวาจับคันชักไม่ถูกตำแหน่ง ทำท่าทางผิดหลักการอยู่บ่อยครั้ง	1
	ท่าทางการบรรเลงไม่ถูกต้องตามหลักการในคู่มือ	0
3.	**การลักคันชัก**	
	ใช้คันชักในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้า และสอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ต จังหวะ หรือรูปแบบของทำนองเพลง โดยแบ่งสัดส่วนความยาวของ 1 คันชักที่ใช้บรรเลง (ไกวคันชักเข้าหรือไกวคันชักออกให้นับเป็น 1 คันชัก) ให้เพียงพอต่อจำนวนตัวโน้ตที่แบบฝึกกำหนดให้อย่างถูกต้อง และต้องใช้คันชักในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้า	3
	ใช้คันชักโดยแบ่งสัดส่วนความยาว 1 คันชักสอดคล้องกับรูปแบบของทำนองเพลง เพียงพอต่อจำนวนตัวโน้ตที่แบบฝึกกำหนดให้ แต่ยังไม่มีความคล่อง	2
	ใช้คันชักได้ตรงตามเทคนิคการลักคันชัก มีผิดพลาดบ้างบางจุด ใช้คันชักในการสร้างเสียงไม่พอดีกับความยาวของหางม้าหรือใช้ไม่พอสำหรับสร้างเสียง ใช้คันชักผิดอยู่บ่อยครั้ง	1
	ใช้คันชักไม่สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตและจังหวะใดเลย	0
4.	**ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องและแม่นยำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องแต่ไม่แม่นยำ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วไม่ได้ตรงตำแหน่งเสียงตามที่กำหนดในแบบฝึก	0

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
5.	**ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง**	
	เสียงมีความชัดเจน สม่ำเสมอ ไม่มีความขุ่น สั่นเครือ หรือเสียงไม่แตก	3
	เสียงมีความชัดเจน ไม่ค่อยสม่ำเสมอ มีเสียงขุ่นหรือเสียงแตกบ้าง	2
	เสียงไม่ชัดเจน ดังเบาไม่สม่ำเสมอ	1
	เสียงไม่มีคุณภาพน่ารำคาญ หรือไม่มีเสียงเลย	0
6.	**การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่องจำนวน 5 รอบเป็นอย่างต่ำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ไม่ถึง 5 รอบ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง มากว่า 1 รอบ	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง ไม่ถึง 1 รอบ	0

ตารางการประเมินทักษะการลักคันชัก

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน				รวม
		3	2	1	0	
1	การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง					
2	ท่าทางการบรรเลง					
3	การลักคันชัก					
4	ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด					
5	ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง					
6	การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง					
	รวม					

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

<u>ระดับคุณภาพ</u>

คะแนน 13-18 หมายถึง ดี

คะแนน 7-12 หมายถึง พอใช้

คะแนน 1-6 หมายถึง ปรับปรุง

สิ่งที่พบจากการประเมินตนเอง

.....

.....

.....

.....

.....

5.2 การพรม คือ การใช้เสียงใด ๆ ยืนเสียงไว้เป็นหลัก แล้วใช้นิ้วใดถัดลงมา พรมนิ้วหรือแตะนิ้วขึ้น-ลงอย่างถี่ ๆ บนสายซอ เพื่อให้ได้เสียงสองเสียงดังสลับกัน การพรมนิ้วทุกครั้งให้จบด้วยเสียงที่ใช้ยืนเป็นหลัก กล่าวคือ ให้ยกนิ้วที่ใช้พรมขึ้นจากสายซอหลังจากพรมนิ้วเสร็จ เช่น พรมเสียงเร ให้ใช้เสียงเรเป็นเสียงหลักและใช้เสียงมีเป็นเสียงสลับ เสียงสุดท้ายต้องจบด้วยเสียงเร เป็นต้น การปฏิบัติเทคนิคการพรมต้องใช้เทคนิคการลักคันชักร่วมด้วยเสมอเพื่อให้ทำนองเพลงมีความกลมกลืนไพเราะ โดยทั่วไปแล้วในการบรรเลงเพลงกันตรึมตามแนวทางของครูธงชัย สามสี พบว่า เทคนิคการพรมมีอยู่หลายลักษณะ ตัวอย่างเช่น พรมเสียงเร(ต่ำ) พรมเสียงซอล พรมเสียงลา พรมเสียงลาคู่เสียงโด (คู่ 3) พรมเสียงโด ผู้บรรเลงสามารถใช้เทคนิคดังกล่าวเพื่อสร้างทำนองเพลงให้น่าฟังยิ่งขึ้นได้ตามความต้องการและความเหมาะสม โดยส่วนใหญ่แล้วบทเพลงกันตรึมจะพบเทคนิคการพรม ดังต่อไปนี้

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการพรมนิ้วตามสัญลักษณ์พรมนิ้วตามตัวโน้ตที่กำหนดอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

5. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

6. ควรฝึกอย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

5.2.1 พรมเสียงลา เป็นการใช้นิ้วชี้กดลงที่ตำแหน่งเสียงลา แล้วใช้นิ้วกลางพรมหรือแตะลงบนสายซอตรงตำแหน่งเสียงที ขึ้น-ลงอย่างถี่ ๆ ให้เกิดเสียงลากับเสียงทีดังสลับกัน โดยจบเสียงสุดท้ายหลังจากพรมนิ้วเป็นเสียงลา ดังแบบฝึกต่อไปนี้

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการพรมนิ้วเสียงลาให้สอดคล้องกับการใช้คันชัก และรูปแบบของทำนองเพลง (Melodic pattern) ที่หลากหลาย

<u>อธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบฝึก</u>

1. (ตัวโน้ต)◌๎ เช่น (ล)◌๎ หมายถึง พรมเสียงลา
2. ◡ = คันชักออก
3. ◠ = คันชักเข้า
4. ( ) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงใด ๆ ที่อยู่ในวงเล็บ เมื่อบรรเลงรอบแรกจบ เพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน

<u>แบบฝึกพรมเสียงลา</u> (เพลงปการันเจก)

◡	◠	◡ ◠	◠ ◡	◠	◡	◠ ◡	◡ ◠
---(ล)	---(ล)	-ซ-(ล)◌๎	-ซ-ท	---ท	---ท	-ซ-(ล)◌๎	-ซ-ม
◡	◠	◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠	◡ ◠
---ม	---ม	-ซ-(ล)◌๎	-(ล)◌๎-ท	-ซ-(ล)◌๎	-(ล)◌๎-ท	-ซ-ซ	-ท-(ล)◌๎

5.2.2 พรมเสียงลาคู่เสียงโด (คู่ 3) หรือเรียกว่า พรมลาคอร์ด (chord) เป็นการใช้นิ้วชี้กดลงที่ตำแหน่งเสียงลา แล้วใช้นิ้วนางพรมหรือแตะลงบนสายซอตรงตำแหน่งเสียงโด ขึ้น-ลงอย่างถี่ ๆ ให้เกิดเสียงลากับเสียงทีดังสลับกัน โดยจบเสียงสุดท้ายหลังจากพรมนิ้วเป็นเสียงลา ส่วนใหญ่แล้วเทคนิคนี้เหมาะกับเพลงที่มีตัวโน้ตเสียงลาและเสียงโดเชื่อมต่อกัน ดังแบบฝึกต่อไปนี้

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการพรมนิ้วเสียงลาคู่เสียงโด (พรมลาคอร์ด) ให้สอดคล้องกับการใช้คันชัก และรูปแบบของทำนองเพลง (Melodic pattern) อย่างเหมาะสม

<u>อธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบฝึก</u>

1. (ตัวโน้ต^{ด})◌๎ เช่น (ล^{ด})◌๎ หมายถึง พรมเสียงลาคู่เสียงโด
2. ◡ = คันชักออก
3. ◠ = คันชักเข้า
4. ( ) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงใด ๆ ที่อยู่ในวงเล็บ เมื่อบรรเลงรอบแรกจบ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน

<u>แบบฝึกพรมเสียงลาคู่เสียงโด</u> (เพลงเขมาแม)

‿	‾	‿ ‾	‿ ‾	‾ ‿	‿ ‾	‿ ‾	‾ ‿ ‾
---(ซ)	---(ซ)	-ด-ซ	-ล-ด	--ซล	-ด-รֺ	-รֺ-รֺ	ดล-ด
‿	‾	‿ ‾	‾ ‿ ‿ ‾	‾ ‿	‿ ‾	‿ ‾	‾ ‿ ‾
---ด	---ด	-ด-ซ	ดซลด	--ซล	-ด-รֺ	-รֺ-รֺ	ดล-ด
‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾	‾ ‿ ‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾	‿ ‾	‿ ‿ ‾
--ซล	-ด-รֺ	-รֺ-รֺ	ررֺด(ล)ด	--ซล	-รֺ-ด	-ล-(ล)ด	ซฟ-ซ
‿	‿ ‾	‿	‿ ‾	‿	‿ ‾	‿ ‾	‿ ‿ ‾
---ล	-ด-ร	---ร	-ฟ-ซ	---(ล)ด	-ด-รֺ	-ด-(ล)ด	ซฟ-ซ
‿	‿ ‾	‿	‿ ‾	‿	‿ ‾	‿ ‾	‿ ‿ ‾
---ล	-ด-ร	---ร	-ฟ-ซ	---ล	-ด-รֺ	-ด-(ล)ด	ซฟ-ซ

5.2.3 พรมเสียงโด เป็นการใช้นิ้วกลาง (ปกติประจำอยู่ตำแหน่งเสียงที) โยกลงที่ตำแหน่งเสียงโด แล้วใช้นิ้วนางพรมหรือแตะลงบนสายซอตรงตำแหน่งเสียงเรสูง ขึ้น-ลงอย่างถี่ ๆ ให้เกิดเสียงโดกับเสียงเรสูงดังสลับกัน โดยจบเสียงสุดท้ายหลังจากพรมนิ้วเป็นเสียงโด เทคนิคนี้มักใช้ร่วมกับเทคนิคการโยกนิ้ว (จะกล่าวต่อไปในหัวข้อที่ 5.4) ดังแบบฝึกต่อไปนี้

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการพรมนิ้วเสียงโด ให้สอดคล้องกับการใช้คันชัก และรูปแบบของทำนองเพลง (Melodic pattern) อย่างเหมาะสม

<u>อธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบฝึก</u>

1. (ตัวโน้ตรֺ)ด เช่น (ดรֺ)ด หมายถึง พรมเสียงโด โดยโยกนิ้วกลางไปที่เสียงโด แล้วใช้นิ้วนางพรมเสียงเรสูง
2. ‿ = คันชักออก
3. ‾ = คันชักเข้า
4. ( ) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงใด ๆ ที่อยู่ในวงเล็บ เมื่อบรรเลงรอบแรกจบ เพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน
5. (ตัวโน้ต)ช หมายถึง ตัวโน้ตเสียงใด ๆ ใช้<u>นิ้วชี้</u>ในการกดตำแหน่งเสียง เช่น ทช = ตัวโน้ตเสียงทีใช้นิ้วชี้กดตำแหน่งเสียง
6. (ตัวโน้ต)ก หมายถึง ตัวโน้ตเสียงใด ๆ ใช้<u>นิ้วกลาง</u>ในการกดตำแหน่งเสียง เช่น ดก = ตัวโน้ตเสียงโดใช้นิ้วกลางกดตำแหน่งเสียง

7. (ตัวโน้ต)^{น} หมายถึง ตัวโน้ตเสียงใด ๆ ใช้นิ้วนางในการกดตำแหน่งเสียง เช่น

รำ^{น} = ตัวโน้ตเสียงที่ใช้นิ้วนางกดตำแหน่งเสียง

แบบฝึกพรมเสียงโด (เพลงปันแชร์)

‿	⁀	‿ ‿ ⁀	‿ ‿ ⁀	‿ ‿ ⁀	‿ ‿ ⁀	‿ ‿ ⁀	‿ ⁀
---(ซ)	---(ซ)	-ด ท ซ	-ซ ท ด^{ก}	(ด$^{ิ}$)^{ำ} ท^{ช} -ซ	-ซ ท ด	-ท ด ร^{ำ}	-ร^{ำ} - ด^{ก}
‿	⁀	‿ ⁀	‿ ‿ ⁀	‿ ‿ ⁀	‿ ‿ ⁀	‿ ‿ ⁀	‿ ‿ ⁀
---(ด^{ำ})	---(ด^{ำ})	-ร^{น} -ร^{น}	-ด^{ก}ร^{น}(ด^{ำ})	-ด^{ก}ท^{ช}ซ	-ซ ท ซ	-ซ ท ด	-ร^{ำ}ซ ท
‿	‿ ⁀	‿ ‿ ⁀	⁀ ‿ ‿ ⁀	⁀ ‿ ‿ ⁀	‿ ‿ ⁀	‿ ⁀	‿ ⁀
---ท	-ล -ซ	-ล ซ ล	ด ล ซ ฟ	ร ฟ ร ล	-ซ ฟ ร	-ล -ซ	-ฟ -ซ
‿	⁀	‿ ‿ ⁀	⁀ ‿ ‿ ⁀	⁀ ‿ ‿ ⁀	‿ ‿ ⁀	‿ ⁀	‿ ⁀
---ซ	---ซ	-ล ซ ล	ด ล ซ ฟ	ร ฟ ร ล	-ซ ฟ ร	-ล -ซ	-ฟ -ซ

การประเมินแบบฝึกทักษะ

เกณฑ์การประเมินแบบฝึกทักษะการพรม

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
1.	**การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง**	
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน ตั้งเสียงให้ห่างกันเป็นคู่ 4 เร-ซอล	3
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน แต่คู่เสียงไม่ใช่ คู่ 4	2
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง แต่เมื่อสีไปแล้วไม่มีเสียง	1
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมบรรเลง	0
2.	**ท่าทางการบรรเลง**	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังตรง อกผ่ายไหล่ผึ่งไม่เกร็ง มือซ้ายใช้ง่ามนิ้วระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ หนีบประคองด้ามซอโดยไม่เกร็งข้อมือหรือนิ้ว กางข้อศอกพอประมาณ วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบ หันหน้าตรัวไปทางด้านขวาเฉียงไปทางด้านหน้า เอนด้ามตรัวไปด้านหน้าพอประมาณ มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	3
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายหนีบประคองซอโดยใช้แรงมากเกินไป ห้อยข้อศอกหรือกางมากเกินไป วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบหันหน้าตรัวไปทางด้านขวา เอนด้ามซอไปด้านหน้า มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	2
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง	1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายประคองด้ามตรัวไม่มั่นคง ห้อยข้อศอก วางกะโหลกซอผิดตำแหน่ง ตั้งด้ามตรัวตรงเกินไป มือขวาจับคันชักไม่ถูกตำแหน่ง ทำท่าทางผิดหลักการอยู่บ่อยครั้ง	
	ท่าทางการบรรเลงไม่ถูกต้องตามหลักการในคู่มือ	0
3.	**การพรม**	
	ใช้เทคนิคการพรมให้สองเสียงดังสลับกันอย่างสม่ำเสมอ ไพเราะ ตรงจังหวะ ครบตามค่าของตัวโน้ต จบเสียงสุดท้ายด้วยเสียงที่ใช้ยืนเป็นหลักให้ดังชัดเจน คันชักสอดคล้องกับเทคนิคการพรมและไม่ติดขัด	3
	ใช้เทคนิคการพรมให้สองเสียงดังสลับกันไม่ค่อยสม่ำเสมอ แต่ตรงจังหวะ ครบตามค่าของตัวโน้ต จบเสียงสุดท้ายด้วยเสียงที่ใช้ยืนเป็นหลัก คันชักสอดคล้องกับเทคนิคการพรมติดขัดเล็กน้อย	2
	ใช้เทคนิคการพรมให้สองเสียงดังสลับกันไม่สม่ำเสมอ ไม่ตรงจังหวะตามค่าของตัวโน้ต คันชักไม่ค่อยสอดคล้องกับเทคนิคการพรม ผิดอยู่บ่อยครั้ง	1
	ใช้นิ้วในเทคนิคการพรมผิด คันชักไม่สอดคล้องกับเทคนิคการพรมและติดขัด	0
4.	**ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องและแม่นยำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องแต่ไม่แม่นยำ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วไม่ได้ตรงตำแหน่งเสียงตามที่กำหนดในแบบฝึก	0
5.	**ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง**	
	เสียงมีความชัดเจน สม่ำเสมอ ไม่มีความขุ่น สั่นเครือ หรือเสียงไม่แตก	3
	เสียงมีความชัดเจน ไม่ค่อยสม่ำเสมอ มีเสียงขุ่นหรือเสียงแตกบ้าง	2
	เสียงไม่ชัดเจน ดังเบาไม่สม่ำเสมอ	1
	เสียงไม่มีคุณภาพน่ารำคาญ หรือไม่มีเสียงเลย	0
6.	**การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่องจำนวน 5 รอบเป็นอย่างต่ำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ไม่ถึง 5 รอบ	2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง มากว่า 1 รอบ	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง ไม่ถึง 1 รอบ	0

ตารางประเมินทักษะการพรม

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน				รวม
		3	2	1	0	
1	การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง					
2	ท่าทางการบรรเลง					
3	การพรม					
4	ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด					
5	ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง					
6	การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง					
	รวม					

ระดับคุณภาพ

คะแนน 13-18 หมายถึง ดี

คะแนน 7-12 หมายถึง พอใช้

คะแนน 1-6 หมายถึง ปรับปรุง

สิ่งที่พบจากการประเมินตนเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

.....

.....

.....

.....

.....

5.3 การประ (เสียงตริด) คือ การใช้เสียงใด ๆ ยืนเสียงไว้เป็นหลัก แล้วใช้นิ้วใด ๆ ถัดลงมาแตะนิ้วขึ้น-ลงอย่างถี่ ๆ บนสายซอคล้ายเทคนิคการพรม แต่ต่างกันตรงที่การจบเสียงสุดท้าย โดยเทคนิคการประจะไม่จบเสียงสุดท้ายด้วยเสียงที่ยืนเป็นหลัก ให้จบด้วยเสียงที่ใช้นิ้วประลงไป อีกทั้ง

เทคนิคการประใช้ความถี่ในการแตะนิ้วสลับขึ้นลงบนสายมากกว่าและระยะเวลาในการประสั้นกว่าเทคนิคการพรม ตัวอย่างเช่น การประเสียงที ให้ปฏิบัติโดยใช้นิ้วชี้กดลงบนสายยืนตำแหน่งเสียงลาไว้เป็นหลัก แล้วใช้นิ้วกลางประขึ้นลงบนตำแหน่งเสียงที โดยให้เกิดเสียงลากับเสียงทีสลับกันอย่างรวดเร็วและสั้น จบเสียงสุดท้ายด้วยเสียงที เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วในการบรรเลงเพลงกันตรึมตามแนวทางของครูธงชัย สามสี พบว่า เทคนิคการประมีอยู่หลายลักษณะ ตัวอย่างเช่น ประเสียงมี ประเสียงฟา ประเสียงลา ประเสียงที ประเสียงโด (คู่ 3) ผู้บรรเลงสามารถใช้เทคนิคดังกล่าวเพื่อสร้างทำนองเพลงให้น่าฟังยิ่งขึ้นได้ตามความต้องการและความเหมาะสม โดยส่วนใหญ่แล้วจะพบเทคนิคการประดังแบบฝึกต่อไปนี้

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ควรเทียบเสียงตรัวให้เป็นคู่ 4 โดยกำหนดเทียบให้สายในเป็นเสียง เร และสายนอกเป็นเสียง ซอล

2. ในการฝึกควรใช้คันชัก (หางม้า) ในการสร้างเสียงให้เต็มตลอดความยาวของหางม้าโดยประมาณ 6 ใน 8 ส่วนของความยาวหางม้าจากปลายจรดโคนในตำแหน่งที่ใช้มือจับคันชัก และลากคันชักให้สอดคล้องกับค่าความยาวของตัวโน้ตนั้น ๆ

3. ปฏิบัติทักษะการประนิ้วตามสัญลักษณ์การประบนตัวโน้ตที่กำหนดอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

4. ปฏิบัติทักษะการใช้คันชักตามสัญลักษณ์วงเล็บคว่ำและวงเล็บหงายที่อยู่เหนือตัวโน้ต โดยเป็นการบังคับใช้คันชักสีเข้า-ออกอย่างถูกต้องและเคร่งครัด

5. ควรฝึกการไล่เสียงอย่างช้า ๆ จนชำนาญ แล้วจึงเพิ่มความเร็วขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ เพื่อฝึกให้นิ้ว(ที่ใช้ควบคุมหางม้า)มีความคล่องแคล่วสำหรับเปลี่ยนตำแหน่งการสีสายในและสายนอก

6. ควรฝึกอย่างซ้ำ ๆ วนไปอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะสม่ำเสมอจนชำนาญแล้วจึงปฏิบัติแบบฝึกถัดไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

5.3.1 ประเสียงที เป็นการใช้นิ้วชี้กดลงที่ตำแหน่งเสียงลา แล้วใช้นิ้วกลางประลงบนสายซอตรงตำแหน่งเสียงที ขึ้น-ลงอย่างสั้นกระชับ ให้เกิดเสียงลากับเสียงทีดังสลับกัน แต่ไม่ต้องให้เสียงลาชัดเจนมาก จบเสียงสุดท้ายหลังจากประเสียงให้เน้นเสียงทีเป็นหลัก ดังแบบฝึกต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของแบบฝึก

เพื่อฝึกการประนิ้วเสียงที ให้สอดคล้องกับการใช้คันชัก และรูปแบบของทำนองเพลง (Melodic pattern) อย่างเหมาะสม

อธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบฝึก

1. (ตัวโน้ต) เช่น (ท) หมายถึง ประเสียงที โดยให้ยืนเสียงลาเป็นเสียงรอง แล้วใช้เสียงทีเป็นเสียงหลักเสียงสุดท้ายที่ดังขึ้นเป็นหลัก
2. ⌣ = คันชักออก

3. ‿ = คันชักเข้า

4. ( ) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงใด ๆ ที่อยู่ในวงเล็บ เมื่อบรรเลงรอบแรกจบ เพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน

<u>แบบฝึกประเสียงที</u> (เพลงตรดกันตรึมตัด)

‿	‿	‿ ‿	‿	‿	‿	‿ ‿	‿
---(ิท)็	---ล	-ซ-(ิท)็	---ล	---(ิท)็	---ล	-ซ-(ิท)็	---ล
‿	‿ ‿	‿	‿ ‿	‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿	‿ ‿ ‿
---(ิท)็	-รำ-รำ	---ล	-ซ-ม	---ล	-ซมซ	-ม-ล	-ซมซ
‿ ‿	‿ ‿	‿ ‿	‿		‿		‿
-ร-ท	-รำ-ล	-ซมซ	---ล*	----	---ล	----	---ล
‿	‿		‿		‿	‿	‿ ‿
---(ิท)็	---(ิท)็	----	---ล	----	---ซ	---(ิท)็	-รำ-ล
	‿		‿	‿ ‿	‿ ‿	‿	‿ ‿
----	---ล	----	---ล	-ซ-(ิท)็	-รำ-รำ	---ท	-รำ-รำ
‿	‿ ‿	‿	‿ ‿	‿	‿ ‿	‿	‿ ‿
---ท	-รำ-รำ	---ท	-รำ-รำ	---ท	-รำ-รำ	---ล	-ซ-ม
‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿	‿	‿	‿ ‿
---ล	-ซมซ	-ม-ล	-ซมซ	-ร-ท	---ล	---ล	--ซม

หมายเหตุ ให้จบแบบฝึกเพลงตรดกันตรึม(ตัด) ตรงที่มีเครื่องหมาย *

5.3.2 ประเสียงโด (คู่ 3) มีลักษณะคล้ายกับการพรมลาคอร์ด แต่จบเสียงสุดท้ายด้วยเสียงโด ปฏิบัติโดยการใช้นิ้วชี้กดลงที่ตำแหน่งเสียงลา แล้วใช้นิ้วนางประลงบนสายซอตรงตำแหน่งเสียงโด ขึ้น-ลงอย่างสั้นกระชับ ให้เกิดเสียงลากับเสียงโดดังสลับกัน แต่ไม่ต้องให้เสียงลาชัดเจนมาก ดังแบบฝึกต่อไปนี้

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการประนิ้วเสียงโดให้สอดคล้องกับการใช้คันชัก และรูปแบบของทำนองเพลง (Melodic pattern) อย่างเหมาะสม

<u>อธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบฝึก</u>

1. (ิตัวโน้ต)็ เช่น (ิด)็ หมายถึง ประเสียงโด โดยให้ยืนเสียงลาเป็นเสียงรอง แล้วใช้เสียงโดเป็นเสียงหลักเสียงสุดท้ายที่ดังขึ้นเป็นหลัก

2. ‿ = คันชักออก

3. ‿ = คันชักเข้า

4. ( ) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงใด ๆ ที่อยู่ในวงเล็บ เมื่อบรรเลงรอบแรกจบ เพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน

<u>แบบฝึกประเสียงโด</u> (เพลงเขมาแม)

‿	⌒	‿ ⌒	‿ ⌒	⌒ ‿	‿ ⌒	‿ ⌒	⌒ ‿ ⌒
---(ซ)	---(ซ)	-ด-ซ	-ล-(ิด)ี	--ซล	-ด-รำ	-รำ-รำ	ดล-(ิด)ี
‿	⌒	‿ ⌒	⌒ ‿ ‿ ⌒	⌒ ‿	‿ ⌒	‿ ⌒	⌒ ‿ ⌒
---ด	---ด	-ด-ซ	ดซล(ิด)ี	--ซล	-ด-รำ	-รำ-รำ	ดล-(ิด)ี
‿ ⌒	‿ ⌒	‿ ⌒	⌒ ‿ ‿ ⌒	‿ ⌒	‿ ⌒	‿ ⌒	‿ ‿ ⌒
--ซล	-ด-รำ	-รำ-รำ	รรำดล	--ซล	-รำ-ด	-ล-ล	ซฟ-ซ
‿	‿ ⌒	‿	‿ ⌒	‿	‿ ⌒	‿ ⌒	‿ ‿ ⌒
---ล	-(ิด)ี-ร	---ร	-ฟ-ซ	---ล	-(ิด)ี-รำ	-ด-ล	ซฟ-ซ
‿	‿ ⌒	‿	‿ ⌒	‿	‿ ⌒	‿ ⌒	‿ ‿ ⌒
---ล	-(ิด)ี-ร	---ร	-ฟ-ซ	---ล	-(ิด)ี-รำ	-ด-ล	ซฟ-ซ

<u>การประเมินแบบฝึกทักษะ</u>

เกณฑ์การประเมินแบบฝึกทักษะการประ

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
1.	**การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง**	
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน ตั้งเสียงให้ห่างกันเป็นคู่ 4 เร-ซอล	3
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน แต่คู่เสียงไม่ใช่ คู่ 4	2
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง แต่เมื่อสีไปแล้วไม่มีเสียง	1
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมบรรเลง	0
2.	**ท่าทางการบรรเลง**	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังตรง อกผ่ายไหล่ผึ่งไม่เกร็ง มือซ้ายใช้ง่ามนิ้วระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ หนีบประคองด้ามซอโดยไม่เกร็งข้อมือหรือนิ้ว กางข้อศอกพอประมาณ วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตัก บริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบ หันหน้าตรัวไปทางด้านขวาเฉียงไปทางด้านหน้า เอนด้ามตรัวไปด้านหน้าพอประมาณ มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	3
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายหนีบประคองซอโดยใช้แรงมากเกินไป ห้อยข้อศอกหรือกางมาก	2

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	เกินไป วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบหันหน้าตรัวไปทางด้านขวา เอนด้ามซอไปด้านหน้า มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายประคองด้ามตรัวไม่มั่นคง ห้อยข้อศอก วางกะโหลกซอผิดตำแหน่ง ตั้งด้ามตรัวตรงเกินไป มือขวาจับคันชักไม่ถูกตำแหน่ง ทำท่าทางผิดหลักการอยู่บ่อยครั้ง	1
	ท่าทางการบรรเลงไม่ถูกต้องตามหลักการในคู่มือ	0
3.	**การประ**	
	ใช้เทคนิคการประให้สองเสียงดังสลับกันอย่างสั้น ๆ กระชับ ตรงตามจังหวะและค่าของตัวโน้ต จบเสียงสุดท้ายด้วยเสียงที่ประ โดยเสียงประต้องดังชัดเจนกว่าเสียงรอง คันชักสอดคล้องกับเทคนิคการประและไม่ติดขัดเลย	3
	ใช้เทคนิคการประให้สองเสียงดังสลับกันแต่ไม่กระชับ ค่อนข้างตรงตามจังหวะและค่าของตัวโน้ต จบเสียงสุดท้ายด้วยเสียงที่ประ โดยเสียงประต้องดังชัดเจนกว่าเสียงรอง คันชักสอดคล้องกับเทคนิคการประ	2
	ใช้เทคนิคการประเสียงที่ไม่ชัดเจน ผิดอยู่บ่อยครั้ง ไม่ตรงจังหวะตามค่าของตัวโน้ต คันชักไม่ค่อยสอดคล้องกับเทคนิคการประ	1
	ใช้นิ้วในเทคนิคการประผิด คันชักไม่สอดคล้องกับเทคนิคการประและติดขัด	0
4.	**ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องและแม่นยำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องแต่ไม่แม่นยำ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วไม่ได้ตรงตำแหน่งเสียงตามที่กำหนดในแบบฝึก	0
5.	**ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง**	
	เสียงมีความชัดเจน สม่ำเสมอ ไม่มีความขุ่น สั่นเครือ หรือเสียงไม่แตก	3
	เสียงมีความชัดเจน ไม่ค่อยสม่ำเสมอ มีเสียงขุ่นหรือเสียงแตกบ้าง	2
	เสียงไม่ชัดเจน ดังเบาไม่สม่ำเสมอ	1
	เสียงไม่มีคุณภาพน่ารำคาญ หรือไม่มีเสียงเลย	0
6.	**การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่องจำนวน 5 รอบ	3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	เป็นอย่างต่ำ	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ไม่ถึง 5 รอบ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง มากกว่า 1 รอบ	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง ไม่ถึง 1 รอบ	0

ตารางการประเมินทักษะการประ

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน				รวม
		3	2	1	0	
1	การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง					
2	ท่าทางการบรรเลง					
3	การประ					
4	ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด					
5	ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง					
6	การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง					
	รวม					

ระดับคุณภาพ

คะแนน 13-18 หมายถึง ดี

คะแนน 7-12 หมายถึง พอใช้

คะแนน 1-6 หมายถึง ปรับปรุง

สิ่งที่พบจากการประเมินตนเอง

.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5.4 การโยกนิ้ว หรือการใช้เสียงเลื่อน คล้าย ๆ กับการใช้นิ้วแอ้ในทางดนตรีไทย ปฏิบัติโดยการเลื่อนตำแหน่งนิ้วโดยลากนิ้วลงบนสายจากเสียงหนึ่งไปอีกเสียงหนึ่ง อาจเลื่อนให้เสียงสูงขึ้นหรือต่ำลงก็ได้ตามการตกแต่งทำนองเพลงให้มีสำเนียงน่าสนใจมากขึ้น โดยส่วนใหญ่การโยกนิ้วจะเลื่อนเสียงหนึ่งไปยังอีกเสียงหนึ่งด้วยระยะที่ห่างกัน 1-2 เสียง เทคนิคนี้มักปฏิบัติร่วมกับการสีลักคันชัก ดังแบบฝึกต่อไปนี้

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกการโยกนิ้วให้สอดคล้องกับการใช้คันชัก และรูปแบบของทำนองเพลง (Melodic pattern) อย่างเหมาะสม

<u>อธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบฝึก</u>

1. ท˘(ตัวโน้ต) เช่น ท˘ด หมายถึง โยกตำแหน่งนิ้วเสียงที(นิ้วกลาง) ไปที่ตำแหน่งเสียงโด (เสียงโดเป็นเสียงหลัก) พร้อมนิ้วชี้ตำแหน่งเสียงลาโยกไปตำแหน่งเสียงทีแทนนิ้วกลาง
2. (ตัวโน้ต)˘ (ตัวโน้ต) เช่น

ร ฟ ร ล˘	- ซ ฟ ร

หมายถึง โยกตำแหน่งนิ้วเสียงลา(นิ้วชี้) ไปที่ตำแหน่งเสียงซอล(ซึ่งเป็นเสียงที่อยู่ถัดมาจากเสียงลา) ให้เสียงลาเลื่อนเปลี่ยนเป็นเสียงซอล
3. ‿ = คันชักออก
4. ‾ = คันชักเข้า
5. ( ) หมายถึง บรรเลงตัวโน้ตเสียงใด ๆ ที่อยู่ในวงเล็บ เมื่อบรรเลงรอบแรกจบเพื่อเชื่อมการบรรเลงเพลงรอบถัดไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน
6. (ตัวโน้ต)ช หมายถึง ตัวโน้ตเสียงใด ๆ ใช้<u>นิ้วชี้</u>ในการกดตำแหน่งเสียง เช่น ทช = ตัวโน้ตเสียงทีใช้นิ้วชี้กดตำแหน่งเสียง
7. (ตัวโน้ต)ก หมายถึง ตัวโน้ตเสียงใด ๆ ใช้<u>นิ้วกลาง</u>ในการกดตำแหน่งเสียง เช่น ดก = ตัวโน้ตเสียงโดใช้นิ้วกลางกดตำแหน่งเสียง
8. (ตัวโน้ต)น หมายถึง ตัวโน้ตเสียงใด ๆ ใช้<u>นิ้วนาง</u>ในการกดตำแหน่งเสียง เช่น รน = ตัวโน้ตเสียงทีใช้นิ้วนางกดตำแหน่งเสียง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกโยกนิ้ว (เพลงปันแชร์)

◡	◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠
---(ซ)	---(ซ)	-ทัดทีซ	-ซทัดก	ดกทีซ-ซ	-ซทัดก	-ทีดกรัน	-รัน-ดก
◡	◠	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠
---ดก	---ดก	-รัน-รัน	-ดกรัน(ดรั้ง)	-ดกทีซ	-ซทซ	-ซทัดก	-รันซท
◡	◡ ◠	◡ ◡ ◠	◠ ◡ ◡ ◠	◠ ◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
---ทั	-ล-ซ	-ลัซล	ดลซฟ	รฟรลั	-ซฟร	-ลั-ซ	-ฟ-ซ
◡	◠	◡ ◡ ◠	◠ ◡ ◡ ◠	◠ ◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
---ซ	---ซ	-ลัซล	ดลซฟ	รฟรลั	-ซฟร	-ลั-ซ	-ฟ-ซ

แบบฝึกโยกนิ้ว (เพลงงู้ดติ๊กตู้จ)

◡	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
---(ด)	-ซลด	-ล-ซ	มซลด	--รม	-ซ-ด	-ด-ท	-ล-ซ
◡	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠
---ซ	-ซลด	-ล-ซ	มซลด	--รม	-ซ-ด	-ด-ท	-ล-ซ
◡	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◡ ◡ ◠
---มั	-ร-ม	-ซ-มั	-ร-ัด	---ด	-รันดก	-รันดก	-รันดก
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡ ◠				
-ัด-ซ	-ัด-รัน	-ดก-ทีซ	ดกรัน-ัด				

การประเมินแบบฝึกทักษะ

เกณฑ์การประเมินแบบฝึกทักษะการโยกนิ้ว

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
1.	**การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง**	
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน ตั้งเสียงให้ห่างกันเป็นคู่ 4 เร-ซอล	3
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน แต่คู่เสียงไม่ใช่ คู่ 4	2
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง แต่เมื่อสีไปแล้วไม่มีเสียง	1
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมบรรเลง	0
2.	**ท่าทางการบรรเลง**	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังตรง อกผ่ายไหล่ผึ่งไม่เกร็ง มือซ้ายใช้ง่ามนิ้วระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ หนีบประคอง	3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	ด้ามซอโดยไม่เกร็งข้อมือหรือนิ้ว กางข้อศอกพอประมาณ วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตัก บริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบ หันหน้าตรัวไปทางด้านขวาเฉียงไปทางด้านหน้า เอนด้ามตรัวไปด้านหน้าพอประมาณ มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายหนีบประคองซอโดยใช้แรงมากเกินไป ห้อยข้อศอกหรือกางมากเกินไป วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบหันหน้าตรัวไปทางด้านขวา เอนด้ามซอไปด้านหน้า มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	2
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายประคองด้ามตรัวไม่มั่นคง ห้อยข้อศอก วางกะโหลกซอผิดตำแหน่ง ตั้งด้ามตรัวตรงเกินไป มือขวาจับคันชักไม่ถูกตำแหน่ง ทำท่าทางผิดหลักการอยู่บ่อยครั้ง	1
	ท่าทางการบรรเลงไม่ถูกต้องตามหลักการในคู่มือ	0
3.	**การโยกนิ้ว**	
	โยกนิ้วเปลี่ยนตำแหน่งเสียงให้เสียงเชื่อมต่อกันอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับจังหวะและค่าของตัวโน้ต มีสำเนียงดังชัดเจน คันชักสอดคล้องกับการโยกนิ้วและไม่ติดขัด	3
	โยกนิ้วเปลี่ยนตำแหน่งเสียงให้เสียงเชื่อมต่อกันแต่ยังไม่ค่อยกลมกลืน แต่สอดคล้องกับจังหวะและค่าของตัวโน้ต คันชักสอดคล้องกับการโยกนิ้วและไม่ติดขัด	2
	โยกนิ้วเปลี่ยนตำแหน่งเสียงให้เสียงเชื่อมต่อกันแต่ยังไม่ค่อยกลมกลืน มีผิดจังหวะและไม่ตรงค่าของตัวโน้ตบ่อยครั้ง คันชักไม่ค่อยสอดคล้องกับการโยกนิ้วและมีติดขัด	1
	โยกนิ้วไม่ถูกวิธี นิ้ว เสียงและคันชักไม่ถูกต้องสัมพันธ์กัน	0
4.	**ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องและแม่นยำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องแต่ไม่แม่นยำ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วไม่ได้ตรงตำแหน่งเสียงตามที่กำหนดในแบบฝึก	0
5.	**ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง**	
	เสียงมีความชัดเจน สม่ำเสมอ ไม่มีความขุ่น สั่นเครือ หรือเสียงไม่แตก	3
	เสียงมีความชัดเจน ไม่ค่อยสม่ำเสมอ มีเสียงขุ่นหรือเสียงแตกบ้าง	2
	เสียงไม่ชัดเจน ดังเบาไม่สม่ำเสมอ	1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	เสียงไม่มีคุณภาพน่ารำคาญ หรือไม่มีเสียงเลย	0
6.	**การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่องจำนวน 5 รอบเป็นอย่างต่ำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ไม่ถึง 5 รอบ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง มากว่า 1 รอบ	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง ไม่ถึง 1 รอบ	0

ตารางประเมินทักษะการโยกนิ้ว

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน				รวม
		3	2	1	0	
1	การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง					
2	ท่าทางการบรรเลง					
3	การโยกนิ้ว					
4	ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด					
5	ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง					
6	การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง					
	รวม					

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ระดับคุณภาพ

คะแนน 13-18 หมายถึง ดี

คะแนน 7-12 หมายถึง พอใช้

คะแนน 1-6 หมายถึง ปรับปรุง

สิ่งที่พบจากการประเมินตนเอง

.....

.....

.....

.....

.....

5.5 การกูล เป็นเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์ของตรัว ถือว่าเทคนิคขั้นสูงสำหรับการบรรเลงตรัว ปฏิบัติโดยการใช้นิ้วชี้และนิ้วกลางโยกนิ้วเลื่อนไปตำแหน่งเสียงถัดไป กล่าวคือ เมื่อโยกตำแหน่งนิ้วทั้งสองแล้ว นิ้วชี้จะไปอยู่แทนตำแหน่งของนิ้วกลาง ส่วนนิ้วกลางก็จะเลื่อนไปอยู่ตำแหน่งเสียงถัดสูงขึ้นไปหนึ่งเสียง หลังจากโยกตำแหน่งนิ้วแล้ว ให้ยกนิ้วกลาง และนิ้วชี้ขึ้นตามลำดับในทันที คล้าย ๆ กับการสะบัดเสียง ให้เกิดเสียง 3 เสียง การกูลมีหลายลักษณะ ได้แก่ กูลเร กูลซอล กูลลา กูลชั้นสูง กูลซอล(สายนอก) เป็นต้น การกูลสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

5.5.1 กูลสายใน เป็นการใช้นิ้วในตำแหน่งเสียงฟา (นิ้วกลาง) และนิ้วตำแหน่งเสียงมี (นิ้วชี้) โยกไปที่ตำแหน่งเสียงที่สูงขึ้นมา 1 เสียง โดยให้นิ้วกลางอยู่ตำแหน่งเสียงซอล(สายใน) และนิ้วชี้อยู่ตำแหน่งเสียงฟา เมื่อโยกนิ้วมาที่ตำแหน่งเสียงดังกล่าวแล้วให้กระดกนิ้วออกจากสายซอโดยกระดกนิ้วกลางขึ้นก่อนแล้วตามด้วยนิ้วชี้อย่างเป็นลำดับ (คล้ายการสะบัดนิ้วในทางดนตรีไทย) สำหรับคันชักให้ใช้คันชักออกหรือเข้าหนึ่งคันชักสีสายในแล้วเกิดเสียง 3 เสียง (กูลเร) หรือ แบ่งคันชักแรกเป็น 2 เสียงและคันชักสุดท้ายเป็น 1 เสียง ดังต่อไปนี้

1) กูลเร ประกอบด้วย เสียงซอล(เกิดจากการโยกนิ้วกลางจากตำแหน่งเสียงฟาไปหาตำแหน่งเสียงซอลสายใน) เสียงฟา(นิ้วชี้) และ เสียงเร(สายใน-เปล่า) เทคนิคการสร้างเสียงกูลเรพบได้ 2 ลักษณะตามรูปแบบของบทเพลง ดังสัญลักษณ์ต่อไปนี้ และ 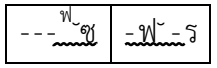 โดยทั้ง 2 แบบ ต่างกันที่รูปแบบของ Melodic pattern และความเร็วในการกูล ซึ่งแบบแรกจะกระชับคล้ายการสะบัดโน้ตสามพยางค์ให้เป็นโน้ตสองพยางค์โดยใช้คันชักออกหรือเข้าหนึ่งคันชัก ส่วนแบบที่ 2 จะช้า ๆ เนิบ ๆ ตามจังหวะของเพลง แบ่งคันชักเป็น 2 คันชัก ต่อไปนี้ 1. คันชักออกหรือเข้าให้ได้ 2 เสียงแรกคือเสียงซอลและเสียงฟา 2. คันชักต่อเนื่องและตรงกันข้ามจากข้อ 1. ให้เป็นเสียงสุดท้ายคือเสียงเร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2) กูลซอล ประกอบด้วย เสียงซอล(เกิดจากการโยกนิ้วกลางจากตำแหน่งเสียงฟาไปหาตำแหน่งเสียงซอลสายใน) เสียงฟา และ เสียงซอ(สายนอก) ใช้ความเร็วในการกูล ให้กระชับคล้ายการสะบัดโน้ตสามพยางค์ให้เท่ากับโน้ตสองพยางค์ หรือคล้ายการลักคันชักโน้ตสามเสียง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทเพลง โดยแบ่งคันชักเป็น 2 คันชัก ต่อไปนี้ 1. คันชักออกหรือเข้าให้ได้ 2 เสียงแรกคือเสียงซอลและเสียงฟา 2. คันชักต่อเนื่องและตรงกันข้ามจากข้อ 1. ให้เป็นเสียงสุดท้ายคือเสียงซอล (สายนอก-เปล่า) ดังสัญลักษณ์ต่อไปนี้ 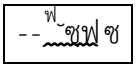

3) กูลลา ประกอบด้วย เสียงซอล(เกิดจากการโยกนิ้วกลางจากตำแหน่งเสียงฟาไปหาตำแหน่งเสียงซอลสายใน) เสียงฟา และ เสียงลา ใช้ความเร็วในการกูล ให้กระชับคล้ายการสะบัดโน้ตสามพยางค์ให้เท่ากับโน้ตสองพยางค์โดยแบ่งคันชักเป็น 2 คันชัก ต่อไปนี้ 1. คันชักออกหรือเข้าให้ได้ 2 เสียงแรกคือเสียงซอลและเสียงฟา 2. คันชักต่อเนื่องและตรงกันข้ามจากข้อ 1. ให้เป็นเสียงสุดท้ายคือเสียงลา ดังสัญลักษณ์ต่อไปนี้

--ฟ˘ซฟล

4) กูลขั้นสูง มีลักษณะคล้ายการกูลเร คือมีเสียงซอล(เกิดจากการโยกนิ้วกลางจากตำแหน่งเสียงฟาไปหาตำแหน่งเสียงซอลสายใน) เสียงฟา(นิ้วชี้) และ เสียงเร(สายใน-เปล่า) แต่ต่างตรงที่เทคนิคการสร้างเสียงกูลชั้นสูงมีลักษณะการกูลเพียงรูปแบบเดียวคือ แบบช้า ๆ เนิบ ๆ ตามจังหวะของเพลง ประกอบกับมีการพรมนิ้วเสียงซอล(สายใน) โดยใช้นิ้วกลางโยกจากตำแหน่งเสียงฟาไปที่ตำแหน่งเสียงซอลบนสายใน แล้วพรมนิ้วนางขึ้น-ลงบนสายซออย่างรวดเร็ว แล้วให้กระดกนิ้วออกจากสายซอโดยกระดกนิ้วกลางขึ้นก่อนแล้วตามด้วยนิ้วชี้อย่างเป็นลำดับ (คล้ายการสะบัดนิ้ว) และสอดคล้องกับจังหวะของบทเพลงเป็นสำคัญ แบ่งคันชักเป็น 2 คันชักต่อไปนี้ 1. คันชักออกหรือเข้าให้ได้ 3 เสียงแรกคือเสียงซอล(พรมนิ้ว) เสียงฟาและเสียงเร 2. คันชักต่อเนื่องและตรงกันข้ามจากข้อ 1. ให้เป็นเสียงสุดท้ายคือเสียงเรดังสัญลักษณ์ต่อไปนี้

---ฟ˘ซ(ิ๑)	-ฟรร

ต่อไปเป็นแบบฝึกการกูลสายในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง 4 รูปแบบที่กล่าวมาข้างต้น ดังนี้

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกพื้นฐานการกูลสายในรูปแบบต่าง ๆ ให้ชำนาญสำหรับนำไปใช้ให้สอดคล้องกับการใช้คันชักลักษณะต่าง ๆ และรูปแบบของทำนองเพลง (Melodic pattern) ได้อย่างเหมาะสม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

<u>อธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบฝึก</u>

1. |-- ฟ˘ซฟร | หมายถึง การกูลเร แบบใช้ความเร็วในการกูลให้กระชับคล้ายการสะบัดโน้ตสามพยางค์ให้เป็นโน้ตสองพยางค์โดยใช้คันชักออกหรือเข้าหนึ่งคันชัก
2. | ---ฟ˘ซ|-ฟ˘-ร | หมายถึง การกูลเร แบบช้า ๆ เนิบ ๆ ตามจังหวะของเพลง โดยแบ่งคันชักเป็น 2 คันชัก ต่อไปนี้ 1. คันชักออกหรือเข้าให้ได้ 2 เสียงแรกคือเสียงซอลและเสียงฟา 2. คันชักต่อเนื่องและตรงกันข้ามจากข้อ 1. ให้เป็นเสียงสุดท้ายคือเสียงเร
3. ฟ˘(ตัวโน้ต) เช่น ฟ˘ซ หมายถึง โยกตำแหน่งนิ้วเสียงฟา(นิ้วกลาง) ไปที่ตำแหน่งเสียงซอลสายใน (เสียงซอลเป็นเสียงหลัก)

4. (ตัวโน้ต)ˇ (ตัวโน้ต) เช่น | -ฟˇ -ร |หมายถึง โยกตำแหน่งนิ้วเสียงฟา(นิ้วชี้) ไปที่ตำแหน่งเสียงเรต่ำ(ซึ่งเป็นเสียงที่อยู่ถัดมาจากเสียงฟา) ให้เสียงฟาเลื่อนเปลี่ยนเป็นเสียงเรต่ำ
5. |--ฟซฟซ|หรือ | ---ฟซ|-ฟ-ซ| หมายถึง การกูลซอล
6. |--ฟซฟล|หรือ| ---ฟซ|-ฟ-ล| หมายถึง การกูลลา
7. |---ฟซิ๊|-ฟรร|หมายถึง การกูลชั้นสูง
8. ⌣ = คันชักออก
9. ⌢ = คันชักเข้า

<u>แบบฝึกกูลเร</u>

	⌣ ⌢	⌢ ⌣	⌣ ⌢		⌢ ⌣	⌣ ⌢	⌢ ⌣
----	-ฟซ-ซ	-ฟ-ฟˇ	-ร-ร	----	-ฟซ-ซ	-ฟ-ฟˇ	-ร-ร
⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌢	⌢ ⌣	⌢	⌢ ⌣
---ฟซ	-ฟˇ-ร	---ฟซ	-ฟˇ-ร	---ฟซ	-ฟˇ-ร	---ฟซ	-ฟˇ-ร
⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌢	⌢ ⌣	⌢	⌢ ⌣
---ฟซ	ฟร-ร	---ฟซ	ฟร-ร	---ฟซ	ฟร-ร	---ฟซ	ฟร-ร
⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣
ฟซฟร-ร	ฟซฟร-ร	ฟซฟร-ร	ฟซฟร-ร	ฟซฟร-ร	ฟซฟร-ร	ฟซฟร-ร	ฟซฟร-ร
⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣
--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร
⌣	⌢	⌣	⌢	⌣	⌢	⌣	⌢
--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร	--ฟซฟร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

<u>แบบฝึกกูลซอล</u>

⌣	⌣ ⌢	⌣	⌣ ⌢	⌢	⌢ ⌣	⌢	⌢ ⌣
---ฟซ	-ฟ-ซ	---ฟซ	-ฟ-ซ	---ฟซ	-ฟ-ซ	---ฟซ	-ฟ-ซ
⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢	⌣ ⌢
--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ
⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣	⌢ ⌣
--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ	--ฟซฟซ
⌢	⌣ ⌢						
- - - ซ	- ซ - ซ						

แบบฝึกกูลลา

◌	◌ ◌	◌	◌ ◌	◌	◌ ◌	◌	◌ ◌
---ฟ◌ซ	-ฟ-ล	---ฟ◌ซ	-ฟ-ล	---ฟ◌ซ	-ฟ-ล	---ฟ◌ซ	-ฟ-ล
◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌
--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล
◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌
--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล	--ฟ◌ซฟล
◌	◌ ◌						
---ล	-ล-ล						

แบบฝึกกูลชั้นสูง (สายใน)

◌	◌ ◌ ◌	◌	◌ ◌ ◌	◌	◌ ◌ ◌	◌	◌ ◌ ◌
---ฟ◌(ซ◌ิ)	ฟร-ร	---ฟ◌(ซ◌ิ)	ฟร-ร	---ฟ◌(ซ◌ิ)	ฟร-ร	---ฟ◌(ซ◌ิ)	ฟร-ร
◌	◌ ◌ ◌	◌	◌ ◌ ◌	◌	◌ ◌ ◌	◌	◌ ◌ ◌
---ฟ◌(ซ◌ิ)	ฟร-ร	---ฟ◌(ซ◌ิ)	ฟร-ร	---ฟ◌(ซ◌ิ)	ฟร-ร	---ฟ◌(ซ◌ิ)	ฟร-ร

แบบฝึกกูลสายใน (เพลงกั๊จปกา)

◌	◌	◌ ◌	◌ ◌	◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌
- - - (ร)	- - - (ร)	- ร - ฟ	-ซ-ล	- - - รำ	- รำ ด ล	- ด - ฟ	-ซ-ล
◌	◌	◌ ◌	◌ ◌	◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌
- - - ล	- - - ล	- ร - ฟ	-ซ-ล	- - - รำ	- รำ ด ล	- ด - ฟ	-ซ-ล
◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌
- - - ล	- ฟ - ซ	- ล ซ ล	- ร ฟ ซ	- ซ ฟ ล	- ล ด ซ	- ล ซ ฟ	--ฟ◌ซฟร
◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌
- - - ร	- ร ฟ ซ	- ล ซ ล	- ร ฟ ซ	- ซ ฟ ล	- ล ด ซ	- ล ซ ฟ	--ฟ◌ซฟร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกกูลสายใน (เพลงเขมาแม)

◌	◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌ ◌
- - - (ซ)	- - - (ซ)	- ด - ซ	-ล-(◌ิ)ด	- - ซ ล	- ด - รำ	- รำ - รำ	ด ล -(◌ิ)ด
◌	◌	◌ ◌	◌ ◌ ◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌ ◌
---ด	---ด	-ด-ซ	ดซล(◌ิ)ด	--ซ ล	-ด-รำ	-รำ-รำ	ด ล -(◌ิ)ด
◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌ ◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌ ◌
- - ซ ล	- ด - รำ	- รำ - รำ	ร รำ ด ล	- - ซ ล	- รำ - ด	- ล - ล	ซ ฟ - ซ
◌ ◌ ◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌ ◌
ฟ ร - ล	(ล◌ิ)ซ-ฟ◌ซ	ฟร- ร	- ฟ - ซ	- - - ล	-(◌ิ)ด-รำ	- ด - ล	ซ ฟ - ซ
◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌	◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌ ◌
- - - ล	(ล◌ิ)ซ-ฟ◌ซ	ฟร- ร	- ฟ - ซ	- - - ล	-(◌ิ)ด-รำ	- ด - ล	ซ ฟ - ซ

แบบฝึกกูลสายใน (เพลงอมตุ๊ก)

◌	◌	◌	◌ ◌	◌	◌ ◌		◌ ◌
- - - (ร)	- - - (ร)	- - - ซ	- ร - ฟ	- - - ฟ	- ซ - ล	- - - -	- ด - ด
◌ ◌	◌ ◌	◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌		◌
- ซ - ล	- ด - รำ	- - - ม	- ซ - ร	- ม - ร	- ด - ล	- - - -	- - - ล
◌	◌	◌	◌ ◌	◌	◌ ◌		◌ ◌
- - - ล	- - - ล	- - - ซ	- ร - ฟ	- - - ฟ	- ซ - ล	- - - -	- ด - ด
◌ ◌	◌ ◌	◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌		◌
- ซ - ล	- ด - รำ	- - - ม	- ซ - ร	- ม - ร	- ด - ล	- - - -	- - - ล
◌ ◌	◌ ◌	◌	◌	◌ ◌	◌ ◌	◌	◌
- ด - ซ	- ล - ด	- - - ด	- - - ด	- ร - ล	- ซ - ฟ	- - - ฟ	- - - ฟ
◌ ◌	◌ ◌	◌	◌	◌	◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌ ◌
-- ฟ◌ซฟ ร	-- ฟ◌ซฟ ซ	ล ซ ฟ ร	- ล ซ ด	- - - ล	- ซ ฟ ร	-ฟ◌ซ-(ซ◌ิ)	ฟ ร - ร
◌	◌ ◌	◌	◌	◌ ◌	◌ ◌	◌	◌
- - - ฟ	- ซ - ล	- - - ด	- - - ด	- ร - ล	- ซ - ฟ	- - - ฟ	- - - ฟ
◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌ ◌	◌	◌ ◌ ◌	◌ ◌	◌ ◌ ◌
-- ฟ◌ซฟ ร	-- ฟ◌ซฟ ซ	ล ซ ฟ ร	- ล ซ ด	- - - ล	- ซ ฟ ร	-ฟ◌ซ-(ซ◌ิ)	ฟ ร - ร

5.5.2 กูลสายนอก ปฏิบัติลักษณะเดียวกับการกูลสายใน โดยใช้นิ้วในตำแหน่งเสียงที (นิ้วกลาง) และนิ้วตำแหน่งเสียงลา (นิ้วชี้) โยกไปที่ตำแหน่งเสียงที่สูงขึ้นมา 1 เสียง โดยให้นิ้วกลางอยู่ตำแหน่งเสียงโด และนิ้วชี้อยู่ตำแหน่งเสียงที เมื่อโยกนิ้วมาที่ตำแหน่งเสียงดังกล่าวแล้วให้กระดกนิ้วออกจากสายซอโดยกระดกนิ้วกลางขึ้นก่อนแล้วตามด้วยนิ้วชี้อย่างเป็นลำดับ (คล้ายการสะบัดนิ้ว

ในทางดนตรีไทย) สำหรับคันชักให้ใช้คันชักออกหรือเข้าหนึ่งคันชักสีสายนอกแล้วเกิดเสียง 3 เสียง หรือ แบ่งคันชักแรกเป็น 2 เสียงและคันชักสุดท้ายเป็น 1 เสียง ดังต่อไปนี้

1) กูลซอล ประกอบด้วย เสียงโด(เกิดจากการโยกนิ้วกลางจากตำแหน่งเสียงทีไปหาตำแหน่งเสียงโด) เสียงที(นิ้วชี้) และ เสียงซอล(สายนอก-เปล่า) เทคนิคการสร้างเสียงกูลซอลสายนอกพบได้ 2 ลักษณะตามรูปแบบของบทเพลง คล้ายการกูลเร ดังสัญลักษณ์ต่อไปนี้ |--ทดทซ| และ |---ทด|-ทั-ซ| โดยทั้ง 2 แบบ ต่างกันที่รูปแบบของ Melodic pattern และความเร็วในการกูล ซึ่งแบบแรกจะกระชับคล้ายการสะบัดโน้ตสามพยางค์ให้เป็นโน้ตสองพยางค์ โดยใช้คันชักออกหรือเข้าหนึ่งคันชัก ส่วนแบบที่ 2 จะช้า ๆ เนิบ ๆ ตามจังหวะของเพลง แบ่งคันชักเป็น 2 คันชัก ต่อไปนี้ 1. คันชักออกหรือเข้าให้ได้ 2 เสียงแรกคือเสียงโดและเสียงที 2. คันชักต่อเนื่องและตรงกันข้ามจากข้อ 1. ให้เป็นเสียงสุดท้ายคือเสียงซอล

2) กูลชั้นสูง (สายนอก) ปฏิบัติคล้ายกับการกูลซอล คือมีเสียงโด(เกิดจากการโยกนิ้วกลางจากตำแหน่งเสียงทีไปหาตำแหน่งเสียงโด) เสียงที(นิ้วชี้) และ เสียงซอล(สายนอก-เปล่า) แต่ต่างตรงที่เทคนิคการสร้างเสียงกูลชั้นสูงมีลักษณะการกูลเพียงรูปแบบเดียวคือ แบบช้า ๆ เนิบ ๆ ตามจังหวะของเพลง ประกอบกับมีการพรมนิ้วเสียงโด โดยใช้นิ้วกลางโยกจากตำแหน่งเสียงทีไปที่ตำแหน่งเสียงโดบนสายนอก แล้วพรมนิ้วนางขึ้น-ลงบนสายซออย่างรวดเร็ว แล้วให้กระดกนิ้วออกจากสายซอโดยกระดกนิ้วกลางขึ้นก่อนแล้วตามด้วยนิ้วชี้อย่างเป็นลำดับ (คล้ายการสะบัดนิ้ว) และสอดคล้องกับจังหวะของบทเพลง |---ทด(ริ้ว)|ทซ-ซ| เป็นสำคัญ ดังสัญลักษณ์ต่อไปนี้

ต่อไปเป็นแบบฝึกการกูลสายนอกที่กล่าวมาข้างต้น ดังนี้

<u>วัตถุประสงค์ของแบบฝึก</u>

เพื่อฝึกพื้นฐานการกูลสายนอกทั้งสองรูปแบบให้ชำนาญสำหรับนำไปใช้ให้สอดคล้องกับการใช้คันชักลักษณะต่าง ๆ และรูปแบบของทำนองเพลง (Melodic pattern) ได้อย่างเหมาะสม

<u>อธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบฝึก</u>

1. |--ทดทซ| หมายถึง การกูลซอลสายนอก แบบใช้ความเร็วในการกูลให้กระชับคล้ายการสะบัดโน้ตสามพยางค์ให้เป็นโน้ตสองพยางค์โดยใช้คันชักออกหรือเข้าหนึ่งคันชัก
2. |---ทด|-ทั-ซ| หมายถึง การกูลซอลสายนอก แบบช้า ๆ เนิบ ๆ ตามจังหวะของเพลง โดยแบ่งคันชักเป็น 2 คันชัก ต่อไปนี้ 1. คันชักออกหรือเข้าให้ได้ 2 เสียงแรกคือเสียงโดและเสียงที 2. คันชักต่อเนื่องและตรงกันข้าม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากข้อ 1. พร้อมโยกนิ้วชี้จากเสียงทีไปหาเสียงซอล โดยให้เสียงซอลเป็นเสียงสุดท้าย

3. ท˘(ตัวโน้ต) เช่น ท˘ด หมายถึง โยกตำแหน่งนิ้วเสียงที(นิ้วกลาง) ไปที่ตำแหน่งเสียงโด (เสียงโดเป็นเสียงหลัก)

4. (ตัวโน้ต)˘ (ตัวโน้ต) เช่น | -ท˘ -ซ |หมายถึง โยกตำแหน่งนิ้วเสียงที(นิ้วชี้) ไปที่ตำแหน่งเสียงซอล(ซึ่งเป็นเสียงที่อยู่ถัดมาจากเสียงที) ให้เสียงทีเลื่อนเปลี่ยนเป็นเสียงซอล

5. |--ท˘ดทซ|หรือ | ---ท˘ด|-ท-ซ| หมายถึง การกูลซอลสายนอก

6. |---ท˘(ด)๎|ทซ-ซ|หมายถึง การกูลชั้นสูง สายนอก

7. ◡ = คันชักออก

8. ◠ = คันชักเข้า

แบบฝึกกูลซอลสายนอก

◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◠	◠ ◡	◠	◠ ◡
---ท˘ด	-ท˘-ซ	---ท˘ด	-ท˘-ซ	---ท˘ด	-ท˘-ซ	---ท˘ด	-ท˘-ซ
◡	◡ ◠	◡	◡ ◠	◠	◠ ◡	◠	◠ ◡
---ท˘ด	ทซ-ซ	---ท˘ด	ทซ-ซ	---ท˘ด	ทซ-ซ	---ท˘ด	ทซ-ซ
◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡	◠ ◡	◠ ◡	◠ ◡
ท˘ดทซ-ซ	ท˘ดทซ-ซ	ท˘ดทซ-ซ	ท˘ดทซ-ซ	ท˘ดทซ-ซ	ท˘ดทซ-ซ	ท˘ดทซ-ซ	ท˘ดทซ-ซ
◡	◠	◡	◠	◡	◠	◡	◠
--ท˘ดทซ	--ท˘ดทซ	--ท˘ดทซ	--ท˘ดทซ	--ท˘ดทซ	--ท˘ดทซ	--ท˘ดทซ	--ท˘ดทซ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แบบฝึกกูลชั้นสูง (สายนอก)

◡	◡ ◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠
---ท˘(ด)๎	ทซ-ซ	--ท˘(ด)๎	ทซ-ซ	---ท˘(ด)๎	ทซ-ซ	---ท˘(ด)๎	ทซ-ซ
◠	◠ ◠ ◡	◠	◠ ◠ ◡	◠	◠ ◠ ◡	◠	◠ ◠ ◡
---ท˘(ด)๎	ทซ-ซ	--ท˘(ด)๎	ทซ-ซ	---ท˘(ด)๎	ทซ-ซ	---ท˘(ด)๎	ทซ-ซ

แบบฝึกกูลสายนอก (เพลงปันแชร์)

‿	‿	‿ ‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿
- - - (ซ)	- - - (ซ)	ท‿ดฟซ - ซ	- ซ ท‿ด ก	(ด ร̊) ฟซ - ซ	- ซ ท‿ด ก	- ท ข ด ก ร̊ น	- ร̊ น - ท‿ด
‿	‿	‿ ‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿ ‿
- - - (ด ร̊)	- - - ด	- ร̊ น - ร̊ น	- ด ก ร̊ น‿ด ก	(ด ร̊) ฟซ - ซ	- ซ ท ซ	- ซ ท‿ด ก	- ร̊ น ซ ท
‿	‿ ‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿ ‿ ‿	‿ ‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿	‿ ‿
- - - ท‿	- ล - ซ	- ล‿ ซ ล	ด ล ซ ฟ‿ซ	ฟร - - ล‿	- ซ ฟ ร	- ล‿ - ซ	- ฟ - ซ
‿	‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿ ‿ ‿	‿ ‿ ‿ ‿	‿ ‿ ‿	‿ ‿	‿ ‿
- - - ซ	- - - ซ	- ล‿ ซ ล	ด ล ซ ฟ	ร ฟ ร ล‿	- ซ ฟ ร	- ล‿ - ซ	- ฟ - ซ

การประเมินแบบฝึกทักษะ

เกณฑ์การประเมินแบบฝึกทักษะการกูล

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
1.	**การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง**	
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน ตั้งเสียงให้ห่างกันเป็นคู่ 4 เร-ซอล	3
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน แต่คู่เสียงไม่ใช่ คู่ 4	2
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง แต่เมื่อสีไปแล้วไม่มีเสียง	1
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมบรรเลง	0
2.	**ท่าทางการบรรเลง**	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังตรง อกผ่ายไหล่ผึ่งไม่เกร็ง มือซ้ายใช้งามนิ้วระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ หนีบประคองด้ามซอโดยไม่เกร็งข้อมือหรือนิ้ว กางข้อศอกพอประมาณ วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบ หันหน้าตรัวไปทางด้านขวาเฉียงไปทางด้านหน้า เอนด้ามตรัวไปด้านหน้าพอประมาณ มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	3
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายหนีบประคองซอโดยใช้แรงมากเกินไป ห้อยข้อศอกหรือกางมากเกินไป วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบหันหน้าตรัวไปทางด้านขวา เอนด้ามซอไปด้านหน้า มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	2
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายประคองด้ามตรัวไม่มั่นคง ห้อยข้อศอก วางกะโหลกซอผิดตำแหน่ง ตั้งด้ามตรัวตรงเกินไป มือขวาจับคันชักไม่ถูกตำแหน่ง ทำท่าทางผิดหลักการอยู่	1

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	บ่อยครั้ง	
	ท่าทางการบรรเลงไม่ถูกต้องตามหลักการในคู่มือ	0
3.	**การกูล**	
	โยกนิ้วกูลให้เสียงเชื่อมต่อกันตามค่าของตัวโน้ตและจังหวะ มีสำเนียงดังชัดเจน โดยใช้นิ้วกูลได้ถูกต้อง คันชักสอดคล้องกับเทคนิคการโยกกูลและไม่ติดขัด	3
	โยกนิ้วกูลให้เสียงเชื่อมต่อกันแต่ยังไม่ค่อยกลมกลืน แต่สอดคล้องกับจังหวะและค่าของตัวโน้ต คันชักสอดคล้องกับการโยกนิ้วและไม่ติดขัด	2
	โยกนิ้วกูลให้เสียงเชื่อมต่อกันแต่ยังไม่ค่อยกลมกลืน มีผิดจังหวะและไม่ตรงค่าของตัวโน้ตบ่อยครั้ง คันชักไม่ค่อยสอดคล้องกับการโยกนิ้วและมีติดขัด	1
	โยกนิ้วกูลไม่ถูกวิธี นิ้ว เสียงและคันชักไม่ถูกต้องสัมพันธ์กัน	0
4.	**ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องและแม่นยำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องแต่ไม่แม่นยำ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วไม่ได้ตรงตำแหน่งเสียงตามที่กำหนดในแบบฝึก	0
5.	**ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง**	
	เสียงมีความชัดเจน สม่ำเสมอ ไม่มีความขุ่น สั่นเครือ หรือเสียงไม่แตก	3
	เสียงมีความชัดเจน ไม่ค่อยสม่ำเสมอ มีเสียงขุ่นหรือเสียงแตกบ้าง	2
	เสียงไม่ชัดเจน ดังเบาไม่สม่ำเสมอ	1
	เสียงไม่มีคุณภาพน่ารำคาญ หรือไม่มีเสียงเลย	0
6.	**การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่องจำนวน 5 รอบเป็นอย่างต่ำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ไม่ถึง 5 รอบ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง มากว่า 1 รอบ	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง ไม่ถึง 1 รอบ	0

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางประเมินทักษะการกูล

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน				รวม
		3	2	1	0	
1	การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง					
2	ท่าทางการบรรเลง					
3	การกูล					
4	ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด					
5	ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง					
6	การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง					
	รวม					

ระดับคุณภาพ

คะแนน 13-18 หมายถึง ดี

คะแนน 7-12 หมายถึง พอใช้

คะแนน 1-6 หมายถึง ปรับปรุง

สิ่งที่พบจากการประเมินตนเอง

.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

5.6 ละบองเพลงกรู หรือ แม่บทเพลงครู เป็นแม่บทสำหรับพื้นฐานการบรรเลงเพลงครูหรือเพลงชั้นสูงที่ครูธงชัย สามสีได้เรียนรู้จากตาเปรย หรือ นายเปรย บุญช่วย ครูเพลงกันตรึมในหมู่บ้านดงมัน มีลักษณะเป็นทำนองเพลงที่นำเอาเทคนิคการบรรเลงหรือประโยคทำนองหลัก ๆ ที่พบได้ในบทเพลงครูมาเรียบเรียงขึ้น การบรรเลงหรือการแสดงทุกครั้งโดยปกติแล้วต้องบรรเลงเพลงครูก่อนทุกครั้งเพื่อเป็นแสดงความเคารพต่อครูเพลงกันตรึม แต่หากด้วยขอจำกัดใด ๆ ที่ทำให้ไม่ได้ประกอบพิธีไหว้ครูก่อนการบรรเลง ให้ถือเอาว่าละบองเพลงกรูเป็นการไหว้ครูได้ โดยลักษณะของเพลงชั้นสูงหรือเพลงครูนั้นเป็นเพลงที่มีจังหวะไม่คงที่แน่นอน ดังนั้นรูปแบบการบันทึกโน้ตจึงไม่เหมาะสมสำหรับการสร้างแบบฝึกนี้มากนัก อย่างไรก็ตามการใช้โน้ตบันทึกแบบฝึกทักษะเพลงนี้เป็นเพียงการบันทึกเพื่อเป็นแนวทางในการฝึกเท่านั้น อาจให้รายละเอียดของทำนองได้ไม่มากนัก ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวนั้นผู้ฝึกสามารถฟังได้จากแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมแล้วฝึกตาม ทั้งนี้ผู้ฝึกต้องมีพื้นฐานการบรรเลงในระดับขั้น

พื้นฐานตลอดจนเทคนิคการสร้างเสียง ตรัวต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดก่อนหน้าแล้ว จึงจะสามารถฝึกแบบฝึกนี้ได้อย่างเข้าใจ

เทคนิคลบองเพลงกรูส่วนใหญ่แล้วใช้เทคนิคการกูล การโยกนิ้ว และการพรมเป็นหลัก ตามแบบฝึกหัดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของแบบฝึก

เพื่อฝึกเทคนิคการสร้างเสียงตรัวต่าง ๆ ระดับขั้นสูงที่หลากหลาย และ ฝึกทักษะพื้นฐานเพลงครูให้ชำนาญและคุ้นเคยกับการใช้คันชัก รูปแบบของทำนองเพลง (Melodic pattern)

อธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบฝึก

1. |- - -ฟ˘ซ|ฟร- -| หมายถึง การกูลเร แบบใช้ความเร็วในการกูลให้กระชับคล้ายการสะบัดโน้ตสามพยางค์ให้เป็นโน้ตสองพยางค์โดยใช้คันชักออกหรือเข้าหนึ่งคันชัก
2. |-ฟ˘ซ-ซ|-ฟ-ฟ˘|-ร-ร| หมายถึง การกูลเร แบบช้า ๆ ยืดจังหวะตามรูปแบบของเพลงด้วยการเพิ่มโน้ตและเพิ่มคันชัก โดยแบ่งคันชักเข้า-ออกตามสัญลักษณ์ที่กำหนดเหนือตัวโน้ต
3. |---ท˘(ด)ฺ|ทซ-ล|หรือ|---ท˘(ด)ฺ|ทซ-ซ|หมายถึง การกูลชั้นสูง สายนอก
4. (ซ ตัวโน้ต)ฺ เช่น (ซ ล)ฺ หมายถึง ประเสียงลา, (ิท)ฺ หมายถึง ประเสียงที
5. (ตัวโน้ต)ฺ เช่น (ล)ฺ หมายถึง พรมเสียงลา, (ซ)ฺ หมายถึง พรมเสียงซอล
6. (ตัวโน้ต ิ)ฺ เช่น (ล ิ)ฺ หมายถึง พรมเสียงลาคู่เสียงโด
7. ท˘(ตัวโน้ต) เช่น ท˘ด หมายถึง โยกตำแหน่งนิ้วเสียงที(นิ้วกลาง) ไปที่ตำแหน่งเสียงโด (เสียงโดเป็นเสียงหลัก) พร้อมนิ้วชี้ตำแหน่งเสียงลาโยกไปตำแหน่งเสียงทีแทนนิ้วกลางโดยพร้อมเพรียง
8. (ตัวโน้ต)˘ (ตัวโน้ต) เช่น |-ท˘-ซ|หมายถึง โยกตำแหน่งนิ้วเสียงที(นิ้วชี้) ไปที่ตำแหน่งเสียงซอล(ซึ่งเป็นเสียงที่อยู่ถัดมาจากเสียงที) ให้เสียงทีเลื่อนเปลี่ยนเป็นเสียงซอล หรือ |-ฟ-ฟ˘|-ร-ร| หมายถึง โยกตำแหน่งนิ้วเสียงฟา(นิ้วชี้) ขึ้นไปที่ตำแหน่งเสียงเรต่ำ ให้เสียงฟาเลื่อนเปลี่ยนเป็นเสียงเรต่ำ
9. ‿ = คันชักออก
10. ‿ = คันชักเข้า

แบบฝึกละบองเพลงกรู วรรคที่ 1

	◡	◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠	◡ ◠
- - - -	- - - ร	- - - ซ	- - - ฟ ◡ ซ	ฟรู - (ซ ล)◌	- - - (ล ด)◌	ซฟรู ฟ - ฟ	- ฟ ◡ ซ - ซ
◠ ◡	◡ ◠						
- ฟ - ฟ ◡	- รู - ร						

แบบฝึกละบองเพลงกรู วรรคที่ 2

◡	◡ ◠	◠ ◠ ◡	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◡ ◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠
- - - (ิท)◌	- ซ - (ล)◌	ซ(ล)◌ - (ล)◌	- รำ - ท	รำ ท รำ ล	(ล ด)◌ (ซ)◌ - ฟ ◡ ซ	ฟรู - - ฟ	ซลด - - ล
◡	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠			
- - - (ล ด)◌	ซฟรู ฟ - ฟ	- ฟ ◡ ซ - ซ	- ฟ - ฟ ◡	- รู - ร	- - - -		

แบบฝึกละบองเพลงกรู วรรคที่ 3

	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◠ ◡	◡ ◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠
- - - -	- ท ◡ ด - ท ◡ ด	ท ด ท ด ท (ด ร)◌	- ทซ - ทซ	ทซ - ท (ด ร)◌	- ทซ - ล	- รำ - ท	รำ ท รำ ล
◡ ◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠
(ล ด)◌ (ซ)◌ - ฟ ◡ ซ	ฟรู - - ฟ	ซลด - - ล	- - - (ล ด)◌	ซฟรู ฟ - ฟ	- ฟ ◡ ซ - ซ	- ฟ - ฟ ◡	- รู - ร

แบบฝึกละบองเพลงกรู

	◡	◠	◡	◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠	◡ ◠
- - - -	- - - ร	- - - ซ	- - - ฟ ◡ ซ	ฟรู - (ซ ล)◌	- - - (ล ด)◌	ซฟรู ฟ - ฟ	- ฟ ◡ ซ - ซ
◠ ◡	◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠	◡ ◡ ◠
- ฟ - ฟ ◡	- รู - ร	- - - (ิท)◌	- ซ - (ล)◌	ซ(ล)◌ - (ล)◌	- รำ - ท	รำ ท รำ ล	(ล ด)◌ (ซ)◌ - ฟ ◡ ซ
◠ ◡	◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠	
ฟรู - - ฟ	ซลด - - ล	- - - (ล ด)◌	ซฟรู ฟ - ฟ	- ฟ ◡ ซ - ซ	- ฟ - ฟ ◡	- รู - ร	- - - -
	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠	◠ ◡	◡ ◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠	◡ ◠ ◡ ◠
- - - -	- ท ◡ ด - ท ◡ ด	ท ด ท ด ท (ด ร)◌	- ทซ - ทซ	ทซ - ท (ด ร)◌	- ทซ - ล	- รำ - ท	รำ ท รำ ล
◡ ◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠	◡	◡ ◡ ◠	◡ ◠	◠ ◡	◡ ◠
(ล ด)◌ (ซ)◌ - ฟ ◡ ซ	ฟรู - - ฟ	ซลด - - ล	- - - (ล ด)◌	ซฟรู ฟ - ฟ	- ฟ ◡ ซ - ซ	- ฟ - ฟ ◡	- รู - ร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

การประเมินแบบฝึกทักษะ

เกณฑ์การประเมินแบบฝึกทักษะละบองเพลงกรู

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
1.	**การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง**	
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน ตั้งเสียงให้ห่างกันเป็นคู่ 4 เร-ซอล	3
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง หางม้ามีความหนืดจากยางสน สีแล้วมีเสียงชัดเจน แต่คู่เสียงไม่ใช่ คู่ 4	2
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมบรรเลง แต่เมื่อสีไปแล้วไม่มีเสียง	1
	เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมบรรเลง	0
2.	**ท่าทางการบรรเลง**	
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังตรง อกผ่ายไหล่ผึ่งไม่เกร็ง มือซ้ายใช้งามนิ้วระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ หนีบประคองด้ามซอโดยไม่เกร็งข้อมือหรือนิ้ว กางข้อศอกพอประมาณ วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบ หันหน้าตรัวไปทางด้านขวาเฉียงไปทางด้านหน้า เอนด้ามตรัวไปด้านหน้าพอประมาณ มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	3
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายหนีบประคองซอโดยใช้แรงมากเกินไป ห้อยข้อศอกหรือกางมากเกินไป วางกะโหลกตรัวไว้ที่หน้าตักบริเวณโคนต้นขาหรือร่องขาหนีบหันหน้าตรัวไปทางด้านขวา เอนด้ามซอไปด้านหน้า มือขวาจับคันชักแบบ 2 จีบ	2
	ท่านั่งบรรเลงอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หรือพับเพียบ หรือนั่งบนเก้าอี้หรือพื้นที่ยกสูง หลังค่อม ห่อไหล่ มือซ้ายประคองด้ามตรัวไม่มั่นคง ห้อยข้อศอก วางกะโหลกซอผิดตำแหน่ง ตั้งด้ามตรัวตรงเกินไป มือขวาจับคันชักไม่ถูกตำแหน่ง	1
	ท่าทางการบรรเลงไม่ถูกต้องตามหลักการในคู่มือ	0
3.	**เทคนิคละบองเพลงกรู**	
	บรรเลงละบองเพลงกรูอย่างต่อเนื่องโดยเชื่อมประโยคหรือวรรคเพลงได้อย่างกลมกลืน ไพเราะสอดคล้องกับการใช้คันชักที่ถูกต้องและไม่ติดขัด	3
	บรรเลงละบองเพลงกรูอย่างต่อเนื่องโดยเชื่อมประโยคหรือวรรคเพลงได้อย่างกลมกลืน มีผิดบ้าง โดยภาพรวมการใช้คันชักมีความสอดคล้องถูกต้องและไม่ติดขัด	2
	บรรเลงละบองเพลงกรูยังไม่ต่อเนื่อง มีผิดบ่อยครั้ง ในเรื่องของคันชัก	1
	บรรเลงละบองเพลงกรูยังไม่ถูกต้อง ไม่เข้าใจทำนองและจังหวะของเพลง	0
4.	**ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และ	3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน
	สัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องและแม่นยำ	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงที่สอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก อย่างถูกต้องแต่ไม่แม่นยำ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วได้ตรงตำแหน่งเสียงอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับตัวโน้ต จังหวะ และสัญลักษณ์ที่กำหนดตามแบบฝึก	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงโดยกดนิ้วไม่ได้ตรงตำแหน่งเสียงตามที่กำหนดในแบบฝึก	0
5.	**ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง**	
	เสียงมีความชัดเจน สม่ำเสมอ ไม่มีความขุ่น สั่นเครือ หรือเสียงไม่แตก	3
	เสียงมีความชัดเจน ไม่ค่อยสม่ำเสมอ มีเสียงขุ่นหรือเสียงแตกบ้าง	2
	เสียงไม่ชัดเจน ดังเบาไม่สม่ำเสมอ	1
	เสียงไม่มีคุณภาพน่ารำคาญ หรือไม่มีเสียงเลย	0
6.	**การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง**	
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่องจำนวน 5 รอบเป็นอย่างต่ำ	3
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ไม่ถึง 5 รอบ	2
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง มากกว่า 1 รอบ	1
	ปฏิบัติทักษะการบรรเลงตามแบบฝึกได้อย่างถูกต้อง ไม่ถึง 1 รอบ	0

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางประเมินทักษะการกูล

ที่	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน				รวม
		3	2	1	0	
1	การสำรวจความพร้อมและการปรับเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลง					
2	ท่าทางการบรรเลง					
3	เทคนิคละบองเพลงกรู					
4	ความถูกต้องของโน้ต, จังหวะและสัญลักษณ์ที่กำหนด					
5	ความชัดเจนและคุณภาพของเสียง					
6	การฝึกทวนซ้ำอย่างต่อเนื่อง					
	รวม					

ระดับคุณภาพ

คะแนน 13-18 หมายถึง ดี

คะแนน 7-12 หมายถึง พอใช้

คะแนน 1-6 หมายถึง ปรับปรุง

สิ่งที่พบจากการประเมินตนเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

การประเมินผล

การวัดและประเมินในการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีเป็นการประเมินผู้เรียนตลอดระยะเวลาของการถ่ายทอด เริ่มจากการประเมินผู้เรียนว่ามีลักษณะระดับทักษะการบรรเลงเป็นอย่างไร เพื่อถ่ายทอดเนื้อหา บทเพลงและทักษะที่เหมาะสมกับผู้เรียน ในระหว่างถ่ายทอดจะประเมินผู้เรียนว่าปฏิบัติทักษะได้ถูกต้องหรือไม่ พร้อมชี้แนะ อธิบาย สาธิตให้ดูใหม่จนกว่าผู้เรียนจะเข้าใจและปฏิบัติได้ สุดท้ายวัดผลด้วยการให้ผู้เรียนบรรเลงให้ดู โดยบรรเลงเข้ากับจังหวะหน้าทับกลอง ซึ่งครูจะเป็นผู้วัดและประเมินผลด้วยตนเอง โดยการสังเกตตรวจสอบความถูกต้อง แม่นยำ และความไพเราะ หากผู้เรียนยังปฏิบัติไม่ได้ตามเกณฑ์ที่ครูตั้งไว้ ครูก็จะชี้แนะจุดที่ควรปรับปรุงให้ผู้เรียนไปฝึกมาใหม่แล้วมาทดสอบอีกรอบ หรือให้ผู้เรียนเล่นวนซ้ำไปซ้ำมาจนกว่าครูจะให้ผ่าน จึงจะสิ้นสุด และต่อเพลงถัดไป จะเห็นได้ว่าการประเมินในลักษณะนี้เป็นการประเมินโดยครูผู้สอนเท่านั้น ซึ่งไม่เหมาะกับรูปแบบของการฝึกการบรรเลงตรัวด้วยตนเอง ดังนั้น การวัดและประเมินผลสำหรับคู่มือการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสีจึงต้องให้ผู้ฝึกประเมินความถูกต้อง ความไพเราะในการบรรเลงด้วยตนเอง ทั้งนี้ในการประเมินทักษะของตนเองนั้น ย่อมต้องมีเกณฑ์การประเมินตัดสินที่ชัดเจน เพื่อตรวจสอบว่าปฏิบัติทักษะได้บรรลุแบบฝึกหรือทักษะต่าง ๆ ที่กำหนดหรือไม่ โดยจะช่วยให้ผู้ฝึกได้เรียนรู้วิธีและแนวทางในการปรับปรุงตนเองจากระดับความสามารถในแต่ละช่วงชั้นที่ผู้เรียบเรียงได้กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่าผู้ฝึกจะได้จัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์, 2545) ซึ่งวิธีการประเมินรูปแบบนี้คือการวัดและประเมินผลแบบรูบริค (Rubric) ดังเห็นเป็นเกณฑ์การประเมินต่าง ๆ หลังแบบฝึกทักษะแต่ละทักษะในขั้นตอนการฝึกทักษะการบรรเลงตรัว โดยผู้ฝึกต้องศึกษาเกณฑ์การประเมินแบบฝึกทักษะแต่ละขั้นตอนให้เข้าใจ แล้วประเมินผลการฝึกของตนเองลงในตารางประเมินทักษะตามระดับคะแนนหรือระดับการประเมิน เพื่อหาผลรวมของคุณภาพในการปฏิบัติทักษะนั้น ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แหล่งอ้างอิง/แหล่งข้อมูล

<u>เอกสารวิชาการ/หนังสือ</u>

ธงชัย สามสี. (ม.ป.ป.). คู่มือการฝึกซอกันตรึมเบื้องต้น: บทเพลงร่ายรำเพื่อสนุกสนานเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาวในสมัยโบราณ. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

บุษกร บิณฑสันต์ และคณะ. 2556. กันตรึม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์. 2554. ปฐมบทดนตรีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2, แก้ไขเพิ่มเติม. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. 2545. ดนตรีศึกษา : การวัดผลประเมินผลด้วยรูบริค (Rubric) ตอนที่ 2. วารสารเพลงดนตรี, 8(13), 38-44.

ศิลปะและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล. (2550). นายธงชัย สามสี : ปริญญาศิลปาศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์โปรแกรมวิชาดนตรี. วารสารศิลปะและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล, ปีที่ 2(ฉบับที่ 1), 21-27.

<u>งานวิจัย</u>

ขำคม พรประสิทธิ์. 2550. *วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทยภาคอีสานใต้และภาคกลาง*. รายงานวิจัย. ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2549. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โฆษิต ดีสม. 2544. *พัฒนาของกันตรึมบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์.* รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา(กลุ่มมนุษยศาสตร์)

บุษกร สำโรงทอง. 2549. *วัฒนธรรมดนตรีไทย ภาคกลาง และภาคอีสานใต้: พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้.* รายงานวิจัย. ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2549. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภูมิจิต เรืองเดช. 2529. *กันตรึม (เพลงพื้นบ้านอีสานใต้).* บุรีรัมย์: ศูนย์วัฒนธรรมสหวิทยาลัยอีสานใต้-บุรีรัมย์

มัชชีวา ทองโสภา. 2552. *อาศรมศึกษา : ครูธงชัย สามสี.* รายงานวิจัยวิชา Pedagogy in Specific Field. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยุทธนา ทองนำ. 2560. *กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี.* วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิเศษ ชาญประโคน. 2539. *การวิเคราะห์กันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้.* ปริญญานิพนธ์หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วีณา วีสเพ็ญ. 2526. *กันตรึม.* มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมจิตร กัลยาศิริ. 2524. *การวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์.* วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

สุพรรณี เหลือบุญชู. 2545. *การศึกษาคีตลักษณ์และการวิเคราะห์ดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้.* สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อัครพล บริกุล. 2540. *ชีวิตและผลงานของนายปิ่น ดีสม.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหา-บัณฑิต. สาขาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

<u>วีดิทัศน์/สื่ออื่น ๆ</u>

Thai Music and Dance. 2558. *ซอกันตรึม sor kantruem.* [online]. แหล่งที่มา: https://www.youtube.com/watch?v=WCOFPYe8KpM [21 ธันวาคม 2560]

Anucha Taweelaie. 2560. *การสีซอกันตรึมคลิปที่1.* [online]. แหล่งที่มา: https://www.youtube.com/watch?v=MgHNt5rOM8w [21 ธันวาคม 2560]

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ชีวประวัติ

ครูธงชัย สามสี

การนำเสนอเกี่ยวกับชีวประวัติของครูธงชัย สามสี ในคู่มือฉบับนี้ ผู้เรียบเรียงมีความมุ่งหวังให้ผู้ใช้คู่มือ ได้รู้จักและมีความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติของครูธงชัย สามสีในเบื้องต้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของกระบวนการต่าง ๆ ในการฝึกทักษะการบรรเลงตรัวตามแนวทางของครูธงชัย สามสี ที่ปรากฏในคู่มือฉบับนี้ อีกทั้งยังเป็นการยกย่องเกียรติคุณ และเผยแพร่ประวัติของครูธงชัย สามสี เพื่อให้ผู้ศึกษาคู่มือเล่มนี้ได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของบุคคลผู้มีความสำคัญต่อวงการดนตรีพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ที่ท่านได้อุทิศกำลังใจ กำลังกายและเวลาในการถ่ายทอดและสร้างสรรค์ สิ่งต่าง ๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่วงการดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้ให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติของครูธงชัย สามสี (มัชชีวา ทองโสภา , 2552; ศิลปะและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล, 2550) ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติของครูธงชัย สามสี ได้ดังนี้

1. ด้านชีวิต-ครอบครัว

ครูธงชัย สามสี เกิดที่ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2512 เป็นบุตรคนที่ 4 ของนายทัน สามสีและนางตน สามสี (สกุลเดิม จันทร์กลิ่น) ผู้เป็นบิดาและมารดา มีพี่น้องทั้งหมด 8 คน ได้แก่ นางกัลยานี ไหวพริบ นางสุจินดา สามสี นางทองสุข หมายสำราญ นายธงชัย สามสี นายสุทีป สามสี นางอุตส่าห์ โกสุเต้า นายอุทัย สามสี และ นายสุขสันต์ สามสี บิดาและมารดาประกอบอาชีพเกษตรกร ทำนาเป็นอาชีพหลัก ปัจจุบันบิดาได้เสียชีวิตแล้ว เหลือเพียงมารดาที่ชราภาพ นอนอยู่กับที่ไม่สามารถลุกเดินได้ เนื่องจากป่วยเป็นอัมพฤกษ์ จากการสืบสายสกุลครอบครัวของครูธงชัยย้อนไปได้เพียงแค่ปู่ย่าและตายายของครูธงชัย สามสีพบว่าเป็นชาวบ้านดงมันในเขตตำบลคอโคและชาวบ้านในตำบลใกล้เคียง ซึ่งปู่ย่าชื่อ นายนิ่มและนางแสง สามสี (ไม่ทราบนามสกุลเดิม) มีบุตร 6 คน (ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน) ในจำนวนบุตรทั้งหมดพบว่ามีนายมูล สามสีที่เป็นนักดนตรีกันตรึม นอกจากนี้เครือญาติคนอื่น ๆ ในตระกูลสามสีก็เป็นนักดนตรีกันตรึมด้วย เช่น นายพูน สามสี ซึ่งเป็นบุตรของนายฤทธิ์และนางเปาว์ สามสี โดยนายฤทธิ์นั้นเป็นลูกพี่ลูกน้องกับนายนิ่ม สามสี ครูธงชัย สามสี ส่วนตายายของครูธงชัย สามสีชื่อ นายปี๊และนางสมิด จันทร์กลิ่น (สกุลเดิมสมชื่อ) มีบุตรคือ นางตน มารดาของครูธงชัย สามสี (ไม่มีข้อมูลพี่น้องร่วมบิดามารดา) เนื่องจากตาปี๊เป็นคนที่เกเร ชอบเที่ยว เมื่อได้ยายสมิดเป็นภรรยาและมีลูกด้วยกันแล้ว กลับทิ้งให้ภรรยาไปอยู่ที่อื่น หลังจากนั้นยายสมิดได้เสียชีวิตลงเมื่อตอนที่มารดาของครูธงชัย สามสียังเป็นเด็กเล็ก ๆ จึงทำให้มารดาของครูธงชัยไม่เคยได้เห็นหน้าพ่อแม่กลายเป็นเด็กกำพร้า และได้ถูกเลี้ยงดูจากญาติ ๆ ฝ่ายพ่อ

ของตน ทั้งนางบิง จันทร์กลิ่น นางมา (ไม่ทราบนามสกุล) นางกิ่ง (ไม่ทราบนามสกุล) และมารดาของครูโบราณ จันทร์กลิ่น ครูสอนร้องกันตรึม ของครูธงชัย สามสี ซึ่งมารดาของครูโบราณ จันทร์กลิ่นเป็นลูกพี่ลูกน้องกับนายปี๊ จันทร์กลิ่นบิดาครูธงชัย สามสี มารดาของครูธงชัย สามสีได้ไปอาศัยอยู่กับญาติ ๆ ดังกล่าว โดยไปอยู่กับคนนู้นคนนี้บ้าง ดังนั้นนอกจากนายโบราณ จันทร์กลิ่นจะเป็นครูของครูธงชัย สามสีแล้วยังเป็นเครือญาติกันอีกด้วย

เมื่อปี พ.ศ. 2540 ครูธงชัย สามสีได้สมรสกับนางกานดา กนกแก้ว ข้าราชการครูบำนาญ ไม่มีบุตรด้วยกัน

ครูธงชัย สามสีเสียชีวิตเมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2561 เวลา 11 นาฬิกา 15 นาที ที่บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์ ด้วยอาการเส้นเลือดในสมองด้านซ้ายแตก ได้รับการผ่าตัดที่โรงพยาบาลสุรินทร์ และเป็นผู้ป่วยติดเตียง โดยอาการได้ทรุดลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งเสียชีวิตลง

2. ประวัติการศึกษา

เริ่มเข้าศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1 เมื่ออายุได้ 7 ปี ที่โรงเรียนบ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่ออายุ 13 ปี ในปี พ.ศ. 2525 หลังจากนั้นได้เข้าศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนสุรินทรศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และสำเร็จการศึกษาในปี 2535 หลังจากนั้นเข้าศึกษาต่อในสายอาชีวศึกษา ในระดับการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพไฟฟ้ากำลัง สำเร็จการศึกษาในปี 2537 ที่โรงเรียนเทคนิคพาณิชยการ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ในปี พ.ศ. 2540 เข้าศึกษาในโครงการจัดการศึกษาเพื่อบุคลากรประจำการ หลักสูตรอนุปริญญาศิลปศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ต่อมาจึงสำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญาศิลปศาสตร์ วิชาเอกดนตรีสากล ในปี พ.ศ. 2542 สถาบันราชภัฏสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ โปรแกรมวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ในปี พ.ศ. 2549

3. ประวัติการศึกษาดนตรี

ครูธงชัย สามสีเป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางครอบครัวเป็นศิลปินนักดนตรีกันตรึม ทั้งญาติฝ่ายบิดาและมารดาต่างก็เป็นศิลปินพื้นบ้านด้านกันตรึม จึงมีความคุ้นเคยกับศิลปะการเล่นกันตรึมโดยสายเลือด กอปรกับโรงเรียนบ้านดงมัน ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้านดงมัน หมู่บ้านดังกล่าวถูกจัดให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ โรงเรียนจึงมีการเรียนการสอนการแสดงและการละเล่นพื้นบ้านสุรินทร์ เพื่อถ่ายทอดและสืบสานวัฒนธรรมไปยังเยาวชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ในปี พ.ศ. 2526 ครูธงชัยได้เริ่มเรียนซอจากครูพูน สามสี โดยเรียนแบบตัวต่อตัว ถ่ายทอดแบบคนโบราณ หลังจากนั้น ได้ไปฝากตัวอยู่กับวงกันตรึมของครูปิ่น ดีสม และได้เรียนร้องเพลงกันตรึมพร้อมกับครูสำรวม ดีสม (น้ำผึง เมืองสุรินทร์) นอกจากนี้ยังได้เรียนเป่าปี่มโหรีกับตาเผย เรียนซอกับตาเปรย บุญช่วย (ศิลปินพื้นบ้านอาวุโส บ้านดงมัน) เรียนร้องกันตรึมกับตาโบราณ จันทร์กลิ่น (ศิลปินพื้นบ้านอาวุโส บ้านดงมัน) และเรียนทำกลอง ทำซอจากครูพูน สามสีอีกด้วย

ด้วยความรักและเกรงว่าลูกชายของตนจะเป็นนักดนตรีที่ดื่มเหล้าสูบบุหรี่ เที่ยวเตร่ไม่มีความรับผิดชอบ มารดาของครูธงชัยจึงห้ามไม่ให้เรียนและแสดงกันตรึมอย่างเด็ดขาด ถึงขั้นบอกจะตัดขาดจากความเป็นแม่ลูกกัน ครูธงชัยจึงต้องหยุดเรียนและหยุดแสดงตามความต้องการของมารดา และด้วยความยากจนของครอบครัวจึงไม่ได้ศึกษาต่อหลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มารดาจึงส่งเข้าไปทำงานโรงงานทอผ้าสาธุประดิษฐ์ที่กรุงเทพฯ กับพี่สาวเป็นระยะเวลา 1 ปี หลังจากนั้นจึงตัดสินใจออกจากงานและกลับบ้านทันที และในปี พ.ศ. 2527 ครูธงชัยได้ขออนุญาตมารดาเพื่อจะเรียนกันตรึม แต่มารดาก็ยังไม่อนุญาต และได้ส่งครูธงชัยไปทำนากับญาติที่อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นเวลา 1 ปี

เมื่อปี 2558 ครูธงชัยได้ขออนุญาตมารดาเพื่อที่จะเรียนกันตรึมอีกครั้ง แต่มารดาก็ยังคงยืนยันเช่นเดิม ครูธงชัยจึงหาสาเหตุของการห้ามของมารดา และในที่สุดครูธงชัยก็ได้ให้คำสัตย์ปฏิญาณต่อมารดาว่าจะเป็นนักดนตรีกันตรึมที่ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่หรืออบายมุข ไม่เที่ยวเตร่ไม่มีความรับผิดชอบอย่างเด็ดขาด ดังนั้นมารดาจึงอนุญาต หลังจากนั้นครูธงชัยจึงได้ไปขอเรียนกันตรึมกับครูพูน สามสี และได้ทำพิธียกครูเรียนกันตรึม เริ่มเรียนกันตรึมอย่างจริงจังเป็นต้นมา

ครูพูน สามสีได้รับเชิญให้ไปเป็นวิทยากรตามหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งครูธงชัยก็ได้ติดตามไปด้วยและได้เป็นผู้ช่วยครูพูนในการถ่ายทอดให้แก่นักเรียนตามโรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ นี่จึงเป็นการได้ฝึกฝน และเกิดความชำนาญจนในที่สุด จนสามารถเผยแพร่ ออกแสดงได้ตามงานต่าง ๆ นอกจากนี้ในระหว่างปี พ.ศ. 2528-2530 ครูธงชัยได้ไปเรียนการบรรเลงมโหรีพื้นบ้านสุรินทร์กับนายเผย ศรีสวาท (ศิลปินพื้นบ้านอาวุโส) บ้านระไซร์ ตำบลสวาย อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และเรียนการบรรเลงวงตุ้มโมง วงดนตรีที่เหลืออยู่ในวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านสำหรับงานศพเพียงไม่กี่วงในจังหวัดสุรินทร์

แสดงให้เห็นว่าครูธงชัย สามสีมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ถึงแม้มารดาจะห้ามไว้ แต่ก็ได้ให้คำสัตย์ไว้เพื่อที่จะเรียนกันตรึมให้ได้ เป็นผู้ที่มีความรักในศิลปวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านสุรินทร์โดยสายเลือด ไม่เพียงเฉพาะเพลงพื้นบ้านกันตรึมเท่านั้น แต่ยังสนใจวงดนตรีพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ โดยการแสวงหาความรู้ เพิ่มพูนประสบการณ์จากครูภูมิปัญญาในบ้านดนตรีต่าง ๆ

4. ประวัติการทำงาน

ปี พ.ศ. 2530 จากการออกแสดงกันตรึมบ่อย ๆ จนทำให้มีผู้รู้จักครูธงชัยมากมาย ก็ทำให้ครูธงชัยมีรายได้พอที่จะสามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ นายเฉียบ สามสี ซึ่งมีศักดิ์เป็นลุงของครูธงชัยได้พาครูธงชัยไปฝากเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนสุรินทรศึกษา ในภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2529 (แต่ยังไม่ได้เลื่อนชั้นในปีการศึกษาถัดไป) ด้วยวิสัยทัศน์ของโรงเรียนและฝ่ายผู้บริหารได้เห็นถึงความสามารถของครูธงชัย จึงได้สนับสนุน จัดตั้งชมรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ (กันตรึม) โดยที่ครูธงชัยซึ่งขณะนั้นเป็นนักเรียนได้เป็นผู้ถ่ายทอด หลังจากนั้นครูธงชัยได้ก่อตั้งวงกันตรึมโรงเรียนสุรินทรศึกษาและรับเอานักเรียนที่สนใจมาฝึกฝน เพื่อช่วยหารายได้ในระหว่างเรียน ครูธงชัยจึงรับหน้าที่เป็นผู้ดูแล ถ่ายทอด สอนดนตรีให้สมาชิกในชมรมและวงกันตรึมโรงเรียนสุรินทรศึกษาเป็นต้นมา โดยดำรงตำแหน่งครูโรงเรียนสุรินทรศึกษา และโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา รับผิดชอบงานฝ่ายส่งเสริม และอนุรักษ์เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ นอกจากนี้ครูธงชัย สามสีได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรตามหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การสอนดนตรีและการจัดค่ายวัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์ให้กับโรงเรียนต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา จนกระทั่งครูธงชัย สามสีป่วย โดยจัดปีละครั้งถึงสองครั้ง และ เป็นอาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เป็นต้น

การสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี จะยึดหลักการสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) เน้นให้ผู้เรียนมีพื้นฐานการบรรเลงที่ดีตามแนวทางของตน 2) สอนตามระดับทักษะของผู้เรียน 3) เน้นให้ผู้เรียนฝึกทักษะปฏิบัติการบรรเลงตรัวให้เข้ากับจังหวะและหน้าทับกลอง 4) สอนทักษะการบรรเลงโดยใช้บทเพลงจากง่ายไปยากอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งวิธีการสอนทักษะการบรรเลงตรัวของครูธงชัย สามสี ใช้วิธีการสอนทั้งแบบดั้งเดิมคือการต่อเพลงแบบตัวต่อตัวหรือแบบมุขปาฐะ และ แบบพัฒนาขึ้นใหม่อย่างเป็นระบบโดยใช้โน้ตเพลง ทั้งสองแบบใช้วิธีการสอนด้วยการอธิบาย และสาธิตให้ดูเป็นหลัก ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนผสมผสานกันโดยขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้เรียน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของธงชัย สามสีที่ใช้เป็นหลักและแนวทางในการดำเนินการสอนและฝึกทักษะการบรรเลงตรัวได้เป็นอย่างดี

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายยุทธนา ทองนำ เกิดเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2535 สำเร็จการศึกษาปริญญาดุริยางคศาสตรบัณฑิต เครื่องมือเอกซอกันตรึม แขนงวิชาดนตรีไทยและดนตรีตะวันออก วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา 2556

การศึกษาทางด้านดนตรี ผู้วิจัยเริ่มเรียนทักษะการบรรเลงพิณกับครูประสงค์ โสมรัตนานนท์และครูบุญช่วย บุญเต็ม และได้มีโอกาสเรียนทักษะการบรรเลงซอกันตรึมกับครูธงชัย สามสี จนกระทั่งเข้าศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาวิชาดนตรีศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University